

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Sahlgrenska Sjukhus-
Biblioteket.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100183 3557

Centralbiblioteket

Tidskr.

Sv.

Handwritten text, possibly a date or name, mostly illegible.

Handwritten signature or initials.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g,

u t g i f w e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a.

1 8 1 8.

E l f t e B a n d e t:

J a n u a r i - J u n i. (N:o 1-26).

S a h l g r e n s k a S j u k h u s -
B i b l i o t e k e t.

U p s a l a,

b o s B e i p e l o c h P a l m b l a d.

Antique Book

[Faint handwritten text, possibly a signature or initials, located on the left margin.]

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 1.

Hördagen den 3 Januari

1818.

Ord och Afsted till Allmänna Journalen.

Utg. af Allmänna Journalen har, sedan det är tillbaka, hemsökt sina läsare med en mängd afhandlingar, hvilka hade till föremål att bewisa, att den så kallade Nya Skolan i sanning mindre syftade än att insdra arbeten, irreligion, papism, catholicism, hierarki, monachism, intolerans m. m. Den första af dessa afhandlingar har till titel: Förskä till bestämma egenheten af de Religionsbegrepp, som innehållas i wisa nyare skrifter; den begynte med N:o 280, år 1816 och upptager 9 fulla nummer. Ett swar derpå, författadt af Arterbom, påbörjades i denna tidning redan i Dec. 1816, men afbröts genom sjuklighet, åfkilliga andra literära syftelser samt förberedelser till hans utländska Resa. Öfwer de öfriga orsakerna till detta afbrott har Arterbom sjelf i ett företal till innewarande års Poetiska Kalender —, hwilket företal efter en månad skall lemnas i allmänhetens händer — när

mare förklarar sig. Detta swar hade förderligt twenne fel: det ena att wara för grundligt; det andra att wara för widlöftigt. Fortsatt, efter samma plan, hwarester den war förklarad, skulle denna skrift wixit till en ordentlig bok, hwilken ungefär skulle upptagit tresserdedelar af en hel årgång af Sw. Lit. Tidning, och twungit för. att i stället för att resa till främmande länder, hemma öfwerwinna och arbeta på Journalutgifwarens uppbyggelse. Denna uppoffring kunde ej begåras. I Mars månad hade Hr W. *) redan färdig en ny skrift, hwilken åtog sig att beswara frågan: Förmärkas inom vår Literatur några symtomer (symptomer) af en wiss utländsk Skolas regressiva bemsdanden, och hwilka äro de? upptagande 9 andra nummer. I midten af sommarn öfwerumplades Hr W. af en ny härskarsluft. Knöpt trodde han sig wara kunnig om, att ut-

*) Wi innesatta för förtheten Full under denna signatur och collectivt namn våra mederpartar, för att ej skändigt behöfwa upprepa det långa utgifwarens af Allmänna Journalen.

terbom satt sin fot på främmande strand, för-
 än han sådde honom ungefär samma hjerliga
 oöfverskelsningar, som han för kallkannat är
 sedan ägnade Dr Eberschidd, sedan han först
 noga inhämtat, att denne redan hunnit öf-
 wer gränsen. I anledning af det af N. ut-
 gifna Målaren Görbergs Leswerne, fram-
 trädde Hr W. med en recension*), hwilken till-
 fika innehöll ett slags omdöme öfwer hela N:s
 författar-character; han bewisar der genom af-
 tryckningen af några af de äldsta, år 1810
 utgifna poemer, att hans Skaldekonst saknar
 all originalitet; att N. i början uppträdde
 med Sonnetter, Canzonetter, Olfesser, för
 att imitera Schlegel och Oken (hwilken senare,
 så wäl bekant är, aldrig skrifwit en en-
 da rök vers); — sedan med nordiska-mythi-
 ska stycken, för att imitera Hr Geijer, ehuru
 redan i Jan.-Febr. Häftet af Phosphoros
 för år 1811 Uterboms Skaldarinal läses,
 äfwen som i Nov.-häftet af ärgången 1810 en
 varm hyllning af Eddamytologien, hwar-

*) Då wi ej mer ämna nämna denna skrilt, må
 ett par exempel bestyrka säkerheten af Jour-
 nal-männens omdömen: I No 145 försäkrar
 han: att „det är alldeles omöjligt att mistaga
 sig om Uterboms skrifter, om de än anonymt
 framkomma,“ och för hwar och en med någon
 takt är detta wiserlaen omöjligt. Men den-
 ne man har dock i No 142 icke allenast på-
 bördat Hr Uterbom ideen om öfwerensäm-
 melsen mellan människans fyra åldrar och de
 fyra Werldsdelarne, hwilken i literaturtid-
 ningen blott anfwes och toblas är en liten från
 Lyfkan öfwerfätt skrilt af Nicolaus Wöbler, ut-
 tan äfwen råsonementet om Nationalrepresen-
 tationen, hwilket tillhöde en helt annan förfat-
 tare, som häst — utom af de säkra te notiser,
 hwilka af Redaktionen kunna erbållas — der-
 af kan märkas, att detta råsonement är ren
 Gichtisn och således betydligt fljdt från de
 schellingiska ideerna öfwer ämnet, hwilka Hr

emot 120 Häftet af Iduna först utkom i Ju-
 ni 1811. Denna uppsats, rigad mot en
 enda person, är förmycket individuel, för att
 här, der säga är om sak icke om person,
 kunna komma i beräkande; den upptager äf-
 wen ett nästan oräkneligt antal journal-num-
 ror, och de beswarande skulle således leda
 öf in på ett omätligt sält*). Den senaste

Uterbom antagit. Så grundligt känner den-
 na man, de systemer öfwer hwilka han dö-
 mer. Men detta är ej det enda ofunnigbets-
 prof, hwilket han här framställer. Den sif-
 nämde Recensenten anför stutigen en liknelse
 mellan Staten och Menniskroopen, och det-
 ta tager Hr W. för en symbolisering, således
 ådagaläggande, att han icke wet skillnaden mel-
 lan en liknelse och en Symbol, och dock will
 han tillägna sig rättigheten att tala öfwer wet-
 tenskapliga och artistiska ämnen. — Widare:
 I en dansk Tidskrift Athene anfwras åtfölj-
 liga notiser om den nyare svenska Literaturen,
 hwilka haft den olyckan att misbaga Journa-
 listen. I en Not, i No 145, berättar han
 att i dessa notiser, Elgström — hwilken han
 förmåler sig icke känna, och hwad känner han?
 — sättes wid sidan af Fru Penngren; men
 i contexten finnes intet spår till jämsörelse mel-
 lan dessa författare, hwilka genom ett helt
 blad äro skilda från hwarandra. Widare på-
 stås, att Doctor Wallin blott derstädes näm-
 nes, som Hr Hedborns medtäflare; men slår
 man upp Athene för Augusti 1816, s. 141, så
 läser man: „Sew till den förste Plads blandt
 de nyere, har Hedborn faect en kraftig Med-
 beiser i Dr Wallin, siden denne paa en saa
 heldig Maade har forändret sin forrige Ma-
 neer. Hvor rigt han derfor er bleuen beløn-
 net, seer man af den fortreffelige Psalme over
 Christi Lidelse, der begynder: Offer sig en
 hemse och öde etc. i hwilken han paa skär-
 ke Ringer har taget en Flugt saa hdi at in-
 gen mig hidtil bekiendt europæisk Psalmedigter
 deri har kunnet følge ham.“

Skift, hvaruti Utg. af Allm. Journ. utajuter sina kånstor, har till öfverkrift: Påminnelser och Anmärkningar i anledn. af den i Stockh Posten N:o 267 fällda dom öfver våra Literära Antagonismer: att de båda hafwa orätt, och läses i N:o 279, 280, 281.

Allt ifrån den tid, då den oswanåberopade wederslägningen af Hr W:s första afhandling kom att öfbrutas, hade Redaktionen af denna Tidning beslutat, att lemna Journals Utgifw. oberagit att öförd låta sina hjedror klinga, ända till det han sjelf eller hans läsare tröttnade wid detta öwåsende. Flera skäl tycktes tala dertill. Denna tidning är icke ämnad till upptragande af polemiska afhandlingar: än mer, wi sakna håg och lust till fortsättande af en twist, hwaraf, till följe af vår motparts natur och stridsfått, inga positiva resultat äro att förwänta. Det enda, som kunde bewisas, som blifwit bewisadt *) och widare skall bewisat **), är att han wore en ljugare ***); men hwilken ny kunskap hade allmänheten derigenom wunnit? — W:dare. Den första af dessa Journal-skifter wäckte, genom oblogheten af sitt anfall, i början något uppsående; men snart, oaktadt Utg:s tåta larmskott och sorgfälliga bemödande och i alla landsändor fringspreida sin, särskilda af-

*) Huru Utterbom sjelf betraktar sin åtgärd wid utgifwandet af Hérbergs sjelfbiographi, skall synas genom början till det nyöfberopade Förordet.

**) Se Utterboms Skrift i Sw. Lit. Tidn. Dec. 1816 o. följ. månader.

***) Se nedanför.

****) Detta ord klingar oböfligt; men huru plågar man annorlunda kalla den som talar ofsannt?

tryckta, öfver-philosophi, Besorade man denne modige sonningens riddare ur sigte och tillåt honom i alle incognito tillkämpa sig martyrskransen. Under tiden har dock Redaktionen så wäl af ärsfullige kände som anonyma wänner, emottagit flera anmaningar, att ej längre tillåta Hr W. berömma sig öfver sin förmenta seger; och det är mera af öfvergifwenhet för dessa fordringar, än af egen öfwertrygelse om nödwändigheten af ett försvar af en sak, som synes och alltför fast för att skakas genom dylika anfall, som hon anmodat Förf. af denna Skrift, göra klart för allmänheten besoffenheten af det motståndares krigsfått, och de wapen igenom hwilka han hittills afsträckt och att möta honom på stridsfåttet.

Hr W. berömmar sig werkligen (N:o 279, 1817), att, genom de många och utöfliga utdrag han meddelat ur den nya Skotskans egna arbeten, "någon anklagelse för otillräcklighet eller mistydning icke är möjlig, och ett bewis deraf (derpå) är: att sjelfwa motpartiet icke ens gjort Förf. en sådan anklagelse, ännu mindre försökt något annat försvar."

Låt om och nu undersöka besoffenheten af dessa citater. De kunna nemligen indelas i 3:e classer: a) Sådana, af hwilka intet ord, ingen bokstaf finnes i de anförda Skrifterna; b) Sådana, hwilka genom Utg:s stympling, förwringning, eller tillförfser erhållit en helt annan mening; c) Sådana, som wäl äro ordagrant öftryckta, men genom sammanställning och lösräkande från sitt sammanhang, blifwit dels otydliga, dels mer och mindre parodiska. *)

*) Det är klart, att Förfine i Phosphoros och Sw. L. Tidn. alldeles icke hafwa för ossat.

Det konfigrepp, som wår wederpart med så mycken framgång användt, är icke nytt; ehuru hittills ännu ingen med så mycken frizhet begagnat det som Utg. af *Allm. Journalen*. De gamle kallade sådana stycken centones, hvilka helt och hållet bestodo i utdrag, men med så mycken konst sammanställda, att de gifwa en alldeles motsatt mening än Originalens. Så har *Ausonius*, genom hemisticher, och hela verser, alla lånade från den kyfka *Maro*, endast här och der med ett obetydligt tillägg eller förändring, sammanfatt ett *Skaldestycke*, som hör till de smusigaste och oansåndsiga som någonsin blifwit skrifne. På detta sätt skulle det endast fordra tid och — ett förderwadt hjerta, för att af hellska bibeln sammanstrufwa den gudlöfaste och ohyggligaste bok. Se det t. ex. Det gifwes ingen Gud, utom Gud den högste: så behöfwer en sådan konstmakare endast horistryka de fyra sista orden och citera stället der de fyra första läsas, och sedan högt ropa öfwer atheism.

Et frappant exempel att detta sätt att citera, ej heller varit wår man obekant, faller oss strax i ögonen. Han (N:o 279) låter oss påstå, "att en period af öfwerlägsen kultur nu först war kommen för Norden, och att denna kultur i central kraft och ideal omfattning öfwertröffade alla föregående former af *Betande och Skaldskap*," — och återoppar *Phosphoros*, 1813 s. 376. Denna mening, ehuru sammandragen från twenne särskilda, genom tre nne mellanperioder flida, meningar, finnes verkligen på det anförda stället,

att förfäktat, att de icke stundom, och kanske rätt ofta, mistagit sig (man lesiwer ju för att tillfoga så wäl i dygd som i kunskap); men de trofva hwar och en, att ur dessa skrifter anföras ett enda uttryck, som strider emot Religion, sedlighet och förnuft.

men med detta tillägg: "Wi nyttja här namnet (Norden) enligt hans (Ehrenswärds) egen definition, och inbegripa *Tyskland* derunder." Endast genom en sådan bestämning blir denna sats rimlig, i stället för löjlig, då man derifrån utesluter *Tyskland*.

För att fullkomligt ådagalägga Hr *W:s* citationstalang, hvilken han self helt och hållet säger sig wara skyldig sin förmenta seger, så underkastom oss den ledsamheten att offerrifwa alla de ställen ur den s. k. *Nya Skolas* skrifter hvilka han i sin sista libell (N:o 279 — 81) anför. Wi wälja denna, emedan den är nyast och desutom har den förtjenssten att wara kortast.

N:o 1. *Journalen*: "Noc. (i *Stockh. Posten*) . . . borde hafwa funnit, att den ena af dessa antagonistier (den anti-wallmarfiska) enligt dess eget tillkännagifwande (*Phosphor*. 1813 s. 376.) syftade på ingenting mindre, än en total omwexling af *Kunskapsorganer* och att denna omwexling i så ord uttryckt, bestod i att göra *Fantasten* till den styrande principen i wettenskapen så wäl som i det enskilda lifwet." Man uppstår den anförda stundan och — finner ej en skymt till denna mening: der nämnas ej engång orden: omwexling, *Kunskapsorganer*, fantasi. Detta är således en lögn-citat af det plumpaste slaget, och Förf. öfwerlemnar åt sina läsare att gifwa det rätta namnet åt en man, som har nog hård panna att framtråda med ett så fräckt bedrägeri.

På basen af en sats, som icke finnes, begynner han derefter en deklamation, som räcker halfannan sida. Han slutar med att anklaga oss för att wi anse dygd och brott såsom ofriwilliga, såsom blotta naturphenomen, i likhet med Förf. af *Skriften*: *Tröst*

för den brottslige; fastän ut nyssigen i en midfärdig recension förklarar vår hyssta orwilla öfwer de grundfaser, hwarpå denne Jörf. stödde sitt rationnement.

N:o II. innehåller den redan anförda citaten om centalkraften i Norden, och hör till classen b.

N:o III. Journalen: „Den har wisserligen ordet, den Antagonism, som . . . i den ena tryckta skriften efter den andra påstår, att man då, i religiöst afseende, hos oss ansåg fromhet som sätunnighet, Guds ord som ett slags bidrag till fornhistorien, och karakteren på en prest vara, att innerligen kammos för sitt kall“ . . . Derwid äberopas Phosphoros 1811, s. 58 (i hwilket verkligen en del af dessa drag finnes) och denna Tidning N:o 44, 1815 (hwaruti alldeles intet förekommer, som hör till detta ämne). Journalisten klagar, att dessa måningar öfwer den förflutna tidens sköna stånd och dess modeprester blifwit triviala. De woro det icke, då dessa sanningar kanhända för första gången i swenskt tryck nämdes*): de hfwas sedan blifwit erkända icke allenast af de berömdaste

*) På den tiden gällde ännu Lehnbergs rhetoriskt vackra sedotals som äkta idealer af predikningar; på den tiden trodde man att en psalm war desto mer fullkomlig, ju mer den saknade andaz; på den tiden wille man att bibeln skulle klädas efter det nyaste modet, som blifwit aporoberadt i någon witter Akademi. Huru mycket hafwa icke äfftern sedan förändrat sig! Det är ett glädjefullt phänomen att denna tänkesättens förändrade riktning först gifwit sig tillkänna i linwets rot — religionen. Sey är ännu! — och hwem wet om ej samma ideer i witterhet och filosofi, som våra a is-skrifware nu förbräka och förkättra, då sola blifwa så populära, att man åter skall ropa på något nytt!

medlemmar i detta stånd, t. ex. Hre Wallin, Hagberg, utan åfwen af hela pressterfvet (se Clerik Comit. Circularer efter sista riksdagen). Då denna åsigt nu blifwit den herrskande, så är det onödigt att widare upprepa dessa befolkningar. Också har Redaktionen (så widre Jörf. kan påminna sig) icke besattas sig med dessa teckningar, sedan hon sunnit, att „de dogligen framställas för våra ögon.“

„Det är orätt — säger Hr W. efter Hr Hagberg, ty han säger aldrig annat än hvad andra sagt förut, utom då han uttryckligen citerar sina sagemän — „det är orätt, att i kånslans hänröckning och öfwerdrift anklaga och fördömma den tid som nyss förflutit.“ Wi medgifwa att man stundom skilrat denna tid med allför många färgor; eller kanske rättare, man har afteknat endast dess skuggsidor och utelemnat de ljusare partierna. Men man måste förfara med en förhårdad tid, som med en förhårdad syndare: då man will wäcka honom till ånger och sann ruelle, plågar man ej begynna med smicker och beröm: först när han waknat ur syndosömmen, må tröstens ord utofuras öfwer honom. Att vår upplysta allmänhet för sex eller åtta år sedan besann sig i denna förstöckelse — hwilken man nu så gerna wille förgåta — torde något hwar erinra sig: wi sågo då den ganska löfande almoge behagligt hwilande kring den brunn, som beskriwes i denna tid. N:o 44, 1815; wi sågo poeterna kringdela släppte watten i stället för nekar, wi sågo presterne — de almodiffe neml. — som läsa sina predikningar i tonen af den nyaste roman, eller det första prisbelönda äreminne, och utdela Guds Ord i sentenser lindade kring moraliska sockerstrutar. — Det är sant, att man tyckes willa öfwergå till en motsatt ytterlighet: till ett slags coquetteri med bibel, religion, kristen-

dom. Gudsfrukten har nu börjat komma på modet och man behövar tvänningom finna christendomen rätt intressant! Dock här är ej stället, att vidare tala om detta tidens nya tecken.

N:o IV. Journalen: „Den tänkande, utan att sträcka enskiltas eller ridschwartsweis ando, begagnar sig af förswunna willfarelser och en genom dyr erfarenhet köpt visdom, icke för att deklamera dedsfwer, utan för att förhålla sig och sin tid.“

N:o V. Journalen: „Det är ingen ny anmärkning, att ju okunnigare, ju mera själssött och obildad en Individu är, des mera yfwer han öfwer sitt personliga Sag, och des klokare och förståndigare tycker han sig wara. Så öfwen hela vårt tidevarf.“

Den första af dessa citater, N:o IV, angifwes (N:o 280) läses i Sw. Lit. Tidn. 1814, s. 777, och den senare „n. s. förut.“ Men ingendera finnes hwarken på det anförda eller flera sidor förut eller efteråt. De höra alltså till clas. a. Dessa anförda ställen äro wifserligen ganska ohyldiga; ja, Wigfw. af Journalen behagar till och med skänka dem sitt bifall. Och det är äfwen ganska möjligt att de i denna tidning finnas på något ställe, endast icke på det citerade. Men de bewisa dock, att den sula wanan att säga osanningar, så inrotat sig hos Hr W., att han ljuger, äfwen då han ej har för affigt att skada; att han ljuger endast för att ljuga, af ren, ointresserad enghetsam för lögnen.

Flera än dessa sex gånger har icke Arg. i sin nyaste polemik nämnt Phosphoros och Sw. Lit. Tidning med åberopande af årgång och sidotal. Wi hafwa sett, att endast en (a N:o III) af dessa citater war grundad; en (N:o II) hade genom ureslutning erhållit en hel annan mening; deremot sannos s y r a (N:o I, N:o b. III, N:o IV och N:o V)

bland dessa s e r citater, af hvilka ingen skwelle, ingen bokstaf fanns i det åberopade originalet. Ingen bokstaf säga wi: det är förhålladt. Fästom oss wid citaten N:o I., der wi påbördas hafwa sagt, att wi syftade på en total omwexling af Kunstfaps organer, och wille göra fantasien till wettenskapernas princip. Då nu den onödiga sidan i Phosphoros innehåller 34 rader och hwarje rad omkring 40 bokstafwer; så är det ganska möjligt, att bland ungefär 1360 bokstafwer, äfwen bokstafwerne k, u, n, s, l, a, p, s, o, r, g, a, n jemte alla de öfriga, som höra till citatens fullständighet, der förekomma. Hr W. är således uppfinnare till en ny utwidgad form af Centonen, hwilken framtida Grammatici sannolikt komma att upptaga under namn af Cento anagrammaticus eller wallmarkicus. På samma sätt, som man genom den olika sammanfogningen af de 27 bokstafwerne i en swensk boktryckeri-kast, kan sammansätta allt hwad man behagar; så warer det också ett verkligt mirakel, om man ej skulle kunna, genom den nyuppfunna, anagrammatiska citations-theorien, af hwar och en någorlunda rätt tryckt octaw eller quarisida, t. ex. i Nsm. Journalen, urbokstafwer allt hwad som önskas, en psalm eller en supwisa, ett fragment af en liko-edikan eller en Suckwid brännwinkelpannan. Hwar och en finner hwad nytta denna metod skall wärföra i allmänna lifwet (t. ex. om man äger en förskifning på 190 Stor, så behöfwer rawrens innehafware endast flytta den sista ziffan framåt och den första hit), och Höf. wägar undersöka Wederbrändre, om ej Hr W. ämnar bet då han ej blott i skit utan ifrå ham äfwen i det borgerliga, profiska lifwet uträder detta citations-månet, borde såsom uppfinnare af ett så rare konststucke hedras med något äretecken eller annan gentia uppmärksamhet. (Gottf. följer.)

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 10 Januari

1812.

Ord och Afsted

till Allmänna Journalen.

(Fortsättn. fr. N:o 1.)

Vi känna nu Hr W:s Skapande gent i citater. Männe således ej ewertom wi kunde beskälla Hr W., för att wilja göra fantasien till den herrskande principen i wettenskapsperna? Ty ifall man kallar den för fantasi, som i det werkliga lifwet endast ser sina egna drömbilder, så kunde man kalla Hr W. för en skrifwande fantasi, emedan han läser och afskriwer endast sina egna drömmar. Eller kanhända är Hr W. en sekterist af det moralsystemet, som, för att upphinna ett ändamål, hwilket man sjelf håller för godt, anser alla slags medel tillåtliga. Således då Hr W., som utgiffwer sig för sanningens riddare, söker befordera sanningens sak, torde han möjlighewis anse lögnen såsom en genwäg till sanningen. Men — torde någon säga, — kanhända kunde citaterna i hans förra stridskrifwer wara mera pålitliga innon han ännu wägade räkna på sina läjares motlighet, att

ej upplå de anförda originalerna, äfwen som på selande controll från sina wedewärrers sida. — Wälän, låtom oss tillgripa den första skrift om Religionskeareppen, hwilken han sjelf tyckes anse som sitt yppersta palladium.

På sista sidan af N:o 280 1816, berättar Förföaren, att i Swensk LiteraturTidning för 1815 s. 119 skulle det Absoluta Wäsendet jemföras med Arithmetikens Moll. En sådan jemförelse söker man dock förstås wäl på nämde sida, men wäl läser man der, mot slutet af en ur Schelling öfversatt titad: att utgrunden „inter annat är, än dessa motsatsers icke-warande, och således inter annat prädicat eger, än denna prädicatlöshet, utan att derföre wara ett inter, ett otin.“ Ej heller säges, som det på samma sida påstås i Brevwen om Plotin, sid. 25, det absoluta Wäsendet wara det rena Inter, men wäl anmärkes, att det ursprungliga i sin högsta absolutet är att förlikna med Arithmetikens Moll, och att det ursprungliga „i detta absoluta tillstånd af rene Inter, icke är direkt uppenbarligt engång för den ekstatiska

Åffärdningen," och wid detta uttrycket är en not, dirigt för de Swagtaufandes räkning, och hwilken således synes innehålla en direkt uppmaning till Förfokaren att genomläsas; den går bestämde tillnad emellan det att wäsentligen vara Intet och att såsom sinlig existens wara Intet, samt antyder att endast om det senare förhållandet här är fråga. Widare må anmärkas, att på sid. 121 af Swensk LiteraturTidning för 1815, finnes intet spår till, att man tillägger Gud egenkapen af chaos till stillhet (enligt Förfokarens angifwelse i N:o 280). Der nämnes ej engång ordet chaos, och detta är således åter en ny absolut lögn-citat. Den yttigaste uadersökning skall afwen wisa att Förfokaren säger en lika så stor osanning, då han påstår, att Trede Personen i Gudomen, den Helige Ande, icke mera än på ett enda ställe (i N:o 21 för 1815) nämnes i Swensk LiteraturTidning; och att Schelling (Metod för Akad. Studium s. 140 141) säger Christendomen wara Polytheism. — Hvad första påståendet angår, så vederlägges det, om man t. ex. uppsläe Sw. Lit. Tidn. för 1814, sid. 322 och läser: „att en ewig Hugsvalare, sannings Ande, sändes af Fadren i Sonens Namn; för att fullborda nådens werk i swelbsa och förtröstande själar.“ Widare sid. 326 för 1815. „Då det ursprungliga ponerade sig så som Wäsende, såsom wilja eller Faber, ponerade det sig afwen och med det samma, såsom beslut, Intelligens, Son och såsom werkställande kraft, werldssjäl, Helig Ande“ och sid. 328. „Endast genom full och säker förtröstan på den ideella principen, endast genom Andens ledning kunde harmonien återställas i det menliga wäsendet“ o. s. w. — Betröfande åter det andra påståendet, så utlofwa wi ett pris så stort som någon witter Akade-

mies, för den, som på sid. 140, 141 af Schellings bok öfwer det Akademiska Studium, kan framwisa, att Schelling sagt Christendomen wara Polytheism. — Likaså omöjligt läser det wara för någon, att utfinna det stället, sid. 143 af Schellings Föreläsningar öfwer det akademiska Studium, der han använder orden Designation, Försyn och Förföring som synonyma termer. Eller att bewisa det i Swensk LiteraturTidning, 1815 s. 660, som det fröckt af Förfokaren påstås i N:o 283, Novalis och Böhme ställas i bredd med Evangelisten Johannes. Orden lyda: „han läse först af Evangelisten Johannes hwad Christendomen är, och sedan läse han Novalis och Böhme, om han dristar se den äkta mysticis men i des strälände anlete.“ Är det att ställa Evangelisten Johannes och Jacob Böhme bredvid hwarandra? Wäda nämnas ju uppenbart i olika afseende? Och högst barnsligt måste det förefomma en hwar tänkande läsare att se Förfokaren lägga wigt på att Böhme warit Skomakare, för att göra honom owärdig att nämnas; ty det är klart, att Literatören citerar honom icke i egenkap af Skomakare utan i egenkap af theosophisk Auktor. Och skulle det borgerliga yrket här wara af någon betydhet, så war Johannes Fiskare, innan han blef Evangelist; och swårt torde det wara att afgöra, hwi Fiskarehandteringen skall wara förnämre än Skomakarens.

Således sex osanna citater, till hwilka i originalerna ej träffas minsta spår. Men ehuru osörlynt Förfokaren försar med sina falska citationer, är han ändeck ännu osörlyntare i sitt orimliga consequensmakert eller i de wanstanniga slutföljder, som han drager af enskilda yttranden. Så t. ex. anför han ur Företaler till de Plotinska brefwen, följande defutom förwändt anförda ord: „Ju mera

öfntrefserade och obetingadt den äkta Tänkaren förfädder sin forskningsbana, ju föder skall han, förmedelst Speculation, komma till kunskap om det samma, som det fromma sinnet fattat med tron genom uppenbarelse. . . Denna är användbar till öfvermått bestyrkelse af Speculationens riktighet" och drager deraf den slutsatsen: „Tydligare kan aldrig sägas att all Uppenbarelse är umbärlig äminstone för den, som kan speculera (Allm. Journ. N:o 283). En skändligare och lögnfullare consequens har väl aldrig blifwit dragen af öfhyldiga ord. De lyda sålunda: „Den bilige och kunnige lärar wist icke af det föregående, willa draga den slutsatsen, att jag vill bygga wettenskapen på grunden af tro, ty min mening är uppenbart blott den, att wetandet och tron föra till samma mål och jag är öfvertygad om, att ju mera öfntrefseradt och obetingadt den äkta tänkaren förfädder sin forskningsbana, ju föder skall han förmedelst speculation komma till kunskap om det samma, som det fromma sinnet fattat med tron genom uppenbarelse, hwilken dersöre också är den högsta öfvermåttiga bestyrkelsen på forskningens riktighet. Äfwen hoppas jag, att icke blifwa beskyld för Pelagianism, emedan jag yrkar, att wi kunna nu mera speculera öf till wisthet om det som öf Herren uppenbarat: ty detta öfwerensstämmar så helt och hållet med Hans lära, att Han i annat fall icke skulle antagit ödet och leswat ibland öf. Men att wi, utan Hans mandoms annammelse, icke skulle hafwa kunnat winna denna förmåga, det är, till följe af Skrift och tanke, för mig rent af lika wist som wistaste.“ Nu dömmen den öfpartiske läsaren, om det ej fordras, för att ur dessa orden draga den satsen, att Uppenbarelsen är umbärlig, en egen öfning i den slags exegetik, som utwattnar ur hwarje pe-

riod öf andra, mening och lif? — Men en ännu större oblyghet föräda dessa ord i N:o 285 3:e sid. Not. t. Sw. Lit. Tidning 1815, N:o 8 sid. 126, der det säges: att genom Protestantismen, den äkta kristliga enheten och öfwerensstämmelsen blifwit bruten och förmodligen så förblifwer till det Hugswalaren, hwilken Prästaren sjelf utloswat, ankommer, för att åter samla människorna i ett Hus under en Herde. — „Äre Heltöuden Schelling är denna Hugswalare, derom twiflar wiserligen icke någon af hans anhängare. Hans bemödanen syfta tydligen till en sådan församling i ett Hus under en Herde; och då han i detta hänseende kallat sin Filosofi ett Absolut Evangelium, så har han sjelf förklaradt sig för den utloswade Hugswalaren.“ — Huru wet denne förklarare hwad Schellings anhängare betwifla eller icke betwifla? Wist han, om han förmår, att det ur LiteraturTidningen citerade stället, i det sammanhang i hwilket det står, möjligen eller rimligen kan hafwa afseende på Schelling! Wist han den ringaste auktoritet för sitt påstående, äre Schelling sjelf kallat sin Philosophi ett absolut evangelium!

Men om också förklararen — hwad wi öfswansdöre wist, att han dock icke gjort — öfwerallt citerat riktigt och ärligt, så är han dock i högsta grad incompetent, att förklara en märkwärdig tänkares lärobyggnad för „ett AccommodationsSystem, ett Spel med ord och termer,“ och några yngre svenska författares bemödanen, att göra denna lärobyggnad bekant, för bebrägeri och mystifikation (N:o 285). För att kunna vara berättigad till så grofwa tillmälen, fordras något mera, än att helt enkelt, utan någon slags analys, stympa det, förwändt och wanfkapadt anföra några ur sitt sammanhang ryckta tillfälliga och ströda

da reflexioner eller uttryck. Men dock Föreläsaren icke kunde göra annat, än en sak för sig. Och huru skulle den kunna något hafva att säga i sedgan, hvars hela filosofiska erudition inskränker sig till Hr Munk af Norrensens Tal och till några compilationsartiklar i s. d. Journalen för Litteraturen och Theatern, och hvilken ej bättre känner sin Coeches, än att han kan utläsa sig i anledning af förklaringen öfver faller, (att Jeserna, de Substantiella formerna, som Gud gifvit Frihet, sätte sig som reflekterande åndliga), på följande luminska sätt: „Om de lärt bli att lära sig — och det stod ju i deras förmåga då de ägde Frihet? — så hade detta första Fall kunnat undvikas.“ (N:o 283). Betydligt, om våra bästa föräldrar lärt bli att falla, så hade intet fall ägt rum; och icke kunde de rättvisligen blifva straffade för detta fall, om det ej hänt i deras fria Willa att icke begå det. Eller tror Föreläsaren att Eva — för att tala med Moses — oöndvilligen var nödsad att äta af Kunskapens träd? Men i den händelsen ligger uppenbarligen Föreläsarens tro i strid med en af Christendomens fundamentalsdogmer. Och till partilöse Theologers bedömande appellera vi, om detta Föreläsarens dödsödda resonnement mera öfverensstämmer med Bibeln, än den förklaring, hvilken Föreläsaren vill såsom så skändlig hafva framställt: att förfuser, „engång förledt, engång, med sin oändlighet, ändligheten undergifver, hade förlorat herravälden och gjort ett fall, från hvilket det af egna krafter icke kunde upprepa sig. Efter detta var mensklighetens dunkla grund, dess dödliga natur, wuren den ljusa grunden öfver hufvudet, och nu måste dödt framträda, såsom materiens tillämpade seger öfver förfusers lif.“ (Sw. Lit. Tidn. 1815 s. 327). — Här Föreläsaren tid på sig,

torde han wäl bland dessa ord inskjuta några starkt i ögonen fallande besynnerligheter, såsom om „Någon såsom sätter för naturens urelek: recisism“ m. m. hwilket han N:o 280 säger sig hafwa läst i N:o 19 af Sw. Lit. Tidn. för 1814. Föreläsaren är sig lik i tillförlitlighet. I hela det angifna N:o 19 finnes ingen stymme till likhet med en sådan mening.

Widare är wårt talomod icke tillräckligt, att följa denna Inquisitor på spåren i en skrift hwilken begynner med en protest mot åhågan att förkättra, och slutar med att påberda sina antagonist:er satier och meningar, de der, ifall de kunde bewisas, förtjenade ärmingslön landstypet eller sårning; — hwilken begynner med att försöka (N:o 280, 1816), att intet af de utdrag han anför, skall stypas eller wansställas, och andra sedan derefter genast framsdrager sådana uttanden, hwilka alldeles icke finnas*). Allt detta torde vara mer än tillräckligt att bewisa, hwad förtroende denne metaphysiske Wits redaktör förtjenar, då han försöker sig wissa nedergöra den nya Skolan med dess egna wapen — dess egna ord. Lästom of nu skrifa till de positiva besyningar, hwilka denne filosofiske Kritiker rigtar mot sina wedersparter.

I. Det är Schellings IdentitetsSystem som han hufwudsakligen vill anfälla, — men han wänder icke sina wapen — så som det wäl tyckes vara det naturligaste och rigtigaste — mot de af Schellings egna skrifter, i hwilka denne tänkare utvecklats sitt System och sina religiösa åsigtter. I stället angriper han, hwad tillfälligtvis i wissa swenska skrifter blifwit uttradt öfver filosofiska ämnen, och will med dem hafwa krockat Schellings eget

*) Se anmärkn. wid Arithmetikens noll — Häsos m. s.

ansende. Endast i ett fall kunde denna besvinningsmetod mot Schelling själv vara af någon vigt, om Förelkaren hade ådagalagt och bestrykt, att de yttranden han tablar, icke allenast äro härflutna från bekantskap med Schellings Lära, utan att de med den äro fullt fenliga, och consequent deducerade ur dess anda. Att Förelkaren så borde hafva förfarit, om han velat gå ärligt och grundligt till väga, ligger lika så mycket i öppen dag, som att han i själfva verket icke så förfarit. I det stället har han egentligen blott påstått sig wid frödda yttranden i Recensioner öfver andra ämnen, eller tillfälliga reflexioner i åsthetiska afhandlingar, anförda dels exempelvis uppsyningsavis, eller också wid en på svenska öfversatt Skrift af Schelling, hwilken enligt sin natur icke kunde innehålla någon deduktion af själwa Systemet, äfvensom wid Brevven öfver Plotin, hwilkas ändamål är att framställa en hel annan tänkares Lärobögganad, än Schellings. Det är wäl lant, att Utgifwaren, i sin Företal, säger sig sjäna en wiss öfwerensstämmelse mellan de båda Systemerna. Men detta kunde ju vara feliskt af Utgifwaren, och således borde wäl werkligheten af en sådan öfwerensstämmelse vara utredd, innan man från det ens systemet kan sluta till det andra. Och i alla fall, äro dessa Brev också wänpassande att framdraga såsom exempel på de nyare religiösa åsigtarna, emedan de endast b fatta sig med att framställa Satsen ur ett äldre System, öfver hwilka ännu ingen gillande röst offentligent lärt höra sig. Deromot går Förelkaren alldeles i tyfhet förbi de skrifter, hwilka i senare tider på svenska utkommit, der de nyare åsigtarna mera i detalj deduceras, såsom t. ex. Skriften om Sann och Falsk Upplýsning i afseende på Religionen; afhandlingar om Historien

och dess förhållande till Religion, Saga och Mythologie (i 2:a Häft. af Iduna); Stridskrifterne om rätta förhållandet mellan Religion och Moral, flere afhandlingar i Polyssem, o. s. w. Ja! icke en gång låter Förelkaren sin uppmärksamhet wid recensioner af egentliga theologiska skrifter, såsom wid de öfver Journal för Religions-Lärare, De Fullkomligares Religion af Teller *), m. fl. Men med så mycket högre lust visar han sin tapperhet mot alla sådana yttranden, hwilka icke innehålla någon skymt till fullständig deduktion.

Och huru utföras dessa anfall? — Deres utaf att ett Journalutdrag af en Recension öfver Fries' bok mot Fichte och Schelling, och Hr Munk af Rosenfeldts högst ensaldiga mest ur danska brochurer hopcompilerade Tal, utgåra Förelkarens Places d'Armes, kan man sluta att han icke är synnerligt starkt rustad. Och detta bestrykes ännu mera deraf, att han om de simplaste och mest bekanta saker, gifwer alldeles förwända notiser. Så t. ex. berättar han, på sista sidan af N:o 286 att Brevven öfver Plotin blifwit dedicerade till Utgifwaren af Svensk Literatur-Tidning. Nånde Brev äro dedicerade till Herr Geijer och Atterbom och att ingendera af dem äro utgifwade af Svensk Literatur-Tidning, derom kan Förelkaren underrätta sig i Höglandets Expeditionen, genom själwa Memorialet angående denna Tidning — Vidare heter det, i samma N:o att eldsfäktaren G. Pale

*) Wänne de ord som förja denna Recension: „Grän utäldriga tider stå ytligheten, trädabekten, egenkärleken och obscurantismen i ett flendligt förhållande till allt slags grundligt wotande,“ icke kunna hysa skälet till, att denna Recension alldeles af Förelkaren blifwit lemnad ordred?

mer war en „lyst Charlatan;“ men att han war en fransk, kunna alla de intyga, som med Hr Palmer under hans wiskande i Stockholm stodo i något förhållande. Detta är wiserligen en smäsa; men borde man äminstone ej i sådana artiklar wara sannfärdig? Slutligen berättas å första sidan af N:o 287, att Hr Munk af Rosenschölds Tal „war aftryckt“ i Lunds Stifts Prestmötes Handlingar; då likwäl förhållandet är, att detta Tal wäl blifwit hållet under senaste Prestmötet i Lund, men att det, af obekanta orsaker, icke blifwit intaget ibland dess Handlingar, utan sedermera särskildt utkommit.

Att försvara Schellingska systemet mot en sådan angripare, wore lika lösligt, som att fördrifwa mulwaden, af fruktan att hon undergräfsde pyramiden. Wändom och således till de anklagelser, som han egentligen gör och (se Allm. Journ. N:o 63, 1817).

II. Upphöjandet af Katholicismen. För att bestyrka detta påstående anföres några utdrag, som skola ådagalägga den wördnad som wi hysa för Maria; och för att åter ådagalägga detta, anföres trenne poemer ur Phosph. och Poet. Kalendern (Hr Ring och andra skalder, som besungna Thor och Odin, äro således förstökade hedningar och afgudadyrkare!), samt några mestadels artistiska proseranden i samma ämne. Och månne fördrifft man måste wara Katholik, för att påstå, att Guds Moder är „Könhetens ewiga öskald, en bild af den moderliga ömheten, den högsta och heligaste af menniskor, förmedlarinna mellan den gudomliga Sonen och det bräckliga slägte till hwilket hon hörde?“ Eller månne ej man kan medgifwa, att Guds Moder är wärdig menniskornas högsta wördnad — icke dyrkan, — utan att derför utskrifas som papist? För Skalden och Målaren måste den ewiga

Himla-jungfrun ännu äga en högre betydelse, hwilken ej kan fattas af Hr W. som ej är någordera; men wi beklaga en warelse, wi ömska och öfwer ett så förtorkadt, utmergladt, blodslöst hjerta, som icke synes af en högre känsla, wid åskådandet af en skön bild af Guds Moder med Kristus-barnet, „ur hvars öskuldsblickar en öfwernaturlig glans strålar.“

Journalisten påstår på ena stället att wi äro Schellingianer, på det andra stället Katholiker, på det tredje Atheister, på det fjerdte Pantheister, på det femte Swedenborgare, på det siette NyPlatoniker, på det sjunde . . . Men hwem hinner uppräknat allt? Mot hwilkendera af alla dessa bekyllningar skola wi först försvara oss? Mot alla? Eller månne ej den ena upphäwer den andra, ty man kan icke tro allt och intet. Så hafwa wi redan i Rec. öfwer Dalens Söner i förl. års gång af denna Tidning, wisat att andan af Katholicismen och det Schellingska systemet liksom af all filosofi i allmänhet, är hwarannan rakt emotsatt, och ännu — ser att ta la i Hr W:s sjelfförnöjda språk — „har intet försök blifwit gjordt för att motsäga, än mindre wedergå det.“

III. Förswar af Medeltiden, munkwäsendet och hierarchien. Att wi då och då talar till Medeltidens beröm, är en ganska grundad förebräelse; — ett oerhördt brott som wi dela med Johannes von Müller*), den moderna tidens störste häfdateknare, hwilken, ehuru i sina sista år embetsman wid ett Katholiskt hof, dock lefde och dog som en god Protestant. Om wi förswarat Medeltiden, så hafwa wi dock icke förswarat de misfag och förwillelser, som tillhöra denna, liksom hwar

*) Se, utom andra ställen, de första Cap. af dess SchweitzerGesch.

Je annan tidsålder: om vi för högt prisat den, så har det skett, emedan den hittills, af den skrifvande hopen, blifwit alldeles misskänd och för djupt nedsatt. Hwars tidschwär — sådan är äminstone Förf:s åsigt — har sina märka och skufare sidor: att absolut fördomma en wis tid, egnar endast dessa förståndsfanatiker, hwilka ständigt föra toleransen på rangan. Att medeltiden utmärktes af ett friskt lif, individuel kraft och storhet, är en öfvertygelse hwilken vi aldrig skola föröfja, ehuru detta werksamma lif stundom öfweigt till förwitande resignation, och denna kraft stundom werkade willkorligt och föröfjande. Den åsigt åter, enligt hwilken Medeltiden endast är en lång kedja af barbari, widfepelse, prestbedrägeri och alla möjliga menniskofruftens förwillelser, finner Förf., för sin del, wanfönnig och en följd af den okunnighet, hwari man lesiw om det tidschwär, hwilket man så iförige fördommer. Wänne icke Medeltiden är roten till den närwarande? Från hwem härstamma Europas mest bildade nationer? Wänne från Greker eller Romare; — eller män ej från de kraftigare stammar som stötade dem och gifwo sakernas ordning en förändrad riktning? Wänne ej Medeltiden innehåller grunden till våra statsförfattningar, våra lagar, wäres språk, våra seder, med ett ord, till hela kärnan af wäres lif — och ändock will man ej allenast icke höra talas om denna tidsålder, utan äfwen a priori helt och hållet fördomma den såsom en galenskap!

IV. Beträffande äntligen wär förmenta tillgifwenhet för munkwäsende, hierarchi och andra dithörande ämnen, så är derom följande Förf:s tankar — hwilka han dock anhåller icke måtte öfveropas såsom hela den saken. Nya Skolans — ty det är möjligt, att

andra författare, hwilka man äfwen plägar räkna dit, tänka helt annorlunda. Förf. anser werkligen Kyrkans förening under ett enda Öfwerhufwud, oberoende af den werldsliga makten, icke allenast som en stor och hög idee, utan äfwen som en för sin tid *) wälgörande anstalt. Ty hwem skulle annars, under den period af borgerlig förwirring, som tillhörde de första seklerna af medeltiden, sätta en bom för selfwiljan och willkoret: den gemensamma Kyrkan war ett gemensamt öfynligt band, som sammanhöll christenheten, en medelpunkt för culturen, ett wärn mot förtrycket, en makt, för hwilken äfwen den öfwermåttige wäldswerkan darrade. Wä man icke för och citera alle det onda, som menniskoflägget genom prestwäldet lidit, alla de olyckor som det dragit öfwer staterna! Wi känna och erkänna alle detta; men då man förståndigt will bedömma ett historiskt phänomen, bör man fästa blicken på des idee, des tjenlighet för menskligheten under de tider, då den först sattes i werket — icke på de missbruk, som följa de herrligaste stiftelser. Så woro de första klostrer — enligt Förf. mening — en förtänka: de woro en tillflykt för de wareser, som ingenting begärde och önsade af werlden, än ett litet rum, för att der i stillhet egnat sina tankar och betraktelser åt Ewighegens Herre. Men såsnart twänget dit kastades offer, hwilka man wille undanbjuda ur samhället, såsnart dessa ställen fylldes med högmöd, liderlighet och alla slags laster, då hade dessa stiftelser redan afwilit från deras ursprungliga idee.

*) Förf. förutser, att denna period skall gifwa Hr W. anledning till en ny citat, då han naturligtwis åter glömmet de tre orden: för sin tid.

V. Förringande af Lutheriska Refor-
mationen, af Protestantismen och dess wäl-
görande werkingar. Att deröfwer wid-
löftigt förklora oss, lödar ej stort mödan: de
som läsa dessa blad förstå oss, och de som i al-
la fall fördomma oss, skulle dertill behöfwa en
hel bok. Det första, som Hr W. och hans
anhångare borde efterfinna, wore att de, för
att förstå Protestantism och Katholicism, först
borde förstå Christendomen i allmänhet. Det-
ta är ingalunda så lätt som Hr W. tycks
föresätta: dertill fordras anda, hufwud och
läsning. Wi hafwa kallat Protestantismen
negativ — och männe den icke är det? Ty
mot hwad protesterade Luther? Mot de wils-
fareller, de misshbruk och menniskosunder, som
insmugit sig i Kirkan. Hwad sökte han?
Den rena christendomen. — Guds uppenba-
rade ord. Detta är ju allmänt erkändt, och
det är swårt att inse huruvida Reformatio-
nens idee och åtgärd warit någon annan än
negativ (ty hade Luther föregiwit sig sjelf
willa stifta en positiv religion, så hade han
ansingen måst wara Gud sjelf eller en bedra-
gare: hans mål war endast att återföra det
positiva); äfwen som huruvida detta uttryck
kan förringa wördnaden för denne store man.
Före Luther herrskade Tron (i Katholicis-
men): begreppet (reflexionen) wägledde Luther
till öfwerlygelsen om allt det ofullkomliga, som
wid hans tid war fastade wid den antagna
formen af Religionen: „med honom började den
ända till våra dagar fortsarande, sön-
dringen mellan tro och begrepp.“ Men reflexionen,
engång wäckt, stannar icke förrän den sunnit
wisshet, — kunnar. Detta kunskapsbegär är
färlan till all philosophi; all philosophi är till
sin natur protestantisk: den wil winna wis-
het genom sig sjelf. Luther war således på
wiste sätt, sin Kirkas förste philosoph; men

hans stora sinne fann storare än andra det
stora målet; han återwände, liksom Böhme *),
dit, hwarest — enligt min öfwerlygelse —
all sann philosophi skall fluta, — till religio-
nens källa. Det nywäckta sinnet är icke me-
ra barndomens tro: det är ett lugn, en inre
klarhet, hwilken själen, sedan hon genomwans-
drat twiflers mörka stigar och forskningens
irrgångar, sjelf eröfrat sig, och först nu öpp-
nar hon sig för motfogandet af Evangelii
hugnande sanningar. Deremot gifwes det
sinnet, hos hwilka aldrig det dunkla begrep-
pet löslit sig från den bergfasta tron: men-
niskor hos hwilka fantasien öfwerwäldigar för-
ståndet; menniskor, i hwilkas sinnet Guds-
men i ewig klarhet speglar sig: lyckliga barn,
hwilka ännu, i hjertans och förnuftets första
öfkyld, inträda i paradiset. Dessa kallar jag
äkta Katholiker; de må lesa wid Ötro eller
wid Wälarna, de må än tro på Wäfen eller
icke **). — Deremot gifwes det wiserligen en
tredje art omtyndiga själar — och dit hör den
walmarkiska — hos hwilka ingen sön-
dring mellan tro och begrepp kan äga rum, emedan
der finnes ingendera: — personer som twifla
att de twifla, och tro att de tro; menni-
skor, för hwilka, såsom Kellgren säcker, att tro
en sak, är detsamma, som att icke tänka derpå.
Dessa äro hwarken Protestanter eller Katholiker.

(Stutet följer.)

*) Hr W. läser wist icke undersäta att åter ro-
pa, att wi måga sätta Böhme bredwid Luther.
Luther sjelf, om han lefwat efter honom, kul-
te, wi äro öfwerlygade derom, förlåtit honom
att hafwa warit — somokare.

***) Ty så enfalda är Hr W., att han inbillar
sig, att det är nog till en definition på Katho-
licismen, att man tror att Wäfen i Rom är
Guds Ståthållare, är ofelbar och kan låta
bränna kättare.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 3.

Lördagen den 17 Januari

1812.

Ord och Affked till Allmänna Journalen. (Slut fr. N:o 2.)

„Denna söndring (mellan Tro och Begrepp), fortfor Förf. af det anlagade Föret. till Poet. Kalender 1816, skall så länge fortfara till dess den af Fälsaren utlofwade Hugsvaloren kommer, för att åter samla menniskorna i ett hus under en herde.“ — Föreningen mellan Christenhetens splittrade Kyrkor, har alltid blifwit ansedd såsom ganska önskanvärd. Konungen i Preussen har ju, för så månader sedan, uppmanat sina lutheriske och reformerte undersåtare till en andlig förbindelse? Måne det ej skulle vara en välgering för menskligheten, om denna förening äfwen ägde rum mellan Protestanter, Grefve och Katholiker? Eller är denna tanka blott derför lättare, för det att den står i ett förhållande till den Poetiska Kalendern? Sammanhanget mellan denna ontagna förening och Hugsvalorens ankomst, är fördrifrigt en indwivad hypotes, om hwilken, liksom om det

elldkommande, ingenting i förhand kan afse ras. Men papistisk är denna bakkan äminstone icke.

Desa äro nu de citater (de öfriga stå blott för att fylla rummet), hwilka Föla ä dagalägga, att wi hyste ett mindre högt begrepp om vår Confessions ödbblige stiftare. Det wore lätt, att på samma sätt genomgå de öfriga, och resultatet skulle äfwen af dem blifwa detsamma, nemligen att de icke bewisa hwad Anlagaren will, utan ofta motsarsen.

VI. Widare anlagas wi att förswara religjös intolerans och förföljelse-anda samt hierarchiska grundsatser i allmänhet. Den första af de citater som anföras, är den enda, som tyckes vara bewisande. Wi offkrifwa den helt och hållet: „Hwar och en constituerad Kyrka måste betraktas såsom en Stat, och liksom den politiska Staten har full rättighet att bestraffa och förfölja hwar och en, som sätter sig upp mot eller fördröande will inverka på dess Constitutionella lagar; liksom har den Ecclesiastiska Staten full rättighet att hålla isfrån sig dem, som wilja undergräfw

des grundvägar; ty gifvet tyckes det vara, att vill man tadla det ecclesiastiske patriotiska hötet, så måste man, af samma mål, tadla och fördrömma det politiske patriotiska. Likväl skulle, utan det samma, ingen stat kunna bestå. Men då kyrkan likväl till sin organisation i tiden, är en jordisk anstalt, bör det låta kunna inträffa, att den icke alltid tillfredsställer en mera djupt trängande andelig längtan. Utbildas denna individuella längtan till sammanhängande Opposition mot det herrskande kyrkoföregreppet, så uppkommer hvad man kallat kätteri (hæresis), och om Anhängarne af detta kätteri gå ut på att utbreda sina grundsatser, och för sin del stifta en egen kyrka, framstår Sekterism. Skulle då ej den herrskande kyrkan söka utöta denna förstörande kyrka i kyrkan, liksom Staten motverkar hvarje Stat i Staten?" (Sw. Lit. Tidn. 1815 N:o 8.)

Förfs tanka är här om följande: Han är fullkomligt ense med ankrorn af detta ställe, att hvar och en kyrka, som anser sin byggnad, äfwen i de minsta delar, för fullkomligt fulländad, måste för att vara consequent, betrakta hvar och en som fiende, som söker att derut bortraga eller förändra en enda sten. I detta sticket binner sig den Karolska kyrkan, som anser sig som oselbar, eller i sig fulländad; men, efter min tanka, icke den Protestantiska. Christendomens idé är ewig och oföränderlig; men des gudomlige Stiftare uppfälde ingen yttre, ecclesiastisk Stat. Det formella, hwaruti Andan uppenbarar sig i den christliga kyrkan, är skapade af menniskor; men alla menniskorverk, som icke innehålla frö till sin egen utveckling, blifwa snart eller sent petrificater. Själ förriktigt fattat Protestantismens idé, så kan den (märk: i afseende på sin gestalt) jemföras wid

en god Stats-Constitution (t. ex. den svenska), som i ewighet arbetar på sin fulländning, och endast approximando kan hinna detta mål, såvida det Gudomliga aldrig fullkomligt kan uppenbara sig i ändlighetens skapnad. Kyrkans Wisaste och Frommaste äro — ifall wi få nyttja denna liknelse — des Constitutions-utförelse.

Sådan är om detta ämne min öfvertygelse: jag wet icke, om författaren af den anförda titliden delar samma mening; i annat fall gillar jag, för min enskilda del, ej densamma. I en tidning, der flera författare arbeta, kunna icke alla tankar vara stöpta i samma form. — De öfriga citaterna äro alltför obetwifande, för att förtjena ett svar; genom Hr W:s consequens-makari ershålla de deremot all möjlig bindande kraft. — Föröfrigt är det ganska sannt, att wi hata toleransen, så länge nemligen detta moderord betydte det samma som indifferentism för allt heligt, som fullkomligt apathi för menlighetens högsta angelägenheter. Egentligen — säger en berömd författare — tolererade man på dessa tider allt, wrom den egentliga Religionen; — då Hr W. sjelf i sina inquisitoriska libeller, har föröfrigt uppväckt ett religiöst föröfrigt mot sina „stridbara antagonister," hvilka aldrig utgifwit en enda theologisk handling; så visar han, på ett lysande sätt, sina liberala och toleranta grundsatser; äfwen som att han sjelf, handlande efter spriten af en sådan tolerans, är en ruin från den tid, „som nyss förflutit."

VII. Den sista symtomen, som beklagligen förmärkes i vår nyare Literatur, tituleras sålunda: Föstrande huldhet och omwårdnad för allt hvad widskeddelsen och folktron i äldre och nyare tider framträtt och för allt hvad som kan tjena att underhålla

och befordra dem. Denna beskyllning, neml. i den mening som den här fattas, är verkligt grundad, och vi förlora ej förlora ett ord till vårt försvar. Ett sådant tillmål missar blott, att den som kan göra ett dylikt, själv saknar alle sinne för historien. All åldre härdeforskning — ty alla nationers härder förlora sig i sagor — all Lykohistoria, så widr den rör dem, som afwikit från den antagna Religionen (och således förfallit „i widspjelsse“), — alla fornminnen, hvilka beklagligt mestadels öfvervalte, såwida man ej wil unda röga Palästina, grunda sig på sagor, sägner och hyrdamerier, — alla myther, hvilka i sig ofta innehålla försvunna och obekanta nationers hela kultur och intellektuella bildning, — allt borde, ifall man sätte Hr W. till chef för ett bibliotek eller ett antiquitetsarkiv, utrotas, nedriswas och förbrännas; ty Hr W. och Khatifen Omar*) — hwilken dock fördrigt war ett betydligt ljusare hufwud — låra wara de enda historien känner, hwilka så långt sträckt sitt förakt till allt, som ej öfwerensämde med deras sätt att se, att de med eld och swärd wille utrota det. Männe detta ej är wanstannighet, eller lindrigast sagdt, en historisk fanotism? Men det är ganska naturligt, att de förlora förlora historien, hwilka der aldrig hoppats eller önskat intaga en rad. — Nu mer: den sig såkallande Upplysningens period begynte i Witterheten med l'Academie française; i Philosophien med Locke, i Theologien med Diderot och Voltaire; de sekel, som föregingo, höra således till widspjelsens, eller (som Mupelmännen**)

*) Det war, som bekant är, han, som gaf tillåtelse att bränna det stora Ptolemäiska biblioteket i Alexandria.

***) I allmänhet finner man hos Hr W. spår

uttrycki sig om de tidshvarf hwilka förfutit före den förmente profheten) till „okunnighetens tillstånd“ — och förtjena alltså icke kännas. Wår svenska historia kommer följaktligen att begynna med Fredrik I. eller Lowisa Ulrika (ty då inkom den prisade encyklopedistiska kulturen) och har nu redan upphört; flera nationer, t. ex. England och Spanien, erhålla alldeles ingen, emedan de ärtinstone i den goda smaken saknat sitt sidele d'or. Frankrike blir äfwen i detta fall den ofundswärdaste nation, ty den erhåller den längsta historia, af ungefär — halstannat sekel. Här af ser man, att en betydlig del, neml. öfwer hufwud $\frac{3}{4}$ (ty sedan omkring 4000 år tillbaka har man haft en historia) af historiens studium kan abbrevieras. Dessa flusatsjer följa wida mera otwunget och naturligt af wår Antagonists egna grundsatter, än de konsekvenser han påbördat öf. — Ja, huru förwånad skulle ej Hr W. blifwa, om man, i stöd af des egna principer, matematiskt bewisade honom, att hans eget skriftställarwärd sen wore en ren absurditet! Låt se:

Thes. Hr W:s skrifweri är en absurditet.

Bewis. Hr W. skrifwer;

Han skrifwer ett slags politiskt dagblad, och arbetar således, efter sitt pund, på dagens historia (ärtinstone på det capitlet i Tidens stora Bok, som har till öfwerkrift: chronique scandaleuse);

Men den elagiska upplysningens period är nu förbi i), och wi befinna öf åter i

till en wif Krypto-Muhamedismus. Hans politiska grundsatter äro algieriska. Detta skall framdeles bewisas, sedan han först bewisat öf, att wi äro papifser och atheister.

1) Se Allm. Journ. N:o 280, 1817, der Hr W.

widskeppensens den der ej förtjenar kån-
nas.

Conclusion. Hr W:s skrifwande existens
är således ett rent otänkbart ting, hans skrif-
weri ett absurdum. — Quod erat demon-
strandum.

Utländ den nya tidens widskeppelser räk-
nar Hr W. (No 68, 1817) den Animala
Magnetismen. Han anade ej, att den
begynnande wettenskap, som han a priori för-
klarar för en galenskap, såsom antingen en
illusion eller groft bedrägeri, skulle kort tid
deresier å högre ort winna den uppmärksam-
het, att H. M. Konungen i nåder råttis
förordna en Comité af upplyste och sakkun-
nige Wettenskapsmän, som ägde att uppsöka
sitt utlåtande, om existensen af Animala Magne-
tismen och dess användbarhet för Medicinen.
Den sakkunnigheten har alltid sina domar i för-
hand i beredskap: den behöfwer ingen under-
sökning. Mellertid wore det artig, att nu
ersara vår Journalists tankar i denna väg,
ty man wet att denne Talskåres wettenskap-
liga och politiska grundsatser äro något jour-
naliera, d. w. s. de råttis sig efter tidens
tecken.

Förf. sågnat sig, att han nu hannit till
gränsen af denna obehagliga skrifwerling. Han
wet ganska wäl, att han för ingen del upp-
sökt deras fordringar, som här wäntat nå-
gra positiva bewis för den s. k. Nya Sko-
lans satsar och meningar. Äfwen med an-
tagande, att Förf. dertill icke skulle saknat all
förmåga, har han dock troit, att här icke wor-
re råttis stället för en sådan framställning.
Inför Allmänhetens domstol anlagade för

erkänner med Hr Dr Hagberg att den irreligiö-
sa tiden nyss förflutit.

swära kåterier i äckilliga religionspunkter,
hafwa wi ansett oss för denna gång böra in-
skränka oss, mindre till att selswe, (wid ett
tillfälle, då en dylik bife blifwit oss på ett in-
quisitoriskt sätt affordrad), framläggas war es-
gen positiva öfwerbyggelse i de ämnen som
blifwit öfwerlagade, än till ett bewisande,
att wi icke sagt, tänkt och menat det, som
war wederpart påbördat oss hafwa sagt, tänkt
och menat. — Till Hr W:s eget behjertande
öfwerlemnna wi slutligen följande fråga: Då
wi nu ömsidigt, genom en mångårig skrifts-
werling, så wida öfwerbyggat hwarandra
att wi aldrig kunna öfwerbygga hwaran-
dra, måne den dag ej ännu kunde wara
kommen, då wi från ömse sidor borde upphöra
att bekriega hwarannan? För Allmänheten,
som redan tagit sitt parti, har denna sejd fö-
ga uppbyggligt, ty sällan gifwer en polemik
af sådan art anledning till några nya wettens-
skapliga åsigtter. Lätom oss således, hwar och
en å sin sida, försöka, att genom positiva
skrifter förwårswa en ödad råttis till Allmän-
hetens afseing! Os sjelfwa kostar denna strid
om icke förtretligheter, äminstone beswär,
wedermöda och kostnad; så nödgas wi inköpa
många Journalnumror, och Hr W. flera af
våra skrifter, utan att någondera af oss af de
förwårswade skatterna kan draga annat än en
ganska negativ nytta. Wi tillropa således
från war sida, ett wälmenande: Soyons amis,
Cinna! — Ifall Hr W. antager detta wän-
skapstillbud, fordra wi dock icke, att han på
minsta sätt generar sig i sin lust, att småda,
förblifliga, förwårwaga och förwårwida oss och wår-
ra skrifter, endast han ej will draga oss in på
religionens och moralens områden. Allt hwad
wi begära, är att han måtte försöna oss från
jesuitiska stämpingar och sådana inquisitoriska
anlagelser, som angripa war personliga och

rafter och borgerliga existens. Måne denna fordran är för öfverdrifwen, ställd till en bland det adertonde seklets hjeltar i tolerans? — Deremot lofwa wi, å vår sida, att, liksom redan från längre tid tillbaka, betrakta Hr W. och hans parti som ett absolut Nihil, som ett rent non-existens; wi lofwa honom, att christligt tillsluta ögonen för alla hans mistag och förwidelser i theologi, filosofi, politik, ästhetik *), latinisk grammatik **), tyfka lexica ***), med ett ord för alla hans okunnighetsynder i gudomliga och menliga ting, för alla hans förbrytelser mot sundt wett och omdöme ****). I alla fall kunna wi swär:

*) Såsom t. ex. då han nyligen i Recensionen öfwer Hæton Jars, allmänt erkänd som Dehleschlägers, d. w. s. den danska scenens öppersta förgespel, förklarar detta stycke för en blott dramatisk nuvel, fullt af fel och lösligheter, o-wärdigt namnet af Tragedi. Då dessa rader föto ur Hr W:s sjäder, erinrade han sig förmodligen ej att han i Danmark wore beundrad; denna beundran hde dock hafwa slagit djupa rötter, för att ej sådana brådskande omdömen, hos utlänningen, må kunna förswaga en så stor popularitet (se om denna popularitet nedanför).

***) Se Hr W:s latiniska politiska Fågne- och Klagowäden wid di erste tillfällen, uppfyllda af de swåraste förbrytelser mot latiniska prosodiens första lagar.

****) Flera ark kunde föllas med sådana exempel. Så öfversätter Hr W. i frågan om de tyska Student-uppträderna, Wursch med pojke, och deras tillämnade tidning (Wurschen-Zeitung) med Gosh eller Pojk-tidning. Detta har fött flera tidningar efter hwarandra. Han gifwer derigenom tillkänna att han ej känner, att Wursch i det samfiersa Universitets-språket betyder hwarken mer eller mindre än Student, på samma sätt, som denna corps i Oxford och Cambridge höfzigare heter gentlemen.

ligen föreställa oss något anfall, hwarigenom han widare måtte kunna afwinga oss ett swär; ty om han än fortsätter sitt nyaste strids-sätt, hoppas wi att Allmänheten nu wunnit tillräcklig upplysning, för att bedömma naturen deraf.

Endast i en punkt af dessa anklagelser, har Hr W. fullkomligt rätt. Wi erkänna gerno, att denna Tidning ej uppfyller de fördringar, dem Allmänheten, dem wi sjelfwa göra af en Svensk LiteraturTidning *). Sam-

****) Se Journ. f. Lit. och Theat. samt Allm. Journ. från N:o 1. förfka året till och med det Blad, som i dag utkommer, -- äfvensom dem som hädanefter utgifwas.

*) Hr W. ansde -- om wi rätt minnas -- bland flera skrifter, hvilka ej här bliswit recenserade, äfwen Hammarfölds Brev öfwer Plotins Detta icke-recenserande har dock ej härrört af någon flygghet att yttra oss, en fruktan som är oss ofänd i ämnen som ligga inom vår spber, utan af den orsaken, att Redaktionen ännu saknar någon Rec. som anse sig som kompetent domare öfwer denna skrift. Ty der till fordras ej allenast en förtvölig bekantskap med Plotin sjelf och NyPlatonikerne i allmänhet -- för att bedömma om Öfwers. riktigt träffat originalets anda, -- utan äfwen med en stor del af den Orientaliska filosofien, hvilken, så widt mig bekant är, betydligt ingår i NyPlatonikerne lärobyggnad; äfvensom med de nyare Tänkare, mellan hwilkas system och Plotins, Utg. säger sig hafwa funnit en wi öfwerensstämmelse; att förtiga en icke ringa kännedom af de grekiska filosofernes språk. Wille man förbara som Utg. af Journalen, som merendels begynner sina recensioner med att säga (eller då han icke uttryckligt gör denna bekännelse snare genom sitt raisonnement indirekt ger tillkänna detsamma), att „Då Rec. för ingen del har så något bekant i det ämne, hwarom frågan är, så vill han ätnöja sig, att blott annåla“ . . . ; wille

ma förklaring som wi redan aflade år 1814 *), förnya wi år 1818. Wi hafwa länge önskat att år värdigare händer kunna öfwa lemana den litterära granskningens kall. Men så länge ej ännu någon uppträdde, villig att mottaga denna nationella angelägenhet; så länge hafwa wi troott att dett: Något är bättre än In- tet; så länge hafwa wi beslutat att fortsara, ehuru redaktionen af en sådan Tidning är förenad med wida större omsorg och müda, än mängden af läsare torde inse.

Förf. har nu endast ett par ord att tillägg- ga. De beträffa först ett yttrande i första numret af Hr W:s senaste December-libell.

Hr W. anför det ett utdrag ur ett en- faldigt danskt tidningspapper, hwaruti han förklarar tokt skyldig, „för det att han med be- sed tagit till genmål på förnustets, sannin- gens och den goda smakens wägnar **).“ Men hwad betyder detta annat än riktigheten af det gamla ordspråket: Un sot . . . m. m. Hr W. försäkrar sjelf, att han har ingen en- do inhemsk Auktoritet att återopa, till för- swar för sina smådelsar, sina bittra utfall, si- na personliga förolämpningar; och att utom- lands ges det blott en enda människa***), som

wi, säger jag, antaga samma beqväma recen- sionsmethod, så skulle wi aldrig misträdka, att på våra 52 Runnor expediera hela Swenska Witterheten i massa. Men Redaktionen har engång för alla antagit den grundsatsen, att hellre lemna wigtigare skrifter obrörda, än att om dem säga plattheter eller ingenting.

*) Se Anmälan till denna ärgång.

***) Denna period är wäl hwarken swenska eller mening, men Förf. citerar ordagrant (Allm. Journ. N:o 281 sista noten).

***) Och denna människa är, enligt de trovärdis- gaste underrättelser från Köpenhamn, den be-

föreställer sig att Hr W. icke hör ordet *), — och detta är werkligen en sanning. Ev em- än Hr W. är organ för en sekt, som ä min- stons nu mer icke Felswer, så gifwes dock ingen enda inhemsk författare, god eller me- delmåttig, som höjt sin röst till de gammal- modiga, metaphysiska grissers förswar, hwilka Hr W, så sturige han än i politisk och stotklära söler råta sig efter tidens tecken, så nitiskt flyddar. Beträffande åter utländningars wittnesbörd, så wore det ganska lätt att sammanskrifwa en liten bok, som innefattade Testimonia au- ctorum de Wallmarkio, hwilka komme att uifalla något annorlunda än det danska tids- ningensbladets. Hr W:s kallsinighet wid den- na beklänneelse synes häröfra af den öfwertry- gelsen, att en stor man, om han än står ens- sam i sitt sekel, dock lugnas „af sitt eget med- wetande“ — äfwen som af den tröstande föres- ställningen, att han ärligen sammanskrifwer eller, huru han behagar, kan låta samman- skrifwa 365 halsark i theologiska, philosophis- ka, politiska, ekonomiska, besprittiska äm- nen, in summa: de rebus omnibus et non- nullis aliis, och att hon således i fruktbarhet ensam nästan öfwerträffar alla våra goda för- fattare tillsammans. Hwilkedera föröfrigt bland de twenne så kallade „litterära partierna“ utmärkt sig i positiva smådelsar, är icke obe- kant; wi öfwerlemnna åt läsaren att sjelf upp- göra räkningen. Wi, å vår sida, hafwa hufwudsakligen anlagat Hr W. såsom skrif-

tyktade Jens Kragh Høeek, bekant beun- drare och öfversättare af diverse swenska poe- mer, t. ex. sådana, som wunnit andra gull- penningen eller mention honorable i Sw. A- kademien.

*) Denna confesion läses werkligen med tydlig- ga ord, och utan allt consequens-makeri i sam- ma nummer af Allm. Journ. och samma not.

wande person, för följande tre ting: 1:o för
 hjälpe till lögn och falskt vittnesbörd, 2:o för
 okunnighet, och 3:o för någon slöhet i saks-
 wa ingenier; ty alla öfriga fet, som kunde
 upptäckas i Hr W:s skrifter, kunna fördelas
 under någondera af dessa tre rubriker. Det
 är sant, att den första af dessa ofta bewisade
 beställningar är en verklig ofullkomlighet;
 men låtom oss antaga att denna swaghet för
 osanningar härstyer af Hr W:s bekanta, öf-
 werspända fantasier, då man wet att sådana
 fantastiska naturer är lättast utsatta för den-
 liktliga frestarens ingisweller! I alla fall är
 ingendera af dessa tre hufwudsosfullkomligheter,
 om än oberlig, äminstone urborna. —
 Deremot här Hr W. sedan flera år tillbaka
 och nu ifrigast, oakadt wt ej gifwit honom
 minsta retelse till nya anfall, sedan mer ett år
 är tillbaka, äminstone hwarje månad, anslas-
 got öf för jesuitism, atheism, pantheism,
 herefi, med ett ord för alla ting på —ism
 och —i, som i detta lifwet förtjena bål och
 brand och i det följande (äminstone efter men-
 niskors sätte att dömma) ewig eld och swafwel.
 Och för att bewisa dessa tillmålen, har han,
 såsom wi redan ofta wissat, icke allenast wans-
 ställt och förfalskat våra skrifter, utan äfwen
 pådiklat öf främmandes eller sina egna yt-
 tranden, och af alla så wäl sonna, halssan-
 na som rentaf falska, dragit de mest förfärliga
 consequenser, supphörligt anropande der
 werklösliga armens tukta. Det har icke be-
 rott af Hr W:s goda wilja, att om wi lefde
 i en despotisk stat och under en mindre wis sty-
 relse, i trots af tidehworfwers och sin egen sälls-
 beprisade tolerans, släpa öf på hälar, eller låta
 öf försmäkta i någon mörk fångelsehåla, „för-
 nufset, sanningen och den goda smaken“ till
 märkelig förkofran. Swarje orwäldig må nu
 dömma, hwilkendera bland sådana smådel

fer äro de smådeligaste, bland sådana utfall
 de bittroste, bland sådana förolämpningar de
 allwarsammaste. Det är sant, att det gafs
 en tid, då wi funno det lustigt, att då och då
 skämta med Hr W.; men Hr W. har ju
 derigenom verkligen för Allmänheten blifwit
 intressantare, och han borde ej, såsom menni-
 skowän, misunnna sina medmenniskor denna os-
 skyldiga förlustelse. Men wi erkänna, att wi
 nu ledsnat wid personen: man blir antingen
 allwarsammare med ären, eller också har Hr
 W. blifwit mera tråkig*). Det är ju öf-
 wen honom icke förbudet, att wara quick;
 han kan ju sjelf wäcka skämtet, i stället för
 att ständigt wara dess föremål**)? Deremot

*) Hr W. har till Svenska Läkaresällskapets
 Bibliothek inlemnad en gäfw af n:o — Min-
 nor af Allm. Journalen, innehållande hans
 Philosophiska begrepp för år 1813. Till er-
 kända för denna, för en medicinsk boksam-
 ling så oumbärliga skänk, hwilken också derige-
 nom erhåller ett nytt wärde, att gifworn der-
 med alldeles icke ruinerar sig, (ty hwem kan
 icke bortskänka 4 och ett halft ark makulatur
 och en half aln tråd?) — har detta aktnings-
 wärda Sällskap låtit utgifwa ett offentligt Bes-
 tyg (Arbberätt. 1816 sid. 73), innehållande,
 att „Svenska Witterheten och Philosophien,
 efter en hård kamp mot Tidens and, nu
 lyckligt genomgått den swära krisen“ — och
 bönjar convalescera. — Denna läkarattest bör-
 de dock bidraga till att ringra Hr W:s melan-
 choliska fantasier; — ty hwarje sjukling bde ju
 ej ännu alldeles mistrofska, så länge han icke
 än är öfwergifwen af läkarne? Ty wär är
 dock Hr W:s och hans parti's lidande af en
 psykisk natur, för hwilken man i de bästa
 pathologier förgäfwes söker någon bot.

**) Bland alla de satiriska anfall, hwilka från
 detta håll, sedan sju eller åtta år, mot öf blifwit
 rigtade, gifwes det blott ett enda, i hwilka
 man träffar ett quickt och verkligen godt

gifwes det intet ställe i våra skrifter, som uttrycker någon oskan, att segla eller hänga Hr W. och wäret skämt är således af ett betydligt mera ofkyldigt slag. Iwertom anse wi Hr W:s författande person som en ganska kostlig och dyrbar existens: han står, ensam i sitt sekel, såsom ett lefwande petrifikat, såsom

skämt. Det har dock icke utgått från den W--ska handen. Längst ifrån att detta skyde gjort of någon förargelse, hafwa wi genomläst det med det bästa lynne i werlden, och önska Hr W:s Journal flera dylika godbitar.

ett historiskt dokument af en „förfluten tids“ dårskaper och förwillelser; han uppställer, if som hwar och en Nicotai eller Merkel naturligtvis med den förplattning, som snillet ofta erfar wid polen, sin plats i literaturhistorien och tjenar, genom öbets oundwiltighet, såsom en motwigt mot tidehworswets högt uppstråfwande flygt, såsom ett slags fördiffet blottning barlast wid våra swindlande ätchersküllens lustfärder. Endast ur denna synpunkt kan hans tillworelse icke allenast förklarad, utan äfwen på wigt sätt ursäktas.

S m å r r e S k r i f t e r.

Wenzel Falk och Hans Familj. Roman af August Lafontaine. Första Delen, 218 sid. 2:a Del. 200 sid. Nyköping, Winge 1817-8:0.

En pendant till Familjen von Halden: så förkommer äfwen här en rå men ädel Husar-Major; en swag pantoffel-tydig Kammarherre, hans bror; en rangsjuke och intrigant swågerska, Kammarherrens gemål. Detta par har naturligtvis söner och döttrar, hvilka ej allenast måste bortgiftas, utan äfwen kasta sig i armarna på ofseälske, men högst ädla personer.: — detta är ingen likhet blott med familjen von Halden, utan med hwar och en af Lafontaines romaner. Dessa mesalliancer -- inalles tre -- nemligen mellan majoren sjelf, hans nevö och niece -- gå också för sig med den framgång, att wid bokens slut endast ett enda par är oförförjadt, hwars äfventyre således gifwer anledning till den tredje delen. Till och med man träffar här åter den likheten, att Majoren lofwat sin bror att aldrig gifta sig, blir sedan kär och fattar det beslutet, att till förmän för sina brodersbarn äfwa sin förmyndighet. Men ehuruwäl ungefär hälften af de här förekommande

bändelser, är bekant, så är dock den återstående hälften intressant nog, att under en snedig läsning underhålla de läsares uppmärksamhet, hvilka i allmänhet sinna sig tillfredsstälde med wår författares manér. -- Flera ganska osannolika drag förekomma: så håller den fäcke Majoren den gamle boswen Reisenberg flera månader belägrad på hans gård, ehuru Försten redan tidigt wiste derom. -- Scenerna i det underjordiska hwasswät, der man hade inträttat en ny Hemlig Domkol, äro också såga rimliga. -- Deremot gifst det ett skönt, och betydningfullt uppträde: med öfwerkräft: det i örfalliga Liket (2 D. s. 97, hwilket förträder en verklig ankiang af poesj och sann romantik; sådana spridda drag träffar man icke sällan hos denne författare, men snart upplöser sig allt hware lit, all poesj i platta hwardagsförhållanden och triviala situationer. Lafontaine känner blott ett hwardagsroman för sina romaner: lasten rik och förnäm, dygden fattig, tårrik och något aros; hela experimentet går nu ut på att sammanwiga den trassiga Dyaden, eller Dyadens son, med lastens fröken dotter; hwilket också, så mycket papper det än må kosta, innan sista delens sista sida, verkliga bringas tillwaga.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 4.

Lördagen den 24 Januari

1812.

R e c e n s i o n e r :

Stockholms Stads Consistorii underdåniga Utlåtande, öfwer Kgl. Uppfostrings-Comitén underdåniga Förslag till Reglering af Stockholms Stads Elementar-Lärwerk. Stockholm, Gadelius, 1817. 15 sid. 4:o.

Det är bekant, att Kgl. Uppfostrings-Comitén icke allenast haft sig uppdraget utarbetandet af förslaget till en ny Skolordning, utan äfwen att framlemna projekt till organisationen af Stockholms Stads enskilda Lärwerk, till hvilka Hufvudstadens innewånare tillskjutit nya medel. Kgl. Comitén har till den ändan föreslagit upphäfwandet af de hittills warande Pedagogier, eller så kallade KyrkoSkolor, hvilka i alla af Stockholms församlingar finnas, samt af den gamla RathsdralsSkolan och i des ställe inrättandet af fem så kallade NäringsSkolor: twenne lägre och och twenne högre LärdomsSkolor och ett Gymnasium, till alla delar lika inrättadt med de öfriga Gymnasierna i Riket, utom i

den wigtiga omständigheten, att då dessa stucas af Ståstens Consistorier, skulle detta stå under tillsyn af en Direktion sammansatt af Pastor Primarius, 3:ne Ledamöter af Hufvudstadens Akademier, en Magistratsperson jemte fyra borgare. Öfwer detta förslag har Kgl. Maj:t infortrat anmärkningar från Stads-Consistorium, och det är dessa anmärkningar, som här äro föremål för Rec:s granskning.

Det torde wäl swärligen kunna nekas, att äfskilliga brister äro såväl Kgl. Uppfostrings-Comiténs förslag; och Stads-Consistorium har wifertigen, lika feimodigt som träffande upptäckt äfskilliga af dem. Så lär det vara ousderfägligt, att genom de projekterande fem NäringsSkolorna och de fyra LärdomsSkolorna, när defutom Tyfka Skolan, Fattig- och FriSkolorna, KatechetSkolorna m. fl., såsom warande privata stiftelser (och hvilka således icke kunna upphäfwas), tilläggas; ett antal elementarlärwerk uppkommer, som som tyckes vara öfwer behoswet för en Stad, hwar innerwånare ej stiga öfwer 30,000. — Om det mindre jemna och proportionerade förhå-

lande, som råder mellan de lägre och högre Lärdomsskolorna skall i denna Tidning framdeles, med anledning af Kgl. Comiténs Skoleordning, blifwa tabladt; men hwad der säges om NäringsSkolorna kan ej här tillämpas, emedan de i Skoleordningen föreslagna äro af en hel annan natur än de för Stockholms stad projekterade. Der wille Kgl. Comitén, att de skulle betraktas såsom blott olika benämningar på de fordom så kallade Apologisklostererna; här åter äro de ej annat än swenska öfversättningaf de BürgerSchulen, hwilka af den Basedowska Pädagogiken äro noggsamt bekanta. Då de nu, i Stockholm, skulle bestå för sig sjelfwa, icke såsom förberedelser till Lärdomsskolan, så måste genom dem wisserligen enligt StadsConsistorii ord, sid. 4 — „å ena sidan, porten wara widöppnad för Arbetslofens ungdom att inströmma i Herremanna-klostererna; och å den andra sidan, en möjlighet erbjuden åt alla att komma fort, utan behof af en grundligare lärdoms beswärliga inhämtande, hwaraf följden i en framtid blefwe den, att Staten, redan öfverswämmad af tårande medlemmar, skulle ännu mera blifwa det, och derigenom tvingas, dels att kosta dem tillbaka i Samhällets närande yrken, ehuru der till då mera orjentliga och lifasom förwurpe, dels uppraga i sin tjänst Embetsmän, utan theoretisk grundlig och med en blott partiell och ofullständig kultur.“ Så framt man, efter det gamla ordspråket, skall känna trädet af ices frukt, så måste wäl dessa Borgarskolor komma att blifwa ansedda för de mest wärkna och obugligaste; ty hwem har ej sett dessa af dylika Läroanstalt — dem war Stat hittills blott tytt tillåtit men dem Kgl. UppfostringsComitén wille hafwa sanctionerade — från Handwerks-klassen uppdragna och genom en

yllig, genom ofullständig kännedom af de modernerna språken, samt det så kallade allmänna af Historia, Geographi, Mathematic, Matematik och Naturlära, till Ståndspersoner halfbildade och i denna egenkap onyttiga för Samhället och olyckliga för sig sjelfwa?

Kgl. UppfostringsComitén har ganska riktigt också infert denna elaka följd och äfwen tänkt på medel deremot, då den hos Kongl. Maj:te anhållit: att Skolornes Collegier måtte erhålla nödige Reglor och Instruktioner för att tillse, det dels „å ena sidan ynglingar med umärkta anlag för studier icke må af fattigdomen stängas från wägen till högre kunskaper,“ och å den andra, att icke „målligheten och sångan“ må sända „af natur och omständigheter wanlottade barn i NäringsSkolorna.“ Med mycket skäl utropar StadsConsistorium, i anledning häraf, sid. 6: „Så skola då barn från 7 till 10 a 12 års ålder dömmas af ett Collegium, och dömmas utan appell till hwad de skola blifwa eller icke blifwa för hela deras framtid.“ Och tillägger denna wisserligen ganska behöriga fråga: „hur wille det högt upplysta, men dock ej allwärande SkolCollegium utwänaka, om de driftsmedrar, som leda föräldrar till omtänka för sina barns bildning, äro mållighet eller såfånga?“ — Der torde så tagas för afgjordt, att ingen, om han också aldrig så noga, på sina fem fingrar kände den i Taster föreställda med wissa Rön befastade, Gustaf Ruders Anledning till Snille-Walet eller Ungdomens Bepröfwande, Mal och Ansörande, til the Weetenskap, Konst, Arbeten och Sysslor, med hwilka hwar och en kan wäl och beqwämligen tjena Gudi och Fäderneslandet, är i sånd, att afgöra ett 10 års barns duglighet för det eller det yrket. Man bör hägkomma att ett

ingenium præcox en Mirandola t. ex., alltid är en högst sällsynt företeelse, och allramint bör något sådant föreläs i ett land, der en sådan method, som den från ålder varit såld, kostat der samma des första literära heder, neml. ingenting mindre än Carl Linné. Det är undervisningens affigt och Skolornas föremål, att väcka de anlag, som i den barnsliga hjernan slumra och att utveckla de förmodgenheter, hvilka af omständigheterna blifwit inskränkta. Väst torde det dersöre vara att icke, genom löftet om lärtförvärfiga kunskapsanspråk, locka en så stor flock barn och ynglingar in i Skolorna; äfvensom att icke genom en osullständig, ylig, hwarken hjerta eller förstånd genomträngande och upplysande undervisning, försäda och borttrassla de yppersta fallenheter.

Lika mycket rätt, som Högw. StadsConsistorium har i sina anmärkningar mot NäringsSkolorna och det projekterade underliga SnilleWalet, har det onekligen också i allt hvad det yttar mot den föreslagna Styrelsen af Lärowerken. Consistorium kan icke annat än anse sig förnärmade igenom ett förslag, som skiljer det wid en besattning, hvilken tillhör alla andra Consistorier öfwer hela Riket; enligt hvilket Magistratspersoner och Borgare anses sticket till literata fördrättningar — och det måtte väl undervisningens styrande och Skollärares utväljande, anses vara — än ett Consistorium. Det är sant, att Kgl. UppfostringsComiteen, med sitt förslag, synbart icke utgick från denna synpunkt; tvvertom har hela planen endast sin grund i den moderna satsen: att den som ger pennningar till en inrättning också bör styra den — en modification af den princip, hvilken i så många Riksbagskrifver blifwit framställt, att endast den, som har egendom, bör beskatta.

För sin del tror Rec. att förstånd och insigt äro dertill lika så oundgängliga villkor, som ej oundgängligare, än gods och penningar. Och det tyckes böra medgifvas, att den, som med verkligt nit för något godt och af redig affigt lemnat fond till en stiftelse, högre änskar att den må af andra kunnige män, föras och värdas än af honom sjelf. Hellre än att tilltro Stockholms Borgerskap en sådan literär styrelse-säckunga och derigenom ge anledning till den af StadsConsistorium yttrade fruktan, att „då man icke lätteligen förutser, hvilka Ledamöter just skulle komma att inwäjas, den gamla Historien om Skomakaren och Västen, tid efter annan, kunde blifwa förnyad, kanse i egentligaste mening?“ (sid. 9) hade wisserligen Kgl. Comiteen — enligt Rec:s mening — bort mota en sådan säckunga, om den fanns, endast genom det betänkeret, att ställa Lärowerken i huswudstaden i enhet med de öfriga i Riket befintliga. Och man kan väl ej fränstilla sig den tanken, att personer, hvilka i kraft af sitt ämbete, måste hela sin tid igenom, hafwa selskapet sig med Lärdom och undervisning, äro kompetentare att öfwer alla dit hörande mål yttra sig, än sådana hwilkas dagar förflutit inom Woddissen eller i Werkstäderna.

Allt hvad StadsConsistorium öfwer dessa båda punkter: NäringsSkolorna och Lärowerkens styrelse, anmärker, liksom angående de föreslagna Emeritidlönerna — öfwer hvilka det träffande heter, sid. 12, „inrättandet af Emeritidlöner är rättet att tillkapa Emeriti,“ — synes ganska väl förjena, att några öfwerwägas. Dersöre måste man beklaga, att Consistorium genom åfkilliga skrifwa äffigter, i andra afseenden, och genom misskännande af det verkliga goda i Kgl. Comiteens förslag, till någon del motarbetat det

förtroende man horde hysa för det träffande berä. Så t. ex. kan ingen annan än som i högsta grad partiskt, onse det förswar ja nästan berödm, hwilket, sid. 2, tillägges de nu i Stockholms förwarande Lärowerk, öfwer hwilkas rätta stic, man blott behöfwer läsa en uppsats af den ofsedne redligt menande Broocman, insörd i StockholmsPosten för några år sedan, för att se dem i deras rätta ljus. Det är N. c., med kännedom af det sanna nit, som upplifwar Stockholms nuwarande aktningeswärde Pastoror skulle öfwertrygad om, att de under deras wärd ställda KyrkoSkolor äro så goda, som beskaffenheten af deras nuwarande inredning och otillräckliga sonder medgifwa; men denna relativa godhet gör dem wist icke utan behof af förbättringar. Ännu besonnerligare måste det förekomma Nec. att se StadsConsistorium, glömmande det så gyllene Bibeluttrycket om ogagneligheten att se en ny lapp på en gammal klädning, tyckes wara angeläget om bibehållandet af CathedralSkolan, med tillsats af ett par lärare. Ett Skolwerk, hwilket skall göra det gagn man af desamma wäntar, måste wara sammansatt af riktigt i hwarandra ingripande länkar, sådant som förhållandet är, mellan wåro TrivialsSkolor, Gymnastier och Universiteter. Wid de första handledes man till kännedom af de första willkoren för kunstfäper; wid de andra Gymnasterna underröfwas man i Wetenskapernas elementer, och wid Universiteterna bör den wetenskapliga werlden i hela dess totalitet för oss öppnas. I denna konstruktion blir intet rum för de så kallade CathedralSkolorna, hwilka hwarken äro TrivialSkolor eller Gymnastier, utan en halfhets blandning af båda slagen, och kunna följaktligen, som alla dylika principlösa amalgameringar, swärligen frambringa någonting helt och fullt.

bügligt. Kgl. UppfostringsComitén har derför utan twifwel ganska wälberänt, i anledning af Stockholms BorgersKaps önskan, föreslagit stiftandet af ett Gymnasium i hufvudstaden, hwilket, utom andra fördelar, sannolikt också bdr hafwa den, att äfwen i umgänget utsprida mera wetenskaplig cultur. Den fördelning af Läroämnen bland de sex Lektorerne wid Gymnasterna, som Kgl. UppfostringsComitén i sitt Skoleordning föreslagit för Gymnastier i allmänhet, skulle wisserligen äfwen blifwa gällande för det Stockholmska och förekommer Nec. i sig sielf wida mera wälberänt, än Högw. StadsConsistorii, enligt hwilken mellan fyra Lärare, alla kunstfädsämnen skulle stiftas och således undervisningsfölydigheten i Philosophien kastas på Eloqventia och undervisningen i Historien på Græca Lingwä Läraren. Då man besinnar den slit, hwilken wid ett högre ElementarLärowerk bdr egnas åt undervisningen i de båda classiska språken, kan man lätt föreställa sig den oreda som deraf skulle följa, om så heterogena undervisningspågter skulle distrahera lärarens tid och uppmärksamhet.

Så bildad och smillett fördrifigt stilen är i detta Consistorii utlåtande, så kan dock icke fränkännas tonen i det hela en wif håstighet och ifwer, som synes så mycket mera owäntad, då Kgl. UppfostringsComiténs bemödande att wärdigt swara mot det den gifna wigtiga uppdrag, onekligen, äfwen i sina, medgifswomdet, betydliga misfag, aldrig bdr misfännas, isynnerhet af den milda försöningslärans Respresenanter. Men ursäktas kan denna wärma genom det synbara nit för hwad Consistorium troit wara det rätta, och hwilket ofsjad, med concentrerad kraft, uttalar sig i de äfwen i stylistisk hänsigt stöna slutorden: „Consistorium har nu insör: Thronen nedlagt. sina

underdåniga tankar i det wigtiga ämne, hwar-
dswe Ederis Kgl. Majst: i Måder äfkat des
ulkrande. Wi hafwe talat frimodigt, ty
wi hafwe fört Mensklighetens, Samhällsord-
ningens, Föräldrars och Barns tolan. Hur-
rumwida Sanningen, Rättwisan, de prófwade
Grundsatsferna och en owäldig oegennyttig-
omsorg för allmänt wäl, befinna sig här på
wår sida eller på Kgl. Comiténs — der lem-
ne wi ät samtid och esierwerd att witsorda;
der lemne wi ät en mild och upplyst Konung
att afgöra, med full förtröstan att blifwa
höjda, med redliga mäns trygghet att haf-
wa uppfyllt wårt kall och fredat wåra sam-
weten.“ — Skulle någon anse frågan om
förräntande generationers daning och bildan-
de, för att vara icke nog betydande för att
framkalla en sådan känsla, så ware det för
ett så ljumt hjertas egen räkning. A:c. Ät-
minstone kan för sin del icke annat än hög-
akta en sådan wärma, äfwen der hon leder till
utbrott, dem den opafionerade läsaren icke all-
deles kan godkänna.

Anmärkingar till Förbättring af Ordaför-
ståndet i wår äldsta Nordiska Historia.
Stockholm, Håggström, 1817. 14 sid.
4:o med 2 pl.

Om det är onekligt, att så Studier haf-
wa så mycket behag med sig som det archäo-
logiska; så gifwes också knapt något, som för-
drar mera lärdom, warsamhet och owäldig
besinnande, om det ej skall urarta till skapel-
ser af favorit-meningar och tomma hypothes-
er. En sådan uractning förtade denna wet-
enskap i wårt fädernesland, wid början af fö-

ra Sekler, och då det synes börja återtaga
sitt fordna anseende ibland oss, så wore att
önska, det de, hwilka nu mera befatta sig
med antiquariska undersökningar, wäste häm-
ta warning af sina föregångares förringar.
Bland de största och förderligaste af dessa af-
wägar, måste man räkna bemöbandet, att
genom willkorliga ordförklaringar, godtyckliga
conjecturer och förlitande på misstänka dokus-
menter, wilja styrka wisa förutfattade me-
ningar. Dessa reflexioner äro isynnerhet på
sitt ställe framsör en anmälan af närwarande
Skift, författad af Hr P. Thams; en fort-
forskare hwilken sedan länge varit känd för
sin besynnerliga gifning om lokalen för Odins
första bosättning i Sverige, den han, twerts-
emot alla äldre författares vittnesbörd (ens-
ligt hwilka den skulle hafwa varit i Sigtun-
a wid Wälarn (Edgaren) i Upland, will flyt-
ta ned till Westergöthland och förlägga till
Byn Sätuna, hwars namn han förwandlar
till Ciruna.

Framsör dessa Hr Thams Anmärkingar,
läses en dedikation Till Johan Ihre, Pro-
fessor, CancellieR. och Ridd. af Kongl.
Nordstj. Ord., död i Upsala 1781, så
lydande:

„Du lärde Man, Din hwälne (wälnad) går
igen,
Ditt Ljus, Ditt snille mig beskydda; (förmö-
ligen beskydde, optative;
så wida wi wilja antaga att:
Hr. Th. hellre will uppföra
ett rim än all modesti).

Wälkommen i min enkla hydda!
Du lemnat Academien.“

Skrifwet på Dagensås 1798. P. T.
Man fönjer of denna quatrain, att hwar-
ken Poesien eller swenska grammatikan äro Hr.
Th:s hufwudstudium. Men äfwen den o-
bundna diktionen har generat förf. Ämina-

stone synes konstruktionen i dessa perioder wara nog förvirrad: „Hwar och en Yrdoms, Afsare har i senare åren fått all möjlig uppmuntran i det Historiska af våra Lärda Grannars utgifna ypperliga Werk och upplagor af Sturlågers Saga, Sturlesons, Eddorna. — Förträffligheten af dessa Werk för enar på engång de största och de lärda Herrar Danmarks oddlighet deruti, att våra Nordiska gamla händelser, Eder, Lagor, Gudstjenster klarare upplysas och förrengas.“ s. 5. På samma sida får man äfwen weta, att „Nordens gamla Digtekunst belöntes och utgafs i Köpenhamn år 1786;“ att Hr John Olaffen i den rest sig en wärd för sitt minne“ o. s. w.

Dot Hr Tham har, med dessa Anteckningar, icke wetat lösa som Stylist; wi må således lemna hans Skrifstätt i sitt wärde och endast fästa vår uppmärksamhet på de upplysningar han sprider och de antiqwariska upptäckter han meddelar. — Förf. börjar, sid. 7, med att anmärka, att IX Cap. af Sturlesons Ynglinga Saga, som har till öfverskrift: Kvanfang Nisrdar, med orätt sått denna öfverskrift, „då det är synbare, både af Capitlets Profaiska innehåll, och deraf att Capitlet för och efter afhandlat hela Odins Historia.“ Denna anmärkning, ja! till och med, om den gått så långt att yrka, det nämde Capitel icke borde wara eget Capitel, måste man enligt Necs tanke medgifwa wara Raktör; helst som Sturleson, troligen icke sjelf gifwit öfverskrifter åt sina Capitel, utan hafwa de troligen under en mindre kunnig Copists hand uppkommit. Deremot tror Nec. icke den nya läsearten: um Pann orte Eyvindr Skaldaspiller, i st. f. um hann, wara nödig; ty wäl är det sant, att de anförda verserna icke handla om Sämings, men det war twifwelsutan ej heller hela poemet om

Sämings, som Sturleson här anför, utan blott den strof ur Drapan, hwilken han behöfde såsom auktoritet för sin berättelse. Innu mindre tror Nec. att de språklärde Skola wara nöjde med Hr Thams nya version af nämde verser. De äro i Originalet wiserligen ganska swära och hwarken Schönings eller Peringsfjölds öfversättningar äro rätt tydliga, men sådana omeningar, som Hr Tham, innehålla de icke. Den låter sålunda, sid. 8:

„Den widt beröftrade Öfstrarens
Sjwerwerk utgäfw
Ufa Slåkten
I järnkogen.
Då som the flera
I Mannabem
Runga wänner
Och Skadi bodde
Sjöfarare Gästabuds
Och många Söner
Händelser flera
Om Odin är utgätit.“

För att få skäl till denna olyckliga öfversättning, widtogas de orimligaste ordförklaringar. Så t. ex. betyder första raden i Isländskon: Pann Skiald blötr, efter orden: den som blöter, blodfärgar Skölden, en circumlocution i st. f. Oden. Men Hr Tham, för att få sin mot isländska Språkets Grammatik rätt skridiga version, säger i en not att Skiald är ljud. Sant är, att Skiala betyder säga alle hwad man wet och tänker och att Skella betyder en liten flocka; men att Skiald någonsin förekommer i betydelse af ljud och ännu mer att det i denna form användes som ett Adjectivum, derpå tror Nec. att intet exempel hos någon Isländsk författare kan uppvisas. — Widare för att få ordet Blötr att betyda Öfstrarens, vill han läsa Blötr i stället, ehuru intet Substantivum Blot i betydelse

se af Offerare (väl i betydelse af Offer) förkommer i Språket. Och på detta egenmärkliga sätt förklarar han alla sina besynnerliga ordtydningar i denna Strof, hvars klara mening är denna:

Den Skatt-Uppbårande
Sköldblodsfärgaren
Åfåde Åsa-lågt
Med Jättinnan
Då han, folkets vän, länge
Bodde i Manhem
Med Skada, den Sköldspande,
Och många Söner
Åfåde med henne.

Men hvilken Förbättring af Ordaförståendet i vår Nordiska Historia, åsyftar då Hr Tham att vinna genom sin otroliga version? — Ingen annan än denna, sid. 9: „Verserna skulle bewisa, att Skadi war isfrån Mannas hem, der Niorde bodde, hwilket de äfwen göra. Odin, som war en Götter och ibland Asarna, hwilka bodde i Småland och Westergötland, blef derifrån utgjåen i Sverige och Westmannaland eller hemm, der jag tror wi hafwa våra äldsta Grufwor.“ Det fordras wiserligen ett eget sinne, för att finna alla dessa saker bewisade af dessa verser. Så mycket är dock tydligt, att Hr Tham här är inne på sin gamla förslagsmening, att Oden bodde på Sätuna i Westergötland, i s. f. i Sigtuna i Upsland, hwilket han, sid. 11, ännu starkare vill bewisa med det påståendet att Manheim betydde Swea och Godheim, Götiska rike. Skada blot att detta strider mot en Sturlesons uttryckliga ord. Så t. ex. heter det wid slutet af 9:de Capitlet i Ynglinga Saga: þessa Svipdiod kölludu þeir Mannheima; enn hina Miklu Svipdiod kölludu þeir Godheima, och hwad som förstås med hina miklu Svipdiod förklarar Sturleson i 1:a Cap. med dessa ord: Svipdiod ena mi-

klu kalla sumir menn eigi minni enn Serkland hit Mikla; sumir iafna henni við Blaland hit mikla. Och i 10:de Cap. berättas det, att Oden dog i Swithiod och då sagdi hann sik mundo fara i Godheim; hwilket uttryck wore orimligt, om han alle jemt bott i Götiska rike, eller Godheim, efter Hr Thams tydning. Vidare skrifwer Sturleson aldrig Sigtun utan Sigtun (se 5:te Cap.) och säger derfädes att det war beläget wid Lauginn i Sviariki.

Hr Tham tyckes också icke vara tillfreds med den styrka för sin favorit-sats han hämtat från sin öfversättning. I mening att allt är hjälpt dermed, om han kan bewisa det Sätuna bör heter Sigtun, återoppar han ett gammalt, efter föregifwande, i Haggums Kyrkewäggsfläp funnet gammalt Märet på Pergament, warande ett gammalt Någångs Document, „till underskriften af år MCCCIX, men till Originaltexten kanske kring 100 år äldre, och således ett af våra raraste Documenter i Sverige (sid. 11),“ och derföre har war Auktor af detsamma låtit gravera ett facsimile. Den omtalade underskriften låter: Nictis i hegganes e h. hwilka sista bokstafwer Hr Tham, sid. 14 tyder med egenhändig. Om en dylik formel nyttjades redan wid början af 1300talet, lemnar Nec. till våra Diplomaters beddmande, men wist är äminstone, att sselfwa hufwudskriften icke har den pictur-charakter, som utmärker Märet från denna tid. Den utgöres af wanlig antiqua-uncialskrift blandad med Runor, och en sådan skrift förekommer, så wide hitills är bekant, i intet Märet sednare än 1000talet. Äfwen hafwa alla kännare af gamla Hufwudskriffter instämt i den anmärkningen, att före det 15:de Seklet Colon (:) aldrig blifwit användt annorlunda än som wårt frågetecken.

Här är i det föregifna Häagumsta Documentet finner man deremot detta tecken i en hel annan betydelse brukadt. Likå twiflar Rec., att, såre Unionstriden, det swenska ö någon sin blifwit betecknadt genom ett O med en punkt midt uti O, eller att man wid Magnus Labulås' tid skref ektir i st. f. eptir. Rec. hoper i följd af dessa anförda stål, den meningen, att Hr Th. först måste begynna med att bewisa, att ifrågawarande, äfwen till sitt innehåll obetydliga och meningslösa document, icke är underfucker, innan han der af kan draga något stöd för sin vanitet, att, i trois af alla gällande vittnesböcker, vegetera på samma ställen der Oden och hans Diar lefwat och werkat. Rec. bekänner för

öfrigt, att han ej haft tillfälle att se de Blad af SkaraTidningen, hwaruti Hr Th., i ett Bref till Lector Luth, först uppgifwit sin gifning om Odens boning i Säruna, och Dags på Dagsnås; han wet således ej om den der med starkare bewis är blifwen framstäld; men det wet han, att de, hwilka i närwarande skrift återopas, icke hålla profwet, och att om Hr Thom ej på annat sätt kan bewisa, „att vår gamla Historia har till Localen ofta warit ganska origtig (sid. 14),“ gör han den lärda werlden den största tjenssten och sig sjelf den största hedern, om han ej vidare will bekymra sig med, att råta dessa mistag.

S m å r r e S k r i f t e r.

Den pantsatte Juden eller Moses' upståndelse ur Rifan. Lustspel i 2 Akter. Eshm, Nyberg, 1817. 36 sid. 8:o.

Quins, en fattig Christen, är kär i Botshaba, Juden Moses' pupill, som hos honom har inestående 1000 p:d, dem han nekar att utbeta, emedan ena vittnet som kunde intyga att han inottagit penningarna dödt och det andra blifwit skickadt till Botans Bay. Då Juden ej vill lemna honom sin myndling, går Quins för att hänga sig; men råkar på wägen sin wän Snowt, som öfwertalar honom att tills vidare uppsjuta denna sak. Han går då till Moses, och förmår honom, att mot 10 pund lägga sig i en tom kista och låta pantsätta sig för 1000 p:d, som Snowt, mot ett föregifwet hypothek af en kista turkiska shawlar, låtsar låna af en sin wän Glute, med hwilken han uppgjort complotten. Moses hade blifwit öfwertalad, att lagen ej erkänner hypo-

thek af människor såsom waror, men Glute är af en annan mening och saken göres anhängig för domstolen, som i kraft af engelska lagens bokstaf, som alldeles icke lemnar rum för undantag, tillerkänner Glute rättigheten att låta försälja Moses på Auktion. Moses wäljer naturligtwis hellre att utlösa sig sjelf, och alltså kommer Quins i besittning af sin älskarinnas arf.

Originalet är engelskt, om än öfversättningen är gjord från ett annat språk. Intrigen är wäl icke så alldeles ny, men hade i alla fall kunnat utföras med mera komisk energi.

Så upptages hela den senare akten med förhåret insår Domstolen, -- hwarunder man wäl här och der träffar några lustiga insfall; -- men den är i det hela för tom och innehållslös. De båda Advokaternes karakter och procedurer äro inga mislyckade parodier; dock allt är mera esquisseradt än utfördt.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 5.

Tisdagen den 31 Januari

1818.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till en förbättrad Skol-Ordning, jemte Beträkande och Bilagor; i underdånighet uppräntadt af den i Nader tillförordnade Uppfostrings-Comité. Stockholm, H. Nordström, 1817. 126 sid. 4:o med Tabeller.

Då redan på titelbladet af denna wigtiga Skrift är tillkännagifwet, att, enligt Kongl. Maj:ts. under d. 26 sista April, i Nader gifna påbud, densamma borde af trycket utgifwas, på det enswar inom d. 1 Febr. detta år, — en tid, som dock nu lärer wara förlängd — måtte åga tillfälle, att med sina anmärkningar till Kgl. Comiteen inkomma; — så igenkänner man med fågnad ett nytt prof på tidens liberala sinne, äfwen som på detta Sällskaps aktningsswärda bemödan, att sätta sina tankar i enhet med de sakkunnigastes af samtiden. Man erindre sig deremot, huru hastigt och oivadtadt 1807 års Skol-Ordning, oaktadt all sin numerera allmänt

erkända ofullkomlighet, urkom och genast sattes i verkställighet! Då Rec. nu går att framställa sina meningar öfwer förewarande ämne hwars följer på ett kommande slagte äro osberäknliga, är han länge isfån att befara att dermed misshaga ett Samfund, som sjelf till yttrande öfwer föremålet för des åtgärder, uppmanat den allmänna rösten: han skutas blott att ej ät dessa anmärkningar kunna gifwa det värde, som han sjelf så gerna wille tillägga desamma.

Comiténs förslag börjas med en Skrifwelse till H. K. M. Konungen, i hwilken Comiteen gör reda för sina åsikter och för skälen till sina åtgärder. Derester följer sjelfwa Skol-Ordningen, som är indelad i Fem Sectioner. Den 1:a innehåller Stadga för Underwisningen och Ordningen wid alla Kikets Elementar-Lärowerk (sid. 1-32), indelad i följ Capitel: 1) Elementar-Lärowerks Indelning. 2) Läro-ämnen. 3) Underwisningens fördelning. 4) Läro-tider. 5) Inrättning i Lärowerk. 6) Flyttning inom Lärowerk. 7) Afgång isfån Lärowerk. 8)

Pröfningsar. 9) Offentliga Föreläsningar. 10) Disciplin. — Andra Sectionen, Ekonomisk Skadga (sid. 33—40) innehåller följ. Capitel: 1) Om Lärohus och Embetsgårdar. 2) Om Inventarier. 3) Om Casus och Redovisning. — Tredje Sectionen. Befordrings-Lag (sid. 41—52). Cap. 1) Om Ansökningsrätt. 2) Om Prof och Betyg. 3) Om Sysseltillsättning. 4) Om Tour, Vänesförmåner och Befordringsrätt — Fjerde Sectionen. Tillsynen öfver Elementar-Läroverken, samt Instructioner för derwid warande Collegier och Tjenstemän (sid. 53—77). Cap. 1) Instruction för Lärare i allmänhet. 2) Instruction för Lärare uti ChoralSång och InstrumentalMusik. 3) Instruction för Bibliothekets Föreståndare. 4) Instruction för Läroverkens Rectorer. 5) Instruction för Läroverkens Collegier. 6) Om Ephori Embete. 7) Om Inspektorsbesättning. — Femte Sectionen. Om Elementar-Läroverkens Revision (s. 78—84). Cap. 1) Revisionens Ordamöter. 2) Sammanträden, ArbetsOrdning och Afslutning. 3) Revisionens Föremål. — Bilagor (sid. 85—97) 1) Formulär för Examens Protocoll wid Skolor och Gymnasier. 2) Formulär till Examens Katalog. 3) EmbetsEd för en Lector. 4) D:o för en Rector Skola. 5) D:o för Gymnasti eller SkolaAdjunkt och Collega wid Skola. 6) Formulär till Martikel. 7) D:o till Diarium wid Läroverk. 8) D:o för Uppgifter angående Läroverkens tillstånd för hvarje år. 9) D:o till Läroverkens Casu Tabell. — Anvisningar och Råd i afseende på Läroböcker och på metoden att underwisa i särskilda Kunstapargrenar. (sid. 99—126). — Formulär till Läs Ordningar för alla slags Skolor. — Af denna uppräknig utaf innehållet kan inhämtas,

tas, att intet ämne, hvilket möjligen boro de blifwa föremål för en Skolskadga, blifwit ureglömdt.

Men en sådan fullständighet i detaljerna kan wara af ett blott relaxt värde, så framt ej en högre princip, en grundligare åsigt af saken ger den lif och konsistens. Om ej N. C. misstager sig, angifwa följ. ord s. IV i Skrifwelsen till Hans Maj: den synpunkt, ur hvilken Comiteen bearbetat alla hithörande ämnen: „Då man temligen öfsmånt saknar omkring sig den manliga redbarhet, den häg för arbete och wana derwid, den sjelfständighet i lyne och allvarsamhet i seder, hvilka händerna tillägga våra Föreläsare, har man trots selet ligga i uppfostran, särdeles uti den, som lemnas på Statens bekostnad och hvars verkningar allmännaft fringspreidas. Man bör likwid härwid anmärka, och kan ej nog ofta upprepa det, att uppfostran ej slutas med Skolgången eller fullbordas wid Läroverken. Den mest waraktiga riktning till duglighet, eller till motsatsen, erhåller ynglingen, då han, efter slutad såkallad uppfostran, träder ut i werlden, och der emottager intrycken af Tidshvarfverets anda, ser sig omkring efter de egenheter, åt hvilka den lemnar hopp om allmän upmärksamhet, anseende, lycka, rikedom, tjänster eller andra förmåner. I ett Tidshvarf, der dessa erbjudas endast åt duglighet, kunskaper, arbetsförmåga och ihärdig verksamhet, skola sådana egenheter aldrig saknas, med hvilka Uppfostringsanstalter och hvilken Skolordning som helst. Wid motsatt förhållande skola de såfångt yrkas och beredas af de flitligaste Skolelärare, de bäst walde Skolböcker och de wisaste SkolLagar. Man bör icke heller förbigå den anmärkning, att en stor del af misstroendet till våra publika Läroverk hafte sin grund i föreläsarens wettliga

smhet för sina barn, hvilken kommit dem att med misnöje se dessa underkastade Skol-
twånget, den der så nödvändiga tuktens, strän-
ga ordningen och noggranna iakttagandet af
Läsetimmar och dagar, samt den i obildade el-
ler halfkunniga Personers tanka så plågsam-
ma, gråaktiga och onyttiga mödan med Latin-
ska och de öfriga döda språkens långsamma,
grammatikaliska läring; — i deras någon
gång af fattigdom åtvungne, men ofta af
mindre giltiga anledningar åstadkomna lång-
tan, att genom förkortningsmetoder och gens-
vägar förskynda Sönnernes bildning för att
tidigt kunna få se dem ute i världen, med
i deras tanka tillräckliga kunskaper, lefnads-
wett, ledigt umgängesfärd, och starka anspråk
på manliga tjänster och befattningar; — och
äntligen i det förakt för grundliga wetska-
per och högre lärdom, hwilket i våra dagar
förantledt till den icke sällan yrkade sats, att
en yngling behöfwer blott några praktiska kun-
skaper, temligen handwerksmåsigte inhämtade,
samt färdighet i ett eller annat modernt språk,
eller i en eller annan talang, som faller un-
der de yttre sinnenas pröfning, för att göra
sig wäg. Så sannt detta förhållande varit
och ännu, tyvärr, icke sällan rådes, så sannt
är det ock, att om den publika uppfostran
skall göra ålystnad nytta för Samhället, så
måste Skolukten snarare stärkas än mildras;
Själbigheten för Disciplinerna, att sjelfwe arbe-
ta, snarare ökas än minskas; den regelbundna
ordningen med mera noggrannhet, än hithills
kanhända på de flesta ställen stett, iakttagas;
sjelfwa Lärometoden innesatta öfning till ihär-
dighet i mödan; hwarjemte de gamla språken och
grundläggningen till solida wetskafer böra ut-
tränga det yttliga och söga sammanhängande,
hwarigenom sjenbara framsteg hastigt göras och
lika hastigt förswinna. Ett eller annat års längre

Skolsid är för ynglingen wiserligen icke för-
torad; det är för honom merendels lyckligast,
att ej wid ett Universitet, än mindre på Em-
betsmannabonan blifwa lemnad åt sin egen
handledning wid den ålder, då Goföärens
yrka och den första Ungdomens liflighet blott
ställa honom för tusendertals misstag och wä-
dor. Det bidrager alltid till en fullkomligare
mognad, att den går långsamt, och utweck-
las, så i äffwende på kunskaper som på se-
der, under den noggranna och ordentliga tills-
synen af Lärare, hwilka genom lärdom, stad-
ga och erfarenhet äro till denna omwårdnad
säkrast kvalificerade. Denna långsamhet och
denna wärd af erfarna Lärare utgöra, jemte
råttan, lifhet i rättigheter, uppmuntringar,
wana wid kamratskap, med mera gode och
nyttigt, anledningarne, hwarföre de fleste Läns-
fare, enligt alla länders och åldrars råd och
efterdomen, framför den enskilda uppfostran,
gifwa företrådet åt den publika uti Underwis-
ningswerk, som äro wäl inrättade och sam-
wetsgrannt handhafde."

Detta wigtiga ämne kan wiserligen icke
wara mera rätt sedt. Småningom skola wäl
alla återkomma ifrån den fördomen, att en
människa, genom andras åtgärd, kan positift
uppfostras. Wisa elaka wanor kan man hos
barnet borttaga, och färdigheter kan man gif-
wa det; men den egentliga characters-utweck-
lingen, hjälpernas rigtning och hjertats bil-
dande måste wara en produkt af egen werk-
samhet under de mångfaldiga förhållan-
derna med andra människor i lifwet. Der-
före måste all den uppfostran, som egnas
barnet, inkränkas till blott underwisning,
och denna så beräknas, att jemte det den
ger alla de förnämsta medel till sjelfbild-
ning, den frän ungdomen wänjer det un-
ga sinnet wid ihärdighet, arbetsflit, höra

samhet mot Lärare och Hög för något Högre. Då skall wid utträdbandet ur Skolan, ynglingen, i fall tidens anda är gynnande för duglighet, kunna upplyfta sig till en likhet med fordnas tiders utmärkta män, och om den är missgynnande, ärmingsone hafwa wunnit en wana wid grundlighet och allwar, som hindrar honom att falla ett rof för tidehwarfwets slår och slapphet. Att denna slapphet hos oss, under en senare period, icke alldeles tagit öfverhand, wisar onekligen att wårt Skolwäsende varit i bättre stic än det en tid varit som att erkänna; men att svara att det wore alldeles oförbätterligen förträffligt, emedan det fordom bildat sådana män som en N. Oxenskjerna, en D. Rubbeck, en Dahlberg, en Lindschöld m. fl., wore wisserligen ganska fallst; ty dels stodo äfwen de under insyrtandet af den tidens bättre anda, dels äro våra Skolor icke nu mera så alldeles i samma stic som fordom. De hafwa äfwen förändrats under tidernas omwexlingar: de bibehålla wäl ungefär den gamla yttre inrättningen, men den hade smänningom blifwit en död form, som den ombyttas andan icke kunde lifwa. Då grundligheten flytt från hela den öfriga jorden, kunde ej heller Skolorna quahålla den. Dersöre måste wäl alla förbättringar, som wid dem wore att widtaga, gå derpå ut, att åter der insdra och fastare bibehålla den. Att sådan äfwen är hufwudtendensen af närwarande Skolelag-projekt kon endast owisjan eller inskränktheten neka, och detta måste gifwa det hela ett ganska högt värde, om än wid detaljerna äfskillige skulle kunna wara att anmärka.

Att en sådan grundligare lärdom utgör hufwudrågnamärket för Comiteens bemödande, råjes egentligen deraf, att den undervisning, som äfhyttar meddelandet af en snarare för

wärswad praktisk användbarhet, blifwit helt och hållet skild från de lärda Skolornas omskäng, och dock för att utmärka des subordinerande plats, stald under uppfigt af den lärda Skolans Styresman, under benämning af Lågre och Högge Närings Skolor. Wid dessa är egentligen ingenting annat wäsentligen nytt än sjelfwa namnet, då de till det närmaste swara mot det, som fordom kallades ApologistElaßer. Comiteen har härskwer alldeles tillfredsställande förklarar sig, sid. X: „Genom denna senare benämning (NäringsSkolor) har Comiteen icke menat någon uppfostran till de färdigheter, som wid sådana löstiga näringar förekomma, utan blott den bildning, som icke endast för Ståndspersoner och Tjenstemän i de lågre graderne af wisja besattningar, utan äfwen för äfskillige Näringsidkare är oumbärlig. Dessa NäringsSkolor komma att närmast swara emot de dubbla ApologistElaßer samt de ElementarSkolor man i senare tider på några ställen inrättat.“ Dersöre äro Läroämnen i Lågre NäringsSkola: Christendom, Kalligraphien, Swenska Språket rättskrifning, Mathematiken, Historien och Geographien, samt Hufwudbegreppen af Fäderneslandets Lag och Statskunskap, äföljande Swenska Historien, till hwilka i Högge NäringsSkolan, tilläggas Fransyska och Tyfka Språken (Sect. 1. Cap. 2 S. S. 1, 2). — Då det gifwes så många platser i Staten, t. ex. en Klosters, en Länsmans, en Gårdsfogdes o. s. w. der egentlig lärdd bildning icke ens wore på sitt ställe, men der man dock med skäl söker färdighet att rent läsa och krfiswa Swenska, att handtera arithmetiska uppgifter m. m., så är det nödwändigt, att för meddelandet af dessa slags kunskaper, någon inrättning måste widtagas. Dersigenom att den förenas till Sty-

relsen med den lärda Skolan, är det föreskommer, att den icke urartar till sådana så kallade Reals eller Borgarskolor, som under den Baseldowiska perioden så flitigt i Tyskland stiftades och så föga svarade mot ändamålet. De stiftades för någon betingad afsigt, och i dem infördes en röra af alla möjliga kunskapsämnen, i hvilka der undervisades efter den mest empiriska method, för att meddela den högsta yrlighet, hvilken ansågs vara nog för det eller det yrket i Staten. Sådant kan nu icke hånda. Dessa Naringes Skolor kunna ej finnas rum annorstädes, än der en Lärdomsskola äfwen finnes, af hvilken de anses blott såsom de lägsta Classerna. Man har således af denna inrättning äfwen den födel, att de Lärningor kunna utskifas, hvilka af naturen icke blifwit utrustade med förmåga att göra framsteg på lärdomsbanan och hvilka Lärarne alltså kunna råda att öfvergefwä den och att ur Naringeskolan återgå till andra mot deras krafter mera swarande yrken, i stället för att till liten glädje för dem sjelfwa och ännu mindre fromma för wettenskaperna, söka en literär bildning jemte alla på den grundade anspråk.

Et sådant sträfswande, efter att befordra grundelig själsutveckling, råder sig ännu mera i bestämmandet af läroämnena i de Lärda Skolorna och i Gymnasium. Studium af de båda classiska Språken utgöra här, som billigt är, det förnämsta. Det är det mest bildande studium af alla; intet fordrar en så odelad verksamhet hos lärjungan och intet gifwer derse en så snar och rik bildning. Wisserligen skulle man kunna inwända, att allt för mycket wigt lägges på Latinan, då det heter i Bilagorna, sid. 108. „Detta språks (Latinans) allwarliga studium utgjorde fordom hufwudsbrämålet för all Skolsundervisning

och bör ännu wid Lärdomsskolor utgöra det samma.“ — Det torde vara swårt att med gilliga skäl afgöra, hwad rättighet Latinan har till ett slikt förerråde. Det är icke något primitift tungomål, då det, såsom wi känna det, till den grad format sig efter Grekiskan att ingen fullkomligt kan sätta dess genius, utan efter bekantsheten med detta senare tungomål. Dogutom är wäl egentliga och högsta ändamålet med lärandet af ett språk, att förwärfwa förmågan att kunna läsa de på detsamma skrifwande författare, och äro då dessa i Latinan så öfwerträffande? Man behöfwer ej mera än öppna någon handbok öfwer de båda classiska Literaturerna, för att se, huru mycket den latinska är sotrigare än den grekiska, och i ingen gren af den intellektuella verksamheten finnes det någon Latiniskt författare, hwilken värde wi föröfrigt alldeles icke mistänna, som i anseende till originell och gediegen förtjenst kan mäta sig med en grekisk. Man tänke sig blott Virgilius och Lucanus bredwid Homer, H. Rodus och Apollonius Rhodius; Horatius bredwid Pindarus och Anacreon, Livius, Sallustius och Tacitus (ehuruwål Romarnes historiska författare utgöra läran af denna nations literatur) bredwid Herodot, Thucydides, Xenophon m. fl.; Cicero och Seneca bredwid Platon och Aristoteles; Plautus, Terentius och Seneca bredwid Aristophanes, Aeschylus, Sophokles och Euripides o. s. w. och man skall nödgas medgifwa en lika stor öfwerwigt hos Grekerne på auctoritliga förtjenster, som i afseende på folkets högre ädelhet, humanare esprit och intressantare och lärorikare medborgarslif. Hwarföre egnas icke då, enligt hwad sjelfwa naturen af saken tyckes fordra (hwardan detta också redan skett på flera ställen i Tyskland och Danmark) den första och den

första stien är Grekiskan, till hvars Literatur den latinska dock i wist afseende icke kan betraktas annorlunda än som ett supplement? Att det skulle vara för att undgå den förebräelsen, att wid afresan från Universitetet vara „en slät Latinare,“ är ett skäl hvars giltighet Nec. icke kan fatta. Ty dels är det icke möjligt för någon, att icke blifwa en ganska slät Latinare, så snart måttstocken blifwer de gamla Clafikernes skrifter. Det faller neml. genast i ögonen att ingen kan fullständigt bemäktiga sig ett språk, utan att verkande deltaga i det lif för hwilket språket är ett uttryck, och huru är detta möjligt, i afseende på den för flere sekler sedan afödda Latinen? Under helt andra moraliska, fysiska och politiska förhållanden än Romarne, hafwa wi med dem helt tillräckliga öfgrer för hwilka wi förgäfwes söka något uttryck i Latinen, då det icke allenast i sig sjelft är föga rikt, utan äfwen, genom sin abstrakta bestämhet och stränga begränsning, lagt en bom för alla nya, med språkets anda öfwerensstämmande ordbildningar. — Comiteen uppgifwer dock ett tillräckligt skäl, då den yttrar sig: „Då det (latinska språket) ordentligen läres, bibringar det bestämde Grammatik en grundläggning till sund Logik, en öfning för Fattningen och Tankeförmågan, som af andra studier sällan eller aldrig fullt ersättes.“ — Hwad öfningen för Fattningen och Tankeförmågan angår, så gifwes den af all Grammatik och isynnerhet af den finligt lefwande Grekiskan, utan twiswel, i wida högre grad, än af den abstrakt döda Latinens, då den der är så logiskt bestämde, att det nästan mekaniserade reglor mera syfvelsätta minnet än tanken. Deremot läter den logiska öfningen, som latinska Grammatiken gifwer, wist icke nefa sig; men Nec. byser den öfvertygelsen, att den på ett

wida mera fruktbringande sätt skulle kunna ästadkommas, om man närmare wid språkundervisningen följde naturen. Det vill säga, om man började med att gifwa grundlig undervisning i allmän Språklära — hwilken derföre då Näringskolorna skola betraktas som förgården till de lärda, i dem borde utgöra det förnämsta undervisningsämnet, hwar emot Fransyska och Tyska, såsom alldeles heterogena elementer, med fördel till widare kunde utlemnas — och sedermera, wid fördraget af de särskilda Språken, förde uppmärksamheten på de för ett hwart af dem egna afwikelser och öfwerensstämmelser med den generella Språklagen. I detta fall, är Nec. öfvertygad att Latinska Grammatiken icke allenast skulle göra wida mera gagn utan äfwen lättare fattas, om, sedan Lärjungen först want sig wid de idiotiska afwikelserna hos modernskälet, de förre mera betydliga hos Grekiskan, slutligen kom till Latinen, som nästan kunde tjena med sin, att jag så må säga, SpråkMathematik, till ett Proba på alle hwad man förut, i logiskt afseende, inhämtat och som ett bewis för den allmänna Språklagens användbarhet. Ju mera barnets eftertanke får tillfälle att jemföra och sjelf reflektera, ju bättre skall det onckligen vara.

Naturligtwis är det dock med detta ofwansagda ingalunda Nec:s mening att icke studium af det latinska språket skall drifwas med yttersta iswer och allwar, fast ej till inkränkning af kunskapen om ett ännu wiktigare tungomål. Twertom wäste han, och med honom alla, hwilka nitiska för en grundlig ungdomsundervisning, hembära Comiteen ett oberingadt lof för de, i allmänhet, goda och wäl utränta anwisingar för meddelandet af detta språk, som finnas i Bihanget,

sid. 109—113. Ty af det uttryck, som sid. 108, förekommer: „sedan man till och med explicerat Grekiskan och Hebräiskan endast på Swenska, saknar gossen eller ynglingen wid de lägre Läroverken, kanske wid sjelfwa Universiteterna, nästan all öfning att uttrycka sig på Latin;“ kan man wäl icke hämta den förmodan, att de tänkande män, hwilka utgöra Uppfostrinas Comiteen, welat gilla en afgjord och skadlig absurditet, som den att explicera ett främmande språk med ett annat, af hwilket man ej är mästare. Det är wist icke någon giltig sats, att för det att mycket af det gamla är godt, är allt gammalt förträffligt. Och hvad som minst förtjenar detta namn, war wist bruket att tyda Grekiska med Latin i Skolorna; ett bruk hvars anledning, som bekant är, grundar sig i en fördom, i stället för i en klar princip. — Likaså litet torde man i Comiteens yrrende böra se ett oinskränkt loford af de so:dom brukliga Colloquierna. Deras bruk uppkom egentligen sedan Comenii idé om realkunskapers hufwudsaklighet blifwit allmän och fått anhängare. Det är wäl sant, att de för ta:lefsatngen kunna wara af någon tjenlighet; men deremot fylla de lärjungens hufwud med en mängd olarinnska phraser och måste göra det, då de behandlade ämnen, som aldrig warit föremål för en Romares eftertänka. — Alldeles förträffligt deremot är det sid. 109 föreslagna sättet till språköfningar, hwilket bör användas icke blott för Latinen, utan för alla språk och hwaraf twifwelsutan snart nog de mest glädjande frukter skola följa. — I klagomålet öfwer Glosböckernas bortläggande deltagar äfwen Rec. Dock tror han att egentliga sådana böcker kunna umbäras och ändamålet dock på ett wida mera fruktbarande sätt winnas, om Lärjungen wänjes att sjelf,

under den grammatikaliska Exponeringen af det tydda stället, anteckna de för honom obekanta glosor och sedan öfwerläsa dem. Rec. har sjelf haft erfarenhet af, huru mycket lättare detta sätter Vocablerna i minnet, än deras öfwerläsning i wanliga Glosböcker. — Likaså riktig finner Rec. den method, som sid. 112 föreslås, att med lärjungen läsa de gamla språken, och medger äfwen nödwändigheten att noggrant insäwa Grammatikan. Men wid uppgiften af de Latinska Språkläror, som Comiteen till Lärarens wal föreslagit, har Rec. med förundran saknat Förlings lilla Latinska Grammatik. Den är författad med en redighet, som gör sjelfwa det förhållande fullständigt. Denna Bok har sedan länge varit försvunnen ur vår Bokhandel, men förtjente wifserligen att der åter införas.

Deremot hafwa wi ännu ingen för elementarundervisningen brukbar Grekisk Språklära. Huru söga de af Comiteen nämnda båda Grammatikerna, Doct. Dahls och Doct. Nybbergs (med aktningsfullaste erkännande af deras stora förtjenster för öfrigt), äro tjenliga för detta ändamål, har redan annorstädes (Lyceum 12a H. s. 96 och Sw. Lit. Tidn. 1817, s. 265) blifwit wisade med skäl, hwilka Rec. sunnit öfwerlygande. I synnerhet bör den sistnämde alldeles icke sättas i händerna på Nybberjen, dels emedan den allt jemt rapporterar sig på den för Nybberjen alldeles obekanta Hebräiskan, dels emedan den är författad på ett främmande språk, hwilket den gosse, som behöfwer inhämta Grekiskans elementer, icke kan wara så mäktig, att han utan swärighet och osäkerhet skulle kunna läsa det. Och skadligheten deras, att de första Läroböckerna icke med otwefsam lärtid och rydlighet må kunna sättas, behöfwer Rec. wist icke ådagalägga.

Hwad åter Läroböckerna för de båda classte

ffa Språken angår, bekänner Nec. att hans öfvertygelse, i vissa delar, afviker från Comiteens. För det första tror han det icke tjenligt, att lära ynglingen börja studiet af ett dödt språk, med en, på desamma, i senare tider författad Läsobok. Då vi hågkomma huru onödligt det är för någon, att ämnen på ett lefvande språk, som ej är hans, uttrycka dess egentliga och genuina anda; att till och med en Schoepflin icke så kunde skriva Franssiska eller Waggensens Tyska, att icke en bildad Fransös eller Tysk hos dem igenkännt utläningen, så bör det vara klart, att ett sådant förhållande ännu tydligare skall inträffa med en Nitzhaubs eller Rydelii Latin. Dessa måste således helt och hållet förvisas ur Skolorna; ty det är ju icke ändamålet, att fylla Lärjungarnes hufvuden med Latiniska glozor, utan med det språk som af Roms el. s. s. författare skrivits, och detta kan icke inhämtas annorstädes än af dessa Auktorer själfva. Men att genast börja läsningen med en Latinisk eller Grekisk, framför allt med den senare, har sina stora betänkligheter. Om Språket skall läsas väl, kan, enligt hvad Comiteen själf synes antyda, sid. 113, man under Gymnasietiden, svårigen hinna genomgå mer än Xenophon och Luciani DödsDialoger, och huru stor del känner man väl då af språket? — Icke odenast iakfåse af den starkt prononcerade individuella originalitet, som hvarje Grekisk författare uppenbarar, hvarigenom den grekiska literaturen b'i wit så rik och så mångfaldig, utan ännu mera genom de olika Dialogeter, hvilka såsom Skrifvspråk blifwit använda; har det händt, att den som uteslutande inkränkt sitt studium till en vis författare, icke utan svårighet läser en annan. Så t. ex. huru olika är icke diktionen hos Homér, med den hos Sophokles eller Pindaros, eller Strylen hos Herodotos med Platon's? Men nu är väl ändamålet med all undervisning, att göra lärjungen bekant med alla förekom-

mande egenheter hos den sak, som är undervisningens föremål — hvaran i parentes sagdt, Nec. icke kan anse det annat än som en förhastad tanke, hvad uttras sid. 113, att grekiska Poeternas läsning bör uppstjas till Universiteten. — Detta kan väl icke uppnås på annat sätt än genom en Christomarhi. Dock är Nec. för sin del icke till alla delar fullt nöjd med någon af alla dem han känner, neml. Gedikes, Nilens, Dahls och Jacobs. Enligt Nec:s tanke bör en grekisk Läsobok medela prof af de utmärktaste phänomener inom Literaturen och öfningar i den lefande, berättande, episka, lyriska, historiska, oratoriska, filosofiska, tragiska och komiska stilen, ordnade progressivt med hänsyn till på en värdig de färdighet; så att om boken börjar med stycken af Hierokles, Alceus eller Palaipharos bör den sluta med Platon, Pindaros och Aristophanes. Då hade den vägning, hvilken nogarant wid Gymnasium genomgått en sådan Läsobok en fullständig öfverfäst af Språket och skulle ofelbart wid Universitetet egna sig är ett fullständigt, ej mer af det elementariska hämmadt studium af de grekiska Auktorerna in extenso. — Deremot då en så gifwen originell egenhet, på ett så mångfaldigt sätt, icke hos de Latiniska författarna uppenbarar sig, och då tvärtom det finnes flere ibland dem, som t. ex. Statius, Silius Italicus, Valerius Flaccus, m. fl. hvilka knapt i något afseende förtjena att läsas; är här, för det elementära studium icke en sådan förhållning allmän öfverfäst så väsentlig och nödig, utan torde det af flere skäl vara tjenligt, att genast öfvergå till läsning af de Auktorer dem Comiteen, sid. 111, uppger. Angående åter begagnandet af med svenska öfverfästade upplagor af Latiniska Auktorer, torde de kanhända ej så öfverfäst, som det af Comiteen see, s. 112, böra förkastas, så framt de svenska Noterna, såsom de böra, inkränka sig till förklaringar af förekommande archæologiska, historiska etc. ämnen, eller någon gång till kritiska anmärkningar öfver vissa ställens artistiska värde eller till uppgifvandet af ordo verborum af vissa invecklade perioder. (Fortsätt. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 6.

Lördagen den 7 Februari

1818.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till en förbättrad Skol-Ordning, jemte Betänkande och Bilagor; i underdånighet upprättadt af den i Måder tillförordnade UppfostringsComité. Stockholm, H. Nordström, 1817. 126 sid. 4:o med Tabeller.

(Fortsättn. fr. No 5.)

S äffande på orientalspråken, så höder wisperligen studiet af dessa från de westerländska så betydigen afwikande tungomål, icke till Gymnasium, der blott elementerna af bildningen skola bibringas, utan till Universitetet och det torde wara tillräckligen bekant och bewisadt, att man icke kan komma till någon grundlig och fruktbringande kannedom om ett af dessa språk, utan bekantskap med alla öfverspråken. Detta måste naturligtwis Theorien erinra mot bruket, att redan på Gymnasterne lära Lärjungarne läsa Hebräiska. Men ånskilliga andra considerationer måste göra inskränkning i denna teori. Att inhäm-

ta första elementerna af hwilket språk som helst, så wida derunder innefattas öfwerläsningen af paradigmata, fördrar mest minners werkfämhet och är ej utan besvär och ledsnad. Af wigt måste det således wara, att detta blit undångjort så wida möjligt är, medan det unga, friska minnet ännu har sin fulla listighet, och helst innan ankomsten till Akademien, der man måste wara bestrid från alla sådana hinder, som hämma det fria studiet af en sak. Känner man redan innan ankomsten dit elementerna af Hebräiska språket, så är man redan förberedd, att med allwar börja studiet af Orientalspråken, då dessa, såsom nära beslägtade dialekter, äro hwarannan så lika, att den som känner ett utan stor möda och på kortare tid kan inhämta elementerna af ett annat. Dessutom, ehuru det skälet nödwändigt måste wara af ett subordinerade wärde, är det en föreskrift att hwarje Prest skall känna något af hebräiska språket, såsom G. Testamentets grundtext, och då de fleste af dem, som ämna sig blifwa Söfsamlingslärare, allt för kort tid uppehålla sig wid Universitetet för

att der grundligt kunna inhämta språket, är betydligt, att de wid Gymnasierne lägga grunden till sin kännedom af detsamma. Af dessa skäl måste wiserligen en hwar gilla, att undervisningsstyreligheten i detta förakt, blifwit Theologia Lectorn förefriswen om icke dennes göromål, derigenom blifwa för dryga (s. 5). Hvad som s. 115, anmärkes om orientligheten, att till Läsebok nyttja Davids Psaltare, kan ej vara annat än riktigt. Första Mose-bok är wäl utan fråga dertill den tjenligaste, helst som den framskåller prof af nästan alla de arter, i hvilka hebräiska Literaturen framskått. Ej mindre riktigt är det att läsning af *Novum Testamentum*, i Skolorna, bibehållas, ehuru denna bok wiserligen är för helig, att användas såsom lärobok för språkets inhämtande, hwartill den dessutom, af flera skäl, ej är tjenlig. Efter Rec:s tanke måste den vara föremål för en cursorisk läsning, utan att Lärjungen utleds näs wid de höga innehåll, genom den grammatikaliska Analysen. Om Rec. rätt fattat Comitéens icke fullt uttalade tanka (sid. 114), är detta äfwen Comitéens mening. Hvad undervisningen i de egentliga Wittenkaperna berättar, så höra de wiserligen icke till den elementariska wid Gymnasium, emedan de mera förursäta ett fritt, eget och sjelfständigt studium än det som sker under omedelbar uppsigt och en annan i detalj gående meddelning. Dessutom höra wittenkaperna icke till den omwärliga, allmänt menliga bildningen, hwilken de så kallade Humaniora meddela, så som grundwal för den strängare scientifika, utan de förursäta ett mera bestämdt wal af yrke och odling föremål, i hwors utwälsjande den rätta akademiska friheten egentligen består. Den enda kunskapsart, som härifrån gör undantag, är Mathematicen eller Gudarnes Wittenkap, som Pythagoreerne kallade den,

då den inifrån sig till de geometriska Elementerna, och således endast omfattar de regulativa ideerna för all organism och gestalt. Rec. wore derföre böjd att tro, att utom Arithmetik, hwilken wäl ej, i strängt begrepp tagen, kan anses för en rent scientifisk disciplin, borde den gymnastiska undervisningen icke öfwerstiga Geometriens gränser, och för den, såsom det högsta fixeras Euklides' Elementer inbegripande elfte och tolfte böckerna, om hwilkas stora värde Comitéen tråffande yttrar sig (sid. 117). För de lägre klasserna eller de så kallade Närings Skolorna förmodar Rec, att Wolfs lilla af Stridsberg på Swenska utgifna Geometri (den Comitéen alldeles med tyfnad förbigått) skulle befinnas wara den allrätjenligaste. Rec. har sjelf erfaren, hwilken lust för månkunskapen denna lilla boks klara, bestämda, korta, lättfattliga och dock fullt evidenta demonstrationer meddela. — Deremot är hans öfvertygelse icke enligt med Comitéens, om Algebra's tjenlighet, som elementarstudium. Denna, kaghända icke ännu hwarken fullt utvecklade eller fullt evidenta genwägs metod, har wiserligen icke denna allmänna bildande egenkap, som ger den rätt till att gälla för en humanistisk kunskaps gren.

Att den så kallade Theologia Dogmatica icke hör till den lägre undervisningen, har redan Comitéen anmärkt; men det förekommer, för densammans upptagande, det skäl, som Rec. redan anså för det hebräiska språket, och Comitéen har fullgilligt utvecklat det sid. 120. Enligt Rec:s tanke skulle dock de allmänna kunskaper, hwilka i detta ämne, för den sig utvecklande Lärdomsidkaren behöfwas, lättast, naturligt och med principen för ett Gymnasium mest öfwerensstämmande bibibringad, om kyrkohistorien och läsningen af de

Bibliska Urkunderna läses till grund för den theologiska undervisningen, och de olika Läroreformerna och föreställningarne derunder utvecklas. Då kände Lärjungen fullkomligen gången af det theologiska Systemet, är hvars grundliga studium han vid Universitetet, med odelad flit och wiserligen med öfwa håg, kunde egna sig. Föröfrigt hwad sjelfwa Theol. Lektionen beträffar, kan Rec. ej undgå att påstå wederbrändes ytterligare uppmärksamhet derpå, att jemte Hebraiska språket, äldgges Theol. Lektorn — enligt detta Förslag — att föreläsa i Theologi och Kyrkohistoria. Rec. fruktar att denna Lektion såmedelst blir nog dryg i jämförelse med de öfriga, för att af sin man kunna föras som sig bör. Då det står så illa till med de ynglingars literära bildning, som ämna sig åt andliga ståndet, att de aldrig eller högst sällan begagna den högre Akademiska undervisningen i dessa kunskapsdelar — den på några wector knapphändigt expedierade Seminaricursen gerna i all åra lemnad — bör man wiserligen lägga mera wigt på denna lektion än man hittills gjort. Och af de öfriga och nitiska män som Prestståndet utser att granska mera nämnda förslag, hoppas Rec. med tillförsigt, att de åtgärder i denna del wäntas, hwarigenom Prestståndets anseende som Vårde Stånd äfwen framgent må bevaras.

Twifvelutan är Philosophien höjden af all humanistik, men då denna wetanders egen wettenskap är af ett så widsträckt omfång och desutom, för att fattas, fordrar en så öfwa apperceptionsförmåga, en så mognad tankekraft och wana att abstrahera, som icke möjligen i en tidigare ålder kan förutsättas, har den wiserligen mycket rätt, som twiflar att Philosophien redan vid Gymnasium kan med nytta studeras. Comiteen är wiserligen un-

gesär af samma mening, men då man icke welat frångå den gamla wanen, att vid Gymnasierna äfwen hafwa en Philosophiä Lector, har Comiteen kallt på ett temligen besynnerligt förslag att lyfvelsäta honom, då han, sid. 123, äldgges att läsa „ett slags Philosophia definitiva, som gifwer begrepp om äldre och nyare tidens i Philosophien brukade Terminologi.“ Om de afkningswärda namn, som läsas under Comiteens Betränkande icke morsade det, skulle man lätt af detta stadgande föras till den förmodan, att Comiteen icke gjort sig reda för hwad Philosophi är eller inträngt i djupet af dess wäsentlighet. Ty den som gjort detta, wet ganska wäl, att det icke med Philosophiens termer förhåller sig, som med Naturhistoriens, hwilka, att jag så må säga, ligga utom densamma. Twertom är här alldeles ömsigt, att för någon annan tillfredsställande och färdigt framställa betydelsen af t. ex. terminerna: Realitet, Idealitet, Identitet, det Absoluta o. s. w. utan att tillika föredraga Philosophiens hemligheter i hela sin djuphet och omfattning. De sinliga ringen kunna hafwa sin egen, en gång för alltid bestämda terminologi; icke så i ideerna och begreppens werld. Hwarje system har således sin egen terminologi; och samma term har icke sällan i hwarje nytt system en ny betydelse. Troligen skulle derför denne Lector bättre och mera ändamålsenkligt lyfvelsättas, om han jemte Logik och Anthropologi, framställd historiskt, t. ex. enligt Herders Ideer till Menniskohistoriens Philosophi (och hwarför icke äfwen Philosophiens Historia?) äldades att föredraga LärdomsHistorien, hvars wigtighet för den grundliga bildningen Comiteen wiserligen icke nekar, men hvars föredragande Comiteen menar, att Lärotiden icke medgifwer, sid. 124. Om denna kunskaps-

gren endast hade att anmäla „att ljusstrålen klyfdes af Newton; att Cartesius gick på twifels väg till wisshet om wigtiga sanningar; att Locke, Leibnitz och Wolf grundlagt Systerer“ o. s. w. (sid. 124), då wore det wårde mindre än intet och då förtjente wisserligen ett sådant tomt minnespräl icke att af en filosofihist. Lärare föredragas. Men om den, såsom den bör, framställas som en tassa af wetanders och de wetenskapliga samt artistiska ideernas gradwisa utgrening och utveckling, då blir den en Disciplin, som endast af ett filosofihist. sinne kan uppfattas och dertill den tjenligaste att wara en propädeutik till Philosophien, framställande liksom Philosophien i exempel. På detta sätt blifwer den äfwen en encyclopedisk inledning till det akademiska studium, och en grundlig underbyggnad, på hwilken sedermera, genom egen och sjelfständigt slit, en sann och fruktbringande Erudition kan uppbröas. Hwarföre den af Philosophia Lectoren bör framställas, torde af dessa anmärkingar wara tillräckligen klart.

I intet bestämmande synes dock förslaget, så mycket behöfwa öfwerwågas, som det rörande läsningen af Historien. Först måste det wåcka uppmärksamhet, att det sid. 3 uttryckligen och utmärkande stadgas, att undervisning måste meddelas i nordiska Mythologien. Det gifwes twenne sätt att afhandla Mythologien: antingen historiskt, i förening med de länders fornhäfsder, i hwilka den gällte såsom trosdogm; och utan att på detta sätt afhandla den, kan ingen redig kunskap i nordens historia bibringas. Eller också filosofihist., såsom ett eget, i sig sjelft bestående kunskapschema, då fråga uppstår att förklara för sig och andra mythernas yttre och inre betydelse, men på detta sätt kan den icke tillfredsställande behandlas, utan i samband och jem-

förelse med alla andra Mythologier, eller alla andra modificationer, genom hwilka den uråldsta Revelationen bland menniskorna sinbildat sig. Att på detta sättet ryckas in i Philosophiens allrasubtilaste forskning, der till har wäl den gymnastiska Lärjungen icke tillräcklig underbyggnad. Men om ån den, såsom en egen kunskapsart, redan för den gymnastiska ungdomen exponeras, så är wisserligen icke den, sid. 115, förestagna Läroboken för ändamålet den tjenligaste. Wi må blott ihågkomma den egentliga affigten med profetiska Eddan: att meddela en känneedom om de i poesien förekommande Dikter och bilder, för att genast känna det. Då är, enligt Heccs tanke den för ett par år sedan, i Nyköping utgifna Ordboken för nordiska Mythologien wida mera påhände och som folkskolepreda brukbar, ehuru den är långt ifrån fullkomlighet. — Märkligast är dock följ. resonnement, sid. 118. „Det är swårt att bestämma, huru långt en Lärjunge wid Elementarläroverken bör hinna i studium af Historien. Det synes som skulle man kunna anse hans framsteg tillräckliga, om han, wid dimissionen till Akademien, känner Fäderneslandets Historia efter en någorlunda utförlig Lärobok, såsom Domprosten Doct. Wählin's eller Causzt-Måderet Silversfolpes, samt Universalhistorien till de bekanta Folkvandringarne, hwilka fullbordade det Westra Resjareddmets fall. Berättelsen om Medeltidens okunnighet, förnedrande widseppelser, barbariska lefnadsätt och ryeliga laster, samt senare tidens invecklade Cabinetshistoria, kunna ej förr än wid en till mogenhet närmare ålder med redighet sättras och följaktligen med nyrtta läras. Den äldre Historien har framför nyare tidens, i synnerhet den stora förbelen, att grundlägga Realglossiet utan widseppelse (?) och ingjuta i

ungdomsstanen en stark känsla för människans individuella kraft (sic!), då han ledes af Fosterlands kärlek och Medborgerlig dygd." En efterwerld, som läser denna dom öfwer ett helt tidsvarf, uttjagd med de hårdaste ord, skall förwånas, att ett Samfund, som för öfrigt tjer så många klara åsigter, genom ett dylikt stadgande skall förråda en så påtaglig brist på alle historiskt sinne. Ty först: huru är det möjligt, att förstå fäderneslandets historia, utan att tillika känna äminstone den Europeiska, och framsförallt närgränsande Statens? Och huru vägar man hoppas förvärfwa sig en lins öfwerligt öfwer det närvarande, utan att tillika känna det förflutna? Och sedermera: huru är det möjligt, att på detta sätt klippa af handelsernas ledja? Huru undrande skall ej lärjungen stå wid den bom, som sättes för hans kunskapsbegär! Det är sant, att tiden tillåter ej att wid Gymnastiam genomgå en widlöftig historiskt cours; men må Läraren hellre gifwa honom en allmän, ehuru förkortad öfverfikt af werldshändelserna, än meddelo honom blott wiisa perioders historia. Må man engång upphöra med frågömmen! Endast genom jemförelsen med det föregående och efterföljande, blifwer historiens studium först lärorikt och fruktigifwande. För öfrigt är det swårt att inse huru en period, som har sådana män att framwisa, som en Carl den Store, Gregorius VII, Alfred den Store, de Schwabiska Kejsarne, Helvetiens Befriare, Ludvig af Bayern, Gottfried af Bouillon, Erikoffer Columbus m. fl. ej skulle i ungdomsstanen ingjuta en stark känsla för individuell kraft. Och skulle wäl de tider, som kunna framwisa så många prof på den lifligaste fromhets högsta underwerk, mindre befördra religiositet och deraf härflytande förädling, än berättelsen om en period utmärkt af allmän slapphet, sedeslöshet

och upplösning af alla religiösa och medborgerliga band, sådan som tiden under Roms senare Etsarer, dessa widunder af omensfliga laster! Det är ett besynnerligt öde, som drabbar den säkallade medeltiden. Det war en tid, då den utfrets såsom en alldeles obekant och obetydlig gåsningsperiod, den man rätt wäl kunde hoppa öfwer, under sitt historiska studium; en annan tid följde, då de grundligaste häfdeforskare, en Schödger, Spittler, J. von Müller o. a. wisat, att denna period just för kannedomen om närvarande stater är den allrawigtigaste och i moraliskt hänseende, lika så intressant och lärorik, som någon annan, helst då den demotståligen är grunden till alla europeiska samhällen, hwilka deremot med Grecklands och Roms iden hafwa ingenting gemensamt. Alla europeiska stater hafwa just genom folkvandringarna erhållit grundformen af sin närvarande existens. Besynnerligt för öfrigt, att UppfostringsComiteen icke märkt den alldeles påtagliga motsägelsen mellan hwad här, i det citerade stället säges, och stadgandet sid. 16, att för att få rättighet till dimission från Gymnasium, skall lärjungen känna „medeltidens och den nyare Historiens hufwudepocher." Dessa motsägelser ädagalägga ljustligen, att dessa båda ställen blifwit utarbetade af twenne olika tänkande personer. Ty om det än må inwändas, att den lärande af Medeltidens och den nyare Historiens epocher blott skall hämta en allmän öfverfikt, huru skall han förwärfwa den, när lärarens fördrag stannar wid folkvandringarne, och huru skola dessa Epocher fattas utan i sammanhang med de händelser som berede dem? — Huru prekar denna indelning i Epocher desutom är, har Grefwe Schwerin, i sitt måsterliga verk tydligt ädagalagt. Rec. förmodar, att hwad

som här yttras till försvar, om ej af medeltiden, åtminstone af medeltidens studium, skall anses partiskt; ty det är honom icke obekant, att man redan förut gjort denna Tidning beskylning för ett partiskt försvar för detta tidevarf: men om äfven detta wore bewisadt, måtte ej Kgl. Comiteen fallit i en morsfakt yterlighet? Enthusiasmen bewingar snillet och forskningen; fanatismen och hatet deremot qwäfwer och öddar.

Verckande åter methoden af Geographiens studium sid. 119, har Rec. ingen ring derwid att tillägga: han förmodar att hwarje lärare skall inse riktigheten af Comiteens anmärkingar.

Rec. har nog länge uppehållit sig wid denna, också den wigtigaste delen af Skolorordningen, såsom omsottande läroämnen; de öfriga för Skolornas yttre construction mera regulativa delar, tror han sig deremot kunna så mycket flyktigare genomgå, helst han i de flesta punkter är alldeles af Comiteens mening. De ställen wid hwilka Rec. tror sig äga anledning till några anmärkingar, äro följande.

(Forts. följer.)

Axel Sigfridsen. Roman. Stockholm, Cederborgh, 1817; 108 sid. 8:o.

Skall man med uttrycket Roman, menar en „romantisk bok,” så kan förevarande Skrift icke utmärkas under denna titel. Romanen är den moderna tidens — måhända enda möjliga — epos. Men lika så litet ett Epos kan tänkas utan en fortgående utveckling af händelser, lika så litet kan man skrifa en roman utan romantiska äfventyr. Endast ungefär 10 eller 15 sidor upptagas

här af händelser; — och äfven dessa äro icke romantiska.

Denna anmärkning lyftar för ingen del ett fördrifigt föringna någonting af bokens egentliga värde. — En roman är den således icke; men den är en dyster och fluggrik tassa af en rik individualitets inre lif, genom yttre förhållanden trångdt inom hwardaglighetens inkränkta krets. Sentimental är den råbände tonen dock icke; ty en djup ironi, stundom frambrytande till ett convulsiviskt skratt, utgör teckningens grundfärg. Ett wilskor fördras dock — äfven för den ironiska teckningen — innan hans bild stämpas med namnet konstwerk. Han måste med klarhet öfwerse lifwet och alla dess förhållanden, hans hjerta måste icke förblöda wid anblicken af alla dess eländen; hans nerver icke spritta af ett häniskt skratt wid åsynen af alla dessa dårskaper. Han måste icke glömma, att då han vill bilda ett objektive konstwerk, får han ej ställa sig midt på tafflan, såsom medelpunkte för all handling och all personalitet. Först då är han en konstnär, en sjelfständig skapare i konstens werld, när alla karakterers individualiteter i rika strömmar utflöda, utan att för den enas fria framfart författaren, af förkärlek för en annan, upprepar en dam. Alla känslor som han tecknar, måste han sjelf, i sitt inre, hafwa genomlefwar; men hans egen natur måste wara mera allsidigt utbildad och förädlad än de hjeltar han framställer, så idealiserade, de än må tecknas; ty annars är konstnären icke skapare af sin skapelse, utan med den sammanwäxt.

Den bok, som gifwit anledning till dessa aphorismer, hör till de utmärktare bland wår senare witterhet. Den är full af originella och genialiska anmärkingar isynnerhet öfwer lifwets begränsning genom stat och samfundets

förhållande och deras oftast fiendliga samman-
 verkan mot högre och fritt uppsträfvande in-
 dividualiteter. Men sorgen är för bitter; an-
 dan för menniskofientlig; den förbränner, ut-
 tan att skapa. De spridda förträffliga text-
 ningar som här framställas, göra icke allt det
 intryck som de kunde, ifall de wore fullkom-
 ligt artistiskt sammanfodjade. Hvar för?
 Emedan man märker en affigt; och hvarje
 känsla, all fantasi kallnar, då man märker en
 anlagd plan, en gifven ensidighet, en redan
 fattad öfvertygelse, som måste genomdrif-
 was. Här upphör konstens värld, och wet-
 tenskapens begynner. Fantasien har en
 gränslös frihet sig förbehållen; men förstå-
 det kan ledas. Tonen är desutom för en-
 formig. Man ser en ljudande vulkan; men
 ingen vulkan på ett leende landskap, utan i
 en öken, hvilken den rundtomkring sig för-
 bränt. Utsikten är ofta stor och förvånan-
 de; men man ledsnar att wandra bland lava
 och förskräkelse; man långtar tillbaka till men-
 niskor, till en mindre majestätisk, men mera
 menisklig natur.

Själjande ställe förräder tydligast denna
 vulkanitet i Hörs natur, sid. 38: „Varna-
 åldern är wälwiljans ålder. Den som då till-
 fluter sitt hjerta, han har för ewigt tillflutit
 det; och det är fara wärdt att ha, på some-
 ma stätt som man försar wid en utstökad åres
 graf, inkastat nyckeln i grafwen och slagit dö-
 ren i lås för alla tider. Han är dödd för sin
 samtid, den skall swärtligen begripa honom.
 Inom hans bröst kunna englar befolka en
 himmel, eller djestlar förbränna en värld;
 det kalla och känslolösa grasshwalfwet beräcker
 allsamman, och öfwer wälnaden som bewa-
 rar det, måste man än förskräckas, än un-
 dra. Någon gång märker wäl den lyhnade
 werlden wijsa oförklarliga ljud; men den är

för klok att wilsa hafwa något att skapa med
 de förnekta, hvilka under ett anfäll af Ka-
 ratbist raseri, kunde falla på den Guds- och
 Landsförderliga tanken att steka lasten och be-
 drageriet wid samma eld, hwari dessa dagli-
 gen andrata nöden och ensalden. Det wore
 också olyckligt, om hwardagslastwarne finge
 det nöjet att i deras warggrop fånga ett by-
 likt wildbråd. Jag wille ej beräkna den tid,
 som kunde dragas från spekulationen öfwer
 gödselproduktionens förkofran, riddarlag och
 andra högwigtiga ärender, genom allmänna
 kongressers hållande och widlöftiga protokollets
 förande, till bestämmande af den fångnes öde;
 det är blott detta som egentligen rör mig.
 Ett så beskaffadt bröst rymmer ofta mera än
 en hel generation, men huru försagd skulle
 ej denna blifwa, om den kunde förutse alle
 det lidande och qual, hvilka detta bröst bere-
 der, och det samtidiga släktet måste genomgå
 för den obetydligaste sak i naturen, eller be-
 främjandet af werldens upplysning. Jag är
 öfvertygad derom, att i händelse jag nu in-
 trädde uti en, till äminnelse af en seger, af
 en födelsedag, eller till betygande af inbördes
 aktning åtande församling, och för den angaf
 det en så beskaffad ställe fanns på jorden, skulle
 jag utan ett enda ögonblicks dröjsmål från al-
 las munnar höra det judiska utropet: „förs-
 fäst! försfäst! hans blod komme öfwer oss
 (dock ej i våra glas och talrickor!)“ Ja, slut-
 ligen skulle man, likasom hexorna i fordna
 dagar undergingo ett wattenprof, låta det
 uppwezande släktet undergå ett ensaldighets-
 prof; och bethlehemitiska barnamord skulle hö-
 ra till ordningen för dagen, så framt man
 ej, i betraktande af den låra meniskligheten,
 nöjde sig med, att antingen spåra in de mig,
 tänka, eller helt enkelt sticka ut ögonen på
 dem. Men, hwem är wäl berättigad att reda

la sådant? Selve hafwa wi gått i borgen, så som för egen skull, för våra efterkommande och af hwad skal kunna wäl dessa då rimligen begära, det skall man för dem sätta lif, ära och gods på spel. — Har man deremot haft den lyckan att spränga detta hwall och är den, liksom i forntidens hestetraswar brinnande lågan släckt, då scombjuda dwerffolkets later och sufter ett kostligt skådespel. Hela partiet blifwer på en gång så dwerfmenstligt klokt, det upprättar ett noggrant inventarium öfwer de förunderliga ting, hwilka blifwit fundna, och hwarwid man wer att till punkt och pricka uträkna till hwilka omenstliga systemål hwarje redskap warit ämnadt eller blifwit brukadt; äfwen det gigantiska lifet begabbas och afflys offentligen, ehuru mängen, i osäkerhet, om det icke ännu en gång kunde få lif och rörelse, tänker i hemlighet derpå under båfwan, tan dagnislan och rårar. — Det anförda stycket är tillika tjenligt, att lemna ett begrepp om Förfs: s skrifsår. Flera poemer i olika versformer och tonarter förefomma äfwen, och äro, med undantag af Elegien sid. 69 som är nog torr och kraftlös, af ganska stort värde; så wida man blir ense om rättigheten, att nyttja poesien såsom en omklädnad för reflexionen. Långe owis om walet, will Rec. af dessa skaldestycken till prof meddela följande:

Arla i älvarnes
 Alfkrande morgon
 Lyffe ljuset
 Långt öfwer bergens
 Silfwer strödde
 Sena månen: --
 Menniskan mände i
 Mullen slumra.
 Alfader andades. --
 Öfwer jorden
 Höjde sitt hufwud

Herrliga menskan;
 Lifwet tog ur,
 Lyfande ögon,
 Känslan kräfde
 Klappande hjertat.
 Frejdade Fornjotter
 Födde då söner.
 Hjer och Loge
 Lustige Kare;
 Wädrans och wägens
 Waktare begge,
 Äfwen som eldens:
 Urfolkets Gudar
 End den gamle,
 Drifwa hans dotter,
 Hade till hemwisk
 Höga Norden.
 Gudomen gömde ej
 Gårdar och tempel;
 Frihet och frelsning
 Framjade öden.

Skimrande Solen
 Skinande elden
 Salade då till
 Tacksam känsla;
 Kundarne lofwade
 Lyfande dagen.
 Känslan ej kräfde
 Klumpiga bilder.
 Skymningen skundar
 Ödderns öfklare
 Närma sig Norden,
 Nestligt förjagade,
 Speja ditt smille
 Spake Wastbrudnit,
 Pönligt de låna
 Lofwade namnen."

Förf. har, icke ens indirekt på titelbladet, lofwat en fortsättning; men då han slutar denna del midt i ett intressant äfwentyr, önska wi, att han ej länge måtte låta läsaren wänta på upplösning.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 7.

Örtdagen den 14 Februari

1818.

R e c e n s i o n :

Kalender för Damer. 1818. Upsala, Brunzelius. 323 sid. 12:o utom Företal och Jannehål jemte 2:ne kopparskycken.

Denna Kalender är indelad i 3:ne afdelningar, öfver hvilka Rec. särskild skall yttra sig.

I. Skulden, Sorgspel i fyra Akter af Adolf Müllner. Öfversättning af Ludv. Borgström. Alltidan Schillers sista dramatiska mästerverk, Wilhelm Tell, har knapt något skådespel i Tostond utkommit, som väckt en högre uppmärksamhet och ett mera oödmant deltagande, än Müllners berömda sorgspel: Die Schuld. Den blef författad i Oct. månad år 1812. — Förf. underrättar oss, att han då var 38 år gammal. Nedan i Maj månad samma år hade han utarbetat ett swagare, men dock ganska låswärdt möstucke till Berners bekanta Der 24:e Februar, under titel der 29 Februar. Denna senare tragedi är införd i Förf:s

Spiele für die Bühne, Leipzig 1815. — Så wäl nämde samling, som de ärgångar Almanach dramatischer Spiele, hvilka Rec. sett af denne Förf., innehålla stycken, hvilka i intet fall råla jemförelsen med förewarande Sorgspel, hwilket således torde förblifwa Müllners enda mästerverk. Liksom det i forntiden gafs wisa bildstod/konstnärer, hvilka endast utarbetade en enda statu, i hwilken de neblade resultaterna af hela sitt högre lif, hwilken på wist sätt innehåller hela deras liff historia; äswenså träffar man i diktens werld skilder, hvilka bland mycket medelmärtigt endast frambragt ett enda verk af sant och högt värde. Så träffar man, bland hela massan af Voss' original-rim och orim, endast en enda verkliga poetisk dikt: hans Luise; ty hwem uthärdar läsningen af hans öfriga stycken, de må kallas Oden, Idyller eller Elegier, med undantag likwäl af hans förträffliga dedikation till Gr. Stolberg, framman för hans Ilios? Så har Neubeck endast skrifwit ett enda mästerverk: Die Gesundbrunnen, enligt Rec:s tanke, det yppersta

didaktiska poem som finnes, åtminstone på något modernt språk.

Die Schuld af Ad. Müllner är ett helt och hållet moraliskt drama, och aldrig har Moralen lyckligare år här sammansjunit sig med Poesien. Denna sedliga typus är dock icke så egentligen uttryckt i enskilda språk och sentenser, som i hela styckets grundkaraktär. Den handling, som för oss framställs, är till sin natur mindre yttre än inre, — psykisk. Såsom sådan är intrigen, såvadan den framstår på scenen, högst enkel; men den stöder sig på en föregående historia, hvilken, småningom berättad, ständigt spänner läsarens deltagande, och är till sin natur tillika högst tragisk. Styckets hufvudidé är, att visa oundvikligheten af den förfärliga Nemesis, som långsamt men säkert hinner sitt förgäfves flyktande offer; det visar tillika, att den som engång tagit första steget på lastens bana, endast med ansträngning af sina yttersta krafter, slipper sig ur Satans garn, i hvilka han oupphörligt invecklar sig, eller ock endast genom döden med sig afsonar den förfärliga menckligheten. Djupt måste menniskan, under en sådan framställning, känna, att hon står under högre Mäkters ledning; denna ledning må än såsom i de gamla Tragédierna uppfattas som ett oemståndligt, blinde Öde, mot hvilket all mencklig kamp är förfärlig, eller ur en högre etiskt-religiös synpunkt, såsom Guds syn. Sådan är också Guds färdarens åsigt, fastän han, enligt hvad han själf klagar, blifvit missförstådd af tyfka recensenter; men detta hindrar ej Hugo, att lika som hvarje brottsling trösta sig af den öfvertygelsen, att då hans gerningar engång woro förut bestämda, upphör ansvarigheten för den Domare, som i förhand tecknade hans lefnadsbana. Genom detta, antagande af en

sats — hvilken dock icke är Skaldens egen — har han i sin dikning kunnat insläta wisa astrologiska och propheriska begrepp, hvilka, om de nu än icke hafwa lika djup betydelse som under medeltiden och i oraklernas tid, dock ständigt gifwa dikten ett underbart poetiskt intresse; ty ingenting råder listigare fantasien än det blott till håfsten framflyttande.

Så afseende på karakteristiken af de här uppträdande personerna, är den djupt tänkt och förträffligt underhållen. Med beundransvärd skicklighet har Göf. sammanställt alla omständigheter som kunde förmittra Hugos betydelse, t. ex. den att han och Carlos woro osvänner de dagar då mordfötter stredde, och Hugo ansåg sitt lif i fara. Elvira är en helt och hållet spansk karakter: vulkantiskt afseende: en retad tigrinna, då deß själ råddes af svartijula; Don Valeros strediga känslor wid anblicken af sin mördade son, äro förträffligt skildrade; Otto är en af de ypperligaste barnaroler Rec. sett på scenen, och han själf med mild församhet för det skuldslösa barndomesfånnet, ofölgenskap från alle som kunde störa friden i hans själ. Jerta är from skald som en ren, stark nordiskt-protestantiskt jungfrubild; hennes karakter, ehuru den mest fulländade i etiskt hänseende, och i sitt slag måsterligt tecknad, är dock mindre poetiskt afsevärd, temligen kall och hård. Men om man bestannar hennes hemliga kärlek för Hugo, hennes ensamma öfvergifna läge; så skall man finna ett kontrast mellan den ständigt lögande Elvira och Jertas moraliska pruderie, såwensom denna senares hemliga, medvetetlösa, förgäfves tillbakahållna ofund öfver den lyckliga medtåfkarinnan, är förträffligen tänkt och här icke allenast till styckets utan äfwen till menniskohjertats innersta väsen.

Diktion och verskonst äro elagiska. Den

föreläsa, på engång sinrikt lakoniskt, och tillika poetiskt blomstrande, genmandad af sannt tragiskt pathos. Det gifves monologer, hvilka man till och med jemför med de mest beundrade i Shakespeare *). Versernes grundform är en fyrmåttig troché, ständigt förändrande sig efter ämnets natur, stundom rimmad, stundom icke. Förf. har häruti följt de spanska tragödierna; och detta månster synes så mycket mer behörigt, som Förf. behandlat ett till mer än hälften spanskt stycke, ehuru scenen icke är i Spanien.

Då man i ett konstverk, isynnerhet då det ej ännu är 200 år gammalt, gerna vill finna fel, så wet Dec. här ingenting annat än följande att tobja. Så sinrikt och artistiskt planen än är anlagd, så är den dock icke fri för osannolikheter och misstag. Det berättas t. ex. att Grefwinnan Drindur såg sig tvungen, då hon wille besöka Spanien, att ombyta namn och wälja ett nytt, emedan hon war protestant och slågt med ett protestantiskt hof. Så inskränkt än samwetsfriheten är och warit i Spanien, har det dock i alla tider warit något oerhördt, att främlingar af en annan religion än den katolska icke skulle få besöka detta land. — West stötande är den squalleraktighet, från hvilken knapt någon af de handlande här kan friskännas. Förf. kallar Elvira, förfäckt af en ryktlig dröm, sin man „ett wildjur,“ och knapt är denne hemkommen från sin jakt, förrän Zerta, som erhållit detta förtroende, utan all delicatess, skyndar att berätta hwad hon nyss fått höra. Till belöning för en sådan nyhet, yppar Hugo för Zerta, som hemligt älskar honom, att han ej är hennes bror, hwarpå denna med skäl yttrar sig:

*) Se Recensionen i tidsskriften *Estalía*, Wien 1813.

Hugo! Du gjort illa.

Des (willans) insegl grymt du har
Brutit, och snart utaf smärta
Äfwen brista skall mitt hjerta.

Men Zerta gör ännu mer illa. Ty knapt har hon kommit ur rummet, förrän hon ilar till sin swägerka, för att bestria sig från denna bänlighet, hwaraf naturligtwis följden blir att denno, tänd af den spanska swartsjukans saktlo, lik en furie instörtor till sin make. Att Hugo sedermera sjelfwilligt yppar sig som sin broders mördare, läter deremot ganska wäl förswara sig. Han sjelf förklarar sig derför wer sålunda s 100:

Se! Att jag det måste dödsja
Inom mig, det känna blott,
Och, att andras lugu ej födra,
Ej förtro åt något bra, —
Detta war min plågas höid.

Nu är lugnet återfädt.
Med det ord som från mig gätk,
Lågan fritt bröt ut i ljuset. --
Nu är fredligt! Utbrändt står,
En ruin, men lugnt dock, huset.

Och på der, att ingen af hufvudpersonerna måtte wara friskallad från ofwännämnda familjefel, förädder äfwen den gamle Valeros, i herran af berättelsen och emot sin wilja „att det war hans make, som till Grefwinnan Drindur bortskänkte sin barn“ (Hugo).

Att kläda ett så förtäffligt werk (ty hwad betyda dessa små fläckar, äfwen antaget, att Dec. skulle hafwa rätt?) i swenskt drägt, war således ett lika berömdvärdt som swårt företag. Öf tillhörde nu att tillse, med hvilken framgång detta problem blifwit löst. Den noggrannaste jemförelse med originaler, har öfwertrygat Dec. om hwad han redan wid första jemförelsen fann, att Skulden, såsom swenskt öfwersättning, hde till de mest lyckade, hvilka på wårt språk utkommit. Den

öfrenar trohet med omvårdnad för moder-
målet och versens fordringar. Diktionens poe-
tiska lif och höghet har öfvergått, ehuru här
och der något stelnadt, i tolkningen; men då
man besinnar företagets swärighet (wårt
språks ringare smidighet och utbildning, de
örta versformerna och de konflikt wärlande-
rimmen); så böde man snarare förundra sig,
att Öfvers. förmått öfwerwiinna så många
hinder, än störa sig af de ställen, der copien
icke uppnått utbilden.

Redan det är någonting sälsamt, i jem-
förelse med flera af våra nyare Volkare från
Tyskan, att Hr. B. fullkomligt förstått det tun-
gomål hwarifrån han öfversätter. Sålunda
har Hr. C., oakadt den nogaste jemförelse, icke
kunnat upptäcka mer än ett enda egentlige
mistag om meningen, neml. sid. 74 der en
tjursäkning beskrifwes, före hwars början
Carlos inträdde på banan, och efter honom
det inbrytande djuret.

„En tjur! En tjur!“

Så hördes ett förfärligt skall.

Och Damerne -- (hwilka sölt Carlos) --

Undskodde fort,

Och läsarne

Till deras port

I råddslan, de

Tillreglade.

„Nu hundarne

Sig slitit oss!“

Och odjuret

Med hastig fart

Mot Pappa sprängde

Och honom snart

Till jorden slängde.

Nu rydligt trängde

Till våra öron:

„Han är förlorad!“

Den senare Versen lyder i urskriften:

„Die Hunde los!“

Wurd' nun geschrien,

Doch nicht getan.

Das Unthier schos

Auf Carlos an;

Warf nieder ihn;

Und schrecklich dringt:

„Er ist verloren!“

In unsre Ohren.

Det är verkligen underligt, att den annars
så uppmärksamme Öfvers. ej förstått den enk-
la meningen. Man ser tydligt att den första
raden twertom borde gifwas:

„Släpp hundarne!“

Hwilka neml. borde ansålla Tjuren och afwän-
da det anfall från Riddarn. — De öfriga
anmärkingar, som Hr. C. har att meddela öf-
wer de ställen, der ordafståndet mer eller
mindre olyckligt blifwit uttryckt, sölja här.
Sid. 19, då den unge Otto vågrar att
kalla „sin moders make“ för far, säger
modren:

D mitt hjertas sär

Riswas upp af barnets föta,

Tria ord.

Ordet föta, som Öfvs. sjelfmägtigt tillagt, för
att få rim till möta, är alldeles olämpligt:
twertom woro dessa ord för Elvira rätt bit-
tro. — Sid. 15, der Elvira nyss förut till-
stått för sin swägerka, att hon redan före
sin föra makas död, älskade den stormande,
wilde Hugo, låter Öfversättaren Terta
svara:

Ödmjukt såsom straff det tag,

Att du sjelf ditt lugn förskörde:

Hugo, som ditt hjerta rödde,

Hugo sjelf, men icke jag,

Bryter skafwen öfwer dig.

Öfvers. förundrar sig, att Hugo sjelf, till lön
för en sådan kärlek, skulle fördomma henne.
Men urskriften har icke denna orimlighet:
meningen är på enkel prosa ingen annan än

denna: Du älskade Hugo: wålan Hugos
Syfter tillhör det ej, att fälla domen öf-
wer dig:

(Es ist Hugo, den du liebtest;
Hugos Schwester ist es nicht,
Die den Stab Elvira bricht)

Meningsswigten ligger på uttrycket: Hugos
Schwester: — och dessa ord äro i öfversätt-
ningen förbigångna.

Sid. 75. Du diuret (Tjuren) i
Sitt raseri

Mot honom skred --

Ordet skred i stället för lopp, rusade,
är för svag och endast kalladt af rimmet.

Sid. 85 uppår Hugo en del af det gä-
lls förhållandet mellan honom och den mör-
dade Carlos, men så dunkelt att Valeros mås-
te fråga, om Hugo tillstätt allt, om han
selt nu nu erfarit allt; hvarpå den förre
svarar;

Allt hvad mig angår
Itti denna forgeliga
Sak.

Alles, was

Mein zu freier Schaltung ist,
Von der traurigen Geschichte.

Meningen är med litet något tveetydig, men
lyckes hafwa bordt gifwas: „allt hvad fritt
och utan förbehåll af mig kan uppenbaras.“ . . .

Sid. 87. Han i sanning är din bror
Kall ej södd af samma mor.

Läsarn kunde af dessa ord sluta, att Hugo och
Elvira woro halfsyston, södde af en gemens-
sam far, fastän den förre, hwilket snare upp-
lys, war södd af spanska föräldrar, och
denna senare af norrska, och Förf. uttryckli-
gen säger:

Und du mußt ihn Bruder nennen,
Bist du gleich ihm nicht verwandt.

Sid. 108. Är nu Grefwen mera lugn?
I originalet står: Ist der Graf zur Ruh?

och detta betyder: har Grefwen gått till sängs?
på samma sätt som wi säga: begifwa sig till
hwilo.

Sid. 112 förklar Elvira för Jertas sö-
ter, hwilken upplyfter henne, sågande:

Gud! -- Grefwinna! Ni tar miste
(Gräfinn! Gott, ihr fallt in Wahn). --

hwilket senare uttryck mera noggrant bordt
gifwits med: Ni yrar!

Sid. 144 då Hugo rustar sig att begif-
wa sig i norrska Konungens tjenst, ropar
hans far:

Ei främmande

Herrar skall Valeros' son

Fångre tjena.

Hugo hade hittills, så widt wi weta, alldes
lis icke tjent hwarken en norrska eller spanska
konung. Spanjoren säger blott:

fremdem Herr

Gott Valeros' Sohn nicht dienen.

S. 132. Om hon hade rätt -- att intet

Öwer skjernorna beslutes --

Allt här nedre meniskan har

Rätt att wälja -- och der uppe

Allt att swara för -- det wore

Swårt, rätt swårt! -- om ett godt slut

Säg för mig då illa ut.

Constructionen i de två senare verserna, hwil-
ka i tysskan lyda:

Das war' schlimm, sehr schlimm! Dann
künd' es

Uebel um ein gutes Ende.

är ej riktigt träffad, så wida ej om är tryck-
sel för och. Det är också möjligt att om
skall motsvara, icke wenn (som Öfvers. sy-
nes läst i st. f. dann) utan um, men då
träffar man här en germanism, ty i wårt språk
säger wi ej: „det ser illa ut om mig,“ utan:
„med mig.“

Sid. 41 förekommer imperfecta och præ-
sentia om hwarandra i samma berättelse:

hvilket kan hjälpas, utan uppoffring af todsigheten, om endast orden tycks åt honom ändras till: Tycktes honom. — På ett annat ställe kallas Hugos far för Tronens första stöd, hvaraf läsarn lätt kunde tro, att han wore en kämpa för religionen, då meningen är att han manligt stred för sin församling. Detta orthographiska misstag (Tron för Thron) bör dock förmodligen endast skrivas på correctorns råkning; hvilken förmodligen åsven sid. 42 för Öfversättaren förstått ett rim, då han förvandlat Skrifwit till Skrifwet, hvilket borde swara mot blifwit.

Här och der stöter man på några Germanismer bland hvilka Rec. vill anteckna följande: Swad är er? (Was ist Euch?) sid. 11, — Swad är dig? sid. 129; — Sans gwinna (Sein Weib) i st. f. hans hustru eller maka sid. 130; — Derfor trängde hon således på, Att wår son blef Otto kallad, s. 92; — Upprättad af denna tanke (Ausgerichtet von diesem Gedanken) sid. 104.

Öfvers. har ej så strängt bundit sig wid versformen, att han icke tillåtit sig, att ån föröka versernes antal, ån förlänga versfötternas, ån förbyta rimmens ordning, och kan derför, enligt Rec:s tanka, icke ställas till ansvar. Förf. har sjelf i det Manuscript han lemnat till Theatern i Wien, på titelbladet kallat sitt stycke: ein Trauerspiel in freyen Versen. Husvudregeln har varit att den skitrande versen skulle uttrycka de wärlande affekterna; och i detta affeende har Öfvers., på några ställen när, noga uppfyllt de fordringar som Förf. sjelf föreskrifwit sig. Ut ossöra dessa mindre wäl rhytmiskt träsfade ställen, kunna wi ej, utan ore inlåta oss i en alltför mikroskopisk kritik, helst alle här beror på sin takt och hörselsinne, hvilka låta

tare låta känna sig ån betwisas. Den swenska versen är endast mera hård och twungen ån i originalet, hvilken der är så ljus och melodisk, som i detta språk kan låta adra sig; t. ex. Sid. 15. Jag af bögar upprest dölsjer

Sid. 39. Att det gätlika uppblösa o. f. w. Ofta, alltför ofra förekomma rim på der daktyliska e eller en, t. ex. ån och fornwerlden; rim på obetydliga och meningsowigtiga ord t. ex. min (sel: när sådana ord stå närmast sitta substantiv, utan accent; riktigt: då t. ex. detta ord swarar mot det fransyska le mien) sid. 6; — som sid. 7; — till sid. 39; — hårda apostropher såsom wor', s. 12, Frankrik's s. 65; Originalens sammanträngda kortbet har stundom föranlede till någon mångordighet, t. ex.

S. 10. Swara Jerta, på min fråga:
Har jag orätt? Eder jag ej
Wåhwa för min Hugo? Säg!
(Sagst, Jerta, muß ich hier
Nicht für Hugo's Leben jagen?)

S. 157. Jag will åhka efter dig
Utur lifwets mörka öfen.
Jord! Med dina willors töcken
Och din fallna fröjd! Sarmål!

Dessa fyra rader motsvaras i originalet af endast halfannan:

(Ich stieh dir nach
Aus des Lebens finstren Höhle!)

Swärare torde wara ått försvara några här förekommande paragogiska adjektivformer, hvilka, åtminstone i Rec:s öra, ljuda obehagligt, såsom döder war sid. 45; frommer Ridderman, sid. 80. Slutligen må tilläggas, att Öfvers. utelernat flera föreskrifver om åttörernes ställningar, ton och accent. Det är sant, att då wår Theater-Direktion synes gjort sig till grundfats, att icke emottaga andra städespel från Tyskland, ån dem af andra och tredje rangen, är söga hopp, att på swens

fla scenen kunna få se detta sorgspel, som med största framgång blifwit gifwet på nästan alla Tysklands theatrar; men sådana winkar tjena dock till upplysning äfwen wid läsning. Sämre är, då Öfwerf. följt anför dessa hänwisingar; så gifwes nit metallofer Stimmes sid. 103 med: med stark röst, i st för dof, eller någonting dylikt. Stark får äminstone icke Hugos röst vara, wid detta uttryck af den innersta smärta, af den djupaste ironi öfwer menniskonaturens swaghet.

Detta är allt hwad Rec. i ässende på tolkningen af die Schuld funnit anmärkningsvärdt. Nå den förfjente Öfwerf. i denna noggranhet finna ett bewis af vårt erkännande af dess värde: dåliga arbeten kan man likgiltigt förbigå; men felet i de goda måste försämligare uppmärkas: kunna de icke gagna Författarne sjelfwa, så må de äminstone tjena imitatorerna till warning, hvilka efter gammal wana h stå ascopiera felet.

Vi begifwa oss nit till granskningen af den andra afdelningen i denna Kalender.

II. Det man ej will antaga, att det war en annan än en literär affigt som bestående Utsiwaren, då han för sin Kalender hopamlade de, under gemensam benämning, Smärre Skaldestycken, här utgifna Poemer; skulle man lätt ledas till att tro, det Utgifwa wolar ställa sig midt emellan de begge hos oss herrskande skolorna i Bitterheten, för att härigenom lika mycket behaga dem båda. De insända poemerna innehålla icke det bentorea moraliserandet, eller den präktiga utstyrel med antiheser och lysande namn ur fornhistoria och Romersk mythologie; hvilka sammanprejode, hafwa stelnat till ett wånér, som stående med ena foten inom poesien, och med den andra inpå profans gebet; må

ste lik en trekantig Cirkel, utgåra sin egen negation; men de äro eheller födde af en fri och öntrefrad fantasi, hwilken, utan att subordinera under-någon annan affigt än sitt eget fria spel, utgör sitt eget ändamål, och poesien egentliga och sanna wäsende. En friare anda lesiwer wäl uti alla dessa skaldestycken; men den renlärita och enda saliggörande smakens spåke synes hafwa ställt sig i dess wäg, skedme den med sin stränga förtappesses dom, samt ridt och ofra behåstat de nyfödde med muschslappar af torra sententier och kalla reflexioner.

Swad värde sådana amphibiska foster af fri fantasi och nöddöpt smak, skola hafwa insä konstens domstol är lätt att inse. Swad som icke är helt i sitt slag, kan aldrig äga något högre värde, då det ökemängda och otillblandade, äfwen i det förryckta, har äminstone den förtjensten, att wisa huru man kan drifwa det alldeles rasande till sin högsta potens. — Då denna karakteristik gäller om de fleste af de elsiwa här insända originalpoemerna (af hwilka $\frac{1}{2}$ äro djupa under medelmåttan), anser Rec. sig ej böra widlöftigare genomgå hwart och ett af dem, emedan han då wore ewuagen att oupphörligen återtaga ungefär samma omdöme.

Främsta rummet i denna Kalender intager utan tåflan den Författaren, som nyttjar signaturen — st —. Fördelaktigast umärker sig i denna samling Skaldestycker: Till en fränwarande Wån, en räck endoft allsör mycket utdånjd variation af ett, om ej nytt, i alla fall ständigt wackert thema; det enda stöcke man här utan lebanad förmär genomläsa. Med sorgliga toner klagar Kalden i denna modsfulla dikning, öfwer lifwets disharmoni, och sjunger långtande om den anade höjd,

[Der alla dissonancer uppslösas i en ewig samklang. Men kan ej neka sig det nöjet att anse föra några lyckade ställen:

„Se'n sliten ifrån Dig, min ande irrat,
Med bundna wingar, ikring jordens stränder,
En flyktning lik, på grusade ruiner
Af tempel, dem en helig forntid byggde --
Han allwisshetens höga spår har skadat
I hwar atom af Skapelsen, och hört
En himmelsk harmonie allt genomjuda:
Blott menskan, och naturens mäktigverk
Och hufvudsämman uti werlds-sonaten,
Hon ensam skörrar, lik en oständ sträng,
Och skörrer harmonien med sitt misliud.
Dess sjeffsklohet har welat Skaparn måstra
Och geva bättre hwad som redan war
Fullkomligt gjort, och skölden blef förkännning.
Nu hör och plågas hon af falska toner;
Men bättre än att sig derföre sjeff
Anklaga, sköller hon den ewigt wise
Sör fel wid sättningen af partituret.“

Oh:

„Lik twenne rankor, krypande på jorden
Sills medlidamt en wind dem sammansör,
Då sammanslingrade, emot hwarandra
De söddja sig, och lyfta sina kronor
Från låga mohans grannskap, emot höjden:
Så skola med förenta krafter wi
Och höja ifrån skoflets låga rymder
Och med vår blick mot himlafästet riktad,
Wid ljudet af werldsharmoniens skönhet
Förgråmma dissonancen här på jorden
Och tåligt wänta stunden då Allfader
Och kallande från vår förwisingssort,
Huldt winker oswan himlens skjernerader
Och öppnar faderliga husets port:
Då skola våra fria själar swäswa
Dit upp, wid englaharpors milda ljud,
Och fröjd och salighet os genomswäswa
Wid skynen utaf vår Far, vår Gud!“

Dock synes Förf. ännu i de två sörsta stroferna wara inwecklad i samma dissonancer, öfwer hwilka han så skönt klagat, hwilket ä-

skabkommit hårda ordställningar och enjambement, såsom:

Hjertats swaga dammar och:
Om den ej får sin bittra råga låta
Uti ett annat hjerta söderwalla.

Wårersången af samme Förf., ehuru i det hela ett kalle reflexionsstycke har en och annan wackrare strof. Solblomman samt Narcissen och Rosen äro obetydliga Compliments och tillfällighetsstycken. För och Nu, af I W, samt Kärlekens gåta af B. äro två swaga stycken. Signaturen S - E har fyra poemer, som alla hafwa samma stycktycke, af kalla arligheter och frusna känslor. Det drägligaste af denna Förf:s stycken har denna öfwerkriften: Till Fru *** på dess födelsedag, som har flera läswärda stropher, isynnerhet i början deraf. Öfwer alle söter man i denna samling på marra och triviala verser, men aldrig på så förbistrade rader som dessa:

„Ja sjeffswa himlen några droppar gret.“

Oh:

„Dräkiga bli sjeffswa himlens stunder,
När man här ägt Dig.“ p. 30.

Huru kan man uppskrifwa sina känslor till denna grad af aktighet?

Det sista Originalstycket heter Gustaf Wasa till De car, hwilket sålunda begynner:

„Nå i den suck jag hwälfte för Dig, min yngste son,
Carl Johans lärdomar Dig wänligt återfallas!“

„Monarkens sköhet är, att hufwiskt skapa allas,
Af högsta Guds orden är spiran så ett lån.“
Mins det war folkets röst som skömen mig hörets nämna

(En telning kuden opp ur folkets eget stöt)
Till detta ädla fall, att öfverätter hämnna
Och torrka bort den tår som fosterlandet get.
Dock rikets wärd och hägn, Monarkens byra börd,
Sör Jättefullran sjeff, betännom det, är tung,
Men ädelt bära den, blott det är wara kung. m. m.

(Stutet sölier.)

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 2.

Torsdagen den 21 Februari

1818.

R e c e n s i o n e r :

Utkast till de bildande Konsternas Historia
i Föreläsningar af L. Hammarstedt.
Stockholm, Grahn, 1817. X. 460 sid. 8:o.

Hos oss har de bildande konsternas teori och historia hittills nästan alldeles saknat egentlig bearbetning. Om man undantager några smärre ofhandlingar i dessa ämnen af Engelströmer, G. N. Silverstolpe och några uppsatser och notiser införda här och der i allmänna tidningar, så står fördesigt hela detta fält af Swenska litteraturen alldeles öde. Vill en wettgirig konstnär eller konstskickare lära känna något om den konstens natur, som han öfwar eller äskar, så måste han wända sig till utländska källor. Och huru mången har råd eller tillfälle dertill? Derföre har också detta studium hittills varit ideadt endast af några få artister och konstwänner, och att anse, som ett monopolium; nästan, som det Stockholmska privilegerade nottryckeriet — gagneligt endast för några få. — Af-

ser man vidare beskaffenheten af Swenska Konsthistorien så måste man tillstå, att rätningen der är lika bedröflig. I buntar af allmänna tidningar, i Extras eller Stockholmsposten, i Årsskrifter och provinnsbeskrifningar kan den wertgäfrige efter lång sökning här och der finna ett blad, som innehåller något mager, ofta flak och wanstäld underrättelse, föllan en utförd och detaljerad beskrifning. — Hwem inser således icke lätt, hwilka stora och ofta öfswerwinnerliga swärigheter föla måta den literatör, som har nog mod, att åt dessa ämnen egna sin arbetsfitt och will försöka, att af de chaotiskt strödda delarna bilda ett ordningsfullt helt? Om det således är en stor förtjenst, att hafwa varit den förste, som med den widsträcktta omfattning, som Hr H, fördesigt bearbeta ett hittills ouppbladt fält af Swenska litteraturen (en förtjenst, hwars förde hwars som wettenskaps-wån wäpnerligen gör honom all rättwisa); så kan det likwäl icke nekas, att denna förtjenst betydligt förbrukas af den mängd selaktiga uppsatser och förhasade omdömen, hwarpå isynnerhet Hr

H:s Svenska konsthistoria öfversäddar. Man beklagar verkligen den brådskan, som hindrat Förf., att närmare granska de underrättelser han erhållit. Han hade eljest kunnat befria sitt arbete från en myckenhet af wanställande fel och ofta löjliga misstag, som nu kasta en förhatlig flugga på de vackra och väl utarbetade partierna. Denna fatala brådskan röjes äfwen i Stilen, som, med så undantag, hela detta arbete igenom är tung och ojemn. De spår af compilation, som äfwen på många ställen förete sig, i det att hela stycken äro raft öfversatta ur Goethe, Winkelmann, Fiorillo o. a, bidraga icke heller till stilens jemnhet, utan ge hela skriften ett onödigt af exscript-samling för tillfället afdelad i föreläsningar och hopfogad i en wiß chronologisk ordning. Det tyckes ofta, som Förf. under utarbetandet af dessa föreläsningar icke skulle hafwa studerat in sig i den sak, som han tänkte framställa. Om dersåra detta arbete, betraktade som ett helt, som en cours i de bildande konsternas historia, icke håller profwet för en sträng kritik, har det likwäl mycket, som talar till dess fördel: många väl utarbetade ställen och många intressanta och träffande åsigtter och omdömen, ehuru äfwen i dessa senare Rec. har trott sig finna här och der spår till en wiß partiskhet, alltid skadlig för den goda sak Förf. will försvara. — Men Rec. fortskyndar till en närmare granskning och will söka att gifwa stål för sina yttrade omdömen.

De 15 föreläsningar, som härmed öfverlemnas i allmänhetens händer, höllos i Stockholm wägen 1814 inifrån en stor del af bewarande konstnärer och konstställkare samt repeterades wägen 1815. De äro af följande innehåll: 1) Förel. Termernas förklaring. Konsternas indelning. 2) Kort öfversigt

af Konstteoriens utveckling. 3) Orientaliska och Etrusciska konsten. 4) Allmän öfversigt af Grekiska konsten, dess föransledning, egenheter och karakter. 5) Grekiska konstens första och andra perioder. 6) Grekiska konstens tredje period. 7) Grekiska konstens blomningsperiod i Rom. Antika konstens förfall. Inledning till Historien om den Romantiska konsten. 8) Italienska konstens första och andra period. Konstakademier i Italien. Mäleriets ästhetiska arter. 9) Italienska konstens tredje period. 10) Italienska konstens fjärde och femte perioder. 11) Fransyska konsten. 12) Slamaniska konsten. 13) Tyska konsten. 14) Spanska, Engelska, Danska och Rysska konsten. 15) Svenska konsten. Slutmärkingar. — Af dessa föreläsningar äro de som utveckla den antika konstens perioder bäst utarbetade. Sedan Förf. i de två första föreläsningarna med temmelig klarhet och precision *) uppfat-

*) Här måste Rec. likwäl anmärka en definition som synes något oredigt framställd. Sid. 4 definierar neml. Förf. det sublima med det som „öfvermåttigande den moraliska känslan (?) sätter oss i en häftig skakning“ och indelar det (efter Kant) i det energiskt eller dynamiskt sublima och Stora eller matematiskt sublima, samt säger vidare att det förra merkar på oss genom „känslan af vår wannkraft“ och det senare genom „känslan af vår litenhet.“ Om Förf. här med litenhet menat vår sättningsmåttens inskränkthet, mättningsmåttens oförändriga, att i en bild sammanfatta det gränslösa, det oändliga i ett sublimt objekt, så äger saken sin rättighet; har åter Förf. menat vår kroppsliga, vår personliga, litenhet, så måste Rec. för sin del tillstå, att denna förklaring synes honom långt mindre begämd och antaglig än den Kantiska,

ret och definierat de Villande Konsternas konstfriska och egentligen artistiska termer (hvar uti han sökt till det mesta Schiller och Goethe) samt genomgått konstteoriens utvecklingsperioder, kommer han i tredje föreläsningen till den egentliga konsthistorien.

Förf. anför sid. 46 „de äldsta urkunder och monumenter från dessa trakter (SydAsien) träffa vi bland Hindostans bebyggare, ett folkslag, som på en tid, då jordens öfriga nationer knapt ännu vaknat till medvetande af ett ondt lif, i valmündarnas högtidliga flugga dyrkade det högsta väsendet under namn af Brahma eller Wischnu.“ Enligt de trovärdigaste berättelser vi äga från Indien, har dock detta folkslag, i des Subotaras ursprungliga renhet, aldrig dyrkat mer än en enda gud: Brahm (hvilken wäl måste skiljas från Brahma) eller Parabrahma, det stora Enda. „Den Ewige och Ende,“ heter det i Holwells öfversättning af Chartah Bhade, en af Indiernas Sastras eller heliga skrifter, „öfrskänkt i äfskådande af sin egen existens, bestod i tidens fullbordan, att med dela sin herrlighet och sin natur åt wäsenden, som woro mäktiga att deltaga i hans salighet och lyda hans makt. Ännu woro icke dessa wäsen; men den Ewige wille, och de woro. Han bildade dem till en del ut sin egen natur mäktiga of fullkomlighet, men också med krafter till ofullkomlighet: bådadera beroende af deras fria wal. Den Ewige skapade först Brahma, Wischnu och Schiwa; sedan Wisnasur och Andarnas Kawa.“ — Det synes föröfrigt anmärkningsvärdt, att då Hr. H. nämnt twenne personer i den Indiska trimurti eller treenigheten, han af-

som i detta fall äger en kanske oupphinnelig förträfflighet.

twen icke nämnt den tredje, Schiw eller Mas hadeva, hvilken, enligt Heerens nyaste undersökningar, war just den, som dyrkades i de äldsta bergstemplen.

Samma sida heter det: „Snart kände den fromme Braminen behof att närmare sinnbildligt föremålen för sin dyrkan, och nu förwadades bilder af bränd lera, hvilka de fastsätto wid pelarne och pagodernas wäggar.“ Nec. har läst Anquetils, Niebuhrs och Lord Valentias beskrifningar om tempelgrottorna på öarna Elephante och Salsat, i Karli, Illura och de namnkunniga sju pagoderna wid Malalipuram; men ingendera af dessa Författare nämner ett ord om wid wäggar och pelare fastsätto brända lerbilder; icke heller är troligt att sådana bräckliga ting under fyra eller fem årtusenden (ty så hög är, enligt Heeren, de äldsta af dessa underjordiska tempels ålder) kunnat bibehålla sig. Nec. drar således Hr. H:s uppgift ganska mycket i tvifwel.

Såsom en gemensam karakter på de flesta orientalska folkslags konststycken angifwer Förf. sid. 49, rätt och träffande, „att de, försmående de sammanstående delarnas totalhöhet, endast söka att uttrycka den mystiska betydelsen.“ Detta är så mycket mera sakentligt, som de monumenter vi äga qwar af Orientalisk konst, göra det äfskådligt för en hwar, att konstens högsta ändamål hos dem icke war att efter formens lagar framställa det sköna, utan endast att genom sinnbildade allegorier uttrycka de religiösa lärosatsernas betydelse. Deras deras wäunderliga Brahmafigurer med åtta armar, fyra hufwuden *) o. s. w.; deraf deras phantastiska sköna

*) Hvilken påminner sig icke här de i vår nordiska mytologi förekommande analoga föreställningar om Starfötter med sina tre par armar, Hejner med 3 fötter o. s. w.

teckning af Rama eller Karietåguden som „i skydd af en rödfärgad, med en sprickande siff tecknad fana affskuter en lotosblomma från sin af sockerrör bildade bäga, hwars strång är hopfästad af fjärlöwingar.“ Den beskrifning på Brahma-bilden, som Förf. meddelar, till står Nec. att han på intet ställe i de fallor han haft att tillgå, kunnat igenfinna. Att han afbildats hermaphroditiskt, wet man redan af Porphyrus (De Styge ap. Stobæum in Eclog. phys. l. l. c. 4. §. 56), som lemnat oss en temmeligen utförlig beskrifning på hans figur; och Majer har i sitt Mythologisches Lexicon upprägit flera beskrifningar, men de äro alla olika den som Hr. H. meddelat. Nec. vill härmed icke hafwa sagt, att Förf. origtigt beskrifwit Gudens utseende; utan förmodar twertom att hans beskrifning måste stöja sig på säker auktoritet, ehuru af Nec. icke känd. Likväl kan Nec. icke neka, att af de många föreställningar man äger om Brahma, tyckes Förf. hafwa walt just den minst wackra. Äfwen öfwerensstämmar icke den af Förf. anförda beskrifningen på Rama till alla delar med den af Zimmermann (Taschenbuch der Reisen 1812. Zweite Abth. s. 5) meddelade och hos Majer aftecknade bilden. Der föreställes han ridande på en påsägel med fogar och bäga af sockerrör, omkländade med rosor. Wägrången är en blomsterranka och hans pilar (lika många med sianena; den sjetta, centralpilen, är bappad i honing) hafwa spetsar af blommar.

Sid. 47: „hwad som widare utmärker de Indiska bilderna, hwilka endast föreställa gudomligheter aldrig menniskor, är att de aldrig förekomma i stående ställning. Måtingen lliga de, såsom njutande öfwerländningarnas bästa salighet, hwila eller sitta de på de korswis lagda benen. Alltid äro de äfwen dras

perade med den Hindostanska nanfingsmanteln och kring hals och armar lindade med gulljuvel eller blomsterband. Må är ätminstone icke bekant, att man träffat någon Indisk figur naken.“ I dessa rader har Hr. H. gifwit oss twenne uppenbara osanningar. I de afbildningar ur Indiska mytologien som Majer lemnar, förekomma icke mindre än sju i stående ställning, neml. Wischnu med Wildswinshuswud; Uta Wasrisura, Schivas maka; Walapatten, Wischnus sjunde incarnation; Ganga, Gangesflodens Gudom; Hanuman, Windens Gud; Krischna, en af Wischnus incarnationer, dansande på en Örn, och samma Gudomlighets spelande flöjt. — Beträffande åter de Hindostanska figurernas nakenhet, så är det just i en senare tid, som Gudornes bilder blifwit belastade med kläder och ornament; ätminstone äro de figurer, hwilka Niebuhr afskildrat wid sin beskrifning om det äldsta Schiwa-templet på ön Elephante, fullkomligt nakna endast försedde med sin höga tornlika huswudbonad, gördel, hals-, arm- och örringar. — Det förundrar föröfrigt Nec., att då Förf. anföret de senare attributerna, såsom kännetecken på indisk konst, han icke nämt deras huswudbonad, som enligt Necensentens tanke är i detta fall den mest karakteristiska.

På följande sida har Förf. på den omständigheten att China är ett flackt och foglös land, byggt sin hypotes om originen till deras arkitektur. Förf. motsäges likväl härutaf alla Geographer, hwilka beskrifwa China såsom ett mestadels af berg upplydte land. Der gifwes blot der twenne egentliga släktbygder, i provinserna Pestschi och Hu-quang; alla andra af detta rikets landskaper äro i det hela mer eller mindre bergaktiga.

Sid. 49., underåtats ut, att i Egypten

oj faller en enda regnedroppe, och, att der icke heller finnas palmer; då deremot man wet att ofwanför Delta och ännu mer i östra Egypten det ofta regnar rätt starkt (se Savary) samt att, enligt Hafslqwist, Palaveråd växer der rätt ymnigt. „Det är allmänt (såger han i sin resa sid. 502) att se 2, 3 till 400 fruktbärande Dadeltrån, som tillhöra en åger, och icke sällsynt att en åger 3 till 4000.“

Sid. 55 sätter Förf. i fråga om de reckningar af Parlagard (wanl. Pasargad) eller Persopolis, som Niebuhr och Herder, besöjt äro trogna. Detta tvifvelsmål är, hwad Herder angår, så mycket besynnerligare som man wet, att Herder lätit afteckna sina efter Niebuhr. De bästa källor man fördfrikt åger äro Chardin och Le Drupn.

(Fortsättn. (Njer.)

Kalender för Damer. 1818. Upsala, Bruszelius. 323 sid. 1210 utom Företal och Junehäll jemte 2:ne kopparstycken.

(Slut fr. N:o 7).

Sådane äro de införda originalerna, hwilka synas ge tillkännan att Utegifwaren måste göra sig ett märkligt begrepp om de Swenska Damernas bildning, då han för deras räkning har kunnat föranställa denna Anthologie af dels wisnade dels nbdwurna drifhusväxter. Brinner icke mera samma rena flamma inom helgedomen af deras ofskuld, och äro icke deras wärstiska sinnen nu mera öppna för ren och ofsminkad konst, emedan man åter anser tiden wara inne, att med sentensser och predikande förmaningar uppbygga och särskiltra de mor syndofallet kämpande sinnen?

De här meddelade öfversättningarna äro 17 till antalet, med undantag af ett enda, alla från Tyskan. — Hwem som öfversättas re intäger otwifvelaktigt — se — främsta rummet i denna samling, så i afseende på wärdet af originaler, som i öfversättningarnas trohet och ledighet. Framför de öfriga af dessa stycken, skulle Rec. lemna kranen åt De fängne Sångarne, en ganska lycklig öfversättning af A. W. Schlegels: Die gefangenen Sängere.

Minvannas Klagan, från Ossian, är mera en otydlig efterklang af denna Skottiske Sångares toner, än ett troget echo af dem. Soldatwisa, efter F. v. Schiller, är ett trognare, men mera hårdt och episkt, än Tärneblads i öfversättningen af Wallenstein.

Saxspelarens Sång, efter Goethe, är till det mesta lyckligt återgifwen af N — 3; men sista strophen anser Rec. misslyckad, isynnerhet som man, utan att jemföra originaler, ej kan förstå de två verserna:

D, trefakt högt lycklig den
Sill ringa gåfwa räckte!

Barndomsminne, af D., och Tatten, af G. äro twenne täta stycken. Wärens ankomst, af D., innehåller mera fullt än fantasi. De öfriga äro dels ganska swaga, dels obetydliga; till de mest misslyckade af dessa öfversättningar hörer Goethes: Die Freuden, kallad af S. öfversättaren Skärskådaren. Den som hos Goethe läst detta wärdlösa stycke, skall hafwa swårt att i öfversättningen finna någon anklang af originalers lifliga spelande toner. Rec. wil blott anmärka, att traurig-dunkles Blau, är återgifwet med: ett tråkigt blått, och att den så innehållsrika versen:

So geht es dir, Zerglieder deiner Freuden:
är utwäntad i tre särskilda verser:

Så, deras lott,
Som sånigt nagelfara
Med lifwets alla njcken.

Huru Rec. också gerna will medgifwa, att det är en i hög grad swår uppgift, att i le- dig öfwerättning återgifwa detta lilla stycke, och kanske framidr andra den citerade versen.

Inom Rec. slutar sitt emddme om söre- warande afdelning, will han anmärka några swanliga och besynnerliga talesätt, språkbruk och bilder, förankade dels af rummen, dels af metern. Dit hörs:

S. 5. Vort, Edna morgonrädna! Käm-
pens dra,
Skall aldrig mer din milda stäm-
ma höra.

Huru skall den milda stämman af morgon- rädnan höras?

och p. 20: „ljusa,“ i stället för: upplysa; „grafwens dystra sund;“ samt „urupphof- wet till tingen“ liksom hade desse flere än ett upphof. S. 59. „Morgonstyen.“

III. De Smärre Berättelserna utgöras af Henrik och Blandina, utaf Fontaine, samt Propertia Rossi, af Aloys Schreiber.

Desa pretenderade Noveller, eller Ro- mantiska berättelser, eller huru man will kalla dem, störka Rec. i sin förmodan, att Ut- gifwaren sträfwar till att med sin Kalender tillfredsställa alla de hos och i Witterheten de- lade sinnena. Då han walde Tyfka verk till att öfversättas, hwarföre skulle han eljest i denna rika literaturs guldgrufwor hafwa valt slaggen och icke hellre den ädla metallen? All- männa emddmer har redan i den grad blif- wit ense om det misslyckade i Fontaines ro- mantiska manér, att till och med allmänna Journal-Recensenten, som eljest så hårdnac- kadt och halsstarrigt försvarar alla literära embryoner, nu mera tagit sin flyddande hand

ifrån sin forbna äfpling Fontaine. Så snart man läst ett antal af dennes Romaner, skall man finna, att de alla, lika divergerande skrölar, gå ut ur en punkt: barnaktig ofskuld, förmängd med en större eller mindre dos af sentimental sörema, sjuklighet i alla åfgrer af lifwet, och en till tafelhet gränssande from- het. Brutne genom prisman af små äswens- tyr, of illafinnade menniskors dels orena be- gär, dels illfna ofund, hwilka söka att hin- dra de unga ofskyldigas påränta hufwa och sälla förening, återlöpa dessa skrölar i en punkt: åktenskap, of det tafat ofskuldsfulla slaget, der makarne leka bort tiden under halmtaf, wid sin tarrliga gryta, fullkomnade i det jols- ler och det kysande lif, hwarmed de började sin romantiska bana. Wanligen uppstår en deus ex machina, en äkta Wiederman, som med handföfhet och stadig arm leder de un- ga till altaret, alla förförare till harm och nesa, samt rangsjuke anförwanter till innerlig hjertans grämelse, i händelse han icke, som oftast sker, ger romanen ett med alla oblida- bden försonande slut, genom upptäckten af den södrakades hittills dolda lysande börd och stora förmögenhet. — Fontaine syn- s sträfwa, att i alla sina personager inlägga hwad han i den- na utgifna öfwerättningen läser Kastellanskan säga åt Blandina: „Nu ber jag dig, söta barn, hjertans barn, war rått wänlig, rått ofskyldig!“ liksom ofskulden ej bestod i ometens- het af skuld, utan i det enfoldiga och förs- fromma i miner och seder, med påminnande frågor: är jag icke utomordentligt ofskuldsfull?

Att Henrik och Blandina ej hufwuds- wadsfaktigen ställer sig ifrån denna karakteri- stik af Fontaines Romaner, medgifwer för- modligen hwar och en som läst Kalendern för Damer. Likwäl kan man ej nesa, att denna korta berättelse stundom ej har den tråkighe-

ten, utan tvertom ett högre intresse än de vanligaste af nämde författarens Romaner, (isynnerhet af det stål, att denna novell är en af de kortaste bland Lafontaines digra compositioner); så att om Lafontaine nödvändigt skulle väljas till öfversättning för Kalendarernas behof, så anser Rec. Uggiswarens val ej hafwa varit alldeles olyckligt. — Prof på Lafontaines förtäta hitar man mellerid i den „hofspö“ berättelsen, som börjar sid. 8; att förbigå den redan så tidigt wakenade Lafontaines künstlan, som de begge barnen der röja för hwarann. Hela denna scen, samt den med tillingen och lammet, är så klubbigt fört, som dotzen af „den feta wäplingen,“ hwari lammet qwarhåller den ystra goßen.“ Ganska wacker är sid. 16 framställningen af den underbara och hemlighetsfulla sagowärldens intrick på ett unge och rent barndomsfinne. En ätra Lafontaines ofkuldsfullhet speglar sig i Kastellankans och Blondinas samtal, sid. 22 och följ. — Öfversättningen är i det hela ledig och lätt, dock förekomma ofta ställen deri, hvilka synes hafwa lidit under öfversättarens hand, hwarom dock Rec. ej kan med säkerhet yttra sig, emedan han ej hafte tillfälle att rådfråga originalet. Redan de första raderna i denna berättelse hafwa blifwit otvetyga, genom inflätandet af en jemförelse emellan hufvudpersonerna i Romanen samt Amor och Psyche, och det är först på den 82:a sidan, som man härmed får nöjaktig upplysning. — På sid. 4 rad. 2 nedifr. kan blott det följande bestämma, om med den der nämnda „Hon“ förstås Fröken eller hennes Kammarjungfru. Sid. 5. „De wunno intet annat än några dagswerken i slottets trädgård;“ menas härmed att de sluppo med några dagswerken mindre, eller trönskter, att de blefwo belästade med dagswerk i

trädgården? — Sid. 27. „Hon återwännde tillbaka i bergstrakten.“ — S. 36. „På skorn förlorade jemwigten.“ — Det nämnes sedan icke om han verkligen slog sig omkull; eller skulle detta hafwa gått „jemwigten“ i hans stäl? I detta fell är uttrycket i hög grad eget och originelt. — Sid. 42. „Drottningen, som darrade för ingen, darrade för sin farbrores blotta namn, som han icke kände.“ Relativet Som, hwilket förmodligen har afseende på farbrodren, hade bort utbytast emot hwilken, för att ej kunna hänföras till „sin farbroders blotta namn.“ Duntel förefaller Rec. perioden: „Barnets fader bad Blandina så artigt att stå fadder åt sitt barn, att hon icke kunde wägra det, och landsmannens fest blef tillika alltid en skön fest på Slottet, och alla konster, den skönaste musiken, dansen, som Blandina öppnade med en ung Landman — kunde hon nu wägra Baronen att dansa med henne;“ sid. 59. — Flere sådana smärre fläckar kunde ett strängt granskande öga röja i denna öfversättning; men de äro dock alla mera obetydliga. — Slutligen vill dock Rec. anmärka det högst widriga arineri Förf. sid. 6 drifwer med orden: „Gud, världarnes domare,“ då han låter Kastellanen säga lika tonwigt på ordet „hof“ som „presten“ på dessa i „predikstolen“ Men hwad är wäl heligt för den, för hwilken lifwet är ett ljumt driffhus, till att frambringa slappa hjalar, och konsten att uti forskänd jordmän förwinande planta?

Om Propertia Rossi, af Aloys Schreiber, synes det swärte att sälla något annat omödmne, än att denna bit är en berättelse på 5 blad i Duodes, huru en flicka bit får i en Karl, och tar lifwet af sig, genom kall simonad, eller en hårtig dans, sedan hon fått höra att denne hennes hettas äfkiing

Skall gifva sig med hennes wän, hwarrefter
benämnda wän, „öfwergifwer en kärlek som
hade kostat hennes wän lifwet,” samt åter-
wänder till det kloster, hvarar hon utgick för
att tråda i brudstolen. Stilen är lätt och
öfwerfärdningen ledig, utom några triviala
uttryck, dem man stundom stöter på, samt
några öfwerfärdningsstycker, hvilka tala om
tyffel original. T. ex. sb. 85. „Den till-
bakalagna, en upplöst turban liknande skö-
jan, den rikt draperade sedesamt omswewande
klädningen.” — Då man i denna berättelse
läser beskifningen på Napheas tosta, den
heliga familjens återkomst ifrån Egypten,
bör man, för att ej förstöra illusionen,
hvarken se eller påminna sig hafwa sett ti-
telkopparstycker, som deraf skall föreställa en
afteckning. Johannes förefaller Nec. mesa
lik en Pescherä ifrån Eldlandet, än ett idea-
liseradt gudomsbarn. Äfvenså kunna fyra fi-
gurer bland de fem, som finnas på koppar-
stycket till Skulden, ansåras som de ohygge-
ligaste, hvilka graffitisteln hittills föremått fram-
bringa. Hufvudfiguren föreställer en ryslig
Furie. Det mislyckade i dessa kopparstycker,
som så mycket wonsfälla denna kalender, bör
dock icke läggas förläggarn, utan Gravören,
Hr S. Anderson, till last.

Emedan rummet så tillåter, wilsa wi ut-
denna samling meddela våra läsare ett par
stycken till prof (s. 48 och s. 57):

Ensligheten sb. 48.

Naturen
Är stor!
I stabelensoburen
Blott tomheten står

Wäl, enslighet, du min förtrognaste wän,
Min hemliga längtan bewara du den!
Att werlden så glömma,
Sag dit mig begaf,
Der lindar bortglömma
En menfowäns graf.
Exempel för tårat,
Smärta och hopp,
Störande dårar
Ej söka dig opp!

Kärleksqual. sb. 57.

Efter Sofan.

Ett midnattsinoln beröfwar
Min ande hoppets dag!
Hwad grymhet kärlek öfwar
Jag är så sjuk, så swag!
Dig fånglar utan nåde
En krets af skön magi:
I denna djupa wåde
Du skretat mig, Julie!
Sedan jag dig kände,
Sgat ofta kraft,
Fären kunden brände,
Och tungan smiddes fast!
O ödd, gör på mitt qual en ånde,
Mitt lif är mig en gruffig last!
Dock -- wille du först blika
Med wänlighet på mig;
Julie, min himlasticka,
Nytt lif jag af dig fick!
Ack! När rosenmunnen
Mina kyssar täckt,
Denna hälsobrunnen
Den ödde snart uppröckt.
Är ödden
Blef lifwet!
Förstönadt
Då gifwet!

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 9.

Lördagen den 28 Februari

1818.

R e c e n s i o n e r:

Utkast till de bildande Konsternas Historia
i Föreläsningar af L. Hammarstedt.
Stockholm, Grahn, 1817. X. 460 sid. 8:o.
(Fortsätn. se. No 8.)

Om Egypternas måleri lemnar Förf. högst
fä och ofullständiga underrättelser. I artis-
keln, som handlar om deras konstbildning, un-
derrättas vi, att en slags målarkonst idkades
hos dem, som man kan se af äffilliga teck-
ningar på deras Mumiers klädnad, och att
i det inre af Egypten Kola fannas palatser, i
hvilka väggar och pelare äro fullmålade med
colofola figurer; men hvarken här eller på
något annat ställe nämner Förf. ett ord om
de Gamles så märkvärdiga färgsymbolik; en
omständighet, hvilken så mycket mera skrifent
att anföras, som målarkonsten ämningsvis hos
Egyptierne synes varit idlad nästan endast i
och för dess skull. Äfwen hos andra folkslag
spelar den en så stor role, att Rec. anser den
wara ett af de viktigaste kriterier på den an-

rika världens målarkonst. Den war hos de
gamle lika vigtig, som färgmusklen är hos oss.
Man wet redan af Plutarchus (de Iside et
Osiride) att Isis-presternes swarta och hwhite
randiga kläder betydde de ljusa och mörka lä-
rosatserna i deras Religion, och det är be-
kant att Egyptierne målade Osiris med en
glänsande hwhite dräkt, då de tänkte sig ho-
nom i öfwerwerlden, men med en mörkblå då
han war i de dödas rike. Hos Montfau-
con *) ser man en afteckning af Isis infera
efter en målning på ett mumiekläde, der det
flot, som hon bär på hufvudet utmärkes af
fyra inom hwarandra löpande cirklar: den för-
sta och innersta röd (elden), den andra brun
(jorden), den tredje blå (hafwet) och den
fjerde och yttersta hwhite (luften). Att en dy-
lik symbolik war allmänt rådande äfwen hos
Grekerne, kan bewisas genom många exem-
pel. Ett må anföras. De Homeriska Rhap-
soderna plögade wara klädda i röd mantel, då
de deklamerade Homeri Ilias, för att dermed

*) Supplement, T. II. s. 37.

beteckna lågor och blod, men i violett, blå (αλουγγη), att utmärka Wyses' sjörefser, då de afslönga Odysseen. Creuzer och Winkelmann (den förra i sin Mythologie und Symbolik och den senare uti sin Versuch einer Allegorie) meddela fördrifigt i detta ämne högst intressanta och märkvärdiga underrettelser. Äswen Goethe i sin Farbenlehre har häruti lemnat oss ypperliga öffigter. Om Egypternas hieroglypher talar icke heller Förf. ett enda ord. De utgjorde likväl en högst märkvärdig del, både af deras tecknings- och målar-konst, och användes i ymnighet på tempelmurvar, munnietäcken och papyrus-rullar. Af det myckna som häraf bibehållt sig till våra dagar, är isynnerhet den papyrus-hieroglyphen märkvärdig, som finnes aftecknad och beskrifwen af Cadet Paris 1805, under titel af Copie figurée d'un rouleau de papyrus, trouvé à Thèbes dans les tombeaux des Rois. Den är en ovärdelig skatt, säger Wätzig — för studium af Egyptiska konst-historien. Huru stoft och märkligt insyran-de hieroglypherna fördrifigt hade på Romerska konstbildningen, isynnerhet på den sista, så kallade härmningsperioden, är bekant. Medan Juvenalis och Petronius på sin tid klaga, att allting i Rom höfades egyptiseras; och man wet, att en stor del af de i Herculanum funna konstmonumenter från denna period kan endast med tillhjälp af hieroglypher nöjaktigt förklarast. T. ex. den Herculaniska målningen, som föreställer en manlig figur, hwilken bär i handen en lampa i form af ett öga, uttydes låt då man ihågkommer att den hieroglyph, som betecknar Öfrets själf som ett öga, utpogs af Roms senare Artister och begagnades på flera sätt, isynnerhet till bildande af grassampor.

Old. 59, anger Förf. karakteren på G.

trurternes konsthöfställningar sålunda, att de bildade „Mercurius med skäg och Juno med en tång i handen.“ Men de äldsta grekiska föreställningarna af Mercurius hafwa också skäg; hwilket redan Winkelmann anmärker (Geschichte der Kunst 3 B. 2 Cap. 5 S.) och hwad Juno med tången angår, så har Visconti (Museum Pio-Cl.) med starka skäl, bewisat, att den ifrågakomande figuren på det trekantiga etruskiska altaret icke föreställer en Juno, utan en Vulcanus. Genom en ensaldig restauration har nemligen den förlorade östra hälften af figuren blifwit erfatt genom en qwinlig bild. Härigenom förfaller naturligtvis gifningen på en Juno maritalis, och att tången skulle alludera på den manoeuvre, som de gamle kallade forcipe et serra proeliare, o. s. w. Hela detta Hr H:s kunnige tecken på etruskisk konst duger således icke. Säkrate har Förf. sid. 60. S. 1 på sjelfwa deras teckningsfåt försökt grunda en konstskarakteristik; ehuru den ändå swärligen kan bestämmd gifwas för ett folk, som icke hade några egentomliga konsthöfställningar, utan imiterade än Grekerne än Egypterne. Troligen härdrör också större delen af de monumenter, som föregifwas vara etruskiska, af Grekiska eller Romerska konstnärer. Det är märkvärdigt, att intet enda af deras konsthöfsten uttrycker detta folks kända karakter; intet ens da behandlar någon händelse ur deras historia.

En grann beskrifning på den ryktbara etruskiska Chimæran ger Förf. sina läsare sid. 63. Det är bara skada, att „ormen, som utgör djurets swans och som utgjuter sin blinda harm dymedelst, att den biter i det ena geshornet,“ ursprungligen icke finnes, utan är en modern tillfäst för att komplettera figuren. Starka twifvelsmål om detta och andra arbetens etruskiska ursprung yttra de följande

om Meyer och Schulze i sina anmärkningar till Winkelmann. Deras åsikter hade verkliga förfänt, att af Hr H. Aminstone historiskt upptagas. Men troligtvis hafva de icke oss varit af förf. kända.

I sjunde Föreläsningen följer förf. närmare Winkelmann; men har här och der inkräp sina egna anmärkningar. Nec kan icke neka att han ofta funnit dem litet besynnerliga; t. ex. denna om de qvinnliga formernas bildande. „De tyckas wara mera ebauerade än utförda; den dem danande artisten synes mål ungefärligen angifwit dem, men ännu icke förhuggit de här och der warande för stora fulligheterna, eller satt dem i fullkomlig harmoni (?) med de smalare delarna. Det tyckes också, tillägger förf. ut Winkelmann, kosta naturen mindre möda, att frambringa qvinnor än män, emedan enligt allmänna observationer det södes hvarje år flere flickor än gossbarn.“ — Men denna sista mening är ett statistiskt misstag. Enligt de bästa underrettelser södes det iwertom flera gossar än flickbarn; men genom krig och mångfaldiga lifsfaror, för hvilka mankønet är mera utsatt än qvinnorna, blir antalet af de lefwande i längden öfvervägande på qvinnorsidan.

Sid. 82, der grekiska Målarkonstens historia afhandlas, framträder förf. med en gifning, att förklara en i Pompeji funnen tassa, hvilken hittills ingen kunnat utgrunda. Den föreställer en erogiff poet, men Winkelmann wet icke hvilken. Hr H. menar att denna „flägglösa yngling“ skall föreställa Agathon. Härvid wore ingenring att invända, om icke den lilla omständigheten, att en siff icke föreställer en flägglös yngling, utan en wid påf femtio år gammal man utan flägg. — Es zeigt derselbe ein Alter

etwa von fünfzig Jahren, säger Winkelmann (Gesch. der Kunst d. Alterth Buch 7, Cap. 3, S. 21) och ger alldeles ingen anledning, att sätta till någon „sin wällustig figur i kostbar drägt,“ utan beskriver den i en för Tragedierna allmän och wanlig klädbonad.

Följande sida täller förf. sin dom öfver grekiska Målarkonsten och påstår att den söres håller sig till wår, „som en i hast (?) men med säkerhet gjord handteckning förhåller sig till en sult utörd tassa“ — samt stränds mer Grekerna all kannedom, om perspektiv, clair-obscur och skragbarmoni. Allt sedan Perrault's o. a. bekanta fejd under Ludvig XIV:s tid om de nyare konstnärernas företräde framför de gamle, då äfwen der grekiska måleriet måste lida stor smäkt, har N. c. knapt läst ett så skarpt och strängt omdöme som detta. — Alla yngre konstännare, som haft tillfälle att närmare undersöka denna siff, dömma länat blidare. Nec. will inskränka sig att anföra Goethes ord i sin Forbenlehre Th. II. s. 119. „Daß ihre (Grekernas) Mählerei eben so hoch gestanden, als ihre Plastik, daß ihr H. dunkel, ihr Colorit eben die Vortzüge gehabt, können wir zwar in vollkommenen Beispielen nicht vor Augen stellen; wir müßten das wenige Uebergebliebene, die historischen Nachrichten, die Analogie, den Marschschritt das Mählische zu Hilfe nehmen, und es wird uns kein Zweifel übrig bleiben, daß sie auch in diesem Punkte alle ihre Nachfahren übertreffen.“ samt föderligt hänwisa Hr H. till Pardo di Figueroa's Examen analitico del quadro de la Transfiguracion (Paris 1804 äfwen på Tyska öfversatt af Greubm Berlin 1806), der man får läsa osservaciones sobre la pintura de los Griegos, mot Hr H:s åsikter temligen stridiga.

Sid. 96, sakne vi wid uppräknandet af Polyklets arbeten hans Amazone, hwaraf wi likwäl på goda grunder tro es ännu äga rätt vackra copior. En af dem lärer finnas i Paris. Samma konstnårs Statue, benämnd Diademenes (efter han knyter ett band om hufvudet), säger Förf. skall finnas i Villa Farnese. Det är ordet. För det närvarande finnes den i Neapel. Astragalionterna föreställa också icke twenne ynglingar, utan twenne gossar.

Sid. 99 påstår Förf. att Winkelmann oemotfägligen wisat, att den bekanta statuen, kallad den döende Gladiatorn, föreställer en Hårold. Så oemotfägligt är det wäl icke. Winkelmann har icke nöjaktigt bewist, huru en Hårold kan föreställas med swärd och sköld; då man wet, att Hårolderna gingo alltid o bewäpnade och deras personer anläggas för heliga. Äfwen torde ordet *avadeyru* — liksom Flöjtblåsarnes *φωβειν* — på hwilket Winkelmann stöder sin sats, ej beryda ett tåg om halsen, sådant som finnes föreställdt på Statuen, utan en bred bindel, ett band, för att wid det strånga blåandet hindra ådroornas uppsvällande. För öfrigt äro *Sea's* konjektioner om detta konststycke bekanta.

Sid. 100 börde Förf. wid artikeln om Skulptören Myron hafwa nämnt hans ryktbara *Discobolus*; så mycket mera som wi efter all sannolikhet af detta mästerverk äga några goda copior i marmor, af hwilken den som för det närvarande finnes i Paris lärer wara det vackraste. Wid bebdmandet af denna konstnär söller Hr H. föröfrigt utan all widare kritik Winkelmann och säger som han efter Plinius, att Myron i formandet af menniskokroppen varit mera harmonisk, än Polykletes (*numerosior in arte plin.*). — Att detta omddöme är falskt och att numero-

sior icke kan tagas i sådan bemärkelse, utan här wäl säga att Myron varit mera mångsidig i sin konst, upprägit flera och mångfaldigare ämnen än Polykletes, hafwa Meijer och Schulze bewisat i sina anmärkningar öfwer Winkelmann, till hwilka Rec. hänwisar Hr H., för att närmare granska denna sak.

Sid. 102. „Bröderna Polykles och Dionysios, som gemensamt bildat en Juno“ heta hwiika båda bildat en Juno. Ty twenne statuer, föreställande Juno, utarbetade af dessa konstnärer, funnos i Rom i Octavias portik. Se Winkelmann, *Gesch. d Kunst*, C. 3, S. 12.

Sid. 104. „Tiberius betalste en tass af Parrhasios med 16,000 Sestertier ungefärligen 3000 Rdlr i vårt mynt.“ Förmodligen en misskrifning. Förf. har menat 60,000 Sestertier, ty 16,000 swara icke mer 3000 Rdlr i vårt mynt. 60,000 har också Winkelmann.

Sid. 109. „Praxiteles skattade hufvud bland alla sina arbeten högst en Kärleksaud och en *Fatta*, af hwilka es ingenting återstår.“ Men wi äga ju likwäl en *Faun* fordom förwarad i Capitelska Museum, numera i Paris, hwiiken allmänt anses som en copia af denna *Praxiteles* *περιβουτος*.

Rec. får här i allmänhet gära den anmärkning, att Hr H. på många ställen i dessa föreläsningar utskälär, att nämna hwilka originalarbeten eller copior ännu finnas af de Gamles Skulptur-arbeten. Då Hr H:s ähbarare till en stor del woro Artister, hade sådana underrättelser för dem troligtwis varit mera wälförna än en del af Hr H:s lärda antiquariska undersökningar. Så t. ex. nämner Hr H. ej att *Kephisodori Praxitelis* sons berömda *Symplegma*, efter wåre konstnårens utsago, troligen ännu finnes — och det i

original. Man anser neml. derföre den marmorgrupp af twenne Brottande, som förvaras i Florens och ses afseknad hos Gori i Museum Florentinum. Så nämnes icke, att wi hafwe af Leocharis' beprifade Gagnymedes, enligt kunnares dom, en förträfflig copia i marmor, hwilken finnes i Museum Pio-Clementin.; ej om den med mycken sannolikhet förmodade copian af Skopas' Bacchante, nu mera — om ej Rec. mistager sig — i Paris: en af de allraförträffligaste Basrelief, som bibehållit sig från Antiken. Så nämnes ej ett ord om de ryktbara hästar na på Monte Cavallo, af hwilka den ena tilldömmes Phidias o. s. w. Men bättre är att alldeles förbigå antikens konstverken än att derom gifwa en så felaktig beskrifning som om Marci Aurelii statue sid. 140. „Från denne senares (Marci Aurelii) regeringstid," skrifwer Förf., återstår ej ännu, som bekant är, ett herrligt konstmonument i Marci Aurelii statue equestre af marmor, af hwilken dock endast häften är i behåll.“ Twenne origtigheter inom så få rader. Statuen är icke af marmor, utan af förgylt brons och Kessarens figur finnes qwar. Winkelmann anmärker icke, att den i medeltiden lärey ha legat aflögen, efter då endast hälften omnämnes. Föröfrigt träffas denna statue på oroligt många ställen både graverad och beskrifwen.

(Forts. följer.)

Martin Luther. Tragedi af F. L. Z. Werner. Öfversatt af Carl von Zempel. Upsala, Zempel och Palmblad, 1817. VIII. samt 272 sid. 8:o.

Sedan öfverfärdningen af Dalens Söner utkommit, är det bekant äfwen för den

del af swenska allmänheten, som ej läser främmande språk, huru Werner eftersträfwat att bilda en ny tragisk art, i det han med den Dramatiska bestånda objektiviseringen wil förena Romanens utförligare omfattning, och tillika synbart, äfwen från Skådeplatsen, framställa den moderna poesens allegoriska tendens. Den andra och näst Dalens Söner, mest berömda af hans i detta manér bildade Dramer är närwarande, på Tyska kallad Martin Luther oder die Weihe der Kraft, hwilken från Theatern i Berlin gjort mycken lycka. Dock gäller detta allenast om första hälften af pjesen, emedan den i den senare, helt och hållet, att man så må säga, uppgår i rökl. Ty att wäga försöker, att bland Dramatikens reala personager införa, under gifna villkor, såsom handlande, lustiga idewäsenden, bewisar saknaden af all konstföns: Werners mystiska griller och religiösa traktan kan icke ersätta frånwaron af filosofiskt sinne. Här wille han icke blott dramatiskt förherrliga Luthers genialiskt kraftiga bedrift, icke blott ur hans Karakter eller sinnesstämning utveckla grunden för hans handling, utan äfwen för jordsiska ågon framwisa de himmelska inflytanden, hwilka förde honom till sitt mål, äfwen som de medel, som den högare Makten använde, för att dertill bereda honom. Man kan icke neka storheten af denna affigt och wiserligtgen skulle den gifwit ett af de högsta konststycken, om Konstnären ägt förmågan att med rena dramatiska medel utföra den och symbolisera den aning han i sin Prolog uttalar:

„Mysterium af treenig kärlek röjer

I Konsten sig, i Tron och i det Aena,

Och stum derwid med bäfwan sängen dröjer.“

Men för framställningen af dessa idéer, har han bildat sig två egna lustgestalter: Theobald, hwilken skall representera Konsten och

Therese, Trons Emblem, samt Beröfwat Katharina von Bora, Luthers maka, all Karakteristisk individualitet och realitet, för att i henne få en bild af det Rena. Då han nu, naturligtwis, icke utan svårighet kunde inbringa dessa rökensbilder bland gifna historiska verkligheter, har han delat sin Tragedi i tvänne delar och lätit dessa i den senare drifwa sitt spel, medan den förra står fast på en wida reellare grund. Det är också denna som gjort pjessens lycka, och man kan icke neka sin beundran åt den bereddesfulla BergsmansScenen, som öppnar Skådespelet; åt det friska lifwet i Studentuppteådet, och i Luthers karakter; åt den alldeles förtäffliga Riksdagsframställningen; Kessjar Carls samtal med sitt Lustiga Råd, m. m. Men härigenom har Skådespelet rentaf blifwit utan den artistiska helhet och likstämmighet, som förs dras af ett hvar poem, som skall gälla för fulländadt, och den senare delen har, genom sin nebulism, en förlappande afsmattning, som förorsakar ett widrigt intryck.

Då nu endast den beaktansamme användar der sin öfversättningsmöda på rent bildade originaler; och då endast af ett sådant företag några goda verkningar kunna, för ett annat lands witterhet, härfläta; torde Läsaren finna, att Hr Zeipel icke kan göra räddning på stor tacksamhet för versionen af Werners Martin Luther, då, som det af föregående synes, denna pjäs endast är ett haltwerk. Och ännu minst kan han wänta sig något sådant, då han så tolfat ifrågawarande stycke, att den poetiska glans i diktionen, som i originaler, på ett så lysande sätt, undångdummer compositionens brister, har rentaf alldeles försvunnit. Och dock har han gjort sig sitt öfversättande så bekwämt som möjligt warit, emedan han än klippt af, än förlängt, än falskt

accentuerat de ord, hvilka i sitt naturliga stic icke påfåde in på sitt rum i versen. Bidare har han än nytjat provincialord, än gjort sig nya, alltså olyckliga, såsom t. ex. Koransa, beswansa m. fl, än använt de för uttrycket mest oegentliga, t. ex. tåta win o. s. w. Dock äro i allmänhet de lyriska eller genom konstigare Rimformer utmärkta ställen, i detta afseende mindre tadelvärda än Dialogens Jamber; och den verkliga talent som öfvers. i dessa förståndna här och der uppenbarar, måste göra Granskaren så mycket oblideligare mot den mislyckning som råder i det hela. Den är neml. icke en följd af oförmåga utan af wårdslöshet och felaktiga grundsatser.

Till bevis på förenämde omdömen skall nedanstående anföras. Vi anförä först några af de skönaste ställen i Prologen med bifogadt original:

Vi alla weta eller så erfara,

Hur ständigt djupare i synd wi falla,

Om wi det sannas känsla ej bewara.

Den helga kärleken må winka -- kalla, --

Råd och förblindad menniskan ej mågar

De stjernor skåda, som mot henne swalla.

Och, månan lik, mot henne konsten tågar,

Som, om han mindre är än hwarje stiernna,

Dock lysar stor, då han mot jorden lågar;

Men menniskan går ändå i mörkret gerna;

Hon will ej dessa räddningsljusen följa

Och sorgen dödljer sig hwar ljusets tårna.

Natt kommer -- spöken henne genmt förfölja;

Det är för sent -- ty reban får hon skåda

Hur onda andar himlancjeden dölja.

Hwar åger hon en staf i denna wåda,

På hwilken sig kall hon wäl räddning finna

Från ormar, tigar, som i mörkret råda? --

Då ryser hon och önskar återfinna

Dit der hon födder wardt, till saderhården,

Barnbertigt låter Gud den blinda winna,

Swad hon förlorat på den mörka fården,

Sist dock vid Måsfarns hand hon lyckligt
nådde,
Det ljus, för hwilket hon blef född till werl-
den! --

Djupt lågo menniskorne och förrådde
När Luther sändes ut att dem uppbyggja,
Och fräcka egenmyttan allt förmådde.
Allt skändligt under olet dem nedbyggja,
Misbruktets Krones gull till frud åt slården,
Och de insödes lätt i konstens slöja;
Och kraften sof på snöda swandungården,
Af egenfårtefen war fårtef bunden.
Det war -- re'n då! -- nödwändig rädda
werlden! --

Gud säg det från den ljusa azugrunden
Der högst Hans thron bland tusen werldar
prålar,
Då ljöb Hans edsk till Luther genom runden :

Wir alle haben selber es erfahren,
Wie tief der Mensch und immer tiefer
sinker,
Wenn er den Sinn verliert des Ewig-
Wahren.
Ob ewige Liebe freundlich auch ihm win-
ket, --
Er sieht sie nicht, vom frechen Wahn
geblendet,
Die Sternensfur, die ihm entgegenblinket,
Ihm wird die Kunst, ein schöner Mond,
gesendet,
Der, ob er kleiner auch als jene Sterne,
Doch groß erscheint, der Erde zugewendet;
Allein es folgt der Mensch dem Dunkel
gerne,
Er will sie nicht, die Rettungslichter,
schauen,
Und trauernd ziehen die in düstre Ferne.
So wird es Nacht -- ihm überfällt ein
Grauen;

Es ist zu spät, -- die feindlichen
Gewalten
Verschließen ihm die schönen Himmels-
auen.
An welchem Stabe soll er nun sich halten,
Auf welchem Pfade soll er Rettung
finden,
Vor Schlangen, Tigern, die im finstern
schalten? --
Dann trauert er und wünscht sich durch-
zuwinden,
Zum Vaterhaus, in welchem er geboren,
Und dann erbarmet sich der Herr des
Blinden.
Was in der Nacht des Wahnes er ver-
lobren,
Nach langem Aengsten zeigt es ihm der
Meister,
Das Licht, zu dessen Anschau er er-
lohren.

Unwürdig waren auch der Menschen
Geister,
Als Luther ausgesandt, sie zu besiegen,
Und Eigennutz erhob den Scheitel
dreister.
Die Menschheit in ein schändlich Joch
zu schmiegen,
Mißbrauchte man des Glaubens Gold
zu Ketten,
Den Sphärenklang der Kunst, sie eins
zuwiegen;
Die Kraft entschlief auf schnöden Schwa-
nenbetten,
Der Lieb' entrang die Selbstsucht ihre
Krone;
Es war, -- schon damals -- Noth die
Welt zu retten.

Das sah der Herr von Seinem Strah,
 Ienthrone,
 Erbarmend ob des armen Volkes Quaalen,
 Und so sprach Er zu Luther, Seinem
 Sohne.

I detta Tal säger Herran:
 Bis daß der Friede dann den Streit
 versöhnet,
 Sollt du das Schwerdt und nicht die
 Palme bringen,
 Durch blutge Dornen wird die Welt
 gekrönt;
 Und wenn in Zweifelsfluth die Geister
 ringen,
 Und der Erkenntniß Feuer sie verzehret,
 Dann wird mein Knecht, das Schick-
 sal, es vollbringen.

Den sista tercetten är tolkad:

Om andarne i twiflets flod sig röra,
 Om de i Trones eld förtärde blifwa,
 Skall ödet, som mig tjänar, det utföra!
 Man ser att Öfvers. mistagit sig, då han
 tolkar Erkenntniß (kunskapen) med Tron.

Det sköna innehåller förlöder Rec. att ännu
 affektiswa ännu ere ställe:

Som i naturen elementer strida,
 Att organismens löslighet förråda,
 Och att i ethern hwarje kropp förspida;
 Så ock i menskans bröst beständig råda
 Demoner, englar -- tills hon återbringas
 Till längtan att det fanna ljuset skåda.
 Och som hwar kropp förtärande omringas

Utaf det element som honom banar,
 Och den planet af hwilken han betvingas:
 Så inom så hwar menska äfwen anar
 Den demon, som wid mörkret fånglar henne,
 Den engel, som des wåg till ljuset banar.
 Men flammupptända kroppar ock wi känne --
 (Är icke stjernan ock en kropp som brinner
 Af ewigt återifren från solens ämne --?)
 Så -- mången utwald menniska man finner,
 Fast fånglad här af dessa tränga banden,
 Hon som en engel redan sig besinner.
 Som -- lugn wid storm och blirt, i öfver-
 landen

En werldspanet, den wi så liten mena,
 Styr årets timmar, hvar himlarunden:
 Så äro äfwen barnen starka, rena
 Colossalandar, hwilka Herren sänder
 Att ödet här med werlden mildt förena!

En mycken trogen sit jag ock anwänder,
 För att i bilder här för er framställa,
 Hur Herren Luthers kraft från himlen tändes:
 Wie in der Körperwelt organschem
 Leben

Die Elemente jeden Stoff durchdringen,
 Und ihn in Aether aufzulösen streben;
 So im Gemüthe jedes Menschen ringen
 Dämonen, Engel -- bis sie ihn ver-
 klären,

Und er sich sehnt, zum Licht sich auf-
 zuschwingen.

Und wie ein jeder Körper wird verzehret,
 Vom Element, das ihm zunächst berührtet,
 Und dem Planeten, dem er zuge-
 kehret. m. m.

(Slutet följer.)

Rättelser: Sid. 122 r. 16 får: epoe-
 tiskt läs opoetiskt. S. S. r. 31 st. kallad

af H. öfversättaren Skärskådaren." I. af öf-
 versättaren H. kallad Skärskådaren."

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 10.

Lördagen den 7 Mars

1818.

R e c e n s i o n :

Tal hållet på Kongl. Carolinska Lärsofalen i Lund, wid Jubelfesten 1817, af Esaias Tegnér. Stockholm, Elmén och Gransberg, 1818. 38 sid. 8:o.

„Dagens högriddighet war rik. Den lernode waler mellan en mängd af ämnen.“ Talaren walde denna text: I hwad förhållande står den närwarande Tidens anda till Reformationen? Han betraktar, i anledning deraf, det sifförflurna århundradet, och finner att det war ett „wunderligt råd, med ihälig fram och mottungna frukter“ (s. 15); — han betraktar den närwarande Tiden, och finner att dess anda är „ett tanklöst nyheterkråmeri, en omyndig efterstofningsanda“ (sid. 20), „en nymodig ofwärdighet“ (sid. 23); „ett utswäfwande swärmeri“ (ders.).

Swad wiljen I? Skall jag komma med ris till eder, eller med kärlek och saktmodigom anda? — frågar Paulus (Cor. 4: 21). Och Apostelen kom med kärlek och

saktmodighetens anda till den wilsesfarande församlingen: Hr L. åter, ehuru äfwen Guds ords tjenare, rustar sig, icke med andans swärd, utan i bokstafsig bemärkelse, med ferlan, för att hjeltmodigt strida mot ett teckens dehwart, som redan „hwilar i sin graf“ (s. 16); för att, „efter en hednisk sed, som icke är förkastlig“ (sid. 20), „aga postar på den affomnade hjeltens graf.“ — Wången skall kanhända finna ofskickligt, att en Talare, en Prest på en dag, som synes varit beständ, att af alla Protestantiske Christne i glad enbråkt gemensamt begås, sprider oenighetens frö; att han på en dag, då det för alla sanna Christne af hwad tänkesätt som helst, endast bör gifwas en andakt, ett minne, en gemensamt delad känsla, söker lifwa partiskan-dans och sekt-hatets småsinniga schismer; med ett ord att han inwiger fridens dag till stridens.

Talaren urskuldar sig med exemplet af dagens Segerhjelte, ty äfwen hans wäg gick ju genom strid till frid? Men det gifwas dock några olikheter mellan Dr Martin Luther och

den Salare, som i dag söker likna honom, åtminstone i polemik. Vill man, liksom han, strida mot ett helt Tidevarf (Hr E. strider mot *l'ennemi*), så måste man väpna sig med andans glaf, icke med skoliser; man måste hafva andan och kärleken; man måste hafva själen genomträngd af ett heligt allvar; det är icke nog, att kunna uppfiana prunkande bilder, poetiska pointer, sinnrika antitheser, och till och med, ifall det behöfs, kunna sätta dem i rim; man måste äga stora, fruktbara, de idéer, man måste hafva kraft att bära forskningens facta: man måste åtminstone tänka sannt och redigt. — Vill man, som Hr E., fatta Tiden i häftet *), så bör man hafva en ådlare, en större affigt, än att blott lufvas; vill man dämna Tidens elf, så måste man gifva sig midt i forsen, icke med klenmodig fruktan, segla „ut med tidens ström“ (s. 36), hvar och en i sin lilla rånnil; vill man framtråda som en väldig kämp, så måste man först se sig före, hvar för och mot hvem man strider.

Huruvida Hr E. gjort sig själf denna redovisning, skola vi nu taga i betraktande. Om „vår tid liknar ett fältfog“, så skola vi efterse, om Hr E. är den „fältherre“, som står på höjderna och med klara blickar öfversejdar det hela“ (s. 10). — Sid. 11 inkommer Hörs. på första hälften af sitt ämne, polemiken mot det adertonde århundradet. Den raske Salaren der uppdrager, är väl icke ny och originell, men tecknad med lifliga färger. I denna målning finnes intet enda nytt drag, men det redan sagda och bekanta är sagdt på ett träffande och genialiskt sätt. Denna raske är tillika så sann, att Res., om

*) „Så godt jag kan, vill jag, som han ilas förbi, fatta Tiden i de flygande lekarna,“ s. 2.

icke på ett uttryck när *), alldeles ingenting deremot har att anmärka. Slutligen tillägs ges: „Dubbelt beräkligt kan ett sådant om-dåme synas i en tid som vår, då det höder till ordningen för dagen att behandla det adertonde århundradet, under hvars spira vi alla lefwat, som man warligen behandlar af-satta Regenter, hvilkas fel man uppräknar, hvilkas förtjenster man glömmar. Jag älskar icke dagens hjeltar, som med tappert mod stå sig till Riddare på den fallna Konungens dö-da lekamen.“ — Vi måste söka Hr E. till sinnes, hvad nyligen i denna tidning redan blifwit anmärkt, att då dessa tankar, hvilka Hr E. nu eftersjäger, för sex eller sju år tillbaka, först uttrådes i *Phosphoros*, satt det Adertonde århundradet, hvars själamesta redan lång sedan blifwit läst i *Eskland*, ännu, i vår Nord, på thronen i den intel-

*) Detta uttryck lyder: „det war hellsamt att man försöjde försöjlsseandan, att man predikade samvetsfrihet och tolerans; men det war ingalunda hellsamt, att man fördrog alla religionsmeningar, på samma sätt som man fördrar en dåres hugskott eller den sjukes feberdrömmar.“ — Måne icke detta innebära en motsägelse? Det gifves endast en sann Religion; och hvarje nitisk religionsbekännare kan icke anse deras läror, hvilka förneka de sanningar, hvilka utgöra hans hjertas wällust, annat än som blinda hugskott, annat än som en själens sjukdom. Men deras följare icke, att man skall bränna dem, som tänka annorlunda. Deremot bekymrade sig det adertonde århundradets Upplyste alldeles icke om någon stillastighet i religionsmeningar, emedan de ansågo alla som superstitition, och emedan menniskan engång är född till superstitition — sådant war deras raisonnement — så kan man så gerna tolerera alla slags widdesselser, efter den ena icke är stort klokare än den andra.

lefrulla världen, och Hr E. kunde, ifall han med uppmärksamhet följt vår literatur, påminna sig det firi, de förföjeller dessa och andra yttranden då uppväcte. På den tiden hade det varit ärofullt för Hr E., om han eller någon af de stora männen, hvilkas ryktnad äfwen wi beklaga, wolat „hembära sanningen sin rätt.“ Det är sant, numera, då det 18:de Århundr. är affort, är det icke mycket ribderligt, att brotas mot en slagen fiende. Men hwilken är det, som i de senare åren, då farans stund redan är förbi och den nya Tidens tecken börjat uppgå, ifrigast och modigast oskunnat fördomm:issens domar öfwer den begränsade tiden? Är det wi? Eller är det icke en och annan af våra Prester, och senast bland dem Hr E? Men det må icke ö göras af de Aurlige, att de skola delta i kampen; de må waka och bedja, och när striden är utskädd, må de framkomma på det tomma slagfältet, icke för att ofkunna söbannelsen öfwer en af de stridande, eller ännu mindre öfwer dem båda, utan för att loffjunga Segerns Öfware och wälsfana det ewigt sanna och rätta.

Sedan Salaren öfwer den förflutna, i ånger och sann ruelse stilla affonnade Tiden, toskat den hårda straffdomen, wänder han sit anfall mot det nya tide:hwarswet, och des „tecken inom vårt fädernesland.“ För att beddamma ett tide:hwars, som knapt är börjdt, synes det öf mera naturligt, att Salaren främst hade bort wända sin blick mot det land, der dessa tecken klarest framgått. Medgifwom, att den wäg Hr E. wolt, är mera beqwäm. Om man i Tyskland redan hunnit till första ofrens slut, så är ännu knapt Prologen i vårt fädernesland ändad. Och wänne det ej är alltför tidigt, att wilja recensera ett skadespel, hmors exposition mon ännu knapt känner? Men ifall detta höga kämpa:sinne icke kunnat undertryckas, wänne ej Hr E. borde

gåra sig underrättad om det skick, hwarpå Wetenskap och Konst stå i den moderna bildningens moderland? Endast derigenom „ställer man sig på höjderna, klar öfwerfådande det hela.“ Ännu säkrare hade det varit, om fältherren sjelf wägat sig i midten af drabbningens rummel, om han sjelf stridt och wrokar: stald i en wra på slagfältet, inom försansningen af några katederbjeller, ser man oberydligt, ser man ofta endast en fö:post:afsa faire, hwilken man låte kan inbilla sig wara sjelfwa lustwud:actionen *).

Men hörom vår Salare s. 17: Skulle wi beddamma den nya Tiden efter dess tecken inom vårt fädernesland, så wore i sanning våra förhoppningar för framtiden betänkliga. Wid första påseendet skulle det tyckas, att wi endast utbytt den ena ytterligheten mot den andra; och när skälswän öfwergifwit öf, har feber:yran infannit sig. Tillhörde det fordom hwarje upplyst man att tro på intet, så är det twertom nu hans skyldighet att tro på allt, isynnerhet på det widunderliga och det orimliga 1). Ägde fordom ingenting annat ett wärde, än det som war nyttigt, så är nu twertom allting förkastligt, som olyckligtwis duger till något 2). I Religionen priser man med rätta des upplysande kraft och den Christnas företråde framför alla möjliga; men man betraktar den ingalunda som den bör betraktas, såsom en ensak för känslan och tron 3), utan såsom en bila,

*) Öf. säger ungefär desamma, då han kallar den nya svenska literaturen för orediga aftryck af Tidens stora fäder:ning; men hwilken redig författare bygger sina underföningar på otydliga waraktryck, då det står i hans makt att författa sig originalerna?

ga till ett metaphysiskt system för dagen, i hvars former Christendomens höga mysterier med all möjlig dialektisk klyftighet 4) inpresas och instrufwas. Med ett utnött konstgrepp bewisar man systemets sanning af dess öfwerensstämmelse med Christendomen, och Christendomen åter af dess öfwerensstämmelse med systemet 5). I wettenskapen yrkar man med rätta på allwar och grundlighet, men klarhet och reda föräffdar man 6; man antager som trosartiklar de lösaste hypoteser 7), man leswer af phraser, man föredrar det enklaste, det trivialaste i ett slags orakelspråk, och skrifer wettenskapens Dagligt Allehanda — i chiffer 8). Man åberopar sig i de torraste spekulationer på egna åfsådningar, på visioner och hänryckningar 9), som man fordom trodde tillhöra Propheten och Stalden, men som nu blifwit åfwen andra, mera prosaiska naturers lott. I Konsten fordrar man med skäl det djupa och betydningfulla; men till prof härpå will man påtruga oss en poesi utan form och bestämhet, en stutlig gestalt utan merg och senor, med abstractionens tråswård wid sidan och bjellerkäpan på de dimmiga skultorna, en wälnad, som spökar omkring i männen och målar sina sammanslytande bilder — i molnen 10). Allt, åfwen det förträffligaste, som ej är tillfluret efter denna snitt, förkastas utan vidare process såsom oduglighet eller förwillelse 11). Man wänder med rätta uppmärksamheten tillbaka på Nationens äldre minnesmärken i Konst och wettenskap; man talar om en national-litertasur, som wiserligen i mera än ett affien-

de wore önskelig; och med desamma framdrager man till en början ur glömskan allehanda ifrån Stön Jungfru i Rosengård ända till Swedenborgs 12) nya Jerusalem, och framställer det, icke så som historiskt märkwärdigt, utan såsom mönster till efterföljd och beundran 13). I språk, i stil, i framställning förkastas utan omswep allt, som på något sätt påminner om den fordna lifligheten och klarheten; och olycklig är den författare, som någongång låter undfalla sig en spelande qwickhet, eller wäl till och med wägar att roa sig åt de införda trådsnittsformerna 14). Den Guds gåfwa, som wära förfäder aktade under namn af sunda förnuftet, den förringar man i synnerhet, såsom otillräcklig för wettenskapen och endast gjord för pöbeln och de olärda 15); och både med grunder och ännu mera med exempel bewisar man dess onödighet. Wid allt detta owäsende åberopar man sig ideligen en såkallad ny lära, som skall omstöpa både wettenskap och konst, skall lösa alla lifwets och dödens gåtor 16); och för ohjelpelig förklaras hwar och en, som understår sig att twifla på den nya wissheten, eller miss-tänka, att den, med alla sina under, till åfwentyrs endast spelar ur taffan. Ett märkwärdigt rön är det likwäl, att denna nya lära, i detta sticl äminstone, liksom kokopporna, helst slår an hos barn 17). Och tränger den engång, liksom Vaccinen, igenom, så är allt skäl att hoppas, att genom dessa begge upptäckter twenne sjukdomar skola i grund kunna utrotas, neml. Kopporna och sunda förnuftet.

1) Vi upomana den värde Salaren att framjökta de ställen, der ett sådant stadgande förekommer. Om Hr T., sjelf Skald, Skrivver en ballad, hvaruti förekomma gastar och gengångare, eller en epopée med ett hedniskt afguda-maschineri; förursätter detta, att han tror på dess verkligheit? Eller om någon finner ett folkslags religiösa åsigter — dessa åsigter må ån bestå af den cräpste superstition — nog märkvärdiga för att förjerna undanryckas glömskan; mååne hårdarectnaren dersför i en framtid icke skall tacka honom? Men insgenting är i vår tid sällsyntare än historiskt sünne.

2) Man vill nå blot, att det praktiskt nyttiga icke mer skall vara Konstnärens och Betieningsmannens första grundval: söjjer deras, att det är förkastligt, som duger till något?

3. Religionen ensak för känsla och tro!! Har då den himmelske Fadern gifwit människan Förnuftet, för det att hon skulle mördra det? Eller är icke Förnuftet åfwen en himmelsk gåfwa, meddeladt fosters och ewighetsens son, för att han deruti skulle aspegla sin gudomlige Skapare och Hans under? Är Religionen förnuftslofs? Är det ej hädiskt att tänka, att Gud helst skulle wilja lära dyrka sig af swaga, omtyndiga själar? Det är sant att den Ewige är för stor, för obegriplig för att fullkomligt fattas af människoförnufter; — men gick ut under den ljusa stjernhimmeln, och såg om icke alla inre och yttre sinnen föllas af Herrans måstarwerk; såg, om det, i djupet af människosjålen, gifwes något enastaka, om Förnuft och Tro der bo i särskilto kamrar; eller om icke snarare hela människan är ett Guds tempel, som strålar af äre, glansen från Herrans herrlighet? Och hwad är en Tro utan Förnuft? — ett oredigt fam-

lande, en obestämd aning, som endast så länge står fast och orubbad, som den icke blifwit skakad af twifler. Förnekom icke Trons värde: det är ett herrligt tråd, uppwyret i Paradiiset: qwinnor och barn och de ensalbtiga i församlingen behöfwa ånnu i dag ingen annan löda. Men människan har engång brutit af kunskapens tråd: hennes retelse hwarlar icke för, ån hon smakat af alla jordens frukter, de goda och de giftiga; nu måste hon weta hwarpå hon tror. Så sate redan den förste och sädste af de Christne Wisse, Apostelen Paulus; wi hade togit för afgjorde, att man borde känna hans lära, efter den innehålles i en Bok, som hwar man borde åga och esterrånksamt läsa. Men det torde blifwa nödwändig, att till styrka för våra åsigter af Religionens och Philosophiens nödwändiga samband, — dessa åsigter som man aldrig upphör att blinde förfölja, — citera några ställen ur en Författare, hwilken tyckes för en del af våra yngre Prester vara så gode som alldeles obekant: Anden utransfakar allting; ja, och Guds djuphet. 1 Cor. 2: 10. — Gåfwoarna åro mångahanda, men Anden är En. Och åmbetena åro mångahanda, men Herren är En. Och krafterne åro mångahanda, men Gud är En, som werkar i allom. Uti hwarjom och enom bewisa sig Andans gåfwor till gagns. Them ena warder gifwet af Andanom tala om wisdom; them andra tala om förstånd, af samma Andanom. Enom androm tron, af samma Andanom; enom androm helbregda gåfwa, af samma Andanom. . . Men allt detta werkar then samme ene Anden, delande hwarjom sit, som honom täckes. 1 Cor. 12: 4—11. — Ut nu vårt Ewangelium förstått, så är

det förtäckt för dem, som förtappade warda. . . . Ty Gud är den, som båd ljuset utur mörkret lysa, och lysse uti vårt hjerta, att igenom oss måtte upplysning ske af Guds klarhets kunskap, i Jesu Christi ansigte. 2 Cor. 4: 3-6. — Swi skulle icke det ämbetet, som Andan gifwer, hafwa klarhet? Ty om det ämbete som fördomselse predikar, hafwer klarhet, mycket mer går thet ämbetet öfwer i klarhet, som rättsfärdighet predikar. . . . Ty hade thet klarhet, som återwänder, mycket mer hafwer thet klarhet, som waraktigt är. . . . Herren är en Ande: thet nu Herrans Ande är, thet är frihet. Men nu ståde wi alle, såsom uti en spegel, Herrans Klarhet med upptäckt ansigte; och wi warde förklarade uti samme beläte, ifrå then ena klarheterna till then andra, såsom af Herrans Ande. 2 Cor. 3: 8-18. — Om wi nu leswa i Andanom, så låter oss ock wandra i Andanom. Gal. 5: 25. — Pröfwer hwad Herranom täckt är. Ephes. 5: 10. — Allt thet uppenbart warder, thet är ljus. v. 13. — Beder att edar kärlek ju mer och mer må rik warda i all kunskap och i allt förstånd; Och att I mågen bepröfwa hwad bäst är. Philipp. 1: 9-10. — Utsläcker icke Andan; Förakter icke Prophetier; Men pröfwer all ting, och behåller thet gode är. 1 Theß. 5: 19-21. — The Prester, som wäl förestå, skall man hålla wara dubbel heder wårda; mest the som arbeta i ordet och lärdomen. 1 Tim. 5: 17. — Märk hwad jag säger: men Herren skall gifwa tig i all ting förstånd. 2 Tim. 2: 7. — Ett trö-

skligt löfte, hwilket dock ännu i vårt land icke allmänneligen går i fullbordan. Ty till huru många af Svenska Församlingens Clerici och Laici tyckes icke Apostelen hafwa talat i följande förmaning: Käre Bröder: wärer icke barn i förståndet; utan wärer barn i ondskone; men i förståndet wärer fullkomlige. 1 Cor. 14: 20. — Af dessa och andra Skriftenes ord torde wara tydligt, att Christina Religionen ingalunda är bygd på någon förnufts-skygghet; att den alldeles icke fordrar, att man skall taga förståndet fångat; utan att det emerom höfves hwarje Christen, att äfwen i Andliga ting stråfwa efter klarhet. Ty utan klarhet och ljus är Tron blott negativ; Guds Ord, någonting som man tror, emedan man aldrig tänkt deröfwer: men med klarhet och ljus, som minnes of förnuftet, blifwer Tron en wiss förklåtelse på thet som man hoppas, och intet twifla om thet man icke ser. Ebr. 11: 1.

4) Någon liten dialektisk klyftighet hade dock icke, såsom wi nedansföre torde finna, skadat Dagens wårde Talare.

5) Christendomen behöfwer intet stöd af Spekulationen, men måne det verkliga skadar den sanna Religionen, att den öfwerensstämmar med förnuftet? Och måne ej det Systemet är att skatta som förträffligast, hwilket lyckligast förmått uppsatta Christendomens anda? Ifall detta är ett konfigrepp, så är detta konfigrepp ganska ofsyldigt. Jag hafwer snärjt eder med list, ty jag är listig: skrifwer Aposten Paulus.

6), 7), 8). På dessa enahanda besyffningar är icke annat att swara, än att de ännu återstå att bewisas. Skada, att Tallets oratoriska pathos icke tillåtit Hr T. denna bewisning. Men det är gementligen desse prydlige Talares lott, att ju mer de stiga i wäl-

talighet, ju mer förwilla de sig i fiktionens rymder. Det borde af hwarje billig ins s, att man ej kan skrifa om öfwerflutiga ting, som man skriver om kockenst och garfverier. Det är sant, att måhända en och annan af de skrifter hvilka här äro i fråga, kunnat wara klarare; men förmågan, att i abstrakta ting tala med klarhet förwärfwas endast genom lång öfning. Och den nya Tidens söner i Sverige äro — hafwa de ej alltid erkänt det? — inga måstare, utan nybörjare. Men hwem har skrivit klarare än Schelling? Hwem har, såsom han, förstått att i de mest abstrakta ämnen gjuta anda, lif, ljus? Och dock, huru klagar man icke öfwer hans mörker? Eller hwad säger Hr Z? Eller har han någonsin läst denne författare, eller i allmänhet studerat något enda filosofiskt system? I detta tal framklymtar ämnestone intet spår af någon slags filosofiskt tank. Men för den som har öppna ögon, öppna sinnen, är allt klart; den som icke har det, skall alltid knorra öfwer skymning, då undersökningen går djupare än att han kan trefwa sig fram med sina händer. Det är ursäkligt, att wara sådd enfaldig; men det är icke ursäkligt, att berömma sig öfwer sin enfaldighet. Icke kommer ljuset numera, såsom fordom, genom omedelbar ingifwelse: allwarsammare tider äro komna, man måste öfwa tankekräften, man måste upparbeta sig till kunskapens höjder. Medgittwom, att det är beqwämare, att njuta än att arbeta; att nedrifwa än att uppbygga; att radla, än att sjelf verka; att händerna i kors, måkligt sträcka sig i dalens flugga, och klaga öfwer werldensordningen, som icke wille, att det skulle wara lika ljus wid bergets fot, som öfwanpå sjället.

9) Hwem — och hvilka? Worde man ej på Sanningens dag tala sanning?

10) Männe stora ord och phraser skola beteckna poesins mera och senor; poesien är desutom intet anatomiskt präparat, i hwilket man studerar ben och knotor; — deremot må medgifwas, att en del af den skalds äldre skrifter, hwilken Salaren här har i sigre, är alltför abstrakt; så wida Hr Z., hwad människenspekieriet och målningen i molnen beträffar, lofwar anmoda sin Camåna, att sjelf aflägga detta fel. Med samma uppriktighet, som Hr Z. yttrar sig om de yngre Litteratörerne, men med någon mera billighet, skall Nic. äfwen yttra sig om Hr Z:s skaldekonst. Hr Z. är finlig i uppfinningen af lysande och färgrika bilder, finrik i antitheser, eners gift i uttrycket. Dersför lyckas han bäst, der han kan använda naturmålingar och wisa dånande kraftuttryck. Deremot har menniskosjälens innersta blifwit honom förborgadt: hans skaldeäder rinner icke från hjertat utan från hjernan, som lyckligtwis ännu är en förrådskammare på allahanda poetisk grantåt; hans kalla praktstycken hafwa dersför ingenting, som tråffar hjertat, ehuru de stundom kunna förwåna inbillningen och angändamt gunga fantasien genom sina lustiga rymder; hans skaldekonst liknar ett af solen bestråladt isberg wid nordpolen, hwars färgprakt man så länge beundrar, tills — man fryser. Men Poesien är icke ett blott bollspel med utmåladt lustebilder, ingen jagt efter granna phraser, intet skum af stora och forfarande ord: menniskan längtor efter det rent menfliga och i detta fall kan den teqnériska Sångmådn icke bjuda oss någonting: hennes harpa har ingen äckklang för sorgen, ingen sträng för ömheten, wemodet, längtan, hoppet; med ett ord för ingen af menniskofinnans heligaste och djupaste känslor. Första er, lugna er, gjuta sårighetens wedertwickelse i edra hjertan, —

detta kan hon icke; men hon kan skaffa till sammans för edra ägon det raraste som finnes i naturen och under himmelen; hon kan beswärja Gudar från Olympen och Nergård; hon kan bygga colonnader af regnbågar. Tegnérs Poesi är ett skimrande flott, som är gjordt, icke för att behös, utan för att beses, ishinnerhet på afstånd och i förbigående: men om, öfwerwåldigade af stormen, i sådan besidd i det granna fästlottet, så sammanförta hastigt de prälande våggarna, och i kännen eder öfvergulne af en kall, sjunkande dunst-massa.

Skall man skulle finna, att denna teckning är uppdragen efter naturen, och icke af hatet eller afunden*), så torde man lätt kunna förklara sig, hvarför man med nöje läser Hr E:s småstycken; ty Konsten är så mångsidig, att en verklig talent, äfwen der den är ensidig, för en stund behagar oss. Men man får icke läsa många på engång, ty man kommer derigenom i en art swindel, som efterlemnar slapphet. Man begriper nu, hvarför Hr E., ehuru han hitills endast visat sig som lyrist, icke äger någon intressant, icke ens någon, individualitet; och hvarför han äfwenledes måste mislyckas i förra compositioner, t. ex i More och i Svea.

Om åter de skalder, hvilka Hr E. här har i sigte, alldeles icke känd af Poesi annat än dess wålnad, och deras sänger blott innehålla ett tomt klingklang; är en fråga, hwarom Allmänheten skall dömma mellan Hr E. och dem. Mig förefaller det likväl, som om dessa

*) Rec. förfäkrar på sitt hedersord, att han icke är poet.

dock torde äga något högre värde; ty huru skulle de annars bland en stor del af Allmänheten på en så kort tid hafwa wunnit ett så afgjordt intresse; huru skulle de annars sunnit wåg till så många hjertan; ty förstån det kan man bestika och bedraga, men icke hjertat.

11) Det är också ingenting owantligt att höra dem, som sjelfwa äro mest ensidiga, högst ropa på wåld och partiskhet. Alle ifrån vårt första steg på litteraturens fält, har det varit oss en helig grundsats, att öfwerallt erkänna förtjensten, der den finnes. Det är icke wår skuld, att man mot oss uppväckt sekelsandan, och man sjelf twungit oss att bilda ett parti. Wanligtewis föreställer man sig Svenska Akademien och wåra äfzigier af Konst och Filosofi såsom antipodiska; men har detta hindrat oss att göra rättwisa åt dem af dess medlemmar, åt hvilka wi, enligt wåra grundsatsar, kunnat det? Huru wi ej — andre att förtiga — åt Franzén, åt Örenstjernas Paradis, åt Adlerbeths förswensgade Virgilius och Horatius, åt Wallins*) nyaste Psalmbok hemburit den allmänna erkännans gård? Nåkar Hr E. bland dessa af oss „förkastade“ stocken sin More, så beror det i sanning icke på wår wilsa, att göra dess förf. all rätt, uton på wår oförmåga, att deruti upptäcka de pretenderade skuhetererna.

(Stutet följer.)

*) Wi weta ganska wäl, att dessa män hafwa nog upphöjning i tänkesättet, för att wåra öfwer all frä-anda; wi weta att de erkänna, att Poesien är en gemensam Guds gåfwa, lika gemensam som solen, som icke betyger wisa fönter, utan hela werlden.

Rättelser: Sid. 132 r. 18 står: præliare läs; præliari. S. f. r. 20 ff. sid. 60 S. 1. l. sid. 60. Sid. 135 r. 6 ff. Diademenes l. Diadumenes. S. f. r. 7 nerifrån ff. det l. den. Sid. 137 r. 27 ff. icke l. just. S. f. r. 29 ff. hålfeen l. håften. Sid. 138 r. 18 ff. luftiga l. luftiga. Sid. 144 r. 14 ff. himlarunden l. himlaranden.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 11.

Ördbagen den 14 Mars

1818.

R e c e n s i o n :

Tal hållet på Kongl. Carolinska Lärosalen i Lund, wid Jubelfesten 1817, of Esaias Tegnér. Stockholm, Elmén och Granberg, 1818. 38 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 10.)

Rec. fortfar i sina commentarier till Hr Tegnér's anlagelser:

12) Således är då en ny Upplaga af Swedenborgs Jerusalem utkommen? Rec. vill skynda att förskaffa sig denna bok, ty han bekänner att han hittills icke haft tillfälle att läsa en hel sida af denne Örfattare (Kanhända har T. äfwen icke gjort det). Men deraf följer icke, att han föraktar honom. Ty ibland andra besynnerligheter och bizarriteter, hwarför man beskyllet of att vilja utmärka of, hde också den grundsatsen, att ihynerhet i fråga om namnkunniga mäns skrifter, innehålla med alla omdömen, åtminstone de wrånga, åndatills wi — känna dem. För denna tidnings läsare är det för-

öfrigt bekant, att man någongång med åtsning här-nåme denne Theosoph. Den, som skref den uppsats der detta omdöme förekommer, hade läst Swedenborg. Han berättade, att deruti skulle finnas helt andra saker än i Kellgrens qwicka men oräddwisa parodi: den som icke tror det, bde sjelf efterse det. Hr T. påstår, att Swedenborgs Skrifter blifwit framställda till efterföljd. Denna beskylning är diktad; — men hwad betyder en och annan uppsätlig osanning för ett kraftgeni? Deputom hafwa våra antagonisterna i detta fall liberalare grundsater; ty de tyckas liksom Katholikerna wigå från den principen, att ingen tro, ingen helgd och ingen redlighet kommer i fråga, då man har att göra med hedningar. Kanhända är det ett grundmisslag hos den s. k. Nya Skolan, att äfwen förä moraliteten inom litteraturens område *).

*) Man har -- med skäl eller icke skäl -- anklagat de nya literatörerna för personaliteter, bitarhet och grofhet i polemik; men ännu aldrig har någon anklagat dem, att hafwa förfalskat sina motståndares sater, eller pådiktat dem

13) Hr T. föräklar detta uttryckli-
gen: således synes han vara wäl underrät-
tad; han är prest, han talar på en akade-
misk Lärosal, inför en lysande samling: såle-
des tyckes han böra tala sanning. Och lik-
wäl säger den Förf. som utgisswit den sam-
ling Förfänger, i hwilken den af Hr T. näm-
da Wisan innehålles, med så tydliga ord som
möjligt, raka motsarsen: „framför allt anbe-
faller jag mitt fosterlands yngre witterhetsid-
kare dessa riddardikter och kärleksqväden, min-
dre till imitation, än till ett wördnadsfullt
och grundligt studerande“ (Poetisk Kalend.
1816 s. XXXIX). Widare: „Det är icke
mitt uppfåt, att återställa utan urskillning, alle
gammalt i begrepp, språk och teknik; icke
heller, att upphöja pigornas wisbdöcker till
rangen af wittas sällskapers handlingar, och
göra socken-skomatäre eller backstuguhjon till

främmande, förhatliga meningar. Den „slup-
ka“ polemiken är wärligen obegärlig, men
icke alltid träffar smädelsen den, som utskän-
der henne: deremot är en författare, hwilken
sätter och meningar påbördas, dem han al-
drig anat, förädd för hwarje läsare, som en-
dast har tillfälle att böra hans wederpart.
Dehutom träffar man en märklig åtskillnad i
de båda partiernas sätt att föra polemik. Wi
ansföra alltid sjelfwa hufwudskällena i de
uppsatser, som äro rigtade mot oss: -- ärligt,
utan mistydningsar, i sitt sammanhang, och
helft med författarnes egna ord. Wåra an-
tagonister åter åtnöja sig antingen, att upp-
stappa en mängd anlagesser, utan bewis,
och merendels osannfärdiga -- eller ifall de sin-
na för godt, att ingå i någon slags bewisning,
så citera de helft ett komma ur den perio-
den, ett annat ur den följande och tillägga
sjelfwa det tredje, förmodligen för den profaska
nummerns skull.

smakens clasiska mästare. . . Egentligen står
dena förklaring här till öfwerlopps, ty ens-
dast papgojor, och för dem har ja aldrig skrif-
wit en rad, kunna frampladdra dylika beslyt-
ningar.“ (Derf. s. LII.)

14) Hittills hafwa wi icke haft skäl att
klaga öfwer någon synnerlig qwickhet från
wåra motståndares sida. Man wet, huru rart
dena krydda växer i vårt land. Ännu har
icke, hwarken deras naturliga wett eller deras
öfwerdrifna lärdom, utan endast, som redan be-
kant är, deras swaghet för en synd, som re-
dan i 8:de budordet af Guds Lag förbjudes,
egentligen generat oss. Hr T. beskogar med
rätta, att under dessa sejder hafwa vårt lands
ypperste och egentligen rådägande män (till
hwilka det naturligen står hwar och en
läsare fritt att äfwen räkna Hr T.) till det
mesta tegat, s. 21. Detta war wärligen rätt
oberäkne af dem: wi ha derwid ingen skull.
Ett må dock de store männen beränska,
att i fall någon af dem will framträda, så
har saken numera så gripit omkring, att des-
ras framgång icke för det närvarande kan af-
göras genom några parodier, några insfall,
några lustigheter, till och med icke genom nå-
gra i Tillfällighets-Tal eller i Tillfällighets-
Skrifter inströdda „spelande qwickheter.“ Nu
måste, för att vara ofgörande, en allwarfsam strid
begynna; man måste mot oss framträda på
Wetrenskadens sätt. Dylika ströfråg. som r.
ex. detta Tal, förhåla endast tiden: wi med-
gissa att det är läckt utfördt, men styrkan
war för liten.

15) Äter en sanningslös uppsåt. Så
säger Herren till sina tjenare: Säkst folk
håller jag icke i mitt hus: Lögnare trifs-
was icke när mig. Om sannfärdighetens
nyttå för en människa och en Christen i alle

månhet, sse 2 Mos. 20: 16; Math. 5: 37; 1 Cor. 5: 8; Joh. 8: 44; Ps. 5: 7; c. 52: 5-7; Syr. 40: 12; Zach. 8: 17; Osea 4: 2, 3; Wisb. 1: 11; Uppenb. 21: 8 o. s. w.

16) Vi hafwa aldrig påstått, att man kan uträkna Gud och Ödömlighet, på samma sätt som man kan finna quoten i en calcul. Men vi hafwa trott, att liksom man har ögon att se med, och öron att höra med, så har man förnuftet att begripa med. Vi tro vidare, att till de ämnen, som menniskan vill och hoppas att, åtminstone på ett osullkomligt sätt, begripa, är Gud och menniskans förhållanden till honom; höra Livet och Ödömligheten såsom de wärdigaste föremål för menniskoranken. Om allt detta är en fördom, så är den åtminstone lika gammal som all Philosophi.

17) Det gifwes en stor författare, som uttrat den wäl icke nya, men dock aldrig för ofta upprepade satsen, att man i stridskrifter mer bdr se på sak än på person. Denne författare heter — Elias Tegnér. Då Hr E. nu bryter denna wägra förefatt, så är det twiwelet utan endst, för att finna tillfälle, att framkomma med en of dessa „spelande qwickheter“ hwarmed wi ofwanför hotas. För ett så ofskyldigt skämt, hwarmed den muntre Talaren uppmanar den andåktiga församlingens gälla löje, för ett så ofskyldigt skämt, säga wi, wilsa wi wist icke, ifall wi förwände det, göra Hr E. „olycklig.“ Wi sware helt enkelt, att om ungdom är ett fel, så är det ett fel som förgår med åren, hwilket redan Dumbom högst snarrikt upptäcker. Vi sware, att wi alltid önskade, att kunna bibehålla en ewig ungdom till halsa och sinne; att wi åtminstone hellre wilsa wara unge och

werksamme, än med en brukspatronlig mage och dåste *).

Sedan Hr Prosten Tegnér ryckt det A. dertonde Århundredet ur grafwen, sdr att ånyo döda ter; sedan han färdragis med den nya Tiden, och gifwit des yngsta söner en festlig bestonnad; — sedan han ifullslagit både nyt och gammalt, så frågas: hwad will då denne wäldige kånpe gifwa oss i sådlet? Hör om oss höra honom: „I Talarens tanke är det hufwudsakliga icke sjelfwa systemets innehåll eller de påstådda upptäckterna, som lätteligen kunna wara falska, och wanliga åwren äro det“ — „Det kommer mindre an på hwad den ewiga sörkerstan (Philosophien) tror sig hafwa funnit, än på wågen som hon går för att finna det. Det wigtiga är icke systemets sanning eller falskhet för sig sjelft betraktadt (sär som sådant stannar det inom skolwägarna), utan den åsigt af werlden som ligger till grund dertsöre och förhållanden det till hwad som åwren utom systemets område är heligt och dyrbart för menniskan“ — med ett ord, sjelfwa des sätt att betrakta menniskan och werlden, den ande som lifwar det hela.“ Sturligen följer beskrifningen på en slags flugmaskin, sammanfatt af Religion och Konst och „metaphysiska sifertsjädror,“ hwilken är remligen curiös, men icke tjenar till upplysning af Hörs: s mer

*) På en personalitet torde det kunna anses tillätligt, att swara med en personalitet. Men för att å sin sida undwika allt sten af personalitet åwren hos dem, som icke anse wedergällningsrätten tillätlig, har A. c. wid tryckningen borttagit de sista raderna.

ning. Den liknar en af dessa flygande papperdrakar, hvilken man på national-festerna i China låter uppstiga.

Då man hastigt genomläser dessa rader, förefalla de ganska klara; men ju mer man deröfver efterfinnar, desto mer förlorar man sig i en wäsnad af oreder, emedan den ena perioden upphäufver hwad den föregående sagt. Först klingar sjelfwa hufvudsatsen nog besynnerlig; ty hittills har man wanligen troit att det icke wore methoden („wägen“), utan sjelfwa Philosophiens resultat, som wore det wigtiga för menskligheten. Att påstå, att „Philosophiens värde icke beror på dess innehåll.“ (d. w. s. på den portion sanning den innehåller), „utan på den wäg, hwarpå hon framgår till sitt mål;“ är detsamma som att påstå, att förträffligheten af ett elixir icke beror på dess egen kraft, utan på den pharmacopee, efter hvilken den blifwit laborerad. — Vidare: hwarifrån utgår sjelfwa denna människans „åstigt af werlden,“ om icke från philosophien sjelf? Ty hade philosophien med „ondens och tingens innersta wäsen“ ingenting att skaffa, så wore hon sjelf, både till sitt innehåll och form, ungefär wärd lika mycket som ett nötkäp. Men Hr L. synes, på andra ställen, i denna punkt wara ense med oss. Detta antaget, följer, att om „den ewiga sökerskan“ förwillar sig, så bereder hon också en förwänd werldsåstigt, och twertom; således torde den gamla meningen, att ett Systems värde hwilar på det plus of sanning det innehåller, icke sakna all grund. Ytterligare äro wi ense med Hr L. att sjelfwa systemets dogmatiska lärobyggnad icke tillhör allmänheten (ehuru det ej kan stada en akademisk lärare om han gör sig bekant med de första grunderna för Werander i allmänhet); men huru kan då philosophiens form

(hvilken är den, som „stannar inom Skolväggarna“) wara det enda intressanta? — Slutligen menar Hr L., „att hwarje blott och bart förnufts-system, som icke har eller will hafwa någon annan grund än sin egen, är just derigenom grundlöst.“ En sådan noivensald, ett sådant blinde samlande efter principen för Werander, kan förlätas en goffe af 15 års ålder, men swårigen en groflemmad kämpa som känner sitt kall wara; att „tulta pojkar med ris.“ Är då den store Skalden Tegné, i Tankens werld werkligen så främmande, att han ej förmår utgrunda, att ingenting i werlden kan hafwa någon annan grund än sin egen? Att han ej kan på egen hand besinna, att en Wettenskap, ett „förnufts-system“ ej kan hafwa någon annan grund än förnuftet sjelft? Ty hwad annat skulle wara det? Således Tron, känslan, fantasien! — ty det gifwes här intet annat wal. Detta är just att bygga Wettenskapen på fantasien; detta är just att till wettenskapernas grundwal lägga „visioner och hänryckningar“ — samma fel, hwarför han sjelf osannfärdigt anklagar „den nya uppenbarelseens hjeltar.“ — Den olyckliga utgången af Hr L:s första luftseglings-föreläsning i Spekulationens rymder, torde öfwertrycka honom om nödwändigheten att förse sin ballon med en och annan „metaphysisk stjerthäder:“ ett dylikt styre gör det gagnat, att man ej f. stas om i en ewig cirkel, eller hwad som wärre är, att man icke far åt norr, när man ämnar sig åt söder. I poesiens regioner kommer det mindre an på kosans rakter; men på philosophiens stora haf måste man hafwa en gifwen riktning, en afgjord bestämmelse. Föröfrigt må Zalaren betänka, om hans granna gondole med sitt fina sikestackel, sina många flaggor och wimplar, sina widlöftiga segel, werkligen är

af den saktet, att den kan styra ut på Oceanen: i alla fall, så länge man ännu ej har någon kompass ombord, torde det vara försigtigast, att under hela „uppdräktstresan,“ efter de gamles sätt, endast idla kustfart.

Talaren fortfar sid. 26: „Två ting war det, som Lutheriska Reformationen egentligen åsyftade: Religionens helgd och tankens frihet, tron och förnuftet, icke som fiendliga makter kämpande mot hwarandra, icke inträngande på hwarandras område, men som fredliga grannar herrskande inom bestämda gränser. Inom sin egen fredlysta krets skulle Religionen herrska, men Religionen enkel och ren, sådan som den framställes i de heliga Skrifterna, utan alla menniskotillsatser, och frikallad från det måstrande förnuftets orsakade förbättringar. På andra sidan skulle tanken icke vara dess slaf, inga munksettrar skulle fångla honom, intet hål skulle hota den gudaburna; inom sin egen rymd skulle han swäfwä, obunden och fri, såsom en forskande engel swäfwä i den blå luften*. Detta war Luthers stora tanke; och på detta fria och dock bestämda förhållande emellan förnuft och tro, på denna förlikningsart mellan det menliga och det gudomliga, beror hela Reformationens wäsende. Så snart denna förlikning brytes, så snart

*) En engel forskar icke (ty han ser Gud ansigte mot ansigte och han behöfwer icke förwärska kunskap). Och hwartill tjener öfwerhuswud detta swäfwä -- om icke för att swäfwä ut i phraser? Men Talaren är, som vi weta, en stor älskare af aerostatiska experimenter.

endera af de begge mäktiga tränger inkräktande in på den andra, då är harmonien rubbad, och reformationen till sin yttersta grund upphäwven, om också dess yttre former bibehållas.

Skall wi icke alldeles missförstå Talaren (ty annars blifwer detta ställe ett tomt verbage), så uppdrager han här en bestämd gränslinia, den der icke får öfwerträdas, mellan Religion och Philosophi: han antager twenne, med hwarandra icke sammanhängande rymder; i den ena sitter Religionen, i den andra far Spekulationen omkring. Det är sant, att han lemnar den senare all frihet att slå sina hwirflar; men han har nyss (s. 17) förklarar, att Christendomens högsta sanningar, d. w. s. Gud, natur, frihet, lif och öddblighet, äro „känslans och trons ensak;“ och då ser man icke, hwad Förnufstet, i sin werld, skall hafwa för händer. I sådant fall wore menliga Förståndet en ganska onyttig planta, hwilken det ej lönar mödan att fostra och uppdraga. Talaren synes föreställa sig Tro och Förnuft såsom två fiendliga makter; han vill blott att de ej skola komma i handgemång med hwarandra; men en ewig fred emellan twenne makter, hwilkas gränser störa intill hwarandra, är i den intellektuella werlden lika otänkbar som i den politiska — såsom „en harmoni,“ en „förliknings-art“ (en försoning). Talaren ställer Religionen i sin egen fredlysta krets; han söker bewara sin Gud från Förnuftets wind, liksom Den af wetenskapens wind kunde löpa fara att bortbläswä. Sådant är dock icke den Gud, som Ew^o angelium predikar: der heter det: du skall älska (d. w. s. känna*) Herren din Gud,

*) I den hel. Skrift betyder känna och älska ofta detsamma, t. ex. i Mos. B. 4: 1.

af allt ditt hjerta, och af all din själ, och af alla dina krafter, och af all din häg (Luc. 10: 27); således icke blott med ena hälften af menniskan (Tron och Känslan; är då menniskan ej en hel menniska?) utan med alla de förändzigheter och krafter som Herran gaf sin afbild. Wi hafwa bewisat att en dylik förnuftslygg åsigt af Religio- nen war skrämmande för den hel. Paulus. Salaren försäkrar, att den tillhörde Luther. Wi nödgas åter rakföra honom, och för- wisa honom till den förträfflige lärarens Tisch- Reden, cap. 12, der hwar och en skall fin- na, att den store Luther åfwen i andeliga iaker tillerkände Anden (der Geist) och hans „klo- ka trogna hufvud, Fru Förnuftet,“ en wida större husbondeätt, än dese herrar inbilla sig, hwilka mena att Religionen smälter, då För- ständets sol stiner på henne*).

Lyckligtwis upphör här Salaren att phi- losophera. Han utkastar en jämsörelse mel- lan den förflutna tiden och den närwarande. Med detta stycke hafwa wi inret skäl att wara misnöjda; han visar att „en betydlig öfwerfäst är på den nya tidens sida,“ sid. 30; att den nya tiden i Religionen, i wettenskaperna, i uwpfostran, i konsten beredt en skönare gry- ning s. 30—31; att den gamla tiden war en kräftskada, som måste bortskäras sid. 32, och att „ur de kämpande elementernas strid en förädlad mensklighet skall framgå.“ Med ett ord: alla dese sidor innehålla en ganska wacker apoloni för den nya Tiden, hwilken blot har det felet att stå i rak motsäggelse mot det stycke wi ofwansför nödgats afkrifwa. I fall „den

*) I nägon af de närmast följande Nr: af den- na Tidning skall ett utdrag meddelas ur Lu- thers skrifter, som kommer att wisa, huru denne store man tänkte om Förnuftets bruk i andeliga ting.

nya bildningen är en brytning till ett bättre;“ huru kan den då „spela ur tafkan?“ — I fall „i Wittenskap och Konst en högre å- sigt utbredd sig;“ — huru kan det ske „ge- nom visioner och hänwäckningar och de löstaste hypoteser, antagna som trosarrillar?“ I fall „öfwerallt, ehuru stundom under groreska for- mer, det andliga, det allwarfamma det des- tydningsfulla framträder,“ — så är ju detta ej något „wettenskapens Allhanda?“ På det ena stället s. 30 försäkras det att Konst och Wittenskap undergått en ny omfäpning; kort förut åter s. 19 nämnes „den så kallade nya läran, som skall omfäpna både wettenskap och konst“ för ett blott och bart „tafspelari.“ — Will man nu åter inwända, att då Hr E. talar om den nya Tidens förträfflighet, så betraktar han des förkunnare i wårt faders- nesland såsom alldeles icke existerande; men då han lastar den nya Tiden, så menar han, som han åfwen sjelf säger, endast des tecken i Sverige. Derpå kunde dese swara: „wi erkänna ganska wäl, att i våra beindbanden endast ännu ligger swaghet, ofullkomlighet, ungdom; men något godt och werkande må- ste dock ligga deruti, ty huru skulle onnars den nya Tiden, hwilket åfwen Hr E. med glädje erkänner, komma öfwer Wälerna?“ De kunde swara: „om wi med trogen slit och möda bygge Skopsbryggor åt denna Ge- nius, om denna Genius är så skön och wäl- signande, som Hr E. besk. öfwer honom, män- ne detta icke förtenar de godas tack och bis- fall? Men om wi på ett och annat ställe skulle foge wägen mindre rak; männe det ej warit ärofullare för Hr Tegnér, om han med com- passen i hand, förenat sig med de idoge och, ifall han wiste mer än de andre, wisat dem den genare kofan; — än att lägga sig i Jers- sät bakom en Fogsbäck, lurande att uppsnap-

pa en och annan förvillad döffe, för att gifva honom blodig?" — Den nya tiden är ännu en yngling, — heter det s. 31 sedan ägan redan gått för få; och all ungdomskraft är wänligen litet öfwerfittare, den älskar det öfwerdrifna och börjar med att skaffa sig rum. Här har Hr E. bortkastat spöer, och tolar åter som en mild fader. Men huru går en god fader, en god herde? Om hans älskade son begär någon oförstgthet, så straffar han honom först med wänlighet och sakmodigom aoda; icke begynner han med att, som Hr E. småda och hudslånga honom, i hela församlingens åsyn, och sedermera lika offentligare utskolda hans försæller.

Hr E:s beröm, liksom hans tadel, kan wäl wara den nya Tiden temligen tilläitligt; men för en sak måste man dock hembära honom en upprigtig tacksägelse. Han ådagalägger s. 28; att det är öfsligt att „förakta eller låsa att fruktia," att de nya grundfästerna hafwa minsta sammanhang med „Jesuitism, Hierarki och Påfswälde." Äriwen wi hafwa länge, från vår sida, sökt wisa deramma; men man öfwerläswer icke så hastigt, det man gernu will tro. Kunde således Hr E:s Tal äminstone verka, att hesta dessa „natts wåktar-rop midipå dagen" — så torde de yngre Literatörerne gernu wilja förklara honom alle det förtal, hwarmed han öfwerhopat dem; och em deras ontogoniser sålunda befrias från den befarade wådan att snart eller sent se sig omwända till Katholiker, så kunna de också hafwa någon erfärning för den förargelse Hr E. beredt äriwen dem.

Talaren hade lofwat att betrakta den närwarande Tiden från sin inre och yttre sida. Den inre har han redan på sitt sätt betraktat; den politiska sfsutningen (äfter han med rätta i sträfswandet efter Frihet, och denna åter i sträfswandet efter goda, lagbundna constitutioner. Men denna tassa är mera ystigt och stort tecknad, är man kunde wänta wid ett så stort och betydelsefullt ämne. Den som i detta afseende will lära något, bör läsa Heeren (Klein. histor. Christi. 11. Th.). Den slutar med den hypotesen att „dogen för det

gamla Europa börjar gräna," men att hon „långt i wester, bakom hufwet, der Solen går ner för öf, går opp för en lyckigare werld." — Den förra satsen påkar hworken för Hr E:s eller vår åsigt af bildningens gång; beage medgifwa wi ätt en ny gryning till en sfdn dag uppgår i Europas hjerta; och huru kan Solen på samma tid gå upp och gå ned? Födsfriat är Amerika ännu icke det land, „dit menskligheten skall rädda sina hufgudar." Der gifwes det endast en bildad nation: Frisfaterna. Oaktadt hela dess liberala constitution, alla dess framsteg i hufshållning, handel, statsökonomi och alla mechaniska handteringar (hwar denna Republik redan öfwerträffar hufswa England) så herifkar der, enligt de trovärddiga sfsr utpafster, den yttersta likadshet för alla sfsllers bedrifter, den yttersta förslockning i alla andeliga ting. Nordamerikanska Frisfaternu äro blomman, och den wackreste frukten af det adertonde Århundradet, liksom dess stiftare, Franklin, enligt Dec:s tanke, war den älsfdigaste repräsantanten af detta enstfga rikshwarf. Ja, der sfsiter ännu det 18:de Århundradet på thronen, och den som har så mycken lust som Hr E. att strida dermed, och h. lre will strida med lefwande än med döda, bör icke församma att låta skeppa sig öfwer till denna werldstrækt. — I Öddra Amerika gifwes också en Frisfat: en fristat, hwar's tidninaor på första sidan med flera bokstäfwer bära namnet Frisbet, och på den sista utbludda slafwar till salu? Denna fristat torde Hr E. icke wälja såsom ett nytt hemland för de fallande hufgudarne?

Talet slutar med en wacker och wåktelig apostroph till Purber. Liksom öfwerallt, så är ock här diktionen listigt, bildrik*) och ange-

*) Förf:s uppfinningsriksma har varit så rik, att det knapt ättwes någon mensklig kunskapsart, något tänkbart scibile, någon enda handtering, näring eller handtwerk, af hwilka Förf. ej funnit tillfälle att på dessa 38 sidor anföra det raraste. Säfom bewis på denna mångfdiga bildning och fruktbara fontoss, må såljande kunskapsorter och curiositeter, af hwilka Talaren wisar sin kannedom, anföras: artillerikonsten (sid. 4 r. 18), botaniken (r. 20), zoologien (s. 5

såme flittlande: ty detta sista epitet är tillräckligt, att helt och hållet karakterisera Hr E:s prosa: hela detta Tal liknar ett grannt fyrverkteri, som mera skaddrar än lysar och alldeles icke värmer: men man försustar sig derwid rätt gerna några ögonblick utan att af ett så beskaffade spektakel begära eller erhålla någon näring för känslan eller fantasien. Icke alltid är dock Hr E. lika lycklig i sina emblemer: skundom träffar hans satiriska län (för att låna ett uttryck af Leopold) icke med udden utan med skafvet; skundom äro hans insfall nog grofshuggna och osmålliga. — Några prof på sådana oböfsade uttryck må meddelas, med förbigående af de redan anförda (t. ex. det bekanta hårdragnings-experimentet med Tiden, slagsmålet på Verlofs' graf *) s. 20 o. s. w.): Sid. 5 läser H. E. „Tidens orm byta om skinn;“ — sid. 7 kallas hvar och en stor man för „Tidens fidei-commisarius.“ De många fidei-commisjonen i Skåne hafwa låt kunnat leda Talaren på denna liknelse, som wäl kan vara temligen träffande, men dock förefaller mindre oratorisk. Deremot äger motsatsen rum wid det projekt, som s. 32 göres „den förädlade Menskligheten,“ neml. att „hon upprätt skall ställa sig midt i den nya skapelsen och kenna sig med stjernhwalfwet.“ Detta är hwad man kallar ren galimatias. Widare jemfö-

r. 3), politikken (6, 23), myntväsendet (7, 6), Jurisprudencen (r. 4 nerifr.) taktiken (10, 9), astronomien (10, 17), differentialecalculen (16, 9), physiken (r. 19), mythologien (18, 20), koppympningen (20, 3), numismatiken (21, 24), gymnastiken och friskskonsten (25, 4), aerostatiken (25, 20), musiken (31, 9), Chirurgien (sista r.), statistikken (34, 12), navigationen (36, 18) &c. &c. &c. De glest tryckta orden utmärka de wettenskap, från hvilka Talaren oftast lånat sina bilder och hvilka han således mest tyckes hafwa minnlagt sig om; i aerostatiken har han wäl anställt de flesta experimenterna, men merendels med så liten framgång, att näst theologien och filosofien synes honom ingen wettenskap hittills varit mera frammande.

*) Rec. har nödgats oftare återkomma till detta uttryck, emedan det utgöde ett af kraft-ställena i detta Tal.

res sid. 7 Hierarchien med „ett peppersmynt (t. ex. Malms Discont-sedlar), hwars värde är förklaradt, när förtroendet der till upphör;“ — vidare påstås s. 21, att „hwarje ny filosofiskt åsigt som omfattar hela systemet af mensklig odling, är antingen ett lod eller åtminstone en wisare på tidens ur. Ofta begåge delarna“ (D. w. s. ingendera). Rec. fruktat att denna liknelse för enhvar, som icke förstår urmakeri, torde vara nog mörk. Men hvilken funktion i tidens urwerk bestrider då Talaren; hwad är han sjelf, ifall han är något? Är han den kringlöpande sekunda wisaren; — eller är han den ständigt oscillerande oron? — Ytterligare har Talaren sett Tidens Genius framgå, „med swärd wid skidan och örnwingar på hjelmen“ (s. 32). Hwar och en personnoge, som ämnar flyga, bär sina wingar wid sidorna och icke på hufwudet, på sjelfwa kroppen och icke utanpå kläderna: den Engel Hr E känner, kommer på detta sätt ej högre från marken än strutsen, ehuru wäl han kan „s p a r k a och bygga tempel åt sig sjelf“ (s. 33 r. 3 st. slutet). Högst sannolikt har Hr E. känt alldeles misste om person. Likwäl will han rentaf intala oss, att han sjelf „w ä r t u p p“ med denna „Tidens Genius,“ hvilken således i wårt land allratörst uppenbarat sig för Hr E. Sånwida hela denna historia ej är en verklig „ersta eller vision,“ så blir det högst undrånswärde, att Hr E. låtit så många decennier förflöta, utan att meddela werlden, hwad bemålte Engel, under de stunder, då han och unga Hr Tegnér icke sparkats eller legat hwarandra i häret, från en högre werld kunnat uppenbara honom. Att Hr E. under umgänget med denna, något groflemmade Urd, dock låt sig ett och annat härdhändt handgrepp i boxkonsten; — deras har han melkertid i detta Jubel-Tal till en början funnit för godt att meddela werlden äffskilliga bewis.

Efter Talet träffar man Orden till Jubelsfest-musiken i Lund. Det är en, i poetiskt hänseende, obetydlig bit vers. Det synes, som hade Hr E. redan genom sin prosa så utmattat sin fantasies wingar, att de för denna gång ej mer förmådde lyfta honom.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 12.

Fredagen den 20 Mars

1818.

R e c e n s i o n e r :

Utkast till de bildande Konsternas Historia
i Föreläsningar af L. Hammarfeld.
Stockholm, Grahn, 1817. X. 460 sid. 8:o.
(Fortsättn. fr. N:o 9.)

I Sjunde Föreläsningen kommer Hr H. till gränsen, som slutar den antika och bdrjar den romantiska konsten samt syfelfätter sig här med, att för Läsaren framställa skillnaden emellan dessa båda och visa den olika natur och tendens, som utmärker den antika, formel- och realistiska konstbildningen från den moderna musikaliske-ideella. Det vackra stycket, som förf. i anledning häraf anför utur Nolbechs biographie öfver Correggio kan Nic. icke heller neka sig nöjet, att meddela sina Läsare. „Christendomen“ — säger denne författare — „satte Gudarne i ett så oändligt fjerran, att intet menskligt ideal kunde blifwa dess symbol, ingen konstens bild beteckna den Ewige, hwilkens uppenbarelse är det oändliga universum. Den christliga konsten

närmade sig derföre i sina idealer mera till det andliga, än de gamle förmädder; den sträfade full af Religionens höga ingifvelse, att upphöja menniskan öfver jorden till det himmelska, och fast den ej, utan att upphäfwa sitt wäsende såsom konst, kunde umbära det sinliga, sträfade den att lära kroppslighetens själa blifwa så lätt och genomskinlig, som möjligt, för att rent afbildade den egna lustigt synbara form, som, enligt Christendomen, himmelens andar stundom antaga, då de vilja uppenbara sig för menskliga ögon. — I måleriet herrskar derföre konstens oändlighet vida mera, än i Skulpturen. I bildstoden är det formen, som har realitet, och som gifwer konstverket lif, — ett jordiskt, men lugnt, säkert och lifsom öfver tiden upphöjdt lif, symboliserande dymedelt eloficitetens ungdomligt manliga trots af ödet och händelserna. — Måleriet åter gifwer oss wäl blott flugor eller formernas utwertes sken; men dessa flugor lesa dock för wårt öga ett friskt andeligt inre lif, såsom en förborgad hemlighet, den sargorna omgifwa med sitt ächeriska flor.

Ät fördrifigt måleriets lif synes of mera mun-
tert, rörligt och verkligt, än det kalla förste-
nade marmorlifvet i statuen, kan ej förefalla
of besynnerligt. Vi hafwa och måste, såsom
Christne i allmänhet, hafwa mera sinne för
det förre; och den antika nakna formskönheten
kan icke röra of till samma grad, som den
själfulla, betydande mera besöjade romantiska
skönheten i måleriet." Efter denna Charakte-
ristik of romantikens förnämsta bildande konst,
måleriet, synes det verkliga både fruktloft och
öfverflödigt, att som Hr H. wilja „förnäm-
ligast" i de gamla, heliga legenderna finna
bewiset för måleriets kristeliga genesis. Det
kan tillräckligt bewisas af Christendomens egen
natur, att denna konst här skulle blifwa den
öfverwägrande och att formskönhetens begrän-
sade symmetri skulle nödgas ge wita för särg-
harmoniens fulla oändliga betydelse. Sål-
des synes det Nic. som alla dessa legender, om
Konungens i Edeffa målare, som förblinda-
des af Stålfarens ansigte, om den Heliga
Veronicas hwetduk, om de of Englar måla-
de taffor, om den Heliga Lucas o. s. w. hwil-
ka af Hr H. anföres sid. 148 och 149 hwar-
ken bewisa till eller ifrån i detta ämne, ehuru
en stort värde de fördrifigt i äftheriskt hänseende
kunna äga för sin fromma hänförande fans-
kast och sina sköna underbart betydningefulla
symboler.

Sid. 154, der Förf. widrör de äldsta
Nordiska folkslagens konstbildning omnämner
han (för att styrka den sats, att Afstafsten
äfwen brukade skulpturiskt formade bilder) den
torso of Guden Thor, som wi ännu äwars-
ga förwarad i den ena of Upsala Domkyrkas
sacristor. På denna skadade colofala trä-
bild finner Förf. öfverhet hufwudet högst
märkwärdigt, „från hwilket det twädelade skäg-
get semte mustascherne nedhånga såsom fyra

wäldiga ekblf." — „Ferneken, mine Åhöra-
re," tillägger Förf. „har alltid varit en sym-
bol af Nordens styrka och degutan (debutom)
ansågs detta träd såsom Thors, heligt, hwil-
ket han med sin hammare skonade, hwadan
också Trollen enligt sagorna under efar sökte
skogd mot Gudens förkrofande slag." — För
det första får Nic. härwid anmärka, att dess
ti in på en spik upphängda trästycke icke är
colofalt, som widare (till stor skada för den
wackra tiraden) för sin del tillstå, att han i
Thors skäg och mustascher icke kunnat finna
den minsta likhet med fyra nedhängande ekblf,
utan tror att Hr H. är och blir den ende, som
der sett en sköna.

Ät Hr H. sid. 161 mistagit sig, då han
bland Gothiska arkitekturmonumenter anför
Westerås Domkyrkstorn, byggd af Nic. Tess-
sin, har en Recensent i StockholmsPosten
redan wifad. Med en öfver, hwars tendens
Ärminstone är berömdvärd, ufar Hr H. här
emot wår tids föraktliga småsinne wid alla
männa byggnaders eller nationella monumen-
ters uppsörande. „Penningebegäret," säger
Förf. „och fegheten och småaktigheten och
fosterlands-föraktet och wantron och 18:de sek-
lets upplysning har så sammanprästat och hops-
krymt menniskorna, att de beswåras af forn-
tidens storhet och den höjd, i hwilken den fria
entusiastiska mandomen endast tillfredsställd
höjde sina blickar. Nu will man endast ha
rum omkring sig, lågt ned wid jorden, att der
upplägga sin egoistiska winst."

Sid. 177 kallar Hr H. Masolinus Lä-
rare i picturen Gherardo Stamina; detta är
förmodligen tryckfel, ty hos Fiorillo och an-
dre heter han Starnina. Äfwen will Nic.
anmärka sid. 179 ett öplikt. Den berömda
Venetianske målaren Andrea Mantegnas fö-
delse-år utsettes der till 1443, men skall föra

modligen vara 1431; så uppgifves det af alla Biographier, Rec. hafst tillfälle att rådfråga. Sådana små inobyrtenser och lapsus calami förekomma hos vår Förf. rätt ofta. För att på ett ställe samla dem, vill Rec. här anteckna så många, som han efter genomläsningen ihågkommer och som ej finnas upptagna bland tryckfelen. — Sid. 292 säger Hr H. att man efter Bateaus målningar har en folio-volum af gravurer. Man äger likväl 3 dryga folioband efter honom. — Sid. 357 gör res Fröken Ida Brun till ett tyckt Fruntimmer. Egentligen lär hon dock till södseln vara dansk. — Sid. 374 står bland berömda Engellska Glas målare namnet Jarvis: skall förmodligen vara Jarvis (död 1800). — Vidare nämnes bland nyare tidens arkitekter i England Richard Boyle Graf af Hurbrigton: här beta Burlington. Jemför Walpole, Fiorillo o. a. Men Rec. återgår till viktigare omärkningar.

Sid. 186, der Förf. omtalar Bolognesiska Målaren Francesco Francias lefverne och arbeten, tycks han i afseende på hans död vara af samma tanka, som Vasari, hvilken säger, att den härördt af en utomordentlig förtjusning wid första åsynen af Raphael's heliga Cecilia. Hr H. läser åfven märka sin förtvifsamhet emot dem, som tadlat Vasari för denna berättelse och „hunnit så länge i upplysning, att de neka tillvarelsen och verkningarna af entusiasm.“ Rec vill icke låta sig föras till denna senare kloß, utan tror, att det är ganska möjligt, att då af förtjusning, sorg eller glädje, åfven så väl som af slag eller hetlig feber; men viddas ändock här, der det är fråga om historisk sanning, motsäga både Vasari och Hr H. Det är nemligen bewist af många och sist af Fiorillo, att Francia lefwat flera år, sedan han set

Raphael's Cecilia. Denna tasta kom till Bologna 1518, och man har arbeten af Francia med årtalet 1522 och 1526. För öfrigt finnes ett bref af Raphael till Francia som bewisar, att dessa båda konstnärer sånt hwarandra rätt väl; och troligt är det, att Francia hafst tillfälle, att se flera taster af Raphael än hans Cecilia.

Sid. 246 stöter Rec. åter på en förhastad uppgift. Der uppgifves neml. Toddeo Zuchero vara stiftare af den Romerska Akademien; men denna grundlades af hans Bror Fredesrico Zuchero, som åfven blef dess förste Director 1594, sedan Akademien blifwit af Clemens VIII gillad och stadfästod.

Tionde föreläsningen börjar med den revolution i Italienska målarkonsten, som af de ädla Carraccerna så herrligt bereddtes. Hr H. har med säkra och träffande drag framställt den; och, om Rec. undantager några onödiga utfall och allusioner på vår tid och våra literära strider, så synes honom hela denna tirad af sin klara objektiva framställning och sina säkra lugna omdömen högst utmärkt. Förf. slutar föreläsningen med en undersökning om orsakerna till det fortsarande flor, som de bildande konsterna i Italien nästan beständigt njutit, och tror sig finna det förnämligast i den smak för konstalter, som allmänt är utbredd öfver nationen. „Ej blott Päfvar, Furstar och Magnater, utan åfven Handverkare, Borgare och Wårds huswårdar offrade gerna stora penningesummor, för att åga några arbeten af berömda Måstare och flere byggde stora palatser, hvilka ansötröddes till decorerande äre utmärkte målare. Intet mode, ingen falsk ekonomi herrskade der; Italienarn trefst ej i ett lust, tomt tum, utan han wille hafwa sin fantasi och sin känsla angenämt syfvelsat genom en konstnäsig pensel

etsiga drag. Der kunde konstnären således alltid vara säker om syblöfäering, sorgfri utkomst och anseende; der skulle således konsten trivas, blomstra och bära herrliga frukter. Om i andra länder de rika och måktiga, engång sålja de Italienska Honorationernas exempel, skall man äfven till dem öfverföra det ewiga skönas Hesperiska Äpplen. Wäl öf, mine Herrar! om wi finge upplefwa en förd af dem i vårt sådernesland." Hvilken sonn konwån instämmer icke med Hr H. i denna önskan? — Innan Rec. lemnar dessa föreläsningar öfwer Italienska konsten, måste han äfven förklara Hr H. sin erkänsla för de underrättelser här meddelas om några Italienska måstares taffor, förwarade i vårt Swenska Museum. Dessa underrättelser äro wäl så och ofullständiga, men då de i tryck äro de enda man äger, och då i Stockholm icke en gång en skriftelig förreckning öfwer Museum är på stället att tillgå för en konstskiffare, som desutom numera blott på wiska dag r kan få tillräde, och då äntligen tafforna icke alla kunna betraktas, utan så som gamla möbler på hwarandra upprest mot wäggarna, äro dess notiser säkert för hwar och en mycket wälkomna. Rec. will här uppraga dem.

I Kongl. Swenska Museum wisas såsom originaler: af Leonardo da Vinci, ett Christus-hufwid; af Raphael, ett Medusa-hufwid måladt på sköldpaddskal; af Titian, en liten barnfigur sedd på baksidan; af Correggio, ett englehufwid; af Paul Veronese, Maria med Christus-barnet; af Ludovico Carracci, en taffa föreställande en ung qwina, som med andåstiga blickar uppstöder mot den, i diuoliktelse nedswäfwande hetige Ande; af Annibale Carracci, flykten till Egypten; af Michel Angelo Carravaggio, David med Goliaths hufwid; af Spagnoletto,

Christi törnekroning; af Lanfranco Fräskaren med Skattpenningen; (Hr H. bewislar dess äkthet) och af Guerano da Cento, ett döende Christus-hufwid. Dessa äro de taffor af Italienska Skolorna i vårt Sw. Museum, som Hr H. ansör. Rec. beklagar blott att Hr H. icke omnämt flera. Rec. får framdeles tillägga några andra, som han ihågkommer.

I Fransyska konsthistorien gör Hr H. s. 280 icke full rättwisa åt Le Sueur. Rec. dömma af de Gravurer Rec. haft tillfälle att se af hans arbeten, kan wist icke på honom lämpas det yrtrande som Ehrenswård, i allmänhet, säller om fransyska konstkarakteren, att den är qwick, stympad, obetänkt, torr, fattig och glad. Le Sueurs compositioner hafwa emertom ledig och full teckning, ädele utmärkt plan, mild och intagande colorit, en wisk subtil enkelhet i det hela, som verkliga är nära Raphaelisk. Man bör också ihågkomma, att han aldrig lemnade sitt sådernesland, och man skall då så mycket mer beundra den höjd af förträfflighet, till hwilken han kom.

Med tillbörlig stränghet bedömmar Förf. Voucher sid. 295. Om denna liberliga utsling kan icke nog ondt sägas. I sin konst och sin lefnad är han lika föraklig. I den förra herrskar den gröfsta wällust; och i den senare de rygellöfaste utwäfningar. Förf. har rätt, blott i Frankrike kunde en sådan undgå lagarnas hämd. Huru ryblig är icke t. ex. den anekdot, som Fantin Desodoards (Louis XV. T. II. p. 214) berättar om honom, i anledning af Ludwig XV:s bekanta hjortpark? Voucher borttröwar genom tillstånd intrigue en skå, ofskuldig flicka från sin mor, i hwilken hans hus han hade innåstlat sig såsom ritmåstare. Hon innesluter henne i Versailles, för att tjena till offer åt Ludwig XV. och

hans gustlingens otanda lidelighet. Modern får weta, att Boucher är rökswaren. Hon onöpar hans medlidande. Förgäfves! Han är döf för hennes böner. Hon anklagar honom för Ministern; de mottaga med ett barbariskt håll för hennes klagan. Den olyckliga modern återfår aldrig sitt barn, utan döer kort derefter af sorg och förtwiflan.

Deremot har Hr H. bedömt David sid. 298, med en bitterhet, som är i högsta grad ordämlig. „Denna fantastberöswade konstnär,“ säger Hr H. „förmår hwarken att uppfinna eller componera eller att uppsvinga sig till den höga stil, som skapar Heroer och Gudar.“ Har Hr H. verkligen uppmärksamt betraktat t. ex. hans Brutus eller hans Horatier? — Widare. „Bellisarius i sina inuifiga trafor ser ut som en Fransösk Juvolid; Horatiernas Far, som en kall skarprätare och Romulus, som en vällädd Stånddrabant och är det till en fallkomligt misficknad figur.“ Det är icke möjligt att med mera häftighet beskrifwa. Förf. tyckes just med en wig skadeglädje hafwa på ett ställe welat samla allt hvad som med något stän af sanering kan sägas emot David. De få omdömen äro förförigt egentligen af Fiorillo men förvrängda, och med wänlig öfwerdrift af Hr H. framsälda. Wi skola jemföra och se huru nära sanering och osanning kunna komma hwarandra. Fiorillo säger (Geschichte der Zeichn. Künste III. Band II. Häfte): Unstreitig hat die Gruppe des Bellisarius mit dem Knaben viel Ausdruck; sie ist gut gezeichnet und erweckt Mitleid; allein das Gesicht des Bellisarius ist nicht edel; jeder wird ihn für einen braven Französischen Juvoliden halten.“ Och om Horatiernes Far: „Kein Zug auf seinem Gesichte bezeichnet uns einen Mann, der seine Kinder der größten Gefahr aussetzt und

sie vielleicht zum letztenmahl sieht.“ Och antligen om Romulus: „Darin treffen aber alle Kunststriche überein, daß David die Bewegung der Beine des Romulus und der Arme der Hersilia wo nicht edler, doch gefälliger hätte ausdrücken können, ob sie gleich seiner charakteristischen Zeichnung und dem Contrast, der in dem ganzen Bilde herrscht, volle Gerechtigkeit wiederfahren lassen.“ Rec. öfwerlemnar åt Läsaren att hårdswer anställa beträktaelser, och skall i dess ställe försöka att beskrifwa Davids Horatier och sedan fråga om en Artist, som warit mäktig att så componera (tassan må förförigt ha hwilka partiella fel som helst), kan kallas fantasi-beröswad, utan förmåga att uppfinna o. s. w. Handlingens moment är Davids egen idé. Tassan föreställer det ögonblick, då den Gamle Horatius, omgifwen af sin aningsfullt förjande maka, sin äldsta sons hustru och sin dotter, öfwerlemnar åt sina trenne söner trenne swärd och tager af dem den högtidliga ed, att antingen segra eller dö för sitt fädernesland. Fadern är stående ngerat i midten af tassan och håller swärden högt upplytade. Hans trenne söner i en linia stått wid hwarandra, utsträcka de högra armarna och ofslägga eden, som fadern tyckes förestäfa dem. Den äldsta Horatiernas maka, Sabina, uttrycker i sitt ansigte de dystra öringar, som föreswäfa henne om sin makas förestående död. Horatiernas hustru Comilla, lutar sig öfwer hennes axel förfänt i dystert swärmodighet, och deras mor tar sin äldsta sons små barn i sina armar och betraktar wemodsfult dessa sista, snart enda återstående ättlingar af hennes ädla släkt.

(Slutet följer.)

Eginhard och Emma. Romantisk Händelse
wid Carl den Stores Hof. Öfversättning.
Stockholm, 1817. 69 sid. 8:o.

Förewarande Drama är ett ungdomsarbe-
te af Baron Friedrich De la Motte Fouqué.
Detta angifwes dock icke på titelbladet, för-
modligen af wördnadsfull respekt och skyldig
bättn för den fränge Konfdomaren i All-
männa Journalen, hwilken för ett par år se-
dan gaf sitt hynerliga miffhag tillkänna med
denne förf:s arbeten. Det förräder dock en
egen tanke om hela den svenska Allmänheten,
att förmoda, det ingen skulle wara kunnig
om detta författareförhållande och kunna för-
råda det för JournalRedaktören, hwarigenom
naturligtwis Öfversättaren måste råka ännu
wärrer ut inför sin Mäcenos, såsom den der
welat föra honom bakom ljuset. Dock öds-
mjukhet och en och annan mot samteliga ana-
de KryptoJesuiten swingad lars torde wäl
hjelpa saken.

Önekligen har De la Motte Fouqué en
mera afgjord talent för Romanen än för Skä-
despelet. Gerna dröjer han wid det fullständi-
ga utmätandet af Toston, utan att förnä
concentrera effecterna till wisa hufwudfina-
tioner eller att så fullständigt utteckna ett eller
ett par anletsdrag, som det af den dramatis-
ka genren fordras. Dersöre äro hans Dra-
mer, — med undantog af hans måstarwerk
der *Held des Nordens*, och några andra som
icke egentligen synas wara bestämde för thea-
tern, — nästan allesammans temligen kalla
och måste från scenen nödwändigt göra föga
werkkan. Framdrallt gäller detta omdöme om
den närwarande; der annars sjelfwa ämnet
är en så afgjord Roman, att den werkligen
vunnit på — för Läsaren likwäl blott — att
närmare af den dramatiska formen begränsas.

Skalden framställer neml. här för oss ett för-
herrligadt minne af den bekanta händelsen då
Carl den stores dotter, Emma, bar sin älf-
ling, Ranzleren Eginhard, på sin rygg, från
sitt rum genom snödrifworna och derigenom
förwärfwade sig honom till gemål.

Men Skalden hade äfwen ett annat äm-
domål med sin Digt. Han wille neml. lifst-
gare fåta sina Landsmäns deltagande upp-
märksamhet wid deras gamla herrliga nation-
alEpos, *Lied der Nibelungen*: detta må-
sterstycke, hwilket man icke obilligt satt wid
sidan af *Iliaden* och *Odyseen*. Af Eginhards
berättelse, att Kejsar Carl den Store lätit
honom åt sig affskrifwa flere af *Lyskarnes*
Carmina antiquissima, yttrades på ett ställe
i *Urhendäm* den gisningen, att härmed mös-
ligen kunnat menats *NibelungenQwäder* och
den gamla *Hjelteboken*. Denna gisning har
wår Skald, med fullkomlig poetisk rät, an-
tagit som ett giswer factum, och lätit icke
allenast den gamla *Sigfridsängen*, på wift
sätt bereda både knuten och upplösningen, ut-
tan äfwen, som en egen slags chorus, ge-
nomlöpa hela pjesen och slutligen fira den
lyckliga utgången med de öfwermåttan stöna
verserna:

„Om hwita handen trycktes då en och an-
nan gång
Med eldig älfkogs-tränad, det står ej i min
sång;
Men ej kan jag försäkra, att ej det skedde så:
För sakt skulle annars två föra hjertan så.
När Sommaren begynte att markens blom-
ster färga,
Förmädde Niddarn knappast att i sitt bjer-
ta berga
Swad honom då besvärdes: den böga fröjd
och gamman
Att med den som han hade kär nu blifwa wigd
tillsammans

Då tänkte mången kämpe: Hej! Om mig hån-
 de så,
 Att jag med henne ginge, som jag ser bo-
 nom gå,
 Och sofve se'n med henne, det skedde utan
 twifk. --
 Gör bättre Drottning skriddes ej för, det wet
 jag wist.

Och från hwad kungarike der gäster kommo då,
 Så märkte de wid hofwet allenast dessa två.
 Hon lyka sig den tappre, allt efter sitt behag,
 Och han ej kände förre fröjd i all sin lef-
 nadsdag."

Då härtill kommer, att hela händelsen är ut-
 förd med en innerlig, barnslig ofkuldfröjd i
 hugen och med en renhet och skoning i com-
 positionen, som ej nog kan berömmas; att
 det hela ännu mera är upplifwadt genom con-
 trasterna mellan den listige fina, grekiska Ge-
 sandten Arfophius och den öppna, trohertiga
 sachsiske Riddaren Degenwerth; historiskt för-
 ädladt genom fluggporrätter af Kesar Carls
 nu af älderdomen mildrade hjeltestorhet och
 närmare sammanknuten med vår tid genom
 den genialt uttränkta hysning, som hembä-
 res åt Niebelungenzwäders förtjente utgif-
 ware, Wälsching: så hafwa wi många skäl
 att fröjdas öfwer, att detta lilla lätra och
 sköna stycke blifwit öfversörde på swenska,
 helst som detta med skicklighet blifwit till-
 wägabragt.

Wäl har Rec. icke haft originalet till
 hands för att anställa jemförelse mellan det
 samna och öfversättningen; men Rec. har läst
 den som en ursprungligen swensk skrift i all-
 mänhet med mycket nöje, ty diktionen är listig,
 lätt och poetisk. Synnerhet hafwa de an-
 förda ställena ur Lied der Niebelungen före-
 träffligen lyckats i tolkningen, der öfvers.
 mycket wäl attrapperat den fria regelbundens
 beten af detta sköna, de nordiska Språkens

ätra och rena episka versslag. Äfwen me-
 tern i Dialogen är merendels korrekt och flö-
 tande. De betydligaste undantagen äro följ-
 jande:

Sid. 6.

"Wet jag nog. Och jag ock. Hur Konung
 Sigfrid."

Denna vers är icke allenast öfwermåtig, us-
 tan äfwen ekophonisk, i anledning af de
 redunderande ljuden och och ock. Samma
 anmärkning gäller om denna vers, sid. 7:

"Hans lyfter der er besjar: så är er till
 ära gjordt."

Hwad åter angår denna vers, sid. 25:

"I tjenst hos den, jag hitkom för, jag är då."
 så är den icke allenast, i metriskt afseende,
 tung, utan meningen är icke nog tydligt och
 genuint uttryckt.

De öfriga ställen, der Rec. trott sig upp-
 täcka ett mindre wärdadt och noggrannt ut-
 tryck, förekomma:

Sid. 8.

"Det fröjdar mig iust riktigt att ändå
 Jag träffar honom."

Sid. 17.

"Det wist är något skönt med dina
 drömmar."

Sid. 40.

"Tillbaka -- företaka -- gör forg."

I Tyskan heter dessa ord:

Denn scheiden und meiden thut weh!

Wäpeltigen uttryckas de icke lätt med samma
 korhet, som i originalet, men det walda säta-
 tet har mycket emot sig.

Slutligen anser sig Rec. böra nämna,
 att flere äfwen betydliga tryckfel wansåkka
 upplagan.

Huru Doctor Martin Luther tänker om
Förnufts bruk i andeliga ting *).

I N:o 10 af denna Tidning hafwa wi genom anfrände af flera ställen ur Pauli Skrifter wisat, att Christna Religionen är länge ifrån, att of Förnuftet begära ett selfmord. Nedanstående utdrag ur Dr Luthers Tischeden, c. 12, skall öfvertygga alla andelige Obscuranter, att de öfwen hos wår Bekännelses Stiftare icke hafwa att påräkna minsta skydd.

„Die Vernunft ist bey geistlichen Sachen wie das Weib in der Kirche, da soll sie schweigen, denn der Geist allein ist der Mann. Wenn aber der Mann gesprochen hat, dann darf, ja soll sie auch ein Wort mitreden, gleichwie ein frommer Ehemann sein Weib nicht zwingt, daß sie blindlings seinen Beschlüssen folgen muß, sondern sie mit Gründen gewinnt, und überzeuge, daß es so am besten ist. Ja, weil der Geist ein ungestüm und hitzig Ding ist, das oft gerade in den besten, ja geistlichsten Sachen am ungemessensten zusähret, so setzt Frau Vernunft als ein kluges, treues Weib im Hause, daß sie sein Ungestüm mäßige, und ihm mit sanften Worten sage, was geht und was nicht geht. Weil aber Vernunft in manchen Menschen über ihre Schranke geht, und, wie unkluge, böse Weiber thun, redet, wo sie hören, urtheilt, wo sie vernehmen sollte — darum die

*) I anledning af det sid. 171 gifna löfte.

Vernunft, (wie Sie ehemals gewollt), gar zum Tempel hinaus werfen, ist eben so wenig fein. Die Vernunft ist der Eitelkeit unterworfen, wie alle andern Creaturen Gottes, aber der Fromme wirft sie darum nicht weg, sondern scheidet und sondert das Wesen von der Eitelkeit und Narrheit. Gold bleibt und ist ebenfowohl Gold, wenn es ein schändlich unzählig Weib trägt, als ein fromm und züchtig Weib. Der *** Leib ist ebenfowohl Gottes Creatur, als einer ehelichen Matrone. Also auch die Vernunft, wenn sie in den Sophisten zur *** geworden, bleibt immer die Vernunft, wenn gleich verdorbene. Also soll man die Eitelkeit und Narrenwerk absondern und wegstun, nicht das Wesen und die Substanz, oder Creatur von Gott geschaffen und gegeben.“

Änn Som bekant är, har man i flera år anlagat den s. k. Nya Stolan för Katholicism, d. w. s. att wilja göra Tron till allherrskande i Religion („och wetenskap“!!). Då wi nu mot Hr Tegnér nödgats föra Förnuftsrets talan, öfwise wi, att man twertom torde bekylla oss, att wara bättre Protestanter, än billigt wore. Men hwarför strida, då man så litet förstår oss? I andeliga mål erkänna wi neml. ingen motsats, intet ensidigt fördrönde mellan Tro och Förnuft. En manlig Tro är, mena wi, en af Förnuftet styrkt och bekräftad Tro: densamme Luther kallat der Geist, den der bör wara mannen i kyrkan.

Man wederslägge oss!

Rättelser: Sid. 161 rad. 17 står E. läs Hr E. -- Sid. 170 rad. 30 står förliknings-
art läs förliknings-art. -- Sid. 171 rad. 24 står öfwerligt läs öfwerwigt.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 13.

Törtdagen den 28 Mars

1818.

R e c e n s i o n :

Utkast till de bildande Konsternas Historia
i Föreläsningar af L. Hammarståld.
Stockholm, Gröhn, 1817. X. 460 fidd. 8:o.
(Slut fr. No 12).

De följande Föreläsningarna öfwer Hol-
ländska, Tyska, Engelska, Spanska, Danska
och Rysska Konsthistorien innehålla till det
mesta säkra och tillförlitliga omdömen och upp-
gifter, så wide neml. Rec. kan döma af de
så Författare han i dessa ämnen haft att råds
fråga. Rec. wil häröfwer inkränka sig till
följande.

Sid. 332 bekänner Förf., att han af
Kuisdael (Kriswes ju Kuisdaal?) icke fått
se något original, utan endast en Copia ut-
förd af Wamsell Karsten. Detta beklagar
Rec. så mycket mera, som han har sig bekant,
att i Stockholm finnas ewenne säkra origina-
ler af denne store Landskapsmålare, neml. ett
i H. Exc. Grefwe Esens kabinet och ett hos
H. Exc. Grefwe Drahe. Dehnom bestier

också Enkefru Grefwinnan Lagerbjelke en taf-
la, som med mycken sannolikhet föregifwes
wara af Kuisdaal.

Rubens konstcharakter framställles s. 318
träffande och riktigt, ehuru på ett mindre
behagligt krasfspråk. Bland de af Hr H.
uppgifna 14 tafflor af Rubens, hwilka lära
finnas i Kongl. Galleriet, nämnes blott en,
som föreställer Susanna i badet; om denna taffla
berättas, att Österrikiska Sändebudet hos Gu-
stav III, Grefwe von Kageneck bies under för-
redragandet af ett ministerielt wärf inför Ko-
nungen deraf så frapperad, att han afbröt sig
sjelf med detta utrop: „Min Gud! hwad Ers
Majst der har för en wacker målning!“ —
Om de andra 13 nämnes icke ett ord — icke
engång en anekdot. Det är skada, att Hr
H. är så njugg på beskifningar öfwer våra
Svenska konstfätter. De så tafflor han
anföer af Italienska Skolorna har Rec. redan
uppragit. Wi sakna dock der den taffla af
Guido Reni som förwaras på Museum och
föreställer den Heliga Familjen; ätzensom alla
underrättelser om Italienska Mästares arbeten

i privata Samlingar. Det finnas t. ex. hos H. Exc. m. m. Grefve Brahe herrliga originaler och copior af Italienska konstnärer och Hr Öfverst-Lieutn. von Serdens walda och dyrbara tableau-samling på Ekeby, nära Strömsholm, innehåller några förträffliga tafvor af Albani, samt af Caravaggio en precision af fångar, framställd med en i högsta grad rörande naturfanning. — Äfwen den flotta af handteckningar, som Kongl. Sw. Museum besitter — kanske den största i Europa — widrör icke heller Hr H. med ett enda ord. Nec. kan derför icke afstå sig ifrån att meddela sina läsare några underrättelser härom. Utser till denna dyrbara collection lades af C. S. Tesin, som sedan öfverlemnade den till Konung Adolph Fredric. Den består af 13 portfeuiller, rangerade efter målarkolorna och utgör öfver 3000 blad. Der finnas teckningar af de äldste Italienska målare (såsom af Giotto, Francesco Francia o. a.); af Raphael visas 26 af Giulio Romano 16, af Correggio 6; af Annibale Carracci 55, af Ludovico 10, af Augustino 32, af Guido Reni 27, af Guercino 36, af Titton 16, af Van Dyk 21 o. s. w. Om man också skulle medgifwa det inkast, som i afseende på handteckningar i allmänhet och äfwen på denna collection wänligen göres, att icke alla äro af de stora mästare, hwilkas namn de bära, så finnes det likwäl äminstone här en stor mängd, som så tydligt bär stämpeln af mästerkap, att, om också artistens namn icke med full säkerhet kan bestämmas, handteckningen likwäl icke stort förlorar i värde. — Hwilkas frön till herrliga compositioner, hwilken rikedom af känsla och fantasi ligger icke i dessa inspirationens omedelbara ingifwelser! Nec. förgätes aldrig de dyrbara stunder han tillbragte wid dessa portfeuiller.

Sid. 334 säges van Huisum hafwa njutit Bergheims handledning i Landfapsmåleri; men Bergheim dog 1683 och Huisum föddes 1682; det blir således swårt, att weta, hwari den handledningen egentligen kunnat bestå.

Sid. 336 påstår Förf. att „Niclas Wurmser, som war Kessler Carl IV:s Hofmålare och således lärar ha lefwat emellan 1347 och 1378, är den äldsta tyska Målare, man till namnet känner.“ Detta är wäl icke aldeles sannt. Längre förut har man namn på berömda Tyska Mästare af alla slag både Målare, Skulptörer och Architekter. Nec. will icke upptaga dem, som med sina dyrbara miniaturmålningar pryde så många handskrifter från 11:te och 12:te seklet; ehuru äfwen här förekomma många umärkta namn, utan will inskränka sig till sådana, som idkat konsten i widsträcktare omfattning. Redan på 900talet blomstrade målarkonsten i Östra Tyskland och från denna tiden har man flera rykfbara konstnärnamn, t. ex. Tutilo, död 896 och Notker död 982. De hörde båda till klosteret St. Gallen och woro icke mindre skickliga Målare än Skulptörer. Deras rykte war äfwen i andra länder widt utbredd; och deras tafvor och Skulpturarbeten i guld och elffenben mycket eftersökte. Som architekt och målare är den Helige Bernward berömd; han war Otto III:s lärare. I elffte och tolfte århundradet blomstrade Målarkonsten särdeles i Baiern; och Fiorillo (Geschichte der Zeichn. Künste in Deutschland. Hannover. 1815) nämner en Ariram, en Gotschalk, Hartmann, Bernhard, Eberhart o. fl. såsom stora målare för denna tiden, och i konsten att måla på glas (en tysk uppfinning) berömmes en Tegernseer Munk wid namn Wernher omkring år 1090, många andra att förtilga.

Sid. 353 har Förf. hopblandat emenne särskilda personer. Den H. Kuesli, som utgifwit *Künstler-Lexicon* är ej densamma utan får till den, som *Schreib-Letters on Painting* och war en så ißrig beundrare af Michel-Angelo. Ett prof af Sonens maniererade konst kan ses i det hufvud af Satan, som finnes graveradt i Franska upplagan af Lavaters *Physiognomik*. Besynnerligt förefaller det äfwen Rec. att Hr H. bland Tyska Konstnärer alldeles förbiått den bekante Preussiske Bildhuggaren Schadow i Fredric II:s tid samt den i vår tid så förträfflige Grovdrea Müller. — Men Rec. vill fortskynda till granskningen af den femtonde och sista Föreläsningen öfwer *Svenska Konsthistorien*.

Förf. börjar med uppräknandet af de få fallor, som en Forskare i dessa ämnen har att tillgå. I denna förteckning synes att Hr H. ej hafte tillfälle ett rådfråga Sigis L. Gahms handskrifna Samlingar rörande *Svenska Konstnärer* 4 volumer 4:0 på Upsala Akad. Bibliotek. De innehålla en mängd documenter afsciperade ur Riks-Archet samt diverse biographiska anteckningar och notiser icke utan intresse, ehuru samlade och redigerade utan all kritik och granskning. Med den ringa och inskränka hjälp Hr H. hafte, tyckes hans begäran om öfverseende och tillgift för ofullständigheten i uppgifter och för de mistag, som i dem möjligen kunna inslyta verkligen vara rätt billig; ehuru Rec. måste tillstå, att många äro sådana, att de genom litet noggrannare undersökning ganska lätt kunna blifwa rättade, och många bära så tydligt stämpeln af slurf, att de nästan äro oförlikliga. En Rec. i *Stockholms Posten* har också på Hr H:s begäran icke haft minsta afseende, utan med en bitterhet och ett hånande åtlöje, öwärdigt hwarje sann

Wetterskapsman, gått igenom hans många mistag och origtigheter. Ett sådant mortagande förtjenar wiserligen icke den, som framträder med ett arbete i en hittills alldeles oarbetad genre af *Litteraturen*.

Förf. har indelat *Svenska Konsthistorien* i 5 perioder; 1) till Gustaf I; 2) till Christina; 3) till Carl XI; 4) till Ståfstandet af Akademien för de Frela konsterna och 5) till närwarande Tid. Denna indelning synes Rec. påseende och riktig. Såsom det äldsta monument af bildande konst i Norden, anses det bekanta Riwiska monumentet, hwaris inhuggna figurer Hr H. tror wara orientalska. — Högst intressant är den underrättelse Hr H. meddelar om den märkwärdiga Botfyrkostenen, nu mera förwarad i Konungens Museum. Hr H. hänför den till 1100-talet. „Den är en stor Sarcophag af sandsten med ett såkalladt Capell wid ändan och försedd med både latinisk och runisk inskrift. De båda långsidorna äro med basrelieffer försedda, hwilka wiserligen förtjena ett närmare betraktande, icke allenast för deras symbolik (i ett sålt ser man en qwinlig figur med en pyramid i handen; i ett annat en qwinna, som håller en hind om halsen o. s. w.) utan äfwen för det verkligen goda arbetet. Besynnerhet äro de rikt ornerade listerna med mycken sårldighet utförda.“ För dem, som wilja hofwa någon närmare kunskap om detta monument och den derå befindliga *Runeskrift*, tror Rec. sig här böra nämna att dessamma finnes afritadt ibland H. Curio's *monumenta Lapidum Runicor.*, hwilka merensdels årtölja *Ödhricks* och *Rolfs Saga* af *Verelius* 1666 i Upsala utgifwen.

Till Hr H:s förteckning på *Kyrkomålningar* från medeltidens sid 397 skulle wiserligen ännu mycket kunna läggas. Ej biort *Rums*

Ulla, Kyrka i Calmare Län har sådana gamla målningar i hvalfver. Lielena kyrka i Upland och Kumla i Westmanland hafwa talmåningar, hvilka till våra dagar ganska wäl bibehållit sig. Föröfrigt finnas hos Schaffer de antiquis Sveciæ insignibus många kyrkomålningar stuckna i koppar, och Peringskiöld i Monum. Upland. har äfwen förwarat flera. En märkwardig omständighet wid våra äldsta kyrkans form borde Hr H. nämt, den neml. att de äro fullkomligt retunda. Sådant är t. ex. Solna kyrka nära Stockholm och en dylik skall finnas i Westergötland. — Flera portraiter från slutet af denna period borde Förf. äfwen upptagit och beskriwit. Wi äga ju Engelbrechts målade på trädet Swanse Stures och hans Gemåls, Carl VIII Knutsons och flera andras dyrbara portraiter förvaras på Skokloster och Salesta.

Swad Hr H. sid. 405 förtäljer om Johan III:s monument i Upsala Domkyrka, om dess förolyckande wid Belt o. s. w. äre alltsammans ogrundadt. Rec. wet ganska wäl, att det är den wanliga af Domkyrko-klockaren i många år för alla resande repeterade berättelsen, men förhållandet lärer likwäl wara annor. — Fartyget, som skulle från Italien föra detta, af Sigismund beställda, monument, förolyckades icke i Belt utan wid Danzig. Bilderna kommo att uppläggas och då emellertid Sigismund blifwit fördrifwen från Sveriges tron, gittade han ej dit sådana monumentet, utan skänkte det rentaf till staden Danzig. Der stod det ända till Gustaf III:s tid, då i anledning af den bekanta J. Bernoulli Den Angres i sin Reise-Beschreibung gjorda anmärkning, Gustaf III genom hederliga presenter till wederbörande auktoriteter i Staden erhöill tilläse, att afhämta det 1782 *). Det fördes då till Upsala,

der det i Domkyrkan äfwer 30 år legat bortglömdt, tills det, förledne sommar genom Domkyrko-Syblomannen Anjous berömdwärdad ärgård, på Domkyrkans befofinod ordentligen blef uppställdt i Catharina Jagellonicas StrafChor, efter den plan (om icke Rec. be- drager sig) Prof. Gårbe dertill gifwit.

Angående de sid. 406 omtalte rastorna äfwer Christian II:s tyranti hvilka finnas i förmaket till Consistorii Academici Sektionsrum i Upsala borde äfwen blifwit nämndt, att de beställdes från Antwerpen af Gustaf I. De äro 8 till antalet, och blifwo enligt Wulfers Beskrifn. inköpta af Akademien 1745.

Sin tacksamhet måtte Rec. förklara Hr H. för den sid. 410 gjorda wederslägning af E. G. Tesins, sedan af Lagerbring o. fl. upprepade anekdot om Drott. Christinas förmenta barbarism i offernde på Correggios Leida och Jo; äfwen som, att Hr H. tagit Meyrens parti emot samma Grefwe Tesins oberwista tillnåle om försusning af andre mästares arbeten. Ett herrligt porträtt af den herrlige Ol. Rudbeck, måladt af Meyrens, finnes uti Med. Facultetens Sektionsrum i Upsala. Förf. borde här äfwen ihågkommit hans Son Martin von Meyrens, hwilken född i Stockholm 1695 reste ut helt ung och blef en umärkt flicklign miniaturmålare. Han dog 1770, som Direktör för Kejsarliga Mäslar- och Bildhuggar-Akademien i Wien, sedan han bildat flera Elever, bland hvilka nämnes en svensk Dederich, som han antog då han 1730 på en kort tid besökte sit fadersnesland och som sedan följde honom till Wien. Om denne Meyrens finnes underrättelser i Gjörwells Samlingar; i Neue Bibl. der Schönen Wissenschaften o. fl. fl.

*) Elers Tal i Witterb. Akademien 1787. S. V.

Eid. 412 upptar Hr H. såsom Gravbrer under Drottning Christinas tid Johan Falck från Danzig, och en annan Toff, wid namn Johan Saff. Härill kan läggas en tredje Joh. van der Welde. Han antogs såsom „Kopparstickare“ i Kronans tjenst 1650 och fick 450 dal. Siltwermünt i årlig lön (Gahms Saml.). Åfwen will Rec. anmärka, att nämnde Falck icke hetat Johan utan Jeremias. Han war född i Polen och mycket färdigare konstnär än Saff. Sandrart i Theutsch. Akademie, II Th. III Buch p. 361 omtalar honom. Han har groverat flera Swenska portraiter efter Beck's målningar. — Bland utländske konstnärer för denna tid, sakna wi åfwen hos Hr H. den ryktbare portaitmålaren Bourdelot, som en tid war Drottningens Gunstling, men blef sedan födraktad och glömd. — Hvilket hwimmel af arriker, det fördrigt måste hafwa warit wid Christinas hof, beswisar blott den omständigheten, att hon underhöll och sysselsatte icke mindre än 13 Miniaturmålare. En Fransos Pierre Signac, som förmodligen hörd till dess senare, nämnes i ett bref af Drottningen för 1648, (afskrifwet i Gahms Samlingar), der honom tillägges 600 Rdtl årlig lön. Omkring 1665 lär han hafwa rest tillbaka till Frankrike. — Någon Skulptör påstår Hr H., att man förgäfwes söker under denna tid; men inskallades icke Nicolaus Wällich af Christina? och äro icke af honom (af hwilken Hr H. säger sig ej känna något arbete) de alabasters eller marmorbilder, som höra till De la Gardiska grafven i Wårnhems kyrka?

Bland Arkitekter under Carl X och XI, borde icke Ol. Rudbeck blifwit förbigången; åfwen som bland Skulptörer icke Casp. Schröder, hwars vackra buste af Carl XI. (der enda exemplar som finnes, och gjordt i Stockh.

1695) är i Upsala Bibliothek uppställd. Chaveau, som åfwen hör till slutet af denna period, har Hr H. sid. 423 alldeles fälskt gjort samtida med L'Archeveque; och La Porte, en Fransysk Skulptör, som infallades till biträde wid orneringen af Stockholms Slott, finnes alls icke nämnd.

Att Hr H. åter mistagit sig, då han sid. 414 påstår, att Ehrenstrahl upphöjdes i Friherrligt stånd, har Recensenten i Stockholmsposten redan anmärkt. Densamme påstår åfwen, att årtaler för Statuebildhuggaren Bouchardons ankomst till Sverige är sid. 416 fälskt ursatt till 1693, utan bör wara i början af 1750talet. Derom är tillwilt mycket fråga. Det senare är troligtwis lika fälskt som det förra. L'Archeveque infom ju till Sverige 1755? Då war Bouchardon (J. Ph.) son af Edme Bouchardon redan död; ty det war just hans plats som L'Archeveque fick. Troligen hade han wistats i Sverige minst 10 till 15 år, och således bör det rättas årtalet för hans ankomst finnas emellan 1730 och 40. Omkring 1693 måste Chaveau och La Porte inkommit. Från den tiden förskrifwa sig också de båda Colossala Lejonen wid Stockholms Slott, hvilka således icke som Hr H. förmenar, kunna tilläggas Bouchardon. Icke heller låra Menoméeerna öfwer Norra Slottsporten wara af honom (se StockholmsPosten för år 1815 N:o 23).

Uf Burchard Precht ansfr Hr. H. s. s., såsom konstmanne, endast Altaret i Upsala Domkyrka. Detta i likhet med Altaret i Loreto utförda arbete är wiserligen det betydligaste, men icke det enda af hans hand. Stenbocksta monumentet i Storkyrkan i Stockholm och Leijonhuswuds Epitaphium af hwit marmor i Middarholmskyrkan, låra åfwen wara hans arbeten. Denne konstnär war född

1651. Hans sista arbete är det nämnda altaret i Upsala Domkyrka, wid hvilket han biträddes af sin son Christian Precht. Mon har öfver honom en medaille, hvilken på ena sidan föreställer hans bild med omskrift: Burchard Precht Sculpt. Reg. Svec.; och på den andra en Pyramid, wid hvars fot en lillkista är placerad. Öfverskriften: Solidiorum posuit virtus; i exerguen läses: mortuo a. 1738 æt. 87.

Urom Lembke, har Rec. för perioden under Carl XI och XII funnit i Gahns Samlingar namnet på en annan Baraillemålare, neml. Dan. Stavert, hvilken likväl endast lärer befattat sig med copiering af Lembkes tafflor. I ett bref från Carl XII af 1699 kallas han också Baraille Copist. Afwentes des en, för Hr H. obekant, Gravde Johan Christf. Sartorius, Nürnbürgare, vill Rec. nämna. Han inkom troligtvis under Carl XI. Det enda arbete af honom, som Rec. känner är ett portrait af Juben E. Christian Mandel, döpt i Dofka kyrkan 1681, då Carl XI och Hans Drottning woro sadbrar.

Wid artikeln sid. 419 om Grefwe Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna vill Rec. tillägga, att originalritningarna låra finnas i ÖfverInspekt. Reschers Samlingar, samt skola wara i högsta måtto förträffliga och alldeles icke så stela, som de i gravuren ofta hafwa blifwit.

Då Hr H. sid. 421 nämner Ehrenstrahls Elever, borde Starbust icke blifwit utelämnad. Fröken Ehrenstrahl (gift Wattrang) har, utom de arbeten Hr H. nämner, äfwen målat Presidenterna i Svea Hofrätt, samt den genom sina resor bekanta Tavernier. Portrattet finnes på Akad. Bibliotheket i Upsala. Bland HofIntendenten Dav Kroffs Lärjungar saknas: Staffan Ekeroth, som i

[början af 1700talet sldt sina dagar i granskapet af Linköping och hwilkens arbeten, till en del historiska synen, wäl ej äro mycket kända, men sörjente i flera hänseenden, att wara det; samt J. S. Scheffel död 1781, 92 år gammal. Han inkom från Swenska Pommern till Sverige 1723, sedan han gjort widsträcktare resor i och för sin talent; war på sin tid en aktad Konstnär och en of WälarAkademien förra Ledamöter. Flere af hans Portraits äro graverade af C. Fritsch, J. S. Martin o. a.

Sid. 422 „Att Schröder war skickligare Historiemålare än Porträttör, wisar Altartafeln i Kongl. SlottsCapellet“ — på Drottningholm, måste Förf. hafwa welat säga; ty Altartafeln i Kongl. SlottsCapellet i Stockholm är ingen målning utan ett Skulpturarbete. — På följande sida gör Hr H. Historiemålaren Taraval till blomstermålare, och ornamentmålare samt påstår, att Lorentz Pasch och hans syster hade bildat sig efter van Dyk. Huru Hr H. kommit på sådana misstag är swårt att förklara. Rec. tror sig blott behöfwa ange dem, och wid frågan om L. Pasch endast anmärka, att han wäl studerade van Dyk, men icke utestutande honom, och att hans tafflor hafwa mycket mera likhet med Dalens manér än med van Dyks.

Ärtal tyckes Hr H. i allmänhet ha swårt att skrifa rätt. På de följande sidorna sörkommer en stor hop sådana, som äro originala, förmodligen genom misstänkingar och tvöckel. Så t. ex. Floding dog ej 1792 utan 1791; Säfwenborn ej 1785 utan 1784; Hallblad ej 1816 utan 1814; Ehrensward ej 1802 utan 1800; Desprez ej 1802 utan 1804 o. s. w.; men Rec. medger gerna att dylika fel äfwen lätt kunna in-

smuggla sig, då man ofta måste förlita sig på muntlig sâgen.

Bland Gravdrer för medium af 1700talet kunde åfwen C. Bergquist (född 1711 död 1782) fått ett rum. Mycket långt i sin tålang hann han wål icke, men han war ganska flitig och arbetsam. Han lærde sig gravurkonsten sjelf, liksom Swågern Er. Geringius, med hwilken, då Commminister i Jasobs och Johannis församlingar, han i början arbetade tillsammans i Stockholm. De af Bergquists arbeten, som Rec. känner äro följande: den stora chartan öfwer Stockholms Stad af Tillåus; Strömkronas Sjöchartor; de så kallade Hedengrans taflor öfwer Jubelfesten; en hop plancher till WattenstapsAkademien handningar från 1739 och, tillsammans med Geringius, Carlsköldska Wapenboken, som utkom 1764 och å nyo utgafs 1781, hwartill Supplementet war Bergquists sista arbete. Dessutom har han åfwen, liksom Geringius, graverat en stor mängd portraiter. Hans son blef adlad och kallad Lagerheim. — En annan mera utmärkt Gravdr mid början af 1700talet, som Hr H. åfwen glömt, är Truls Arwidson (död 1795) han har graverat plancherne till Peringskiölds Monumenta Uplandica, som på inter fått eftergifwa Dahlbergs Svecia Ant. & Hod., hwartill utländska måstare nyttjades.

Såsom bidrag till förteckningen på Swenska Konstnärer, som bosatt sig utom riket, will Rec. nämna Portraitmålaren P. Eberh. Coggell, som född, i Stockholm, lærer omkr. 1761 hafwa rest ut med person och tagit touren åt England och derifrån till Frankrike. Han återkom aldrig till Fäderneslandet utan stannade i Lyon, och blef innan kort Professor wid Målars Akademien derstädes. Hans dödsår är Rec. obekant, men 1783 lefde han ännu.

Om Ehrenswärd hade Rec. gerna sett, att Hr H. varit litet omständligare; samt gifwit och några beständare charactersdrag öfwer detta owanliga snille och en närmare beskrifning om hans arbeten. I hans handteckningar t. ex. öfwer Swenska Historien, af Oxensjerna kallade Snilletts lek i Swenska Historien, hwilken Gudomlig lek, hwilken herrlig, outdömlig skatt af qwickhet, och snille! Huru länge skall den önskan blifwa ouppfyld, att så hans teckningar graverade? De äro nu icke tillgängliga för andra än dem, som äro lyckliga, att få tillräde till de Samlingar, der de förwaras och huru mången saknar icke det? Med glädje har Rec. hört, att de bekanta af Ehrenswärd etruskiskt målade kruforna numera kunna i H. Exc. Grefwe v. Eneströms Bibliothek allmänt bestådas.

Hr H:s påstådda misstag i anledning af några i sista Föreläsningen citerade och i Stockholm befintliga taflor går Rec. med tyfnad förbi, såwida han såsom icke Stockholmsbo har swäret, att controllera sanningen af sådana uppgifter; åfwenledes tror han sig icke böra upptaga irringen om Hjelm och Martin, (af Förel. 1817 förklarade som döda), då den redan wunnit för stor ryktbarhet att behöfwa widerdras. Med mera skäl hade Hr H. bland de döda kunnat nämna den för wid påf halft annat år sedan i Finland afidne Skulptören Cainberg, samt Hist. Mål. Nordquist.

Wid artikeln Masrelief sid. 431 saknar Rec. med förundran en karakteristisk öfwer hans i Mariäkyrka i Stockholm befintlige altartafla. Ja! denna taflas blotta tillwarelse antydes ej engång med ett enda ord. Ett så viktigt monument af hans konst hade wist icke bort blifwa förbigången. Föröfrigt är Förel:s omdöme om denne konstnär temmeligen träffande och sannt. Han frändömer honom

allt sinne för colorit, men tillerkänner honom deremot en ren och ypperlig teckning, samt tillägger: „Är detta nog att vara stor målare? Berättigar detta ensamt, att kallas *No: dens Raphael* som en bekant Journalist i sitt hjertas enfold benämnt *Hof-Intendenten Masreliev*?“

Deremot har Förf. med en öfwerdrifwen och obillig hårfhet bedömt Åkerström sid. 433. Om Rec. i några delar skulle medge riktigheten af Hr H:s anmärkning, att i Åkerströms teckning ofta röjes en wis welig slapphet, i hans compositioner en wis sött och tillkonstlad grace; så kan han å andra sidan aldrig gilla, att han sammanliknas och jemföres med *Voucher*, öfwer hwilken han i alla compositionens delar står så himmelswidt upphöjd. Äfwen det påståendet, att Åkerström i de frivolaste och obscenaste ämnen lyckades bäst, är falskt, och stötande, såwida det tyckes stå der för att kasta en oförtjent skugga på hans seder och karakter. Det hwari han bäst lyckades war efter *Rec:s* tanka Allegorien och i allmänhet ämnen af en omwepande och rik framställning. De af hans arbeten på hwilka *Rec.* tror sig kunna grunda detta omdöme äro följande: flera handteckningar, fordom förwarade i *Sergells* dyrbara samlingar (deribland bör nämnas en allegorie öfwer freden i *Wäråla* och en annan föreställande, *Apollo*s seger öfwer *Marfyas*); widare twenne taflor i *guache*, hos *Hr Öfwer-Intendenten Thom* på *Dagensnäs*, med scener ur *swenska* historien; en i annan privat samling förwarad handteckning, föreställande *Bacchi* triumfståg i *Indien*; och äfwen en stor ofullständig öfjemålning i *Hr Öfwersten* och *Ridd* *Härds* samling i *Upsala*. I alla dessa framträder Åkerströms konstnärliga karakter tydligt och bestämde. Den utmärkes af en hänsfärande sätthet i compositionen, en intagande och rik aruppering och en stor *hollitiré* i *enereringar*. Deremot måste man medge, att ställningar och former ofta äga mera täthet än *skönhet*; coloriten mera

prakt än sanning; uttrycket mera fladdrande eld än djup värma; och det hela i allmänhet mera slärd än allwar.

Slutligen får *Rec.* nämna, att efter sista Föreläsningen följer en *Epilog*, hwari Förf. rånnerar hit och dit om karakteristisk och nationalitet i konsterna; samt ansår såsom gyllene ord af *Albrecht Dürer*: „Jag will hwarken måla antikiskt eller italiskt, utan efter jag målar för *Tyskar*, will jag måla i *tyskt*;" samt widare, då han måste tillstå att *Kranachers Christus* ser ut som en *tysk Landprest*, redskar sig sjelf med dessa ord: „Så låt honom då gälla för en prest blott, och konstverket blir lika skönt.“ Wänne det? således om en *Artist* i våra dagar sätter sig ner att måla *Johannes* och *Johannes* kommer att se ut som en *swensk Bonddräng*, så behöfwer han blott låta honom gå och gälla för en *swensk Bonddräng* och konstverket blir lika skönt. Anser då *Hr H.* naturfanning för konstens högsta mål? Tror han då sträng nationalisering wara af så oändligt värde i konstprodukter; och är *Albrecht Dürers* *tyskhet* hans största förtjenst? Nej wisst icke. Han säger sjelf oss förut, att konstens lyfte är, att upphäwa alla nationella gränser och hwilka symboler konstnären wäljer, är likgiltigt blott de öfwerensstämma med ämnet. Har *Hr H.* här riktigt wetat hwad han wille säga? och ligger icke i hans ord en motfäggelse? — *Rec.* önskar, att han måtte någon gång tydligt förklara sig öfwer detta ämne och will blott des förinnan till hans behjertande hafwa hemskäl: om icke, då *phantasten* nödwändigt måste åter gifwa sin *afskädning* under *individuella* former, i dessa ligger något *universelt*, som egentligen är det, hwilket konstnären bör söka att uppförta, frist från alla *willkorliga tillfälligheter*; och om icke widare framställningen bör wara *skön* och *harmonisk* h. e. *idealistisk*; ty andas icke genom hela konstverket en *idé*, så förlorar det *individuella* sin *betydelse* och dermed allt sitt värde och blir ett *copierat*, utan full inre sanning och *harmoniskt* lif.

G.

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 14.

Onsdagen den 4 April

1818.

R e c e n s i o n e r:

Den Sköna Curpanthe's af Savoyen Historia, utgifwen af Fr. Schlegel. Öfversatt af Carl Erik Ekmark. Strengt nås 1818. 151 sid. 8:o.

„Jag vågar hoppas,“ säger Öfvers. uti sitt företal till det verk Rec. nu går att ommåla, „att närvarande vackra riddarroman skall öfvertygga öfwen den fördömsfullaste, att ren känsla för det rätta och sköna, förenad med den frommaste anda, under Medeltidens förbistring lifwade den sanna Riddaren.“ Detsä beträffande påminner Rec. om det olika sätt, hwarpå Medeltiden och dess litteratur hos oss bedömmas, samt om den måttstock hwarefter Romanerna, denna art af konstprodukter, hwilken inriktad våra dagar bibehållit den starkaste anklagen af sitt upphof, utaf en del inländske konstdomare slattas och wårderas. För att, efter sin förmåga, lemna en anledning till ett rättvisare och sannare omdöme, än man ofta får höra om detta tidehvarfs anda,

men framskräckt, för att uppgifwa efter hward måttstock Rec. för sin del bedömmar egentliga Riddar-Romaner, har Rec. ansett det icke oijesligt, att förutsända några anmärkingar öfwer de ämnen som härmed hafwa ett direkt samband. För de flesta läsare kommer Rec. att upprepa helt och hållet bekanta saker; hos andra, torde han kanske lyckas att wäcka en frödomsri reflexion, hwilket omöjligt blir en seger för den goda saken, emedan medeltidens storhet och glans lika så afgjort segrat på ett rent och förut ej intaget sinne, som det står alla andra med blindhet, och tvingar dem sålunda, att uti detsamma se idel mörker och förfräckande fluggor. Men billigtwis kunna dessa ej detsamma anklagas; ty regeln är: cum conscientia erronea agendum est.

Den murknade stoden af Romersk storhet witrade redan genom sin höga ålder och massans porositet, samt rasade slutligen genom den wäldsamma stöt den erhöi af kraftiga och mårgfulla frigare nationer. Welkligheten och förslappningen haltade ner i sina grafwar, och deras söner, de swaga och nerfösa lasterna,

förbrändes på tidens bål, under jublande härskeri af de mäktige förstörarne. Ur askan uppstod en ny Phoenix, den nyfödda och unga kraften i Europas gamla och asmattrade lemningar. Men kristendomens skära och renande låga genomrängde snart krigarens hårda järnbröst, och dess milda värma sochrade den flammande och förstörande elden i deras stormande blod. Ett nytt slagte uppstod, som förenade de sriborna nationernas ärfda kraft och frihetsskänsla, med den gudomliga lärans fromma och lifsigwande anda. Den dyrkan som fordom tillhöorde de store och wäldige krigsgudar, sammansmälte med en warmare tro och kärlek till en ewig, blot af en oändlig anting och ett fromt hjerta förstådd Gudom, hwilken i sin stora underbara trefald och enhet, wäckte de manliga sinnenas förundran och wördnad; men i deras fordna gudalära fann ett ärefken, och snart genomgiddgade deras för allt stort och wördnadsbjudande öppna sinnen, med en stilla och till handling mäktig andakt. Den wäldsamma kraften hos dem hade brusat ut; men en ren och wärmande brand lågade på altaret af deras hjertas helgedom, och wärmdades der af tro, kärlek och religiös fromhet. En stark och frisk natur omfattar allting med brännande hästighet, uttalar sanningen utan omsvep och sminkande phraser, idler gerns att på andra öfwerföra sin öfwerlygelse om det rätta och sanna, och är mäktig att dö för sin tro och sin bekännelse. Här af tidens frimodighet att för tro och gudalära uppoffra sällhet, lif och allt hwad detta kan hafwa behagligt och retande; samt till en del äfwen dess begär att göra profelyter och att på den rätta wägen äreföra irrande medmenniskor. Då wi här till lägga folkens otålga och brännande kärlek för sjelfständighet och frihet, deras ömtålighet emot allt kufwande

wäld, deras rena och enkla seder; så torde hwar och en, som med dessa tider gjort blott en flyktigare bekantskap, medgifwa, att wi uppställt en trogen spegel af den så kallade medeltiden, på hwilkens bländande grund tidens genius med de praktfullaste sargor seders mera tecknade Chevalerietets underbara och förtrollande blomma. Ut historien, äfwen under denna period af mensklighetens utveckling, kan uppvisa oerhörda brott, mycken wildhet och många sasanfulla uppträden af en stark och ottyglad menniskonatur, har wäl ännu ingen af medeltidens fastän warmaste förswarare welat neka, (de födas så naturligen ur ett kraftfullt sinne, men hafwa ock wanligast prägel af storhet och mod); men då en tidsålder skall karakteriseras, böra ej dess smärre partier framdragas såsom tidscharakterer, eller användas att fördunkla den öfriga ljusa tafelan, liksom skulle en och annan spridd molnfläck kunna förmörka det of solen upplysta himlahwalfwet.

Äf medeltidens stora tidsanda föddes den så kallade Riddar-tiden, med alla dess för och öfwermenskliga krigare och hjeltar, dess romantiska underverk och skimmerande konstproduktier. Närde af religionens heliga lågor emellan mannasodets och årans kraftfulla armar, sostrades mensklighetens wackra anlag i födet af en ren och ideel kärlek, och frambrö de de undranswärdaste och rikaste frukter. Tapperhet war Riddarens medfödda natur, krigiska lekar och wapenbrak lifwets lust och fröjd, samt den lidande öfuldens och den betrycktes förswar emot dess tyranner, det äbla ändamål, hwartill den sanna Riddaren bestämde sitt lif, och för hwilket han uppoffrade sina krafter. Han måtte ej lifwet efter dess långvarighet, utan efter den verksamhet hwar med det ingrep i tidens lopp, och efter de

segerkransar han tillämpat sig på årans' och hjeltemobers tummelsplatser. Men beröfve war han icke ensamt den wilde krigaren; äfwen lifwets warmaste och renaste känslor sunno i hans storsinta hjerta en helgad fristad. Kärleken war hos honom wänligen den mest ideella och förfinade tillgifvenhet för ett kön, som på jorden återspeglade den heliga Guds moder, för honom det Gudomliga idealer af qwintlig skönhet, ofskuld och fromhet. Den i alla faror och för tusende dödar obbjelige Riddaren drog tåligt och med stolthet de bojar kärleken lade på honom, och prydd af sin älskarinnas sälgor trotsade han modigt fienden och döden; ty då han stridde för sin, stridde han äfwen för hennes ära, och blott den tappreste riddaren kunde anse sig den skönaste flicka wärdig. Af hennes hand wäncade han sin beldning, och han war stolt att af henne lofsjungas och beprisas. Den wackreste sidan i dessa hjeltars karakter, war dock deras heliga wärdnad för Gud och religion. För dem uppoffrade de allt annat, allt hwad för dem war kärt och dyrbart, och hwar och en riddares högsta pligt war Christna religionens helgd och försvar. Han helgade sitt swärd åt heliga Guds moder och himmelens kejserinna, tog korset och drog emot hedningar och orrogne i widt obekanta länder, att strida emot jättar, resar och troll. Eldigt brann hans öga för ära och rykte, warmt slog hans hjerta för flickan och kärleken; men hästige klappade det för Gud och religionen, samt den himmelska kärlekens qwintliga ideal. I korthet: kännetecknet på denna förundranwårda tidsålder, war en sträng förening af religions och kärlekens enthusiastsmen, ytttrande sig i dygd och kraftfull handling; ty kärlek, religion och hjeltemod woro hos riddaren ett.

Under denna gyllene period för menskelig kraft och fantasi uppblomstrade den romantiska poesien, en undranwärd blomma, som strändande med tusende sälgor, leker för våra förundrade ögon med strålglansen af menskelig ungdomens bliftrande diktningförmåga. Den andades religiösa fromhet, glädje, behag och skäme, med all den frihet och det ofskuldiga öfvermod, som ett sorglöst och mäktigt lif ingifwer; ty harpanz toner klungo andakt, idealist kärlek och tapperhet. Konungar, Hertigar och Grefwar deltog i dessa glada öfningar. Slott, borgar och skäften gäfwos genljud af skänket och sången, och de blomstrande tonerna spridde ljus öfwer lifwets mörkare stunder. Sångaren och hjelten woro ofta ett; den förre lika wärberad som den senare. Cittran war wänligast sångarens enda egendom. Med denna wandrade han omkring, och den glädjelifwande konsten öppnade för honom alla borgar och slott. Så lefde han i sin sång och dog ofta med den.

Dec. har, efter sin förmåga, sökt att gifwa en trogen framställning af medeltidens esprit i lefnadsfätt och konst, och wäntar sig genast det inkast, att han härwid mera lär sig styra sig af sin fantasi, än af ett kallt bedömande förstånd. Hans swar blir: att hwad till sin natur war lefwande och mäktig fantasi och en spelande fröjd, kan troget tecknad ej offläda sig sin granna drägt, och det skall äfwen insöja det kallaste hjerta, och det mest om nyttan beräkande förstånd, dock alltid behålla ett lysande skimmer och kan ej oftwä sig det, mer än ett lifligt qwinnsöga kan förlora sin glans, äfwen om hon i sin huemors derliga, fromma drägt, framträder för den kalla, förståndiga husfadren. På den ommärknigen att Dec. uteglömt de mörka och swarta sidorna af medeltiden, swaras med skäl,

att det är den allmänna andan som afgår en tidsålders karakter, och icke de flera eller färre undantag, som framalstrades af wäldsamma naturer, eller en illa förstådd tidsesprit. Fördrifte hoppas N:o. att den sakkunnige och fördomsfrie skall medgifwa sanningen af det framställda.

Öfwer en sådan tid sätta wi oss till doms och fördomma den såsom en mörkrets tid, då solen knappast lyfte på himmelen, och menniska förna framsläpade sin usla warelse på långhåriga, ludna ben. Och för hwad är det wi anklaga den? För okunnighet, fanatism, råhet, wildhet, och oerhörda brott. — Okunnighet? Den tidens menniskor kunde icke slipa så fina Öxar som wi, omkring hvilka den lustiga fingerspetsen af tidens mjuka manlighet smekande swärfwar, under det söta ord, lika små skärillar, dansa fram ifrån den halft öppnade munnen. De hade ännu ej uppfunnit otaliga medel att underhjelpa matligheten, och kunde äta i sin karm utan „engelsk swigt,” samt umbära en of stafsadorar swigtande divan. Men de kunde med kraft skaffa sig lifwets behof; de kunde försaka de öfwerflödsvaror som nu blifwit vår lifsprincip; de woro männer för sig i detta uttrycks andeliga och lekamliga betydelse. Gerna medgifwer en hwar, att wettenskaperna ej då redas hunnit den förundransvärda höjd de nu innehafwa; men af en tidsålder kan ej fordras allt. Den werksamt handlande menniskan ger sig ej tid till den lugna spekulatiön, ur hwilken wettenskapens planta frodande uppspirar, och med tacksamhet måste wi erkänna denna gunst af tidens genius, emedan wi, öfwerståfede äfwen här, framledde till doms of den kalda, sediga upplösningen och den artiga smaken, hade rodnande engång låtit stå till rätta för våra måtriga fäder och historiens stora an-

de, öfwer wårt bidrag till mensklighetens utveckling. — Fanatism? — Wid detta ord låter man numera nästan samma begrepp, som för någon tid sedan wid ordet Romaneff. Det är isynnerhet förstågen, hwilka af tidens floke anlagas såsom fanatismens wilba foster. Man will och man kan ej se deras rätta grund; ty det fordras ett sannt religiöst sinne, för att kunna uppfatta den tanken, att hela folkslag kunna fattas af en så måktig entusiasm, att de för tro och gudalära lemna fädernesland, wälmåga, wänner och fränder, och gripa till swärdet, för att i fjerran okända länder förwärfwa bebyggare för salighetens rike. Man talar dertill hellre om rofgirighet, egennytta och tidens mörka förwikelser; ty helst griper man till urbilden ifrån sitt granskap, såsom den der of alla låstoft förstådd, mest talar till egen och andras öfwertrygghet. Och männe det ej nåt härwid med hela tider och släcter, som med enskilda menniskor, att man gerna nedslätter andras förtjenster, för att öfwerflyta sin egen ringhet? — Men huru hor rofgirighet och egennytta kunna så elektrisera alla nationer, att man wille lemna redan odlade och beqväma boningsplatser, för att söka ett osäkert rof i obekanta och widt afstågsna länder? Låt wara att egennyttan, wid utbrottet of första kriget, war okunnig om mödorna och swårigheterna härwid; men huru kunde dessa krigiska phänomener förnyas oafbrutet i nära två seckler? Huru ej rofgirigheten redan att afswalkas och egennyttan blifwa upplyst om sina felaktiga beräkningar? Men må ej inwändas med exemplet af folkvandringarnes långwärriga oroligheter; förhållandena äro härwid helt andra. Hwar en känner ännu dess utom den swärmande håren af unga öfwar, som störtade ut att kämpa under religionens

baner: Hade ett egennyttigt rösgirighet tånde ynglinga; moders flamma åfwen i dessa för en gennyttiga affigter ännu ej inwigda bröst? Kan man oaktadt alla dessa skäl ännu yrka på vinningslystnadens otmakt; så måste allt förklarar för den religions-enthusiasm, som eldade den koräctnade krigaren, anses så fångt förspildt; ty wor domare af detta slag kunna inga grunder ansöras, hwilka wore verkande på deras emot medeltiden hårdnade förstånd. Att citera Munkes och Påfwerådners, såsom källan till dessa religiösa folkwans dringar, är att gifwa hierarchien ett för stort inflytande, och en slughet, en aning af framtidens, hwilken den, äminstone wid uppkomsten af dessa härnader ännu icke ägde; men tillika ett medgifwande af tidens djupt religiösa esprit, ty aldrig verka religionens tjernare på ett kallt, irreligiöst hjerta, och icke inlägger munkens kåpa eller hans wördiga skägg i ett sådant bröst en swärmande kärlek för tro och gudalära, mer än åfwen den frommaste man i våra tider kunde wäcka ett förstånd till de heliga oterterna. — Wanligen betraktar man åfwen förstågen såsom en politisk galeskap. Ty fortsynte och okunnige dömma helst efter utgången. Utom Saladins uppträdande, hade sannolikt forsker i de heliga londen besegrat den muhamedanska halfmäns: swalnad war redan Moslemiternes fanatism; Khalifatet besatt med wanmäktige Förstar, och dessa ständigt oroad af upproisste Emirer.

Widare omtalar man dessa tiders råhet och wildhet. Hwar och en tid är sig sjelf och ingen annan, samt bär ej instrufwas i en annan tids ensidiga former. En tidsålder är icke rå derför, att dess bruk och seder ej coincidera med det 18:de seklets öfwerförfinade bildning och hysade anständighet. Man har ej djerfret att kalla Grecklands wackrasse

period obildad eller rå, emedan den omgästrades af elasticitetens wördnadsbjudande solglans, och likwål skulle wi uti anständiga sällskap rodna ända upp under ögonen, om wisa af dessa glänfande äldres bruk förnyades ibland oss. Så förhåller det sig åfwen med medeltiden; dess seder wore ej råa och wilda, ehuru till det mesta framwäpta ur hjertat af stolta och mäktiga krigare-nationer, derför att de ej alla passa för våra dagar; ty dels erfordra de en större kraft i kropp och sinne, än wi kunna frambjuda, och dels wore de lämpade efter tidens enkla och ofskyldigare tänkesätt. Och i bredd med en bildad riddares balanteri, och den af konsten och sängen lifwade sällskapstionen i de stolta riddareborgarne, skulle säkert all vår förfining och sällskapliga sticklighet spela en jemmerlig figur. Hwad är brottet beträffo, så kunna ifrån dessa tider ansöras af dem ganska många och ofta gräseliga; men hwilken tid har ej framtrödt sådana? Och äro våra fromma dagar befriade ifrån dem? Eller äro de brottsliga handlingarne att förredogas, som utöras med list och swel; och är ej dess hjerta, som stjal lifwet af sin nästa, lika swart och beslaktadt af brottet, som hans, hwilken dödar honom i öppen kamp? Kraftfirta naturer brusa ut i stora handlingar, de må då utwärla sig såsom goda eller onda, och der stora brott wäcka fasa, der trösta åfwen stora dygder det klogande människohjertat öfwer mencklighetens obilda öde.

Sälunda har Nec. genomfört sin åsigt af medeltiden och dess esprit, och ehuru han med djup wördnad står in för dess colossala wälnad och med brinnande kärlek omsattar det sköna och stora af denna tidsålder, tror han dock, att det är omöjligt att wäcka en begrafwen tid ur sin graf. Han hysar den öfwerlyg-

sen, att ett försvunnet tidevarfs esprit ej mera kan återkallas, ej heller en sig utvecklande motarbetas, hvarföre han ofta förlustar sig öfver wisa i mörkret författandes spök-rådsla, hvilka redan tro sig se den inbrytande afstonskymningen af medeltidens natt, för det naturen är dem sjelfwa, liksom är wisa fåglar, giftwit om dagen skumma ögon. Ty efter Dec:s åsigtar äro alla tider lika nöd-wändiga i historiens stora series, och ut denna synpunkt har hwar och en tideperiod ett lika högt värde; men han kan ej neka, att för honom framstår sig den ena tidealdern, för sig isolerad, wackerare än en annan, lika som den eller nationen utbildar sig med mera kraft och i hönare former än den andra. Har Dec. genom detta sitt barmhärdiga kunnat wäcka en förnyad reflexion öfver medeltiden, hwilken man hittills förddömt med en kläffig tyfknod, efter ett genom gammal hård sanctionerad om döme, så har han närt sitt fulla ändamål; ty han har ej sträfwat att helt och hållet förringa wårt eget tidevarf, utan blott att ådagalägga, att under den tid man ansatt solen förmodad, flera ljusa fläckar lysse på horisonten, och att erinra om den ej förduklade delens större glans uppå den förmodade solskifwan.

För att återkomma till egentliga affigten med denna uppsats, wille Dec. ännu tillägga några korta ytteranden om den romantiska poesien. — De äldste Christne föraktade och afskydde sina samtidas hedniska sänger, såsom uppblandade med hednisk orenlighet och smutsfäde af falska Gudars dyrkan. Till sina lyriskosåner uppsoas de Davids Psalmer, hwilka i enkla lyriskelegiska toner uttrycka många sällbige känslor, och derföre kunna anses som en sångbok för alla tider. Med dem förenas dess andra af Bibelns sänger, och upslädes

wid Gudstjensten, samt utgjorde en gemensam Chor för hela Christenheten. Efter samma anda dikades de nya Christna sängerna, hwilka gemensamma för alla land och nationer, ut Christendomens mystiska esprit, sträfwande till ett annat oändligt, erhöilo en hel och hållen ideell natur. Meter och form, utgörande någonsting jordiskt försvinnande, försumrades, och musiken, som i oändlig längtan och obeständ ärring sträfwat åt Hjiden, blef råddande öfver Poesien. Hymnerna användades, i de enklaste och wackaste toner, den mildaste glädje och den lugnaste smärta; men alla uttalade sin sträfwan till ett efterlångadt oändligt. De swinga sig i ett urjusets empyreum, fullt af gestaltlösa Seraphim, och hämta derifrån urbilden för sina himmelska hönheter, hwilka tråffas ofwan molnen och förtrollas i ett paradis af kärlek och lyckalighet. Alla arter af poesi erhöilo härigenom smänningom en wis sentimentaltter. I stället för metern, som försumrades, uppkommo rim, hwilka, såsom mera musikaliska, woro enligare med en poesi, der musiken war råddande och det lyriske elementet öfwerwäggande; ty rimmen, utgörande en art af echo, uttrycka naturligt ett lidande och saknande hjertas känslor. Det meddelar sig gerna och hör med förnöjelse ett deltagande återljud.

Äf en annan, ehuru beslägtad natur, war den Germaniska poesien. Till sin grund en Österländsk blomma, hade den nu utvecklat sin krona i Norden och bar stämpeln deraf. Bland tjocka fogar, skyhöga, skrofliga berg, som spridde dunkla, swäfwande skuggor, ljödo skaldernas första toner. De ljusa människens nätterna, med sitt magiska halvdunkel, gifwa åt en liflig fantasi en mild melancholi, och låta sällsamma swäfwande gestalter skapas i flyktor och mörka lunder. Den nordiska sans

tafeln dikrade derföre dyfvert, och talade om resor och trolk. Den stora, djerfwa naturen gaf det nordiskt djupa, det oerhörda och ressemåfiga. Härmed förenade sig deras Mythologi, ett med största sammanhang utveckladt Tragodi, der allt är stort, hjältemåfigt och kraftfullt. Men de Nordiska nationerna utwandrade, ontogo Christendomen, och begges Skaldearter sammansmälte. Bekantskaper med Sierländiska nationer och deras Skaldekonst blef senare gjord, och ur dessa skirrande elementer framspirade medeltidens poesi. Den delade sig i två slag, Lyra och Epos. Den senares största form war Romanzen, och flera af dem hopsamlade utgjorde de så kallade Riddar-böckerna, ur bilden till Romanerna. Dessa författades således naturligen först i rim och senare på prosa. De utgöra en trogen spegel af medeltidens tänke- och lifsnadsfätt; men framdräkt en säker måtning af Chevaleriets anda, med des warma religiositet, swärmande kärlek, ofusweliga mod och fina galanteri. Huswudelementerna i denna Skaldeart äro derföre tro, kärlek och tapperhet, bructe genom prisman af det underbaras trollwerld; och utöfwer det hela swäfwar Gudomens wårdande öga, lik det heliga mänfkenet under en stor och lugn Nordiskt natt, i des af djupa skogar och höga klippor gupperade landskaper.

Med denna karakteristisk sammantråffa alla egentliga Riddarromaner, och om wi härmed sammanlikna föremålet för denna recensjon, Den Sköna Luryantbes af Savoyen historia, finna wi, att den noga öfwerensstämmar med den uppståndna allmänna karakteren. Denna enkelt wackra Roman, hwars ämne är taget ur den sköna och ridderliga Franka konungen Ludwik den Tjockes tider, är utöfwen af Fr. Schlegel, i Andra delen af

hans Samlingen romantischer Dichtungen des Mittelalters. Huswudpersonerna äro, såsom wäntligen, en tappr och högsinnad Riddare, samt en skön och ädel Jungsfru, hwilka älska hwarandra med hela ett rent hjertas warma och offrydiga läga. Besättelsen fortskrider enkelt, utan några konstigt intrassade händelser, liksom dessa sselfwa och tidslynnar, men icke författaren öfweralle förde ordet. Man anträffar här alla de elementer som karakterisera de gamla riddarromanerna: en öfwer alla öden höjd tapprhet, obrottlig och osminkad trohet i kärlek, hwilken läga blott då brinner af rena ämnen, när tralleriets sula makter fått inmånga lit smutsiga inslytande. Såsom det goda och flera motarbetande onda krafter, framstå rena kärlekshjeltar; men deras roller äro alltid hållna i bakgrunden, och de användas här blott för att genom sina mörka skuggor förherrliga den klara och prafkfulla dagen. Rec. har slutat denna roman med den stilla och behagliga känsla, hwarmed man genomläser våra enkelt sköna folkdikningar, hwilkas värde ej ligger i en rik färgblandning, utan i en enkel och naif ton, förenad med en warm och lätt fiktion. Tidens religiösa anda uttalar sig herrligt i det wackra slutet af denna roman. — Märkwärdigt förefaller det Rec., att i en så enkel diktion, som denna, finna så mycken öfwerdrift, som i beskrifningen på slaget sid. 59 der det berättas, att „de fortforo att söka på detta sätt så länge, till des de båda två woro alldeles betäckta med swett och blod, som neddröp ifrån dem på marken.“ Swarester tillägges, att det föga feltes, att de förlorat både syn och hörsel, och strax nedansöre att „hörsel och syn förgick dem;“ men det oaktadt, sedan begge hjeltarne för andra gången nedfallit och Gar

teram blifwit liggande under Gerhært, „säg denne sig ofwanpå sin fiende, lystade sitt svärd,“ och onmante sin moirskändare att „bedja om sitt lif;“ till hwilka alla handlin- gar, son och hörsel torde vara outhärliga. — Tidsålderns enkla seder uttrycka sig skundom i något för enkla termer, såsom i sednarnes sätt att kalla den älskade på sina rum, hwilket torde vara mindre öfwerensstämmande med Chevaleriers blygsamma seder, samt i beskriwningen på Riddaren Meliatyrus anslag emot Eurpante, sid. 96, 97. — Till det o- eroliga gränsar: den uppgiften, att Hertigen någonsin kunnor tro, att Eurpante, hwilken befanns sofwande wid sidan af hans syster Zemene, med handen på den dock, som genombärrat dennas bröst, skulle hafwa begärt mordet på henne.

Uti folkwisor och romaner är aldrig frågan om Chronologisk sanning; de dikta fritt och begå tåta anachronismer, men böra blott all- tid strängt hålla den historiska personens och tidschwärsnets karakter. Men då ärtal be-

stämbt utlättas, måste dessa icke fallit upp- gifswos; ej heller bdr en författare öfwerse en allmän religiös åsigt, samt försätta Christna personager ibland otrogne och hedningar. E- mot denna regel felar ifrågawarande roman, när i de första orden förmåles, att Ludvig den tjoctte regerade „år ettusende och tio efter vår Herre och Frälsares bdr,“ då det är bekant att han föddes år 1081; i händelse det angifna årtalet ej är ett tryckfel i stället för 1110, emedan Ludvig år 1108 efterträd- de sin fader i regeringen. Vidare omtalas på 71 sid. riddare ibland hedningarne, ett misstag emot tidens religiösa tänkesätt, hwilka förbjödo att lå andra än Christne till riddare. Äfwen kunde inga andra dertill anta- gas, emedan en riddares heligaste plikt wor Christendomens förswar och utbredande, samt de otrognes bekriwande, hwaraföre en segrande riddare alltid erbjöd en öfwerwunnen hedninge, att rädda sitt lif med anlikander af Christlig tro.

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Bläckarna i Månan. Skådespel i tvånnu Hopp- ningar. Författadt af Johan Fredrik Ed- man. Mariestred, 1818. 32 sid. 8:o.

Carolina, en ung och, som man hoppas, wa- fer slika älskas af Hr Constance (?) och Cheva- lier Brillante. Begge förklara henne sin kärlek: af den förre får hon calotten, den andra svinger hon wäl med en synål i näsan, men är dock icke alldeles kall för hans höfligheter, förmodligen eme- dan han kommer in med galoscherna på, „i hwilka sitta små plumer.“ För att hämnas, bortspårkar den affledade rivalen dessa bekragade galoscher, då den förre måste draga sin Skånas lappkor på och

hennes mors damkappa. Dessa galoscher förför- tas nu, man wet icke hur, till månan, och för att hämta dem, besluter Chevalier Brillante att begifwa sig till denna planet. Han låter således sin rival omgjorda sig med ett rop, och blir af honom fastbunden wid ett skaket. Då Carolina får se detta upptåg, finner hon, att „galenkapen of- ta följer den öfwerdrifna artigheten i spåren“ och ger sin hand åt den kallige älskaren, som åtmin- stone har nog förstånd att ej wilja agera Münch- hausen, hwat emot Hr., glad att slippa sin lust- färd, „volontiers cederar Demoiselles charmer åt monsieur.“ Man kan således medgifwa, att det- ta Skådespel på wist sätt är originelt.

Rättelse: Sid. 112 r. 26 ff. uppkrifwa l. uppkrufwa.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 15.

Lördagen den 11 April

1818.

R e c e n s i o n e r :

Martin Luther. Tragedi af F. L. J. Werner. Öfversatt af Carl von Zeipel. Upsala, Zeipel och Palmblad, 1817. VIII. samt 272 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 9).

Öhuru äfskilliga anmärkingar wid denna öfversättning skulle kunna göras, torde läsaren dock finna att den i det hela, dockadt alla de swärigheter, som verslaget medfört, dock utfallit ganska lyckligt. Detsamma kan icke sägas om dialogen eller i allmänhet om det icke lyriska i denna pjäs. Rec. vill anföra några ställen, hwilkas tolkning på ett eller annat sätt är förfelad.

Sid. 2. håller wakt. I tyskan står: erwacht, wäcket.

S. 3. Narraktigt klingar wäl en sådan sång,

Doch styrker den mig nästan som en bön. Tyskan har: doch gemahnt mich's: det synes mig, eller: det förekommer mig just så som

Sid. 3. Det hindrar endast mig. Worde det ej heta: det endast hindrar mig? Es stört mich nur, ej: es stört nur mich, som är en helt annan mening.

S. 4. Dock säger siff wär Doktor Luther, ger en förwändning åt samtalen, ty andre Bergsmannen, som säger detta, will med sina ord ej wederslägga utan twertom styrka det näst förutgående; också är i Tyskan denna frasen (sid. 4) „Sagt doch der — Luther selber“ aldrig wedersläggande det förut sagda, hwartill den refererar sig. Detta ställe hade således bordt gifwas: ja, sielfwe — Luther säger ju etc.

Sid. 4. „Alla hufwuden.“ I Tyskan: die alten Köpfe. Rec. anmärker detta blott derför, emedan ett slags Witz gått förloradt. S. 5 Nu har den tredje ock ifrån mig sprungit.

Die dritte ist mir gar jetzt fortgelaufen. Detta ock tyckes ge en falsk mening. Ty den flickan, som war Luthers ähörinna, betraktades ej af Fadern såsom deserteur, utan blott den tredje, denna sistnämnda, och hon (will han säga) har gjort ännu wärre, hon har rent af rymt, „sie ist gar fortgelaufen.“

S. f. Spaniska folket för hispanisch Volk. Meningen är: spansk militär.

Sid. 6. Förstär utaf utländskt blod. I originalet: fremde Manteltråger. Detta är alldeles origtigt, ehuru tyska uttrycket är twetydigt. Det kan heta: främlingar som smickra och efser omständigheterna ändra sitt politiska tänkesätt; men det kan ock heta: personer, som göra detta af kryperi för främmande Hof eller Furstar. Nrc. får likwål anmärka, att detta ej har Campes autoritet för sig, helst denne Lexicograph alldeles icke upptagit ordet Manteltråger.

Sid. 6. O må jag bli den! Detta är ej Werners mening i Luthers namn, (muß ich es seyn!) utan snarare: ock! är det engång Herrans beslut, att jag skal uträtta detta wärk, så måste jag wäl lyda.

S. f. Slog hårdt sitt ansigt med knuten näsveger, som det synes Nrc., in oadblare bild än (sid. 9): rieb — die Stirne mit geballter Faust sich wund.

Sid. 8. „Oß lär du ej afundas.“ — Uns darfst du nicht beneiden. Wör heta: du må ej (du har ingen orsak att) afundas på oss.

S. 8. Glad jag begaf mig bums till denna skakt. Flugs und fröhlich är ett wida adlare uttryck.

„Oå det behöfs ej.“ So brauchet man's nicht: I Tyskan står brauchet i conjunction; det är en fråga: Skulle det wäl wara möjligt, att man ej behöfde etc.

Sid. 9. „Förtjenas kan den blott.“ Er-rungen kann er nur — werden.

S. f. Till slutet så ny lycka, ny förhoppning. Zu Schließt sich neue Hoffnung, neues Glück.

Sid. 10. Liksom för alla wore hela

gesmål. Ser detta ej en helt annan mening än: Als seys nun schon mit Allem Feierabend? Såsom werldens ända wore kommen, såsom allt godt nu skulle gå förlorat, eller något dylikt, är Försts mening.

S. f. . . krypa. . . hocken, (sitta krökt på ett ställe). Detta tyska ord uttrycker båda tre den owerkfambeten som den talande menar.

Sid 13 Dunklet från wår stig fördrifwa. Das den dunkeln Pfad verkläre. — S. 13 Hwarför. Wasmaßen, huru. Skåler, hwarförre, kommer sedan f. 2: emedan; sålunda i swenskan samma begrepp två gånger. — S. 14 Häfwa jungfrustifret. — S. 20. Klängen af ert inre. Der Einklang ihres Innern — i motsats med det derpå följande Mißgetön. — Sid. 21. Och jag är mindre höra. — S. 29. Ich nicht hören können. Öfversättningen lägger en grofhet mot Katharina i Konstlerns mun. — S. 22. Något bättre underwist är alldeles en annan mening än eines Bessern zu befehlen, öfvertryga någon om sin ordr. — S. f. Mißförstår. Ueberhört. — S. 23. Himlens lagar klandra. Was widerstrebt den himmlischen Gewalten. — S. 24. Ni idel tycke. Mit eitlem Dünkel. — S. 26 Onyttig för denna werlden. Unbehülflich etc. — Kökskrydda. Küchenkraut. — S. 29. I wår werid. In der Welt. Ordet wår ger en förwänd mening. So die Welt står just som motsats af „unsre stillen Zellen“, hwilka ord följa ströft derpå. Med die Welt wilja Helgonen ej hafwa att göra, den är ej deras (Katharinas och Thereses). — S. f. Hwar har du wistats? Was hast du — getrieb: hwarmed har du, Olycklige, syflösat dig? — Sid. 30:

Du s'ög till Spanien. Fly Karlarna då
ständigt?

Ich zog nach Spanien. Die Männer z'ich
wohl immer?

Sid. 33 Öde Land. Dürres Land. —

S. s. Tråkigt gyckel. Ernstes Strasse. —

S. s. Af det gränslösa ljus. Des ew'gen
Lichtis.

Sid. 34. „Du har mit lif förklarar“
är här något helt annat än: du machst mein
Leben klar mir. — S. 42 förekommer ock
svenska ordet: förklara såsom öfversättning af
det tyska: verklären; här war frågan blott
om erklären, ett ord, som likväl i poesi war
re platt.

Sid. 35. Ut Trones frihet anden sluge
beröfwa. Des frein Geists Recht, an sich
zu glauben.

Sid. 36. Eldna Huswa hopp. Die schön-
ste meiner Hoffnungen. — S. s. Men om
du det trodde. Doch wähtest du's. — S.
s. Obestäckt. Umv'rschrbar.

Sid. 37. Med sigande rörelse. Mit
steigendem Aff. kr. — S. s. Gudalårans
höga värde. Kines Priesters hohe Wür-
de. — Smygande sig till henne. Sich an
sie anschmiegend. — Förslåt mig nu. Ver-
laß mich jetzt (!).

S. 38. Han som till stor war ringhet skapat om.
Den grammatikaliska obestämdheten tillärer en
dubbel mening. Er, welchen unsre Kleinheit
groß gemacht. — Liten. Kleinlich. — Min
kan jag honom kalla. Kühn darf ich mein
ihn nennen.

Sid. 39. Den enda himmelskt sanna
Guden torde juft här wara en oriktig tolk-
ning af: „den Etnen, den Göttilchen“ eme-
dan sammanhanget alldeles icke kan söka bi-
begreppet af Försonarens menfkliga Person.
— „Mit en kron's hvars ande sammanknute“

säger (utan wrängning) något helt annat än:
die Geister all' in einen Kranz verbunden.
I swenskan säges tydligt, att war Herre skall
krösa och binda ihop hwar ande såfkiel till
en kron. — Guds höga domröst i min själ.
Was laut in mir die Gottheit ruft.

Sid. 40. I den perioden som börjas: Så
kunde jag ej älska etc. är rätta meningen
förmodligen på ett ställe ej gifwen. Wid:
jag kund' ej låta en främ m ad låga brin-
na o. s. w. fordrar sammanhanget nödwän-
digt någon eller några partiklar, som närmare
bestämde saken, t. ex.: likväl å andra si-
dan hade jag ej själfstyrka nog att råla (dul-
den) offer, upptrända på mitt altar åt någon
annan o. s. w.

S. 42. Han tillhör mig. I Orig. står hela
framställningen ej i så positiva termer; Katar-
rina önskar sig en Frälsare som „mätte på det
och det sättet tillhöra just henne;“ „und doch im
Geisterreich verführend herrsche“ (conjunktiv),
hwarwid bde anmärkas att försonligt all-
deles icke är öersöh nend.

Sid. 47. Fördomsfulla griller. Abend-
theuerliches Hirngespinnst.

Sid. 49. I alla våra Helgons Krifa.
In der Kirche aller Heil'gen. Detta är ett
slags nomen proprium: i Allhelgonafyrkan?
— Wid höga altart. Am Hochaltar. — Se
sid. 68 i Tysskan: Und wenn die Körper-
liche Bilder schon etc.: är hela denna pe-
riod ej wanständ?

Sid. 50. Döljer sig. Sich verhält.
— I dag ser jag er djerst i ansigtet. Ich
blick' i hr (der Innern Gottheit) heute kühn
ins flammenaug! — Gudomligheten som
i tron blott strålar. Das Göttilche, das nur
dem Glauben strahlt. — Till låga hopen Zu
dem Gemeinen. — Bortsträpa glansen.
Den Firnis herunterwischen.

Sid. 51. Färgens strålar. Der varme
Farbenschemelz. — Högre känsla. Höchgefühl.
— Starkt uppfarande. Entsetzt auffahrend.

Detta endast ur första Akten. De öfriga
äro dock med mera sorgfällighet bearbeta-
de. Så har Rec. i den sista ej sunnit mer
än följande, som förtjente anmärkas.

Sid. 164. „Min inre gudom.“ Den
Gott in mir.

S. 170.

(Wi) wälkä

Wär keisare, bestämmande i kraft
Utas wär Chor rätt den utwaldes wi llkor.
Wir erwälen

Den Kaiser, und beschränken, Kraft des
Churamts
Die Willkühr dessen, den wir aus-
erforen.

Willkühr betyder sjelfbehag, autokrati.

Sid. 175. „Stora anor har jag.“ Ich
hab' ne große Sippschaft. — Sid. 182.
Swärjen ursejd. Ursehd är dock swårt att
ätergifwa: detta ord betyder enligt Campes
definition: „Ursehd, das ephliche Verspre-
chen, daß man sich wegen einer ephirrenen Ver-
leidigung, besonders wegen eines Verhaftes,
in welchem man gewesen, nicht rächen wolle.“

S. 214. Af allt war henne endast lugnet öfrigt.
Von allem blieb ihr nur die Klar-
heit noch.

S. 227.

det är kallt!

I lysen ej, ej wärmen, skjernor? —
Ihr Sterne, leuchtet ihr und wärmt
nicht?

Meningen är:

I lysen blott, men wärmen ej, o skjernor?

Sid. 196. Talas om en „blirtrande adel-
sten, som lifwas af majnattens wind.“ Den-
na nonsens har ej originaler. — Sid. 215
der Thereses ödd med de mildaste färgor text

nas, låter Öfwerf. henne högt offickligt ropo:
„Hej, muntert Karin!“

Bibliotheca Historica Svio-Gothica; eller
Förreknig uppå så wäl tryckte, som hand-
skrifne Böcker, Tractater och Skrifter,
hwilke handla om Swenska Historien els-
ler därutinnan kunna gifwa ljus; med
Critiska och Historiska Anmärkingar: af
Carl Gust. Warmholtz, Hof:Råd.
14:de Delen 304 sid. — 15:de Delen
291 sid. Upsala, Sipel och Palmblad,
1817. 8:o.

Trettiofem är efter det första delen framträd-
de i ljuset, har änteligen utgifningen af det-
ta för Swenska häfdeforskningen wigtiga werk
med 15:de och sista delen blifwit fullbordad,
på wår numarande allernädigste Konungs be-
kostnad. I denna Tidning (Årg. 1816 N:o
30) har Rec. tillförene anmält 12:te och 13:de
Delarne. Det återstår således ott i forthat
göra reda för de twenne sist utgifna. Tre-
tonde delen börjar med Cap. VII, som in-
nehåller: Historien om Sweriges Lagar
(sid. 1—31). Cap. VIII. Om Sweriges
Stats-Interesse i anseende till främman-
de makter (sid. 32—276). Hwarwid i så-
många undersafdelningar de skrifter ansökas som
angå Negotiationer och Underhandlingar med
främmande Makter ifr. 1541 till 1768 samt
Freds-, Förbunds- och andra Tractater i Chrono-
logisk ordning, hwilka börjas med Danmark och
slutas med Republikerna Algier, Tunis och Tripo-
li. Denna afdelning är i flera afseenden en af
de utförligare i detta arbete. Cap. IX. Miscel-

lanes Historica. Samlingar af Konunga- och andra Bref, Stadgar, Resolutioner, Documenter, Handlingar och Anmärkingar m. m. äldre och nyare, rörande Sw:sa Rikes Historia, eller dess Regering och Statsförfattningar (sid. 277—291) och uppräknas der de Handskrifna Diplomatarier och andra Historiska Manuscriptsamlingar, som i det fordrna Antiquitets-Archivum (numera i Kongl. Allmänna Biblioteket i Stockholm) samt i öfriga publika och privata Biblioteker förvaras (s. 177—282). Sedan följa tryckta Samlingar.

Femtonde Delen innehåller de Böcker och Skrifter, hvilka angå Bökliga Konstern och Lärdomens Historia i Sverige, indelade i 7 Capitel. Cap. I. Om Swenska Folkets Snille, Bsj:ls och Skickelighet för Bökliga Konstern (sid. 1—4). Cap. II. Om Swenska Språket: dess Upphof, Alder och åtfylliga. Öden m. m. (sid. 5—41). Beröfver i särskilda afdelningar Göthiska (gamla Nordiska l. Isländska) Upphafska, Runorna, Swenska Språket med dess dialekter samt Finska och Lappiska. Cap. III. Om Lärdomens och Vetenskapernas Öden i Sverige (sid. 42—91). Hwarvid Scriptores generales uppräknas från sid. 42, particulares från s. 54 och Lärda Journaler och Månads-Skrifter från s. 82. Cap. IV. Scholars, Gymnasiers och Academiens Historia i Sverige (sid. 92—129) Upsala Akademies Historia går från s. 100, Åbo från s. 118 och Lund från s. 122. Cap. V. Om Kongl. Swenska Vetenskaps- och Witterhets-Academierna m. m. (s. 129—141). Börjar med Vetenskaps-Societeten i Upsala, som är äldst bland våra Lärda Samsällskap, och slutar med Physicographiska Sällskapet i Lund som här angifwes vara stiftadt 1772 och 1778 erhållit sina statuter af

Kongl. Maj:ts stadfästade, men om hwarst tillwärelse man de senare åren icke haft någon underrättelse. Cap. VI. handlar om Biblioteker, Mynt-Cabinetter, Naturalies och Konstkamrar i Sverige (sid. 141—160). Cap. VII. Lärde och berömda Swenske Mäns och Fruntimmers Lifwernesbeskrifningar. (sid. 160—267). I Alphabettlig ordning. Börjar med E. Achrelius Med. Prof. i Åbo och slutar med den lärda Wendela Skytte, RiksR. Joh. Skyttes dotter. Det sista eller VIII. Cap. inneholder Boktryckeriets Historia i Sverige, (sid. 269—277) hwarunder förekomma artiklar om Censuren, Tryckfriheten, samt tractater om sällsynta och förbudna Böcker i Sverige. Af denna forta exposition torde våra läsare kunna sluta till de sersaldiga och utförliga anwisingar på källorna och hjelpemedlen för ett grundligt och omfattande studium af Fäderneslandets Historia, detta nu i tryck fullbordade verk under sina 9744 särskilda artiklar innehåller. Det återstår endast att nämna, det dessa tvenne delar äro såsom de sersregående, hwar för sig försedde med Register samt försäfrige tryckte på wackert papper och med den noggrannhet, hwatå den sersente Ugifwarsens namn ensam är en borgen.

Till slut will Rec. nämna, att i Danmark icke så länge sedan ett motsycke till wår Warmholtz u kommit under titel: Danske-Norske Historisk Bibliothek, indeholdende de Efterretning om de Skrifter som bidraga till Danske-Norske Historie-Kunskab. Ved Dr Gustav Ludvig Baden. Odense 1815 358 sid. 8:o, men ett så inskränkt sersbotal antyder genast, att man här icke har att wänta Warmholtz' fullständighet.

Förslag till en förbättrad Skol-Ordning, jemte Betänkande och Bilagor; i underdånighet upprättadt af den i Måder tillförordnade UppfostringsComité. Stockholm, H. Nordström, 1817. 126 sid. 4:o med Tabeller.

(Fortsätn. fr. N:o 6.)

Sid. XIV. heter det: „Den egentligen moraliska, eller, som man wänligen kallat den, faderliga omvårdnaden, skall i alla fall förnämligast åt en enda, nemligen Skolans Rector, uppdragas och anförtros.“ Men huru skall han wäl, med den noggranna aldrig hvilande uppmärksamheten kunna i alla delar besörja den, då den är utsträckt till ett så stort antal, som medlemmarne i hela Skolan? Möjligtwis kan en sådan allmän uppsigt blifwa tillräckligt noggrann i en Skola der antalet af lärjungar är litet; men i en större Skola, t. ex. i Linköping der antalet går öfwer 300, huru kan wäl en enda ansvara för så många? Comitén förklarar wäl, „att nyttan af denna föreslagna förändring är, besträckt af en längre tids erfarenhet icke blott i ärfulliga främmande länder, utan äfwen inom vårt Fädernesland wid Kongl. Krigs-Akademien och wid Geste berömda Elementar-Skola. I senare åren har denna fördelning af undervisningen utan swårighet blifwit införd wid Elementar-Skolan i Westerwik samt Trivial-Skolan i Norrköping och det hittills med synbar framgång.“ Huruwida bruket wid Kongl. Krigs-Akademien, hwilken närmare svarar mot ett Gymnasium än en Skola, kan något bewisa, derpå är så mycket mera skäl att twifla, som det är allmänt bekant, att disciplinen der är helt och hållet militäris. Wid de nämnda Elementar-Skolorna är antalet också för litet för att äga full be-

wisningskraft. Norrköpings Trivial-Skola, wore således den enda som med fullt skäl kunde öberopas, i fall det verkligt kan bewisas, att förändringen der blifwit införd med synbar framgång. Deremot tycks dock det strida, att denna Skola, för att wara anlagd i en så stor stad är nog litet besökt. Då man undantager Apologistklasserna, stiger antalet af öfriga lärjungar knapt till 40. I Linköpings Skola träffar man deremot flere Norrköpingsbarn, ehuru man skulle tycka, att de hellre borde önska att undervisas hemmas, än resa till en annan stad. Skulden dertill kan ej skäligen kastas på de nuwarande lärarne, då de äro kände för nit och flitlighet. Det förstjente åtminstone undersökas, huruvida antalet af lärjungar i denna Skola tillräckligt eller afotagigt sedan ofta nämnda förändring der infördes, äfwen som detaljerade uppgifter angående disciplinen, examina, och dyl. wid denna Skola, skulle i allmänhet wara upplysande i närwarande ämne. Hwad åter den omständigheten angår, att det skulle wara bättre, att hwarje Lärare undervisar i den sak i hwilken han är mest verserad, så är denna anmärkning wisertligen ganska riktig, så snart fråga är om en högre utveckling af någon wettenskapens yttersta djup, men torde swärligen befinnas nödig, då blott fråga är om, att underrätta nybörjaren i de första elementerna, hwilka man måste skrudsätta hos en hwar, som fulländat sin akademiska kurs. Detta skäl har således, i närwarande fråga, såga wigt. Det torde också med skäl kunna dragas i twifvelsmål, huruvida denna förändring skulle blifwa en lättnad för Lärarne. Sannat är det att de wid första inträdet i Skolan ej skulle syfsättas med första elementerna i alla discipliner, men så wore de deremot också för hela sin tid som Skolelärare fästade inom tret-

fen af samma läroämnen är ut och är in. Deremot om undervisningen i första Classet enligt förra ordningen på längd är tryckande, så har man der dock det hopp att efterhand så uppstå till något nyt, då ombytet nödvändigt måste gifwa lärtrod. Men vidare yttrar sig Comitén: „Wid den privata undervisningen har man länge sunnit stora olägenheter årsölja råta ombyten af Lärare. Genom ofta förändrade Lärarmetoder och behandlingsfät uppkommer en wif ofstadighet i lynne och tankegång hos Discipeln. En dyrbar tid förloras innan han hunnit wärja sig wid den nya Lärarens fät att förklara och underrisa. Den större utveckling af själskräfterna, härigenom i några tanka kunde förmedlas, ersättes icke dessa olägenheter. Samma förhållande uppkommer wid den publika uppfostran, då Lärjungen hwarje är eller hwart annat skäl öfwerlemnas till en ny handledare.“ — Nec kan ej inse annat än att det nya fätet mera befördrar dessa olägenheter än det gamla. Efter detsamma underrisas Lärjungen, ämningarna ett helt är igenom, efter samma metod och med full enhet i fätet mellan de olika Läroämnen. Men efter det nya, underrisar den ena, t. ex. i Latinen, på sitt fät, den andra i Fransiskan på sitt, och den tredje, i Tyskan på sitt. Härigenom uppkommer genast wid inhämtandet af de första elementerna en olikhet och osäkerhet, hvars enda följd måste blifwa den, att Lärjungarne älska och ätra den ena Läraren, men med owilja och misgärning anse den andra; såsom det alltid måste se, då man påkallar någon att göra försökelse, innan man gifwit honom en märksöck hwarsfär mätningen bde se. Här af blir äfwen den följd, att den säkerhet att mäta hwarje „Skollärarens relativa skicklighet, samt controllera hans nit och framgången af

deras bemödanden, hwilken med det förändrade stadgandet åsytas, måste bli ganska pressad. Huruvida åter man härigenom kan bättra än för controllera hwarje Lärarens noggrannhet, att på utsatt klockslag insinna sig i Lärorummet, lemnar Nec, derhän, beklagande blott den Skola, som fät sådana Lärare, der en sådan yttre kontroll, på uppställandet af deras skicklighet behöfves. Det skälet för gamla ordningen, måste också ej lemnas utan afseende, att om olyckligewis en mindre skicklig lärare på ett eller annat fät inkommit i Skolan och ej genom en driftig Epheus åter bortskaffas, blifwer skadan wida mindre, om endast i en class Lärjungarne blifwit mindre wäl underrisa, hwilket genom den påföljande mera nitiska och skicklige läraren kan botas, än om, enligt den nu föreslagna ordningen, Lärjungen genom hela Skolan i ett af läroämnen skulle blifwa försämlige och osäkert underrisad. Wäntingen, som genomgått publika lärowerk och blifwit underrisad af lärare med ganska olika skicklighet, skall säkert erkänna wigten af detta skäl. Den enda odisputabla winst, som af ifrågawarande förändring bde följa, är „att Lärjungarnes flytning till högre Class inom Skolan bde afgöras med mera säkerhet;“ men om för denna enda fördels skull det är nödigt och rådeligt, att utsätta sig för alla de swårigheter, dem förändringen medför, det öfwerlemnas till ett nyt och moget beräkande af de redlige och kunnige män, af hwilka Kgl. UppfostringsComitén är sammansatt.

Flere utlänningar, hwilka om wärt Skolwäsende inhämtat kännedom, hafwa förundrat sig öfwer den korta Läseiden och dess afbrott genom längre mellan terminer; men dessa hafwa icke kändt de locala hinder som hos oss göra det oafbrutna arbetandet wid Skolverket

omöjligt. De fleste föräldrar hafwa till följe af den hos och rådande fattigdom, ingalunda tillfälle att alltjemt hålla sina barn *) wid Skolan, Gymnasium eller Akademien och den förmodan att samma fördel af besparing borde winnas, genom den förlorade Skoletiden, som af en jemt fortsatt undervisning skulle blifwa en följd, gäller icke då en hwar måste medgifwa, att det är mera tryckande att på engång utgifwa en större summa, än att få den i flere små poster fördelad. Deremot är det wisserligen viktigt, att den korta undervisningstiden samwetsgrant och på det bästa sätt användes, utan att dock den barnsliga hägen uttröttas eller förnågan öfvermåttas och slappas. Dersför är ganska wärbetänkt och riktigt försett i Capitlet om Lärotiderna (sid. 8—10), genom fastställandet af en riktig proportion mellan Skoltimmarna, säng- och kroppsofningar och tid till öfwerläsning hemma. Mycket riktigt är det äfwen påbudet, sid. 10, att ingen annan än Ephorus och Rector må äga rätt att tillåta frihet från

*) Rika eller förnåma mäns barn få ej härwid komma i betraktande, då de merendels icke wilja begagna offentliga Skolar.

skyldigheten att bitwisfa den publika undervisningen, men huruwida inträffande Marknas der kunna räknas bland de „bjudande orsaker“ härtil, det kommer an på en hvars sätt att se. Om de färdigheter, hvilka i 5 Cap. 5 §. 11 uppräknas, äro conditiones sine quibus non instes i undervisningsanstaltens lägsta elof för erhållas, så torde dessa fordringar i allmänhet vara för högre spända. Med undantag af någonting som kallas „öfning i äskådning till förberedande af Matematikens studium“ — en eftersträfward Pestalozzianism, hvars betydelse Nec. icke rätt fattar — så är det icke stort mera, som i Lägre NäringsSkola föredrages, än hwad Discipeln på förhand skall kunna. Lik så äro, i 6 Capitlet om Flyttning inom Läroverket, lägre och högre NäringsSkola icke fatta i det rigtiga förhållande till lägre och högre LärdomsSkola, som borde vara mellan lägre och högre grader af samma inrättning, såsom Comitén, sid. X, antydt att den wilte de skulle anses. Man jemföre §. 1 med §. 4 och §. 3 med §. 5, för att finna, att i de kunskapsarter, hvilka i de olika klasserna föredragas, ingen slags progression blifwit fordrad. (Slutet följer.)

S m å r t e S t r i f t e r.

Diptera Sueciae. Descripta a Carolo Frederico Fallén, Histor. Natur. Prof. Reg. & Ord. in Academia Lundensi, Reg. Acad. Scient. Holm. Membro. Volum. I. Diptera antennarum parumarticulatis instructorum Sectionem Priorem continens. Lundæ, Berling, 1814—1817. 4:o.

Författaren, hvars nit för Swenska Entomologien är wäl bekant, har försatt de Disertationer han hittills i detta ämne wid Lunds Akademi utgifwit, med ett gemensamt titelblad, och dedicerat desamma till Hrr Patreille, Wiedemann och Meigen. De utgåro ett lagom Quartband och hwarje afdelning har sin egen paginering.

Rättelser: Sid. 211 r. 29 ff. pbracer l. pbracer. — Sid. 221 r. 2 ff. resor l. resar.

L i t e r a t u r = F i d n i n g .

No 16.

Lördagen den 18 April

1818.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till en förbättrad Skols-Ordning, jemte Betänkande om Vilagor; i underdånighet upprättadt af den i Nader tillförordnade Uppfostrings-Comité. Stockholm, H. Nordström, 1817. 126 sid. 4:o med Tabeller.

(Slut fr. No 15).

I Capitlet 9, om Offentliga Föreläsningar, måste de många slags Tal, hvilka i S. S. 6 och 9, föreskrivas, befinnas anmärkningsvärda för en hvar, som erinrar sig alle det onda, som den eftersträfvade oratorien af personer, hvilka dertill icke äga naturlig färdighet, föreläsa — och huru kan den förut säras hos alla dem, som inom riket förordnas till Skols-Colleger, Apologister och Rectorer? Det torde vara svårt att inse, det med dessa Tal något annat kan äfstras, än att göra besvär är den som skall tala och bereda ledsnad för dem, hvilka ex officio skola höra honom. Synnerhet är föreskriften om de

latinska Talen föga att rekommendera. Det heter, att sådana owillkorligen skola hållas af hvarje Lärare wid hans tillräde, öfver något ämne i den honom tillhörande kunskapsgren, och med vetenskapernas närvarande stic, huru är detta möjligt, i ren Latin, och det borde väl dock vara första villkoret? Hvad flere utländske grundliga Lärare kraftigt talat mot det förwända och nedprägnade bemödadet, att vilja intvinga en vetenskaps lefwande anda i Frankorna af ett dödt språk, som drager bemödadet från saken till framställningens swårigheter, förtjenar wißerligen att behjertas. Man må grundligt inhämta latinska auktorerne i sin genuina drägt, och då detta icke kan ske utan tal- och skrifsning, hälle man Lärungen stiftigt dertill. Men sedan denne upparbetat sig till sjelständiga vetenskapsidkare — och som sådan måste man väl tänka sig hvarje offentlig Lärare, — betjene han sig, för framställningen af ett hans kunskapsgren tillhörande ämne, endast och allenast of det lefwande, med vetenskapens utveckling följande modersmålet.

Deßutom om man erinrar sig huru få personer finnas, i en liten stad, der en Skola eller Gymnasium blifwit anlagd, som kunna följa med en framställning på Latin, så blir följden den, att ingen waf stadens inwånare får något intresse för att bewista Läroverkens offentliga föreläsningar, hwilket dock i så mångga affjenden, isynnerhet för beredandet af en allmänligare wettenskaplighet, borde efterfråswas

I yrkandet af en allwarlig och med sträng utskilning Handhafd Skola-disciplin, är Rec. fullt ense med Comitén. Ordning i Uppfostran är det twifsamaste medel att bilda Charakterer. Emot de närmare föreskrifterna för disciplinens handhafwande, tycker Rec. sig dock kunna med fål anmärka ett och annat, isynnerhet att så liten makt öfwer lärjungarne blifwit de lägre Lärarne förunnad. De fall, der extrajudiciell bestraffning blifwit Läraren tillåten, äro relativt temligen få. Deremot måste Collegium så mycket oftare sammantråda, för att såsom seder och ordningsdomstol undersöka och dömma. Genom denna inskränkt makt och förnekade rättighet, att sjelf straxt efter begången förbrytelse undersöka och efter öfvertygelse med billighet bestraffa, har Läraren till en stor del förlorat sitt anseende och skall helt och hållet förlora det, om han, som olyckligtwis ofta händer, ej har nog personlig wärdighet för att derigenom verka på sina disciplar. Då en sådan Lärare ofta måste taga sin tillflykt till Rectors och Collegii biträde, torde han deßutom snart äfwen blifwa ett föremål för sina elevers hat och förakt, emedan ett utspende af angifwelse och sqwaller, som för hwarjs ungerenare sinne har något så fränstötande, nödwändigt åtföljer ett sådant beständigt anlitande af förmäns hjelp. För ett Gymnasium

är denna stadga för Disciplinen utan all twifwel ganska passande, och skiljer sig också i ingenting hufwudsakligt ifrån det, som förut för dessa högre läroanstalter varit föreskrifwit; men för ett lägre Skolawerk anser Rec. den mindre passande. Rec. inser lätt, att den är en följd af den föreslagna ambulatoriska undervisningen, men blir också ju nogare han betänker det, deß mera öfvertygad, att den skall gifwa hjertstoden åt all disciplin inom Skolan. Huru är det t. ex. möjligt att i första classen af en TrivialSkola, ofta innefattande 40, 50 till 60 elever, mestadels inkomna från landet eller ursprungna af de lägre folk-classerna i den stad der Skolan är anlagd, ännu alldeles rå och utan begrepp om ordning, skola kunna wånjas derwid, utan att egenligen kunna sägas hafwa någon, åt hvars speciella uppfigt de äro öfwerlemnade? Deremot kan wäl invändas, att Rector skall hafwa denna uppfigt, emedan den „faderliga emwårdnaden“ inom Skolan är honom ensam öfwerlemnad. Rec. wådjar dock till hvars och ens erfarenhet, som sjelf genomgått Skola eller lagt hand wid undervisningen deruti, huruvida en sådan speciellare uppfigt öfwer alla Skolans classer kan vara möjlig, och wore det ej bekant att så nitiska och skickliga Gymnasti; och Skolalärare äfwen deltagit i utordbetandet af den föreslagna Skolordningen, så skulle Rec. tro, att de ej på närmare håll betraktat det verkliga förhållandet. Deßutom tyckes Comitén i detta stadgande äfwen hafwa hyllat den, i vår tid, allt mera öfwer hand tagande öfvertygelsen, att man bör så litet som möjligt lita på enskilda personers redlighet och isynnerhet i de lägre embetsmannaklasserna. En följd af denna grundfars öpper eller mindre öpper förklarad blir, att man, för att få dem till sina pligtens

uppsällande, söker omspinna dem med en mängd speciella lagbud, och mångfaldiga uppgifter och tvångsmedel. Om detta kan vara synnerligt befordrande för den goda saken, derpå tviflar Rec. Han fruktar, att det snarare torde fullkomligt aflyta det unga, warma nitet hos en yngre lärare, och i samma mån som honom berages tillfälle, att med frisk och själfständigt werksamhet gagna, kastar honom blott i ett mekaniskt uppsällande af mekaniskt föreskrifna skoldigheter. Wisserligen kunna misshandeln inträffa, om disciplinen bibehålles i sitt gamla stic, men Rec. tror dock att de nu äro så mycket mindre att befara, som tidens liberalare anda i alla fall snarare är befordrande för en alltför lindrig, än en för mycket sträng ordning. Skulle också någons gång olägenheten af ett sådant misshandeln inträffa, så torde det dock mångfaldigt öfverwagas af den waksammare och nitfullare uppgiften, den säkrare ordningen och det oföredeliga bestraffandet, der sådant ej kan undwiskas. Att framtagna en denna uppgift och i stället lemna den åt flere, är ett Collegium, skall nödvändigt hafwa motsatt werkan. I alla fall kan ett sådant misshandeln lätt afsjelpas, ty hwarföre är Rector, Inspector och isynnerhet Ephorus tillfäst? Wänne för att, såsom nåsångång stett, endast mottaga underrättelser om Skolawerket ifall någon af Lärarne finna sig förantläne att lemna dem, och att ibland wid en offentlig examen wara närvarande? Wänne ej, snarare för att med oafbruten waksamhet, följa undervisningens gång och ordningens handhafwande inom de lärowerk, som åt deras uppgift äro anförtrodde. En sådan uppgift werkar och målgörande på sjelfwa läraren, såsom billigt rättande fel och uppmuntrande förtjensten. Endast genom en sådan uppgift of en för Lärowerken

niskällande och öftad förman, kunna skickliga och werksamme lärare tillflyktas och uppmuntras, och denna fördel är i alla fall större än någon, äfwen den bästa Skolalag, genom positiva förskrifter kan åstadkommas.

Rec. kan ej undgå att anmärka ett annat ställe i stadgandet om disciplinen. Det läses på följande sätt: „den lärjunge som flere gånger försummat Bönen, Ryrkogängen och Läsetimmarne må efter Collegii präfnings wid Läseterminens slut förklarar sina premier förlustig.“ Då till en sådan försummelses förebyggande intet annat medel finnes stadgad, wägar Rec. hemställa till Comiténs bepröfwande, huruvida detta nu anförda kan befinnas nog godt och werksamt. Dessa premier, hwilka å flere ställen såsom motifs återopas, äro dock någonting så osäkert, att deras werkan måste bli ganska ringa. Men om den också warer än större så kan det dock ingalunda anses tillbörligt, att medelst dem förnä lärjungarne att gå i Ryrkan och bönen. Mera ödelst motifs kan swäriligen uppdräkas. — Det skadligaste stadgande i detta ämne anser dock Rec. innehållas i följande ord: „Förmenar yngling eller Wälsman, att uti de utslag, hwilka ej innehålla förvisning och derföre genast gått i werksällighet, Collegium ålage större eller andra bestraffningar än i 4 §. finnas stadgade, må upprättelse sökas hos Ephorus, derest han ej förut i beslutet deltagit: blifwandes Collegii Ledamöter ansvariga för sin dom.“ Härigenom är nu en verklig rättegångsordning stadgad, enligt hwilken en uppsindsig och listig lärjunge efter hjertans lust kan öfwa sig i proceffande mot sina lärare, för att sedermera ur Skolan in i allmänna lifwet medföra denna fallenhet, att aldrig göra ansökan än hwad lagen med uttryckliga ord hjunder. Kanske torde han första gången han af

Collegium blifwer dömd, ej wäga att appellera. Men händer detta också ej, då han andra gången inställes för Collegium (och detta torde wäl snart nog kunna inträffa, då så många mål böra endast till des afgörande), så är det ärrinstone icke lagens fel, som gett honom en så tydlig undervisning, huru han skall söka hämnas på sina lärare. Det måste då tillskrifwas ett lyckligt men sällsynt sammanträffande af idel goda lärare wid samma Skola, hwilka lärjungarne ej kunna annat än wörda, och således frukta att förolämpa, eller också de senares fromma och fredliga sinelag. Detta stadgande tyckes hafwa sin grund i ett missförstådt sträfwande, att blott tilldela en juridisk rättwisa, hwilket blifwit influtadt ur allmänna lifwet in i Skolan, på det ynglingen redan der måtte få njuta en försmak af, att lefwa bunden mer af positiva lagbud än af egen ädlare drift. Desutom ses af denna §. tydligt, att Collegium ingen rättighet har att jemka straffet efter den samlades beskaffenhet, utan måste endast tillämpa lagens bokstaf. Då man hunnit en sådan fullständighet i föreskrifter för offentliga lärare, att nästan ingenting mer af dem fördras, än att blott mekaniskt tillämpa lagen, torde wäl ock en dag komma, då man kan fullständigt föreskrifwa Förälbrar, med hwad slags bestraffning de äfwen skola äga sina barn hemma i sitt hus, för hwarje deras olika förseelse och fel. Skulle den osdewäntade händelsen inträffa, att en lärjunge blefwe för hårdt och orättwist dömd af Collegium, så kunde dock ingen twifwel wara att han i det fallet hade att wända sig till Ephorus, om också lagen ej, så till sägande, med tydliga ord uppmuntrade hwar och en dertill.

Då denna Recension redan blifwit nog lång, tror man sig böra förbigå alla de me-

ra ekonomiska och på Lärwerkens yttre beskrifnd hänsyftande författningar, hwilka ännu återstå och hwilka genom sin bestämndhet och wäl beräknade hänsigt på Skolornas högsta möjliga bästa, på wisse sätt kunna anses för att wara denna SkoleOrdningens mest glänsande del. Dock tror Rec. sig böra göra en anmärkning wid stadgandet om Skolbibliotheker. Rec. kan ej riktigt fatta hwad dermed menas. För Skolgöfarnes nytta kunna de icke direkte wara bestämda; ty de böcker, Chartor m. m. som de behöfwa, utan att de seltwa äga medel att skaffa sig dem skola åt dem anskaffas genom premieskapan. Menas således med Skolbibliothekett Bibliothek för Skoläläraregas och ortens bästa, så anser Rec. för sin del ett sådant förslag ej allenast mindre wäl betänkt, utan äfwen i wisse afseende skadligt. Fonden dertill blir så obetydlig, att endast en eller annan bok om året kan inköpas. Men hwar till tjénar wäl en sådan obetydlig Voksamling? Uri Skrift, der 3, 4 eller flere Skolar finnas, utom Gymnasium, skola då lika många små Bibliotheker äfwen anläggas, hwort genom medlen utan nytta för mycket fördeslas. Deremot om allsammans, som till Bibliothekeskassor i Stiftet genom närwarandes SkoleOrdning är anslaget, endast tillfaller Gymnasiet eller Stiftets Bibliotheker, kan detta ej blott uppfylla sin hufwudsakliga bestämmeelse, Lärwerkens nytta; utan äfwen, genom ett allmännare uppväckt intresse i den landsort der det finnes, bidra till den allmänna wettenskapliga bildningen, som till ett lifsigare deltagande uti allt hwad till nderwieninaens framgång lända kan." Det återstår då endast att Ephorus tillser, att detta Bibliothek ej blir en sluten skatt utan upptälles på ett bekwämt ställe, der det, genom wal af flitlige Bibliothekarier kan hållas i god

ordning och till allmännare nytta under lästerminerna åtminstone engång i veckan stå öppet, så väl för lärjungarne som för andra vetenskapernas wänner. Wid duppletters försäljande ur sådana Biblioteker, torde väl vara nödigt att föreståndarens förslag underkastas flere s granskning än endast Ephori. Det skulle annars kunna inträffa, hvilket också wid ett eller annat Gymnasti Bibliotek i senare tider verkligen inträffat, att dyrbara och märkvärdiga exemplar af okunnighet blifwit utmönstrade och bortfälda, och de sällre deremot bibehållna, endast derföre att Bibliotekarien tyckt att de sågo snyggare ut. Rec. anser sig icke böda underlåta, att med försjens berdm nämna förslaget om en Elementar-Läroverkens Revision. Denna Revision som skall sammanträda hwarannat år (männe ej hwar 3:de år wore nog?), bö bestå af StatsSecretæren för Ecclesiastik-Ärenderne, en Professor från ertdera af Rikets Universtiteter och fyra Gymnasti eller Skollärare, hvilka från listten utses och ombytas, och dess föremål är, att „noga genomgå och granska alla för de försäta Läseären ifrån Läroverken inkomne uppgifter, betänkanden och Handlingar af alla slag, hvilka genom Ephorerna, på sätt Instructionens 8 §. lyder, blifwit aflemnade“ samt att till Konungens nådiga gillande föreslå alla de förbättringar wid Skoleverkens styrelse, som kunna finnas nödiga. Derigenom har blifwit konstruerad icke allenast en kontroll på Skolagens eftersefnad, utan äfwen ett lefwande och gradwis verkande correctis på alla de brister, som ännu kunna widläda densamma. Dessa hafwa väl hufwudsakligast sin grund, i en wif Electicism, som varit Comiténs ledande princip. Väl har den gjort till sin grundsats att befordra d. n gamla, af alla senare ystliga genwägar, oföwvillade grundlighet, men den tyckes dock

ränkt, att det måtte väl ändå finnas något godt äfwen i alla yngre pädagogiska systemer och derföre har den i särskilda detaljer upptagit, dels wisa Basedowska, dels Pestalozzieiska förslag och ideer, lemnande derhån huruvida de, under loppet af 18:de Seklet gjorda, uppfostringsförslag hålla profwet inför en filosofiskt granskning eller med en underwinningsmethod, i högre anda uppkastad, låta sig förenas. Detta estergifwande för nu gängse meningar kan dock kanske, enligt sakens natur, icke annorlunda än småningom bortfalla, och det endast genom en med tiden fortstridande allmän Skolestyrelse. Denna, då äfwen akademiska lärare deri skola få sin plats, skall äfwen afhjelpa en annan brist i denna Skolelag, nemligen att sammanknytingen af de gymnastiska studierna med de akademiska icke är antydd, och att den helgjutsna, progressiva fortgången af hela Läroväsendet således icke nog ljusligen förberedd.

Men härwid påminner sig Rec. den nya befordringslagen, som Comitén föreslagit, och kan ej förbigå den utan att hafwa tillagt en eller annan anmärkning. Det är wisserligen utom all fråga riktigt sagdt, att en ograduerad både uti lärdom och skicklighet kan öfvergå en wid Akademien promoverad. Men hwar och en, som utan fördom betraktar saken, skall dock utan twifwel medge, att detta jemförelsewis ganska sällan inträffar. Så länge en sådan, genom Akademiska lärdomsprof intygad skicklighet, äger företräde wid befordran till lärareystor, skola också alla, som der till finna sig äga förmåga och inre kallelse, söka att erhålla denna skicklighet. De speciella hinder af torftrighet o. dyl., som derwid kunna ligga i wägen, torde väl för dem icke böra anses swårare att öfverwinna, än det estter Comiténs nya stadgande kan blifwa för

Hvarje gosse, att anskaffa de medel, som fördras för intragande i lägre läroverk, hvilket nödvändigt för mängden måste bli ganska tryckande. Ser deremot en yngling, att wistandet wid Akademien ej behöfwer förlängas tills han erhållit Philosophiska graden, utan att inträde wid läroverk det sakadt kan erhållas, skall han säkerligen så fort som möjligt bege sig dertifrån, och endast söka deras förtroende, på hwilkas utslag hans befordran ankommer. Det willkor för emottagandet af icke-promoverades ansöknings till lärosyflor, att nemligen de „minst en hel lästetermin skola hafwa gjort tjenst wid allmänt Läroverk såsom Vicarier eller Dupliker,“ kan wäl icke vara swårt att så uppfyllde, om man står wäl hos läroverkets Collegium. Härigenom är i sjelfwa werket wägen öpnad till en helt och hållet arbiträr befordran. Om t. ex. en Lector wid ett Gymnasium äger en son, som han wid läroverket inom stiftet will hafwa befordrad, men hwilken saknar nog sticket för att winna promotion; så kunde wäl möjligtwis den lilla willfarigheten wisas faderen, att wid instundande behof af en Vicarie eller Duplikant, den ifrågakörande ograduerade dertill förordnades. Har han på det sättet gjort tjenst en termin, så har han ju för denna kortare tiden ändå wunnit samma befordringsrätt, som de promoverade endast erhålla genom flera års arbete. Sedan en ograduerad på det sättet kommit sig in wid en skola, (wid hwilket antagande desutom ej af honom, såsom af en graduerad, fördras insigter i alla Philosophiska discipliner, utan endast i latin samt den speciella konstfärd, i hwilken han skall undervisa) står wägen öppen att sedermera i sin ordning hos Konungen söka inträde bland lärarne wid Gymnasium. Smärningom torde på detta sätt pluraliteten af Lä-

rare komma att bestå af icke-promoverade, och då må man ej undra om Philosophiska graden efterhand blir ansedd som en mindre nödvändig fördran. „Ostridiger“ heter det i inledninggen „måste de Akademiska wärdigheterna genom befordringslagar hägnas och uppmuntras; men absolut utslutande befordringsrättigheter plåga själlan åstadkomma öfwerwågande egenfärd hos dem, som med sådana prerogativer blifwit hugnade.“ Hurwida Akademiska wärdigheterna genom närvarande befordringslag blifwit hägnade och uppmuntrade, lemna Rec. till andras omdöme. Det förkommer honom likwäl, som skulle den mera vara rigtad mot Akademierne, och i stället att befordra, swårare nedlåta Akademiska wärdigheterna. Men då på ett annat ställe i inledningen äfwen säges: „att det är Statens intresse, att genom påsande ombyten Läroverken stundom måtte upprättas af nya lärare, hwilka jemte den första mansåderens munterhet och kraft, medföra från Universteterna kändedomen af Wetenfärd och Läro-metoders nyaste förbättringar,“ hwilket wäl icke, under ett kort wistande derstädes, äfwen af en yngling „med både snille och konstfärd, (Gymnastiska?)“ lätteligen kan inhämtas; tyckes detta, äfwen som det ofwan anförda, strida mot andan af sjelfwa Skolorningens stadgande. Rec. kan för sig ej annoelunda förklara denna stridighet, än att den ledamot, som uppgifwit denna nya åsigt i befordringswägen, varit en annan än den, som i inledningen skolat anföra skälen dertill. Uteslutande befordringsrätt för dem kan wäl ej sägas vara gifwen, om råflan med ograduerade utestänges; ty alltid finnas flere graduerade på engång inom ett stift, hwilka söka inträde wid Skolorne, och den råflan, som då uppkommer mellan dem i sticket och läro-

dom, wäste naturligtwis wara äfwen så wigtig, som den mellan graduerade och icke graduerade. Utom rättigheten att söka befördran till skolor wid Akademierne, och dessa äro ganska få, återstår, sedan företrädesrätt till befördringar wid lägre lärarwerken blifwit Phil. Magistrar betagen, för dem ingen annan offentligt bewiljad förmån i och för graden, än blott de 3 tjenstår i befördringar till Ecclesiastiska skolor. Men detta skal till undergående af Philosophiska examen är af alla det mest förfäfliga; ty då man för graden får wänta sig 3 år till gods, så är ingenting mer naturligt än att alla, som af sådant motif dertill uppmuntras, stola på möjligaste korta tid söka göra sig färdiga till denna examen, utan egentligt afseende på den mer eller mindre heber med hwilken den tas ges. Nec. förmodar att detta ej beskrides af erfarenheten. — Såwida dubbla tjenstår wid Skolsskolor, utgöra ett lagligt medel att genom befördringar från Lärarwerken sälla Lärare innan de af år eller trötthet blifwit mindre skickliga för ett yrke, wid hwilket så personer länge utbärda, twislar Nec. att detta ändamål winnes, om denna rättighet betages Skolläraren efter sin första befördran från Lärarverket. Han skal då för att winna så många tjenstår, som fordras till att söka de bättre Ecclesiastiska skolor, ej tills widare nöja sig med en mindre, utan hellre dröja qwar wid Skolan att samla år så länge, tills åldern gjort honom osjenlig både för Skolan och annan befördran. — Ättskilliga andra mer eller mindre wigtiga omsäkningar, skulle wäl kunna göras wid såreskilda stadganden, såsom att NaturalHistorien från de projecterade lästimmarna är utsluten, hwilket man i Linnes sådernesland wrott ej skulle kunna inträffa; men Nec., som

gerne erkänner ofullkomligheten i dem han redan gjort, är fullt öfvertygad att alla nitiska lärare och andra kunniga män, som nitiska för kommande generationers bildande i intellektuell och moraliskt afseende, ej låra underlåta, att i denna wigtiga sak för UppfostringsComitéen framställa sina tankar, och derigenom föranleda des nogare bepröfwande af ämnet.

Om wi till slut erinra oss, att UppfostringsComitéen, genom utgifswandet af de handlingar, som des stiftelse föranledde, i så betydlig mån bidragit till de pädagogiska ideernas discuterande, utvecklande och fringspridande; att den, genom publicerandet af en Förretnings öfwer alla förhanden warande Läroböcker, beredt en lärt öfwerstigt af hela swenska pädagogiska Litteraturen och att den nu genom utgifswandet af denna SkoleOrdning slutat sitt arbete, och genom att underkasta densamma det allmänna omdömet förse för des möjliga fulländning; skal wisserligen ingen kunna neka, det denna fyra års gamla och dock icke permanenta Comité redligt sträfwar att tillfredsställande uppfylla sin bestämmelse: allmänt gagn.

Fragmenter af en Dagbok, hållen i Grönland af Pastor Hans Egede Saabye, under des åttioåriga wistande der i landet. Öfversättning ifrån Danskan. Stockholm, Ekmén och Granberg, 1817. 151 sid. 2:o.

Förf., hwilken såsom en ny Grönlands Apostel troget wandrat i Egedernes, hans Morfars och Morbrors, spår, uppehöll sig i detta land åren 1770—78. Hans på stället hållna dagbok, hwilken icke war ämnad till

tryckning, lög i Förf:s gdmmsor, ända till dess Biskoppen öfwer Svens list, Doctor F. Plum, under en visitationsresa, hörde stycken derur af Förf. sig föreläsas, hwilken då uppnått en ålder af 71 år. Det intresse, som denna föreläsning hos Biskoppen väckte, föranledde honom att af Förf. till tryckning begära hans handskrift, och igenom dennes försorg är danska originalen i Odense 1816 utgifwet, på bekostnad af Geheimeconferencens Mådet Wålöw, med ett kritiskt företal af utgifwaren, hwilket den Swenske Öfversättaren, öfwen som den Tyske, (Bruchstücke eines Tagesbuch u. s. w. Uebers. von G. Fries. Hamb. 1817) till större delen utelemnat.

De underrättelser, som här meddelas om landets fysiska beskaffenhet samt innerwänarnes Gudsdyrkan, lynne, seder, innehålla wäl föga nytt för den, som redan känner de föregående resebeskrifwares, den äldre Egedes och Eranzit beskrifningar. Men man träffar i denna dagbok en noggran skildring af den derwarande Danska Missionens senare tillstånd, så många nya bewis på Evangelii kraftfulla och wälgörande verkningar öfwen under denna oöblida himmel, derjemte en wäl intressant blandning af råhet och naturligt godhet hos dessa det yttersta Polarlandets bebyggare; så att man icke skall genomläsa denna skrift, utan ett deltagande, som förhöjes af den fromhet och det nit, hwilket Förf. öfwerallt röjer för utspridandet af den sanna religionen och en förädlad menflighet bland dessa, efter wårt sätt att dömma, olycklige människor; hwar till öfwen kommer det ägs romantiska intresse, hwarmed man alltid läser beskrifningen om dessa nordligt aflägsna länder och deras moe en härd natur ständigt kämpande innerbyggare. Öfwen äro de öfwen, hwilka

Förf. upplefwat under sina färder till de frän hufwudorten längst aflägsna nybyggen, af en beskaffenhet, som nära gränzar till det underbara; och de charaktärsbildningar han här och der meddelat om wisa af dessa naturmänniskor, i flera hänseenden ganska märkwärdiga. I bland de anteckningar, som af den naturkunnige icke torde lemnas utan uppmärksamhet, är den att Grönländerne, under sina båtfarter wintertiden, alltid följa den plågsed, att då de komma i granskapet af ett mindre hårde tillfruset (eller som det der heter ruttet) isberg, iakttaga den djupaste tyfnad och ro med den warsamhet att intet årtag höres, af fruktan, att isberget skall remna och de sjelfwe omkomma under de nedförrande massorna. Förf. anför (sid. 6) flera exempel på olyckor, som uppkommit deraf att man förgått följa denna regel. Rec. erinrar sig i anledning deraf en motsvarande händelse, hwilken han hos någon författare sett anförd såsom en fabel. Då Sultan Aurangzeb, under en resa till Kaschmir, tog sin wäg genom ett smalt bergpass, som å ömse sidor war betäckt af styhöga snöberg, träsfade han en wid foten af berget boende Eremit, hwilken förmanade hans folk, att under genomgået af detta pass iakttaga den djupaste tyfnad, emedan i annat fall snön lätt kunde nedrasa. Resaren och hans följe iakttago denna försigtighet och kommo lyckligen iänom; men en anförare för esiertruppen, som icke kände eller föraktade denna warning, befalte sitt folk att lära frigsinstrumenterna ljuda, hwaraf snöjen blef att en lavin nedförrade, som begrafde den öf-sigtige och hela hans här.

Öfwerfärningen är ledig, men förädder här och der en frammanande utskrift. Så kallas öfwerallt Skälur för Skälhundar, och hwad man kallar föse is för skröplig is.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 17.

Pärtdagen den 25 April

1818.

R e c e n s i o n e r :

Den Sköna Euryanthe's af Savoyen Histo-
ria, utgifwen af Fr. Schlegel. Öf-
versatt af Carl Erik Ekmarck. Ströngs-
näs 1818. 151 sid. 8:o.

(Slut fr. No 14).

Svenska läsare komma alltid att stå i förbindelse hos Hr Ekmarck, som riktar deras literatur med den vackra romanen Euryanthe, och sålunda gjort dem närmare bekanta med medeltidens enkla dikningar; men om den framgång hvarmed öfversättningen blifwit verkstäld, torde ej omdömena blifwa enstämmiga. — Det rättaste sättet att återbita fornälderns enkla konstalter, wore twifvelsutan det, att återgifwa dem i samma enkla och fornäldriga språk, hwilket redan i och för sig har; någonting wördnadsbjudande och högtidligt, antydnande en lugn och gränad älderdom; men emedan fornidens enkelhet i uttryck numera swåriligen kan återwäckas, mer än sjelfwa tiden kan återkallas, blif det ett

fåfångt bemödade, att med blotta uräldriga ord och talesätt återinföra det fornda språket, sedan den enkla andan förstyrkat. Detta sträf-
wande, liksom öfning hwilket icke är natur,
står på branten af affektation och matthet, i
hwilka begge fel öfversättare af forntida en-
kla diktioner mer eller mindre fallit. Ett så-
dant bemödade hos en öfversättare, om
fornäldrig enkelhet, förefaller Dec. såsom ett
försök, att ur de af mångfaldiga färgor flit-
tande flammorna i ett granne fyrverkeri, med
konstgjorda speglar bita det lugna, enfärga-
de, men högtidligt sköna månskenet. — Då
den här såsom riktigt antagna metoden,
för de ifrågawarande slegen af öfversättning-
gar, således torde wara en uppgift möjlig att
lösas blott af ett mäktigare, snille, medelst
den förtroligaste bekantskap med fornidens
konstlösa anda och skrifsätt, anser Dec. det
för alla andra enda möjliga sättet att återgif-
wa sådana originaler wara det, att öfversätta
ta dem så enkelt som det sig låt göra med
wårt moderna språk, samt att derwid använda
de äldre, högtidligare språkbruket och

den, (blott man undvek öfverlästningar och cogvetterande med dem), utan atti förätwia till att sprida öfwer verstonen en äldrig tonklang, hwilket swärligen flutas med annat än affektation. Öfversättaren af Den sköna Curvanthes historia torde ej kunna frikallas från detta misstag; det förtiga några andra öfversättare-försejler. Germanismer äro sällsynta, ett bewis på öfversättarens makt öfwer originalspråket; hwarföre man så mycket oblideligare måste såta sig wid de fläcker, dem man här och der stöter på. — Stilen i originaler är i hög grad enkel, och tonen deri är en återklang af sagoälderns ofkonstlade underwerld, då skalden, som besång riddarens bragder, omwirade sin lyra med Fransar af romantikens enkelt-underbara blommo. Öfwer det hela swäswar ett ofkonstlade behag, förenadt med den saana styrkans ädla kraftfullhet, hwilken är lika länge ifrån öfwerspänd kraftanskrängning, som en matt förflappning. Ett sådant original är i hög grad swårere att återgifwa på ett annat språk, utan att stöta på någon af de öfversättare-klippor, uppå hwilka en wanlig talang ofta strändar, bestående i ett affektieradt föruspråk, misslyckad naiveté eller för stark modernité i stilen. Den nu under granskning warande öfversättningen är i det hela ganska trogen, och stilen är wanligen enkel; men faller ej sällan i en affektation, hwilken ej bebådar förtroeligare bekantskap med originalets anda eller våra inhemska folkdikter, samt lemnningar af fornälderns konstverk. — En betyblig del af originalets enkelhet har äfwen derigenom gått förlorad, att öfversättaren welst förbåtra urfriskens mindre stränga interpunktion, samt förmandlat des längre och ledigare perioder uti kortare och skarpare moderna interwaller. Den antika ledigheten i gången är för-

lorad och de fornäldriga tänkesätten hoppa fram i moderna trippsteg. Nec. onser förhålls ländt härwid wara detsamma, som med gamla folksånger: dessa förlora en del af sin genuina natur, då de uppståttas i noter med angifna taktter. Liksom tonsättare, då de i noter uppsatta gamla melodier, i senare tider börjat utelämnna saktstrecken, borde, efter Nec:s öfvertygelse, äfwen de som behandla äldre diktioner, ej så samwetsgrannt kläda dem i den moderna interpunktionens för dem tränga snörkl. Äfwen så har det icke litet bidragit att förstöta originalets enkelhet, att öfversättaren ganska ofta använder inversioner och konstigt byggda perioder, i stället för urfriskens enklare och mindre inklädade framställningsfakt. Såsom ex. sid. 141. „Sikwål bis behöll han, som war wan wid förställning, sin satning, och gick, utan att wisa någon bestörning, emot Konungen, under det han hållade på Baronerna.“ Originalet: „Dennoch faste er sich, wie einer, der mit der Verstellung wohl bekant ist, und gieng ohne Anschein von Bestürzung auf den König zu, in dem er Gerhart und die andern Barone grüßte.“ Sid. 149. „Och, som han war, hylslade han, i full rustning, konungen.“ Originalt: „Und leistete dem Könige die Hulbigung gewaffnet, wie er war.“ — Wid nega jämförande med originalet har Nec. trott sig böra anmärka följande oegentligheter eller misstag uti öfversättningen. På första sidan förkommer namnet „Walsbryggan,“ (Hwalsbryggan) förswenskad af det tyska „Bogenbrücke,“ som förmodligen är en öfversättning af Pont de L'arche, namnet på en stad i Normandie, sedan 11:e seklet, omtalad i Franska Historien. Genom förswensningen har den blifwit alldeles egenkännelig. — Sid. 2: „Det heliga rummet.“ Originalt har an

heiliger Stårte, hwilket Nec. skulle öfversätta med helgedomen, såsom warande åt minstone mera bestämdt, om ej mera troget. S. 1. „Sjång gjorde den Edna Hertiginnan af Besançon och Fru Alys, Hertiginna af Burgund, som föttade sin wån wid handen och bad honom äfwenledes sjunga, som (hwilket) han gjorde med blygsamt wår leande och behaglig stämna.“ Originalet: „Es sang die schöne Herzogin von Besançon, und die Frau Alys, Herzogin von Burgund, die ihren Freund bey der Hand nahm und ihn auch zu singen bat.“ m. m. „Sjång gjorde,“ i s. s. sjunga gjorde, har således ej sitt motsvarande uttryckt i Tyfka, och är desutom hårdt och obrukligt i Krist. Freund hade wål bordt äcergifwas med man, make eller gemål, efter samma analogi, enligt hwilken Hr E. riktigt öfversätter Freundin med älskarinna, den älskade, då all den otydligheet förswunnit, hwilken nu håftrar wid ordet wån, emedan en manlig personal, dit detta kunde hänföras, ej förut är nämnd. Relativet „som“ hade owillkorligen bordt utbrutas emot hwilket. — Sid. 7. „Om ni kommer Lder ut med Ert företag;“ här är „Lder“ till öfverlopps. S. s. Man „ancopar“ om hjelp och misfundsamhet; men icke att någon ej skall söka „äsböja“ ett wad. „Glehen“ betyder utom des egentligen bönfälla. — Sid. 9. „Wändeligt wälkommen“ är, i den här walda arten af stil, för mycket modernt, och freudig willkommen svarar närmare emot hjerteligen wälkommen. S. s. r. 15 Gebote betyder befällning, och uttrycker bättre än ordet „anbud,“ en Riddares galanteri emot fruntimmer. — Sid. 11. r. 8. Schimpf anthun betyder ej „skymfa“ utan tillskrynda någon en skymf — Sid. 12. „Derpå tyfnade Eiden, stod upp och lemnade Eystardus, som

stodde sig emot skänkret och höll handen för ansigtet, under det han trodde, att han förlorat sitt land,“ uttrycker ej troget det concisa originalet: „Hiermit schwieß das Fräulein, stand auf, und ließ den Eystardus an das Fenster gesätze, der die Hand vor das Gesicht hielt, und dachte, er habe sein Land verloren,“ utan blir släpigt genom det inflectade som; utom det att orden: „under det han trodde“ hwarfen uttrycka det Tyfka „und dachte,“ eller Eystardi fruktan att hafwa förlorat sitt wad och sitt land. — Likå så otydligt är, sid. 13 uttrycket, att Eystardus „på inett sätt“ förmådde att smaka af morten. Originalet har „keinesweges,“ d. ä. alldeles icke. S. s. r. 8. uppgifwes att „förslagenheten“ upptäcker en älskande för den skarpsynta. Det Tyfka „verschlagen“ betyder äfwen slug och skarpsynt. — Sid. 14. r. 15. är „erwa,“ kanste, utelemnadt, hwilket der wore alldeles på sitt ställe. S. s. r. 21, 22 har öfvers. ombytt platser för orden „Fryta“ och „fåga“ till ingen winst för öfversättningen. — Sid. 17. r. 10. „Hon tillbragte en orolig natt“ är en nog fri öfversättning af: „Sie gieng schlafen zu übler Ruh und bösem Befinden.“ S. s. r. 15. är ordet aber utelemnadt och saknas i sammanhanget. — Sid. 20 r. 4. Ordet „fakta“ uttrycker ej det Tyfka fechten i den bemärkelse det hade wid medeltidens turneringar och kämpolekar. — Sid. 25. r. 4. „Då hon nu i sin hela prydnad varit och afhört Messen,“ uttrycker illa originalets: „Da sie nun in vollem Schmucke war und die Messe angehört hatte.“ — Sid. 27. r. 21. „Ty aldrig i werlden har denna falska Riddare rört mig,“ hwarest auch nur, på hwilka ord hela wår ten ligger, blifwit utelemnadt. — Sid. 41. r. 12. „Eheliche Gemahlin“ måtte wål ej beo

tyda „äfra brud“? Euryanthe war defutom redan Gerharts brud, och behöfde således icke numera „tagas till äfra brud.“ S. s. r. 15. Von Weibe hade, på detta ställe ett collectivum, ej bordt återgifwas med „en qwinna“, utan med qwinnor eller qwinnofönet. S. s. r. 17. Viel andre betyder wäl ej „många flera andra?“ — Sid. 43. r. 1. nedifr. „Kopa ann“ ger orkrigt och obehagligt det Tyska rufem. — Sid. 44. r. 11. „Dch sag skall wäl låta hänga Er:“ Orig. „gehangen sollt ihr werden.“ S. s. r. 24. „Wilhelm af Oraniens“, läs: Wilhelms af Oranien. Epitheet: mit der kurzen Nase är wälberänt: flyttadt die, der berättelsen tager wid efterfångens slut. — Sid. 46. „Dä Gerhart skådade omkring, såg han huru allt war i ordning och låg utan ordning rundt omkring“ (!). — Sid. 47. r. 22. Öfversätttes „då er nicht müde wurde,“ med: „att det war honom ingen swårighet.“ — Sid. 52. Originalers: „Und wo ich im Herzen großen Schmerz empfinde,“ uttryckes rättare mid: och jag känner stor smärta deröfwer, än med det moderna känlospåker: „och smärtar det mig på det högsta.“ — Sid. 53. r. 2. nedifr. „Bed,“ förmodligen tryckfel, i stället för beder: — Sid. 59. Rec. will meddela den förut omnämnda swullstiga beskriwningen på en wiget emellan Galeram och Gerhart, för att lemna läsaren tillfälle att bedömma originalers stil, (ehuru ej på ett af dess lyckliga ställen), samt att afgöra, huruvida den swullstiga genom Öfversättarens åtgärd fått någon tillväxt eller icke. Originaler: „Nachdem sie lange ohnmächtig dagelegen, standen sie auf, das Schwerd in der Faust, und gingen zu Fuß an einander, wo sie sich so häufige und dicke Schläge gaben, daß die Funken aus ihren Helmen sprangen, und wo sie so lange

sochten, daß keiner von ihnen war, der nicht mit Schweiß und Blut ganz bedeckt gewesen wäre, die an ihnen herab auf den Boden trieften. Wenig fehlte daß sie ganz betäubt und geblendet waren, sie steckten ihre Schwerder wieder in die Scheide, und kämpften mit den Armen, wo sie so hart mit einander rangen, daß beyde zur Erde fielen, wo sie über eine Stunde liegen blieben, und mer den Todten ähnlich sahen als den Lebendigen. Die umherstehenden waren sehr betrübt, da sie beyde Ritter so für todt auf einander liegen sahen, und jede Parthey glaubte, daß sie ihren Ritter verloren habe. Da sie wieder zu sich kamen und Athem geschöpft, um sich zu erholen, standen sie schnell wieder auf und schlugen einander mit den Schwerdern so heftig, daß keiner von ihnen Helm noch Schild ganz behielt, und daß von ihnen das Blut in Strömen herunter floß. Weder Roland noch Ferragut waren jemals so wild im Gefechte. Das Blut bedeckte ihnen das ganze Anlitz, und sie schlugen sich mit den Knöpfen ihrer Schwerder auf die Helme dergestalt, daß ihre Augen Funken sprühten, und Hören und Sehen ihnen versging. Endlich fielen sie zum zweitemale hin, Galeram aber bekam es so übel, daß er zu unterst lag.“ Öfversättningen: „Sedan de länge legat helt känslösa, stodo de upp, satade swärder uti handen, gingo derpå emot hwarandra, och gifwo hwarannan så råta och hårda slag, att gnistorna flögo ifrån deras hjälmor, och foriforo de att såkra på detta sätt så länge till dess de båda två woro alldeles betäckta med swett och blod, som neddropp ifrån dem på marken. Föga feltes, att de förlorat både syn och hörsel, de stucko sedan sina swärdr i skidan och stogs med armarna, hwarwid de swade så hårdt tillsammans, att båda föllo till marken och blifwo

på det sättet liggande öfver en timma, mer lifnande döda, än lifvande. De kringståendes moro ganska bedröfvade, då de sågo båda Riddarna ligga som döda på hvarannan, och båda partierna trodde sig hafva förlorat sina Riddare. Då de åter kommo sig före och hemtade andan, för att något sansa sig, stodo de åter hastigt upp och slogo hvarandra så våldsamt med svärderna, att ingendera fick behålla hjelmen eller skölden hel, och så att blodet nedströmmade ifrån dem. Hvarken Roland eller Ferragut sågtade med sådan mildhet. Bloden beträcke helt och hållet deras ansigten, och de slogo så med svärdspåsterna emot hjälmarna, att deras ögon gnistrade samt hörsel och syn förgick dem. Slutligen nedfölo de för andra gången, hvilket bekom Galerann så illa, att han blef liggande under.
 „Das Schwert in der Faust,“ med svärdet i handen, är öfversatt: „fattade svärdet uti handen,“ hvilken egentliga version, genom uttryckets analogi med talesättet, fattat någon uti handen, ger svärdet hand, i stället för fäste. S. s. r. 9. Huru kan „wo sie so hart mit einander rangen,“ öfversenkas med: „hvarvid de rusade så hårdt tillsammans?“ — Sid. 60. r. 10. „En stor under“ (?). S. s. r. 12. „Lagade hjälmremmen,“ borde vara: afhögg hjälmremmarna; ty Originalen har: „hieb die Helmriemen ab.“ S. s. r. 16. Könnte öfversatt med „wille.“ — Sid. 62 r. 12. „Att han ej engång kunde se;“ Tyiskan: „so daß er sie nicht einmal sehen konnte.“ — Sid. 64. r. 24. „Och på så länge ej tänkt på henne,“ är en Germanism uppkommen af det Tyiska auf lange, ehuru Originalen ej på detta ställe ger anledning der till; ty det heter här: „Und so lange Sie nicht ihrer gedacht habe.“ — Sid. 65. r. 15. „Som“ läs hwilken. I allmänhet kan

man anmärka, att öfversättaren ej mycket familierat sig med bruket af pronom. relat. hwilken. — Sid 16 rad. äro orden: „worüber sie sehr froh war,“ utlemnade. — Sid. 69. r. 19. Är det för den antika tornens skull, som die Weinberge öfversättas med „Wingårdarna?“ — Sid. 70. r. 1. Die sehr kühn sey, är utslutit. — Tugeig net hade ej borde öfversättas med „tillfamsat sig;“ ty en fiende stormar, intager, besätter och eröfrar städer och bergar; men han tillfamsar sig dem egentligen icke. — Sid. 71. r. 3. och 133. r. 25. „Slog med lansen“ en Germanism: schlug mit der Lanze. Man kan väl stå öfwen med en lans; men i denna händelse ej „draga ut den ur der döda kroppen.“ — Sid. 72. r. 8 nedifr. „Die Frauen der Bürger, die Damen und Jungfräulein,“ öfversättas alldeles oriktigt med: „Drogarens hustrur, Damer och Jungfrur;“ ty die Damen und Jungfräulein betyda Riddares och förnämre mäners Fruar och dottrar, samt Kiljas här bestämde ifrån die Frauen der Bürger. Man kunde wid öfversättningen fråga till hvad slag af fruntimmer „Damera“ höro, då „Hustrurna och Jungfruerna“ särskilt omnämnas? — Sid. 76. r. 6. „Då Florentine sade detta,“ fri öfversättning af: „da sie diese Worte hörte.“ S. s. r. 15. Stiegen herunter är utelglömdt. S. s. r. 18. Ringen betyder brottas och ej „fäkt.“ S. s. r. 2 nedifr. „Som,“ läs hwilket. — Sid. 87 r. 11. Ein Lied åter utlemnadt. — Sid. 83 r. 17: „När Gerhart märkte henne“ bör vara: då hon såg Gerhart; ty Originalen har: „da sie Gerhart sahe,“ hwarest sammanhanget tydligen bestämmer, att sie utgör subjektet i meningen. — Sid. 84 r. 1. Gebote är befallning, icke „begäran.“ — Sid. 85. r. 3. „Du“

svårar ej mot det Tyska: von nun an. S. f. r. 2 nedifr. „Som han uppvaknade,“ bdr heta: som om han uppvaknade. Originalets utlemnade wenn och sammanhanget fordra det. — Sid. 92. r. 3. „På sin älskarinna Euryanthe tänkte han ej mer, än som (?) han aldrig sett henne.“ Originalet har: als wenn. — Sid. 93. r. 15: „Måste hon deruti underwisa Hertigens Syster, som (hvilken?) hon snart så tillwann sig, att hon icke kunde ställa sig ifrån henne.“ Ur denna labyrinth af hon, har man slutligen svårt att utleta rätta ordaförstånder. S. f. r. 4 nedifr. „Wed'juktad.“? — Sid. 94. r. 7 „Wie kann ich machen,“ utlemnadt. — Sid. 95 r. 6 „Att han (ringen) for honom öfwer hufwudet och blef sittande på halsen,“ förändrar något originalet, der det säges: „daß er ihm über dem Kopf um den Hals herum sitzen blieb.“ — Sid. 97. r. 3. Durchaus svarar här närmare emot uttrycket med wäld än emot „genast.“ — Sid. 102. r. 1. „Och will bewisa det för hwilken som helst, att hon mördat Eder syster Jemene,“ fri öfversättning af: „und will es gegen jeden beweisen, der dagegen aufzutreten wollte, das es sie ist, die eure Schwester Jemene ermordet hat.“ — Sid. 103. r. 7. „Intagen för Eglantine“ betydde, efter Swenska språkbruket, för ingen del detsamma som: „der Eglantine war er gewoen;“ detta öfversättes med: intagen af Eglantine. — Sid. 104. r. 11. „Die da waren“ är utslutit. S. f. r. 19. „Noch herzlicher,“ „på det hjerteligaste;“ denna öfversättning förändrar helt och hållet originalets uttryck. — Sid. 105. r. 4 nedifr. „Som,“ redattore: på hwilken. — Sid. 107. r. 9. Hwarföre orden: „worauf es sich mit ihr hernieder ließ.“ äro utlemnade kan Her. ej inse. S. f. r. 13. Sodann betyder icke „innan.“ —

Sid. 108. r. 22. Ah, ah är återgifwit med: Ha, ha (!); en interjektion för sorg och smärta, med en annan, som wanligen uttrycker förundran eller hämdje. — Sid. 109. r. 14. Seine Freundin utlemnadt. — Sid. 110. r. 6. „På hans kapp,“ auf seiner Faust(?). S. f. r. 10. „Til minne af mig,“ mir zu Liebe; betyder egentligen till wiljes, till nöjes. — Sid. 112. r. 8. Härwid är följande period utsluten: „Er erschlug auch einen großen Niesen, der das Land ringsumher verwüstete und die Leute froß, die er fangen konnte.“ Orsaken till detta sympande inser Her. icke. — Sid. 113. r. 14. „Stens bar godhet,“ alldeles motsatt emot originalets „Güte, die in ihr sichtbar wurde.“ — Sid. 116. r. 14. „Som påstår.“ Tyskan: „der sagen und behaupten will,“ som påstår och will bewisa. Hwarföre äro dessa 3 sista hufwudsakliga orden utlemnade? — Sid. 119. r. 19. „Som war rätt enkeltigt att påse;“ Originalets uttryck: „die gar erbärmlich anzuschauen war,“ gället om Euryanthe. — Sid. 126. r. 13. „Wdris og (?).“ — Sid. 134. r. 8. Unermüdet, „oförtrött“ (?). — Sid. 135 r. 3 nedifr. Von seinerwegen utlemnadt. S. f. jemte de följande, förekommer „Herr af Røye,“ i stället för: Herrn af Røye, „der Heer von Røye.“ — Sid. 139. r. 13. „Ans Kom,“ läs: antkommo. — Sid. 141. r. 4. Hwarföre will ej öfvers. i likhet med Originalet, tillåta Lysardus, att „hålla på Gernhart lika gärna som på „Baronerna“? — Sid. 148. r. 5: Sogleich, som på detta ställe är af wigt, har blifwit utslutit. — Sid. 150. r. 13. „Dagarna“ läs: dagar. S. f. r. 17. Doch är öfversatt med „ja,“ emot meningens fordran. S. f. r. 23. Von har härstädes fått den nya betydelsen „tid.“ — Ännu flera misstag, hvilka till det mesta be-

få ut ett besynnerligt utelämnande af ord; skulle kunna framvisas, om de ej wore af det sl. g., att öfversättaren wid nogare genomseende ganska lätt råder dem.

De versifierade ställena uti denna roman, äro till stor del misslyckade. Utom det att den moderna tonen i dem, ganska obehagligt stöter emot det öfrigas söta enkelhet, så widläder dem desutom många hårdheter och misstag. Uti Sängen sid. 4 äro rimmen och afsonanserna alldeles försummade, men Rec. medger öfwen gerna, att de äro i högsta grad swåra att öfverskytta på vårt modersmål. „Aus Schmerzen so fröhlich entblühet“ är återgiftwit med: „Af wällustig smärta berusadt,“ hwilken wällust originalen alldeles icke känner. — Öfwen i sängen sid. 44 äro rimmen ej iakttagna, hwilket ingen, som sett originalets många lika rim, kan förtycka öfversättaren. Men att af Tort öfversattes med: „njöt skymford,“ Wilhelm um sich stahl, med: „Wilhelm kring om smög,“ och einen großen Pfahl med: „en wäldig påk,“ det kan Rec. icke anse lyckligt utfördt. — Sid. 77. urur verserna:

„Sis ställa
Båd' guldet och demantens lä,
ga wid sida;
Men med den wäna quinnan
wäga ej strida
Ej gifwa dessa bögn tröst
ej tjuuning.“

kan swärligen någon mening utelas, utan att sammanhålla dem med originalet:

Es stellen
Sich Gold und Demant ihrem
Leibe zur Seiten,
Doch mag hieß mit dem süßen
Weibe nicht streiten.
Was fremmt mir solcher Au-
gen Lust und Wonne.

Nåkan detsamma gäller om versen:

Dersför mig Lärnans blick ei
mer besöker.
Drum zieht mich hier kein Neug-
lein klar in Stricke.

Sid. 87. „Som i tårar tröstlids dröjer,“
„die in Thränen will zerfließen“ (!). — Sid.
82:

Den, kärlek kände och bota kan, mig bistånd
ndr!
Och beka mig, som älskande i tårar dödr!

Originalen:

Wer Minne kennt und heilen kann, der komm
me her
Zu heilen mich, die liebend stirbt im Thrä-
nen Meer. —

Oaktadt dessa fel läser man dock denna öfversättning med mycket nöje, och Rec. vilde gerna lemna läsaren prof af öfversättarens stil, om ej denna recension redan blifwit för mycket widlöftig, och om han ej önskar, att läsarena wille lära sig att känna den af sjelfwa arbetet. Slutligen kan ej Rec. undertrycka yttrandet af den önskan, att öfversättaren på vårt modersmål wille meddela flera af medeltidens konstster, dock utan de skälar, hwaraf detta första proffstycke wänprydes; men dessa härleda sig förmodligen från en warm kärlek till originalet, hwilken ej tillåt öfvers. att med tillräcklig flit granska sin egen ätgärd. För att förmas till att lemna of flera öfversättningar, önskar Rec. att Hr E. måtte af allmänheten röna ett uppmuntrande och beidnande bifall.

Christlig Likpredikan öfver Kongl. Maj:ts
Trotjenare S. S. Theolod. Lec:oren wid
Wifingsö Kongl. Gymnasium, Presten öf-
wer Wifsa Härad samt Kyrkoherden öfwer
Wifingsö församling Högwördige S. S.
Theol. Doctoren Herr Johannes Alm-
quist, hällen uti Wifingsö Kyrka den 25
Junii 1816, af Ludvig Mörner Frih.
S. S. Theol. Doct., Biskop och Com-
mend. af K. M. D. Jönköping 1817,
50 sid. 4:o.

Ingångspräket till denna Likpredikan är
taget af Uppenb. B 2: 10. „Fructa inret för
något som tu lida skalt; war trofast intill dö-
den, så skall jag gifwa dig lifsens krono.“ Så
wål i anledning häraf som af texten, hwilken
den sal. Döde sjelf i lifsciden utsett af Da-
vids Psalm 31: 6. „Mit tina händer befaller
jag min anda: tu höfwer mig förlöst Herre
tu trofaste Gud;“ har betraktelsen blifwit: En
Christens saliga förtrostan till Gud, och den
bewisat: 1) Genom tålmod i mötgång, 2)
Genom ödmjukhet i lycka, 3) Genom stånd-
tighet i dödens stund (sid. 1—14). Deres-
ter söla ganska utförliga Personalier, med
mycken noggrannhet uppsatte, till största del

ten efter den oflidnes efterlemnade anteckningar
af nu mera oflidne N. H. Collin, Theol. Lek-
tor i Werid. Dr: Almquist hade sedan 1769
warit Theol. Lector wid Wifingsö Gymnas-
ium. Hans farfar Harald Almquist (Bonde-
son; hade upptagit slägtnamnet af en Alm som
stod på des sädernegård i Olmsta Socten) war
den första Theol. Lector wid Wifingsö Gymna-
sium 1692 och des Soneson blef i samma Le-
ction den sista. Genom Kongl. Maj:ts Bref af
d. 4 Sept. 1811 har Wifingsö Gymnasium ef-
ter hans Ere. Grefwe Brasch medgifwande
och Werid DomCapitels tillstyrkan, blifwit
upphäfwet, des fonder till Wifingsö Tris-
vialSkola flyttade, och blott en Pådagogi qwar-
blifwer på stället (sid. 39). Dr: Almquist
afled d. 14 Maj 1816 i sitt 85 år.

Till slut bifogas en Grafskrift som börjar
med följande wackra stropher:

„På de blåa, wida böljors yta
Ser jag dig med torn och säften flyta,
Skimrande af minnen som ej dö,
Annu dyrkanswärda W i f i n g ö d.“

„Jcke är du uti allt densamma:
Stjernor flocknat af din Wisdoms flamma;
Dina lärda salar öde stå;
Wål, — du är öf dyrkanswärd ändå.“ —

S m å r r e S k r i f t e r.

Beskrifning att nyttja den förswenskade Hunska-
wen såsom beständig Almanack. Utgifwen af G.
H. Westerås, Björkbow, 1816. 1:adels ark 8:o.

Denna lilla Skrift, som flera gånger är om-
tryckt, innehåller först en enkel genwäg att finna
Söndags-Wokstafwen, Skottår, Nymånad och
Påsk. Sedan följer en kort förklaring öfwer figu-
rerna, som å de förswenskade Hunska-warne nu

för tiden allmännast förekomma. Såsom prof må-
tjena: „Jan. 1. Twenne Horn. De gamlas
sedid med lustigt drickande utur horn. Jan. 24.
Ericus Translatus. En Dödsfall. Kon. Eric
den Heliges bens flytning denne dag från gamla
till nya Upsala. Febr. 10 Scholastica. En Trä-
gårdsknif, efter som trån nu böra smittas. Dec.
9 Anna: En Drickskanna, tiden att bryggas
Juld.“

Rättelse: Sid. 219 r. 15 st. den eller nationen l. den ena staten eller nationen.

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 12.

Erdagen den 2 Maj

1818.

R e c e n s i o n e r :

Minnen af Italien, England och Amerika.
Af G. N. Chateaubriand. Sthm,
Grahns, 1817. 206 sid. 8:o.

Det gifwes twenne hufvudclafser af resebeskrifningar. Den första kunde man kalla faktiska: der är förstås ossigt att underwisa, han må än lysselsäta sig med geographiska, statistiska, historiska eller artistiska ämnen. I den andra arten af resebeskrifningar, hvilken man kunde kalla poetiska, eller kanske ännu mera bestämt, lyriska, är det ej egentligen själwa föremålen som framställas och beskrifwas, utan deras intryck på den resande konstnären. Äfwen genom honom erhålla wi ofta en ganska bestämd åskådning af de städer och länder han genomfar: men den är bruten genom hans eget Jag, den kan således lätt wara ensidig: men war hans sinne lugnt, rent och öppet för nya och stora intryck, så kan en sådan resebeskrifwares skill-

ringar ofta bibringa oss ett mera lefwande och fruktbara öfwerfligt af de trakter, genom hvilka han förer oss, än mången prosaisk resandes, som på det nogaste uppgifwer folksmångd, quadratmilar o. s. w. Ty ur en högre synpunkt är den verkligt poetiska sanningen mera sanna än själwa verkligheiten. Det förstås förstås, att detta senare slag af resor kan medgifwa lika många underafdelningar, som det gifwes stannestämningar i människonaturen. Så finnes det sådana, der de öfwerfliska orterna icke på tillfälligt intaga främsta rummet, utan blott, stålda i bakgrunden, gifwa målningen en bestämd lokal färg. Man tänker naturligtwis härvid på Horicks Sentimental Journey och Thümmels Resor i Södra Frankrike. Res. känner dock en annan Resa af samma art, en Resa, hvilken ingen läser och om hvilken ingen talar, ehuru den är wida mera original, qwick och anständig än de begge, och — hwad som är en stor försenst — wida mindre träffig än den clasiskt gäspande Thümmel. Det

är Marquis de Banges' Resa i Spanien, resan den för tjugue år tillbaka utgifvnen på näret språk.

Till ifrågavarande art af resebeskrifningar, sluter sig den närvarande, som dock på wißt sätt står på öfvergångspunkten till det förra slaget. Författarens hufvudföremål har varit natur och konst: i skildringen af allt hvad som hörer till den förra, har han varit lyckligast. Ofta liknar hans skrift verkliga målningar, t. ex. s. 5: „Färet är så skönt, som linierna i Romerska horisonten, som ytornas behagliga lutning och de ljufwa och försvinnande konturerna af bergen, som sluta denna horisont. Ofta hafwa dälberna der utseende af en såktarplats, en circus, en rånnorhana; kullarne der äro tillskapade som terrasser, liksom hade Romarne's wäldiga hand rubbat hela detta land. En egen ånga, utbredd på afstånd, tillrundar föremålen och berättar det för hårda eller förtäande, som formerna kunde åga. Skuggorna der äro aldrig plumpe och mörka; det ges inga så dunkla massor i klipporna eller i löfwen på träden, der icke alltid något litet osdmärke insnygger sig. En sållam harmonisk färg för enar jord, himmel och watten; alla ytor gå sluttigen in i hwarandra, medelst omärkligt och gradwis stigande färger, utan att man kan bestämma punkten, der en färgblandning upphör och en annan widtager. Ni har twifvelsutan i Claude Lorrains landskapsmålningar beundrat detta ljus, som synes idealt och skönare än naturen; nå wäl, det är ljuset i Rom.“ — „Jag wille medge — forfar Förf. — att kanske Neapels behägenhet har en mera bländande skönhet än Roms. När den flammande solen, eller den breda och rödfärgade månan uppgår öfwer Vesuvius, såsom en ur vulkanen slungad kula, framställer Neapolitanska hafswiken, med dess af pomerans-träd berädda stränder, Sorentos berg, ön

Caprea, Paustlypos kust, Bala, Misenum, Cuma, Avernus, Elyseiska sätten och hela detta Bergilianiska land, ett förtjusande skådespel; men det är icke detta stora, som i traktten kring Rom. Minstone är det wißt, att man blir obegripligt intagen i denna ryllbara jord: för två tusen år sedan trodde Cicero sig förwifad till ett Afariskt himmelsstreck och skref till sina wänner: urbem, mi Rusi, cole et in istâ luce vive. Samma rerelse äro ännu det sköna Ausonien i behåll. Man ansör flera exempel af resande, som komne till Rom i affigt att der tillbringa några dagar, hafwa stannat qwar der för hela sin lifstid. Det war nödwändigt, att Poussin begaf sig till detta land, så rikt på sköna landskap, för att dö; och just i det ögonblick jag skrifwer er till, har jag den lyckan, att der wara bekant med Hr d'Agincourt, som lefwer ensam sedan 25 års tid, och som lofwar Frankrike, att också få sin Winkelmann.“ Flera motstycken till denna rasla stulle kunna anföras, t. ex. sid. 165 o. fl. Chateaubriands stil, har i allmänhet någonting som ehuru swagare, påminner om Rousseau: sentimentalitet, melancholisk entusiasm och slutligen en wißt behaglig individualitet, som intager oss, äfwen der wi icke dela Förf:s tänkesätt.

Boken är fördelad i trenne afdelningar, benämnda efter de länder, som nämnas på titelbladet. Den första handlar således om Italien, och är delad i 3:ne stycken: Rom och dess omgifningar; Resa till Vesuvius och Mont Blanc. Hvad de första af dessa ämnen beträffar, är det wißerligen swårt att deröfwer säga någonting nytt: också medgifwa de ej jemförelsen med Fru Staels, med så mycken värma och djuphet i känsla tecknade skildringar i Corinne. Men Chateaubriands målningar äro blott utkast och det wo-

re obilligt, att af en Dagbol gdra samma fordringar som af ett fulländadt slafiskt arbete. Om de nuvarande Romarne dömmar han sålunda: „Duclos har såljt en nyck, när han kallat dem Italienerne i Rom. Jag hysar den tron, att grundlaget till en söga wänlig nation finnes ännu hos dem. Man kan hos detta för strängt bedömda folk, med lärt, het upptäcka ett stort förstånd, osförkräckerhet, fördragssamhet, snille, djupa spår efter gamla seder, jag wer ej hwilket tycke af beherrskare och hwilka ädla plägseder, som röja tunglig wärdighet. Innan ni förkastar denna mening, som ni kanske finner underlig, borde ni höra mina skäl, och jag har ej tid att anföra dem för er“ Ut Görfs uppsats om Italien, anföra wi några strödda anteckningar: „Cicullis landtgård i Tivoli låg ofwansför Horatii, och tjänar nu (så Ch. beskrie denna ort) några kristna munkar till bostad. På samma ställe der denna senare skaldens boning stod, skref Ariosto sina — enligt Boileau's uttryck — „roliga Fabler.“ Ofwer Tivoli pyttar sig Görf. s. 21: „Det skulle vara swårt att i den skrifiga werlden uppsöka en mer påsande utsigte, att öfstra djupa betraktelser. Jag talar icke om Rom, hwars sak man ser, och som ensamt säger allt; jag talar blott om de ställen och monumenter, som ligga inom detta stora område. Se der det hus, der Miceas, märe på det jordiska goda, dött af trängsuka; Varus lemnade denna kulle, för att gå och utgjuta sitt blod i Germaniens träsk; Cassius och Brutus öfwergåfwo dessa lugners boningar, för att omsörta sitt sådernesland; under dessa talar i Frascati dikterade Cicero sina Tusculanska afhandlingar; Adrianus gaf en ny Peneus sitt lopp utmed foten af Tempes dal; nära denna Solfataras källa slutade Palmyras drottning sina

dagar i mörkret, och hennes stad för ett ögonblick förswann uti sknen; det är här, Konung Latinus rådfrågade guden Faunus i Alburniska skogen; det är här Hercules hade sitt tempel, som Sibylla Tiburtina gaf sina orakel; der äro de gamla Sabinernas berg, det äldriga Latii städer; Saturni och Rheas land, guldbälderns wägga, som alla skalders besjungit, Tiburs och Lucretiles leende kullar, hwilkas behag blott Franska snillet kunnat teckna på nytt och som wäntade Poussins och Claude Lorrains pensel.“

Om Italienska Literaturen hade Görf. åmnat anföra åtskillige: nu så wi blott weta, att han såg detta lands då lesiwande märkewärdigaste skald, Alfieri, en enda gång, det ögonblick han lades i lifkastan. Man sade honom att han war nästan oförändrad; han tyckte, att hans fysionomi war ädel och allvarsam; döden meddelade den utan twifwel en ny allvarsamhet: detsför att kistan war något för kort, nedlade man hans hufwud på bröstet, och detta gjorde, att liket kom i ett cystigt läge. — Görf. anför också den af Alfieri öfwer sin älskarinna författade sköna grafskrift, hwilken äfwen läses i den sjelfbiographi, som man äger efter denna namnkunnige skald.

De twenne återstående underafdelningarna, hwilka höra till denna första del äro rika på praktfulla naturbeskrifningar och träffande reflexioner. Görf. nekter, att landskap i berg äro sublima. „Lifsom landskap, utan en bergshorifont, aldrig äro sköna, äfwen så obehagligt är det att bo på de ställen, så litet tillfredsställa de landskap syn och känsla, som ej hafwa luftrens och utrymme. Du är detta likwäl alltid händelsen djupt in i bergen. Dessa plumpa massor stå ej i harmoni med menniskans förnödenheter och swaga organer.“

— „Det ges monumenter i naturen, som i konsten; will man njuta deras skönhet, så skall man stå på rätta stället för perspektivet; annars försvinna former, färger, proportioner, allé. I det inre af bergen måste dimensionerna förlora i storlek, emedan man rör wid sjelfwa objektet, och emedan optikens fält är alltför trängt; detta är så wist, att man beständigt tar misse om höjder och distanser. Jag wädsjar till de resande: har Mont Blanc sett sådeles högt ut för dem nederst från Chamounis dal? Osta tror man en omätlig sjö i Alperna wara en obetydlig dam; ni förmodar, att ni med ett par steg kan nå toppen af denna brant, uppför hwilken ni använder tre timmar att klänga; en hel dag förstår knappt för er att komma ur detta pass, hwars pryersta ända ni trodde er kunna fatta med handen. Således är detta stora i bergen, hwarom man så mycket talar, blott werkligt genom mådan det ger er. Hwad landskapet angår, är detta ej mycket större för ögat, än ett wanligt landskap.“

„Men dessa berg, som förlora sin sonbara storlek, när de äro för nära på en åskådare, äro dock så gigantiska, att de krofsa allé, som kunde tjena dem till prydnad. Stridiga laggar förminska derför allé i Alperna på en gång, både det hela och hwar särskilt del. Om naturen gjort hundra gånger större träd på bergen än på slätterna, om floder och wattenfall der utgjro hundra gånger mer watten, skulle dessa stora skogar, dessa stora wattenmassor göra en majestätisk effekt mot fälten, som utbreda sig nedom dem; men det är icke så, infattningen kring rossen blir omäntligt stor, och bäckarne, skogarne, byarne, hjordarne förhålla sig som wanlige. Då ges ingen öfwerensstämmelse widare mellan det hela och delen, mellan skådeplatsen och befores-

ringen. Bergens plan, som är vertikal, blir desutom en alltid inrättad skala, med hwilken ögat jemför och er ovetande mäter de objekter det öfwerer, och dessa objekter hafwa alla det fel, att wara för små för denna ofantliga måttstock. De högsta tallar för er äro knappt synliga i daldbranterna, der de tyckas wara fastklubbade wid hwarandra som sottdagar. Regnbäckarnes spår dölja sig i dessa spensliga, swarta skogar under snögula och parallella ränder, och de bredaste strömmar, de högsta wattenfall se ut som obetydliga wattendrag eller blåaktiga ångor.“

„De, som sett diamanter, topaser, smaragder på glacierna, äro lyckligare än jag: min inbillning har aldrig kunnat uppträcka dessa skatter. Jag har tyckt, att snön på skogsglacierns nedersta del, blandad med granitstoft, sett ut som aska; på flera ställen skulle man kunna taga Ischafwet för ett kalk- eller gipsbrott; blott dess sprickor äga några af prismatis färver, och de isbäddar, som hwila på klippan, hafwa utseende af stora buteljglas.“

Dessa hwita draperier kring Alperna medföra desutom en stor olägenhet; de göra allé svart, som omger dem, in till himlen sjelf, hwars öarsfärg de göra brun. Och tro icke, att man blir skadeslös för denna obehagliga werkan af ljusets röda brytningar mot snön. Den färg, som målar de aflågsna bergen, är förlorad för åskådaren wid deras fot. Praxiten, som solen i nedgången utbreder öfwer Alptopparna i Savoyen, äger blott rum för invånaren i Lausanne. En resande i Chamounis dal wäntar förgräfwes på detta strålände skådespel. Han ser, som ur botten af en tratt, en liten del af en blå och hård himmel, utan wester och utan morgonrodnad, öfwer sitt hufwud; en dyster boning, dit solen knapt kastar en half blick öfwer is-skåret.“

skog, då ni ser er omkring från någon höjd. England liknar mycket Bretagne wid första påseendet: ljunghekar och åkersålt omringade af träd."

"Himlen i detta land ser ej så upphöjd ut öfver jorden, som hos oss; de blå färg är lifligare, men mindre genomskinlig. Husets brynningar äro der skönare i anseende till mängden af moln. Man njuter om sommartiden i London ett ganska pittoreskt skådespel, när solen går ned bortom Kensingtons skogar. Den omätliga kolon af stensolsrök, som svävar öfver staden, afbildar ofta dessa svarta, purpurfärgade klippor, som man ser i våra dekoreringar af Tartaren; under det Westminster's äldriga torn, bekrön- te af skyar och förgyllda af solens sista strålar, upplysta sig öfver staden, öfver flottet och St. James park, liksom en stor minnesvärd af döden, denna herrskare öfver alla menliga minnesvärdar."

Den andra underafdelningen är öfverskrifwen: om Englands Literatur. Redan i det föregående har Chat. underrättat oss, att flere engelske författare i senare tider äfven i England förlorat sitt klassiska anseende. „Richardson — säger han — har så låfse; man beskyllet honom för odräglig widldstighet och låg stil. Rume och Gibbon, säger man, hafva skämt bort Engelska språkets lynne, emedan de spåkat sina skrifter med en mängd gallicismer; man anklagar den förste att vara plump och osedlig. Pope gällde blott för en noggrann och smakfull versifikatör. Johnson påstår att hans försök öfver menniskan ej är någonting annat än en samling af sentenser, klädda i sköna verser. Det är Dryden och Milton man på en uteslutande sätt ger titeln af poeter. The Spectator är nästan glömd. Man hör sällan talas om

Locke, som anses för en temligen svag Teolog. Blott de lärde på profession läsa Baco. Shakespeare allena besitter sitt värde." — Huruvida alla dessa uppgifter äro grundade, torde vara twifvelaktigt. Deres mot kan man hysa mycken twifvel om riktigheten af Hörf:s egen kritik, hvilken, liksom i allmänhet hans landsmans, är mikroskopisk och ylig, endast fästade sig wid särskilda scener, särskilda uttryck, aldrig wid det hela. Hörf. syfvelätter sig med tre skalder: Young, Shakespeare och Beattie. Hvad den öfre re beträffar, tillstår H.c. att hans ödmä e mycket afviker från Chateaubriands. „Läs litet längre i dessa Märter, när inbillningen, som väckes af Skaldens inträde, redan skapat en värld af tårar och swärmerier; ni skall finna platt intet af hvad man lofwat er. Ni ser en man, som i hvar bemärkelse pinat sitt förstånd, att alstra rörande och swärmodiga idéer, och som jemt hinner till en knarrig filosofi. Young, som weridsjöket försöljde midt ibland grifternas, förråder i sina deklamationer öfver döden blott en bedrogen egenkärlek. Hans känslöfhet saknar natur, hans sorg ett ideal. En tung hand släpar all tid öfver hans lyra." — „Hvad naturseer- nerna angår, har Young welat, att de skulle göra han klagoqvädens lycka, men jag är osäker om han nått denna affigt. Han wänder sig till männan, han talar till natten och stjernorna, och man tåres icke. Jag har ej låt att säga, hwar denna sorg ligger, som en skald ingjuter med naturmåningar, men det är wißt, att hon finner den wid hwart ståt. Han låter sin själ sammansmälta med de susande windarna, som föreställa henne enflige heren; en wåg, som flyr, är lifwet; ett löf, som faller, är menniskan. Poeten träffar denna dyfverhet gömd i hwarje öcken; den är

Att ingå i någon vederläggning af Ch:s kritik öfver den förste af den yngre tidens skalder, skulle icke låna mådan. Men några af hans omddomen äro alltså märkvärdiga, för att alldeles förbigås, ty de wisa skillnaden mellan nationernas smäl. Chat. finner, att Ch. „måhända är större än Lopez de Vega, men att hon alldeles icke kan jemföras med Garnier och Hardy, som bland öf framstammade den Fransyska Melpomenes första ljud.“ Beundransvärda national-fångarna! Tusende, äfwen utom England, läsa och om-läsa Shakespeares; men hwem utom Frankrike känner Garnier och Hardy, med undantag kanske blott af en och annan lärde, som rustande sig att skrifa en Witterhetens historia, tager dessa författare i hand?

Förf. betraktar Ch. under tre förhållanden: 1:o Till sin tid; 2:o Till sina natursgåfvor och 3:o Till dramatiska konsten. I de twenne första af dessa hänseenden gör Förf. honom half eller trefjerdedels rättwisa;

deremot nekar han honom naturligtvis all dramatisk konst, och upprepar de gamla, långesedan vederlagda sagorna om Ch:s stora oskunnighet. I sjelfwa verket är Ch. lika stor skalde, antingen det kan bewisas att han förstått ett ord latin eller icke: ägde detta senare faller rum, så wore hans snille så mycket mer att beundra, som han ej kunnat lärt känna några föregångare i witterheten, annat än genom de till större delen osmakliga öfversättningar eller imitationer, som wid hans tid funnos på engelska.

Med ingen Engelsk författare är deremot Förf. mera nöjd än med Beattie, en skottsk poet, författare till The Minstrel. Rec. känner ej i originaler, men enligt den öfversättning, hwilken Förf., ehuru med utelämnande af sådant, „som den franska grannlagenheten ej kan tåla,“ meddelar af 1:sta Sångens, förefalles denna beundran ganska öfdrifwen.

(Slutet följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Om Luthers Lyfwa Bibelsöfversättnings religiösa värde. Af Dr. Ph. Marheinecke. Upsala, Zeipel och Palmblad, 1818. 30 sid. 8:o.

„Misklykad är hwarje öfversättning -- yttre sig Förf. s. 8 -- som oaktadt den sannaste mening och det noggrannaste uttryck af enskilda ställen, likväl icke fullkomligt öfverlemnar öf Skriftens hela anda och Karakter“ -- men denna anda „är icke ett resultat och en produkt af alla enskilda riktigt öfversatta ställens samverkan, utan snarare enertom principen och tillan för all riktig tolkning och öfversättning.“ -- I Luthers tolkning har det „gudomliga Ordets hela herrlighet och kraft genom denna förskytning på ett annat språks grund, ingen ting förlorat, utan liksom återfun-

nit, på denna nya och främmande grund, ett nytt hem, ett nytt fädernesland.“ Luthers Bibel är ett föreningsband mellan den Evangeliska kyrkans olika konfessioner, hwilka under gemensamt bruk af denna öfversättning „återfinna hwarandra som bröder.“ Det är för Lyfwarne ett dyrbart nationaltverk, ett ewigt lefwande monument af det Lyfwa språket, Lyfwa lynnet „och ett ärosvärd och minnesvärdt tidehvarf.“

Detta är hufwudinnehållet af denna förträffliga skrift, utgifwen såsom Program till Preussiska Bibelsällskapet's första sammanträde år 1813; den innehåller öfverallt rika och fruktbärande idéer; till slut meddelas ättillfälliga högt intressanta utdrag ur Luthers egna skrifter. Öfversättningen är ganska lyckad.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 19.

Lördagen den 9 Maj

1818.

R e c e n s i o n e r :

Den tappre och snillrike Riddaren Don Quijotes af Mancha Leifverne och Beskrifvelse. Af Miguel de Cervantes Saavedra. Översättning af J. W. Stjernstolpe. 1:sta Del. Stockholm, H. A. Nordström, 1818. 269 sid. 8:o.

Sedan denna werldsberömda Roman först på originalspråket utkom, har man i alla tider varit ense om, att anse den såsom en af spanska litteraturens förnämsta produkter. Men om den synpunkt, ur hvilken den bör betraktas, derom har man alldeles icke varit ense. Huru litet man, i Cervantes eget fädernesland, numera förstår att bedömma dess egentliga värde, derom vittnar den pedantiska *Análisis del Quixote*, författad af en vis *Teniente Caronel Don Vincente de los Rios, Caballero del hábito de Santiago, Capitan del Real Cuerpo de Artilleria y Académico del Número*, — hvilken är af

tryckt efter de af Madritiska Akademien år 1780 och 1782 utgifne upplagor af *Don Quijote*; ty man finner i denna *Analys* Cervantes bedömd efter alla *Aristoteles'* regler, och hans arbete sammanliknas der nästan punkt för punkt med *Homeri*. Enligt den vanliga åsigtan författade Cervantes sin *Don Quijote* endast för att förblöfva de i hans tid med uteslutande beundran gängse riddarromanerna; hans måstarverk wore således en hursel satse, endast sammanskrifwen för att sätta den läsandets skratt-muskler i en angående rörelse; han sjelf en rolig karl, som satte sin ära i att till tidsfördrif för matsmåltande äfklädare uppfinna det ena narraktiga uppdraget efter det andra. Från denna synpunkt, måste man nödvändigt anse de dikter och herrliga noveller, hvarmed *Hustvudberättelsen* är sammansvärd, såsom obehöriga utväxter, hvilka man vid Översättningen mestadels sann för godt att utelämma; och Cervantes klangfulla, musikaliska stil, som ingensådes uppoffrar uttryckets adel, förvandlades till en låg hvars

dagsprosa, mera påhände för farcen än för en komiskt-episk dikte af den högste ordningen, sådan som denna.

Denna war den allmänna föreställning man gjorde sig om Don Quixote, ända till dess man genom Tietcks öfversättning började ana den stora och genuint poetiska anda, som talar ut detta verk; de före Tietck gångse öfversättningarna wore, enligt Schlegels uttryck (*Athendum II. s. 324*) „helt lustiga att läsa; det selades dem endast — Poesien, på wäl i profan som i verferne.“ Man begynte ana, att den osdriftnelige Don Quixote war något mer än en blott simpel narr, och hans Besworne någonting högre, än en blott samling af brokiga öfwentyr, och påsefliga uppståg. Härmed nekade wi ingalunda, att Cervantes wäl kunnat, äminstone i början, hafte till ändamål, att förbjfuga den i hans tid ända till öfwerdrift sträcka hjälpen för romantiska underhållningar och ofta orimligt berättade riddarsöfwentyr; men hade detta varit hans hufwudsätt, icke bi-sak, aldrig hade hans bok höjt sig till rangen af ett konstverk, lika beundradt inom som utom Pyrenäerna. Mig vill det synas, som hade Cervantes egen äfklädnig af sitt ämne, under fortarbetandet, ständigt mera poetiskt utwidgat sig. Wäl gifwer den första sjerbedelen af denna roman i rikedom på komiska uppträden icke wika för någon af de följande: men hjälten är ännu en galning, hwars ursinnighet wäl är i hög grad fantastisk, men hwars karakter skeddfrigt har ingenting som på ett djupa re sätt intresserar; näst alla af de här förkommande öfwentyr äro i en lågre styl och flutas mestadels med pryglorier. Sådana gat-scener, wäl uppsunna och wäl berättade, kunna wäl för en stund roa; men blotta löjer, då det — om wi så så säga — endast swäfs-

war öfwer själens yta, utan att sitta dess innersta djup i rörelse, har någonting öfwermåttande, som snart efterlemnar förslappning. Så måste öfwen hjälten i ett komiskt stycke ej vara en blott gäcklare: twertom, dikten förädlar sig i samma mån, som förf. med hans öfriga wurmert förstår att sammanpara flera ädla och intressanta drag. Huru litet denna enkla grundsats blifwit förstådd, kan man finna af Wielands och ännu mer af Rahbecks olyckliga imitationer af Don Quixote: Silvio de Rosalba samt Schwerenoth Gottblitz Pixicus von Vandela. Efter de första afdelningarna i originalskriften, antager Don Quixote en högre poetisk wärdighet: hans ädla, moraliskt stränga karakter gör anspråk på läsarens äftrimg; han talar som en Casarino, och hans omdömen öfwer alla ämnen, som ej äga sammanhang med hans fixa ideer, förädda den största anda till pedanteri öfwergående klotter och en ofta beundranswärd skarpsinnighet. Sådane är öfwen förhållandet med hans trogne själsfogare, Sancho Panza, som under sitt städhållarskap uppför sig med ett förstånd, som för många „Subernator“ wore önskanswärdt. Men detta oaktsade — och deruti röjer sig den fulländade måstarens hand — upphör aldrig Don Quixote att vara Don Quixote, eller Sancho att vara Sancho, — d. w. s. den förre en poetiskt öfwerspänd och den senare en prosaisk fantast, begge de yppersta kontraster, så att den ena — efter Cervantes' egna ord, — ej kan tänkas utan den andra. Skädesplatsen för begges bedrifter flyttar sig nu från krogar och landsvägar till tornerbanor och gressiga flott; hwarigenom de lustbara partierna långt ifrån att förlora, twertom winna ett ännu större romantiskt intresse och, genom motsatserna, en ständigt stigande komisk styrka.

Skall Rec. har rätt i denna jämsöressen af den olika färgblandning, som råder i början och längre fram i denna roman, så är det kanske en ny förtjenst hos Cervantes, som lik den episke skalden begynner i en lägre ton och sedan stiger i prakt och höghet.

Ur hvilken synpunkt åter den svenske Öfvers. betraktat detta oförgångliga måstarstycke, derom har han i sitt förefat (s. 31—32), icke funnit för godt att yttra sig: den ton och anda som råder i hans bearbetning, kan säkrare än allt råsonnement derwid tjena oss till måttstock. Dessertid må det vara oss tillåtet att wid ett par ställen i detta förefat anföra några anmärkingar. Öfvers. lofwar oss att „Originaler, sådant det är utgifwit af Kgl. Spaniska Akademien år 1780, skal i hela sin widd, med undantag af Analysen och den Chronologiska planen, öfversämnas på svenska.“ — men likväl har han förbigått sådana skaldedikter, som finnas i nämnde edition efter Hörs:s egen Prólogo, och äro af Cervantes sjelf; neml.: Al Libro de Don Qu. de la Mancha Urganda la Desconocida; 3 sonetter från Amadis de Gaula, Don Belianis de Grecia och Señora Oriana till samme Riddare; 1. Sonett fr. Gandalin, Escudero de Amadis de G. à Sancho Panza; twenne madrigaler del donoso poeta entreverado à Sancho P. y Rocinante; widare 3:ne sonetter från Orlando furioso, El Caballero del Febo och Solisdan till Don Qu. samt slutligen en dialog, i sonett-form, entre Babieca y Rocinante: — alla öfversatta af Zick.

Hwad föröfrigt tolkningen af Originalets verser beträffar, yttrar sig Öfvers., att han ej kunnat bibehålla deras ursprungliga form. Till poesi, och isynnerhet i den romantiska, seror huswudsaken dock härpå: en Sonett,

ett madrigal, som icke är återgifwit i samma gestalt, kan betraktas såsom en helt annan produkt, som kan vara bättre, men wansliggen är sämre än urstrifien. Detta senare är också ty wärr, faller med Hr Stijs versifierade öfversättningur från Spanien. Han söker urskulda sig dermed, att „Zicks öfversättning, i trois af sitt språks rikedom, just deruti minst tyckes hafwa lyckats.“ Detta är dock ett ganska ensidigt tycke hos Hr Stjernskolpe. En konstdomare, som bättre förstår sig på sådana saker, än Hr S., yttrar sig twertom: „in den Liedern und Sonetten (i Zicks öfvers. af Don Qu.) glaube ich Laute jener süßen süßlichen Poesie zu vernehmen, deren geistiger Geist, und sinnerich zarte Gefühl uns noch so fremde sint“ (Athenäum, II. 1 s. 27). Zicks verser äro icke slawiskt noggranna, men originalets rhythmer strängt efterbildade*). Dock Hr Stj. har

*) Skall Rec. skulle vilja lägga Zicks öfversättning något till last, så wore det detta, att han nog ofta, isynnerhet i början, ofdelat originalets långa, elastiskt byggda satser i en mängd af särställda perioder. Derigenom har den praktfulla diktionen, den fulltoniga rhythmen, den konstrika arkitektoniska symmetrien i Cervantes prosa på många ställen gått förlorad. Wedges måste dock, att genom ordställningens beskaffenhet i tyskan (isynnerhet genom handlingsordens ställning i slutet af perioden), det dock i detta språk är ganska swårt att bilda långa satser, utan fara att göra dem slappande. Swenskan, mera fattig mindre utbildad och mindre lämplig till alla slags samma mansättningar, är dock, genom sin rikedom på öppna vokaler och fulltoniga ljudfall, mera tonrik och praktfull än Tyskan (Woh fallor Swenskan för „Nordens Spaniska“) och kan således i en sticlig öfversättares hand komma castilianiska prosan närmare.

welat wara „tydlig“ — (men äfwen på wårt språk har man ju i nyare tider efterbildat sydländska versformer, och ändock blifwit förstådd?) — „ty att wara obegriplig må wäl icke anses för någon stor förtjenst.“ Wisserligen icke. Men det torde icke heller anses för någon större förtjenst, att wara platt. I fall man skulle nödgas wälja emellan båda dessa ytterligheter,

Olalla! du min wäna piga 1),
Du håller af mig 2), som jag tror 3),
Fast mun och hgon än förtiga
Den ömhet i ditt hjerta bor 4).

Ich weiß, Olalla, daß du mich liebst
Wenn du kein einz'ges Wörtchen sagst,

Noter. 1) Redan detta olyckliga ord ger tillfämsna, att Hwef. betraktat denna pastorale som en slagdänga. Det är wisserligen blott en getherde som sjunger, men i Spanien sjunga herdarne annoerunda än våra wallhion, isynnerhet då en Cervantes Hwefwer wisor åt dem. Dessutom hade en prest författat denna sång. — 2) I spaniskan heter det: „du tillbeder mig.“ 3) Tillagdt för rimmet. 4) Medgifsom Hwef. rättigheten, att förwandla den spaniska gratidfa herdesången i en swensk bondaktig hwar-

Endast dessa fyra rader kunde wara till-

Ditt nöje, grymma Stöna, synes wara
Att ifeån mun till mun, från slägt till slägt,
Sig all din hårdhet måste uppenbara;
Nå wäl, må qwalets beta andedragt
Ur afgrundsdyppet äs mitt bröst sig låna!
Jag med din grymhet werlden skall förwäna.

Mitt hjertas enda önskan härwid blifwer
Att tolka mina plågor, ditt sbrakt;
Fast hwarje ord mitt inre sönderiswer,
Ställ min förtwiflan åter ge mig makt:
Dess höga roy då hinna må ditt öra,
Som mina suckar aldrig welat höra.

ter, så torde dock mången hellre wälja, att wara obegriplig för dem, som hafwa en trög fattningsgäfwa, än att tadlas af de förståndige.

För att göra läsaren sjelf till domare, huruvida Rec. warit berättigad till dessa anmärkingar, så skola wi meddela några profställen af Berserne, och derwid sammanställa Hr S. med originalet och Tietz.

Yo sé, Olalla, que me adoras,
Puesto que no me lo has dicho,
Ni aun con los oja siquiera,
Mudas lenguas de amarios.

Mir nicht einmal ein Blickchen giebst,
Der Liebe stummredende Sprache.

dagswisa, så måste dock tonen ända igenom behållas. Men huru passat nu det konstiga uttrycket i dessa twenne rader tillsammans med den enkla, eller rättare ensaldiga tonen i de båda föregående? Originalets sinnrika uttryck, der ögonen kallas de ålfandes tungor, har helt och hållet gått förlorad. Slutligen må anmärkas att stycket i spaniskan är i assonanec på i-o, men öfwerfättningen rimmad. Tietz har manliga eller enstafwiga assonanec på i.

räcktiga: mellertid wäl Rec. anföra ännu ett ställe:

Ya, que quieres, cruel que se publique
De lengua en lengua, y de una en otra gente,
Del aspero rigor tuya fuerza;
Haré que el mesmo infierno comunique,
Al triste pecho mio un son doliente,
Con que el uso comun de mi voz tuerza.

Y al par de mi deseo que se esfuerza
A' desir mi dolor y tus hazanas,
De la espantable voz ira el acento,
Y en él mezclados por mayor tormento
Pedazos de las misereras entranas.

Ja hör, ej sångens wälljud för dig klingar,
 Föräderka! att endast röra dig;
 Nej ur mitt bröst det hemiska gwalet tvingar
 Ett rop af we, som aldrig slutar sig;
 Mitt raseri skall skänka mig förnäga
 Att dig till harm förewiga min plåga.

Ich soll, du willst es, Schreckliche,
 verkünden,
 Wie groß die Macht von deinem wil-
 den Grimme,
 Von Land zu Land, zu aller Men-
 schen Jungen;

Zur Hölle selbst will ich die Wege finden,
 Daß Mitleid tönt von dort in meine
 Stimme,
 Im Abgrund Trost zu suchen ist ge-
 lungen.

Mein wilder Wunsch hat mir es abge-
 drungen,
 Mein Leiden, Deine Thaten zu be-
 sungen,

Till undvikande af widlöfthet skola wi
 här spara alla anmärkningar, ehuruwd de
 anförda swenska stropherna äro mera lyckade,
 än den ur den förra pastoralen affektiva ver-
 sen. Deremot är jemförelsen mellan origina-
 lets konstligt sammanfödjade verssystem och
 Öfversättarens hufvudsakade rimform, än mera
 stötande. Läsaren skall nu själf afadra, hwil-
 kendera är mest misslyckad, Hr Sj:s öfvers-
 sättning eller Tiedts. Han skall finna att
 den senare, dockade han noga efterbildat ori-
 ginolens rhytm, ändock i sin tolkning är
 wida mera trogen och tillika mera poetiske
 kraftig än swensk Ö.w. Gerna nydaktiwa wi,
 att dessa konstigare versformer äro i wårt
 språk wida swårare att tillwägabringa, än i
 den smidigare och mera poetiskt utbildade Ty-

Escucha pues, y presta atento oido
 No al concertado son, sino al ruido
 Que de lo hondo de mi amargo pecho,
 Llevado de un forzoso desvario,
 Por gusto mio sale y tu despecho.

Die Töne sollen laut die Luft durch-
 schneiden,
 Zur tieferen Quaal in allen Ringweiden
 Im armen Busen seufzend wieder-
 klingen.

So höre denn, und lausche meinen Tönen!
 Kein sanftes Lied, ein Schmettern soll
 erdröhnen,
 So wie die Quaal mir wählt im in-
 nern Herzen,

Ein rascher Wahnsinn treibt heraus
 den Jammer
 Mir soll er Freude bringen, Dir nur
 Schmerzen.

kan; men deraf följer icke att de för oss äro
 omöjliga. Hr Sj. har redan i sina föregån-
 ende öfversättningar wisat, att han äger
 stort wälde öfwer modersmålet och mycken läts-
 het att röra sig i flera former. Med något
 tålmod och liten öfning, wägar Dec. föres-
 spä, att Hr Sj. skall lyckas. Men på en
 aktwarlig och fast wilja, kommer det här, lik-
 som i så många andra fall, mestadels an.

Detta om Hr Sjernstolpes förbildt att ef-
 terbilda Cervantes verser. — Wera delade
 torde omdömena blifwa om hans profaiska
 tolkningsföribild. Skulle Dec. i så ord derds-
 wer yttra sin mening, så skulle han nyttja
 det uttryck, som en wiß Granskare om ett
 wißt lärde arbete: „att det med mycken läts-
 het wore förföttadt.“ Denna lärtut är wis-

fertigen en förtjenst, men den är icke tillräcklig wid öfverflyttandet af ett clasiskt original, som måste grundligt studeras och der hvarje uttryck på det nogaste bör afwägas. Medan wid första ögonkastet på de fem första raderna i boken, råfode Nec. på den misstanken, att denna öfversättning icke wore gjord efter originaler; men en nogare jämförelse har dock öfvertygat honom att denna misstänke war ogrundad. ehuru Ösw. icke råder någon synnerlig kannedom af urskriftens språk. Uppå ett ställe i Mancha, hwars namn jag nu icke kan påminna mig, lefde för icke länge sedan 'en Landsjunkare, af det slags herrar, som låta sina anor framlysa genom en upphängd afbruten lans, ett färorostadt harnest, en mager ridhäst, o. s. w. (En un lugar de la Mancha, de cuyo nombre no quiero acordarme, non ha mucho tiempo, que vivia un hidalgo de los de lanza en astillero, adarga antigua, rocín flaco . . .). Medan dessa så rader gifwa anledning till flera anmärkningar. Uppå ett ställe. Lugar betyder här by, icke ställe: och bör således heta: I en by. Man finner också framdeles i historien, att detta också war förhållandet. — Noga räknadt, heter den provins, hvaruti denna by war belägen, på spanska icke Mancha, utan la Mancha. — Addeles riktigt låter Öswers. Cervantes säga, att han ej kan påminna sig hys namn. Äfwen Tiedt öfversätter på lika sätt, men det är ett misstag. En tradition berättar, att Cervantes under en resa genom la Mancha, på något ställe der blifwit oböfligt bemöt, och att han, för att hämnas, låtit sin hjetle härstamma från denna provins. Dersför säger han, icke att han ej kan, utan att han ej vill (ty detta betyder quiero) påminna sig denna orts namn. — Twifwelaktigt är

widare, om hidalgo är riktigt öfversatt med Landsjunkare. Minnstene hade detta ord bördt heta landtjunkare, ty den förra flexionen är tyll. — Addeles egenmäktigt äro dessa ord tillagda: af det slags herrar som låta sina anor framlysa. — Widare wet Cervantes icke om, att lanser skulle wara afbruten; meningswigten ligger på astillero: och om någon förra tydlighet ansetts nödig, så hade man stickligare kunnat tillägga: „en lans m. m. upphängde i förstugan,“ ty der eller också „im Hinterhofe“ hade den tidens adelsmän sina lansar och spjut hängande. (Se Beneke, Dictionario espanol y aleman sobre el Don Qu.) — Ytterligare betyder adarga icke harnest, utan sköld, hwilket Ösw. kunnat lära af Tiedt. Slutligen betyder rocín en dålig häst, men icke egentl. ridhäst. Men lärom oss fortsätta granskningen af den följande perioden: Hr Sj. uppgifwer att två tredjedelar af Don Qu:s inkomster ätgingo till hans söda. Cervantes åter förmenar att $\frac{2}{3}$ (tres partes) dertill medtogos. Öswers. berättar, att Don Qu. om middagen är en soppa på något, som mera närmade sig till en lamkött; Cervantes säger att denna soppa bestod i en rätt, som heter olla, hwilken är ett slags ragoût. — Öswers. förmålar vidare, att Don Qu. om qvällarna spisade uppstufningar af middagens qwarleswor. Då han raden förut gifwit tillkänna, att riddarens wanliga middagsmåltid endast bestod i soppa, så vill detta säga, at han till aften är uppstufwad soppa. — Cervantes åter uppgifwer att han förtärde salpicon, en kall rätt som består af hacheradt kött, med salt, ärtika, peppar och lök. Enligt Hr Sj. är Don Qu. om fredagen ärtsoppa, om lördagen öfsoppa (en rätt, som förmodligen är

okänd i spanska kokkonsten); enl. Cerv. är han fredagen lins, om lördagen duelos y quebrantos, ett slags äggpankaka, som annars vanligen endast njutes under fastlagen.

Då vi redan vid de tvänne första periodeserne i skrifterna, träffat en sådan rik skrud af anmärkningar, finner man lätt, att vi aldrig skulle sluta, om vi på detta sätt ville genomgå hela boken. Rec. bekänner också att han deruti hvarken hafte tid eller tålmod: också plåga läsarne, liksom ofta författarne själwa, vara föga tackamme för långa erratalistor. Rec. vill endast tillägga, hvad han under jemförelsen här och der med originalet funnit anmärkningsvärdt. Då vi wända om bladet, heter det, att D. Q. war temligen nära sira 50 år. Om vi skola tro Cerv., så war han redan deröfwer. Detta är wisserligen en småsak, men Rec. ser ej, hwarför man ej i alla fall kan hålla sig till originalet. — Öfw. säger att D. Q:s ansigte war allwarsamt, E. att det war magert.

Sid. 46 kallar D. Q. i svenska öfvers. glädjeslickorna för högborna Frökne och Mör. Detta sista bde heter Jungfrur, ty Mör har på ingen tid varit någon titel.

Vi må här sätta en gräns för dessa anmärkningar. Och har Rec. troit sig finna, att Öfw:s skicklighet småningom allt mera utvecklat sig. Mistag om ordaförståndet förekomma nu mera sällan. Stilen är öfwerallt swenskt och ledig: på wisa ställen syns nerhet i allt hvad Don Qu. säger, skulle man dock önskat, att Öfw. mindre hållit sig till det familjera umgängesspråket. Således bde den sublimes hjälten aldrig nyttja sådana uttryck som: rider dig Satan, menniska, s. 253 o. s. w. De ofta förekommande ordspelen hafwa stundom gått förlorade, stundom temligen träffande blifwit återgifne. Sanchos

Danzas ordspråk äro, som riktigt är, utbyta med andra motsvarande. Med ett ord: — med någon mer omsorg om ordaförståndet, med mera omwexling i stilen, der tonen måste råta sig efter den talandes stånd och karakter, men aldrig förlora sin spanska färg, aldrig äfwen i Sanchos tal nedsjunka till råhet, samt med en totalt förändrad teori af sätet att öfversätta sybländsk poesi; lofwar Hr Stj:s arbete att blifwa en ganska läsbar tolkning af den osörlifaktige Don Qu. historia, af hvilken, med denna 1:sta Del, utgesår en femtedel nu är lemnad i svenska allmänhetens händer.

Gustaf Regnér & Bitterhets-Nöjen. Andra Delen. Stockholm, Gröhn, 1817.
278 sid. 8:o.

Samma anmärkning Rec. anförde wid anmälandet af första delen, såsom skäl för en kortare bedömning, gäller äfwen, och nästan i fullare mått, i afseende på denna. Alla de här införda Bitterhets-Stycken äro författade i en vida äldre period än den, som af denna tidning omfattas och intet enda af dem har den poetiska kraft, som ger det lif och värde för kommande tider. De kunna nästan ansåras såsom exempel på den bekanta satsen, att oaktadt den varmaste kärlek för konsten och den outtröttligaste flit använd på dess utföring, kan ingenting af blifwande ästhetiskt värde uppkomma, utan Genets medverkan, hvilket röjer sin frånwärelse genom felande betydelse och fattigdom i formerna. Hr Regnér äger verkligen i hög grad den passiva förmågan af snillet, som med ointressad iswer äskar Konsten och med warm kär-

tel omfattar de flesta produkter, men är alldeles i saknad af den aktiva, som måttad af Idéer, förmår nedkalla oändlighet och lif i de efter begrepp affigtsenligt, med swett och möda hopstapplade, liflösa formerna. Det är också bekant, och detta kan aldrig nog ofta med tacksamhet upprepas, att Hr Regnér, såsom Öfversättare af de gamla mästerverken, efter riktiga tolkningsprinciper, med lycklig naivitet och säker takt, först lätit grekiska och romerska Skaldesjud höras på Svenska. Men af dessa, först utgifna, under titel af Metrisk Öfversättningar, finnes intet enda i denna del; utan äro de tolkningar efter de Gamla, som här blifwit intagna — med undantag af en efter Tyrtaios' första Elegie, utförd med en af äldren tyngd hand, — verk sålda efter den så högst otillfredsställande, flera wa paraphrasmethoder, till hvars störande hos oss Hr Regnér sjelf gjort det första, följdriska steget. Äfwen träffar man här äfkilliga öfversättningar efter nyare Författare; men, hwad som är besynnerligt, här tyckes den milda, fullständiga uppsatningen of originalens anda och den friska ljufhet i dess återgifning, som utmärker Hr R:s tolkningar efter de gamla, alldeles hafwa öfveraktiwit honom. Mest märker man detta i Idyllen *Ästkwädet*, (sid. 176—178) efter Metastasio, hvars Skaldkonst icke är annat än en af egyptiska rosenängar omswäwd sentimentol sefreflägt; men man råder icke större grad af ledighet och genuitet i tolkningen af den *Wofiska Idyllen Philemon och Baucis* (s. 165—173), der man dock wäntade att finna mera frändskap med Öfversättarens egen själskänning. Dock det widrigaste af allt bjuder oss det första stycket: *Abadamiss och Ze-nobi*. Tragedi uti fem Akter öfversatt efter Crebillon (s. 1—63). Originaler har

i högsta grad den kalla atrocitet, det profasiskt rhytliga cabalwäsende, som utgör franska Tragediens hufwudtendens, här icke förmildrad af Corneilles declamatoriska pomp eller Racine's finhet och grace, och man kan således föreställa sig, huru obehaglig den måste framstå i en öfversättning, stel, tung och släpande ända in i versificationen.

Äf det ofwänsagda kan läsaren redan på förhand dömma om det föga wärde, som utmärker wår Nutids Originalstycken, hwilka utgöras dels af moraliserande Discours på vers än i det franska än i det Horatianska maneret, dels af Sagor, med lånade ämnen från Ovidius, och dels af Tillfällighetsstycken. Äf dessa är det knapt något, som man utan redtnad kan genomläsa, om man ej kanske skulle undantaga *Höftkwädet* (s. 92), på Sapphisk vers, en produkt af Skaldens ungdomskärlek för Konsten och Idyllen Landminnet (s. 159—164), en Imitation efter Virgilius och ett ofkonstlade uttryck af wänskap och högakning. Det är i Hexamerer, och att man här träffar mångaldiga metrisk originiteter, t. ex. verser sådana, som dessa:

Du far ädle *Arif!* och den lena *Maroniska*
 Abiten etc.

På nytt klädda af wären. Mig häftar den
 kungliga Staden etc.

Sin wälgörande wäg wänder om och bugtar
 mitt läger etc.

weta wi från Hr Regnérs för bekanta förföf, såsom grundade i hans kändg irriga metrisk grundsatser. Att man af de öfriga icke kan råka på någon poetiskt njutning, behöfmes ej starkare bewis, än att till och med saknaden af Cenzuristen *Olof Rudbeck*, om hwilken Förf. säger, att han war den enda förtroliga *Wän* han ägt, icke kunnat lifwa honom till djupare toner, än dem wi läsa, sid. 196, 197, och af hwilka detta är första Str.:

Så tidigt fulle mig det bisra ödet lära,
 Hur din förlusten är af en uppriktig *Wän!*
 Jag fall i minnet blott, med säradt hjerta, bära
 En glädje, som förbi, sås aldeis mer igen.
 Hwad kan, ty wår! min saknad bämga?
 Det ges för mig ej någon wänskap mer,
 Om jag ej mödes med en stämna,
 En blick, som honom företer.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 20.

Lördagen den 16 Maj

1818.

Recensioner:

Framställning af Wolfs, Baumgartens, Mendelssohns och Sulzers, Kants, Schillers och Schellings läror om det Sköna. Lund, Berlin, 1817. 52 sid. 4:o.

Då man befinnar, huru sällan man på Swenska får läsa en skrift, som filosofiskt behandlar ett ästhetiskt ämne, torde Läsaren finna billigt, att man egnar åt närvarande, som går ut på att framställa några berömda Tänkarens läror om selswa grundprincipen för denna Konstskapsart, en uppmärksamhet och en utförlighet i granskning, som den, i en rikare Literatur, i anseende till sin widd och sin fullständighet icke egentligen förtjenar. — Af alla de särskilda filosofiska Discipliner, är det wisserligen ingen, hwilken ännu är så föga allmänt gilligt och i alla afseenden tillfredsställande utvecklad, som Aesthetiken, oaktadt så många djupa Snillen åt den egnat sitt bemsöande. Till och med detta namn,

hwilken den af Baumgarten först erhölet, har man welat bestrida, med den inwändning, att Grekerne aldrig använde ordet *αισθησις* i den mening, att det kan tjena som Nadiv till namnet på Wetenskapen om det Konstsköna. More dock alla inkast mot selswa Lärobyggnaden lika lätt wederlagda, som den mot benämningen, så hade alla twister öfwer dessa ämnen ett snart slut; ty det är bewisligt, att både Platon och Plotinos nyttjat ordet *αισθησις*, för att beteckna den förmåga hos människosjålen, att föreninna huru materien af Idéen beherrskas, och det är således lika så pleonastiskt, som onödigt, att med Gottl. Phil. Christ. Kaiser, wilja förlänga benämningen till Kalliästetik eller att, som BenDavid, förbyta den till Småsk Lära (Geschmacklehre).

Det är dock naturligt, att man sent skulle komma att undersöka naturen af det Sköna, eller grunden till den känsla, hwilken i själen väcker detta inre wälbehag, som åstadkommes af hwarje konstskönt föremål. Dertil fördras des icke allenast, att det måste gifwas te

ke blott en mängd af alla slags Konstverk, i hvilka det Sköna gjordes äfvidligt — ty det som i naturprodukten behogar of, såsom utan frihet frambragt, är icke skönt, i egentlig mening, och behogar of dersöre endast genom en wälgränd, angenäm rapport till våra yttre sinnen — utan äfwen en till höjden drivnen filosofisk Spekulation, då förklarungen af det Sköna just innerligen sammanhängar med de högsta frågor Philosophien har att beswara. Det är således först hos Platon, med hvilken grekiska Philosophien nådde sin culminationspunkt, som wi finna några försök att lemna en sådan förklaring. Ut med vår Auktor, sid. 3, påstå, att denna store Tänkare förwillades af „den widsträckt betydelse, hvari man i alla tider och i alla språk nyttjat ordet Schön, καλός pulcher,“ kan icke gerna falla den in, som arinar sig huru noga han i sin Dialog, Hipptas, på flere ställen, särskiljer det Sköna, från det Angenäma, Nyttiga, Anständiga och Goda, och huru han i sitt Symposium anmärker, att det gifves en kroppslig skönhet och en andelig, af hvilka den förra uppfattas af öga och öra, den senare åter af tanken. I båda händelserna definierar han det Sköna, med den Symmetri och Harmoni, som sinligt uppenbarar sig. Ut denna förklaring dock icke war tillfredsställande, insägo snart hans grekiska efterföljare, och Plotinos, hvilken närmast fortsatte sin spekulation i Platons anda, utvidgade denna förklaring dertill: att det är skönt, som Skålen, genast wid första intrycket, fattar och mottager som någonting bekant och med sig sjelf bringar till harmoni, till följe af den i objektet uppenbarade gemenskapen med det gudomliga förståndet, alltings ewiga urbild. Aristoteles åter, enligt sin realistiskdogmas

tiska åsigt höll sig närmare efter ordalydelsen i Platons definition och förklarade Skönheten bestå uti en lätt öfwerstäblig och lätt tänkbar symmetrisk Storhet, hvarigenom han dock som en hwar inser, gaf ett helt annat begrepp, än Platon framställde.

Det är utur Philosophiens historia tillräckligt bekant, att, om man undantar resultatene af Neoplatoniskernes Ekstremism, efter dessa båda stora tänkares bortgång, ingenting betydligt blef tillgjordt för utvecklingen af Philosophiens egentligen spekulativa del. Alla hvilka sedermera, af ett högre rigtadt behof, öfwerlemnade sig åt forskningarna efter wetandets grunder, följde antingen den platoniska, eller den aristoteliska strömmen, ända till dess att egentligen med Cartesius, den moderna Philosophien tog sitt upphof. Men äfwen länge derefter fortsfor Aristoteles' myndighet, att inskränka alla konstitueeriska undersökningar och bestämma förklaringsarna af det sköna. Ut denna auctoritets period trädde Kunskapens ten, då den, med de Engelska Forskarnes, egentligen Humes och Burkes hemdöndan, grundades i Lockes SensualitetsSystem och blef ren Empirism, hvilken Medel, i Tyskland, egentligen i dogmatisk popularitetsform utförde. Men emellertid hade Leibnitz och Wolf lifwat till grundigare undersökningar, och Tyffarnes högre wettenskapliga tendens gaf äfwen Konstitueertheorien en allwarligare halt, och Baumgarten började hwad Kant fulländade, att sköna den ur en ren rationalistisk synpunkt. Derefter måste den följa evolutionneerna af den egentliga Philosophien; och de förändringar sig i denna Wertenstapernas Wertenstap tilldrogo, framkallade den högre genialiska åsigt af Konsten och det Sköna, den Schelling grundar. Bröderna Schlegel besredt och Hemsterhuis, Lessing och Winkels

mann förbättrat. — För att bereda en något lunda klar öfverfikt af Ästhetikens närvarande ståndpunkt — hwad wäl egentligen skulle wara ändamålet med det för oss liggande arbetet — fordrades det wäl hufwudsakligast, att framställa resultaterna af de grundsatser, hwilka woro rådande under dessa fyra: Auktoritetens, Empiriens, Rationalismens och Genialitetsperioderna; att följa deras utveckling ur hwarandra och antyda deras öfwerensstämmelser och divergenser. — I det stället förbigår vår Auktor alldeles de båda första Perioderna och uppehåller sig i stället med fem särskilda anhängare af den rationalistiska principen, hwilkas åsigtter så föga sines emellan äro olika. Derigenom skall naturligtvis icke allenast enformighet i framställningen uppkomma, utan äfwen, då ledjan liksom midtpå är afliten, en haltlöshet, den Nec. så wide hans inskränkte krafter och rum tillåta, skall söka undanröja geoom några korta anmärkningar, innan han företager redogörelsen för innehållet af ifrågakarande Skrift.

Den egentliga Representanten af Auktoritetens Epochen är onefkligen Batteux, hwilken recommenderade åt en och hwar som wille bilda sköna, att eftersträfwä imitation af den wockra naturen och hänwisade till de gamla, Grekernes och Romarnes, exempel, för att inhämta huru denna imitation skickligast lär sig verkställa. Orsaken, hwi en sådan efterbildning wore behaglig, hade Du Bos, redan på förhand, trott sig finna i menckliga själens behof af beständiga sysselsättning, hwilket gör att man i den finner nöje, så snart den med uttrötande möda icke är förenad. Med alle detta, wiste man dock egentligen icke hwad det Sköna war — sy lærer man Du Bos' definition gälla, så måste man, om

man wiss wara consequent, äfwen såwäl anse taga P' Hombrspelet för en skön Konst, som Måleriet, Musiken o. s. w. — och således ej heller hwad man i Naturen hade att härfma. Då emellertid Locke i England hade lärt, att all vår kunskap uppkom af de, genom Själens logiska verksamhet, uppfattade och ordnade intrycken af de yttre föremålen; anwände flere af hans Landsmän denna lära på ästhetiska ämnen och sunno, att det ästhetiska wälbehaget, också endast war följden af det intryck objektet gör på ett kännande wäsende och att Skönheten således blott är ett relativt prädicat, icke någon objektet nödwändig tillhörande egenhet. Kiedel (Fredrik Justus), hwilken i strängare wettenskaplig ordningsföljd uppställde dessa läror, antog dessförre trenne slag af Skönhet, neml. Kroppslig, då prädicatet Skönhet tillägges ett yttre objekt till följte af det intryck, som det gör på min känsla, d. ä. då Skönheten är, enligt lockiska terminologien, en Sensationsidé; Imaginativ Skönhet, då det reflekterande Sinnet behagligt röres af de bilder efter känslor, som Phantasiens framkallar, motsvarande hwad Locke kallar en Reflexionsidé och Intellectuell Skönhet, då vår känsla harmonierar med våra moraliska idéer, icke till följte af den ädla handlingen, som wi gifwa vårt bifall, utan blott och bart af de intryck denna handling på oss förorsakar. Dock att rent af påstå, att Skönheten endast är subjektiv war, menade Kiedel, att se soken skentiskt, utan trodde han att vårt ästhetiska wälbehag war en nödwändig följd af en viss relation mellan det intryck, görande objektet och det påverkade Subjektet.

Der har redan förre blifwit anmärkt, att alla de egenheter, så wäl i godt som tadelwärdt afseende, dem man upptäcker i den

Leibnizisk, Wolfiska rationalismen, har sin grund i den uppsätliga antagonismen med Lockes empiriska sensualitetsphilosophi. Allt hvad, enligt denne sednare, grundade sig på intrycket och känslan, hvilade enligt den förre åsigtan, i föreställningen, hvilken genom af ewighet förutbestämd gemenskap, sammanhängde med en wiss egenhet hos Objektet. Wolf definierade dertill det Sköna psykologiskt och sade att det war allt, som gaf nöje till själse af den själan meddelade intuitiva föreställning om sin fullkomlighet. Med epitetet intuitif, menade Wolf, som bekant är, ett bidrag medvetande om själswa föremålet, till motsats af den symboliska föreställningen, som endast ger medvetande om föremålets namn, tecken eller bild. Motsatsen mellan denna förklaring och den Lockiska är påtaglig; hvad som der förklarades genom den relation hos subjektet, des fallenhet att mottaga ett wist intryck, en wiss skänning i nerverna, till väckande af en behaglig eller obehaglig känsla, war här en nödwändig egenhet hos objektet, till frambringande af en wiss bestämd föreställning. Och i skället för, att man, enligt den ena förklaringen, endast hade medvetande om föremålets reflexionsidé eller på sin höjd om des omedelbart gjorda intryck; hade man en bestämd föreställning, enligt den andra förklaringen, om föremålet sjelft och des egenskaper. — Längre gick icke Wolf: att deducera Skönhetsidéen war icke hans sak; emertom så han ogillande ned på dem, som med dylika undersökningar spehelt sig och uttråde om dem de märkliga och i flera fall misserligen ganska tråkande orden: die Schöndenker werden alles in die Philosophie verderben

Deremot hade Wolf twenne lärjungar, hvilka gåtwa äf desä undersökningar en wida mera filosofiskt halt och en wettenskaplig

gare form än de hittills haft; desse woro Fransosen Crousaz och Tysken Baumgarten. Den förre utgaf, år 1724, i Amsterdam, en widlöftig Bok, i 2:ne Tomer, kallad *Traité du Beau*, i hvilken han antog sin lärwars widsträckt, nästan omnesabile omfattande förklaring, men sökte blott att nogare bestämma den, derigenom att han fastställde, att det objekt om hvilket wi nyttja prädikater Skönt, måste bestå af en mängd olikheter, diversités — emedan det derför utan icke kunde motswara begreppet fullkomlighet — sammanhållne genom enhet — hwarigenom endast intuitif kunskap om detsamma blir möjlig — och till följe deraf spehelt wära själskraster, utan att uttröta eller möda dem. Hwarjemte han tillade den anmärkningen, att det föremål wi kalle Skönt, behagar oss endast i och för sig sjelft betraktadt, utan att wi behöfwa att tänka på hvad det är eller till hvilket ändomål det tjenar. — Man ser således att Baumgarten — hwars *Ästhetica* utkom åren 1750, 1758 — icke, enligt wår Auctors antydan, sid. 3. "war den förste, som gjorde försök, att framställa en systematisk lära om de sköna Konsterna, och att bygga reglorna för smaken, det wist säga, för beddmandet af det sköna på säkra förnuftsgrunder." Deremot är det ganska wist, att han gick till wäga med mycken grundlighet för att konstruera sin nybenämnda Wittenkap, den han uttryckligen förklarar, att han endast wist hafwa ansedd, såsom en Logik för de så kallade Lägre kunskapsförmögenheterna: Minne, Tillsättningskraft och Känsla. Det war neml. desä, hvilka blott äro capable af dunkla, concreta föreställningar — (under det att de högre: Förnuft och Förstånd, satta klara, abstracta) — hvilka Baumgarten trodde endast kunna afficieras af det Sköna, det han sade wara

en dunkel föreställning af det sinnligt fullkomliga. Det är genom denna formel, ännu mera spridd genom Meiers bemäddande, som Baumgarten egentligen inom vetenskapens rike gjorde uppseende, men hvilken vår Auctor hvarken rent angifwer eller riktigt antyder, då han, sid 4, påstår att Baumgarten talar om en "otyplig föreställning." Det är specifik skillnad mellan det dunkla och det otypliga. Huru mycket han hatade detta sednare, uttalar han nästan på hvarje sida i sin lilla *Dissertatio de nonnullis ad Poemata pertinentibus: Propädeutiken till hans Ästhetica*. Men det dunkla, det concreta, som utan all analysering uppfattar objektet i sin helhet, ansåg han som någon ting owillkorligen nödvändig i föreställningen om det sinnligt fullkomliga. Huru Baumgarten genom enhet i det mångfaldiga, förklarar hvad han under benämningen sinnlig fullkomlighet förstår, förtyger vår Auctor alldeles, liksom att denna definition på det Sköna redan igenfinnes hos Aristoteles (*Μεγέθος ενταξεί*) och den heliga Augustinus *omnis pulchritudinis forma unitas est* *) samt kort förut blifwit yrkad af Cousin (l'Unité des diversités.) Deremot anför vår Auctor, sid. 5, ett inkast mot den Baumgartiska Theorien, hvilket för den, som har någorlunda bekantskap med andan af hans System, ganska lätt är upplöst. Inkastet låter sålunda: "Är icke den fullkomlighet, som vi skåda i en skön blomma — till följe deraf att det mångfaldiga der harmoniskt för enar sig till utgörande af ett helt, af en bild, som vi ser sig för våra sinnen eller inbildningsgäster — någon helt annan än den vi tänka, i ett väl gjort ur, der det mångfaldiga sammanverkar till upplyslandet af ett gemensamt ändamål?" Denna fråga hade Baumgarten

*) Epist. 18.

ganska lätt besvarat på det sättet: Men Wån! den fullkomlighet, som jag måste tänka mig, är icke mera finlig och ett ur, om än aldrig så väl gjort, är icke skönt. Jag finner det väl gjort, genom jemförelse med dess verkan och det ändamål, som dermed äfsetas, och så snart jag anställer en sådan jemförelse, föreställer jag mig icke längre saken concret. I den dunkla föreställningen faller ändamålet in med själwa saken. Liksom alla dess andra mångfaldigheter, och skiljes af Reflexionen icke ifrån dess enhet.

Med en icke närmare kännedom om Baumgartens Ästhetiska grundsatser, kan man ej heller wånna att Gdfr. skulle riktigt känna de sednare anhängarne och utvecklarne af dessa grundsatser. Af dessa är den bekanta Moritz **, onekeltigen den märkvärdigaste, emedan man väl måste siwa detta erubet är den, som gifwit är hufvudgrundstören någon närmare bestämmande modifikation, och hwem som närmare studerat Konstruorrens senare bearbetning, kan glömma, att Moritz förbytte den Baumgartiska definitionen på det Sköna, till det i sig helst fulländade, hvarigenom förklaringen, ehuru ännu i grunden enslig med den Baumgartiska — ty denna i sig själf fulländning beror helt och hållet af enheten i det mångfaldiga — blef rent af objektiv, då åter, i den äldre definitionen: den sinnliga fullkomlighetens uppfattande i en dunkel föreställning, betraktarens subjektivitet integrerode. Men om denne Tänkare nämner vår Auctor icke ett ord; i det stället sätter han uppmärksamhet wid den beskäftiga men söga skrypsinnige Mendelslohn, som alldeles icke war i stånd att riktigt fatta Baumgartens Theori. Man ser det tydligt af den förklaring han gifwer, hu-

***) Gdfr. af Grundlinien zu einer vollständ. Theorie der schön. Künsten m. m.

en det kommer till att sköna det angenäma ger nöje. Att allt nöje resulterar från känsla af fullkomlighet, antog han med sina Lärare, och tillägger, att derigenom det finligt nöjsamma beforderar åtminstone för ögonblicket kroppens välmåga hos den njutande och ger således känsla af fullkomlighet. Men enligt Baumgarten var endast det Skönt, som i sig sjelft såsom objekt, innebar finlig fullkomlighet, utan att på något sätt hafva att göra dermed, om det hos det betraktande Subjektet väckte någon känsla af det. Subjektets fullkomlighet: ett begrepp som Mendelssohn lät in i förklaringen och dymedelst helt och hållet förvirrade den. Med alle detta går vår Förf. alldeles förbi det egentliga tillägg Mendelssohn gjorde till den Baumgartenska förklaringen, neml. att det Sköna endast är en finlig fullkomlighet, som af de båda finare Sinnena, syn och hörsel, uppfattades, hvarigenom han beständare flitde det från det Angenäma och det Nyttiga, hvilket åter sedermera säkrare utfördes af Eberhard och A. G. Schott.

Hvad Sulzer åter angår, författaren af den bekanta Ästhetiska Ordboken, är han egentligen bekant, mera som en smakfull men osystematisk Estetikern i Ästhetiken, än som skarpsinnig självständare och det är bekant, att särskiljandet af det Angenäma, som härrör af objektets ämne, materia från det Sköna, som åter behagar blott till följande af sin form, icke var hans original, uppfinning, utan tillhörde Schubarth, Garve och till en del Hemsterhuis. Hvad åter vår Auctors Kritik öfver denna Sulzerska förklaring angår, så är den icke synnerligt djuptänkande. "Styf, rikt och kallt — heter det sid. 9 — är näset, som endast formen väcker, men djup och varm är känslan, som väckes af ett hårligt framstrålande i ett Skönt yttre etc." Hvad angår

mig, kunde Sulzer säga, hela denna granna Rhetorik? Ligger det väl någon ring i min förklaring, som strider deremot? Det har blifwit sagt, att det Sköna behagar genom sin form, således måste formen behaga. Men hvarigenom behagar ett föremål, enligt den Wolffska-Baumgartenska läran? Derigenom att föremålet medelst sin enhet i det mångfaldiga väcker en dunkel föreställning om densamma, såsom ett i och för sig sjelft bestående helt. Men huru är det möjligt, hvad skulle kunna gifva den helheten konstruerande enheten och ej den inre betydelsen? — Ännu klarare blir detta förswar för Skönhetsens formalism, om vi erinra oss att Hemsterhuis, i hvars ypperliga Lettre sur la Sculpture denna lära ligger in nuce, angifwer såsom enda willkoret att behaga, att i den möjligast korta tid väckas i människossjäl den möjligast största antol af idéer. Vill man nu efter detta uppställa definitionen, så skulle den låta sålunda: Det Sköna är det som förmedelst sin form, i den möjligast korta tid, väcker de möjligast flesta idéer; och sålunda uttryckt, tror Rec. att den måste vara så temmeligen fredad för vår Auctors fullförklaring. Men häraf torde blifwa tybligt, huru nödigt är, då man vill kritisera en vetenskaplig Auctor, att gå tillbaka till källan, ur hvilken han hämtar sina sätter, för att finna igen det slutledningarna och öfvergångarna, dem han förutsätter som bekanta, men för den, som ej känner dem eller ej har nog vetenskaplig takt att genast sjelf inse dem, måste deras bortowaro gifva hela deduktionen utseende af haltlöshet.

Förf. tager sedermera, sid. 10, en annan öfversigt af de Wolffska Philosophernes förtjenster om Konstteorien, anmärkande mycket riktigt, att den gör dem orätt, som påstå, att de endast objektigt betraktade det Sköna.

Det är också omöjligt för en hvar, som philosophiskt behandlar detta ämne, att göra det, då hvarje anblick af en taffla öfvertyggar om ensidigheten och ofullständigheten af ett sådant behandlande, och det kan således endast försökas af en halfständande Practicus, hvilken, som t. ex. Hogardt med sin *Wäglinia*, aldrig höjer sin forskning öfver gränserna af en craf empiri. Detta ämne hade derför icke fordrat en så widlästlig deduktion, helst hufvudbewisen redan alla blifwit lagda i det föregående. Men Förf. tyckes hafwa kastat sig in i dem, för att få anledning att återkomma till Mendelssohn och berigtiga en af hans sätser. Det heter neml. sid. II, att Mendelssohn skall hafwa påstått: "att enheten i det Etdna behogar endast af den anledning, att den hindrar från förvirring, då deremot den enhet, som finnes i det fullkomliga, är något i sig sjelft behagligt, och att wi således älska den förra till följe af vår ofullkomliga natur, efter wi behöfwa den för att ej förvilkas af det mångfaldiga, men att wi älska den sednare, emedan wi enligt vår natur eftersträfwä föreställningar, som hafwa sin grund i hwarandra." Rec. beklagar att han icke har till hands eller känner den Skrift af Mendelssohn — s:te Dreswet über die *Empfindungen* — ur hvilken detta ställe angifwes såsom hämtadt; men måste anmärka, att det förefaller hoam misstänkt, icke allenast derför, att Mendelssohn egentligen icke gjort sig känd för denna förvirrade styl, utan fast mera af det skäl, att ett sådant resonnement uppenbart strider mot högsta principen för hela hans Theori. Med alla Wolfianer antog Mendelssohn, att det Etdna war en finlig fullkomlighet, som uppfattades i en concret föreställning, utan att det således der kunde wara fråga om annat, än att behagas af föremålet i sin

helhet, icke af några wisga delar confiterande delar. Aldraminst är alltså tänkbare ett särskildt wälbehog öfwer enheten och ett särskildt öfwer mångfaldigheten i det finliga fullkomliga föremålet, då Enhet och Mångfaldighet just äro abstracta begrepp, hvilka derför måste upphäwa den dunkelhet i föreställningen, som är nåjets grund och orsak. Men höjden af all märkwärdighet har dock Förf:s wederslägning af den ofwansföre citerade Satsen. Den låter sålunda: "hwarföre skulle icke upptäckten af finliga förhållanden äswenja wäl behaga, som den af ofinliga?" — Men i den anfallna satsen finnes ju ej en mening, ej ett ord, som lyftar på hwarken finliga förhållanden eller ofinliga, eller att bestämma någon gradation mellan behaget att upptäcka det ena mot det att upptäcka det andra. Begärdt måste det wisserligen wara att wederslägga, då man på der sätser får skjuta mellan sine egna insfall och storma an mot egna Hjernspöken, till hvilka man icke röjer det ringaste spår hos de criticerade Auctorerna. Emedelertid will Rec. dock icke tillskrifwa detta förfarande hos vår Auctor, något uppåtligt sophistiskt swet, utan är fullt öfvertygad, att det endast har sin grund i hans oförmåga att genuint uppfatta en strängt wettenskaplig deduktion.

Härefter går Förf. omedelbart öfwer till framställandet af Kants Ästhetiska lära, hvilken dock ännu närmare blifwit förberedd af twenne, bland Tidshwarfwers snillrikaste män, Hemsterhuis och Winkelmann. — Wi hafwa redan talat om den förres definition öfwer det Etdna, att det är det, som inom den kortaste tiden väcker hos betraktaren den största mängd af ideer, till följe af delarnes innerligt sammanbundna jucesion, men som tillika icke har någon objektil realitet. Den sednare åter, hvilken nästan utslutande egnat sin äfslädning

Ät de gamla plastiske Konstnärernes måfker stycken, satte det Sköna, hwilket han först con- struerade såsom den enda regulerande principen för de fria Konsterna, i uttrycket af lugn wärdighet, eller stilla storhet; en definition, som förträffeligen passat för den gamla Konstens mer objektive, plastiska produktioner, men hwilken är nog ensidig och derigenom förwil- lande, så snart den granskande skall användas på den nyas musikaliske, romantiska.

(Fortsättn. följ.)

Minnen af Italien, England och Amerika.
Af F. A. Chateaubriand. Sthm,
Grahns, 1817. 206 sid. 8:o.

(Stut fr. N:o 18).

Den senare Afdelningen, Minnen af Amerika, är i N:o. 1786, den intressantaste. Förf:s plan hade i början icke varit mindre, än att genom en resa till lands afgöra den stora frågan, om möjligheten af en genomfart i norr ur Söderhafwet i Atlantiska oceanen. Han hade ämnat segla till New-York, derifrån frän wandra längs efter Canadas kyster, ända upp till Mississippis ännu öppnadt a Rällor (ursprunget af denna flod har dock, om Res. ej bedrager sig, för så är sedan med temlig säkerhet blifwit angifwet af Engelsmannen Pike). Der wille han wända kosan söder ut, så att han öfwanför spetsen af Californiens wik nått Söderhafwet; derifrån hade han ämnat åter begiwa sig norr ut, för att framtränga till mynningsörna af Cooks- och sjelfwa Koppars floden; slutligen, om han ej kunnat kringgå Amerikas nordligaste udde, skulle han hafwa wändt om till Sörenade Staterna genom Hudsonsviken, Labrador och Canada.

Denna "omåttliga och wärdliga resa" blef icke verkställd. Förf., utan understöd af Resgeringen, måste lemna äran af, att, efter Herarne, närmare undersöka Amerikas nordligaste länder åt Engelsmannen Mackenzie. Denne senares Resor hafwa förantledt Chateaubriand till en commentarius, hwilken utgör det läros rikaste stycket i boken. Mackenzie wor en släp pel pelswerks-handlare: utan anspråk på äran, att lysa som lärj eller författare, förstod han ej konsten att lika angenämt wäcka läsarens djupare deltagande, som att tillfredsställa hans wergirighet. Ännu mer, "hans dagbok sakar nar method och tydlighet." Förf. har sökt "uppsylla denna denna brest: han har welat sätta såg på dess magra och torra stil, och uppsylla en och annan del af Geographien."

Denna senare afstigt har så lyckats, som man kunde wänta af en skrifstälkare, som sjelf ej besökt de orter, hwilkas beskrifning han will upplysa. I geographiskt hänseende äro således Chateaubriands tillägg och anmärkningar till Mackenzie söga betydande. Deremot har han så mycket mer lyckats, att colorera de tafflor, som denne uppdrager af det yttersta NordAmerikas natur och invånare.

De öfriga afdelningar, som höra till den Amerikanska Resan äro följande: Resan till Wildarnes land från New-York uppå Hudsons floden till Albany. En Grazioza, en af Azorerne, nästan helt och hållet bebodd af muntar. Ett ord om wattenfallet i Canada. Det bildas af floden Niagara, som löper ur sjön Erie och faller, liksom ett utbredt haf, 200 fot i lodrät höjd. Det är det skönaste i den kända werlden. En natt bland wildarna, ett fragment af Författarens Tableaux de la Nature, skrifne i Amerika, men hwartil manuskrifvet under revolutionen gäat förloradt. Jannehälsor en herrlig skildring af en natt i detnen.

och denna läras förhållande till Christendomen (s. VII). (Rec. vill tillägga, näst det felar, att i ett veckoblad begynna en sådan framställning, war detta det första: att icke sluta den). Dock Förf. war öfverraskad öfwer en avis-redaktörs bemödande, att "med ett i moga insurgeradt ofdrstånd, wida det allmänna omdömet och bryta stafwen öfwer Plato, Leibnitz och Schelling — och glömdes att en så mäktig sak icke behöfde hans försvar" (s. VIII). Men han försäkrar nu, att hans polemiska role från denna stund "är för alltid slutad."

Efter denna förklaring följer en annan (s. X-XV), i anledning af den bannlysning i följd af Hörberghska Biographiens utgifwande, hwilken wid hans afresa sticades efter honom, och af hwilken de första blyxtarne ännu upphunno honom i Nystad. Förf. bekänner "att ett företal till en så naif, landtlig och from lefnadsnäring som Hörbergs, borde aldrig fått ett så lärdt och smyckadt utseende" som detta, "författadt under hwarshanda förströrelser, som åtfölja förberedelserna till en lång resa, och under ett stillestånd af kroppsligt lidande, som lemman nog synbara spår af sin förlamande makt" (s. XI). Men han förundrar sig, öfwer hwad som der kunnat gifwa anledning till det ondskesfulla utbrottet af det bekanta kritiska oraklet, "starkt genom negativens fanatism och owettets entusiastism," (s. XIV). Men så fångan är — såsom Förf. på ett annat ställe (s. VI) anmärker — "det Lågas hänryckning och den wärma, som exalterar medelmåttan."

Efter denna "polemik mot polemiken" följer några ganstka inrechantas undertårteletter om den föreställning man i Tyskland gör sig om Sveriges literatur (s. XV-XXII); derafter några anmärkningar om Tysklands krie-

tiska domstolar, och omsider ända till slutet res variaz (s. XXV-XXXIII). Men ännu ett långt Postscriptum XXXIII-XLI), till större delen innehållande ett fragment ur ett företal till Ehrenswärds skrifter, samt slutligen ett Postscriptum postscripti (XLI-XLIII), hwars innehåll ej så noga kan an gifwas.

Detta företal innesfattar således, såsom wi anmärkt, högst heterogena ämnen. För att bereda en ursäkte dels för sammanförandet af så många olika materier, dels för att gifwa expektorationer, som fylla första hälften af denna skrift, ett stän af att i den förtroliga wänskapens stöd nedlägga de innerligaste hemligheterna af Förf:s hjerta och tänkesätt, har denne wält en nog underlig form. Företalet är i gestalt af Dres, adresserat från Hr A. till Callowai, således från en verklig till en idealisk, biott i en roman-werld existerande person. Men om Förf. genom denna tillägnad bättre uppnått sitt systemål, derom wore mycket att säga. Arminstone har detta företal, i sin helhet betraktadt, på N. c. gjort ett ganstka widrige intryck. Det är sant: Jean Paul har ofta sålunda sammanblandat dik och sanning, verk ighet och drömbilder, och med dessa underliga compositioner alltid åstadkommit en stor och mäktig werkan. Men de skriftställare i vår tid, hwilka wisja härma Jean Paul, behöfwa samma warningar, som man i forntiden gaf dem som wille esterapa Pindarus. Det har icke gifwits, och kommer förmodligen aldrig att uppstå mer än en Pindarus, en Jean Paul. Arminstone blir Hr A. aldrig den, som i ett ögonblick kon försöka wandra i hans spår. Hr A:s fantasi äger wisserligen, liksom Swists och Jean Pauls, en afsjord melancholisk riktning; — ty den djupaste humour är endast ett ångestrop af

förbold smärta, det konsulsviffa hjertats mörkerade sukt, som, under sin väg till ett närstågadt bröst, wrider de sprittande läpparne till ett ängeligt wälsufigt löf. Det nöje som wi derwid erfara, är det af den ewiga Sanningen, de oföjdade framträdande Gudearnas seger öfwer de råa, wanflapliga formerna, som förbrännas af den inre elden och under sin upplösning kunna sammanslyta i äfkilliga mer eller mindre lösliga gestalter. Men Hr A:s lynne är en positiv Skaldenatur; humoristens natur är en negativ, en upp- och nedwänd poesi. Böda, liksom alla högre själar, verka endast för det Ewigt-Ödnas sinnliga uppenbarelse; men böda i twenne olika kretsar, i twenne skilda werldar. Se blott *Idéerna*, *Äfwen* formerna äro skalden heliga; ty i dessa senare måste han symboliskt framställa det öfwerfinnligt Höga: twertom, han måste upphöja den honom omsluttande natur och menflighet till en ännu högre potens, till en ren och kristallin spegelbild af Ewigheten. Helt annorlunda verkar humoristen. Äfwen han bryter väg för den himlaburna Skänheten; men derigenom, att han slår hela den sinnliga werlden i stycken, med hwilken han sjelf merendels går under. Derför måste hans skapelser antaga ett alldeles motsatt utseende; människorna, i stället för att såsom i den egentliga Skaldediktien, förädlas till högre naturer, måste i det humoristiska miillers produktioner, stå på en skändpunkt, lika lågt under werkligheten, som i poesien höge der öfwer. Genom poesiens rike framgår den ewiga Harmonien och finner i hwarje pulsflag af naturen, i hwarje andande hjerta ett åter svar. I den komiska werlden swärfwa alla toner i en skenbart wanständig förwiring, och blott den ewärdliga Grundtonen frambriser slår och förnimlig för hwarje högre sinne,

genom hwoirsweln af gnistande missjud. Poesien är den Ewiges selam skrift, tecknad på blomornas slöjor, på waterns frutiga spegel, i regnbägens färger: den romantiska humour'n hans äfka, som frogar alla jordiska bojer, ur hwilka den befriade Psyche uppswärfwar, sedan hon ett dömblick wemodigt förlustat sig åt de själlösa, ihåliga larvernas spöklika swindelbans.

Stark, icke blott öfwad att plocka blomster, måste den vara, som fattar den äkta werlds-ironiens eldpensel. Hans hjerta kan blöda, liksom så många af hans bröders; men en djup skorpa af is måste öfwerdraga den inre branden, som blott då och då genom lufthålen i isen uppswallar i höga, röda, altsamtfattande lågor. Hans stundande smärta är för stor, för omätlig, för att lindras af de tårar, de suckar, som dock ofta tröstande äro själja skaldens elegiska citterslag: i hans själ bor ej dennes milda längtan, utan, i förbund med inre wånjelse wid allt jordiskt, en stormande, werldsupprotist wäldsmakt, som ej upphör att skaka hans hjerta, förän det ångteligen hwilar under det sista, gröna täckelset.

Lyckligtwis äger — såsom wi redan anmärkt — Hr A:s skaldesinne icke denna utwertes bittra, ironiskt humoriska rigtning. Därför ehuru han lånar den fantastiska inklädnaden af Jean Paul, har han icke widare ens gjort försök, att efterbilda hans stil. Detta epistolära Företat förråder sig, genom sitt chapsodiska utdrande, såsom ett hastwerk, uppsatt under några dagars hwila under en lång resas förströelser: Äfwen tonen i det hela röser, att det är skrifwet under ögonblicken af en glad och wunter sinnesstämning. Men en sådan sinnesstämning är ännu långt ifrån att vara humoristisk; och contrasten mellan den bizarra inklädnaden och talans fördrigt —

det är med högre förståbetydelse anlagdt, och samma ton af saknande hängifvenhet suckar ur des milda toner. — Måtte också Fäders neslander icke glömma att huldrift återgålda denna kärlek; måtte det hågkomma att det har större skulder till detta warma Sångarhjerter, än som kan betelas med en lagerkrönt graf!

Den rikaste kranfen har här blifwit slätad af den ijsande Skaldinnan Euphrosyne, bland hvars femton sättskildre wackra Sånger, Rec. för sin del fränst tror sig böra utmärka: Till min Luta och derefter Sommar dagen, sid. 47, Liljan och Spindelnäret, sid. 15; Lappstickan, sid. 18; Graffskrift öfwr r min Siffa, sid. 25; Jag flyr till Dig, sid. 27; Nordgothen, sid. 29; och Ebbas Önskan, sid. 42. Dock andas äfwen i alla de öfriga samma renhet, behaglighet och sonning; och alla äro teknade med samma lifliga grottie. Naturligtwis höjer sig dock icke Sångarinnans stämma med lika ledighet till Reflexionens tangemål, och detsför är det sista stycket: Hjertans Tillflykt, sid. 51, der minst lyfde.

En stycken hafwa blifwit lemnade af Gfm, bland hwilka framskrödt, Nordland, sid. 78; Siffan, sid. 86; men i sonnerhet Bäckan, sid. 88, utmärka sig. De förädda alla en nära frändskap i Skaldesåfswor med Euphrosyne; men hafwa en beständare objektiwiseri, mer kraft, (fast kanske icke samma melancholiska djuphet i känslan), och ett högre konstföswad utbildning i formerna. Denne nye Skalds framträdande bör således i hög grad gläda en hwar, som uppriktigt älskar svenska Witterheten.

Lika många poemet hafwa detta är blifwit lemnade af Carl. Att den kärlek för Konsten, som utpenbarat sig i alla denna Förfes hithills bekanta poetiska försk, warit foun och afswarlig, utan annat intet, se än för

det högsta och ädlaste, och att den allersföre genom målbesinnod bildning förmått utweckla sig till verklig och betydlig talent, wisar oförnekligen i sonnerhet, det ganska wackra stycket: Källans böljor, sid. 59. Äfwen Åfkonen, sid. 57, är sjungen med oaffekterad renhet; men deremot är affkedsfängen Till U., sid. 54, verkligent alltför obetydlig, och icke utan skrande profatsmer eller inret, sågande uttryck, såsom dessa rader:

”I den ädla Skaldens hjerta

Stormar lifwet mest;

Hjertlig Sång i sedjd och smärta

Lugnar honom bäst.”

Man ser, att Förf. welat säga något betydande; men han war ej måstare öfwer ämnet och detsför har han tagit miste om tonerna. Ett sådant bristande wäde öfwer ämnet röjer sig också i Stycket Windarne, sid. 120, hwilket wäl till idéen har den högsta storheten af alla dem han i är lemnat; men som i ansende till utfrander icke kan gillas af den stränga Kritiken, hwilken endast ser på total fulländning.

Men ett blönd de täckaste stycken som i denna årdag läses, är det lilla, innerligen wackra Poemet: Wättnets Krus, sid. 61. Uppfinningen är här lika innerlig, som det älskande hertats långtonde suck, och utfrandet lika ljutt som ett kuf från dyktade läppar. Den glittrande, endast för kärleken lästas krusning på den lugna höfbdjan, är Sapphos sista slagelång, utskrifwen af en Zephyrs händer! — Hwem har stene för det Amorbunrisse läkta, och igenfinner det icke här? — Samma Zephyrisse släkt genomandor äfwen det andra stycket, Önskan, sid. 63, af Hr -l-n, som, ehuru långt under det föregående, dock icke utan skäl kan sägas wara ett af G. ottierna strödt blomster.

Bland de twenne Smådikter Hr S**

lemnat detta års Kalender, träffa wi åter en öfversättning efter ett fransöskt original, af detta halfglättiga och halfdamma slag, som utgör den lyckligaste delen af Fransöskernas Lyrik. Det öfversättas ett sådant stycke, fördes i lika hög grad säkerhet, som legereté och finhet. Man saknar ej heller någon af dessa egenheter i det lilla Poemet, som man under namn af *Gif mig tid*, läser sid. 70. Hvad åter angår det andra stycket, *Saknad kalladt*, sid. 73, så är det till sin grundton helt och hållet sentimentalt, och består i en trånande och wäl uttalad längtan efter ett tillstånd af lugn, som Skalden förlorat.

Samma anmärkning gäller äfwen om de twenne poemerna af Hr B***n, der han, i synnerhet i det förra: *Klagan från fjertran*, åter framställer en ny variation af det thema, hwilket nästan uteslutande utgör föremålet för hans Skaldekunst, saknaden af hans hembygds stilla inifrånkning och sin Drottningas omsorg. Att han det påskadt icke för Läsaren blir monoton och trötande, råder omedelbart en stor talent. Till Skaldens närmare begrundande hemställes dock, om uttrycket är fullt riktigt och lagsligt i dessa verser:

”Jag kommer icke mer och icke mig förbarmar,
”Och i din ensamhet ej dröja (?) framt hos dig.”

Ordet förbarmar har wifertligen en för stark betydelse, att kunna användas mellan en son och en mor. Den grammatiska ordorden i andra raden torde åter vara uppkommen genom ett tryckfel.

Hr — der, har i sina båda bidrag till detta års Kalender: *Naturtonerna* sid. 92, och *Molnen*, sid. 113, på wifert sätt afslagt den döstra, ja halfaradsliga colorit, som utmärker hans twenne förut bekanta Skalder

stycken. Men derför bibehåller dock hans Sångmod sin allna individuella karakter, hwilken med så originella band fastä vid henne Läsarens uppmärksamhet. Rec. bekänner att åtminstone han högeligen älskar henne, ehuru hon icke, såsom sina lystrar, wistas under Apollons Sophirtak på det lagerfluggade Helikon, utan med en Bergsmans giriga öfverhet nedgrävt sig i jordens innersta, der hon med naturphilosophisk skarpsigt genomskäddar eingens wäsende och hinvykt uttalar sina uppenbarelsen. Någon skulle kanske twifla om man kunde gifwa namn af Poemet åt så beskaffade quäden, och det är wifert, om frågan först öfwer möjligheten blifwit theoretiskt uppkastad, är Rec. öfwertrygd, att en hwar skulle nekande hafwa beswarat den. Nu, sedan dessa lilla stycken, som de närmarande, blifwit framlagda, tror Rec. att saken fått ett helt annat utseende. Och han bekänner för sin del, att, då det alltid varit Skaldekonsten gifwit att uttala under, och att i fantasien trosspeglar framwisa oss tingens ewiga kärna, inser han ej, huru en så beskaffad Poesi kan nekas. Allt ankommer på sättet, om klara föreställningar gifwas åt omdömesöfwan eller sådana ideerika bilder åt Fantasten, som derigenom ledes att uppkasta känslan. Hvad åter i fråga warande Skaldestycken angår, så skall wifertligen den, som heldst hänföres af en brusande, ohämmad effekt förnämligast fastä sig wid det sednare stycket; och det är wifert, lätt undanträngas icke sådana verser som dessa nedanstående:

”Men — Skapar wäl Stofket
En bild utaf Gudars
Dändliga, ewiga sinne?
Skapar wäl Stofket
Bilder af himlens
Dändligt omfattande allmakt?”

Runde wål molnen
 Ur jorden uppwäckas,
 Utur des stelnade hjerta?
 Nej! -- icke dem födde
 Örnskande jorden,
 Ei solens flammmande bga.
 Gudomens försködde,
 Bekande tankar
 Wid tingens danning dem skapte.
 Allmaktens leende
 Skådade werlden,
 Af ewig skönhet en spegel.
 Des swåswande tanke
 Lekte kring ronden,
 Och molnen spriddes i skimmer;
 Derför de swåswa
 Lätta, lätta
 I lustens blånande cirkel.
 Höjden de söka,
 Höghwålfda himlen,
 Ewigt sin skapelse trogna.
 Derför de tala
 Werldarnes urspråk,
 Af Gudar förskäddt och af andar.
 Språket är bliften,
 Röksten är åskan,
 Och Samtalet werldarnes echo."

Men den åter, som mest ålskar en strångare formell begränsning, skall wiserligen mera söka sig wid de så lyckligt versifierade Naturtonerna, der Hr -- der behandlar ungefär samma ämne, som Hr Carl i sina Windar, men med fullt mästarekap i afseende på framställningen och med säkert herrawälde öfwer ämnet.

Det swagaste stycket i hela samlingen är Julmorgonen, sid. 109, af G**nd. Des ursprungliga idé, den walda bildningen af des framställning och wisa strödda drog äro icke aldeles mislyckade; men det hela är ofemt, den medwretna affigren råber sig för tydligt, och flere ställen synas trugade. Och om någon theoreticus behöfwer exempel på Paresis t hysus, kan han wälja denna sista strof:

"Hemmet mökrets rike bånar
 Wid Christi föddel. är;
 Sig belwetet förwånar
 Der ljusets engel står;
 Des portar slås igen --
 Och cystligt hwalswet framlar,
 Och öddens rike ramlar,
 Och Beckehub -- han famlar
 I nattens mörker än!"

Bland de wackraste verserna i detta stycke äro följande:

En stilla andakt sänke
 I Edra bröst sin frid!
 Och Evangelium skänke
 Er mod i nöd och frid!
 Kring korsets fridsbaner
 Mildt Sions barn Det kallat,
 Och fröjesången kallat
 Från tempelhwalswets hallar
 I jubeltoner ner.

Ur tusen rutor broter
 Den tända lampan re'n;
 Ur sönsrens vinklar lyfter
 Det klara ljusets län. --
 Och kyrkan prydd så graunt --
 I ljusens gyllne strålar
 Vit skjermhwalswet prälar,
 Och skönt den himmel målar
 Som menkösligtet wann.

Sturligen meddelas, under en hitills obekant Signatur: C. J. S* ett stycke kalladt Echo, sid. 105. Rec. erkänner att detta Poëm förefoller honom såsom ett verkligt Echo af ättilliga nyare Swenske skalder. För öfrigt torde det vara swårt, att ur styckets inre wäsende utleta orsaken till denna benämning. Det är en kärlekssagan, som sammanfettjar minnet af Sophie, med ättädningen af Wännen och det Echo blott i förbiändens, på ett enda ställe förekommer, såsom "Klängande matt från Sångarns redda graf." -- Hwarje sarskild parti, hwarje enkel mening är i sig sjelf wacker; men det hela lemnar inret total-intyct. (Studet följer.)

Försköt till en kort Beskrifning om Skara Stift; författadt af P. E. Lindskog Lector m. m. V. Häftet. Skara, Lewerenz, 1816, 461 sid. 8:o.

De fyra föregående Häftet af detta Topographiska arbete äro tillförene i denna Tidning (Ärg. 1816 N:o 2.) granskade. Det återstår således för Nic. att anmäla tillvarelsen af det femte och sista Häftet, hwarmed beskrifningen öfwer Skara Stift, efter Först:s plan, således är fullbordad. Detta Häfte innehåller: XI. Willings Contract, som innefattar Sköfde, Warnhems, Dala, Berge, Stentorps, Sjögertods och Håggums Pastorater samt Åriska Präbende-socken. (sid. 1:105). XII. Wene Contract, som består af Flö, Nås, Tengeneds, Sörestads, Främnestads, Tunhems, Wenersborgs och Mellby Pastorater, (sid. 106:216.) XIII. Redwägs Contract, hwilket innehåller Habo, Sandhems, Ållestads, Böne, Åsryps, Ulricshamns, Blidsbergs, Håbna, Böttaryds och Stengårds-hults Pastorater (sid. 217-300). XIV. Åhs Contract, som består af Borås, Rångedala, Wings, Hellstads, Bredareds, Odhs, Erikssbergs och Sköflrens Pastorater. (sid. 301:389). samt XV. Kullings Contract, hwilket innefattar Alingsås, Ålgustorps, Norunga, Björke, Herljunga, Lena och Hools Pastorater med de till hwarje Pastorat lydande Åmner. Sockenar, (sid. 390:458). Till slut följer ett Tillägg, i anledning af Recensio- nen i Svensk Liter. Tidn. Det innehåller först en Classificerad Förteckning på Pastoraterna i Skara. Stift Vidare Ungdomens antal wid Stiftets offentliga Läroverk år 1809, då Skara Gymnasium hade 60 och Tri- vialskolan 166 Lärjungar o. s. w.

De Städer som i detta Häfte beskrifwas

äro: Sköfde, Wenersborg, Ulrichamn, Borås och Alingsås. Sköfdes folkmängd utgjorde wid 1814 års mantalskrifning 619 personer. Handel och jordbruk äro des närtags- säng. sid. 13. Om Wenersborg yttrar sig Först. att, ehuru stadens belägenhet synes gyn- nande, så i anseende till Jö. som land. trans- porten, så är dock des rörelse och förmögen- het mindre betydlig, och består nu, som från des första ursprung, i commissioner med for- skaffandet af framwande waror af flere slag, men synnerligen af jern och trädwirke, som på skutor, emot frakt, föras från Weners kringlig- gonde orter hit, och vidare med smärre farttyg och båtar fortskaffas till Gdheborg eller land- wägen till Uddewalla; hwarifrån retourwaror, bestående i salt, sill, spannmål och kramwaror, återföras. Den öfriga rörelsen med spannmål, hö- feti och fröddod waror, är genom närbes- lägenheten med Gdheborg och Uddewalla icke betydlig, sid. 191. Deremot idkas ett temli- gen widsträckt Åkerbruk. Wid w:st 3000 Tun- land jord innehafwes af Stadens, hwaraf om- kring 2/3 delar äro till åker och ång uppta- ne. Folkmängden näca 1800. Ulricshamns folk- mängd 1810 war 907 personer. År 1816 woro här 12 öpna salubodar och 43 handwerkare, sid. 263. Borås anlagd 1619, hade 1810 en folkmängd af 1750 personer, hwilkas näring består deruti att i Skåne och Halland samt i Marks Härad uppbäpa wäfnader af alla slag: hwilka sedermera förnytras snar sagt öfwer hela riket. Här äro 16 öppna Köpmansbodas, 4 Kärs- gerier, 2 Tobaksfabriker, sid. 303. Alingsås stads folkmängd 1810 war 800 personer. År 1724 ut- verkade sig CommerceRådet Jonas Ålströmer rå- riaget att på 20 års tid få inwärra allehanda slags Wle. Manufakturere härstädes, hwilket privilegium 1746 åter förlängdes på 20 år och upphörde 1766.

(Fortsättn. följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 22.

Erdagen den 30 Maj

1818.

R e c e n s i o n e r :

Framställning af Wolfs, Baumgartens, Mendelssohns och Sulzers, Kants, Schillers och Schellings läror om det Sköna. Lund, Bering, 1817. 52 sid. 4:o.

(Slut se. N:o 20).

Det är högst nödvändigt, att läna dessa hufvudsakligaste äldre förklaringar af det Sköna, för att riktigt fatta den Kantiska läran om detta ämne, då den i sjelfwa verket intet annat är, än en eclectic Kritik öfver dem. Med Mendelssohn och Sulzer skilde Kant från det angenäma och det nyttiga, det Sköna, hvilket han såde tillhöra hvarje föremål, som till följe af sin form väcker hos åskådaren ett ointeregeradt nöje. Och på det ett föremål måtte vara af denna beskaffenhet, är det nödigt, att det i sin form framställer en lärfattlig enhet i det mångfaldiga, hvilket är så ordnad, att det utan språng med lätthet uppfattas till ett helt, och hvilket endast har en

subjectiv ändamålsmäßighet, eller gifven anledning att frambringa det åskådningstillstånd, som genom sig sjelft med omödmestkraftens fordringar öfverensstämmer; men icke något objective finligt eller moraliskt ändamål. Och denna ointeregeradt behagliga form, uppfattas af den finliga förmågan att mottaga intryck i innerlig förening samt med förståndet eller Begreppet och Omödmestförmågan. — Med denna angifvelse af hufvudpunkterna i den Kantiska förklaringen af Skönhetsbegreppet, må läsaren jemföra hvad vår Auctor temmeligen widlöftigt och ordligt framställer, sid. 14-22; men i alla fall blir det klart häraf, hvad Nic. öfvanstående nämnt, att Kants Theori icke är annat än en granfäst sammanfattning af de äldre förklaringarne. Med Baumgarten antog han enheten i det mångfaldiga, såsom nödvändigt villkor för den finligt behogande formen; of Hemsterhuis länade han bestämningen af nödvändigheten, att hvarje skön form genast, utan alla afbrott, presenterar sig såsom ett helt: en satts den ses dermeda Ben. David, såsom den ytterst regu-

lerande, vidare utförd och genom sitt bekanta exempel af Illuminationer utvecklat. Det ointresserade välbehag, som Kant visar såsom ett owillkorligt criterium på det Sköna, finns vi redan hos Crousoz, som påstår, att det äkta Sköna måste behaga endast och allenast i och för sig sjelft, utan någon biföreställning om dess gaanelighet eller rådhets, och Thesen om den ändamålslösa ändamålsmäßigheten är visserligen ingen ring annat, än ett mera abstract uttryck af den Winkels manns förklaringen: att det Sköna är det, som behagar genom lugn värdighet eller stilla storhet. Ty den är stor, den har sin värdighet i behåll, som kan förnä och till åttro, att han icke behöfver tjena för något slags yttre, honom fremmande ändamål, lik som vi endast kunna kalla den lugn, som icke står i rapport med något slags begär.

Uf, hvad Rec. redan ofwansföre sagt, är det tydligt, att man genom anseendet af dessa räkter dock icke vill fylla den djupåtkande Kant för plagiat; tvärtom är Rec. fullt öfvertygad, att för den affigt, som Kant genom sina hufvudsakligaste arbeten ville uppnå, måste han försara på detta sätt. Det var alltså ett stort fel af Kants anhängare, att de antogo det såsom dogmatiskt, hvad han blott kritiskt framställde.

Eroligtvis war det förnåmligast detta, som ädrog hans förklaring ärskilliga motståndare, bland hvilka besynnerligen emenne för tjena att hägkommas. Den ena af dem war Herder, som utgående från känslan af vår menliga warelse i sitt hela omfång, det han ei wille, efter begrepp, hafwa sönderstyckade, fann det Sköna i Typen för Naturens lefwande bildningar, der det Sanna, Goda och Gudomliga, wäl icke realiter, men Ästhetiskt och i, verkligheten wida öfwertråffande,

Geokter framstråla, och hvilka alltså föreställa den odadliga i det ändliga, det himmelska i det jordiska. — Den andra war Bousterwek, hvilken, såsom bekant är, wille bygga ett nytt filosofiskt System från det omedelbara medvetandets högsta Ståndpunkt, och efter samma grundsatser äfwen har utarbetat en det Skönas Metaphysik och en Ästhetik. Med antagande af den Kantiska definitionen på uttrycker: att sig för något intressera, neml. att det är att sammanfatta vår egen existens med hjälpen för någon ting annars fortwarande, utgår hon från den satsen: att det gifwes i det menliga sinnet ett ursprungligt behof, att intressera sig för något. Tillfredsställandet af ett behof kallas njuning, och denna kan så wäl wora fysiskt som andelig. Denna sednare följer sig aldrigständigt från den fysiska, i det fria Välbehaget, med hvilket en Wemiska, utan något annat yttre ändamål, omedelbart intresserar sig för något. Detta fria Välbehag blir Ästhetiskt; då det, utan någon egentlig, theoretisk, eller egentlig praktisk, eller egentlig, religiös betraktelse, uppväcker känslan antingen af de menliga krafternas fria spel, eller harmoniska utveckling, eller ideala uppsträfwande. Och detsamma kallas det Skönt, i ordets widesträckaste mening, som efter det naturligas och förnuftigas allmänna och oföränderliga Lagar i en sant menlig warelse, äminstone i en wäl hänsigt, tillfredsställer det Ästhetiska behofwet. Deraf följer, menar Bousterwek, att det icke gifwes någon Skönhet i och för sig sjelf, ehuru i naturen af det föremål, som synes och wora skönt, äfwen det uttryck, som hos och väcker känslan af det sköna, måste hafwa en objektiv grund; vidare, att allt hvad som kan få namn af Skönt, måste omedelbart

intressera och i en fri Reflexions känsla (freien Reflexionsgeföhle?), omedelbart syftelsäta Inbildningskraften dymedelt, att det förenar en sköna form, med mer eller mindre bestämda uttryck af intressanta känslor och tankar.

Hvad dessa båda inkast angår, så inser en hvar, att den Herderska egentligen icke står i strid med den Kantiska, emedan den blott är en sublimering, en högre potentiering af dennes, såsom sedd utän en mera dogmatisk, mystisk synpunkt. Beträffande åter Bouerwets, så är det påtagligt, att hans hufvudsakliga föremål varit, att sätta sig i opposition med alla öfriga, dittills bekanta Theoretici, och då han ej kunde göra det i själva saken, har han äminstone gjort det i ord och uttryck, dem han derföre gjort så obestämda, vacklande och förvirrande, som möjligt, för att dölla att han med dem, dock i själva verket ingen ring annat sagt, än hans föregångare. Så tycks han väl, i orden, vara så opponerad Kant, som möjligt, då denne påstår att det Sköna måste väcka ett ointressadt välbehag; men han deremot, att det omedelbare måste intressera. Tednger man dock till djupet med det Bouerwetska fria välbehaget utan något ändomål, så finner man snart, att det icke är annat än den Kantiska ändamålslösa ändamålsmåtheten. Och med fordran, att det Sköna måste i sin form innebära listigt uttryck af högre betydelse, så ger han wiserligen ingen ring annat än Kant, då denne yrkar, att det Sköna lika mycket måste syftelsäta förståndet som sinligheten.

Bland Kants wedersätere har öfwen wär Auctor uppträdt, och först, sid. 15, mot den Adnigsbergiske Tankarens påstående, att det Sköna icke väcker begär, hwilket påstående förklarar för tillkonstlad, emedan „det ligger i menniskanaturen, att allt som behagar,

wäcker begär.“ Men begär, så framt man icke will skjuta in under ordet en hel annan betydelse än dess ursprungliga, står icke i rapport till annat än det för wår fysiska existens tjenliga, hwadon det quäfwär all lugnare verksamhet af själen och motor, att jag så må säga, allt inträde af idéer, och måste derföre alldeles wära borta wid njutningen af ett skönt föremål, som på en gång väcker och förnöjer behöfwet, och derföre ger en omedelbar, hela wårt wäsende lugnande tillfredsställelse. Eller anser Gref. icke t. ex. berättelsen om Hector's fall i Iliaden, eller Hamlets berömda Monolog hos Schackspear, för sköna föremål? Och gör han det, så skulle han wiserligen betrodigen öka wår Psychologiska kunskap, em han icke icke underrätta os om hwad slags begär, och är hwad håll de varit rigtade, som hos honom uppstår under läsningen af dessa ställen. — Då har han varit lyckligare i deductionen (sid. 19 & 21) af orsaken till det nöje, som åstādandet af det Sköna frambringar, neml. känslan af Inbildningskraftens „nångaldiga, lätra, lyckliga, harmoniska verksamhet“, wen hwilken deduction länge utän att wära ett supplerande af Kants lära, ligger redan implicite hos honom; i förklaringen, att det Sköna på en såig lika mycket, måste syftelsäta den blott åstādande, som den reflecterande förmågan. I alla fall war det icke swårt, att explicera denna icke tydligt framsagda åsigt, då den redan förut blifwit utvecklad af Schiller.

Denne är den enda af Kants anhängare, om hwilken wär Auctor talar; men denne måste öfwen wära hans theoretiska idéal; ty Schillers idéer öfwer närwarande ämne äro, i den största widlöfthet, såkraste consequens och bästa ordningsföljd här framställda (sid. 23 & 33). Det såges också uttryckligen, att „ingen som

Ästhetisk filosofi gjort så stort uppteend som Schiller'. Då han var en ganska utmärkt Konstnär, måste naturligtvis hans idéer öfver Konsten och dess högsta villkor intressera, och det är visserligen sant, att hans poetiska Genie anade det Sköns sanna väsende, då han utklar att det behagar dertigenom, att det i full harmoni sätter människans så sinliga som intellectuella krafter, och sålunda ger henne klart medvetande om totaliteten af dess värelse. Men då han skulle filosofiskt förklara sig detta, röjde han snart sin ovana vid ett djupare begrundande och hans öfversplittning i Sat. drift, Form. drift och Spels drift visar, att han endast sett ämnet från en lägre Reflexionspunkt. Hec. har också ingens sådes hos senare Ästhetici funnit, att dessa Schillers bemödanen gjort något slags uppteende, då de af alla hans theoretiska föreslagningsmeningar, plåga till vederläggning upptaga endast hans indelning af Skaldeslagen i Sentimentala och Poetiska: ett resultat af hans utklara åsigt af det Sköna. Det är också naturligt, då dessa hans åsikter ganska lårt kunna letas utur de Kantiska grundsatserna, helst om man med dem förenar Sichte's idé om den i människosjålen inboende skapande verksamheten, hvilken utvecklar sig genom frambringandet af det Sköna. Hvar Auctor nämner tillräckligt, sid. 32, att denna Sichte'ska åsigt skulle på Schillers haft något inflytande, med det tillägg, att Schiller, som heller erkänner det. Hec. tror sig temmeligen nog kunna alla Schillers theoretiska skrifter, men vet icke att igenfinna något ställe i dem, der han förklarar ett sådant inflytande. Deremot måste det för en hvar, som erinrar sig den förtryckta förbindelse, som ägde rum emellan Sichte och Schiller, låta blifva troligt, att de ändrades utbytt idéer och föreställningar. Emel-

sertid är det egentligen genom Schleglarnes kritiska omvändning af Ästhetiska grundsatser, och Wilhelm von Humboldts bekanta skrift öfver Goethes, Hermann och Dorothea — i hvilken han definierar skön konst, med Färdigheten att göra Jublingskräften, eller bestämde Lagar, productiv — som dessa Sichte's föreställningar bland allmänheten gjordes gällande.

Uf alla dem, som i senare tider, behandlat Skönhets teorien — med undantag af Moritz' och Schillers icke fullständigt utförda aningar — har det Sköna egentligen icke blifvit betraktadt annorlunda, än efter dess verkningar, utan inträngning i dess egenliga väsende. Den som först gjorde ett steg till denna mera tillfredsstillande förklaring var Sichte; men det gjordes af honom nästan blott i förbigående, och dess fulla Construction utfördes alltså af Schelling, med hvars Theori också, som billigt är, vår Auctor vidlydigt nog, sid. 35, 51, följelägger sig, för att referera den. — Schelling definierar det Sköna dermed, att det är det oändliga, det översinliga ändligt eller sinligt framställt, och att det således endast i Konstproduktionen fullständigt kan uppenbaras. Men en Konstproduct uppkommer genom sammansättningen i en åspädning af identiteten, mellan det medvetna och omedvetna i Intelligenzen, och medvetandet om denna Identitet. Det vill säga, att Konstnären har medvetande i anseende till Produktionen; men är utan medvetande i anseende till Producten: hvaran Produktionen är ändamålslös; men icke Producten. Den uppenbarar derför en fullkomlig enhet mellan frihet och nödvändighet, mellan subjectivitet och objectivitet, och är alltså fullt lika mycket från naturproducten, hvilken är börjad medvetelöst och medvetet ändad,

(Der således ren objectivitet till subjectivitetens inifrånkände är rådande), som från frihetsproducten, hvilken är med sjelfmedvetande både börjad och slutad och der således subjectivitetens undertröckt det objectiva, der individuella gjort sig gällande på det universellas befohånad. Liksom denna senare eller frihetsproducten är resultatet af en moralisk åskådning, är Konstproducten der af en Esthetisk åskådning. Den börjar med en splittring af de båda, den medvetna och medvetelslösa, Verksamheterna, för Productionens objectivisering; men denna splittring upphäfses genom den omedelbart i producten inträdande Identiteten, som upphäfsar producerandet och ändrar det med den lyckligtgående fullkomliga selskapsåskådning, som, utan Konstnärrens egna, medvetna åtgärd, är en följd af det hänryckta Geniets dunkla verkningar.

Riktigheten af denna deduction låter äfven ganska lätt empiriskt bewisa sig, icke alltså af det så ofta förnyade Phänomenet, att ett Konstverk innehåller en betydelse, högre än den Konstnären sjelf anar och som, då man derpå går honom uppmärksam, tyller honom med förvåning; ja! till och med är det icke sällsynt, att Konstproducten är vida intressantare än den producerande sjelf, en anmärkning som egenliden hitvit gjord i afseende på Musicaliska Compositörer och hvilket förhållande, enligt Musikens artistiska natur, låter ut denna Schellings uppräckt låter förklaras sig. Men denna omständighet blir ännu mera tydlig genom den innerliga förening, som måste, i hvarje äkta genialiskt konstverk, äga rum mellan det medvetna ämnet, och det omedvetna, framställningsformen. Man tänke sig blott hur obetydligt selskaps ämnet är t. ex. i Niaben, der, enligt Thorilds träffande uttryck, Skaldens medvetna affigt ej war nå-

gon annan, än att berätta: huru Achilles blef wred och det war ganska illa för Grekerna, men Achilles blef god igen och det fick Trojanerna betala. Men hwilken alla tidsworth och folkslag förtjusande herrlighet har det icke blifwit i utskändet af denna affigt, hwilken wi, wid betraktandet af den tidens Kultur, då detta eskattbara mästestycke uppkom, icke kunna föreställa oss annorlunda än, som väckt hos en individum utan all möjlig aning om storheten af det verk han utfört. — Men hwad som ännu mera talar för den Schellingiska förklarings sanning, är att den i sig, såsom ett högre och djupare upptager alla de särskildta, från en lägre reflexionspunkt gjorda, åldre förklaringsarne. Så t. ex. är den Platonsiska definitionen på det Sköna, inret annat än ett ofullständigt och oklart uttryck af den Schellingiska; ty naturligtwis måste den sinnligt framställda harmonien, sårudsäkra twenne motsatser, hvilka till harmoni i det Sköna föremålar öfvergåär. Dessa motsatser har Schelling wisat oss i den medvetna och omedvetna verksamheten, eller enligt Afss, i Systemets anda fulla komliga uttryckta ord, mellan det oändligas manliga, och det ändligas qwintiga princip. På samma sätt låter den Wolfst- Baumgartiska förståningen hänföra sig till denna högsta grundsats, emedan det mångfaldiga ingenting annat är, än den lägre realistiska liknelsen af det öfwer medvetandet upphöjda oändliga, likom enheten är det ändliga begreppets motsvarighet. Och rätt hade Baumgarten att yrka, det denna enhet i det mångfaldiga endast i en concreet förstållning kunde uppfattas, emedan, för att N. c. må besjena sig af Solgers ord *), i det Sköna, Begreppet och Söndars

*) Erwin. Vier. Besprache über das Schöne und die Kunst. 17 Th. S. 169.

heten (*Erscheinung*) så genomtrånge hwarans öra, att Begreppet sjelft blifvit till gestalt och det hela således egentligen blott såsom en odelbar form låter förnimmas sig. Detta anade redan Sulzer, då han yrkade, att det Sköna war det, som genom sin form behagar, ty det låter känna sig som en ändamålsmäßighet utan ändamål; emedan den ästhetiska productionen, såsom redan blifwit anmärkt, wifertligen har för sig ett förefatt ändamål, men ändar med en product utan all annan affigt, än den att i och för sig sjelf bestå, såsom en lugn och klar återspeglung af den gudomliga idéen i ett finligt wäsende. Ej heller war det annat än denna ästhetiska åskådning, som Schiller wille beteckna med sin Speldrift, hvars product skulle gifwa oss, i en föreställning, medvetande så om vår andliga, som om vår finliga natur. Och werket af denna Speldrift eller, enligt det mer filosofiskt riktiga uttrycket som Fichte använder, denna skapande verksamhet, kan icke wara annat än hvad Schelling kallar Digningsödmåga, eller den ursprungliga åskådningens första potens, förmedelst hvilken Konsten förmår att i en ändlig product upphäwa en oändlig motsats; ty att gifwa individualiserad objectivitet åt idéen, är hvad wi mena med uttrycket att skapa. — Schelling har alltså rätt att påstå, det wi i den sköna Konstproducten, den finliga uppenbarelsen af det absolut bildade, så en åskådning af det ewige skapande absoluta, den fullkomligt oupplösliga identiteten af Subject och Object, af Öändlighet och Ändlighet, af Nödvändighet och Frihet. Och i samma anda hade Schönheten blifwit förklarad af twenne äldre tänkare. Så säger Plotinos, att det sköna föremålet behagar oss till följd deraf, att det, genom sin fulländade harmoniska form, upplifwar minnet om den högsta utbilden i det gu-

domliga förståndet, eller om Gudomen sjelf, som är sjelfwa det Ursköna, το ὑπερβαλον, den Schönherens kraft och blomma, som aldrig af begreppet kan fattas, uren af hela själen i det ecstatiske förenkling wäfte åskådas och hvars reflex sig i Konsten uppenbarar. Efter samma Typus tänkte sig äfwen, det twerska Snillelets stolhet, den store Ehrenswärd det Sköna, då han sökte det yttersta källa i Gud sjelf, och härledde det från den apriorimerande härnningen af det ljus, som strålar kring hans wäsende.

En så beskaffad Teori, utgången från en ståndpunkt den speculationen, som alla åldre försök wisat, under de föregående tider hwarfwen sträfwar att uppnå, låter wifertligen icke tillfredsällande wedertägga sig genom några ogillande infällen, de der skulle wara qwicka, om naturen och ödet dem det tillåtit. Det är dock icke på annat sätt vår ductor tillkännogifwer sitt misshag, med det Schellingiska förklaringsfattet. Hon börjar att antyda detta sitt misshag, sid. 45, der han förklarar Schellings uttryck, att Skönheten är det oändliga ändligen framstädt, för gäsligt, som låter skulle kunna ge anledning att döma Systemet orimligare än det i sjelfwa werket är. Af hvad ofwansföre blifwit ansett, torde Läsaren kunna döma huruvida denna definition hyjer någon orimlighet; men i alla fall måste ett sådant tadel af detta Schellings uttryck förefalla besynnerligt hos den, som sid. 30, gifwit sitt fulla bifall åt Schillers, att Skönheten är en lefwande gestalt, ty dessa båda uttrycksfätt äro rent af Synonyma. Kan man neml. tänka sig gestalt, utan infränkning, annorlunda än såsom ändlighet? Eller det lefwande såsom annat än oändligt, idealiskt ändligt? Och wille således en lefwande Gestalt säga annat än det oändliga, ändligen

framstående, än den förkroppsligade Idéen? — Den andra omständigheten hos Schelling, mot hvilken vår Actor, sid. 47, förklarar sitt missöde, är hans påstående att Skönheten egentligen äger rum i Konstens, icke i naturens producter, hvilkas behag rätteligen bedömas efter den Norm, som Konsten i sig fullkomligt gifver. Huru Schelling själf råder om Konstens och Naturens inbördes förhållanden, har han lika tillfredsställande som skönt uttryckt, då han säger: „Hvad vi kalla Natur, är ett Poëm, som i en hemlig underbar skrift ligger innesluret. Dock om gården kunde utvecklas, skulle vi deri upptäcka Själens Ord, framställande huru Anden, underbar tillunderad, sökande sig själf, beständigt undgår sig själf; ty genom Sinneverlden se vi blott, liksom meningarna genom orden, i ett halfgenomskinligt röken, det Phantasins sköna land dit vi alla sträfva. Hvarje herrlig Målning uppstår liksom endast derigenom, att den osynliga stiljvägg bortröjes, som stänger den verkliga från den idealiska världen, och är blott den öppning, genom hvilken de Gudsformer från Phantasiverlden, som endast ofullkomligt genomskina verkligaheten, fullt igen framträda. Naturen är för Konstnären icke något mera än hvad den är för Philosophen, neml. den under beständiga inskränkingar sig uppenbarande idealiska Verlden, eller blott ofullkomliga skuggbilder af en Verld, som icke existerar utom, utan inom honom.“ — Den som ej omedelbart känner evidensen af dessa ord, det vill säga, den som aldrig sett ett verkligt Konstverk, en Apollo di Belvedere t. ex: eller, som är desamma, aldrig reflekterat öfver det intryck det gjort, den minar Rec. till Gögler's lilla opperliga Bok: Die heilige Kunst, för att finna en fullgiltig bevisning, att det icke gifves någon Skön-

het, i egentlig mening, utan inom Konstens område. — Men mot ingen Schelling'sk sats förklarar Höf. sig med en sådan bitterhet, som mot den, att man i Schillers verk åskådade Gudomen. Hans inkast mot detta påstående träffas sid. 49, och låter sålunda: Allmänheten „fordrar af sin Gudom, att den förmår frambringa en reell werld, och att den kan allt hvad den vill; men snillet frambringor endast föreställningar, endast en ideell werld; och så länge det icke förmår, att ur inre framdraga ett enda grand af ämne, af det reella, ehuru det så ofta finner sig i behof deraf, skall man alltid onse snillet omäktigen under Gudomen, och onse den verksamhet, som omedvetande framkallar Skaldens bilder och tankar, för en aldeles annan, än den som utan värre medvetande skapar himmel och jord.“ Man måste verkligt håpa öfver, att en man, som så föga förstår Schelling, att han tror honom träffas af ett dylikt inkast, har nog enfaldighet att vilja döma öfver hans djupstanniga System. Att den genialiska verksamheten hos Konstnären är precis desamma, som Gudomens ewigt producerande verksamhet, har Schelling aldrig sagt, ja! det finnes ej en gång den ringaste antydning i hans skrifter, som skulle kunna härdragas deråt, att han vågat förstå sig något sådant. Twärtemot säger han ganska bestämt mellan den identitet af den medvetande och medvetelösa kraften, hvilken genom en Gudomblirt i det hänryckta Geniet, fulländar den affigligt började Productionen, och den absoluta, ursprungliga och ewiga identiteten hos det Gudomliga, som reflekteras ur Konstproductionen. Annat är det naturligtvis att, som det Absoluta, vara grund till den prästabilerade Hormoni, hvilken i en ihustaemens ågenblick uppenbarar sig hos Snillet och gör Konstproducten möjlig, och annat

att vara denna präkobiliterade Harmoni sjelf. Förf. är ock så billig att medgifwa, det Schelling ej eller någorstådes yrrat detta; men han yrkar, att ett sådant påstående nödmärkt följder ur hans System, och han uppställer, sid. 49, 50, en deduction af denna sats, den han anbefaller till det bästa, „hos identitetslärans författare,“ och Rec. gör det öfwen, i fall de skulle behöwa, ett exempel för att wisa, huru en filosofiskt Spjogismus aldrig bör uppställas. Att den fördrigt, från början till slutet, är rakt stridande mot identitetslärans art, behöfwer man icke säga dem; ty att inse det, fordras ingen djup bekantkap med densamma. Annars är det icke wärde att de göra sig något beswär, att söka öfwerlygga Förf. om riktigheten af deras föreställningar; ty huru mycket skulle det bära, att filosofiskt konstruera något för en menniska, som rakt ut bekänner, sid. 51. att för honom „all rimlig föreställning om Gudomen och Dess verkningssätt måste vara antropomorfsäm“?

Då denna Framställning, enligt hwad i det föregående blifwit wisar, endast omfattar godtyckligt walda och ur utvecklingskedjan af Skönläris Theorien willkorligt utlita föremål; då de till det mesta högst ofullständigt deduceras, och på dem användes en blott yttlig, dem ofratt alldeles icke träffande Kritik, följder deraf påtagligt, huru föga wärdessfullt wärde man kan tillägga den. Äfwenså kan den nästan intet inslytande äga på det filosofiska wärandets utveckling i vår Litteratur, då Auctore alldeles icke updrogat contourerna af sin egen Theori, den han wille hafwa satt i stället för de idéer han ogillar. Det råder neml. en specifik skillnad mellan Kritiken öfwer konstfäster och den öfwer ett wärdessfullt verk. Då det förra är werkan af ett gudaligt wärd. Geni, med bestämd stiljaktighet från den analyserande Reflexionen, som granstär, så kan man icke af Granstären, utan sörsta obillighet och

orimlighet fordra, att han skall uppställa ett sörnare konstwerk, än det han bedömmar. Helt annat är förhållandet med ett wärdessfullt verk. Här är Kritiken och det kritiserade werket producer af en och samma förmåga, och den förra kan ej, äminstone icke på ett frugbringande sätt, ägarum, utan att Granstären står på en högre Reflexionspunkt än Författaren till de verk han granstär. Utan detta, som ensamt bereder möjlighet att öfwerse de framställda satserna på alla deras sidor, och i alla deras förhållanden, blir bedömandet, i stället för en tillfredsställande Kritik, intet annat än ett wärdessfullt menande, som hwarken något bewisar eller upplyser. Men för att styrka det man icke är försatt i detta för en Wärdessfullt föremål så wärdessfulla predicament, gifwes intet annat medel, än att framställa en egen öfverlygghet af ämnet, hwarigenom Läsaren lyftes till samma ståndpunkt som Granstären, och ty medelst sättes i stånd att klart inse bestaffenheten af det granstärde werket.

Dock wil Rec. icke neka, att, med den obegripliga obekantkap, som hos vår Allmänhet råder om filosofiska ämnen, och isynnerhet de som sammanhänga med Skönlärisidén, denna Skrift möjligen här och der kunde framkalla ett djupare begrepp, helst, som den är afsattad i en ganska wärdod och lärtidigt stil. Dessutom måste öfwen Rec. bekänna, att han tror, det Förf. till detta företag blifwit ledd af en riktig tendens, i öfseende på den role, som naturen tycks hafwa bestämt vår Nation att spela, i menckliga utvecklingens Drama. Wi tycks neml. vara ämnade att blifwa depositioner af de konstfäster dem der Europeiska Skallter hopsamlat, för att, wid ingången af den tillstundande nya tiden, bland andra folklig och i andra werldsdelar blifwa frugbara. På det wi alltså må anses att hafwa upplyst wärdessfullt, är det nödigt, att wi, ju fär det behöf, säga en öfwerlygghet af det af wi sätit att bewara, och Rec. tror således det wärdessfullt, att våra Lärde, hwar i sin sak, företaga sig att på detta sätt revidera hwad dem tillkommer att bewara. Men naturligtvis bör det icke stå i den sörsta och haltlösa formen af en akademisk Dissertation,

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 23.

Erdagen den 6 Juni

1818.

R e c e n s i o n e r :

Gustaf Regnérs Witterhets-Nöjen. Andra Delen. Stockholm, Grohn, 1817. 278 sid. 8:o.

(Slut fr. No 19.)

Trenne Profaiska Skrifter finnas i denna del. Den första: Tal om Swenska Witterhetens Framtida Utseende, hållet för Kgl. Wetenstaps och Witterhets-Samhället i Görheberg år 1786 (sid. 229—245), äger ett stort historiskt intresse, då det naturligtvis alltid måste vara både angenämt och lärorikt, att se hwad man spådde om Swenska Witterheten för trettio år sedan, i jämförelse med det skick den verkliken tagit. För öfrigt äro de flästa här uttalade grundsarter lika så flästa, som förälbrade; ty hwilken skulle wäl nu wilja bekänna sig till den sarsien, att Sånggudinnanorna i Tyskland „i brist af Graecernas handledning, gåte för nära naturen, som i detaljer förmycket härnad, förlorar i det hela“ (sid. 235). Eller hwilken, som

närmare stunderat den nyare Europeiska Litteraturen tror nu mera, att Fransoserna i smak öfwerträffa alla andra nationer (sid. 236)? Ganska träffande deremot skildrar förf. de hinder, som möta Witterhetens och en ästhetisk Culturs spridande bland oss, och dessa hinder äro ännu icke undanröjda. Men högst frappant är det att läsa, sid. 242: „Språket, förut inweckladt i sticiga Franska band, har återtagit sin medfödda art, blifwit äfra Swenskt och behagar med wärdighet.“ Wi känna alla, hwilka Skalde söngo 1786, och i hwilken Swenska.

Tal om Språkens ästhetiska Wärde, hållet wid Inträdet i Kgl. Witterhets-Historie- och Antiquitets-Academien den 25 Juni 1805. Ämnet är wifertigen i högsta grad intressant; men för att göras riktigt evident fördrades wäl, att Afhandlingen börjat med en förklaring öfwer hwad Auktor med ästhetiskt wärde förstått, och för att blifwa riktigt fruktbringande, att jem drellen anställes mellan flera Språk än Grekiska, Latin, Italienska, Franska och Tyska. Såsom

Förf. nu utföret ämnet, tyckes egentligen hans föremål ha varit, att upphöja Grekiskan och nedfärta Tyskan, och derför har han nästan endast fäst sin uppmärksamhet wid språkjustens harmoni. Det är visserligen oneligt, att äfven här kunna Språken uppenbara sin ästhetiska egenkap, då med detta uttryck icke kan förstås annat än egenkapen att sniligt målande framställa en oändlig idé, till lifvande af Phantasins fria verksamhet hos åhöraren. Men ensidigt är det, att endast i detta afseende fästa sig wid ljudet, då denna ett språks egenkap nödvändigt måste omfatta ett språks alla resourser, att ge liflig bild åt tanken. Så sedt, är af alla bekanta odlade Språk, Fransyskan det minst ästhetiska, icke allenast i afseende på dess obehagliga nasaljud, dess brist på omväxling i saknad af bestående accentuation, utan förenämligast till följe af dess conventionella utbildning och skällskapliga beständighet, som gjort hälften af Språkets tillgångar — och dessa just de mest målande — under benämningen låga, alldeles oanvändbara. Dock medgifves gerna, att alla de moderna Språken, enligt hvad vår Auktors sid. 257, yrkar, stå långt under Grekiskan, i afseende på väljud och rikfullhet. Men deremot tror Rec. icke att man här till, med Hr Regnier, sid. 258, bör söka orsaken i himmelsstreckens olikhet, som gifvit talorganerna mer eller mindre finhet. Alla hypoteser, hvilka gå ut på att förklara idealiska phänomener med realistiska och fysiska inverkningar, måste alltid wid närmare undersökning befinnas ogiltiga. Så har t. ex. Tyskan ungefär samma milda vecket i ljudet, som Italienskan; och om Grekiskan icke hade andra fördelar att skryta af, än rikedom på klingande namn (se sid. 250), så kunde verkligen ett annat språk, allstrat un-

der ett klimat och en naturomgifning, lika vänselig som den Grekiska var mild, Rec. menar den gamla Caledoniskan eller Gältiskan, gära henne densamma stidig. Rec. bekänner, och tror att så de flesta läsare till medhållare, att i afseende till praktfullheten i takt och målsklang, gifva namnen Fingal, Oslan, Misnono, Malvina, Daura, Albia, Cormak, Cairbar, Cathulín o. s. w. benämningarnes Achilles, Iphionoga, Pindaros, Odyseus, Idomeneus, Phrone, Prolemaios m. fl. ingen ting efter. Men orsaken till de moderna Språkens mindre ästhetiska liflighet än de gamla, ligger, enligt Rec:s tanke, deri, att deras utdanning fått mera abstrakt, och att de derunder tagit till sin bestämmande förebild, ett Språk, Latinen, hvilket redan sjelf var alltför konstigt uppdragit, för att vara sniligt målande. Och det språk, som på detta sätt mest förfrostigt sig — om ett sådant ord tillåtes — är oneligen Fransyskan, som också derför förtorat icke endast all möjlighet af vers, utan äfven nästan all poesi.

Under utförandet af jemförelsen, råder sig nästan på hvarje sida vår Auktors varmaste kärlek för Grekiskan, och hvilken, som har någon slags bekantkap med detta gudomliga språk, delar den ej med honom, eller rättare sagt förlåter honom icke gerna den deraf uppkomna ensidighet? Men deremot är det obegräpligt, hvad så mycket kunnat stämma honom emot Tyskan, att han gör detta språk uppenbart orätt. Så då han, sid. 259, jemför Grekernas *ψευδίζω* med Tyskarnes *falsch*, förbigår han alldeles att dessa senare äfven säga *fistern* och *lispeln*. Densutom får man icke bryta stavven öfver ett Språk, emedan det, till betecknande af ett visst begrepp, icke har ett lika väljudande ord, som ett annat; ty det kan ju i andra fall öfvers-

ordfö? Så är äfven förhållandet med Tyfkan. I stället för Grefernas nog hårda *Φιλη ποση*, säger Tyfken Sjöfets Mäddchen, ett tilltal så ljust, att endast Danskarnes instagande Söde Pige öfverträffar det; och mot det tyfka Liebe, är det grekiska *Ερος*, det latiniska amor, det franska amour, det svenska Kärlek, ja! till och med det italienska amore, rena misfjud. Ännu obildigare blir Förf. då han, sid. 262, talar om ordsammansättningar, tadlande Tyfkanne för det att de derwid icke göra afseende på sitt språks hårdhet, och såsom exempel anför *Rechtsgelahrte Feitsprofessor m. fl. d.*, hvilka en hvar om han så behagar, genast kan dela äminstone i twenne ord, skrifwande dem äfkiills. Will man bedömma Tyfkan i detta afseende, bör man wäl egentligen gifwa akt på deras verkliga ordsammansättningar, s. ex. *hellumschienter, rosenwangig, lockenlieblich, Lansenträger, scharfblickende, Schlummergenoss m. fl.* och ehuru de wisserligen icke hafwa det helgjutna och fulländade, som utmärker de grekiska ordfogningarna, torde de dock förråda en högre egenkap hos språket än den Förf. med förefats tyfkes wilja neka dem. Men hwad som mest förwånar, är att wår Auktör i denna jemförelse alldeles icke upptager Swenskan, om hvilken han wist icke säger för mycket, då han, sid. 269, anmärker, att den „hwad harmonien angår, är ett ibland de minst wanlottade moderna språken.“ Wist är äminstone, att om man sätter Swenska ord bredwid de af wår Auktör, sid. 259, anfödda Grekiska, skola de förra söga ge wika i målande uttryck. S. ex. *βροντη: Thors dån; ωρυειν: wråla; ψιδυριζειν: Susa; φλοισβος: dån; άλλοεταυ: hoppat; βασταζει: Drager; ἀπαλος: len; σκληρος: sträf, o. s. w.* Men som sagt är, det är egentligen icke

gerom ensfildta ord som det ena Språket skall jemföras med det andra, man måste se det i sammansättningar, i användning. Och om man då ur Grekiska Skalderna kan framwisa verser sådana som dessa:

Ηχη, ὡς ὄτε κυμα πολυφλοισβοιο θαλασσης
 Λιγιάλω μεγάλω βρεμεται, σμαραγει δε τε
 ποντος.

så äaa wi på Swenska dessa:

„Hosigt kom en Orkan ifrån bergen;
 Wildt Lallarne bösdes, Eken brass,
 Och från Åstippan förtade Granen,
 Från båfwande spetsarne ner.“

Och om wi än icke hafwa många sådana, bewisa dessa dock Språkets förmåga, att äminstone, utan båfwan för att öfwerwinna, kunna framtröda till kamp med Latinerna. Detta wiskande är redan faktiskt bewisat ej mindre af Hr Regnier sjelf — man läse bland annat hans öfversättning af en Elegi hos Tibullus — än af Friherre Adlerbeth, ur hwars wästerliga tolkningar, Rec. will anföra ett exempel, som wisar förhållandet emellan de fyra tungemålen, Grekiska, Latin, Tyfka och Swenska. Theokritus neml. sjunger

Χ' ὡς ἰδον, ὡς εμωγη, ὡς μιν περι θυ.
 μου ιαφθη.

hvilken vers Virgilius förwandlat till denna ofta citerade:

Ut vidi. ut perii, ut me malus abstulit
 error!

den sedermera Waf öfversatt på Tyfka:

O wie ich sah, wie ich tobte, wie ra-
 sender Wahn mich dahinriff.

Och stultigen Friherre Adlerbeth sålunda förswenskat:

„Ät jag såg dig! jag brann; wanfönnig jag
 gjordes af kärlek.“

Jemförelsen mellan dessa verser wisar genast

att det råder en jernväg mellan Consonanter — uttrycket af det sändliga, det manliga — och mellan Vocaler — det ändliga, qvinliga i språken — i de Grekiska och Swenska, som gör dem mera intagande för örat och kraftigare verkande på inbillningen, hvar emot Vocalerne öfverwäga i den Latinska och Consonanterna i den Tyska. Den förra är derföre för wek och sällig, den senare nog hård och abstrakt. På detta sätt måste man wäl otwifwelaktigt hålla uttrycket i det ena Språket, hop med det andra, och då torde Tyskan icke döra så få bakfiter, som Her Regener sätter det, och är det nästan obegripligt att han, talande om förmågan i des konstruktion (sid. 264), icke snarare än den Hagedornska versen:

Das rasselnde Geräusch raschrollender
Karofen.

hågkom några af dessa beundrade verser, med hwilkas ljud Bof täflas med sjeltwa Homer. Så t. ex. har han ju alldeles måsterligen efterbildat ljudet af de, sid. 252, beundrade homeriska verserna:

Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον, κρατερὸν ἀλγέε-
χοντα,
λαῶν βασιλεύοντα πηλῶριον ἀμφοτέρῃσιν.
ἦτοι ὁ μὲν, σκηριπτομένος χερσίν τε ποσσίν τε,
λαῶν ἀνω ὠθεῖσκε ποτι λοφόν· ἀλλ' ὅτε μέλλοι
ἄκρον ὑπερβαλεῖν, τότε ἀποστρεψάσκε κρα-
ταῖς
αὐτίς· ἐπειτα πεδῶνδε κυλινδετο λαῶς ἀ-
ναίδης.

genom denna sin öfversättning:

Auch den Sisyfos sah ich, von schräck-
licher Mühe gefoltert,
Eines Marmors Schwere mit großer
Gewalt forthebend.
Angestemmt, arbeitet' er stark mit Hän-
den und Füßen

Ihn von der Au' aufwälzend zur Berg-
höb'. Glaubst er ihn aber
Schon auf den Gipfel zu diehn; da
mit Einmahl stürzte die Last um;
Zurtig mit Donnergepolter entrollte
der tückische Marmor.

Det är naturligt, att det helt och hållet beror på den linovistiska Konstnårens genie, att ur Språket utöka alla des fördelar, och en brist hos den förra får icke skrivas på det senares räkning. Annars är det naturligt, att de moderna språken icke förmoda att täfla med de gamla i konsten, att oenom versens ljud måla wisa sälliga föremål, till följe af den olika principen för deras danning. De senare utbildades, liksom deras poesi, fullt komligen plastiskt, sträfvande framför allt att ställa en objektiv bild för fantasien, hvar emot de förra, till följe af den i dem innesboende musikaliska anda, mest gå ut på att genom dissonansernas upplösende, gifwa ett verkande intress på känslan. Till exempel hårpå wäljer Nic en strof på ett annars föga harmoniskt språk, och ur ett poem, hos hvars författare man rimligen icke kan förmå sätta någon bestämd affigt, neml. ur en Engelsk gammal folksångens:

And thrice he clasp'd her to his breste,
And kisst her tenderlie,
The tears that fell from her fair eyes,
Ranne like the fountain free.

Äfwen den, som ej fattar meningen af orden, måste här af blotta ljudet finna sig underligt upprörd, och ännu mera måste detsamma bli fallet, om man för sig uppläser några titader, hwilka som helst, ur de största musikaliska ordkonstnårens i de nyare språken, t. ex. en Petrarcha, Tafo, J. J. Rousseau, Mattisohn, Kellgren, Arterbom m. fl. — Till följe af denna musikaliska princip hafwa alla

de ord och uttryck, som äro ämnade att beteckna de ömmare förhållanden till det andra könet, med yttersta finhet och ljufhet blifwit utbildade; och isynnerhet är den af sina Minnesfånger denode Toskan, i detta öfseende exemplariskt för alla sina systlar. T. ex. huru behagligt är icke ljudet af orden: süße Minne, Kuß, Busen, die Geliebte o. s. w. till och med i jämsförhållande med själwa de motsvarande Grekiska; *γλυκὺς ἔμεγος, φίλημα, κόλπος, ἔρασμα*. — Så måste man visserligen wid alla jämsförhållanden mellan särskilda språk, först se oft på den princip, som legat till grund för deras utveckling och den i dem rådande anda; och då vår Auktor här uttrycker det, kan hans undersökning naturligtvis icke leda till ett tillfredsställande och ämnet uttömmande resultat. Det oaktadt kan det icke nekas, att afhandlingarna är ganska saklig och innehållande flere ganska intressanta anmärkningar, isynnerhet om man utgår från Höfvis genom de gamla Språkens plastiska anda förvärfvade ståndpunkt.

Delens slutas med en liten uppsats Om Krigs Sånger (sid. 274—278), tjenande såsom inledning till Öfversättningen af den första Lyriska Ergien. Höf. börjar med den anmärkningen, att wi Swenskar icke hafwa några folksånger och det är ganska sant, att sådana „som uppmana till Samhållsdåd“ äga wi icke, ja! sådana kunna wi, enligt Rec. tanke, lika litet, som någon annan nation, någonsin få. En sann folksång måste med kär och klar, men alldeles affigselös och omedweten Poesi uppspira ur Folkets egen hug, och huru är det möjligt, att meddela en sådan är ett qwåde, det man hoprimmar i ändomål att dermed bereda samhållsdåd. För så allvarligt moraliska system måste Musen och Graetier, dessa nöjers födna barn, påswande flygta

på ödren. Men så framt man icke precisst will nedtrycka posten med dessa främmande hänsyftningar, har vår Nation verkligen en mängd de allraherrligaste folksånger, dem det wore ett högst elakt tecken att så se undanträngda, neml. dessa gamla Romaner — nyligen samlade genom Herrar Geijers och Afzelii försoarg — hwilka innehålla ett så sant och skönt uttryck af nationens ursprungliga känslöfämning. — Annars war det egenligen Höf. affigt att tala om ett wisst slag af folksånger, neml. Krigsqwäden, och uppmuntra till författandet af sådana. — Många exempel storka också den listiga werkan af dylika Sånger, så, utom att tala om dem som Grekiska forntiden beworat öf, är det af Chrönikan bekant, med hwilken entusiastisk Swenske utdrogo till strids med Sin Sture i Spersien och St. Görans Wisa på läpparne; liksom de gamla Franska Håsbatecknarne om tala den förwånande effekten af den gamla, numera förlorade Holands-Sången, och dessa berättelser bliwa för öf ganska lätt tröliga, emedan wi öfwerkwat werkningarna af Marseller Marschen. Men sådana qwäden låta visserligen ej heller affigtligt sammansätta sig; egenligen måste de improvisatoriskt, i stridens högsta ögenblick frambräta, såsom ett owillkorligen öf uttryck är den gnistrande Heroismen, eller måste den af en egen känsla utaf förwonskap, i rättan tid tillägna sig redan förut bekanta Sånger, så som de Preussiske Krigarne gjore med Schillers Reuterlied. Annars wisa mångsaldiga exempel att här till icke behöfwes raskiljudande, till tapperhet uppmanande Wisor. Hwad kan wäl wara mera midt elegiskt än Carl XII:s Marsch wid Narwa? Och bekant är det ju hur mången Norrman, år 1717, fick blöda under de

svenska svärden, förda af en stridslusta väckt genom Sängen: Sattarne woro hwita etc.?

Resultatet af Rec. granskning så af den föregående, som den närvarande delen af Hr Regnérs Witterhetsnöjen, blir alltså det, att de icke hos honom röja den för Skalden högst nödviga egenkapen, Genie: att han ders före icke varit i skänd att lemna ett enda selskapade stycke af sannt, blifwande värde; men att hans kärlek för konsten, hans lärdom, hans stilla sit och öppna sinne för Poesiens skönheter, herrligen uppenbarat sig i åtfylliga lyckliga öfversättningar, med hwilka han, wäl blott inskränkt, men wälgörande werkat på vår Skaldekonst. Han måste dersöre alltid komma att bibehålla ett ganska aktningssvärde minne; men kan aldrig så ett stort namn, ett sådant som skulle beteckna en af vår Witterhets Heroer

Poetisk Kalender för 1818. Utgifwen af Usterbom. Upsala, Zeipel och Palmblad, XLIII, 138 och 200 sid. 12:o.

(Slut fr. N:o 21).

Den profaiska delen af närvarande Kalender upptages af en liten Roman, af Höf. Hr Palmblad, kallad Årefskutan, i hwilken, till en del samma personer åter uppträda, dem wi ur hans föregående romantiska berättelser redan lärt känna. Detta fragment innehåller Grefwe Augusts ungdomshändelser. — Romanen är ett witterhetsslag, som står på gränsen mellan den fria Dikten och den af verkliga händelser mera bestämdt bundna Historien. Den har dennes obundna gång i Dictionen, des selskärning med och närmare bekanta warel-

ser och des lugna, mera detaljerade utveckling. Den symboliserar hwad i Historien skall blifwa en framställning af menniskoflagrets uppsofran, till sällhet under Hörsynens fria ledning. Dersöre wäljer Romanen också till sina objekter, med och wanliga menniskor mera närstående personager, än den episka Dikten; — så till exempel, hwem känner sig icke i närmare förwandskap till Wilhelm Meister, Sie Grandison, Corinna o. s. w. än till Achilleus, Kinabó, Penelope eller Clorinda? — och dersöre målar den också mycket de inre handlingarne: karakteren, och de med den afsträde åsigter och beslut, som de yttre, hwilka alla Höfs ordnande snille styrer och leder till framkallandet af ett wigt gifwet ändamål. Men för att detta mål måtte kunna winnas, måste Romanen dikta sina aktörer, deras förhållanden och omgifningar, och härigenom erdfra den sig rätt att höra till en poetisk art, hwilken derigenom har alla Skaldekonstens tillerkända rättigheter sig förbehållna. Hela samtastens och dikens werld är för den öppen, och den erkänner ingen annan sanning än den, som ligger inom konstverket sjelf, såsom en möjlighet för des sammanhållning. Rec. har trott sig böra förutse dessa ophoristiskt framställda theoretiska idéer, för att sätta Läsaren i stånd till att sjelf bedömma, huruvida ifråga warande lilla Roman innehåller sådana o rimligheter, för hwilka en annan Granskare redan anlagat den. Det är gifwit, att till dem får icke råkas det ödsliga slottet i granskpet af Årefskutan, icke Callowais äfventyrliga wandring, med den spåda Gosen, ibland fjällarne o. m. s.; ty det behöfwes icke mera än hafwa möjligheten medgifwen, att en menniskoföfendelig Grefwe kan wälja sin boning wid yttersta gränsen af Jemiland; att en högwärt, besynnerligt stånd man kan falla på det in-

faller, att till sots färdas der uppe bland berggen, för att Romanförfattaren har full rättighet, att låta i sin dikt dessa omständigheter inträffa, och en Grefvne boende wid Treksutan är icke orimligare, än en Huron uppträdande i Frankrike, såsom det händer i *L'Ingenu* af Voltaire. Hufvudsaken är blott att tillse, om i Gref Falkenswärds (hufvudpersonens) handlingar och tänkesätt finnes någonting, som motstrider den characters utveckling. Först gifwit honom; någonting, som ej är en nödvändig följd af hans sinnessämning och de denne beredande eller af denne beredda handlinger. Och finnes icke något sådant, så är hvarse gerning, den må nu förstås vara så sällsam, så revolterande som helst, alldeles sann och riktig på sin plats. Rec. tror att denna sats icke bereder någon förbömelse åt Hr Palmblads Roman. Man föreställa sig en ung kraftig nordiskt yngling, uppväxt alldeles på egen hand utan tillfälle att lära känna de fordringar, som samhällslivet gjort gällande, och utan andra band än wanan att lyda en hård fars emotiverade påbud. Man föreställa sig denne yngling, genom den starkaste af passioner, wäckt till medwettande om rättighet att äga en egen wilja, och af handlingerna för, under förswaret för denna rättighet, till en strid på lif och död med sin egen far; och ingen, med ringaste kännedom af människohjertat, skall sedan wilja påstå, att det är orimligt, det en sådan yngling, då han ser den wäntade belöningen för de gråsligheter han genomgitt, af en annan borttröswad, söker skaffa sig åtminstone den ögonblickliga njutning af bensamma, som står i hans förnåga. Inga har dock welat öfverskyla det moraliskt orillbörliga i detta steg; twerksom! detta öfwermod att wilja tilltrotsa sig hwad ej ödet godwilligt gifwit, är just det

brott, som drifwit Gref Falkenswärd upp i själen, gjort honom skugg för alla menniskor och gjort i hans hjerta denna skrämmande ånger, som ger hela hans lif den romantiska stämpeln. Deremot nekar icke Rec. att i en bifsk Hr Palmblad brutit mot fordringarne af den inre sanningen, hwilken äfwen en romantisk berättelse måste iakttaga. Sid. 126, heter det att Gref Falkenswärd, då han berättar sina öden för August, war 49 år. Sid. 131, att han war 30 år, innan han företog den utländska resan med sin far. Sid. 166, att 2 år förflutit mellan den tiden han först såg Emilia i Dresden och den då han, efter faderns död dit återkom. Och sid. 180, att 17 år förflutit efter den wällustiga natten. Läsaren inser lätt, att dessa beräkningar icke så alldeles wäl stå tillsammans. Men denna småsak är skickligt bortflynd i utvecklingen af det hela, der den meningsfulliga Gubben så skönt sammanknytes med werlden, genom hans förhållanden till den ungdomliga August och hans kärleksdramer och wänskapsförbindelser. Äfwen stilen är i det hela — med afräkning af några mactare ställen — jemn, ledig, färgrik och dock rikt omwexlande, allt efter de olika sceners natur, som skola målas. Man behöfwer blott, för att öfwertryga sig här om, läsa framställningen af samtalen mellan Grefwien och Emilia, från sid. 171—177, — dessa mästerverken af mimisk prosa — i jämförelse med allt det öfriga. Och huru lycklig war Hektor är i naturmåttningar, derom må detta exempel, bland flere, öfwertryga Läsaren: Sid. 70, „Wären i Norden är ingen yngling, som kommer med blomster i håren på festernas winaar; det är en wäldig sårte, som fösofwit sig och ur den långa dwalan uppstår med sådant dån, att de gröna winterbrudarne toppa sina snökro-

nor; vindarne öpa, wildfinte och föskräckte
kring hela himlarymden; strömmarne bräcka
sina isbojor och hela naturen uppsår båswan-
de. Men snart lägges sig detta uppror, då
solen, som en försonande gudom, högre upps-
går på himlen; de små blomstren, genomskä-
rande den hårda jordskorpan, upplysa sina spå-
da huswuden och utbreda för ljusets blickar
sina granna, färgrika blad." — De twenne
fösta Breviven äro öfwerhuswud de swagoste
och de minst lyckliga.

Eugeno och Virginia. Öfversättning från
Franskan. Fösta Delen. Mariefred,
Tryckt hos Johan Fredric Edman, 1818.
108 sid. 8:o.

Det litiga Tryckeriet i Mariefred har
inom kort tid lemnat allmänheten tre arbe-
ten, hvilka alla welot beträda området af
förf. konst. De två fösta, som äro origi-
naler och verkliga utmärkas genom en egen
originalitet, äro förut i denna Tidning an-
mälde; Rec. önskar att göra den läsande pu-
bliken bekant med detta tredje verk, en öf-
versättning ifrån Franskan. Det framställer
i uppfinning och plan alldeles ingenting ut-
märkande; tvärtom träffar man här alldeles
samma elementer, som i alla andra Franska
Romaner, af det wänliga slaget. En behag-
sju, fäfsna mor, hvilken, för sitt begär att
leswa profsulle, uppeffrar sin sons rimliga
wål; en god, men enfoldig far, letkoll för
den nya maka, som under ett af en lycklig
hazard ästadkommit enklingstillstånd, med in-

triger och koketteri lockat honom i sina snar-
ror; widare hemiga äkenskop, mörka gro-
tor, ruiner, kobaler, kloster, munkar och
Nunnor, — se här de gamla trädar hwars en
ny wäfnad äter upprännes. När här till läg-
gas, en i barnadren wäckt häftig kär-
lek (sid. 14) samt den exalterade passionens
theatraliska utbrott, jemte suckar, förtwiffan
och klosterdol, så stanes hwar och en snart,
att äminstone denna första del, ej framstäl-
ler någonting nytt i uppfinning och fantasia.
Men det listiga och låta i framställningsfäret
gör dock, att man läser bok'n med ett wist nöje,
och skulle wid den finna ett ännu större wäl-
behag, om stilen wore mera femm och urbil-
dad. Denna är wäl i allmänhet ledig och
flytande; men lider stundom af ett eget be-
mödande att gripa djupt och träffande, ge-
nom hwilken ansträngning den någongång
faller i det sadde och obehagliga. Öfversätt-
ningen är ren och lätt, ehuru någor mono-
ton; och den beswdras ej sällan af Taurolo-
gier, samt saknar en skarpare granskning. Blott
några penndrag hade ofta kunnat mycket för-
bättra den. På tryckfel finnes äfwen rikelig
tillgång. — Rec. vill för att bestyrka en del af
öfwanstående uppgifter, anse: Sid. 4 r. 2
nedifr. „Cypreernes löf.“ — Sid. 11 r. 2. „Ni
ästunda.“ — Sid. 12 r. 9. „Ni göra.“ —
Sid. 35 r. 18 „Man talte (talade) icke mer
om deras för en krig, och man wärdade sig icke
en gång att utstaka någon, ehuru oflägsen,
tid för denna förening.“ — Sid. 40 r. 7
nedifr. „Oß,“ förmodligen Er; sannolikt upp-
kommit, genom förwerling of Nous och Vous!
— Sid. 54 r. 19. „Försäkra sig om ett me-
ra lysande öde, som kunde sätta henne i
stånd att leswa mer a lysande.“

Rättelse: Sid. 323 r. 25 Stillestånd i. Tillstånd.

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 24.

Lördagen den 13 Juni

1818.

R e c e n s i o n e r:

Georg Stjernhjelm's Witterhets- Arbeten, fullständigare samlade och å nyo utgifne af L. Hammarfeld. Stockholm. 1818. XIV o. 297 sid. 8:o med Föref: s. Por: trätt.

Den som med uppmärksamhet gifvit öft på Literaturens öden, lärer snart medgifwa det nära sambandet mellan dem och samhällets; ett samband, som aldrig kan helt och hållet slitas, om det öft någon gång skulle synas rubbadt. Med Gustaf den förste begynner egentligen Sverige att, slutet inom sig sjelft, bildas till en egen oafhångig Stat; och såsom det under den föregående tiden till det mesta hade språk och seder, ja äfwen Konungar gemensamma med hela den Skandinaviska folkskammen, så gälder detta nästan ännu mera om den egentliga national-litteraturen, witterheten, der det mesta war en gemensam tillhörlighet för hela Norden. Men småningom förbereddes den stora brytning, hwarigenom

den gamla nordiska stammen skulle för öftrid delas i twenne till språk och seder olika folk, och denna skilfaktighet war wid början af femtonde seklet redan så stor, att den så öfta wanselgades föreningen nödwändigt måste upphäfwas. Hwad Gustaf, såsom den förste Hjelte, Stateman och Swensk, gjore för att bilda Sverige till Stat, är längesedan och skall ännu mera blifwa erkändt; men det war öfwer en mans höfwa, att på en gång gifwa den nya byggnaden fasthet och hållning. Efter fleråriga gäsringar under hans söners oroliga regeringar, lyckades det omsider hans sonson Gustaf Adolf att fullborda hans werk, och först under denne och Christina begynte Sverige att, äfwen i Literatur, få ett sådant nesland. Wisserligen kan man utan orättwisfa påstå, att Christina gynnade wetenskapen och konster, ej endast för deras egen skull, utan lika mycket af fästunga och behjelse för yppighet; ty hon framdrog med särdeles ynnest utländningar och dem som kunde utbasuna hennes lof kring werlden; men hennes föresyn gaf uppmuntran, och många omständigheter, t

synnerhet Sveriges politiska förhållanden i Europa och den högre Adels listiga deltagande, bidrogo att gifwa åt Swenska snillet en friare flyge, och i alla lærdomsgrenar uppstodo män, som förskade hwar i sin mån såders nesklandets ära.

Bland dessa förtjenar Stjernhjelms i alla hänseenden det första rummet, så wäl i anseende till tiden, som omfattningen i snille och lärdom. Det skulle wara för widlöftigt att här utveckla Swenska Witterhetens historia under den påföljande tiden: beklagligtwis är den ännu alltför litet utredd *), ja man äger ej en gång tillfälle att derom skaffa sig ett någorlunda fullständigt begrepp, då ej många författares skrifter från denna tid (och dessa så merendels ofullständiga) blifwit utgifna, och de öfriga endast med möda kunna ur biblioteker och enskildes bokföråd hopletas. Det kan då ej förefalla underligt, att de flesta af dessa författare ända till Dalin äro knappast kände mera än till namnet, Stjernhjelms icke ens undantagen. Man har ej heller wisat lärdeles lust att lära känna dem. Det är sant, att detta tidehwarf för Poësin är ganska fattigt och att man, med genomtråkande af de skändigaste rimmerier, oftast får löpa sig det nöjet, att en och annan gång träffa en lyckligare och bättre utöfning; men ehuru sällan, finner man dock ärfulliga stycken af värde, ofta kanske utan sin författares namn, begrafna i gamla samlingar. Dessutom äro de alla af mer och mindre wigt för språkkännaren, och till dess de blifwit allmångjorda och bearbetade **), komma wi alltid att sakna en

*) Utgifwaren af den samling, som nu recenseras, är för det närwarande sysselsatt med ett dit hörande arbete.

***) Närwarande verk skulle i detta afseende fått ett ännu högre värde, om Hög. uti registret ej blott

wäsentlig del i vår literatur: ett kritiskt Swenskt Lexicon och en Historia öfwer Språket. Jägenting har i detta afseende ännu blifwit widgjordt, och utom Hr Silverskelpes upplaga af Stjernhjelm's Hercules har tydligen intet förjök blifwit widtaget att afhjelpa denna brist.

Rec. hade för längre tid tillbaka önskat att framdeles, när han hunnit samla det bästa af sextonde, sjuttonde och adertonde seklers författare ända till Dalin, deraf kunna ombesörja en tjenlig upplaga, då han oförmodade öfverraskades af Hr Hammarstedts anmälan om närwarande verk. Med den listigaste önskan för dess framgång twekade han dock, om tiden till ett sådant företog ännu wore inne och om förlagskostnaden skulle så snart kunna ersättas. Utgången har på det angenämaste sätt wedertaget hans förmodan. Det är ett ganska godt tecken, att nationen nu mera ej endast har öyke för flygtigt modekräm och dagens nyheter. Mången anser som ett nödwändigt öfwerflöd att äga någon känneedom af sin tids literatur; men att äfwen omfatta det som man får wara ofunnig om, bewisar alltid ett warmare deltagande. Man börjar också redan temligen allmänt inse, att våra gamla Skalders skrifter verkligen äro värda en närmare undersökning: ej för att framställas såsom mönster, emedan ett ideal, endast utifrån sökt, alltid leder till förwillelse; utan derför, att de utgöra en wigtig länk i nationens bildningshistoria, utan hwilken det ej är möjligt att känna sig sjelf och sin tid.

Efter en Dedication, som tillika är en Ratio operis, följer Inledning till

upptagit ord, som behöwa en sberättning, utom äfwen alla ord och talesätt, som sällan hos yngre Författare förekomma.

Georg Stjernhjelm's Lefwernesbeskrifning, derefter sid. 65 Mindre Poemer, s. 143 Baletter, s. 205 Hercules och slurligen s. 247 Profaiska Uppsätser, hvilka utom Lycksalighetens äreprakt och De Igenfundne Dygders Upptog, förut tryckta i Musä Suezizantes, äro: Dedication af Archimedes Reformatus till Dr. Christina, Söretal till Swea och Götha Måles Fatebur, Söretal till Baculus Carolinus samt några tänkespråk, dem Stjernhjelm upptecknat under namn af Liffiorn. Utg. har desutom, i en särskild Erinnan framför hwar och en af dessa huswud:afdelningar, meddelat wisa närmare upplysningar. — Men innan Dec. Frieder till grafning af Utg:s ärgårder, torde det ej wara öfwerflödigt att säga några ord om Stjernhjelm's förtjenst såsom Skald och Språkkännare.

Ofta har man ändst sig med att, antingen i allmänna ordalag, sätta honom wid sidan af de gamle, eller också att, genom hädlande af wisa småsaker, inskränka dessa öfwerdrifna lof-ord, ehuru genom ett sådant försarande ingenting bewijes hwarken för eller emot. Den som will fördomsritt och rättwist dömma, måste försöka att förslåta sig själf tillbaka i Stjernhjelm's tidehwarf; ty hwar och en stor författare har, jemte det rene menliga, som sätter honom öfwer sina samtida och förwisar honom om oddligheten, i omklädnaden och formen det mesta af sin tid och sitt land; han måste nödwändigt utan förstånd och utan förbehåll wisa sig med folkets lynne och tala liksom ur dess ton, ty han är dess andlige representant, samt äger i största mått dess bygder och briter. Endast så wida kan han sågas gifwa folket en ton, som hans röst är ett uttryck af ett stort och oförwilladt förstånd, hwilket framför mängden besitter förmåga att

inse och kraft att motarbota tidens förwilleter *). — Utg. har ganska wäl beräknat detta, då han framställt fäderneslandets politiska och litterära tillstånd wid den tidpunkt, som närmast föregick Gör:s bildningsperiod.

Bland alla Gör:s poemer bör ostridigt hans Hercules först och främst komma i beaktande. Man har jemfört det med Hesiodi Ἔργα καὶ Ἡμεραί, och det skulle kanske anses enöfvidigt, att utom närmare förklaring i något fall tillerkänna S. företrädet; men det kan åtminstone ej nekas, att Hercules i Swenska Poesiens häfder intager ett högre rum än det omtalade poemet i den Grefiska. Och det ej endast derför, att wi jemförelsewis äga så litet af wärde; utan derför att nationens lynne der så kraftigt uttrycker sig. Greferna woro i konsten ett universalfolk, som utbildade den i alla möjliga arter. De versifierade tänkespråk, som deras äldste Wise lemnade efter sig, hade hos dem mera inslytande på Ethiken än på Skaldkonsten, för hwilken man kan anse de långt äldre Homeridiska Sångerna och de gamla Hymnerna såsom urskällor. — Hos oss deremot har det Iyriska elementet en betydlig öfwerwigt, och isynnerhet har intet Europeiskt folk en så ofgjord böjelse för det didaktiska och den dermed beslägrade idyllen. — Man påminne sig blott Lagerlöf, Fresse, och senare Creutz, samt framför alla Bellman! — Man skulle sålunda kunna säga, att Oss. är för oss, hwad Homer war för de gamle: Skaldernas fader; en benämning, som

*) Såsom exempel, i fall det behöfwet, för att förklara Dec. mening, kunde man anföra Geijers Afhandling i Iduna 7 H. om Nordiska mytologiens omvändande i de skona Konsterna; en uppsatts, förantledd af och afskafad efter tiden, utan att den derför skall någonsin upphöra att behålla sitt värde.

för våra Skalder ej bör kunna anses förringande, om man rätt vet värdera Gr. och tillika besfinnar, hurudana barn den gamle Homer hade. I anseende till andan och tonen är väl Hesiodos omtalade poem annars det, med hvilket Hercules äger den mesta likhet; är den förres rhytm mera rundad och precis, så är den senares mera kraftfull samt merendels fulltonig och wälljudande; den förre är mera reflekterande, den senare ofta plastisk och målande; den förre mera fulländad i konsten, den senare med det snille och de öfvertågana antog, som lätt öfverskylla bristen på konstfärdighet; den förre redan en fullmogen man, den senare ej utan erfarenhet, men ännu i ungdomens fullaste kraft. Betraktar man åter sjelfwa skriften, nemligen beggöderas etiska åsigt, torde väl Hesiodos komma att stå efter sin Swenske medtäflare. För att låta Läsarens jemförelse i detta afseende vill Rec. meddela till prof följande verser, som tillika visa den nåro frändskap och dock märkbara olikheten dem emellan.

Hesiodos: Arbeten och Dagar öfver af Roman. v. 272. 312.

„Perse, märk! märk sådana wigtiga sanningar noga!
Ätlyd Rättwisans bud, och fly för wäld och för
wäldsbrott.

Billighetelagen har Skaparen sät i människans
hjerter.

Lifvar och wildjur och foglar han gaf den fiendtliga
driften.

Allt uppräta hwarann, emedan de känna ej rätt-
ten;

Människan gaf han förnuft, att fatta naturliga
lagen,

Som ger ljus om det rätta. — En hwar, som
sanningen talar,

Enligt samvet och pligt, på torget, med timme-
lig lycka

Skall af en allwis Gud bednas; men den, som
med uppsåt

Vår falskt wittne, begär meneder och rätten för-
wänder,

Öfr oboteligt fall; hans ått skall tråna och utdd;
Deremot skall den rättfärdiges blomstra med tiden
allt mera.

Därilige Perse! bemärk det goda jag lär dig af
dmhet!

Allt oduglighet hämta, ja hoptals äfwen, det är ju
Alldeles lätt, ty wägen är kort: i grannskapet bor
hon!

Deremot wägen till duglig förtjenst de oddblige
Gudar

Hölit med möda och swett: lång, brant är stigen
till henne,

Stenig i början och swär; men ju närmare spets-
sen du binner,

Desto lättare blifwer den se'n, så trödfsam den
marit.

Dugligast är den Man, som sjelf uttänker det sätta,
Som ser tingens följder och hwad som gagnar i
längden.

Duglig är också den, som råd af de klofware lyder;
Men den sjelf ej tänker, ej beller låter sig ledas
Af wältänkande män, den menskan är alldeles
duglös.

Perse, ack! haf mina föremänningar alltid i minnet:
Arbeta, det gudomeligt är, då skall du, af hungern
Skänd, mötas med gunk af den wördnadswärda
Demeter.

Hon skall, af oss befrönt, med såd uppfylla din
lada.

Den, som är duglös och lat, beständigt af hune-
aren ledsagas,

Gudar och menniskor hata ju den, som ewigt i
lätta

leswer, i snålhet lif odugliga gaddlösa drönar,
Hvilka i werklöst lif förtära de tråfige hiers

Arbete. — Ware dig kárt, att måttliga adromål
födra,

Allt dina lador af semmarens skörd och mddor
må fyllas.

Idoghet är det rätta, det säkra medlet till win-
ning.

Idog, blifwer du Gudarne kär, och menniskor
äfwen

Ätka dig då; men lättingen misshag wäcker hos
beggs.

Lättjan är verkelig blygd, men arbetet heder för
 alla.
 Genom ditt arbete egnar du och den late att tåsta
 Och att sig rikta: med rikedom följer styrka och ära.
 Du då liknar en Gud. - -

Stjernhjelms: Hercules. v. 381: 463.

„Dygdenes sig synes träng och mörk, dem lotom
 och blindom:

Är dock en härskrat, den Gud sielfwer han styr
 och leder.

Hvarj består då dygd, medom dygden är
 själens hålla?

Dygd är, att älska sin Gud, Hans bud och stadgar,
 att hålla;

Dygd står i rättvisa, der hvar och en sin rätt
 blifwer egnad;

Ingen af ingo beskadd till lem, lif, ean eller ära;
 Dygd lider intet wäld; öfwer, äst hon styrer och
 ägång;

Lider ej arman man förtryckes af ödmod och orätt.
 Dygd är uträcka sin hand till styrk dem usla be-
 trycktom.

Dygd står i sagert mod, godt lofswern² och ärbare
 seder,

Mykterhet och ren själ, uti tuft och ofrånkliga kysk-
 het.

Dygd står i wett och i pligt, huru, hwar, hwad,
 när, hurulunda:

Hwarföre, hwart böde se: ty dygd will granslaga
 lämpas.

Dygd wägar intet på slump; dock slump botas
 ofta med misse.

Dygd söker råd; soger intet för än hon forar
 och buglar.

Dygd styr lögn; der lögn kommer in, går dygden
 ä dörrer.

Eufstreck, förspråkeri, tam, salbader, ierige hiern-
 wärf,

Deb' äro ständliga fel, som bringa sin Herre på
 skammen.

Dygd med skämt sin täckelig gör, uti tid och i ställe;
 Soger och ger med hof, så mycke som ärone likar,

Allt utan ägg; uti lag wara långt bort gälla,
 med gasnu.

Hof är i all ting bäst; plump stickenhet anstär en
 narr wät.

Dygd lider ingen spott, för nesa då wälser hon
 listat:

Dygd står i mannamods styrk, sig låter af ingo för-
 sära;

Wotgång, sorg, fejd, watten och elds. nbd, dun-
 der och döden.

Åttar hon allt för lek; hon winner och segrar i
 döden.

Seer du, min Hercule, den gudomlige Dyg-
 denes höghet?

Dygd är en själens skatt, der guld och pennin-
 gar alle

Ej måge liknas emot; är ädlar² än dyrbara stenar.
 Märk, min son: som dygd sig grundar ä Gud
 och i äron;

Så är och ingen dygd, som icke beror uppå wis-
 dom:

Wett är dygdenes hus och wisdom är dygdenes
 öga.

Wett häder arbete till; wins ej utan idkeltigt omak.
 Allt hwad dräsligt är, hwad högt och i kostliga
 wärde;

Allt hwad prisligt är, hwad lof och rosande wärde
 är,

Allt gifwer of wär Gud genom öfsefamt arbet
 och yrkon.

Lärdom af idkna; men wisdomen ättas i lärdom.
 Lärdomen är ett frö, der af wisdom ardder i
 hjertat.

Märk det: Wisdomens fader och moder är' arbet
 och lärdom.

Karlös och merlös, synes han of; och trönar i
 mannykt.

Själens i allom är enahand² art, utaf hummelst
 öfsti:

Skinnaden är, att den ene, som gämb, hie ligg
 gand' i köftek,

Der den andre tags upp; hon wälkas, hon stires,
 och kratkas:

Stättas och igraf's allrahand² pydtiga skem² och
 figurer;

Sådan är skidnan uppå den själ, som är lard,
 ewor olard.

Själens i menniskokropp, som en eld förborgad i stens

Finnet hon ej sitt skäl, så gnistrar hon adrig i
 Ulyxning.
 Rättfarlar, torpare, trålar och allmänna poek bru-
 ka själen
 Int' ann' i skälle för salt; att kroppen icke må
 rotna
 Själens är hvars mans egnd; men blind och bun-
 den i mörker.
 Wisdom är själens sol, som töcknen svingar och
 dimban,
 Att hon konstiga se kan hvad henne tjänar och
 bdfwer.
 Ästu ej lärd, tro du inte, du wesk, hvad rått
 eller orätt,
 Godt eller ondt är i sanning ell' i skiliga mätte;
 Profwen är konstrik; skyns oft slärd uti glimman-
 de gullglans.
 Will du nu säga, min Hercule, mängen är lärd!
 men en äfna,
 Lofar i allt det han talar och gör, en typer i
 i gästbod:
 Dock han är lärd. Nej! Hercule Nej. En sådan är
 olärd,
 Bäst honom slödde Latin bdfwer bronnen ned uppå
 fågget.
 Den sina seber och ord, ära lyfter och ansödde
 sinne
 Inte wet håll' uti tdm, fyra, fogligen byssa, re-
 gera;
 Han är en olärd man, wate Doctor ell' hete
 Magister.
 Än är'et ett, som märkligit är: Om än allhän-
 da lärdom,
 Afsköns dygder och himlisk wet ditt hjerta bekröna,
 Och den ädels mildhet allen hon fattas i kronan
 Så är all' äfriga dygder af intet ljus, utan an-
 seend.
 Jag sad' i förstone: Gud är dygdens grundwal
 och upphof.
 Nu hvad är Gud? Gud är god och sjelfwa god-
 betens ursprung.
 Der icke rdn's någe godt, der ingan Gud eller ära.
 Dugd utom dablige mildhet en dunst är, en mäs-
 ning i watne;
 Skugg' utan kropp' en följning af wind; ett bliom
 och ett nordblås.

Bödder är ingen man för sin skull allen hit i werk-
 den;
 För sin omätliga lust eller all' stund - torstige swalg
 skull
 Bätt hafwer ingen lif. Ty såsom plantor och örter,
 Fånad och fogel och djur i skogen, och fiskar i
 wattenet,
 Alle till menniskotjens äro skapad' och ärnad' af
 Herran;
 Så är ock mannenom man, till fromma, den
 ene den androm,
 Ordnad af Guds försyn; den lägre skall tjena
 den högge:
 Torstiger afla brödd af rikom, med tjensier och
 slödder;
 Store besrämsja de små, den högge skall hjälpa den
 lägre:
 Dersöce les och dr, så att andra må prisa sig sålle
 Af dina mildhets frukt: war allom nyttig i werk-
 den."

Det är bekant, att sjelfwa ämnet för
 detta poem förut blifwit behandladt af Xenor-
 phon och Silius Italicus, och Utg. har ge-
 nom bifogade öfversättninggar sett hwar och
 en läsare i stånd att sjelf jemföra. „Hwad
 som först faller i ägonen, är den frihet, med
 hwilken wår skald går till wäga. Han tog
 Parabeln såsom en den skickligaste ram för de
 ethiska gnomer han wille framställa; men
 lemnade alldeles Alkmeon's son och hans gre-
 kiska omgifning derhån, mera önsfande att i
 den inre andan än i de yttre tillfälligheterna
 ställa sig lika med de gamle. Den Hercules,
 Stjernhjelms omtalar, är egentligen läsaren
 sjelf, som så ofta, under sin lefnad, antin-
 gen har sett eller skall se sig twehåglte mellan
 förskräckens Sireneröst och föruafrets warnin-
 gar.“ sid. 214. Utg. har äfwen härmed till-
 räckligen wedderlagt Eichorn, som i sin Ges-
 schichte d. Litteratur will anse Hercules
 för en komisk epoké. — Ett annat inkast,
 „att Stjernhjelms icke låter Hercules bestäm-
 ma sitt wal mellan de båda Gudinnorna.“

besvarar U. g. sålunda: „Det war icke ett wist individuum, det war icke Hercules, hwars karakter och händelser Skalden wille besjunga, utan liksom Perseus för Hesiodos — war Hercules för Stjernhjelmen en allegorisk representant af den uppmärksamme Åhöraren eller läsaren, hwilken det allena tillkommer att göra sitt wal, och dymedelt fullända poemet. Derigenom får det gnomiska epos den oändlighet, hwilken, som en nödwändig egenhet, tillhör den episka skalbearten i allmänhet, och hwilken wi derföre också igenfinna i Stjernhjelms förebild, det gamla Grekiska poemet, *Werk* och *Dagar* kalladt. Men hwarifrån får en sådan samling af sentenser den enhet, hwilken, lika oundgängligt som oändligheten, erfordras i hwarje Poem? — Icke annorstädes ifrån än Skaldens egna inre, ädla, dygdiga och människofälskande hjerta. Det är den werld, hwilken han med sitt rhythmiska tal uppenbarar, och deraf ser man, huru närstået den didaktiska arten är med Språket. Men denna enhet kan alltså icke bibehållas, om Skaldens hjerta tränges i Staggan af hans förstånd; om hans föredrag urartar till begrepps-utvecklande resonnement i stället för framställning af idéer. Poetien kan neml. icke, utan att upphäwa sitt wäsende som Poesi, på annat sätt lära, än antingen derigenom att ideen objectiviseras i bild eller att den, appropinquando, uttryckes med sentens. Så t. ex. då Stjernhjelmen säger:

„ty Lärdomen är ett frö, deraf wisdom gröder i hjerta.“
 så ligger det i detta Gnomia en mening så djup, att med profaiska ord den aldrig fullkomligt kan uttalas. Och på detta sätt har han allt igenom förstått att adla sitt lärande till ren, äkta Poesi. Man läse stort hans beskrifning öfwer hwad dygd

är, eller hans Esquisse till en teckning af Gud o. s. w. Och under allt detta må man gifwa öft på hans yttersta ögnamärke, det han aldrig förlorar ur sin åsyn: inskränkt det af dygdens förträfflighet i läsarens sinne. Derföre slutar han det hela med en målning af Ålderdomen — det förträffligaste öfwer det ämnet, som troligen finnes på något språk. Alla de olägenheter och de besvär, som han nämner, förestå så den dygdige, som den lastfulle under Ålderdomen; huru förträcklig måste den då wara, om man ej i ett ädelt och godt medvetande mot dem har någon tillräcklig motwigt? Det behöfdes här alldeles icke någon slutanmärkning. En och hwar, som har ringaste sinne för poetisk effect, måste finna, att en sådan här endast skulle hafwa öfver swagat denna sista målning, hwilken, ehuru uppfattad i Skaldens inre med den oldraförsta rörelse, dock är utförd med en liflig själklarhet och ett episkt lugn, som hwarje äkta kännare af den homeridiska stilen här med sannare glädje skall igenkänna och beundra, än någon granstare det tydligt kan utveckla.“
 s. 214: 16.

(Fortsättn. följer.)

Förf. till en kort Beskrifning om Skara Stift; författadt af N. E. Lindskog, Licent. m. m. V. Häftet. Skara, Lewerentz, 1816, 461 sid. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 21.)

Förf. h. r. wid beskrifningen af Ståders nos forna och närwarande tillstånd och närstående i allmänhet, försärit med nöjaktig fullständighet. Antalet af det verkliga Borgskapet, som med handel, handwerk och andra stadsmanna näringar sig upphålla, berde, för lättare öfwerfigt (helt i tabellarisk form)

hafwa varit anförde. Detta finnes och för några städer iakttagit. Numärkningswårde är att Förf. wid beskrifningen af Alingsås är emot sin wana så kort. Läsaren får ej det ringaste begrepp om denna stads tillstånd under Ålfrömeriska privilegii-tiden, mycket mindre om tillståndet för närwarande tid.

Beskaffenheten af Förf:s sockenbeskrifningar är fördelaktigt bekant af föregående häfsten. I allmänhet kan man säga, att ingen anmärkningswård omständighet, wære sig i Statistiskt, Ekonomiskt eller Historico-Antiquariskt hänseende är försummad. Sedan Förf. wid hwarje Pastorat uppräknat socknarnes hemmantal, folkmängd i äldre och nyare tider, Kyrkor, Barnaundervisning, Sockens Magazin, Postställen, Säterier o. s. w. gifwer han alltid en beskrifning om åkerbrukets, ångarnes, skogens och mulbetets beskaffenhet. Beskrifningen af Stenstorps Pastorat (s. 187) må tjena till prof, huru Förf. i allmänhet går till wäga, „Jordmänen i Förfamlingen är nästan öfwerallt lika, bestående i dålderna af svartemylla, men på backar och höjder af örjerd (som här kallas föder) och sönderfallen skiffer, underbåddad nära utan af berg och linsstenshällar. Åkerjorden är indelad i 3 gårdar, hwaraf de 2:ne och hälften af det tredje, afstångde till årtlycka, årligen besås med 3 a 4 tunnor råg, nästan lika så mycket årtor, 3 tunnor korn samt 10 a 12 tunnor blandkorn och hafra tillsammans på hwarje hemman. Medelafkastningen af råg, korn och årtor är 4:de och 5:te samt af blandkorn och hafra 2:dra och 3:dje kornet. Brutningen sker med så kallad Krok samt hark med trä-tinnar, hwarmed Åkerjorden öfwerföres 3 a 4 särstilda gånger före hwarje säning; sist nyttjas wälte för att jämna åkern. Ången

som består dels af torra backar, dels sanke mosar, är söga gifwande, hwadan 60 a 70 små stockar hö på sin höjd drhållas på ett helt hemman. Man brukar äfwen här att till åter uppodla sått gräsmark genom det så kallade torfbrott eller torfbränning, som i andra Häftet af denna Beskrifning sid. 123 är beskrifwet. Sedan man i 3:ne är sått en god åring, är man jäter, att, om en dylik åter lemnas utan gödsel, som merendels händer, man deraf icke i en mans ålder får hämta någon frukt.“

„Mulbetet är ganska ringa. Stenstorps, Ranstads, Kyrketorps och Nya Byar hafwa hwar sin lilla så kallade Hed, hwilken är torr och mager, der kreaturen njuta ett så otillräckligt bete om sommaren, att, om de ej undså något foder om mornar och ofnar hemma, de icke kunna wid lif bibehållas. Brunshems Socken begagnar till bete Kronoparken Brunnhems-Berg, hwars aflägsenhet, en fjerdedel mil från Byn, medförer söga bätte bergning för deras kreatur. — Kreaturen äro i allmänhet små och magra. Brukaren af 1:4:dels eller 1:8:dels hemman måste för den långa skogswägen underhålla 2:ne hästar, dem han och nyttjar i stället för oxar wid åkerbruk, och hwilka äfwen medtaga mesta och bästa fodret, hwaremor hon sållan äger mer än 2 a 3 nötkreatur samt så får. Om Wonden mister sin häst, nyttjar han sina kor för kroken, fastän mjölken derigenom förminskas, till afknad i hushållet. — Hemmanen äro delade i 1:8:del, 1:9:del, 1:12:del och 1:24:delar o. s. w. Öfrere delen äro ägare af de hemman, som de bruka. De fleste äro dock fattige, och så utan skuld, men ännu färre förmögne.“

(Forts. följer.)

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 25.

Lördagen den 20 Juni

1818.

R e c e n s i o n e r:

Georg Stjernhjelm's Witterhets-Åb-
eten, fullständigare samlade och å nyo ut-
gifne af L. Hammarsköld. Stockh. 1818.
XIV o. 297 sid. 8:o med Förf:s Por-
trät.

(Fortsättn. fr. N:o 24.)

Till Hercules sluter sig, såsom i en cy-
clus, de begge poemerna Bröllops Beswärs
Ihogkommelse och Tidens Seter, begge
föbrut utrycka, hvilka Utg. upptagit bland
Mindre Poemet, ehuru de tyckas förtjena
sit eget rum. Wid det förra har Utg. med
räcka anmärkt, att „det är nog långsträckt och
att mera omwexling och mera delicatess kan
med skäl önskas i wiða detaljer, men å an-
dra sidan, eger det flere ställen af den högsta
poetiska skönhet och äfwen de äfriga äro in-
teressanta genom framställningen af de bruk och
seder, hvilka under en märklig Period af
vår nations utveckling woro äfliga.“ sid. 71.
Det är alldeles obekant, wid hvilket tillfälle

och på hwad tid det är författadt; Rec. wor-
re höjd för att anse det, om ej för äldre än
Hercules, ämningene för ett af Stjernhjelm's
älfsta förf. Wid det senore äter, hwaraf
man känner blott en enda afskrift, som fin-
nes bland Rolandiana på Biblioteket i Lin-
köping, måste först den frågan uppstå, om
det verkligen är Stjernhjelm's. Att det i
ofwannämnda samling tillägges honom, kan
ej wara fullst bewisande, då det ingenstädes
föbrut af någon är omtaladt. Men så wida
man kan sluta af dess inre halt, erkänner
Rec., ju närmare han skärskadat det, att
knappast någon annan låter kunna anses så
som dess författare och är fullkomligt ense med
hwad Utg. derom yttrat sid. 69, 70. Att
det hittills blifwit begrafwet i glömska, torde
ock wid berraktande af dess innehåll kunna förs-
klaras. Det är förmodligen ett af Stjern-
hjelm's senore werk, ty det röjer både till in-
nehåll och form den mognade mannen. Tro-
ligtwis har han skrifwit det, sedan han af
Lifländska presterskapet hade blifwit så swår-
digt mispländ och förföjd. Man kan ej war

era, om, i en stund af rättvis harm, han då
 ej funnat glömma, hvad som vederfärits bå-
 de honom och så många andra förfänta män;
 dock för att ej uppsärligt föranleda till dylika
 uppräden, har han ej velat göra detta skals
 beskylde bekant, hvilket, det må betraktas hur
 ru som helst — Men synes hafwa twofat, om
 han skulle gifwa det namn af en „ren horas-
 tiansk sirté“ s. 51 eller utbrott af en „juve-
 nalistisk iswer“ s. 69. — icke blott är den sto-
 re måstfaren värdigt, utan rådhandla näst ef-
 ter Hercules det yppersta af alla. Några
 prof härpå!

„Men huru är det fatt med den åldriga swen-
 ska Naturen?
 Vi wår hälft med oss från nordiska rötterne
 Antingen är vårt land förstytt, fördytt och
 Eller ha Swearna, liksom för, med Götter-
 från sin född; de ha utländskt folk här lemnat
 Staccrar i wisshet och wett, men i dårskap
 Om på ett särskildt rum det slägtet wille sig
 Säg man femtio knapt bland tusende, lika de
 Alle i mat och dryck, uti språk, uti kläder och
 Da skäde löbliga sätt, på många otaliga leder,
 De äro Turkar, kloka Chineseer och rara Ja-
 Maures och Hottentotter och glupande Cri-
 Nomare, Spanier och allt, men mest Fran-
 Att jag närliga wet, hvad jag skall sådane
 Intet af all fåfängelshet dem briser och fattas
 Mer än penningar att fullkomliga avsklare
 Författaren bestraffar derpå, med särskilde

afseende på olika stånd och villkor, samtidens
 ofeder, och först och sednast de förnämde ype-
 pigher och prakt:

„Kan jag gå klädder i hudar,
 När mina fäder i salt och i råd varit hjeltar
 Och Gudar?
 Jo rätt wäl, lät dygd blifwa dygd, wälbede-
 ge Herre,
 Armod är ingen last, men intet i werlden är
 När det af högsärd skyle. Förtärfstige Hjel-
 tar ha tagit
 Hogen i hand, se'n lite förut de Jutarne
 Slagit.
 Gullet har intet fet, saktän det myllas i jorden.
 War dina fäder lik, war spaker i werk och i
 orden.“

Sist tolkar han till sin tids Prester:

„Den som i ödmjukhet måf borde andra till
 ödmjukhet mana,
 Kullar i wagn och högsärdsprakt, gör ömke-
 lig wana,
 När den ewige dock med en arm åsinna sig
 nöjde,
 Då han i högtid sed; all hjertan bleswo då
 böjde.
 Af Guds ringbets glum, men dese med hög-
 mod och äro
 Skaka de darrande löf och wördnad af alla
 begära.
 De göra hwitt till svart, allt som de selswa
 behaga.
 Den dem lyndar emot, fär af Predikstolen
 sin aga,
 Det är gryta för all deras iswer och brånad
 och wrede.
 Der gör tungan i dans till himmelen wägar-
 na brede,
 Der byggs lagar och Riksbeslut, gör Stater
 och Rungar;
 Der utfordra de pengar och löm, att ringlasat
 rungar.
 Aldrig släpa de tankar och skäl, de galnas och
 lärnas,

Heliga lysas i band men skåmarna låta de
färdas."

Lyft! här är Thorshagsmåll, jag tycks mig
redan ha retat
Himmel och helvete upp, jag tycks mig redan
ha betat
Graf Altheist, Phantast, Diebst, Kåm, hed-
ning och dår." o. s. w.

Skönt öfversatt, men allmänt för Stjerns-
Hjelms ansedd, är skiven Discursus Astro-
Poeticus, upptagen bland Mindre Poemet
s. 115, ett slags macaroniskt poem, der han
skåmre öfver de rykten, som under kriget
med Danmark woro gångse. Det lärer väl
i alla afseenden wara det för och minst läs-
bara.

Ett betydligt rum intaga Stjernshjelms
treenne Balletter: Den fångne Cupido, Sredos
Afl, och Den Triumpherande Parnasus,
som äro ett slags diverfiserer wid wisa
högtidliga tillfällen. Här uppstår åter den
frågan: äro de ursprungligen af Stjernshjelm
eller blotta öfversättning? Det torde nu
mera ej blifwa möjlige att med wisshet afgö-
ra, men bland alla sannolikerer finner Rec.
för sin del Ueg:s mening s. 147, 8, för den
antaqsligaste, i sålje hwaras dessa Balletter
äfwensom de tyska och fransyska öfversättning-
arna böra tillerkännas Stjernshjelm. — An-
gående formen har Ueg. helt och hållet frän-
känt dem anseendet af operor, ett missför-
stånd, som hitills varit wanligt hos både
Swenska och utländska konstnare, och hon
har med mera stål jemfört dem med Engels-
männens så kallade Masquer. — Men hwar-
för wid denna upplaga den chronologiska
ordningen dem emellan blifwit alldeles om-
vänd, kan ej lätt inses, om ej Ueg:s affige
warit att spara det bästa till sist: ty med un-

dantag af wisa ställen, t. ex. der Minerva
va talar (s. 150):

„Min idrott är med Wisdom göra Lärdom
rif.

Den lärd är, och derhos är Wis, är gudom lik.
Men den som inte Wisdom har, och är dock
Lärd;

Han är som barn, som har i handen ett bart
Swärd."

Äro de begge senare nog swaga och i det he-
la osammanhängande. Deremot utmärker sig
Den fångne Cupido genom enkelhet i an-
läggningen ej mindre än genom lätthet i ut-
förandet; och i anseende till rhytm och mes-
ter är den rik, omwärlande och i allmänhet
väl urbildad.

Bland de smärre Poemerna är Sonetten
öfver Sörfs Emblem, Silkesmasken, s. 85
rätt wacker och de fyra första Epigrammens
s. 89 förträffliga.

Om Stjernshjelms förtjenster såsom vers-
ficerare behöfwer Rec. inret tillägga till hwad
Ueg. sagt s. 71 och följ. — Men hwad språk
det beträffar, är Stjernshjelm, kanske med un-
dantag af dem som utarbetat den första Swens-
ska Bibelsöfversättningen, den förste, som på
detsamma användt något studium. Han har
ock, framför alla, med en förundransvärd kän-
nedom och skicklighet både wetat att begagna
sig af modermålets egna tillgångar, och äfwen
att ur främmande föräd rikta detsamma, utan
att wansälla det. Dedicationen af Archimedes
Reformatus s. 270 och hans Söretal till
Swea och Götha Måles Satebur s. 280,
skola alltid bibehålla sitt värde för sitt rena,
väl utbildade språk. Det är i sanning ett
oberäkneligt förlust, att hans flesta arbeten i
denna wäg antingen ej blifwit fulländade eller
ock gärt förlorade. Med hwad synnerlig lust
han omfattade detta ämne, kan man bäst fin-

na af hans nämnda företal. „Gerna hafwer jag velat afknäppa några stunder, der jag hafwer kunnat, till att använda på vårt fätre: såderneslands, det Swenska tungomålet; förenandes det: wara så högtärfwelligt, som låra Fransyska eller Italienska. Hwilkas och hafwa sin stora prydnad och nytta med sig, allenast att man icke högre håller en smyckad tårna, än fruen oborstad och ofskiad. Detsamma jag säger dertföre, att jag wet, wäret mål af oss sjelfwom: insöddom wanwyrdas och för-agtas, för oss: släcket och fattigdoms skul — så säga wi: — Deremot sira wi och göra stor högid af fransyska, Spaniska och Italienska, liksom: rika af myckta ord och ordaegendom; herrlige af präng; glämande af fagerlek och fiddande af secker och söta.“

Deremot kan man ej gilla Stjernhjelms satiriska Germanism:er, hwilka han sjelf sålunda försvarar: „Hwad de Tyska ord och ordsätt, som dagligen hos oss inrita, belangar; så är desse begge språken Tyska och Swenska, två fullbördige Systrar af en den urälde förste Japhetiske Skythiske modern södde, och är i sjelfwe ätten ingen skillnad, fast de synas något särskilde i deras bonad och munlag. Kunna dertföre oroliga många Tyska ord upptagas, dermed vårt tungomål att rikta och bepryda, allenast att de blifwa lämpade och lagode till vårt måls wis och mundart.“ s. 287; och eshuru Stjernhjelms samsförelsewis med alla sin samtida i urdsningen merendels följde en wis mätta, kan han dock ej frikännas: från att skundom hafwa öfwerstridit gränssorna af en rikligt fröhet, då han t. ex. skrifwer: bläckas sine tänder, såfla, hindre (hintere), quer, Spår, ryggling, Waldnymfer, Medmes, begagna, härför (hervor) o. s. w. En Skald isynnerhet bör wäl med warsamhet gå till waga: äfwen med sådana främmande ord,

„som dagligen hos oss inrita“ emedan de ej böra kunna anses hafwa wunnit fullt burskap endast dertigenom, att de inom en in-skränkare krets, bland de lärda: eller i conversationsspråket brukas: men isynnerhet är det för mycket egenmäktigt, att upptaga ord, som utan kännedom af det främmande språket af ingen insödd kunna förstås. Och detta gäller ej endast om de olikartade språken; en fransysk eller latinisk gloja edjer genast, äfwen för den äldre, sitta främmande ursprung, men icke så de Tyska och Danska; han tror sig förstå hwad bläckas, ved, här och för betyder, och måske sålunda ganska illa fatta meningen der de förekomma. Och har erfarenheten alltid wisat, att dylika förord hast föga framgång; och då mångfaldiga ord och ordsfapeller, med hwilka Virgili och Horatii öfwersättare ur modersmålets egna tillgångar riktat språket, med en otrolig hastighet kommit i omlopp, har knoppast någon — må det tillätas mig: att säga det! — genom hans efterdöme blifwit förlödd att bruka det Tyska. (Lbet. *)

*) Nec. wäl härigenom för ingen del bannlysas ur språket alla främmande ord; ett infall, som genom ömsjäligheten att verkställas, wedersägar sig sjelf. Sättes här man med trygghet kunna bruka alla konstord, hwilka i alla bildade europeiska språk äro: wedertagna och äfwen med modersmålet: lätt insödliswas genom de flerfaldiga nya ord, som af dem kunna skapas. Om man öf t. ex. skulle förordka, att öfwersätta idé och ideal, huru wille man finna ett ord för idealisera, idealisk, idealism? Och äfwen i andra fall får man erfara, att nödem har ingen lag. Men i poetiska och historiska skrifter är det isynnerhet nödiat, att skrifa och främkt beqagna sig af modersmålets tillgångar. Icke gerna kan en Skald tala om magnetnålen eller compasens, men segelnål är ett af våra äldre Skalders brukadt ord, som wisertigen ännu wore: ana-

Wid närwarande upplaga har det tydligt varit Uig:s affigt, att icke blott tillfredsställa den Lärdes och Samlarens önskingar, utan äfwen införa Stjernhjelms skrifter åter bland den läsande allmänheten. Nec. kan ej annat än gilla den, och i följe deraf äfwen den seltet Uig. tagit sig, att närma rättskrifningen till vår nu brukliga. Utiom det att Stjernhjelms i detta hänseende, så vida man kan sluta af de så bref och anteckningar, som ännu finnas af hans hand, ej war ense med sig sjelf, kan man taga för afgjort, då stäfningen i alla upplagorna af hans Musæ Suetizantes är olika, att den tillhör äfwen så mycket Boktryckaren som honom sjelf; ja tydliga spår finnas, att till och med säitaren stundom haft sin hand i spelet, hwilket ej kan föresälla otroligt, då man besinnar, huru liten wigt man den tiden lade på sådana saker. Römersk, närisk, fäst (fast) Höhl. o. m. d. som Uig. ändrar, är tvotatwis ej af Skrifvaren, utan kan hafwa diikommit genom tryckerikonstlärningarna, som då ofta woro infödde Tuskar. — Uta. har dock i allmänhet sorgfälligt bibehållit oförändrade sådana ställen, der det gamla stoffet warit en nödwändig följd af ett annat uttal. Likwäl tror Nec. sig böra anmärka några afwikelser ssån denna grundsats, enligt den jämförelse

måndbart. — Uig. af Stjernhjelms skrifter tycks äfwen hafwa gått för vida, då han skrifer: sach s. 14, sach s. 37, Skalks ro man s. 224; och ännu mer, då han, minne tre trogen än grundiat, af de olifartade fördragen lånar: glorids, Honorationer, magnanimit, sciens, jurisprudens, plierande, discipliner, vindicera, concinnitet, fundament, illustrera, eimmerisk dunkelbet, cornbantisk hästighet, augurier — hwilka siffrända ord endast för de Lärda hafwa någon betydelse.

han har haft tillfälle att göra med den enda upplagan af Musæ Sueti. tryckt år 1687.

Sid. 73 säga: säya — 76: se: si (imperat.) — s. 77: Naturens: Naturfens — utgjutit: utgurat — wert; wet (uitas så ännu af allmogon och rimmar här mot Majestet) — hää: hug. — s. 78: huld: hull (rimmar mot Ull). — s. 82 brist och söndrat: bräst och sundrigt. — De hisa: De hyße — spersa: spiske — innerliga: innigliga — Sköld: Skjold (rimmar mot behåld) — s. 84 Majestät: Majestet (rimmar mot dignitet) — s. 85, 86 mat: matt — s. 87 stänkas: stankas — s. 149 särskille: särskillige — naturligt: naturligt — s. 159 warm: wärm (rimmar mot beskärm) — s. 155 ädel: edel (rimmar mot medel) — s. 156 besliner: beslin — s. 167: smattas: smattas — stiv: stiv — s. 183 Manhafte Krigsmän: Manhafte Krigsmän (båttre ent. metern) — s. 193 djupens (plur.): djupens (sing.) — s. 227 deras: theras — Swälde: Swärfde — s. 228 bewäfd: bewefd — kranen: kranen — hää: hug — oförlitliga: oförlitliga — s. 229 kros: kros — krosar (hwaras knoster) — kommer det: kommer et — s. 230 deras: theras — s. 232 säcker: sucker — deras spår: theras spår — lifwet, garnet, golvwet: lifwet, o. s. w. — Att Uig. öfweralle skrifer den, denna, o. s. w. i stället för then, thenna, torde ej böra tadlas; deremot synes han nog godtyckligt hafwa förfarit med ändelsen e, som är en archaism. af Stjernhjelms wiserligen icke slumpwis brukad. Wanligtwis stutas så hos honom verbera i 1:a och 3:e pers. plur, så att han äfwen skrifer: wi äre, de äre; äfwen i adjectiver och den definita ändelsen af substantiver är den mest brukad. För långt

har och Utg. enligt Rec. tanka utsträckt sin väite att förenkla stafningen, då han på många ställen bortkastat det gamla i, som wiser ligen fordom blef uttaladt i snid, snidshwie, uppbyggia, stitiandes, inläggia, lyckior och nyckior, ångiar, betänkiande, blånkiande, o. s. w. Annu säger folket på wis: sa orter: tänstja, blånstja.

Angående hela Werkets titel: Witterhets' Arbeten, öfwer hwilken Utg. ansette nödigt att förklara sig, will Rec. ej göra någon inwändning, ehuru han hellre skulle hafwa sett: Samlade Skrifter. Med skäl har Utg. wid hwart stycke förkortat titlarna, och i stället upptagit dem fullständiga bland de bibliographiska underrättelserna. Rec. de efter Stjernhjelm's Hålspris bifogade Herameternena blifwit spritade bland epigrammerna, är åter ett bewis på Utg.'s omtänka att ordna samlingen; de utgöra och tydligen ett helt för sig och hafwa ej något annat sammanhang med de nämnda poemet, än ämnets likhet. Deremot borde wäl, enligt Rec.'s tanka, Stjernhjelm's försökta öfversättningar af orden epigram och sonett (öfverskrift, Klingdikt) hafwa blifwit bibehållna, äfvensom namnet af Enomiskt Epos för Hercules synes öfversäddigt på sitt ställe. Rec. will ej neka denna benämningens riktighet framför många andra; men denna lust hos konstnare att wilsa classificera Snillet's werk, har öfswit anledning till så många misstag och wärange omöden, att den för ingen del förtjänar uppmuntran: må man älska det som du ger och eger någonting gudomligt inom sig, utan att bekymra sig om namnet!

Anteckningarna till Stjernhjelm's öfvers. nedskrifning urmärka sig genom den största fullständighet och saklighet, samt, så widt Rec.

genom jemförelse med sina anteckningar ur Upsala Bibliothek kunnat urödna, genom påliktighet i uppgifterna. De äro ur de något förvirrade fallorna *) med reda ordnade, i följande afdelningar: 1) Stjernhjelm's födelse, föräldrar och första bildning. 2) St.'s Tidshwarf. Det måste naturligtwis på det högsta intressera Läsaren, att här finna samlade så många lysande namn; kanske torde dock mången önska sig, då Utg. här till och med upptagit Muratori och Addison som föddes under loppet af St.'s ödsår, att i anseende till Swenska författare, som i nästa afdelning nämnas, samma plan hade blifwit följd. Ögernna saknar Rec. t. ex. Verelius och O. Rudbeck. — Swårt är att inse skälet, hwarför Utg. skrifwer Worm, Gronov o. s. w.; men ej Des Cartes, Saumaise, Tursellin. — 3) Fäderneslandets tillstånd under St.'s tid. a) i Politiskt, b) i Lihiskt, c) i Litterärt afseende. 4) St.'s Befordringar och Tjenstemannasden. Såsom bilaga till detta stycke will Rec. bifoga twenne författarens bref, af hwilka det ena är egenhändig och förwaras bland Palmstedtska Samlingarna. (Bibl. Su. G. XXVII Suppl. VIII.)

„Högwälbörne Nådige Herre, Her Nilsz Cantzler, Mine wihgambie fattige föräldrar, medh them iagh ån i några Åhr, hafwer deelt mit brödh, thet thesdr uthan . . . faller mig selskwan; mine tillwerende tree söner, hwilke iagh ehr pligtigh till at låta vpruckta till Fäderneslandzens tienster. Och andre mine store trängmål, och skulder, hwilke mit

*) Bland dessa, som uppgifwas s. X, XI, saknar Rec. O. Cellii Biographi öfwer St. i Lär. de Swenske, och Norrdins Minne af St. i Swenska Akademien's Handlingar.

långvarige förblifwende her i Stockholm, så tätt hafwer öfver och vprågat; at the på alle fjador öwerflöda måler, hafwa widh tyckon, brurit mijn Blyggl och Tolamodh, at iagh en gång moſte nånnas frambara mijnra tarfwer. Kommer theföre till E: Cr:tz såsom till den; iagh nåst Gudh, och min allernådige ſte Drottning, hafwer ſatt all mijn Werldzlige Liſt, och Lycka, underdånigen bediandes, E: Cr:tz wille Migh såsom en ſin Ringaſte Client uptaga under ſin Nådige wern och wårdna, och bewiſſa mig thet E: Cr:tz allom ſem hans infödda mildhet till liſta, bewiſſa peger, nembl. b. ſtydd emot ſkam och armodh, Iaghe förtienſket hafwer iagh at frambara: Thienſt och troohet ehr iagh plichtigh: Du Luſt och en brinnande iſſwer till at hedra Sitt Fäderneslandz Bahof, Seder, Wodriker, Regement, och Tungomåhl, något hielper; Så hoppas iagh wiſerligen bliſua huppen. Alla hafwer iagh ſlaget min kjerlek til förſtånd och Dalkliga Konſter, Förſummandes thet öfwer alle andre Nådige medell; Du iagh af them förſatt och förlåten, medh mijnne barn och Förälldrar ſkulle leſwa i föracht och ödd i Armot. Men Nådige Herre, iagh ſtyr till E: Cr:tz ſom then ſom will, kan, och plåger hielpa, och aldrig lidet, at then ſom wål will, lidet nödh. Thet iagh öfſkar, och i förſta Underdånigheet begerer: Åhr Thet, At mijnne fattige förälldrar måte hafwa theres grufuedel, ſom ehr en half Stierdingh, Åfcradz frij, ſå lange the leſua. Huilket icke lange kan waro, medan min Fader already nåär ſijn — 90 och min Moder, ehr öfwer — 70 Åhr. Kon icke thet ſer, at the ſå måtte ſå öfwer gifua ſin Grufuedel, och them ſdronnas et Crone bonde hemmen, tempte Skarten af et Hemmen i Skedwij Soctn, beidt Qwiſtadh,

till theres Liſſtliſth. Mat och mijnne barn till Bygehille, beider iagh Underdånigſt, een Expectantz oppå Benjamin Barons (en fremmande barnlöds Mans) godz, och Lödsdron i Sagermanlandh Wchora beid huilket i gamle Öfjer gide — 36. Men efter then ſidre Reviſion ehr ſate på — 19 till paſ. Och at migh ſå lange han leſuer, och ill theſ godzet förfaller, måtte bliſua giordh en åhrligh beſtållningh oppå Michzens Antiquiteter at iagh bres demid mijn Nödtorſt kan hålla En eller fleere handſkriftware. Så will iagh theremot, med mit gifne Nevers, thet ſå fordras, förplichta mig, till at leſerera hware åhr wiſe werk, och Traktater thet af the Framfarne ſole hafwa heeder; och the ſom nu leſua, och efter komma, mångfald nytta. Sidſt, Medan iagh finner ingen annen ſchwågh, och ingen ſides meer will råckia till; tvingas iagh till at bedia om Löſn ur Stoden och Herberget. Eſteſt ſeer iagh inge medell til at med Åhran komma hēan. Alle hwadh iagh hiſwer häft, ehr åtgångit: Hade iagh enn ſå myket iagh kunde komma ut medh; Så ware Gudh min hielp, at iagh i theſe beſwerlige tijder, ſkulle bliſuas widh om något ſådant beidda Cronan, Men nöden går öfwer dygden. Thenne mijn Nödh iagh E: Cr:tz såsom min enda högſta Patron, och ytterſta tillförſicht hafwer nödgas upteckia, Underdånigen bediandes, och förwentandes een tröſtlig Swar, och wyrlighielpande Arm. Förblifwandes ſå lange iagh leſwer E: Cr:tz: Bnderdånige trogne tenare G. Stiernhielm.“

(Slutet följer.)

Don Pedro och Isabella eller Den lyckliga förändringen i tvänne älskandes öde. Öfversättning af G. W. W. — 9. Marsried, Edman, 28 sid. 8:o (utan tryckningsår).

Arbetet utgör en bit Roman, som innehåller: en skön och rik flicka, med en „gammat girig Onkel“ såsom förmyndare, jemte dennes „son Henric, en ensaldig och obehöfvid Student i Salamanca“ (s. 3), hvilken fadren wille bortgifva med sin rika pupil; vidare: en hemlig kärlek (s. 4); och hemlig brefwerling, hvilken förfäst aflås af den qwintliga anständigheten, som fordrar att äminstone stålla sig liter fördröad deröfwer;“ men snart derefter emottages med wälbehag, och belönas med nattliga rendez vous, (s. 5); derefter sölja: samtal anställda öfwer en smal gata (s. 7); Studentens Latinska kärleksöfklaring och en tillämnad flykt (s. 8); banditer och mördare (s. 8); förlust af ett för resan nödwändig juwelförin (s. 10); De älskandes skilsmåga (s. 11); swimningar (s. 13); „på ett fluggrift ställe i en småskog“ ombytte kläder (s. 15); förändrade namn och ett rikt ärf (sid. 16, 17); resa till Mexico (s. 18); fuppösbrott (s. 19); mord och fångelse (s. 20); de älskandes återförening (s. 21); en kånstosfull Scene (s. 22); „Agieriska Corsarer“ (s. 24); seger öfwer dem och förlåtelse för mordet (s. 25); dygdiga och fromma tal (sid. 26, 27), samt mycken sällhet (s. 28); — och allt detta på 28 sid. liten octav, med breda mellanlag. Hjären ser lätt huru händelse här hopat sig på händelse. Uppfinningen är för öfrigt den gamla, af hundrade Roman-förwandter tillräckligt kända, hwat-

ett tvänne älskande wilja gifva sig; men det elaka folket, med all makt, will hindra deras lösliga företag. Slutligen, efter resor till den nya werlden, mord och korsarer, falla de unga tu, liksom äfrån himmelen, i sammen på hwarandra. — Öfversättningen är lätt och flytande; dock hafwa i den, af cacktsamhet några seltetg influrir. Säjom sid. 4: „Snart fann han ett äfwen han ej war alldeles tillgittig för henne.“ Isabella älskade således äfwen andra, än Don Pedro? — Sid. 7 „Då de nu kunde räcka hwarandra händerna öfwer gatan.“ Antingen war gatan ganska smal, eller hade wedelbrände ofantligt långa ormar. — Sid. 13 „Snart igenkände hon Henrics röst, som ropade efter sine tjenare, och såd säjom ödd till marken.“ NB. Det war ej Henric, utan Isabella som „föll ödd till marken.“ — Sid. 20 framställer åter exemplet af en, som „nedföll ödd till marken;“ men hvilken ännu på följande sida befinnes ödende. Några andra små oegentligheter will Der. ej upplaga, emedan de i allmänhet äro mera sällsyna.

Följande må tjena till prof på öfversättarens stil. Sid. 10 och 11: „Då Isabella kom ut för att hafva i sin älskades armar, såg hon med en försträcklig häpnad, att hon war alldeles ensam. Natten war mörk, ingen känd röst swarade på hennes ängstfulla rop. Hon gick ett par steg framåt, kom åter tillbaka och genomsköte hela träcken öfwerallt, men alle förgäfves. Don Pedro fanns ingenstädes. I ängsten flyndade: hon beständigt framåt, i hopp att ännu träffa den wäntade. På detta sätt hade hon kommit ur Staden, på den sidan som bär ät Alparres, en bergskedja som skiljer Grenada från Medelhafwet.“

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 26.

Lördagen den 27 Juni

1818.

R e c e n s i o n e r:

Georg Stjernhjelm's Bitterhet's Arbeten, fullständigare samlade och å nyo utgifne af L. Hammarsköld. Stockh. 1818. XIV o. 297 sidb. 8:o med Förf:s Porträt.

(Slut fr. No 25).

Det andra är Rec. meddeladt från Linneas Bibliothek (se des Handlingar 2 D. s. 96 No 71).

"Bijdh dhetta och jag för mitt particulare hafwer till Hans Gr. Excell. fattat en tröst och undertänstlig tillförsäkt om Nådige Kåd och befördron, att jag icke med min fattiga Hustru och Barn må lidas uti högsta miserie och en sundwifelig fattigdom dhen of ännu förefår, ther icke Gud och min Allernådigste Drottning räcker mig handen. Ty emso är jag Alländigh, det är Extorris patria, medan jag icke äger en stoaka eller torfwä i mitt Fädernesland, hwarken genom arf, köp eller gåwo. Efter mine Sal. Förlä-

bror, them jag i många år i erters höge Ålder och Öfwermågenhet mine ringe biddsmulor meddelte, bekom jag icke ett runstygges värde i Lödbren, Hus eller Jord, dher med jag måste betala deras skulder så länge dhet räcker. Gåfwo och Donationer angående, hafwer jag H. K. M. min Allernådigste Drottning's mildhet underdänligt till att betacka som någre resor bewiljat mig Gode, ja och på wise orter och räntor nampligt specificerade. Men när Brestwen dheruppå skulle göras äre the godsen mig afwände, och androm mig omerckeligen bebrekwade. Jag will ingen gärna beskälla utan klagar Gudi erters miswillsa och min olycka. Therutaf följer nu ther 7. mödan lönen intet will föllia (erters jag 4 års tid föga hafwer njutit) så kan jag intet upphålla mitt huus i Sverige utan nödgas 3 öfwer gifwa mitte kall och tjänst och begifwa mig i största ströke och armodh och betryck till att lefwa privat i Ingermanland. Dher jag så sone mig Gud hjelpe 7 oborgat inte kan hafwa bröd, efter jag effective intet hafwer fullt sjunt och

Likväl måste för 15 besatte Obset skatta och
 contribuera. Thet andra mitt gods i Liff-
 land af 12 hankar står i främmande hand
 pantsatt. Summan är thet jag är försatt på
 alla sidor. Tjänst och brödlös är jag: Cre-
 ditorene och Intresen trängio. Barnen
 them jag intet kan hålla på universiteten utan
 privatim på bygden låter instituera. (Hvilka
 Gud hafuer begäfwat med synnerliga ingenii:
 och effier theras Alder gjort goda Progressus:
 in Linguis, in Cosmographia, Chronolo-
 gia, Astronomia & omnibus fere partibus
 Matheseos, som theras nyf: mig tillsän-
 de Specimina bewisa) samt Præceptoren
 them jag intet länge kan underhålla, måste
 jag släppa handlost och i dheras bästa cure,
 ser att the falla och blij till intet. E. G.
 Excell. är ännu i minnet, att jag hirkallad
 från Liffland till at jämpre några andre öf-
 wersa Sveriges Lag, blef i Stockholm uppe-
 hållen i samfällte try år nembl. 1642, 43, 44.
 Imedertid jag med mig tillordnade conciperade
 then Swenske tingsmålsprocessen och sått H.
 K. och den Swenske Nation till heder mitt
 novum inventum probandi aurum & omnia
 metalla q̄ aquam Communem inscriptum
 Archimedes öfwer thet jag dagligen fast blef
 brukat i Revisionen och andre ärender. I
 heela thesse tiden hafwer jag till mitt och
 min familjs uppehälle intet mer njutit af
 Kronan än 200 Rdr Silfuit. Deröfwer måste
 jag upptaga penningar och sätta mig i
 gäld uppå 1400 Rdr med Intrese 8 pro
 100 med hvilket Capital och intrese jag i
 denne stund är förhåstad. D. Andra Durdi
 Sonesöner. Thetta förutan måste till K:lig
 W:st: tjänst tillfatta öfwer 400 Rdr uppå
 sitta gränze Comissioen med Nybarno.
 Was den Kongl. Cammern resterat mig uppå
 min ordinarie lön 6016 Rdr Silfmynt. Thes-

dre inge store poster för Kronan, men för
 mig som en fattig man thet intet annat
 hafwer att sitta uppå ren Capital stätt, thet
 uppå min och mine arme Hustrus och Barns
 hela wälfärd hänger. Ty effier näringsmedlen
 äre borta, Skuden och intresen dagligen ho-
 pas, Contributioner och Uslagor öfvergå gods-
 lets råntor, så kon intet annat följa än att
 godsen inom kort tid dets rännas till Kronan
 och dets måste inrymmas Creditorene, att
 jag och min fattige Hustru i wåre öfsefne
 år, huswille måste gripa till riggarstafwen
 och sameligen på sifvonds i hunger och alländ-
 anda wåre lif. Thet jag dock intet hafwer
 förskylet i anseende att jag gärna och wotigen
 efter mitt förstånd och yttersta krafter hafwer
 gjort och efterkommit min Allernådigste Drotte-
 nings befalningar och hwad mine embets-
 plikter hafwa fördrat, thet mine embetsbröder
 och hela provincien, thet jag hafwer leswat,
 mig nogsamme vittneshörd håra. Hwad jag
 in antiquitatibus ad illustrationem gentis-
 cultus, famæ pristinæ & linguæ hafwer
 lagt för sit an och hwad jag derutinnan hof-
 wer prästerat är otroligt att säga. Werken (om
 medell att de ene komma i dagssuset) skulle
 priffa mästaren. Likväl (att E. G. Exc.
 må spörja huru gram werlden mig är) haf-
 wa mina öwänner hos K:lig W:st: så snart
 jag wände ryggen till, promoverat en annan
 thet till, des Capacitet till thet werket de-
 ut Alini ad Lyræ. Nu jag will, efter
 jag måste thesse grundslöppan så wäl som fyl-
 lan af min bitter morgångelk utdricka; och
 falla där medh till E. G. Exc. knåd: tjänst
 och ödmiltigen bedjandes att E. G. Excell.,
 som en allment rdnt patronus virtutis &
 innocentie, wille gunstligen thetta mitt on-
 liggande behjerta och mig hos H. K:lig W:st:
 sin höge Intercession förbrunna, att H. K. W.

min föreslående ruin till att förekomma al-
ternadigt wille låta tilldela mig för ofwans-
nämnde rest någre godtz, hwar the kunde fin-
nas, eller ju ett Aministonde tillåta bte post
uti många Artige ordinare och Extra-ordinarie
utlagor må fortas och efterhonden afsättas".

— — — 5) Stjernhjelm som enskildt
man. Här skulle kunna tilläggas ur Gog-
neri Åreminne följande skildring af hans ytre:
"Ett kroppsfällning och wär war Stjern-
hjelm lång och rätlig med friska och wäl pro-
portionerade lemmar, hade ett mantligt och
angående utseende, en wärdig och otwungen
präsentation. Frihet, glädje, redlighet lykte
ur hans wäsende: hans prydnad upptog litet
eller intet af hans tid och omtänka. En rin-
ga, snabb och bequäm klädnad war honom
nog". — 6. Stjernhjelm's Litterära År-
beten. Ur Palmföldiska Samlingarna (l. c.)
kan följande tilläggas: "Monumentum me-
morix illustris & litteratissimæ Dominæ
Wendelæ Skytte positum — — Rigæ per
Gerhardum Schröder 1630. 4." — (Omtyckt
af Stjernman i hans Bibliotheca Sveo-Gothica)
"Etymologia Physica. Mf Arch.
R. 5 Blad in folio." — "Schema de-
monstrativ. Philosophiæ primæ Stockholm
1650". — Der utfäntes äfwen wid Myte-
rium Etymologicum (s. 31.) "1642 ult.
iunii". — 7. Stjernhjelm's förtjenster som
författare, — hwarwid Utg. särskildt skär-
skadat hans mångsaldiga studier: a) Juridik.
b) Historiographi. c) Philologi. d) Ma-
thematik e) Philosophi. f) Poesi. — På
dessa ställe bdr en tillig läsare ej fördrå mera
omständighet; men Rec. kan för sin del ej
tillbakahålla den önskan, att Utg. någon gång
wille bereda allmänheten tillfälle att äfwen
om Stjernhjelm's öfriga arbeten winns en
wärdigare kunskap. Skulle ej möjligheten en

upplaga af hans wettenskapliga werk, som
äro skrifna på Latin, äfwen kunna utgiffwas?
Och om detta ej lönade mödan, wore ej hans
philosophiska fragmenter äminstone wärda
att genom tryck räddas undan en möjlig för-
störing? — 8. Stjernhjelm's Död och Ef-
terkommande. — Hans dödsdag angiffwes hwa-
wa wärit d. 22 Nov. 1672; hwilket bdr
rättas till d. 22 April, enligt en uppgift
af Palmföldiska Samlingarna, med hwilken
följande i Dedicationen meddelade anedot öf-
werensstämmar: "Sedan den store Mannen,
tillska med sin son, den 28 Junii 1674,
blifwit i St. Clara Kyrka begrafwen, fördes
hans lik ut till Sänga Kyrka på Swartfjöl-
landet, der det lades i en Kopparkista, förs-
sedd med denna Påskrift: Fordom Kongl.
Maj:ts Troman Herr Kriegs-Rådet den
Edle och Wälborne Georg Stjernhjelm
född år 1598 d. 7 Augusti och i Herras
nom saligen affomnad i Stockholm d. 22
April 1672". — "Sk hwilade han", så
ger Utg. vidare, "till des för några år sedan,
wid en Reparation i Sänga Kyrka, Stjerne-
hjelm'ska grafwen plundrades och den afledne
Skaldens ossa fastades ur sitt hwilorum" —
9. Stjernhjelm's anseende så inom som
utom fäderneslandet.

Utom dessa Anteckningar har Utg. äf-
wen i en särskild Brinran före hwarje huf-
wadafdelning lemnat nödiga upplysningar,
som öfverhet i bibliographiskt hänseende äga
en förtjenst, långt öfwer Rec:s löford: en
omständighet, på hwilken Rec. tror sig bdra
lägga så mycket födore wigt, som det blifwit affe-
mer och mer sällsynt till och med att se nå-
gon, som derpå wet att sätta tillbödeligt wär-
de. Om det bibliographiska studium en gång
bedrefs såsom någonring wäsentligt för sig
sjelf och flutligen urartade till ett torrt, pe-

dantiskt grål eller en yttlig kännedom af titlar, formater och tryckningsärtal, och dersöre så idkade, ofta ådrog sig förnuftigt folks åtlöje; så måste väl å andra sidan medgifwas, att det är en ounbårlig hjälpreda och ett owillkorligt beting för sann lärdom; och wid dylika verk, som detta, blifwer det alltid en kånbar brist, om denna fordran ej är uppfyllt, hwarförutan man desutom ej kan wara förwihad om en Uggifwares tillförlitlighet.

Men såsom det ofta händer, att man af den som gjort mycket, fordrar ännu mera, så har det äfwen gått med Rec. wid granskningen af närwarande arbete. U. g. har till Hercules bifogat några afwikande läsnarter, och då sådana saknas till de öfriga poemerna, vill Rec. anföra några, som wid en ny upplaga möjligtwis borde togas i öfwerwägande. Drösllops Besw. Thogt. är jemfördt med en affrist som Rec. togte af det i Palmst. Saml. befinnliga exemplar.

S. 78. "bespotta": bespottar — "båga": boga — "lärt till råga": lärt till noga — f. 82. "Till segel och stöt": Till segl och stöt — f. 100. "guldgångsande dyra Madamer": guldsångande. — f. 102. "Sobit": sabel — "uti sin Sköld": u. f. Skuld — "När nu roget är här, skall resten lågnas i jämne": . . . redzlen — f. 103. "Silke och litzorna": Silke och litzorna — "Hollands win blankrode uti flasker": Hållanskt Blankt (d. å. hwitt) rödt Wijn uti flasker — "Trumpetarne": Trumpeterna. — f. 104. "af flöarne smutsad och suddad": för flöarna smuddat och suddat — "wanligen styckena wäljer": warliga f. w. — f. 105. "hackar": hacklar — "Svenska Stucater": Spånst. S. — "En går och": En går här och (ff. fordrar äfwen wersion.) — f. 106. Men

då gästerna resa sin kos, uti truppona länsga": . . . trouperna länsga — "och uppwäkt oro i hjertar": och wäkt upp sorg uti hiertar — f. 107. "tunnor och bunkar": . . . tunnkar. — f. 109. "Sleppa så fort": Sleppa f. f. — "falt och i olag": f. f. o. i o. — f. 111. "hwem tår nu drifva att fria": hwem tår sig drifva befrija — "Hamrar": Slamrar — "Bättre nu": Bättre är — f. 112. "Så kan man med bättre maner sig maha förkassa": Så kan man måd bättre maner sig maha befrija. — hjerna: hjernan — "guldpelror": guld, pelror — "betänk icke länge": b. sig ey länge — f. 112. "Stoknade löf": Stokande löf — f. 113. "Gud will med": Gud will er med. — f. 114. "snart lysande": snart lysande. — f. 150. "utsprungen": ensprungen — f. 152. "Stogs Nymfer" Waldo Nymfer. — f. 227 "sminkad och sågadt": sminkad och färgad. — f. 230. "goda hysliga": god och hysliga — "fina tåckliga": fina tåckliga. — f. 239. "emot olård": mot en olård.

Dr H. häner f. 72 sig icke kunnat ersara att af poemet Discursus Astro Poeticus "nu mera finnes mer än en enda affrist, den neml. som finnes i Palmstöldiana", efter hwilken detta stycke också är utgifwit. Rec. som troit sig finna att Lidén redan kånnt en annan handskrift, hade uppdragit åt en af sina wänner, som har tillgång till Upsala Akad. Bibliotek, att göra efterforskningar i denna sak, och Rec. har fått den underrättelsen, hwilken han tror sig böra meddela, att i Lidénska Donationens Manuscripter förekommer en äldre handskrift af detta Ötternhjelm's arbete, hwilket till skrifstättet correct och i dictionen något olika, i buffvudfaken icke är mycket ofrönlige. Att detaf meddela Variantier wora

ej här rum, då nästan hvarannan rad har något ord olika, men Rec. vill anmäla att en en och annan defect vers i tryckta upplagan finnes här fullständig *). Rec. öfver sig således att här anmäla en sådan handskrifts tillvarelse, att den må begagnas wid en möjligen blifwande ny redaction af den herrliga Skaldens skrifter.

Den i detta poem, Sid. 124, inblandade finskan är naturligtvis ganfka felaktig, dels emedan förmodligen både författaren och afskrifwarne worte swage i språket, och dels emedan den förre waktwårdat det, för att så lunda, äfwen för kunnare af detsamma, åstadkomma en komisk effekt. Till hwilkendera klassen de här insurna incorrectheterna böda hänföras, är numera oudfjligt att afgöra. Rec. skall icke att lämna upplysning om några af dem. — *Mies* minom nymē, bör vara: *mies* minun nimein, eller nimeen. — *On* lås: *O*; sammandragit af *ole*. — *Wain* l. *wait*. — *Juoxet* l. *juoxen*. — *Perkest*; åfwoandande *Mierpt*. här: *perchäst*; wantisgen heter det *peräst*. — Ordet *par* förstår Rec. ej, och wet icke heller att uppgifwa något som, liknande detta, här kunde införas. *Wapist* l. *nopist*. Se *Lidenska Mierpt*. — *Tina* l. *sinä*. Se *Mierpt*. — *Kyso*, kanste tyfå — *Kattela* l. *Kattila*. — *Mene*, bör rättare skrifwas *māne*. — *Judas* l. *Jud* s.

Wera correcthet i onteende till tryckninggen kunde wisserligen önskas. Följande fel böra, utom dem som äro uppgifna, anmär-

*) L. ex. 2 Strophen der sednare hälften af 3 raden finnes här sålunda:
"Sat bene doctus ero, att ahrånna byforna ladda".
Ja poemets början är här riktigare anwydd således:
"Surgite nunc Satyri nunc more den upperka tiden".
I de de upperka tidder som Dr D. har.

kas: s. V. r. 2. oberopadt lås: Åberopade — s. 1: 23. *Novi Anno: Novi Anni* — s. 24: 26. *quantum est: quantum est in* — s. 54: 8. *lart: lät*. — s. 74: 32. *margfald, stöld: margfald stöld* — s. 82: 21. *fullbordade: fullbordat* — s. 99: 23. *bofinken: bofinkar* — s. 105: 22. *an: en* — s. 112: 8. *der: det*. — s. 147: 6. *hans: hos*. — s. 147: 8. *år: åro*. — s. 156: 19. *hwiskar: wiskar* — s. 156: 30. *spitse fjäder: spitse fjäder*. — s. 170: 29. *hjerst boid: hjertblod*. — s. 186: 19. *i des om wanekar, i desom wanekar*. — s. 266: 24. *Das: Das*. — s. 267: 10. *afänder: af sänd af*. — s. 215: 12. *hwiska: hwilken*. — s. 216: 3. *förestår: förestå*. — s. 227: 21. *årnad: årnad*.

Men det är tid, att Rec. slutar sina anmärkningar. Skulle de finnas för widlöftiga, så är det ett fel, som Rec. ensamt får widskännas; han har då ej förmodat meddela Läsaren samma intresse för saken, som han sjelf eger. För mycket har ej kunnat sägas om ett företag, som är i sitt slag det första i vår literatur. Den som har något begrepp om beskaffenheten af ett så widlöftigt och mödosamt arbete, skall ej förundra sig, om närwarande upplaga, med des månaa förfjenster i det hela, ej saknar smärre brister, som likwäl framdeles lätt kunna afhjelpas; och i denna affigt har Rec. gjort åtskilliga påminnelser, som af många läsare torde anses för obetydliga. Recs personliga förbindelse till Utg. förbjuder honom att tillägga något, som skulle kunna anses såsom smickar; och i denna affigt har Rec. gjort åtskilliga påminnelser, som af många läsare torde anses för obetydliga. Recs personliga förbindelse till Utg. förbjuder honom att tillägga något, som skulle kunna anses såsom smickar; och i denna affigt har Rec. gjort åtskilliga påminnelser, som af många läsare torde anses för obetydliga.

Utg. har gjort sig Stjernhjelm's Läsare ännu mera förbundna genom det vackra porträttet i *Mezzo Tinto* af Hr Berndes, hvilket åtföljer samlingen. Så mycket är hvar och en Physionomist, att han i detta rena, Svenska ansigte, i denna öppna blick, der Skaldens milda kraft och den wises lugna snarhetslid lämnade framstråla; läser en berättelse på allt det ädla och fädne, som han tänkt och gjort. Öfwer en sådan man wore det swårt att blifwa satt till domare, om man ej egde i den bornsliga wördnaden en tillflykt. Denna är ock den råbände sinnesstämmning, med hvilken jag slutar, och då jag, med den Oförgätliges bild för ögonen och i själen, återkallar i mitre minne hwad han warit, wille jag gärna gifwa ett wärdigare uttryck åt min känsla än detta, som åtminstone ej är utan sanning:

Wisbet och allföns dygd med mildhet bekräftade
ditt hjerta,
Bader! och lust från din mun föddade Gudarnes
språk.

SONDÉN.

Folksång, Orden af H. A. Kullberg,
Musiken af Du Puy. Stockholm,
Fehr & Müllers Ören, Tryck; halft ark
Regal.

D. 14 Mars innewarande är upplöstes af en wis Styrelse det onaturliga band, som länge nog lagt hinder i vägen för alle framskridande af den Musikaliska konsten inom Swerige. Såsom en fr konst betraktad, har musiken ej grymmare kunnat behandlas än hon blef det genom detta Monopolium. — Också har icke denna konst haft någon infödd Mästare i Sverige. Nu hafwa då öppnat sig desto gladare

re utfigter för Fringspriddandet af inländska författares arbeten, tillika med en ny bana för Kongl. Musikaliska Acaemiens verksamhet; och på det att den inkommande Musiken icke heller måtte sakna den frifft, hvilken genom konsten, liksom wetskapen, endast kan upphäwa den fullkomlighet som är dess mål, skola wi icke försumma tillfälle att som oftast allwarligare ytra öf öfwer den.

Folksången är det, ur ett helt folks hjält, framströmmande spriffta uttrycket af lyckalighet, wid åfskändandet af alle hwad det äger dyrbarast i werlden: Häderne, Konung, Åro. Den måste författas så, att den kan bestå inför samtid och efterwerld; ty den är icke ett tillfällighetsstycke, utan en blifwande sång, ett andligt Monument, att bäras i hjersta och minne af kommande slögter. Uppgifften är således swår och kan icke fullkomligt lösas af någon annan, än en representant af Nationens andliga lif. Den, hvars bröst icke höjer sig, hvars öga icke blir tear, hvars blod icke flyter eldigare genom alla hans ådror wid tanken, Sverige och Carl Johan, bör icke försöka att skrifwa en folksång för Swenskar; ty husbehöfpatriotism och husbehöfsförmåga äro knapp tillräckliga till fabricerande af en dräglig Hanson. Swenska folket, frift och ädelt från sjelfwa sitt ursprung, nu regerade af en hjetekonung, tänker och känner ädelt och frift; uttrycket af hwad det tänker och känner kan således icke wara och bli aldrig platt och enfaldigt, utan kraftfullt och nationellt. Skulle man åter så föreställa sig wårt land som ett ofantligt inswalidhus, och swenska folket såsom dess hjon, då wore icke uppafsten så farlig och då hafwa wisserligen Herrar H. A. Kullberg och Du Puy förräfsligt löst den med närwarande sång. I alle annat fall lemnar detta

först äminstone Nec. i stort tvifvel om att dessa Herrar någonsin lösa den. Ord och Musik äro här tillfammansagna det ömkeliga gaste semelurium. I de förra finnes intet uttryck af hwad Swenska folket är, hwad det Store Konung är, intet förbild till lyftning ur det trivialaste och plattaste hwardags språk. Hwad Horatius kallar sermo pedestris tycks just vara Hærens, Kullbergs enda poetiska språk, hwilket han tillwider på det förunderligaste sätt, helst då, när han vill vara mest charmant. Eller månne någon annan än Hr H. U. Kullberg för Swenska folket, eller kanske en Fattigs-Kolmästare i en småstad för sina Holpiltar, kunnat författa en så platt och plump tirad om sin Konung som denna:

O tackom vår Kung!

U: gruswor han d ser *)

Wälgärningar s d ser

Wä gammal och ung.

eller som denna:

Han ryckt of ur nöden

Till sällare öden

Wä gammal och ung.

eller som denna:

Han skyddar of lika,

Wä arma och rika,

Wä gammal och ung.

Hos stor eller liten

Han fattar blott rittem

Och dygden, wår Kung.

Ja! Nec säger än en gåna: Har någon författare, i sin hjertogs armad, kunnat uttrycka sin Konungs wälgärningar mot sitt folk mera ömkeligt, mera platt, ja till och med mera oödeligt? — Wår af sin anda och kraft stora och adle Konung, som under en måktig spåra förenat twenne hjertefolk och äger deras

*) Hwilket dock endast låter öfwa sig med wattenhuka gruswor.

odelade warmaste kärlek, är sannerligen ett ämne för högre idéer och ädlare uttryck!

Hwad musiken beträffor, så är melodien först och främst ingen melodi i allmänhet och allramint en folksängmelodi. Med melodi menar Nec. här det söna förhållande, som toner emellan uppkommer, då man genom säng uttrycker känslan och characteren af någon ting. Den får hwarken söna character eller sela i sin character, ty då blifwer den endera ingen melodi eller uttrycker den något helt annat än den borde uttrycka. En folksmelodi eller, som här är detsamma, en melodi till en folksäng, bär andas characteren af det folk, för hwilket den är skrifwen, äfwen som denna dess character bär wåra så mycket nuancerad, att icke folket dansar efter den, när den bär blott sjunga den, eller twärtem. Äger nu Hr Du Puy's närwarande folksäng, något enda drag af den nordiska sängens character eller af folkets? — Hårtill svarar Nec. med tyvghet: Nej! Det enda, hwartill hela melodien skulle kunna användas, om den omsattes i moll med iurkist musik och förbättrad rytm, wore en Spanst minuette; ty sådan är characteren deri. Seler mot Rhythmen härleder sig garfka mycket från ordens stihet och den sjuradiga wersen, som alltid är en klippa för mindre kunnige composidörer; här hade det kunnat undwiskas genom en rads omgångande, utom repetition of något i melodien. — Melodiens första del har, utom ritornellen, äro talter, den sednare blott ser, och detta förhållande kan här blott omwände blifwa riktigt; ty man kommer onnars alltid att sakna något som man wäntar och som icke går i fullbordam. Chörens repetition af melodiens andra del hjälper icke seler; ty den är blott och bart en återtagning och ersätter icke det som saknas. Wår Hr Du Puy har

Afven welat handtera denna sin sång konst-
måfigt. Femtonde och sextonde takterna
skola säkert utgå en dubbel contrapunctisk
förskjutning af den 13:de och 14:de. Deremot
är den 17 taktten liksom den 23:de blott en
nog enformig repetition af den 7:de. I 19:de,
20:e, 21:a och 22:a taktterna består den ur den
förutgående ställiga contrapuncten utprungna
skören, hvilken äminstone äger förtjensten af
ett curiöst saltomortale från c till gis, som
wål alldrig för i en folksång och på så be-
händig sätt som här, bliswit förrättade. I
en suprwisa kunde det varit putslustigt nog;
men folksången, såsom slågt med Choralen och
marchen, är för allvarsam till sådana Hans-
Bursterier. De emotgående octaverna i den-
na sång äro des muntraffe firater, skada blott

att accompagnementet från 3:de till och
med 8:de taktten är högst dåligt. Och dock
är denna jemmer i Ord och Musik sammans-
arbetad i all wälmening, hwilken säkert yfwer
sig öfwer stor förtjenst. Samma wälmening
har och troligen kommit författarne på den
tanken, att hwarse fogel sjunger efter sin
nåbb, och slutligen förmått dem, att lära sin
sång utgå från Trycket under namn af Folk-
sång, hwartill det hade varit både mera
klokt och mindre skrytande, att icke sjelfwa söka
auctorisera den: i synnerhet som hwar och
en läte kan förnimma, att Swenska folket
lita så oändligt älskar sin store Konung, som
desa toner, hwilka med förtjusning borde
bära Hans Namn kring samid och efter-
werld, äro oändligt misplyctade. —

S m å r r e S k r i f t e r.

Förlofningen, Skådespel i en akt. Af M.
D. Alstén. — Utgifven på Aurora Or-
dens befohning, och förka gången på des Te-
ater (Theater) uppförd den 16 Febr. 1817.
Stockholm, Elmén och Granberg. (utan tryck-
ningsår). 26 sid. 8:o.

Då man med bokens inre värde sammanhåller
den pretiösa vignetten på titelbladet, påminnes
man omwillkorligen om det Horatianiska: *parturiant
montes*. Förmodligen will Aurora Orden med sag-
de vignette uttrycka det mål det har sig föresatt;
i händelse ej, hwilket dock är troligast, både namn
och vignette äro tomta lekwerk och decorationer.
Skulle åter, hwad vignetten synes antyda, denna
orden willa tränga sig utom kretsen af wanliga or-
dens baser, ceremonier och Theatraliska lekar,
ända till utbredande af konstbridad sans och rent
sinne för det sköna hos allmänheten, så kan ej
Rec. inse huru man så kunnat misstaga sig om
medlet härtill, att man trott sig kunna werka nå-
gonting god: med bitar, sådana som *Förlofning-
sen* och des anförmandter. På detta sätt skall
ryktets sakla (se vignetten) snart förwandlas till
en oflande dank, och den uppgående dagen ej blif-
wa annat än wintermånadernas middagsdunkel

högt upp mid den nordliga polen. Man är wäl
icke i wår tid owan mid ett bländande skal utan
färna; men att styra ut sig med morgonstjernor,
uppgående solar och ryktets facter, blott för att
beteckna ett sällskap som gerna dansar eller gör
någonting annat dylikt, detta är mera än ordens
lekwerk, det är förlorad sans eller barnsligt an-
fel! — Sjelfwa arbetet är af det gamla jemmer-
liga, utnötta slaget, der det wålgörande, fromma
hjerter spelar en högt profaisk, ehuru ganska mo-
ralisk role, samt förenar twenne personer som nöd-
wändigst willa gifwa sig. Det wore ju också synd
att willa hindra det goda folket i ett så rik-
sag-
neligt företag; Rec. önskar dem derför mycken lycka
och sällhet, samt anför blott såsom prof afkonst flyc-
kets natur, des fromma slutmonolog: *W i l l m a n*.
„Wid närmarre påseende, mina wänner, tror jag
att jag minnerbet varit min egen wålgörare; ty
är det inte en större lycka för en gammal ungska
att förloswa andra än sig sjelf? Och om hans wän-
skap, hans förmyndighet och goda wisja kunna för
en framtid öka en god sars, en dm dotters och
hennes älskande makas sällhet, så är det offer
hans hjerta gjort, tredubbelt betalt.“ — Här mid
hafwa säkert de älskande låtit påfina mycken och
hjärtelig rörelse, och nu efteråt skall allt folket säga
ett högtidligt Amen!!!

S w e n s k
L i t t e r a t u r = T i d n i n g,

utgifwen

8

Stockholm och Upsala.

1818.

Tolfte Bandet:

Juli—December. (N:o 27—52).

U p s a l a,

hos Beigel och Gårnblad.

© 1877

Electricity - 21000000

Electricity

Electricity - 21000000

Electricity - 21000000

Electricity - 21000000

Electricity - 21000000

R e c e n s i o n e r :

Interessanta reflexioner öfwer Qwinnofsnet, Wänskapen och Kärleken; tillika med Herr Philip Peter Marks märkvardiga Ägrenskaps-Historia, af honom sjelf författad. Öfversättning. Linköping, Petere och Abrahamsön, 1817. 135 sid. 8:o.

Herr Angelini, en hos oss för någon tid sedan beröfmad Skrifställare, hade, under läsning af olika författare, roat sig med att anteckna det han hos hwar och en ansåg i ett ämne pikantast och mest träffande. Denna anthologie af brokiga och före doftande blomster, förordningställdes han sedermera under wisa klasser och afdelningar, samt meddelade densamma sålunda åt den läsgriviga allmänheten. Rec. neo far ej, att det wore ganska intressant att se olika djuptänkande och originella författares åsigter och omödmomen om samma sak, på detta sätt ställda ut med hwarandra; men han har den öfvertygelsen, att blott blyxtarne af stora

och stannliga snillen kunna med fördel samlas till strålkronor af en högre och fortsarande glans. Alla smärre gnistor och eldar tjena knappt att upprända och underhålla hwardaglighetens matla och sömniga aftenlampor. — Af den Angeliniska blomstersamlingen framträder nu alldeles oförändrad, (så widt Rec, som för 10 år sedan läste Anthologien, har bibehållit den i minnet), afdelningen om Qwinnofsnet, wänskapen och kärleken. Utgifwaren, som äro nyo welat litla sina landsmäns luftorganer med söta dofter af den ny-uppfriskade bukerten, har utstyrt den med ett motto af Desrat, så lydande:

La gloire est une enchanteresse,
Qui ne remplit jamais un coeur. (1)
L'amour n'est, qu'un instant d'ivresse;
L'amitié seule fait notre bonheur.

Hwilket tydligen uttalar hans åsigter af lifwet och det gudomligaste inom menfligheten. Endast tänkesfäret af denna halt kunna finna de i denna bok framkastade åsigtarna uppbyggliga och underhållande. Genom sätter huru de uppförmic, kan man lätt inse hwilken blandning af

olika stilar här måste möta läsaren; men denna brofighet ersättes, tyvärr, för ingen del af djupa, originella åsigter och skarpa reflektioner. Ett antal hvardags-insfall och söcknedags-omdömen, sådana de rikeligen yttras af wärdande Mäns bonner, samt fromma och beskedliga fäder, uti samma fäderliga råd till söner och döttrar, uppdukas här för läsaren. Det talas om qwinnofdners swaghet och wärd löns styrka; om huru de förra dock beherrskar oss, genom list och klohet; huru qwinnorna icke böra vara behagssjuka, eller stolta, eller hårdfinta; huru de böra akta sig att blifwa försörda; huru deras wälde upphör med deras färdig, etc. etc. loci communes af det utmärkte slag. Nec. vill gerna medgifwa, att då de först lemnades allmänheten, kunde de för sin tid hafwa någonting rätt pikant och firtalande; men numera har tiden wuxit ifrån öknens söta manna, och fordrar, för att behagligt nåras, en kraftfullare och starkare spis. Vi hafwa wuxit ifrån alla lekaker, och willa ja öfwa våra krafter i wapenbrok och wapenlekar. För att styrka sina yttranden will Nec. anföra: sid. 7. „En dygdig Hustru, som sysselsätter sig med sin hushållning, som söker förskaffa sig de dertill nödiga kunskaper, måste blifwa ett ärlige för den hop lättingar, hwilkas största sysselsättning består deri, att göra inter, och dock behaga.“ — Sid. 8. „Söker Ni en Hustru? Det synes mig såsom skulle ni hafwa framsör eder en sådant full med ormar, ibland hwilka blot en enda är woren, och denna söker ni. Det är wäl icke alldeles omdöfligt, att finna ålen; men ni kan åfwen hundrade gånger taga felt och hwarje gång draga handen tillbaka med ett nytt sår.“ — Sid. 9. „Ett Fruntimmer, som istrigt söker hwarje mans kärlek, kan aldrig blifwa någon god Hustru. Till större delen hänförde

af låtsinnighet, bemödar det sig hufwudsakligen att behaga dem, som arbeta på dess olycka, och den enda Man, af hwilken det icke will skänka någon mild blick, är den olyckliga warelser, som befordrar dess lycka.“ — Sid. 17. „Om ett skönt Fruntimmer bärömmar ett annats skönhet, så kan man vara försäkrad, att det sjelf är skönare, än det Fruntimmer, som bärömmas. Om en Poët gillar en annans verser, så kan man stå wad, att de äro obetydliga och duga till ingen ting.“ — Sid. 29. „Att smickra en obildad Flicka, och hos henne uppväcka en tilläfwenhets förtidig smärta, då man beständigt säger för henne huru wacker och skön hon är, dertill fordras iniet snille. Ingen narr, ingen storploddrare, ingen snyltgåst skall man finna, som icke kan göra öfwen det samma. Men ett förwärfwa ett artigt och förståndtat Fruntimmers skening, att bibehålla den och skaffa sig witnessbörd af hennes hjerta, att man har bidragit till bildandet af hennes caractere, — detta är en seger. Huru mycket ädlare är icke desutom förmågan att rädda, mot förmågan att försörja.“ — Nec. har utplokat dessa, de första som under flyktigt genomseende af boken framstälde sig, utan att framsöka det sämsta i densamma; det öfriga om qwinnofdnet är af ungefär lika wärde. — Med utgifwarens wännskap och kärlek (sid. 35) ser det lika jemmerligt ut. S. f. „O Dödd! Dig, som man så allmänt fruktat, men som ensam förmår skänka oss lugnet, du skulle icke vara så försräcktig, om du alltid på en gång bortryckte två trogna wänner, två ömt älskande. Att lemna denna werld, är wist ingen ting; men Wilsmågan ifrån hjertats föremål är den fruktanswärdaste af olyckor. Den är wiserligen icke att beklaga, som döer mot flutet eller wid början af sin ärasfulla bana; men den Älskarinna, den Wän,

hwilka han efterlemnar tillika med sin ästa, och hwilka icke behålla mer än förmågan att lida, äro beklagansvärda och förtjena wära rådar. Den, som måste öfwerleswa dem, hwilka ägt hans werkliga kärlek, blir onyttig, obekant i werlden, lik en wandrare, som har förwiltat sig i aflägsna ödemarker: han tror sig vara ibland wilbar: han talar, och ingen förstår honom; man frågar, och han kan icke swara. Det tulla språket är obekant för hans hjerta; de menniskor hwilka han ser, äro icke hans bröder; hårdad emot alla ömra känslor, anser han dygden blott såsom en plikt; han erinrar sig icke att hon är en sällhet. Utesna och aföndrad från werlden irrar han omkring, såsom på en gränslöds rymd, hwarest ingen ting låter hans blickar, hwarest hans halft utsläta öga söker grafwen. Till den riktas han också sina steg, i den wille han så gerna sitta ned; men grafwen aflägsnar sig beständigt från honom." — Sid. 37. „Dupp- hördligt blifwa wänskap och huslig lyckalighet berömda såsom stora fördelar. De förtjena också berömmet; men huru sällan träffar man dem på jorden! Man behöfwer verkligen för att gifwa dessa böjelser waraktighet i wårt hjerta, en annan finnesbeskaffenhet, än menniskorna i allmänhet hafwa." (?) — Sid. 39. „Ingenting är så wigtigt för menniskohjertat, som den påswade wänskapens röst; emedan man wet, att den alltid tilltalar oss för wår egen fördels skull. Man kan tro, att en wån bedrager sig, men aldrig, att han söker bedraga oss. Underfundom följer man icke hans råd, men man skrattar honom aldrig." — Sid. 39. „Kärleken är ingen böjelse (!), nej! — en dygd, den renaste dygd, som Skaparen med ouppånligen drag har inpräglat i hwarje menniskohjerta." —

Huru skall detta sammanparas med arbetets motto:

L'amour n'est, qu'un instant d'ivresse?

Sid. 43. „Gunst och lyda löpas för pennningar, men wänskap och kärlek hafwa aldrig warit sala, och kunna aldrig blifwa det." (!!) — Af dessa utdrag ser man lätt, att de mästreste och mästreste äffiger af lifwet och det rent menfliga deri, här blifwit ännu mera utwattnade i granna ord och yphraser, af hwilka mycken söt luft och lustiga ångor fringspridas, alla orangerier, och wallmo-älskare till margaldbig förnöjelse och gamman.

Största delen af arbetet utgöres af Herr Philip Peter Marks äkten-skaps-historia, af honom sjelf författad. — „Ingenting i werlden kan wara mera äckligt," säger Förf. sid. 56, „än en hustru, som håller med en i alle"; Men, wislar dock att någonting i äcklighet kan öfwergå den berättelse om Herr Philip Peter Mark, hwars genomläsning han nyligen slutat. Det finnas förmodligen få äbromål så oracksamma, som Marks; men aldrig blir detta så odrägligt och pinsamt, som då en granskare ser sig tvungen att anmäla sådana verk, som det nu i fråga waronde. Man tänke sig en Förf. som säger sig ned för att wara rolig och satirisk på en gång, och hwilken beslutar att verkställa sin förelöst, oakradt allt hwad hans inneboende förstånd och hans af en stymsberlig natur njuget utrustade anlag swära deremot. Med ett ord: kosta hwad det will, Förf. will wara quick, och tror att den ewiges allmaktörod: warde, och det warde ljust, fortplantar sig ned på infussorsdjuren. I denna sitt hjertas förmodkelse och enfald, betänker den nye Skaparen blott hwad sått honom lyfter att utwälja, för att der, med nya

allmäktis-blixlar wäcka nya underverk uti Skapelsen, den råttrogne och stirrande församlingen till mycken förlustan och uppbyggelse. På alla orter är han lika hemma, öfwerallt tror han sig kunna på cornerbanan uppträda förwisshad om segern, och öfwerallt inbillar han sig en lika förundran öfwer sitt uppträdande. Detta sista tror Dec. är det enda hwari han ej misstråkar sig; men om denna förundran wäcker mera af beströning öfwer den nye måstarens orroliga talang och hans blixtrande snille, eller af häpnad öfwer den oblyghet hwarmed markschreijaren djerft utbjuder sitt Nürnbergars-Kram, derom torde Dec. ej kunna blifwa ense med Herrar Förf. of denna kloss och natur. — Wår Förf. har tagit äkrenskapet under sin upptuktelse. Han gifter sig Sex gånger, för att få wara den till honom lygnande werlden för hustrur af följande art: färsstoma och enfaldiga, egenfynniga och enwisa, absoktiga, giriga, och rika, samt för att till slut kunna framställa sitt quinnliga ideal, till hwillets erhållande i ägrenskaplig survivance, säkert ingen „inom fyra veckor från denna dag sig anmäler,“ äfwen emot de utlofwade „femtio tusende Riksdaler.“ Detta utöfna tema uppdukas nu åter i en öfwersättning för den Swenska allmänheten, som säkert tror på alle hwad tryckt är, såsom på orafelspråk, om hon i denna äkrenskaps-historia kan finna det qwicka och roliga, hwilket Förf. der welat inlägga. Han arbetar med händer och fötter för att wara lustig, och i många tankar och perioder märker man tydliga spår efter hans anletes smett och tryckande bemödan. Till att åstadkomma alle detta, användas bilder, tagna af gamla Holmstäcker, Wästerwal, frid, frig och drilig; korteligen af allting quidquid in buccam venerit. Af dessa, jemte några magra sarkasmer, grofwa

twetygheter och utöfna grinerier inom äkrenskapets och det allmänna lifwets landamåren, är denna lustigt, wärdeliga berättelse hoppskrufwad. Den dragligaste Karakteristiken finner man i teckningen af den giriga hustrun; och det enda som kan wäcka ett öintryck af Idje, är beskrifningen på Wåders sammankomst, i anledning af prophetian om yttersta domen (sid. 114).

Dec. kan ej inse huru någon, utan att wara spänd under en förläggares öfwersättnings-ök, kunnat fördraga den pinsamheten att förswenska ett arbete, sådant som detta; och i händelse denne omkamswärde warit twungen att göra det på sin tryckande herres befallning, ser Dec. icke hwad spekulationer der till kunnat förleda honom, emedan Dec. förmodar att den allmänhet, som köper detta arbete, numera ej torde wara lönande talrik. Öfwersättningen är äfwen gjord helt och hållet Fabrik-måfigt. Germanismer, tygnar het hwad verbernas plats i en period angår, äro talrika; såsom sid. 82: „Det gör mig ondt, att de för-gåfwes sig bemödat;“ och sid. 83: „hwaremot han de erforderliga materias ljer utan betänkannde utlesweretade;“ samt s. 111: „Då detta olyckliga himmelsrechten för sista gången sig företedde, skulle den allmänna yttersta domen hela staden öfwer-gå.“ Öfwer alle hwimlar det af Öfwersättare-förseelser. Exempelwis: Sid. 56 r. 2 nedifr. „Stadig spis, som står mot gommen. — Sid. 57 r. 6. „Ni! — Du wille det hafwa sagt af mig.“ — Sid. 66 r. 2 nedifr. „Ett så stort twång kunde icke råcka längre än krassterne wille medgifwa.“ Så snort döden äfwen råde på dem, så war hon åter min sself samma hustru, och bötta war hennes ömbet. I detta tidstånd lät hon inkalla mig till en tète-à-tète.“ — Wid orden „så snart döden råde på

dem," skulle hvar och en tro, att hustrun redan afsmannat; men strax derpå kallar hon dock sin man „till en tète-à-tète." — Sid. 73 r. 5: „Skalan på manspersoner steg alltså uti hennes omdöme genast så högt, som frantimmers skalan sönk neder." — Sid. 77 r. 4 „Munter och uppnyrd" (!). Detta senare ord, jemte „demddigt" sid. 59. äro tvenne ord hvarmed öfversättarens verkstad förskat Swenska språket. — Sid. 78 r. 12 „Sydde på trumma (!). — Sid 90 r. 4 „Att hon ännu ärligen förkofrede sig till minst 150 riksdaler om året." — Sids. 106, 114. „Hon gaf till förstående." — Sid. 107 r. 16 „De förnåma afundades på henne." — Sid. 115 r. 16 „Squalta och walta" (!?!); of det Tyska schalten und walten. Detta uttrycket skall förmodligen wara rätt påseerligt. — Sid. 130 r. 10 „Förundersamhet." — Tryckfel och en förwänd samt oberständ ortographie bidrager att öka det helas brokiga och behag. Öfversättaren skrifer: „Siftemål," sid. 52. — „Nyttjas," sid. 54. — „Förswinande," sid. 57. — „Hon war, i för troende sagt. — En kokett." — sid. 71. — „Bättre," sid. 73. — Fant, sid. 78, 116; men „kannt," sid. 103. — „Väder" (värde), sid. 78. — „Ett sång," sid. 79. — „Rödt" (rödt), sid. 87. — „Månadt," sid. 90; men „nåmt" några sidor förut. — „Munliga berättelse," sid. 98. — „Gensatsen," sid. 104. — „Höllt och „het" (hette), sids. 105, 107. — „Lyklig," sid. 106. — „Wannt," sid. 116. — „Talte" skrifer öfvers. alltid i sådär för talade. — Hvem kan i denna oreda och detta stark, ufselja tryckfel och felaktig ortographie? — Vidare är öfversättningens bepreod med ett antal gröfve provincialiteter; t. ex. „Se henne en riklig smållpus," sid. 73; „rustwäder," sid.

106; jemte andra bysika. — Till sist wick Dec. lemna läsaren prof af wår Öfversättares humoristiska stil och öfversättarens talang. Sid. 50. „Smellertid föll mig ingenting mindre in, än att äfkwäder wid ett sådane tillfälle skulle kunna wara af elak bemärkelse: nej, jag höllt det för ett ganska godt tecken, och det af ingen annan orsak, än att min döfwe och halre läsmästare, som för 10 år sedan wille omkopa mig till en latinisk skalle, swor wid sin sex-åriga ragg-peruk," etc. Sid. 124. „Jag tog för mera wiffhet fram mitt perspectiv, och det stod fram för mig en figur — och en figur! som på en secund dres min blod två gånger genom alla puls-ventiler. Det war ingen skön figur efter wanligt begrep, ingen i den Tirianske smaken, som igenom en lysande colorit och osärlig skön wårt läter folk utom sig sjelfwa. Hon hade ganska liter eller flät intet af det man allmänt kallar sköne och dåfeligt; — en något brunlät anleteefärg, ingen fin och glott hy, ty kopporne hade lemnat efter sig några fördsjupningar och upphöjningar: hennes kinder huro tecken af sundhet och ungdoms-eld; ansigtets form, utan att med kritisk noggrannhet deröfwer falla omdöme, war i sin dürchsnitt att räkna för något skönt: och om än en kännare af lineamenter kunnat finna ett eller annat partie mindre regelmåsig, så hade dock allsammans på mig en förunderlig werkan: och det anser jag för ett nog sållande bewis att hon war skön för mig. Men detta war werkan af den mine, som upplifwade detta kopparriga svartbruna ansigtet; en så listig, wettig, munter och eldsfull mine! med godhet och öppenhet för mildrad! Hennes mörkblå ögen g'innade så som ett par morgonstjerner, under de swarta ögonvins-hwalstwen. Hennes hals, som wick icke sållade med den Parisiska (?) marmorn,

utan snarare med den blekgula Apuliska, war blottad; — förmodligen, att lära den af luft-
een ofkylas, hade hon lagt sin halsduk der
brederwid ifrån sig, hwarwid och lägo hennes
handskor, hvilka icke kunde wara på bättre stäl-
le, emedan de på händerne betäckte det skön-
ste stycket af hennes synbara kroppsdelar. De
woro små och alldeles sådana som Ariost små-
lar händerne på sin Kleina."

(Slutet följer.)

Den wädliga likheten. Berättelse af
Fredrika Lohman. Stockholm, Sa-
delius. 1818. Sid. 78. 8:0.

I en tid, då Swenska Roman-literatur-
ren hwimlar af öfversättningar, dels ifrån
faddröda Toska och dels från frivola samt up-
penbart oförliga Franska författare, hvil-
ka med spruckna instrumenter och skärans-
de strågar, wänligt repetera samma ut-
nötta thema, och då det är sålignat att fin-
na ett Swenskt original-arbete inom det
Romantiska gebietet, utom dem som måla
hållflugor eller kroggillen jämte andra smut-
liga Valer, bår hwar och ett original-för-
sökt uti Romantiken wara läsaren ganska wäl-
kommit. Den berättelse Rec. nu anmär-
ker utmärker sig i flera afseenden, fördelo-
ligt framför mängden. Den är ej angifwen
såsom öfversättning, och Rec. beddmer den
derföre såsom original *). Uppfinningen utmär-
ker sig ej genom skarp individualitet; man
finner wäl här samma upplösning som i hun-
drade andra Romanser, och öfwen här, så-
som ofta förut, "sänker solen sig klar och

*) Ibländ de flera romaner Rec. varit i tillfäl-
le att se af J. J. Lohman, född Ritter,

molnfri; och aldrig har den gått ned öfwer
lyckligare menniskor"; men den som beräknat
den stora swarighet hwarmed upplösningen
af ett romantiskt öfwenör är förenad, isyn-
het då berättelsen skall utveckla sig inom en
så trång rymd, som den här sådes föresatta,
kan och bår icke härwid fordra det, hwar
blott de djupste snillen kunna lösa. Der-
emot skall hwar och en medgifwa, att wä-
garne till detta bekanta mål blifwit så
streckligt undångömda, att de, såsom wänligt,
icke genast röja sig wid ingången, utan blott
emot slutet gifwa klarare anledning till att inse det
helas upplösning. Ganska stielige har förf:nan
undwilt de klippor, der hon varit nära att
stranda på den i Roman-werlden utnötta
hwar-dagligheten; såsom Sollinssköns kärleksför-
klaring, sid. 23 — 26, och sättet huru
Rauenstein blifwer underrättad om sin makas
eskuld, sid. 55 — 75. Man beswäras här
icke heller af den sedesförbättrande skolmåstare-
ton, hwarmed våra så kallade Romanser be-
tongas, sannolikt till mycken förlustelse för
kommande åldrar, derest någon forskare af den
förflurna tidens literära karakter, påwingar
sig den swära mödan att dissequera dessa ro-
mantiska amphibier. Med ett ord: Rec. har
läst detta arbete med werkeligt nöje och dels
tagande, och skulle, för sin del, önska att den
aktningwårda författarinnan wille göra sig
något mera förtrögen med den egentliga Ro-
mantikens underbara och halfdunkla elementer,
för att en annan gång kunna lämna allmän-
heten prof på en renare och sannare Ro-
mantisk talang. Stilen i arbetet är utt och
listig, ehuru den stundom röjer en något mins-
dre öfward hand.

igenkänner Rec. icke originalet till denna,
som nu beddmes.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 28.

Erbdagen den 11. Juli

1818.

R e c e n s i o n e r:

I. Handlingar rörande Skandinaviens Historia. Tredje Delen 304 sid. med 2 plancher. — Fjerde Delen 350 sid. med 2 plancher. Stockh., Elmén o. Granberg, 1817. 8:o.

II. Kronologiskt Register öfver Handlingar i Swenska Historien. Tredje Afdelningen, som innehåller Handlingar ifrån 1351 till och med 1384. 48 sid. Författning af Tredje Afdeln. ifrån 1385 till och med 1400. 20 sid. Stockh., Elmén och Granberg, 1817. 8:o.

Det Samfund, som utgiver Handlingar rörande Skandinaviens Historia, har under det förledna året riktat wårt Historiska förhållande med twenne nya Delar, på hvilka Rec. anser för en angenäm pligt att wända sina läsares uppmärksamhet.

Tredje Delen innehåller följande:

I. Äldre Handlingar hörande till Skandinaviens Historia (s. 1 — 8), hwartilbland

främst finnes Kon. Magni Ladulås Gåsmos bref på Mustö till Biskop Anund i Strängnäs af 1278. Det är tillförene infördt i Acta Litter. Svec. T. II. s. 268 men nu efter Originalen, i Gref. Broheska Bibliotheket på Skolloster, å nyo utgitt med fac simile samt afritning af Kon. Magni och dess broders Junker Bengt Sigiller. Af figuren med denna omtrykning såges i företaget wata ihjinnerhet att wisa skrifter i 13:e Seklet. De 2:ne följande breswen äro af Kon. Håkan (Magnusson) 1731 samt Kon. Christiern I 1461. Det förfämda på Latin, hwarföre Ugg. företagit sig att i motsäående spalt beledsaga det med Swensk öfversättning. Rec. måste högt förklara, att han för sin del anser en slikt öfversättning icke behöflig eller med ändamålet öfwerenssammande. Nära löjlig förefaller denna öfversättningswärlmenting i 4de Delen s. 258, der ett Latinskt Bref från Arnold Meßenius till RiksRådet Joh. Skytte är öfversatt, tillika med de derutinnan införda helt bekanta werker utur en af de lättare Latinska Skalders,

Hvilken icke kan wara främmande för någon Läsare af dessa Handlingar, som gör anspråk på literär bildning, och att dessa Handlingar naturligtwis måste wara beräknade för sådana Läsare, har Samfundet sjelf medgifwit, då det uti 4:de Delen upphört att nu mera Ufoga Swenskt öfversättning till de på Franska författade Handlingar som här förekomma. N. c. hoppas således, att i de framtidas utkommande Delarne alla öfversättningar af de på Latin och Tyska författade Handlingar måtte utelämnas såsom aldeles onödige och öfverflödige och defutom upptagande allt för mycket rum, isynnerhet då sådana af större widd till införande skulle komma i fråga.

2. Bref hörande till Kon. Gustaf I:s Historia (s. 10 — 14), N. N. Sten Ericson Lejonhufwud till N. N. Georg Norman och Botwid Larsson (Anckar) af 1545. Begge hämtade utur Nils Archivum.

3. Handlingar till Kon. Eric XIV:s Historia (s. 15 — 208). Deribland finnes en förträfflig Memoire angående Eric XIV, enligt samtida anteckningar synnerligen om Sture Handeln, öfverskrifwen ur Dalinska Manuscript-samlingen. N. c. hoppas, att alle Läsare skola instämma deri, att denna Memoire är en af de förträffligaste wi äga på wårt språk; äfwen de som med granskning läst wår förträffliga Celsius, skola icke låsa detta document utan största intresse. "Tillståndet i Konung Eric XIV:s tid war betydligt. Nu mera regerade icke Konung Gustaf; han som war än större än hans stora samtida regenter; Han som beräknade hwarje Krig och wid hwarje kunde stå fast jom håller berget. N. Eric war som alla N. Gustafs barn, förträffligt wäl upfostrader; skön, manlig, hurtig, wälcalande, kwocker, belesiwad,

och mycket boksynt; han war isynnerhet mycket lärd i mathematiska wetenskaper; war på sin tid stor författare i äffwligt, oftast på en pryblig latin; war mycket för mycket begifwen astrolgien. Han war en flugsnut Herre. Der till i kropsöfningar förträfflig; såsom i cornerande, kappöpande, simmande, dans och bollspelning. Det ännu på Stures backen så kallade Bollhuset, inrättades af Konung Eric till ett Jeu de Peaume, hwaraf det här namnet. Han hade stora och dristiga förslager till Kisers förstoring kring Östersjön, samt gräfningar inom landet och emellan hafwen: men det war på länge när icke fadern. Eric war nyckfull, hårtig, oberäknelig, plågsamt misstänksam och stundom misstänksjuk samt ombytlig, der till nöjen älskare och söfware; också hände som den Store Gustaf spådde: att Erics bollar skulle en gång blifwa hans gunstlingars guldbäpplen. Men lika noga war han som fadern, om Sveriges ära och sin höghet; och sådana woro alla af det huset. Om N. Gustaf icke så kunde med Eric war det till en del minnet af hans moder, hvilken wäl war en gudfruktig och defattigom gifmilder Prinsessa, men mjeltstjuk, ogen och swår för Konungen att komma öfwerens med; då deremot Johan liknade sin moder, den Konungen hjerteligen höll af och förtjente der; samt der till, att Johan, lika som de andra Hertigarne beständige recommitterades hos den äldre Konungen af deras moderne släktingar, och Eric deremot af dem litigt swärtades". "Sturehuset smickrades af Konungen måst såsom förnämlig och mäktigast, både genom sin Nilsdöresändares bödd och rikedom". "Allmänneligen wäntes Adeln genom Konungens tillärelse att få igen [läsa de] af Kronan dem fränkända godsen i Konung Gustafs tid. Men Grefwe Swante

höll af goda dagar; blef och icke så wäl be-
 ryktad för ett och annat med underhafwande,
 så i GouVERNEMENTET i SWErige som i Est-
 land, sågandes icke wara de fattiges och rin-
 ga folks bekkyddare och hade sin peppar af
 höghet, dock utan ond affigt; ehwad då för
 tiden wisstades. Att gistermälet med hans
 dotter flogs i wädret, war det mesta Jö-
 ran Person en orsak till, sågande att Konung
 Eric: De der store husen äro ändock nog måg-
 tige i landet, de böra icke sättas i bredd med
 Kongl. Majt. Detta hans tal kom fram
 för Sture-Släkten och låg honom i fatet.
 Hela det anhanget gjorde honom olle der onda
 det kunde äftadkomma, och han war ej sen
 att lägga isf på laxen i alle hwad han med
 dem wistte; så att Konungen blef wäl inblan-
 dad och man sluteligen seck rundt om sanna
 ordspråket, att harm gör helswete. Denne
 Jöran war en stor Ämbetsman, men hårdstint
 och djerswer och som i många fall ädrog sig
 hatet". — "Nu kom touren att nedsätta den
 höga och mäktige Adelen, sedan den tjent
 till Hertige-Höghetens fällande; ty Konun-
 gen insåg nogsam, att allt det der borde
 jemnas, för att Konungamakten och Konun-
 gahuset skulle hafwa bestånd, men med sina
 verkliga owanlige regerings egenstoper, woro
 hans tids omständigheter öfwer hans höfwa.
 De mäktige i landet hade intet tordts knysta
 i gamla Konungens tid, utan promt nåpstes:
 Han höll så hög som låg wid marginals.
 Under en ung oförsökt Konung, med afund
 på sine regerande Herrar bröder och de på ho-
 nom, tyckte de mäktige i Rådet med de sine,
 tiden war inne att upplifwa sina gamla Råds-
 herre Regeringsgriider. De öppet aristocratiska
 sinnade woro emot Arboga fördraget; de
 wille hafwa Hertige-makten såden den war,
 för att motwäga Konungens; hwilket de kal-

lade förswara landets frihet. Men Eric sus-
 rade dem härutinnan, och han want mest fice
 spel. De som woro med Hertigarne bekkydd-
 hade genom deras möderne, harmades mest
 hårdstwer; ty både egennyttia och det höga
 blodbandet war omrdt; dertill woro så Herts-
 tigarne som de afundsamme på Konungens
 högre Mödernebröd: Hans Fru Moder war
 rande en stor Prinsessa, härkommen ifrån
 Kejsare, Konungar och Churförstar och beslaga
 tad med många regerande, samt å mödernet
 ifrån Riksöfreståndaren Birger Jarl och Folk-
 ungarne. — Konung Eric war som här ses,
 omgifwen af solfken och swäder. De mäktige
 i landet hade han inledi att hjelpa sig emot
 Hertigarnes sak. Sedan han nytijat desse
 Herrar såsom en steg att klifwa på, borde
 den stegen kullstjelas; det wille han göra
 med hjelp af de lägre, som i sin natur af-
 undas de högre, hwilke då för tiden förakte
 fullt och högst stödande, som om de intet war-
 rit af samma rot, behandlade lägre folk, och
 hwilken högdragenhet warade mer än hundras-
 de är derefter, och slutligen knäckte dem.
 Konung Eric kallades en bonde Konung, sedan
 han började nu att smickra den lägre klassen
 medborgare, hållande efter de mäktige i nå-
 got hwarie, synnerligen att de skulle utgöra
 rusttjensten med de andra skyldigheterna, in-
 dragande förlåningarne samt allwarfamt plikt-
 fällande de brottelige; hwilka woro många,
 af stelswäld och tilltagshet sedan Konung
 Gustafs död: men nåd gick likwäl ofta för
 rätt. Att de höga blefwo sänkte, glädde de
 låga, och så för ihj, man ser gerna den neder,
 dit man stelf will klifwa. Derjemte öfwe
 Konungen på den behöfwande klassens innewä-
 nare af sin faders stora rikedomar. Om Ko-
 nungen endast nytijat den statten så der, hade
 icke varit stort att säga; men, då man un-

Santager det råttmätiga kriget för wapnet
 Tre Kronor och mycket för att bewisa Swe-
 riges Dominium i Östersjön, och det bewi-
 ses; att han satte krigsmakten till lands och
 watten i ett drittills oerhörde wälfstånd, och
 det med sin waniiga driftighet; så och ett och
 annat mera till Rikets stora heder och nytta;
 giungo penningarne åt öfwerflöd och profit, åt
 omätliga gunstlingar och åt hans Niddares
 lynne i lek och bång. Konungens lesnads-
 sakt inom sig, war för öfrigt mycket ange-
 nämt: Hans M:t tillbringade ofta sina aft-
 nar med musik och sång i några fås närwa-
 ro, de der bestodo af några Herrar och Fru-
 timmer som också höllo af det tidsfördrifwet.
 Detta har Herr Eric Sparre berättat; Herr
 Eric warande som Konungens småråd
 inne på salen den tiden. Han sade och att
 Konungen self sång wäl och componerade
 det, som ibland speltes. Wädra sommar-aft-
 nar kunde Hans Maj:t på lodior, ure på
 målare, sferdarne, förlusta sig i siet sällskap
 med musiquen, warande i kärlek af brat hjer-
 telag. De lägre stånden woko Konungen, då
 penningen blef all; kärleken wolk de in, så
 och hugningen, då nåden icke mera blef indråg-
 rig; som gå plågar här i werlden. Då de
 blefwo wane wid Konungens för stora nedlä-
 tenhet woro de nackdryge. Wanligt brukade
 Konungen då han gick eller red igenom folk-
 hopen, nicka till den med hufwudet samt
 säga: Guds fred, Guds fred god wänner.
 Kon. Eric war och wäl som ridande, tum-
 lands om med sin häst så att man förundrade
 sig deröfwer. Wå man för öfrigt ej undra
 på det något hwar sluteligen blef ledsen och
 woresig, då Konungen tid efter annan i ett
 och annat warit nationen obehagelig: såsom
 i framdragandet af utdänningar, de der i sin
 natur nåswise och dryge woro; samt råkad i

golenffkap, till Rikets och mängen bra mans
 flada; så och bar sig i något hwarje ofdra-
 nufstige år; då fördragt blifwit följden af om-
 bytligheit i giftermåls, förslager och andra rea-
 solutioner; då ifrån straff, obetänksamt ibland,
 till godhets swaghet war en handwändning:
 ty Kungen ångrade snart bitterligen sina häf-
 tige wäldsamheter. Kon. Gustaf Adolf ytt-
 rar sig så här derom: så att det bot och
 poenitens war honom skadeligare, menniskligert
 att derom tala, än selfwa felet. Att Kon-
 ung Eric hade en ifrig kärlek för Sveriges
 dra, synes allr, utom i hans giftermål med
 en så ringa person, synnerligen; dock hade
 Rikens Ständer, af beskedlighet och trug-
 fördrag dermed, som ses af deras samtyske
 till det, med Successionen deraf; men det
 bidrog dock ej ringa till hans fall; hwartil
 Herrigorne med deras lika skult på med lycka,
 sedan hans häftiga wäldsamma stane förorsak-
 kat Sure mordet och mängens ofärd: hwar-
 om den Sore Konung Gustaf Adolf yttar
 uti sin egenhändig leiwernes beskriwning: och
 efter de många woro, dömdo werlden, att de
 alle waro ofskyldige. Jacob Henricson Hä-
 fefsko, ännu upprörd af förlusten af slaget
 wid Swartträ, der han dock tappert kom-
 menderade, men förlorade igenom Nils Stu-
 res förråderi, det han wille bewisa honom
 hela wägen igenom; swarade Konungen då
 Konungen talte med honom om denna Stu-
 re handel, under det den war söre i Upsala:
 Nådige Herre, gå endast warliga tillwaga
 så har ni lagliga Nils Stures hufwud mellan
 hans sötrer, ty en förrådare är han och det är
 wist; men lär intet upphetsa Eders Maj:t
 af hwarken hög eller låg; ty Edra owänner
 begära intet bättre än wäldförning. Kungen swa-
 rade: jag är som en orm i en myrstack med
 det packet, och jag får se till att de inte gör

fåhl af mig och spela i förhand. Baronde af ett isparigt och misstråkamt lynne, hade han och den usfunderamme Jöran Persson spioner mest i alla hus; hwilket wäcke oro och förargelse i landet. Wädas misstränkar blandade hos Konungen uselheter med storwerk: ty det war Konung Erics så klandrade Månd, inträttningar af wägars uppbrötning och gästgiverier, skeppabyggeriernes och fästningars anläggning, äfwen som saltpettersjuderier och gewärsfactoriers danande, som gjorde att gamle Konung Gustafs mödor buro frukt. Som han, råtte Konung Eric ingen lofhet hos Embetmännen; alle skulle gå flinkt ur händer. Men allt detta blandades med illa öfwerlaggda och förhörliga företag, grundade i en orolig själ och ett eldigt men oberäknsamt snille. — Den redlige och oblyge Åke Bengtsson Fårela, som war en af de bästa Krige öfwerstarne och kände hwad Nils Sture gick före, sade när hans ränkning sluteligen före war i Upsala: Jag skulle kunna wara den förrådaren Nils Swantesson's ödel, om så wore att ingen wore att tillgå. Eljest sade hufwida Jöran Persson, som wist i detta war af samma ränka med Åke Bengtsson, åt Konungen dessa goda råd: att Konungen toge sig till wara för priset som hölls af en del Hofherrar och Junkare samt andre de der endast woro duglige till dagdrifware men icke till Nådgiware, och icke lida andra af dem än de som woro redlige och gjorde nytta. Deslikes icke lyfna till qwinno-sladder och icke låta qwinnor höra hwad man menar, ty dem tillhöde endast sländan och ej att weta Nikers talswer, det de dock estersfita att omralla. Konungen swarade: jag säger dem icke annat än det jag will att de skola löpa med. Hwarpå Jöran swarade: de drilla sig wäl till att så weta mera än ni

will, Nådige Herte. — Man skall weta, att i alla kloster medborgare, höga och låga, sunnos starkhankar som endast wille göra sig till hos Knungen, en del för penningen och gåfwan de seck: Men det war grundeligit tal som sålde Sturen, och nogsammt såg man att han wille i det kriget skada Konungens rycke genom förhindrande af Konungens wapens framgång, och uti denna mening war han ej den enda, det gick in i planen; som och, att förbensfull Konungen afbjödes att wara med då sårlag skulle hållas. St. Henric Doye som belägrade Bohus, bad Konungen att bli af med Nils Swantesson, Anders Sigfridsson (Nålamb) och Eric Gustafsson Stenbock, hwilka han beklagade sig öfwer wara honom mera till hinder än gagn. Då Nils Sture sedon blef ställd för råtta jemte Doyen, som anklagades för det han uppgifwit belägringen, sade Doye uppenbart till Konungen: att Nils Swantesson bar sig åt hela wiatern och wären, som om han med yttersta sit welat förhindra Konungens wapens framgång. Nils Sture war en unger man med stora egenkaper, att förtja sin Konung; det Konung Eric insåg. Ingen kan neka honom hwarken snille, talanger eller mod. — Alla wära stora Konungar hafwa älskat och hedrat djuptänkande män. Ibland sådana må man icke undantaga den namnkunniga Jöran Persson, oakadt hans stora karactersfel. Han war en af de ynglingar som på Kon. Gustafs bekostnad studerat utomlands. Immerfort arbetade han på att Konungen skulle till sin och Nikers säkerhet tygla de stora och mäktiga; Konungen swarade honom en gång derwid med herta: Du will lura mig att så dem allesamman undan och dig med de dine i fädler; men wer, att kommer paddon till wäldet så påser hon af högmöd och sprutar

etter: Wi skola nog hålla er stängen, så att hvarken bättre eller sämre folk skola komma ofwänpå, annars wore wi snart san i wäld. Doct slog Jöran Persson med sitt anhang sig sluteligen högst i brödet".

Äf det anförda kan nog samt Petrus af hwarde wärde denna berättelse är. Döf författare är icke uppgifwen, men ifrån hwar tid den härleder sig, synes af fluret s. 70. „Eud gifwe wårt kära Fäbernesland: Subsisiensens i wördrningshållande, äro, förmögenhet, frihet och lugn! Wigsfålen jemntwägande inelstan Konung, Råd och Ständer; hwarken enwälde, säwälde eller mångwälde; men Konungen styrka att styra Nationen: Konungen icke wara endast en President i Rådet; Rikens Råd icke hofwa Konungsmagten imellan Riksdogarne, och Ständerne då de äro samlade, icke wara regerande:" S. 72 widtager en berättelse om slaget wid Botkyrka, der Kon. Eric slog roppert med Hertigarnes folk, meddelad utur samma samling som föregående. Derefter följa s. 75—108 ärskilliga bref hörande till Kon. Eric XIV:s regering. Några äro nog obetydliga för att upptaga rummet för wigtigare handskrifter, hwaraf Samfundet icke saknar förråd. Eric XIV:s regeringstid har framför allt många ställen, som förtjenar att genom framdragna Handlingar sättas i klarare dag. De här införde egenhändiga Bref och Skrifweller af Konungens gunstling Jöran Persson äro ganska upplysande. 2:ne Bref deribland angå Hertig Johans fångslände på Gripsholm. Emot waran är här ej anmärkt, hwarest originalhandskrifterna förworas. Rec. förmodar dem wara hämtade ur RiksArchivum.

(Fortsättn. följer.)

Handlingar angående Preståndet i Werid 1817. Werid Naff, 1817, 56 sid. 8:0.

Sedan de till Wädet hörande öfningar, anstälde d. 22 — 24 Decob. fört. år, blifwit omförmåkte, följer en kort räkning af de försändringar Swenska Kyrkan och offentliga lärarwärderna i allmänhet undergått och i synnerhet Werid Stiftet under nu warande Biskops styrelse. I Werid stad har ett nytt Skolhus på tjenligare ställe blifwit uppbyggt. Genom god hushållning och med det ansenliga understödd framl. DomProsten H. Sjögren dertill lemnat, har denna byggnad kunnat fullbordas, utan att Gymnasii och SkoldCasans blifwit försatt i Schuld (s. 13). Jönköpings Trivialschola har blifwit utwidgad och wunnit tillökning i Lärare, Clager, genom det numera nedlagda Wifingsö Gymnasii sonder (s. 14). Rec. anser det wora af wigt, att det alla männa finge underrättelse om, efter hwar plan denna fördelning af Lärareclager kommer att verkställas. Sid. 18 uppräknas den förtjente DomProstens Sjögrens Testamentariska Dispositioner till Lärarwerken och till femma stiftelser, tillsammans utgörande en Summa af 24,553 Rd. 42 s. 8 r. Banco, hwaraf 10,000 Rd. ännu äro oanvända och stå på ränta. Gymnasii Bibliothek uppgår till nära 9000 volumer och har, sedan detta sekel insett, wunnit en tillwärt af 2234 voll. Af Bibliothekets egna medel hafwa nya verk blifwit inköpta och äldre completerade med 357 Rd. 37 st. 4 r. Wifo. Under Lector D. Nipelins Bibliothekariat har detta Bokförråd blifwit omställt i bättre ordning, och blifwit försatt i större bränbarhet derigenom, att ny Catalog är under arbete och snart fullbordad (s. 21 — 23). Wpncabinetet innehåller 4

ft Guldmunt, 777 Mynt och Medaljer i Silfver om 478 lod, och 407 i Koppar, hvaraf silfver fullständig förteckning blifwit upprättad.

Allmänne uppmärksamhet förtjenar det wid Prestvädet antagna Project till Classification af Stiftets Pastorater. Protocollet meddelar derom följande: "Sedan Kongl. Circulärbrefvet af d. 21 Aug. 1786 rörande befordringar m. m. i Prestvädet inkom, läser ända till det Kongl. Circulärbrefvet af d. 24 Jan. 1811 rörande rätta tillämpningen af 7 och 9 SS. i högskolordet Kgl. Bref utfärdades, de grunder i Consistorierne allmänneligen hafwa blifwit följde, att wid förslagens upprättande till de bästa Pastorater, måste afseendet göras på den högre lärdomen hos de sökande *), om de dermed förenade förtjenst eller erfarenhet i Embetet: till de medelmättiga, på ålder i tjensten med förswarliga studier, och till de swagaste på tjenstgör med gillade insigter. I anseende till de första och sista Eloferna, har sistberörde höga Konungabref icke gifwit någon sådan förklaring som ändrar de förra principerne, men åter hvar den medlersta angår så synes, som skulle afwen der särdeles utmärkta kunskaper utstånga den förra skickligheten och erfarenheten. — H. H. Biskopen trodde derför att Kongl. Brefvet af d. 24 Jan. 1811 gifwa skälig anledning till en underdelning af Andra Clasens Pastorater, hvarigenom särdeles utmärkta kunskaper kunde få en ofwervägande rätt till de bättre och den förra skickligheten till de sämre, endr

*) Icke så allmänneligen antaget. Man har här och der haft exempel, att personer som icke documenterat sig för lärdom, ja till och med ograduerade blifwit uppförde å förslag till Första Clasens pastorater!!!

de mot hvarannan competera". — Det närvarande Presterskapet yttrade enhälligt den önskan att en sådan delning af andra Clasens Pastorater, under benämning af goda och medelmättiga, måtte verkställas och tillade H. H. Biskopen, att Kongl. Maj:ts återopade nådiga Bref dertill gifwa så mycket tydligare anledning, som det för Pastoralexamen bestämmer 4 särskilda betyg. H. H. Biskopen uppläste ett förslag till en förbättrad Classification af Pastoraterna i Wexis Stift. Första Clasens: 15 Pastorater. Andra Clasens: Goda 18. Medelmättiga 28. Tredje Clasens: 28. Till följe af Presterskapets enhälligt yttrade önskan skulle detta nu gillade och antagna förslag, genom Ven. Consistorii åtgärd förverkligas till Kongl. Maj:ts nådiga Sanktion. (s. 80 — 33).

En annan efterföljansvärd anmaning må också här anföras. H. H. Biskopen önskade att de Prästmän, som äga rena och goda sjämmor, så ofta äro tiden och qdromålen det tillåta, måga för altaret: dem ät hwilka naturen icke gifwit denna gåfwa må gerna förtällas berisfrån. "Det är wäl sant att Religionens rätta wäsende icke består i Ceremonier utan i anda och sanning, men det är också lika sant, att en Gudstjenst med alltför inskränkta andliga bruk mycket förlorar i sin werkan på den själige människan". (s. 50) Vidare följa erinringar om wigten af Kommunion-förhör samt Hus-förhör, såsom en af de angelägnaste Prestersliga förordningar, och till slut förmaningar till de yngre medlemmarna i Embetet att nyttigt använda alla stunder lediga stunder till förkofran i sina studier och synnerligen det Bibliska.

Kan man vara en Skrymtare utan att själf weta det? eller Von. Schleichers ungdomshistoria af Wieland. Stockholm, Strinnholm, 1816. 72 sid. 12:o.

Detta lilla arbete, författadt år 1776, egenfinnes, bland vermischte prosaische Aufsätze, i 15:de bandet af Wielands sällna Werke, Leipzig, Göschen 1795. Det utgör förmodligen en af de obetydligaste bitar ibland denne skapelse-digra författarens många seldiga konstfäster. Han har kallat det: eine Gesellschaftliche Unterhaltung; men Rec. tillstår att han, för sin del, fann sig af densamma alldeles icke underhållen, eller uppbyggd. Arbetet utgör två afdelningar. Först, sid. 1 — 26, ett samtal rödett genom "den i Octob. 1775. i L. Merkur upplästade fråga: om man kan vara en Skrymtare, utan att själf weta det?" hwilket sträfvar till att vara humoristiskt och glädjesväckande. Och sålunda är utrustadt med diverse dithörande ingredienser, såsom storlugare, behagfulla och bedagade fruar och mör, rådherrar med herrlige fullmänskansigte och en wäldig buk, jemte andra goda ting, tjenliga att irritera skrattorganerna, finner Rec. det dock synnerligen tråkigt. Von. Schleichers ungdomshistoria, som sedan widtager, är äfwen för ingen del uppbygglig. Den framställer ett exempel af en illa uppfödd son, en äkta så kallad morsgris; hwilken, af mamma hyllad och försvarad, blir en Skrymtare, en kujan, en obuglinge — Äminstone så länge han är pojke, och dermed är nu det stora problemet löst. Det sakande swaret på frågan grundar sig således på ett exempel, taget ur en förskänd goßes postkär, eller på antagandet, att hans onda kynne skall oförändradt fortwara i hans äldre dagar. Djupsinnigare eller skar-

pare utwecklas eller beswaras icke den upplästade frågan. — Originalets långa, något waltudigra perioder hafwa genom öfversättning en erhållit en wif hårdhet, hwilken förstört den egna lätthet hwarmed de, oaktadt sin längd, i Tyskan slingra sig fram. Med undantag af några smärre förselser, är öfversättningen föröfrigt ren och trogen. Rec. vill anmärka följande misstag: Sid. 6. "Zalar i stället emot, fullkomligt för min mening;" en ren Germanism; efter originalens: be- weiset, anstatt wieder, vollkommen für meine Meinung. — Sid. r. 16. "För hwars äldsta unge;" bör vara: för hwars äldsta born, enligt Tyskans: bey dessen ältesten Jungen. S. f. r. 18. "Härkriwwer sig;" Germanism: Schreibet sich her. Sid. 24 r. 8. "Jag hatar deductioner i sådana ämnen som randwerk." Der har, genom sammansättningen, "randwärt" blifwit ämnat. Genom såsom pro som, hade perioden något kunnat upphjelas. — Sid. 43 r. 7. "Detta sätt att förskaffa sig wällusten njutning," helt och hållet misstagit: Diese Art sich die Wollust der Rache zu verschaffen. I hela arbetet hör ju ingen fråga warit om "wällusten" och des njutning. — Sid. 54 r. 9. Gånse-mädchen betyder: höns-piga, icke "gåssticka." — Skulle öfversättarens affigt, wid meddelandet af Schleichers ungdomshistoria är Öwerska allmänheten, warit att wara mödrar för att förderwa sina barn, genom en klemad uppfostran, så är för Rec. detta sätt i allmänhet wara ganska förfelat, och denna gången i synnerhet. Ho tror sig om misstag i en så ömaktlig omsändighet? Alla äro måstarinnor i wis mod. rlig kärlek! — Nej; det onda skall i grunden utrotas och förbrännas, och swära kräftskador kunna hotas blott genom skärning! Hela generationen bör omskapas, icke en eller annan ledamot påsträs eller lappas. Tiden synes wara förbi för alt stückwerk; någonting ifrån första grunden helt och friskt bör nu uppstå, då den lappiga musch-äldern redan wandrat till sina säder, med deras prybliga och urstofferade peruker, puder och pomada.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 29.

Lördagen den 18 Juli

1818.

R e c e n s i o n e r:

Förteckning på de i Sverige, från äldre till närvarande tider utkomna Scholes och Underwisinges-Böcker. Till följe af Kongl. Uppfostrings-Commitéens anmodan uppsatt och på des b. kostnad utgifven af L. Hammarfeld. Stockholm, Hedmanska Boktr. 1817, XXIV och 298 sid. 8:o.

Medan af den angifna titeln hafwa våra läsare inhämtat, att det är Kongl. Uppfostrings-Commitén wi hafwa att tacka för den allmännare öfwerfigt och närmare kändedom wi nu först erhållit, af de hos oss hitills utgifne Scholes och Underwisinges-Böcker. Utan twifwel lära de med Hr H. instämna deruti, att, „igenom upprärandet af en dylik Catalog, har Kongl. Commitén öfnekligt förskaffat sig en ny rättighet till hvarje utåskande Läsares första tackfämer. Den fyller neml. icke allenast en wigtig brist i vårt Fäderneslands Bibliographi; den gör icke allenast en slags rättwisa af framfarne Lärde, i det den

återwäcker minnet of deras ädla och stilla mddor för efterkommandes gagn, utan den lärtor äfwen öfwerfigten af hwad som ännu saknas, af de luctor, i den allmänna bildningen, som böra föllas. Dehuru, innan hand den lägges wid författandet af nya Läroböcker, är wisserligen nödigt, att förut inhämta, om ej äldre finnas, af så werkligt värde, att insga andra behöfwes. Till den ändon fordras wäl, att först skaffa sig underredelse om deras tillwärelse, sedan om deras beskaffenhet.“ Den första af dessa fordringar har Hr H. i närvarande arbete uppfyllt på ett sätt, som förtjenar Literaturens erkänsla, jemte det att han gjort sig berättigad till en särskild tackfämer af offentliga underwisingeswerket, derigenom att han för de Lärare, som äga såsfor erfarenhet och redlig wilja, gjort uppfyllendet af den andra fordringen möjlig, den att kunna frambringa en tillförlitelig förskning af de hitills utkomna Läroböckers beskaffenhet och deras mer och mindre tjenlighet för den offentliga underwisingen. Endast för detta i sig sjelf tillspillet wigtiga ändamål skul-

te äfwen de, som annars plåga i förnam för-
wistko se ned på dylika arbeten, som det när-
varande, nödgas medgifwa, att denna Biblio-
graphi öfwer de hos oss utkomna Läroböcker
gjort sig förtjent af en allmänare uppmärks-
samhet. Nec. kan derföre ej undgå att be-
tyga sin förundran deröfwer, att denna Skrifte
på så stället varit att tillgå i Bokhandeln utom
Hustudstaden. Han känner väl dylika Skrifters
wanliga öde, att så ligga i sin wrå ofälde.
Uppförings-Committén har troligen derföre
gjort beröpliga utdelningar af denna Förre-
ning till alla Lörowerk; men Nec. kan dock ej
frångå sin önskan, att den äfwen wore i Bok-
handeln till ståndens, ty för det äfsta de äm-
dams wigt, tror han, att många äro in-
teresserade af att känna densamma, utom de
wid offentliga Underwisingswerket redan an-
stälde Lärare, hvilka af rent nit äro eller ex
officio. Skulle wara det.

Hr. H. har främst meddelat en Inledning
den han kallar: Strödda anteckningar till
Svenska Underwisingswerkets Historia
(s. XIX—XXIV). Denna uppsats är in-
nehållsrik, men alldeles för kort för att kün-
na wara fullständig. Förf. börjar med den
uppsatsen, att i Sverige sunnos, under Wils-
widen inga andra inrättningar för Eleme-
ntär-Underwisingen, än i de Scholor (Coe-
lia Ecclesiastica) som wid Klostrer sunnos.
Härwid måste såsom anmärkning tilläggas, att
wid Biskoppsätena eller Domkyrkorna i Skif-
ten sunnos öfwerallt Scholor *) och wid Era-
skoppsätet i Upsala war, redan före Wala-
rströrets instiftelse 1477, en Schola af större
omfattning **) eller Studium, som det på medel-

*) Så stunderade den bekante Olaus Maanus
i Westers Schola 1505. Se hans Hist. de
Gentibus Septentr. Rom 1553. L. XXI. C. 29.

tidens Latin hette, hvilket kan stutas deraf
att ynglingar från Scholorna wid andra Doma-
kyrkor dit förskickades, hwarpå man har do-
cumenter från 1468, ungefär 10 år före inrätta-
ningen af Studium generale, som Akademien
då kallades. Förf. underläter alldeles att näm-
na det wära Gymnasiers första inrättning här-
leder sig från början af 17:de Seklet och till-
hör Gustaf Adolph den store, utom ansår blott
i stället, att de woro egentligen beräknade
för danandet af grundeliga tjenare för Kyo-
kan och det genom Reformationen insända nya
Troskyrkor (s. XX.). Hr. H. upprepar dy-
medelst, fäst i förändrade ordalag, samma li
grunden origtiga omdöme, som flere försöna-
ta pådagogorcher i våra dagar ideligen fö-
ra i munnen. Att dessa Läroinrättningar äro
ödeliga stiftare i vårt säbernesland, Konunge
Gustaf II. Adolph, RiksCantzlern Axel
Orenstjernerna och Biskoppen Joh. Rud-
beck ingalunda derwid hafte så inifrånka be-
räkningar, skulle till och med endast Historiska
kunna bewisas, om man behagade draga sig
till minnes, huru dessa inrättningar sågo ut
i början af deras stiftelse, då de naturligt-
wis ännu måtte renast uttrycka den ité, som
gaf dem deras tillworelse. Wero de då huf-
wudsakligast beräknade för bliswande Prästers
bildning? Hafwa icke wid våra lägre Läros-
werk tillika blifwit bildade de ställica em-
betmän, som sedan utmärkte Christinas och
Carolines tidewar? Gaf icke Strengheds-
sax något tillstrene, en Adler Salvius, Wes-
perås en Matthias Björnelo och det fort-
wäriga Gymnasium Illustre eller Collegium
i Stockholm en Carl Gustaf Wrangel,

**) Wid förnämde Erskoppsätet i Lund fin-
nes äfwen ett sådant Studium omnämndt i me-
deltidens handlingar.

Svenska Riddherrars och Svenska Fält-
 herrars oförädliga prydnader? Men Nec. be-
 höfver ej här anföra en mängd af namn, som
 ända icke göra tillförfest. Heltre vill han fö-
 ra sina läsare till sinnes, att det var hos of-
 en tid, då äfwen de tvifla Caribermännan
 orömligt måste äga högre bildning. Nec.
 förstår icke dermed endast denna färdighet i ett
 par moderna Språk och en efter nödtorft (det
 vill säga endast och allenast för Examen) deif-
 wen läsning af compendier i de såsom nöd-
 tvändige föreförne lärotyfven, utan han för-
 står blomma af all bildning, sådan den för-
 värfvas, genom bekantkap med fornwerldens
 äwenne herrkarefolk, Greker och Romare;
 hwilkas literatur fordom war våra States-
 mäns egen, och hwarifrån wi, utan att ut-
 säga of, kunna härleda den storfanniga anda,
 som så herligt utmärker deras offentliga lif,
 äfwan våra tiders, der det enskilda allid, och
 ofta utan att man ser det, sitter i högskådet.
 Ty sanneligen måste den Statesman och den
 Fältherre, som närt sin själ med den höga an-
 da som sig uppenbarar hos Tacitus, Livius,
 Polybius, wara i ord och gerning annorlun-
 da till sinnes, än den, som i stället, att be-
 gifwa sig till källans spegelklara wåg, nö-
 der sig med den ofddä rännilens grumliga-
 re bölja, den som måste ända sig med
 sin Kollin, sin Goldsmith, sin An-
 quetil, sin Scierne man*) hwilka numera
 inträde i de Grekiska och Romerska auctorer-
 nas ställe, och genom behöfvet blifwit så oum-
 bärliche, att de snart sagde äro hugnade med
 de gamla Clasikernas heder och wärdighet.

*) Häfaren ser lätt att här menas dennes be-
 kanta Principes de l'Art de la Guerre, prouvés
 p. une description de la discipline militaire
 des Grecs & Romains,

Så har den clasiska Literaturen blifwit för-
 visad från Statsmannens stöna, offentliga lif
 och måst ända sig med en fristad hos den
 egentligen Lärde som med statens stücke of
 bor att ända, utan blott begär att der wara
 tiden. Det är dock den Clasiska Literaturen,
 på hwars arlar Europa med sin bildning ännu
 står upprätt och ser med sitt fria hufvud ut-
 äfwer werlden, såsom i fordom tid besamma
 herrkarefolk, hwars Literatur det sig tillge-
 nor. Wi kunna då ej weta hwad den behå-
 dar den alle mer och mer tillrogande bristen
 på bekantkap dermed hos Europas Statesmän.
 — Denna bekantkap blef swänningom med lif-
 nöjdhet ansedd från den tid Ludvig XIV:s
 politisk påtrugade Europa sitt lands språk och
 literatur — och det med den framgång, att
 grundelig bekantkap med den Clasiska Litera-
 turen allmänneligen anses wara någonting tem-
 ligen öfwerflödigt. Hwarut detta på sistone
 leder, kunna wi ej så wist bestämma. Den
 som står, se till att han icke faller, när det
 stora offentliga lifwet tränges undan, och det
 enskilda med sin köpmansanda, sina intressen
 och sina considerationer i stället intager främ-
 sta platsen i alle, och utwägar att fritt och
 begwänt njuta selskåts alla, men tän-
 ka på förslager att umbära det wiss ingen,
 och detta war dock våra förfäders stora konst.
 Men numera surdis narratur fabula.

Hwad är, wid ett sådant det allmännas lif,
 till gbrandes för dem, som magten hafwa, för
 dem, som måste föra statsrådet med sina råds-
 slag midt under gnyet af mot hwarannan strid-
 dande enskilda intressen och considerationer?
 Då behöfs det att i bildningsåren hafwa be-
 fäst sin manliga själ med fornidens höga
 anda, som ännu till hwarje ädelburet bröst
 talar i de gamle Romares och Grekers må-
 skareverk. Då behöfs det att ur sin Curtius

kunna ihogkomma: memini me esse Alexandrum et non Mercatorem.

Just ur denna synpunkt, anser Dec. på fullt allwäre, wära äldre Rådsprotocoller för Gustaf II. Adolphs ända ned till Carl XII:s tid wara den lärrikaste schola för blifwande Statsmän. Det är en öfvermåttan herrlig syn, att se en Gustaf Adolph, ja en Carl XI. (som efter en öwärdigt wanwärdad uppfostran, måste såsom Konung sjelf lära sig allt om igen, och genom sitt af naturen goda förstånd och sin kraftfulla wilja kunde blifwa för Sverige, hwad han blef, en annan Gustaf Wasa) att se en Axel Openskierna, en Jac. De la Gardie, en Pehr Brahe en Carl Carlsson Gyllenbjelm, att höra deras wisdom, deras lärdom, att se dem i politiska, ja rått ofta i religiösa och Theologiska och andra rent wetenkapliga öfwerläggningar (tidens stic föränlede då ofratt sådane), uppenbara en sårhet i omdömen och en grundlighet i insigter och framför allt en frimodighet och en afsågsenhet från allt, som på en öfwenlig plats påminner om enstildra förhållanden. Det är ofta man får se både Latin och Griekiska i deras Protocoller. Men dersöre woro de icke trångbröstadde pedanter. Ty då de förde rådslagen, eller då de rogo sårherrestafwen i hand, woro de Europas förstär.

Dec. har gjort en något lång digression, då han wille efterforska grundorsaken till den klagan, att wära offentliga lärdomsanstalter gjort allt för bildningen af blifwande Prester och nästan intet för civila Embetsmän. Dec. tror sig hafwa kommit orsaken nära på spåren. Han tror sig hafwa wifaf, att wäre offentliga Lärwerk icke är så inskränkt som man föregifwer, utan att det är beråknadt för båda dessa classer; men att det öfwer hand

tagande förskret för den Classiska Literaturen just är det som wällat och wällar dessa i grunden ofefogade klagomål. Sj rår Staten dersöre, om de ynglingar som egna sig åt civilständer, numera försma eller för sig anse umbärlig, kanske och alldeles obehöfzig, den högre bildning de offentliga lärwerken erbjuda och ännu erbjuda. Såsom de åflas och sika att så tidigt som möjligt, få tränga sig in i rikets tjenst, gå de naturigtwis de offentliga lärwerken förbi, der all läkning går långsamt och i förut bestämd ordning, och söka i stället att, genom beråknade kammarstudier, göra sig färdige att få inträde wid Universiteterna, hwarest anberfuda Embetsamina skola afläggas. Om Dec. icke mycket bedraget sig, är det från deras mun som denna klassen winner gehör, att wära Gymnasier egentligen äro för Prester beråknade, just dersöre, att dessa Gymnasier ännu hufwudsaktigast sysselsätta sig med de gamla classiska språken, såsom wilkoren för all högre bildning, som sedan skall fulländas wid Universiteterna, till hwilka wära Gymnasier, efter sin ursprungliga idé, warit, äro och skola blifwa alldeles nödwändiga, förberedande anstalter. Är nu Akademisk bildning, såsom den bör wara, nödwändig om icke alldeles oumgånglig för högre Civil-Embetsmän, så äro och, om detta medgifwes, de förberedande läroinrättningarne till emottagandet af denna bildning också lika nödwändiga, och kunna näppeligen, utan hinder och olägenhet, wid fortskridandet i högre bildning förbigås. Quod erat demonstrandum.

Sedan Dec. sålunda upptagit och beswaret de enda anmärkingar hwartil Inledningens kunnat föränlede, will han genast öfwergå till granskningen af sjelfwa boken. De principer Hr H. följt wid de här införda Lärverkens anordning och classering, har han i

föreläsa, utförligt och på ett tillfredsställande sätt, gjort reda för.

"Sedan de första villkoren för all undervisning, Språkelementerna, blifwit inhämtade, har det tyckts mig, som de kunskaper, hvilka den unga werldsborgaren böde sig förwärfwa, dela sig i tvenne stora classer. Den första utgöres af de ämnen, som för den allmänna bildningen, för lifwet i samhället och för användandet af nästan all annan lärdom, äro nödiga förutläringar. Dessa har jag kallat Instrumental Kunskaper, och de swara ungefärligen mot första afdelningen af de gamles så kallade sju Discipliner. Andra kunskapsämnen äro åter så beskaffade, att de endast af ett mera lärde stånd, en mera utwidgad undervisning fordras — dessa kallas wanligtwis Positiva Wetenskaper. I åtskilliga af dessa, t. ex. i den elementära Philosophien, kunna icke några Läroböcker författas, några genwägar utfinnas och i allmänhet förutsätta de alla snarare ett eget studerande, än en af andra inhämtad undervisning. Men då åtskilliga af dessa ingå bland de ämnen, i hvilka ungdomen wid våra Gymnasier handledes, har jag icke trott mig tillståndigt, att ur denna förteckning utesluta de öfwer dessa författade, icke så, compendier. Emellan Instrumental Kunskaperna utgöres, efter mitt sätt att se, öfvergången af den allmänna bildningen, det unga sinnes lägnad, Historien, med sin understödsjarinna, Geographien. Jag har äfvenså placerat förteckningen på de, öfwer dessa Discipliner, för handen warande Läroböcker. Men det återstår och en stor class, hvilken icke till någon af de föregående kan hänföras, jag menar undervisningsböckerna i den positiva Statsreligionen. Af dessa böra en del meddela den kunskap, som Staten ofwilkorligen fordrar af alla sina medlemmar

(Catecheser), under det att andra framställa en mera widsträckt och wetenskapligt bildad undervisning, med hänseende till lärans förswar mot kättares angrepp (Theologiska Compendier). Men som vår Religionslära stöder sig på Bibelns urkunder, måste kändedom af den Heliga Skrift också hos hwarje bildad förutsättas. Dock då den, af många stäl, icke kan wara i allas händer, och enligt sin natur icke är någon undervisningsbok, har man sökt bereda en provisorisk kunskap om des heliga innehåll, genom så kallade Bibliska Historier, hvilka således äfwen måste finna ett rum i denna Catalog. Och då kunskapen om Religionen icke utan kändedom om dess äden och utveckling icke kan wara fullständig, måste också Kykohistorien ingå bland förutläringarna för den elementariska undervisningen. Under samma rubrik har jag upptagit det lilla som hos oss blifwit tillgjordt för meddelandet af Lärdomshistorien, dels emedan dessa ämnen med hwarannan stå i ett wist samband, dels emedan man hos oss littrillt, af en obegränsad och knapp förlätlig inadvärkans för de ca, i så hög grad bildande studium, utafwit så få hjälpreder, att de icke kunna intaga ett eget rum. Enligt Kongl. Committéns uttjade wilsa, har jag i denna class också anført de compendier öfwer wissa wetenskapers enskilda öden, som kunna finnas, och med dem, som jag redan nämnt, äfwen förenat så wäl Läroböcker i Archeologien då nationernas fornbruk så mycket sammanhänga med utvecklingen af deras literatur, som Mythologiska hjälpreder, då, isynnerhet de båda classiska nationernas, Grekernas och Romarnes mytologi icke allenast ligget till grund för hela deras kultur i allmänhet, utan äfwen isynnerhet bestäm och modificerat deras fornbruk. Till en sådan allmän kultur

historisk clas, hvar sig ganska naturligt en Encyclopedisk, som är sista gränsen af den plan, efter hvilken jag indelar och inom hvarje clas i chronologisk ordning anför de förskilda böckernas fullständiga titlar."

Förteckningen börjar med en Präliminär-Clas, som innehåller de i Sverige utkomna böcker och skrifter, som afhandla Uppfostrings och Undervisningsmetoden, eller hvad man med ett ord benämner Method-Läror. Dessas antal är här 90. (s. 1—14).

(Fortsätn. bljer.)

Dechanten i Badajoz, eller andewerks dens gunst. En Presthistoria från Spanien. Öfversättning. Stockholm, Ederborgska Tryckeriet, 1818. 15 fdb. 8:o; samt Draken och Gråshoppan. Öfversättning. Stockholm, Ederborgska Tryckeriet, 1818. 32 fdb. 8:o.

De båda twenne berättelser äro utgifna under den gemensamma Titeln: Sällsaps-läsning. Det Thema den förra af dem utvecklar, framställes i denna slut-titrad: „att stacksamhet, till och med i sjelfwa djefwulens ögon, är en ofskward last" (s. 15). Utvecklingen sker, i en lätt och behaglig stil, medelst en berättelse, der Guldmund, en lärd, äregirig och uppbläst Dechant uti högfistret Badajoz i Spanien, spelar hufvudsrollen. "Fåsångens och smickrets försök gå, som ständigt hwisade i Prelatens öron, uppbläste honom så högt, att hans Stift blef honom för trångt. Han ansåg sig redan wärdig ett Biskopsdoms, eller till och med den trefaldiga kronan; men han såg in-

gen måblighet att ernå någondera, och betrakade honom både när och dag. — Under denna läsning i hans misnöjsa sinne kom för hans öron det rykte: att i trakten omkring Toledo bodde en Swartkonstnär, wid namn Mendoza, som gjorde de mest förwärrande underverk." (sid. 1). Till denne Swartkonstnär reste Guldmund, och anhöll om hans biträde, till sin upphjells, med löfte att wisa sig "på det högsta tacksam, i händelse hans stråfwanden lyckades honom. Han erhöll detta svar: "Tacksam? — Människor, no Herr Dechant, äro ett otacksamt slagte. Detta är en erfarenhetsfakt, som wäl minst en Prest skulle wilja wedersägga." Nu utbrast Guldmund: "Hwad hör jag? — Ni bestyller medlemmarna af mitt stånd, framsör andra människor, för otacksamhet? — Wälän! Görsk med mig! Jag skall på ett lysande sätt rädda mina embetsbröders ära!" (sid. 5). — Efter denna uppmaning wägar Swartkonstnären "på honom sin undervisning," och för "sin gäst in uti ett swartklädt, med trollböcker och guldmakeri-redskaper uppfylt hwall, hwilket han kallade sin werkstad. Detta rummets största märkwärdigheter bestodo i några i glasflaskor tane slutna swarta smådjeflar, som med de löjligaste bugningar och glädjesprång helsade den ankomne fremlingen." Der framtog han win, sylde "twenne bågare" och "göt, under det han mumlade fram några obegripliga trollspråk, ett par purpurfärgade droppar i den ena pokalen." Guldmund drack. — "Strop derpå dog Biskopen af Badajoz, och den lediga biskopsstolen lemnades åt Dechanten." Mendoza påminde den nye Biskopen, om den utläfwade beldningen; men erhöll blott "de utskottaste ord" och nya löften. Strax derpå upphöjdes Dechanten till Erkebiskop i Sewilla, erhöil Cardinals-hatt, samt uppsteg på den

Påfveliga Kolen, ett genom Swartkonstnårens biträde. Denne bad, wid hwarje ny upphöjelse, såsom belöning för sina tjänster, "blott om en liten lägenhet för sin son, som just nu fulländat sin lärobana wid högskolan i Toledo." Han uppehölls med fagert tal; men erhöll aldrig det minsta bewis af den understöddes erkänsla. Slutligen, då Dechanten uppsigt på Påfve-stolen, erinrade Swartkonstnåren ytterligare den nyblefne Hans Helighet, om dess fören; men erhöll swaret: "Hur vågar du skriva på Din räkning de emberen och wärdigheter, hwilka igenom Guds nåd fallit på min lott? Din egen bekännele, att du drifwer mödrens gerningar, öfwerlemlar mig är ett pinligt förhåll och döden: men af en synnerlig nåd will jag förwandla lifs skrefvet uti londsflugt. Fort ifrån mina ögon; lemna genast staden Rom, och inom tre dagar Kvikstaten! Finner man dig efter denna tid inom mitt londs gränser, så är bålet din lott!" (Sid. 13). Då uttalade Swartkonstnåren sina trolldord, Dechanten gruggade sig i ögonen, och såg med förstråckelse sig ut det präktiga Vatikaniska palatset försatt i swartkonstnårens mörka verkstad, der han i en gammal ländstol drömt sin lefnads skönaste dröm. — "Mendego, byggmästaren till alla dessa lustflott, såg honom skarpt i ansigtet; buringarne i de små glasaresterna sprango under löje upp och ned, och klappade händerna. Den affatte prästen kunde ej slå upp sina ögon af blygsel öfwer att så slätt beskådar det med hans hjerta onskådda profwet. Han störtade, utan att toa affred, utom dörren, fann sin mulläna ännu bunden wid portningen, swängde sig upp, och träfwade genom natt och mörker tillbaka till sitt stift." — "Knopt hade han ridit ett böfkor, då någon så påfigt och ohöfigt kastade sig upp bak-

om honom, att han så när hade kastat honom af äsnan. — Ursinnig såg han sig om. Himmel! då såg han ett långt, svart, behornadt troll, hwars eldsögon, liksom lanternor, lysse i natten. Med sasa för Dechanten upp ur sadelen, för att öfwerlemla äsnan hel och hälsan åt den förstråcklige reskamraten; men den swarte lade wäntligt sina drakeflor på honom och sade: "Wänta Pater! Jag will endast gifwa dig den lärdomen med dig på wägen, att otacksamhet, till och med i hesswa öfswulens ögon, är en affkyward kast." (Sid. 14). — Så enkel denna uppfinning är, hader den dock genom en lätt och ledig framställning wunnit ett behag, som gör att man med nöje läser denna anekdot. Öfwersättningen är ganska berömlig, och öfwen derföre tror Rec sig ej böra lemna några smärre ofullkomligheter obemärka. Sid. 1. "Smickrets blåsbäljar hwisade (?). — Wilden är i sig själv ganska hård och twungen, samt tilldelar beswornom åt blåsbäljar en ny, förut skänd egenkap, den att hwisla. — Sid. 2. Skågg på många huswuden (!?)."

Wälbetänkt har utgifwaren stält berättelsen Draken och Gråshoppa efter det föregående, på det att dennas låtta morgonstemmer ej måtte helt och hållet fördunklas af den senares lysande middagsglans. Rec bekänner för sin del, att han sällan idst ett stycke som andas den morgonfriskhet, den munterhet och det blomstrande lif, som denna korta romantiska anekdot. Det lifligaste sårghweden, den lättaste och naivaste ton, hwilka förenar sig med ungdomens lekande glädighet, att här framställa de rörligaste och mest lefwande tablour. Det hela utgör den under foglars sång, sållors sorl och böljans fakta dan wakenande wägen, der Sesterna yffert kyssa de små nywäcka blomstren, hwilka lewende lysat sina

små „huswåd, för att se efter om det wore tid att uppwakna.” — Berättelsen delar sig i två delar, hvaraf den ena sträcker sig ifrån sid. 1—21, samt utgör den mest lifliga och spelande taffa af en nywaknad wår, med dess blomsterfröjder och doftande glädtyger; den andra fortfar, ända till berättelsens slut. Dennes karakter är friskhet, liflighet och ungdomligt yster fröjd, hwilken bortseker sin tid bland blomstrande ångar, leende salt, och flugarriska lundar, wid foglars sånger och bånande lyfvar af den vira och lifliga stickans ungdomligt-resliga parvullknyppar. Blott den yttersta upplösningen har ej kunnat bibehålla det helas friska ungdomslighet; men i den ligger äfwen den högsta swärtygheten för all romantisk intrig. Högst så äga förmåga att lösa den Gerdiska knuten; de fleste följa ett stort exempel och afhugga den. Här är den ej egenligen löst; men den är afskuren med en blomsterskniff. — Öfversättningen hör till de lyckligaste på wårt språk, och Rec. som icke känner u-felsten, skulle anså stycket wara ett glädtygt och friskt original af en munter nordisk wårfantaste, om det ej wore angifwit såsom öfversättning. Dock — namnen; Fröknarne Wallmoblad och Sýrsa, hwilka Rec. för sin del icke kan anså lyckligt walda, wala om Tytt original. — För att lemna läsaren prof af arbetets stil, will Rec. lemna följande utdrag; Sid. 6. „Huiets dotter, den pratsams ma ängwattnerinnan, rucktes nemligen utdöwa en lifsa gästfrihet emot alla förbigående,

och hade äfwen före och insjudit en wacker tröt wandrare. Huru länge och hwad hon pratat för honom; om hon berättat en tråkig saga eller sjungit en ännu mer trötande wisa, är omöjligt att säga; så mycket lärde och lifswäl wåra egna daon, att han bredwid den lilla springkällan, just på det ställe, hwarest hon, smal som en nympf, smyger sig fram mellan stenar och trädrotter, såg utsträckt och sof ganska godt.” — Sid. 21, 22. „För örnarna Wallmoblad och Sýrsa, Ernst och jag skandode nu, så hastigt den ännu ej alldeles öfwergångna b. störningen tillåt oss, hwars ännan till mötes, och det råckte en god stund innan wi ömsfödigit hunnit att förklara och öfwer den undslupna saron och lyckliga räddningen. Fröken Sýrsa hade efter sin wadna setat och löst i hjärtfogen; de rasande hästarna hade slutligen slagit sönder både tisteltång och underrede, och således hade Ernst lifsom snuit ur wagnen till den födas fötter. — Wår glädje öfwer den lyckliga utgången af en händelse, som för oss kunnat hafwa så obehagliga följder, kände inga gränser; den utbröt till slut uti omfamningar; och om jag mins rätt så fogade det sig någongång så, att i häftheten af wår försusning de båda stickorna wifwogo sig på hwarannan. Utminstone will jag wäl swärja, att på min kind hafwa kände en lät lyf, af fröken Wallmoblads rosenblödar, hwilken troligen warie äknad åt hennes systers.”

Nätfesse: Sid. 416 r. 13 nedifrån af konst styckets, läs: af konststyckets.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 30.

Lördagen den 25 Juli

1818.

R e c e n s i o n e r:

Nicodemi Evangelium om Vår Herres och Frälsares Jesu Christi Lidande och Död, Nedstigande till Helvetet samt Uppståndelse på den Tredje Dagen; jemte Några vår Frälsares Jesu Christi Tal och Språk, som väl icke anföras af Evangelisterna, men finnas hos andra trovärdiga Skrifställare. Öfversättning af Pehr Tolleson. Stockh., Håggström, 1818. 108 sid. 8:o.

Det Nya Testamentet har äfwen, liksom det Gamla, sina apokryphiska böcker, såsom t. ex. Christi Bref till Abgarus, Jacobi och Barnabä Evangelium, Hermå Skrifter samt åtskilliga Bref, som tillskrivas Paulus (till de Laodiceer), Barnabas, Clemens, Polycarpus, Ignatius m. fl. Bland dessa intager Nicodemi Evangelium ett af de första rummen. Det är onekligen ett af Christna Rytans äldsta urkunder; ty det anföres redan, under namn af Acta, Pilati,

af Justinus Martyr, som lefde i andra Århundradet, och efter honom af Tertullianus, Eusebius, Epiphanius, Chrysostomus m. fl. Men om dessa, af nämnde Rykslöder anförda Handlingar, kommit till oss i den form de nu ägas, är en fråga, som af kunnige Bibel-granskare ännu icke med säkerhet blifvit afömd. Af det så högst olika innehålllet skulle man nästan vara frestad, att antaga twenne författara. Detta Evangelium, i det fick det nu är, består af twenne olika, ehuru med hvarandra förbundna stycken, hvaraf det ena handlar om Christi yttersta lidande på Jorden, och det andra om hans nedstigande till helvetet och seger öfver Döden. Det förra är ett märkvärdigt historiskt bidrag till Evangelisternes berättelser om Förfsonarens död, och har isynnerhet hänsigt på formaliteterna wid processen med Jesus; det senare — ett slags mystiskt epos — har deremot ett helt och hållet filosofiskt intresse, samt förtjenar läsas af dem, som önska vinnna kunskap om de begrepp, som en stor del Christne wid den tiden gjorde sig om det an

dra lifwet och de förändringar, som genom Christi intåg i de Dödas dunkla koningar, der tilldrogo sig.

Det torde dock för de flesta läsare wara intressant att närmare lära känna innehållet af detta Evangelium; hvarför wi deraf wilsja meddela ett sammanträngdt utdrag. 1 Cap. Annas och Kaifas samt flera andra af de förnämre bland judiska presterskopen kommo till Pilatus och anklagade Jesus, för det att han utgaf sig för att wara Guds Son samt Konung, och för det att han wille upphäwa Sabbaten och deras Fädrens lag. Pilatus afskickar en Löpare, för att kalla Jesus, men den utskickade utbredde på marken sin hufwudbindel och lät Jesus säga derdsöwer: — ett i Örmenten då för tiden öfligt bewis af hög wördnad. Men då Jesus gick in, böjde sig sanornas toppar (örubilderna) af sig sjelfwa och tillhådo honom. Då Judarne derwid åter skriade och knorrade öfwer sandävarne, besöfste Pilatus dem utwälja ett antal starka män, som sjelfwe skulle hålla sanorna. De gjorde det, och sanorna bugade sig änyo och tillhådo Jesus. 2 Cap. "Men när Pilatus detta såg, kom en skulten på honom, hwilken ännu mer öfledes genom en budskickning från hans hustru, hwilken natten förut warit plågad af en swår dröm, såsom äfwen af Matthäus, 27: 19, berättas. Då Jesus inställte sig för den Romerske Stårhållarens domstol, böjde hans landsmän å nyo sina klagomål, hwartilbland äfwen att han war öfletta född, — en smädelse, som, enligt hwad Öfwerf. anmärker, man här för första gången finner honom blifwit förkastad. Andra åter nekade det, "emedan en förlofning skett." Efter någon tids ransakning af alla dessa beskylningare, gick (Cap. 3) "Pilatus, full af wrede ut framför Rådhuset, och sade till Ju-

darne: Jorden är mitt wittne, att jag icke finner der ringaste brott hos denna menniska." Men då de förstodade icke upphörde att oroa honom, lät han änyo ställa Jesus för sin domstol (4 Cap.), men sann också nu hos honom ej det ringaste brott. Flera gånger erbjöd sin Pilatus, att lemna den Anklagade åt den Judiske prestersliga domstolen, på det de der måtte dömma honom efter sin lag; men de mögade, eller wille ej antaga detta anbud. Under dessa underhandlingar framträdde en Judisk man, wid namn Nicodemus (5 Cap.), och talade till Jesu försöwer (6, 7, 8 Cap.). Efter honom kommo andra, som vittnade om stora underwerk och wälgerningar, som den Anklagade bewisat dem eller deras anförwandter, eller hwilka de sett andra åtnjuta af honom; så att många begynte ropa: "Denne är sannverligen Guds Son, som endast genom ord helar allt, och Andarne äro honom i allt undergifne. Denna makt är ingenstädes ifrån, utan af Gudi." 9 Cap. Genom denna gåsning, som utbredde sig bland folket, steg Pilati willrådighet på det högste, liksom å andra sidan, fiendernas förbittring. Förgäfwes förbrådde dem Pilatus deras hårdnackhet och olydnad sedan de första tider tillbaka; men desse genom sådana warningar ännu mera uppretade, hotade honom med Kejsarens wrede, om han frigaf en förbrytare, som eftersträfswade Konungariket. Den swage Pilatus såg sig derigenom föranssären, att, emot sin egen bättre öfvertygelse, (hwilket gde honom så mycket mer brottslig), öfwer Jesus öflunna den orättfärdigaste af domar: förödden, hwilken, enligt romerska lagarna, borde förögås af hufwångning. Deretter förödljes (10: 13 Cap.) Försonarens dödd och de recken, som derwid tilldrogo sig, äfwen som hans uppståndelse ungefär med samma

omständigheter som hos Evangelisterna. Men Joseph af Arimathia, hwilken är Christi lärkamens inrymte den graf, som han är sig sjelf lärt urhugga i berget, hade de inneslutit i en kammare, hwilken förseglades. Dock då förseglingen öppnades, funno de rummet tomt och honom icke der. Deröfwer utbredde sig en icke ringa bestörtning, som ännu mera tilltog genom rykten, att Jesus sjelf utgått ur grafwen och kort derefter blifwit sedd i Galileen. Af fruktan, att, om dessa nyheter blefwo allmänt bekanta, alla skulle tro på Jesus, gäfwö prästerna en stor hop penningar åt soldaterna, som höllo wakt om grafwen, med willkor, att de skulle allstädes utsprida, att Jesu lärjungar kommit om natten och bortstulit hans sekamen. 14 Cap. Kort derefter kommo en Prest, en läromästare och en Levit, från Galileen till Jerusalem, och berättade för Prästernes Öfwerstar, att de sett Jesus med sina elofwa Lärjungar sittande på Olsjoberget, och, sedan han med dem talat, uppfara till himmelen. Äfwen till dessa tre män sammanslötis en stor summa, på det de skulle förtiga, hwad de sett hade. 15 Cap. Men då orediga rykten om alla dessa under ändock spredde sig bland folket, som derigenom författes i en icke ringa oro, beslöt man, på Nicodemi förslag, att utända män, hwilka öfwer hela landet skulle söka Jesus och Joseph. De hemkemmo: Jesus hade ingen sett, men Joseph funno de i hans stad Arimathia. Prästerna höllo en sammankomst, och aflände, i kraft af det der tagna beslut, till en honom en skrifwelse, hwarut de erkände att de mot honom ondt stämplat hade; men bödo honom, då de nu ängrode sitt onda anslag, dock att komma till Jerusalem. Joseph steg på sin åsniana, och ankom till hufwudstaden, der han med stor aktning blef emottagen.

På Prästernes begäran, berättade han, att huser, i hwilket han war innestångd, blifwit upplyst af fyra Englar, hwarefter Jesus sig för honom uppenbarat, i hela glansen af sitt himmelska majestät och fört honom till hans boning i Arimathia: (16 Cap.) öfwer hwilken berättelse Prästerna råkade i en sådan bestörtning, att de såjom döde med sina ansigten nedföllö på jorden. Joseph förtäljde vidare, att Öfwerste Prästen Simeon, densamme som i templet på sina armar upptagit Jesus ännu ett barn, hade två söner, hwilka begrafning han sjelf bewistat, men att desse nu åter uppstått och wisade sig offentliggen i Arimathia, dock utan att med någon tala ett enda ord. 17 Cap. För att af desse äteruppståndne erhålla kunskap om ett land, från hwilket ingen mera återwänder, beaktwö sig till dem Annas, Kaiphas, Nicodemus och Joseph, samt beswuro dem wid Gud Adonai och wid Jesus Kristus, att de måtte uppenbora hwad dem på andra sidan om grafwen wedersäts. Ynglingarne begärde papper och antecknade hwar för sig hwad som följer:

18 Cap. När de med sina Fäder besunno sig i helwetets djup (Hades) och i det isocfaste mörker, då uppgick hastigt en solfärg och ett purpurfärgadt, werksamt upplysande ljus. Deröfwer födsdade sig Adam, Esajas, Johannes samt alla Patriarcher och Propheeter, ty de iackände, att detta sken, som genomstrålade dödens skumma boningar, utgick från den antågande Segerhjelmen, de lefwandes ej blott, äfwen de dödes Förlöfware och Frälsare. På Adams befallning berättade Serh (Cap. 19) hwad han förnummit af ÖfwerEngelen Michael, neml. att denna stund skulle inträffa då 5,500 år efter Skapelsen woro fulländade — ty man trodde den tis

den att så många är förslutit intill Christi föddelse — ; "då skall den huldrifaste Guds Son komma på jorden att åter uppväcka Adams menliga Kropp och femwål (andra) dödas kroppar, han skall blifwa döpt i Jordans watten, och . . . insödra Adam i Paradiset till Barmhertighetens träd." — Men under det alla Heliga beröfwade fröjdade sig, gick (20 Cap) Satan, "Dödens Furste och Hertig, till Helwetets Furste, och sökte öfwertrala honom att med sig ingå ett förbund mot Jesus af Nazareth." Under deras samtal (21 Cap.) "upphof sig hastigt en röst så som thordön och ett andeskri (såsom stormväders drens brakande): Upplåter, I Furstar, edra dörrar och upphöjer eder, I ewiga Portar, så skall herrligheters Konung ingå. Men när Helwetets Furste detta hört, sade han till Satan: Sack bort ifrån mig, och gick ut ifrån mina boningar. Om du är en tapper stridsman, så strid mot herrligheters Konung. Och han dref Satan från sina boningar. Men till sina gudlösa berjenter sade Fursten: "Tillfluten de grusliga koppar-dörrarna och skuter före jernreglar och ståk rappert emot, på det wi icke måtte föras fångslige i fångenskap." — Men alla de Helige ropade till Fursten att han skulle öppna sina dörrar, på det att Herrligheters Konung måtte ingå. Och när Dawid detta talat hade, kom den majestätiske Herren i en mennisks fögestalt dertill, upplyste de ewiga fångelsernas, sönderstet de opplösliga banden och besökte med en öfwerträdelsfrens djupa märker och syndernas dödsfugga. 22 Cap. Men när den gudlöse Döden och hans tjenare detta hörde hade och sågo Christum så hastigt stå i deras boningar, igenkännande Husets klarhet, försträckt de och beröfwade i sina egna riken. Men

Herrligheters herre förtrampade Döden och grep Helwetets Furste och beröfwade honom all makt och drog wår jordiske Fader (Adam) till sig i sin klarhet. 23 Cap. Då förbanade Helwetets förste Satan, för det han understått sig att lära försästa Jesus. Men Herrligheters Herre sökte till Beelzebub, Helwetets förste, att Satan i ewiga tider skulle wara honom underdånig, i stället för Adam och hans barn. 24 Cap. Men Jesus utsträckte sin hand och sade: "Kommer hie till mig, alle mine Helige! I, som till mitt besökte äro skapade, men som genom trådet och djefwulen och döden äro i fördömslisen komne. Besökw na genom mitt kerstråd, sedan djefwulen, wärldens förste är fördömd och Döden nederlagen." 25 Cap. Och Herren höll Adam wid handen och öfwerlemnade honom åt öfwerEngelen Michaël, hwilken förde honom och de Heliges skara i Paradiset. Der kommo dem till mötes de ewenne gamle män, hwilke aldrig worit i Hades: Enoch och Elias. 26 Cap. Slutligen sågo de Salige en högst eländig man inträda, med försticknet på sina skuldror och ansigtet lika en mördars. Det war den misshådarn, som war försäst med Christus; men då han trodde på honom och innerligen antropade honom om nåd, gaf Jesus honom ett kors och sade: Wår detta och gick dermed till Paradiset, och om Engelen, som är satt till waktare för Paradiset, icke will inlåppa dig, så wisa honom försticknet och säg: Jesus Kristus, Guds Son, som nu är försäst, har sändt mig hie till dig. Och när Engelen detta hört, upplåt han Paradisets portar, men besallte honom ställa sig litet afsidet, till des Adams med alla sina Heliga och Jesu Christi Nättsärdige först hade ingått.

27 Cap. Dessa woro de hemligheter, som de

håda bröderne upptecknade. Och då man med hvarannan jämförde deras skrifter, befanns, att icke allenast innehåller utan äfwen sjelfwa ordalydelsen woro så lika, att ingendera berättelsen hade en bokstaf mer eller mindre än den andra. Alle detta blef snart kunnigt i Judiska Församlingen; Joseph och Nicodemus förkunnade det äfwen för Pilatus, som bragte allsammans i sin domstols offentliga böcker. 28 Cap. Derpå gick han i Judarnes tempel, församlade de förnämste presterne samt alla Skriftlärde och beswor dem wid Gud, deras Fader, att för honom uppenbara, om de af sina heliga böcker wistie eller utforska kunde, om denne Jesus, hwilken de hade förstått, wore Guds Son, som skulle komma till menniskoflagrets salighet, och inom huru många års tid han skolat komma. Derpå svarade honom Annas och Kafas, att sedan de förstått Jesus, emedan de ej wistie ärt han war Guds Son, förmenande att han genom besvärjningar utswade sådana kraftgärningar, hade de i Tempel hållit en stor Församling, öfwerlagt och jämfört Skrifterna med de bewis hwilka Jesus före och efter sin död uppenbarat, hvarigenom de kommit till wisshet, att han wore den utswade Messias. Swad tiden, då denna uppenbarelse ske skulle, berättade de isynnerhet på dessa Herrans ord till Moses, 2 Mos. 25: 10: Gör dig en förbundsark, två och en half aln lång, halfannan aln bred och halfannan aln hög. Af dessa fem och en half alnar wid förbundsarkens förfärdigande, märkte och erkände de, att wid fem och ett halft tusende år Jesus Kristus i kroppens ark komma skulle. Och då de efterräknade Joseph och Marias slägteled, hwilken war af Dawids ätt, funno de, att denna tid nu samt inträffade. Hwaraf är klart, att den förståtte Jesus är

Jesus Kristus, Guds Son, sann och allsmåttig Gud." — Derefter slutas detta Evangelium med dessa ord: "I den hel. Tre-enighetens namn äro härmed förklarade de handlingar och gerningar genom Frälsaren Jesus Kristus, hwilka Kejsaren Theodosius den Store har fannit i Jerusalem, i Pontii Pilati Rådhus, i de offentliga Böcker, hwilka upptecknade äro i Romerska Kejsaren Niberii Nittonde och Herodis Söns Herodis, Konungens i Galileen, Nittonde Regeringsår, på 23:e dagen i månaden Mars under Judarnes Öfwerstar Annas (som ock het Joseph) och Kaiphas, hwilket (?) Nicodemus efter Herrans kors och lidande på hebräiska i en historica har författat."

Såsom bihang följa 15 Språk och Öfversättningar, hwilka hos Kyrkofäderne förwaras, och tillfästas Jesus Kristus.

Allt omdöme om en öfversättning blefwe wanfligt, utan jämförelse med originaler; och ett sådant — den sista upplagan af Nicodemus Evangelium på grekiska, år år 1816 i Danmark utgifwen af Biskopp Birch — har icke haft att tillgå. Wellerid bör man hysa alle förwöende till den afkningswärde Öfversättaren, som ännu i sina sista dagar icke upphör att sprida ljus och kunskap i ett land, hwilket redan till honom har så många andra förbindelser. Doct. Lössens öfrige skrifter, som bewisa hans förretliga bekantskap med de heliga urkunderna på deras eget urspråk, böra wara ej en börgen för, att meningen här öfwerallt är rätt fattad och återgifwen. Språket är rent och enkelt samt håller en medelwäg mellan det i Swenska Bibelsöfversättningen och det moderna skrifspråket. Måhända kunde dock en och annan oöfrydlig anmärkning göras. Så kallas Pilatus återstådes Prestadent: ett ord, hwilket, såsom utländskt, in-

galunda bår tålas i en biblisk bok, och des-
utom kanhända icke är det egentliga. Nå-
gon gång synes meningen nog mårk och in-
wecklad, såsom i den sist anförda slutmeningen.
Ty, hwartill skall der ordet hwilket hänfs-
ras? Så förekommer ej också denna period,
s. 87: — Här hafwa wi (Enoch och Elias)
ock intill denna dag icke smakat döden, ut-
tan stola wid Christi ankomst återwån-
da, omgjordade med gudomliga tecken
och under, för att dermed strida och af-
dem i Jerusalem dödas, äminstone wid
första anblicken något mårk; ända tll des man
gissat, att dem, om hwilket ord man stannar
i fördragenhet, bår tillsammans med staden,
så att de i Jerusalem är dersamma som bor-
garne eller inwånarne i Jerusalem.

—
Predikningar af Carl P. Hagberg. Fjer-
de Samlingen. Stockh. Grahn, 1818.
163 sid. utom Dedication. 8:o.

Denna Samling innehåller, utom Pres-
dikan på Reforma ionsfesten, Tio Söndags-
Predikningar. Alla utmärka sig af samma
enkelhet, värma och innerlighet, som skaffar
Dr Hagbergs lesande ord, så många upp-
märksamma Hördare och hans utgäna Pres-
dikningar så många tillfredsstälde Läsare.

JubelPredikan föreställer, i anledning af
Col. 3: 16, kraften af Guds heliga ord
på människosinnet "att upplösa, förbättra
och huggwala." Någon hade må hända wid
denna secularist wånar mera lysning uti dis-
ctonen; men man ser Dr Hagbergs trohet i
sitt enkla, jämt flyande, wärdiga språk, och
bår ej ogilla det, hwar och när helst Guds
ord predikade warder. En på Jubeldagen i

Stockholm inträffad omwårlande wäderlek
begagnade Förf. förtrefflige, då han så talat
i slutet af sin Predikan: "Denna högtidsdag
börjades med mårker och storm i naturen, men
molnen stingoas, himmelen klarar, stormen
sagtar sig — Skulle det, i andeligt affeende,
äter en gång, i wår Christenhet blifwa mårkt
och stormigt . . gode Gud! Wårdes upprö-
ka kraftfulla Mån." m. m. Fördelaktigast
utmärka sig, efter Rec:s känslo, i denna sam-
ling: IntrådesPredikan hos H. K. M. Ens-
keDrottningen, på Första Sönd e. Påsk.
om "Jesu Närwarelse hos sina troana wåns-
ner;" Predikan på 10 Sönd e. Trin. Om
"Lättsinnighet och Winningslystnad, såsom ett
folks farligaste fiender;" på 21 S. e. Trin.
"Sann Gudsfruktan bereder huslig lycksalig-
het" och på 24 S. e. Trin. om "Döden,
såsom en Sömn." I den förstnämnda Pres-
dikan, hwilken förtrolig bekanskap med Chris-
tendomens ädlare mystik: i den andra, hwil-
ken grundlig kännedom af människolymnet och
af tidens anda; i den tredje, hwilken klar
insigt i den wigtiga nödwändighet, att inwi-
ga Religionen till Hjertats och Lifwets
Skyddsängel, ända ifrån hjertats första rörel-
ser och Lifwets första förhållanden; uti den
fjerde, hwilket mildt tröstande ljus uspride
i dödens skymning och grafwens natt!

—
Interessanta reflexioner öfwer Winningslyst-
naden och Rårleken; tillika med Herr
Philip Peter Marks märkwärdiga
Ägrenskaps-Historia, af honom sjelf förs-
fattad. Öfwerfärting. Linköping, Pe-
tre och Abrahamsson, 1817. 135 sid.
8:o. (Slut se. N:o 27).

I händelse någon Läsare wore nog nyf-
ken, att wilja göra bekanskap med den i äk-

renskap så olyckliga författarens qvinnliga ideal, vill Rec. meddela en beskrifning på hennes fromma oskuld, husliga dygder, medelmåttiga bildning, samt hela sällhvers-gruppens edslan om företådet med Olympens Gudar och Gracerna. Sid. 127. „Allt detta gjorde och talte hon, utan efterfinnande att hennes halsduk låg neder på marken, och att jag, som var en god tredje del större till väkten, kunde genom öppnningen af snörlitvet upptäcka wisja skönheter, som hon i det minsta wid första beaktelsen welat hafwa fördolda. Hon tillåt mig utan betänksande att trycka sina händer, samt räkna finger för finger och underfundom kyssa, hwarunder hon med mycken listighet berättade, att hennes bröder hade i snaror fångat fogeln, och, såsom icke warande efter deras tycke, bortkastat, hwarupps hon sökt upp honom, igenfunnit, och så länge onsdats, strukit och wärmt honom, till det han omsider återfick sin frihet. Mine Bröder, sade hon vidare, äro mycket tillfianige; de wisja mig först de sädaste foglar, och sedan döda de dem. Eljest, när jag war yngre, brukade de ofta att skänka mig sina foglar, på det de icke wärte omkomma, men de ocharmerrige sällarne återtog sina skänker och för gjorde dem sjelfwe; och på det sättet plåga de mig ännu. De kalla mig wackig; och till äfwenturs torde jag så wara, men det kan jag icke ändra.” — Sid. 132. „Min hustru, så ung hon är, har alla egenskaper af en god hustru — det vill säga, sådan som jag östundat. Hon är uppödd wid swaga inkomster, och har alltså en stark tinctur af sparsamhet, hushålls-krighet och flera dyliga dygder. Hon är uppödd utan finering, och derföre äro hennes ekonomiske omsorger icke disharmoniske med hwad hon nu har att söda, och hwar-

med hon allt stödigt är sysselsatt. Wid allt detta saknas hos henne icke de behagligheter, som man eljest wäntigen vill tillskrifwa fineringen. Hon har ett godt naturligt wett, ett icke genomträngande men listigt och sundt begrep, en snäll och stark ömsinnighet, en ogemildhet och ljuslighet i tal, miner och åtbörder — hennes hjerta framlockar ofta wid ett blott omsaimnande ett par blänkande lärar i ögonen — ett mönster, som kunde tjena en Roman-skriware att afmåla en af Gracerne. (!?) — Ett mönster! — Man måste se henne med egna ögon; med någon beskrifning skulle jag göra henne för när; och — hwad jag wid min första berättelse icke kunde försälja läsaren, emedan kläderna då undanskynde — hon har ett par små nästa fötter.” — Sid. 134. „Somofkost då jag på våra promenader linkade bredwid henne — ty podagran hade gjort mina fötter något blyaktiga — och våra barn sprungit omkring oss, föreställte jag mig denna groupe, såsom Venus och Vulcan, beledsagade af de tre Gracerne”. — Hwem ser ej häraf, att idealet är nog individuelt; men Görf. har nu efter så många pröfwår, slutligen nått den eftersträwade husliga sällheten i högsta mått!! — För att ej södra den, bör hwar och en rättssinnad och öm själ önska honom, att det ej wärte gå med hans äfrenskaps-historia, om han någon gång änyo genomläser den, såsom det gick med honom sjelf i hans andra gifte; hwarom han förtäljer, sid. 61. „Det kom så långt, att när jag såg mig i spegeln, fann jag min mine wara högst enfaldig, ehuru jag förut tyckt den wara en af de aldraqvickaste som någonsin någon menniska kunde hafwa i sin spegel betraktat; och det är en beaktant sak, att förståndet, är besynnerligen i

egenkärlekens händer, som än uppbläser det, liksom en blåsa, och än läter det falla tillsammans, alltså som den har tillgång på mer eller mindre väder."

Förföl till en Historisk-Topographisk Beskrifning om Håradehammars Socken i Östergötland. Författade af U. P. Ekborn. Upsala, Zempel o. Palmblad, 1817, 36 sid. 8:o.

I senare tider, efter det högt påfallande behöfvat af Statistiska underrättelser om vårt fäderneslands inre tillstånd och beskaffenhet, hafva väl några förföl tid efter annan trädt i dagen. Likväl äro de, emot förväntan, icke många. De så som framträda, böra således med uppmuntran emottagas och för allmänheten anmätas.

Den Socken, Hr E. beskriver, är belägen 16 mil från Stockholm och 2 och en half mil från Norrköping. Den består af 62 och 1/4 delar förmedlade hemman, utom särskildt skattlagde Utsjorlar, ångar, torp m. m., som utgöra 36 hemman. Folkenumern 1096 personer (s. 26). I fysiskt-geographiskt hänseende är Socknen hvad man kallar skogbygd,

ehuru intet hemman har öfverflödig skog och anmärker Förf. s. 23, att skogarne äro i afsatagande. Jordmännen äro till det mesta lera, något tall och tungjord. Åkern skötes väl, och är indelad i tvenne ärvågar? Efter muntliga uppläster och de upplysningar som till 1814 års bewillningstaxering i orten blifwit samlade, angående hvarje hemmans åkera jord och hödtägt, belöper på hvarje helt hemman, öfver huswud räknadt, 10 och en half Tors-årligt utsäde i kättere och sämre jordmän, samt 36 parlass hö, deraf 3/4 delar af starr och 1/4 del af hårdwall. Potatoesodlingen är i tilltagande och förmonlig. Lin och hampa odlas blott till husbehof. Utom Spannemål, säljer folket i denna socken, hvarje vinter, i Stockholm något flåsk, jemte kådt, gryn och hvetemjöl (s. 27). Utur sögderitidskaperna har Förf. (s. 25) meddelat ett utdrag öfver Krono utskölderna i denna socken, hvaraf inhämtas att Uppskattningsvärderet, till bewillningens beräkande, å all fast egendom år 1815 utgjorde 260,600 Rdlr. — Förfölige äro ortens Historiska märkvärdigheter, Kyrkan och dess öden, Series Pastorum m. m. utförligt och i allmänhet tillförlitligt beskrifna. Kanste har Förf. gjort den Historiska beskrifningen nog utförlig, på den Topographiska delens beskifnad.

S m å r r e S k r i f t e r.

Underrättelse för Allmogem att bygga Hus af Berbruk. Upsala, Brunzelius, 1817, 16 sid. 8:o.

Enligt anmälan å titelbladet är det genom Upsala Kgl. Landtshushållnings-Sällskaps försorg,

som denna nyttiga Skrift å nyo blifwit utgifwen: Om Åre. icke minnes origtigt, blef den första gången bekantgjord i 1807 års Almanach, med utfatt Författarenamn, Axel Adlersparre, Ryttnästare.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 31.

Lördagen den 1 Augusti

1818.

R e c e n s i o n e r:

Tidens Tecken. En blick på den historiska
Världens närvarande tillstånd af C. W.
Arndt. Stockholm 1818, 203 sid. 8:o.

I anseende till helheten af denna bok är
dets titel wist icke fullständig. Tidens tecken
måste nödwändigtvis endast ensidigt uppfat-
tas, så framt man hemtar dem blott från
det politiska läget af de allmänna Europeiska
ärenderna. Will man af dessa tecken uppgöra
sig en fullständig bild, måste man äfwen es-
serse huru de uppenbora sig i Literaturen, i
Sederna och i det religiösa tankesättet. Äf-
wen saknar man till slut en sådan sammans-
fattning af de särskilda tecknen till en full-
ständig och klar föreställning, och berättare är
denna titel wist icke lämpelig. Men detta
fel får icke skrivas på Arndts utan på hans
Öfversättarens räkning. Originaler heter neml.
Zum neuen Jahr 1816, och Författaren har
de dermed aldrig för ossigt annat, än att med-
dela äfkilliga strödda anmärkningar öfwer de

särskilda omständigheter, hvilka förekommit
honom märkwardigast.

Hvad åter boken angår, skulle man läte,
äfwen om ej Auctors namn wore utfatt, igen
känna det Upphöfsman. Önekligen är Arndt
en Författare wäl icke af egentligt och djupt
genie, men af mycken genialitet, och defurom
agningswärd och intressant för den warma
enthusiasten, den lögande öfweren för sädernes-
land och frihet, som leswer hos honom. Skas-
da blott att den urbryter underfundom med
mera buller än kraft, med mera rök och dam
än lysande och wärmande eld. Allt detta igen
finner man äfwen i närvarande lilla arbete
— annars ett af de bästa, som Rec. haft
tillfälle att se utaf denna Auctor — der detta
buller och dam uppenbarar sig genom ett mo-
notoniskt, beständigt allegoriserande i föreställ-
ningsättet och i wanan att gifwa Exclama-
tioner och Utrop, som omedelbarligen erinra
om den förlurna Sturm und Drang-Perio-
den, i stället för fullständiga utvecklingar och
klara begrepp. Defurom måste denna bok,
på flera ställen, för Svenska Mänsketen

blifwa mindre tydliga, emedan Förf. här och der endast har för affigt, att förhåra det bekanta Tugendbund och anhängarne af dess grundsatser. Deremot måste Boken vara af mycket intresse, såsom användande den håftriga spänning och egna stannskänning, som för det närvarande råder, i synnerhet i Norra Tyskland, der Kurstärne hafwa att rocka sig sjelfwa, om folk icke har mot sin fransyska förtryckare sökt sig andra föremål. Äfwen har närvarande arbete ärskilliga föreräden fram för flere af hans äldre. Så har det en mera jämn stil, en mera stilla genombildad diction, och ett icke så wildt och rått utfarande, som det der råder t. ex. i *Geist der Zeit*. Man blir äfwen här öfvertygad att det icke war något personligt hat mot Napoleon — enligt hvad flere hafwa welat bringa i omlopp — som drifwit Ände till hans håftriga kraftyttring; ty här utvecklar han, att det är det franska wäldet och det franska Politiken, som han, för sin fäderneslands bästa skull, fruktar och afstör, och det så mycket mer, under den tiden denna Politik ledtes och styrdes af en wäldig och tilltaggen kraft, Napoleon Buonaparte (icke Bounaparte, som hans namn här i Boken på ärskilliga ställen skrives.) Det är naturligt att Frankrike måste wara så mycket forligare, än alla de andra europeiska länderna, som det sedan länge skaffat sig ett sådant wäld öfwer sinena, i synnerhet bland de egentligen lärnåma t. alla stater, och således öfwer dem, som sitta wid styrelsen. Och Frankrike har wid så många tillfällen uppåt sin åhåga, att använda detta intellektuella wäld, såsom medel till erandande af ett mera physiskt insprande. Till och med efter den förnedring, som Frankrike nyligen undergått, emedan ännu fremmande härar stå inman d. s. landarmen, har dess Regering

öfrigt låta ana sin tillhållighet af den tendens, som redan Cardinal Richelieu gaf deras Politik. Under all denna eländighet — om märker vår Auctor, sid. 199 — sitter fästänkan ännu på sin gamla paradhäst och i bilator sig, att Engländmän och Tyskar och alla Folk i Europa, som ha lif och duglighet, skola wottaga det franska Evangelium såsom Gudastwar och öfwerfatta det på sin tungomål. Härwid wilja de hafwa så wäl sina politiska, som sina esthetiska och filosofiska läror recommenderade till bendigen åtanka, och den som är ledsen wid deras matta och idagnagiga skrik öfwer politiken för dagen, kan höra på deras klingklang öfwer religiösa, literära och esthetiska ämnen, och han skall alltid så höra samma grundton klinga. Allt är dumbet och uppror, som ej wili erkänna detta dansmåstares folkets öfwerwäld. Så läser man i *Journal des Debats* en lång och bred förkloring mot Hr Schlegels och W. d. Schells öfswärds och kätteriska grundsatser i äffwende på den franska och Tyska Litteraturen, hwilka kallas den Germaniska Litteraturens upproreskri mot den Grekiska, Latinska och franska Litteraturens grundsatser och regler. Så kalla de och af ihel tocksamhet för det Tyskarne tagit Corsiceneens jern af deras skuld drog och tillämpat dem en författning, deras önskingar och böner om ett råttstillstånd och Landständernas återställande för upproreskri; och det selas ej sådana, som troget öfwerlåtts deras oräkter, och winka och hwiska: *Ukten eder; Fransöfverne berätta, att det ser illa och farligt ut hos eder; hwem kan bättre än de weta det?* — Och sid. 16, 17, samt på ett par andra ställen wisar han, huru dessa franska områden i Tyskland öfswärlas och amplifieras. Men det är ej wärd

i Tyssland, äfwen i andra europeiska länder, börjar det Fransyska åter i allt återtaga sitt gamla herravälde. Äterigen fördamma ynglingar till det präktiga Paris; återigen måste alla eleganter derifrån hämta sina kläder o. s. w. Annars ser man juft wid den af de franska grundfästernas magt, då wid de båda Parisfrederna, så föga blef gjort för att verkliga hindra dessa grundfästas utbredande och inflyrande. Ett bland de viktigaste steg i detta öfseende, men som war Auctor ej nämner, war de hoprdswade Konstfästernas återgifning, som af de fransyska sinnade så mycket blifwit tablad, och hwilken dock ej skett med den utfräcka som sig vederborde. Ty det är nödigt, att så widt möjligt är, tillstoppa alla källor till Fransoseriet, och bortskära alla de lockelser som draga sinnena åt Parisergifter. Men detta fransoserande är för de ägta germaniska Nationerna så mycket skadligare och oriktigare, som dessa nationer hafwa, från de latiniserande, en ganska bestämde olika character, hwilken egentligast uttalat sig derigenom, att Reformationen och den constitutionella församlingen tycks tillhöra dem, då åter Papisism och Despoti tillhört Italien, Spanien, Portugal och Frankrike, enligt hwad war Auctor, sid. 155, ganska wäl utvecklar.

Men denna stora politiska anda ger sig äfwen, på ett glädjande sätt tillkänna, på så många andra ställen, der Förf. talar de menliga rådigheternas språk och påminner om Tidens och Nationernas behof af Constitutioner och bestämda styrelseformer. Widare der han, med egna kraftiga ord, vederlägger det man om honom utspredt, att hela hans sträfvande skulle wara, att återbringa alla politiska former i deras gamla sentrian. Swertom är det juft denna lilla bokens högsta försjens och föremål, att utveckla och antyda de

betydliga förändringar i alla former, som närwarande tids mäktiga anda fordrar. Han will blott att dessa förändringar skola sammas med billighet, legalitet och Christendom.

I detta öfseende vänder han först sina blickar åt sin älskade fädernesjord: Tyssland (sid. 33 — 61); uppdräcker med smärta huru det blifwit bedragit i sina förhoppningar; påminner de store magterna, Preußen och Österrike, om den role de för det helas bestånd måste iagttaga, och uttalar det oskämmnas önskingar i öfseende på Tysslands Krigsförfattning, Wäit och Wigt, Wägar och Poster etc. — Derpå flyttar han sina betraktelser till Sverige och Danmark (s. 61 — 84) och den innerliga tillgifwenhet han wid flere tillfällen yppat för det förra af dessa länder, framlägar med dubbel styrka här i denna bok, hvars inledning till och med är en gammal Myth från Helsingland. Han erinrar om den stora wigt, som nordens händer hafwa för hela det öfriga Europas Historia; blickar sorgligt tillbaka på den tid under hwilken Sverige sefwit, förhäradt af Trollkarlar från Frankrike; men med starkt frambrötande glädje ser han uppvaknandet wara nära: "redan strömmar den warma wärlusten, som skall lösa winterns band öfwer Östersjön, och Apollons Swanor flyga klingande förut, såsom den nya wärlsglädjens härölder." (sid. 74.) Deremot anmärker han öppet och utan skoning det felaktiga, som så länge stämplat Danmarks Politisk, och antyder den passivitet som detta land, i dess närwarande bestämde läge måste iagttaga. Träffande skildrar han inwånarne af Hispanien (sid. 85 — 99) deras redliga chevalereskt trogna, religiösa sinnessämning; det öfbeswarliga, och höast besynnerliga förhållande som den nuwarande regeringen mot dem iagtagit, samt ger winkar om de resultat

zer som deraf måge uppkomma. — De som för en tid sedan propheterade Englands snara undergång och urbrottet der i landet af en wild Revolution, hafwa intet medhåll af vår Auctor (sid. 99 — 121), och händelsernas utveckling hafwa gifwit wigt åt hans, of de grundligaste Politici, antagna mening. — Der emot tyckes han icke riktigt hafwa bedömt Ryssland (s. 121 - 136) eller fattat den Plan, som förnyen tyckes utskafat för de mångfaldiga halfAsiatiske och halfEuropeiske folk. Den tyckes sannertligen wara större än att en gång intaga Constantinopel. — Öfwer Italien (sid. 136 — 170) och framsör allt öfwer Rom har han wisserligen uttalat ett sannt, och af historiens vittnesbörd styrkt ord: "att den gamla kyrkan skall begrafwa sig under sina egnas ruiner, om den tilltror sig kunna fortfara att lefwa och herrska i sina gamla former; ty idgås måste allt, som hårdnackadt will bibehålla det gamla då allt är nyt wordet" (s. 162)

Slutligen ändar han med Frankrike (sid. 170 — 203) sin spejande öfversigt och fyller denna betraktelse, fostret af lugn och klar besinning med de wigigaste och eftertänkligaste warningar.

Äf denna korta anmälan torde Läsaren sjelf fattas i skänd att döma huru intressant en bok måste wara, som uppkommit genom ett dylikt genialiskt opplycerande af philosophiska ideer och historiska erfarenheter på dagens politiska angelägenheter, och detta så mycket mera, som denna skrifs rätt lyckligt och säkert blifwit på Swenska öfversatt. Dock tyckas de här och der tillagda Noter antyda en temmelig flugg-rädd tollare, heldst som Dec. tror att man ej har anledning att anse vår Tryckfrihet så inskränkt, eller des beuokare så obscurantiskt sinade, att dese småagriga medel äro nödwändiga. Wår kiwärdige också, att händelsen, på ett

ställe, gjort slikt tillägg af noter nästan blasphemiskt. — Anmärkas måste äfwen, att Correcturen af tryckningen icke blifwit bedrifwen med tillräcklig omsorg.

- I. Berättelse om Upsala BibelSällskaps första allmänna Sammankomst år 1817. Stockholm, Grahn, 1817, 38 och 52 sid. 8:o.
- II. Skara Stifts BibelSällskaps första Årsberättelse 1817. Skara, Lewerenz, 1818, 52 sid. 8:o.
- III. Berättelse om Westerås BibelSällskaps fjerde allmänna sammankomst år 1817. Westerås, Wikström, 1818, 36 sid. 8:o.
- IV. Utdrag af ett Tal wid Carlstads BibelSällskaps första allmänna sammankomst den 20 Julii 1817. Carlstad, Wallenscrona, 1817, 31 sid. 8:o.

Venem ett af trycket utgifwit Circular & September 1816 *) tillkännagof H. H. Erkes Biskoppen och ProCanzlern Doct. Lindblom inskiftelsen af Upsala BibelSällskap, och uppmanade ErkeBispestens Presbyterkap dels att i denna inrådnings deltaga, dels också att uppmantra sina Åhörare att efter råd och lägenhet dertill bidraga. Med hwilket warmt icke den wärdnadswärde Stiftarens uppmaning öfwerallt blifwit omfattad, inhämtas af Sällskapets första Årsberättelse No 1. Enligt bifogad Räknesförreckning hafwa 390 beständige Ledamöter erlagt minst 5 R:d W:co årligen och några deribland 50, 40, och 20 R:d och många 10 R:d. Såsom årlige Ledamöter hafwa omkring 600 personer sig anecknat och be-

*) Se denna Tidn. Årg. 1816. N. 35. Detta Circular har sedermera i Engelsk öfversättning utkommit i London.

talt minst 1 R:d hwardera. Summan af hwar som inom ErkeStiftet blifwit insamlade utgör 2960 R:d 16 s. D:co, samt i Guld 10 Dukater. Britiska BibelSällskapet har welat understöddja Sällskapets första verksamhet med en gåfwa af 300 Pund Sterk, som blifwit indragne och förwerlade mot en summa 3425 R:d D:co. När till dessa bidrag lägges inkomsten för sålda Biblar, har Sällskapets inkomster för året varit 6574 R:d 13 s. 4 rst. Utsigfverna hafwa varit 1684 R:d 1 s. 4 rst., så att Sällskapet för närvarande äger en behållning af 4890 R:d 12 s. Till de fattiga inom Stiftet hafwa 620 Gr. Nya Testamenten blifwit gratis utdelte. Enligt requisitioner äro emot framdeles erhållande betalning 241 Hela Biblar a 1 R:d 32 s. i läderband samt 207 Gr. Nya Test. likaledes inbundna, a 21 s. 4 rst., i Stiftet utlemnade.

Med icke mindre värma för det goda ändamålet, har Skara Stifts BibelSällskap blifwit omfattadt. Ds Stiftelse fædde wid Prestindiet i Skara d. 26 Sept. 1816. De genom subscription samlade Medel hafwa för året utgjort 3695 R:d. 17 s. 4 rst. D:co, hwaribland en okänd gifwit 300 R:d, och en Prestman 100 R:d. Hårtill kommer Collecten i Stiftets Kyrkor Jubeldagen d. 31 Decob. 473 R:d 41 s 5 rst., samt Britiska BibelSällskapets gåfwa af 200 pund Sterk, som blifwit förwerlade med 1988 R:d 27 s. 10 rst. D:co, och enligt bifogade villkor skola användas till gratis utdelning af Bibeln (N:o II. s. 26.) Tillammans stiga inkomsterna för året till ett belopp af 6193 R:d 30 s. 7 rst. D:co, hwarigenom Sällskapet blifwit istånd, samt att hos Swenska BibelSällskapet i Stockh.holm requirera 4150 Hela Biblar.

W. Petrus BibelSällskaps fjerde Årsberättelse (N:o III.) visar att Sällskapet går till

wäga med kannedom och säkerhet i sina åtgärder. "De upplysningaor Sällskapet wunnit om Församlingarnas Bibelbehof, — heter det s. 25 — lemna det resultat att omkring 10000 Hushåll inom detta Stift ännu äro i saknad af den Heliga Skrift: bland hwilka med wisshet hälften äro ufattige: 1000 så bemedlade att de kunna lösa hela Bibeln, med de öfriga 4000 i stånd att högst lösa Nya Testamentet. Till förlog, för att äga Biblar i fördrag åt dem som kunna lösa hela Bibeln, fördras en summa af 1722 R:d 10 s. 8 rst. D:co och till 4000 Nya Testament 1777 R:d 37 s. 4 rst. samma mynt. För att åter kunna förse de ufattiga Hushåll med HelBiblar, fördrades, medan en hel Bibel af Sällskapet ännu kan hållas köpare tillhanda för 2 R:d 28 s. Riksgälds, dock en summa af 8611 R:d 5 s. 4 rst. D:co; men om de förseddes med blott Nya Testamentet, allenast 2222 R:d. 10 s. 8 rst. samma mynt: efter hwilken åsigt af Sällskapets nu warande verksamhets sätt, tillsammantaget med förewarande tillgångar, BibelSällskapets behof och åtgärder synes närmst kunna öfverflås och beräknas. Sällskapets verkningsekrets omfattar 2 provinser, hwaraf den ena är en af de widsträcktaste, folkrike och fattigaste i vårt land. Med sågnad har Dec. således inhämtat s. 27, att Sällskapet sedan sin Stiftelse redan gratis utdelat 1124 Biblar och 2508 Nya Testament, utom det betydliga antal som till det af Sällskapet bestämde lindriga pris blifwit försäldt. Förslutna årets tillgångar hafwa tillsammans tagna utgjort 3803 R:d 11 s. 1 rst. D:co, hwaraf, sedan utgifverna för året afgått, en behållning till nästa år återstår af 2130 R:d 36 s. 3 rst. till förre delen fördrantade.

Så mycket om Årsberättelserna. Dec. får nu tillägga att dessa Handlingar ärförljas af

De vid de ärliga sammankomsterna hållne Tal. Främsta rummet ibland dessa tillhör det Tal, hwarmed Herr ErkeBiskopen Doct. Lind, blom öppnade Upsala Bibeleskullskaps första allmänna sammankomst (N:o I s. II.) Af de sanna och herrliga åsigter det innehåller, tillåter vår Tidnings inkränkta utrymme blott ett och annat kort utdrag:

— — "Wälsignade stund, då den blef bruten, den wandrande boja, som war logd på fria människofjälar, i deras wigtigaste angelägenhet: då den förbudna Tofen, Bibeln, blef frigifwen och återstänkt åt Christi församling. Ja, med råtta må wi wälsigna Guds stora werk, Reformationen, och wi skole göra det, om ock uppenbare eller hemlige anhängare af Påwifka wilsfareller trodde sig, i des tillfälliga, eller af des moifständare förantända följder, finna skäl att lasta hwad Erasmus behagade kalla den Lutheriska Traditionen. Hade man alltid warit lifwad af samma ande, som den oddblige Luther, hode man fortgått på hans wäg, forskat, som han forskade, pröfwat, som han pröfwade, det wille säga: andeligen, så hade Christna församlingen icke framställt det förargliga skädespel, som blef uppförde i en sednare tid. Men det dröjde icke länge, för än man åter började skänka öfwerlygelsen inom sselfgjorda skrankor, och, såsom nära Gudomlig, göra gällande den mensklige form, inom hwilken man wille innesluta det Ewiga och Wändliga. Det blef snart ett brott, att följa Pauli regel, att pröfwa allt och behålla det goda, Mensklige auctoritet, fast under annat namn, upphöjdes åter på Trones domaresäten. Religionen förwäplades med Theologi; Theologien blef Polemik; Polemiken kättermakeri; kättermakeriet förföljelsesinika. Till lycka gafs det ingen Inquisitions-Domstol i Protestantiska

Länder, men wången tänkande och redlig man rönte dock kånbara följder af sitt mera liberala tänkesätt.

Imedertid, sedan Philosophien blifwit ämsom anlitad och förkastad, lät den sig lös från Religionen, än förde i hwirflarna af det Cartesianiska Twiflet, än stänkt i djupet af den Spinozistiska Naturheismen, än swäfwande omkring på erfarenhetens salt, sökande hänföra alle till ett sinligt intryck. Oron uppreste hultwudet. I Protestantiska Länder hade hon ej borde winna någon framgång. Men då Frankrike, om ej des Moder, äminstone des Amma, började gifwa ton åt hela Europa, des Literatur öfweralle blef råddande, des smak mönstret för alle, så i snillet som modernas werld, är ej underligt, om den mer eller mindre uppenbara Orro, som rådde hos des förnämsta Skrifställare, insmög sitt gift äfwen i Protestantiska Länder, och efter hand utbreda sig äfwen här, med des söderliga följder, naturalism, indifferentism, ljumhet, ja äfwen förakt, för den uppenbarade Religionen. Detta wifade sig först hos de högre Stånden, sedan i den mera bildade Medelklassen, och blef ej heller utan synbar och skadlig inflytelse på Samhällets öfriga medlemmar. Helgedomen war anfallen, än med så kallade skäl, än, och det oftare, med ett hänsligt förledigtande. Des grundwal, den Gudomliga uppenbarelsen, undergräfwades. Den Heliga Skriftes anseende förfdll. Des läsning och begrundande blef allt mer och mer äfidosatt. Man rustade sig med Titanisk djerfhet mot Herran och Des Smorda. Det blef först fatt i fråga om det gafs en Gud, och sedan i orons philosophi, att det icke war någon. Man såg swillen förena sig att nedbröta Helgedomen, och deras anläggning, ehuru efter

deras ödd, gå i fullbordan i det olyckliga Frankrike, der man först decreterade, att det var ingen Gud, och sedan lika hänsigt motsatsen.

En stod Religionens sak för några decennier sedan, och ämnade i en följande tid försörja Ordon att göra nya Profetor, snart i alla Länder. Huru skulle detta onda hämmas? Genom människowisdom? Man försökte det. Ordon ropade på fri undersökning, och då detta, ehuru i helt annan afsekt, äfwen war Protestantismens grundfars, ingingo tidens bättre Theologer deri, utan att bespara någon annan följd än den önskade, att Christendomen skulle utgå mera ren ur denna pröfningsproces. Det har skett, men icke genom människowisdom; Medgifwom der; stora äro de Theologers förtjenster, som, med snille och kunskap att måta sig med Ordons kämpor, i Tyskland och annorstädes framträdde. En Döderlein, en Jerusalem, en Morus, en Spalding, andre, så wäl döde, som ännu lefwande, äro namn, som intaga ett högt rum i Kyrkans höfder; och nä aldri den tid komma, då Protestantiska Kyrkan skulle wara i sked af sådane Män.

— — Men med allt detta är det dock aneligt, att man, utan en högre ärgård, ännu icke skulle äga annat än förberedelser, att dessa bemödanen dock aldrig i det hela kunna wara eller blifwa afslutande, icke alla männeligen återlösa Religionens flydda anda. Det låg i deras natur, de woro icke mindre tidens barn, än Ordon sjelf: de gingo mera ut derpå att afhålla Ordons anfäll, än fördraga Scenes seger; mera att skudda människosinnet mot tidens willor, än att låta det stå, da sanningens ljusa dag. Med allt detta, utan desse Christlige Livares, i afscende på tid och omständigheter, wila bemödanen, hwad skulle följden blifwit, under en period, då men-

niskosinnet sträfwoade att kasta af sig alla band? Men också, hwad skulle den blifwit, om man stannat wid dessa ärgårder, om man trott, att nu allt wore gjordt, hwad geras borde. Och huru många, som kallade ett uppkommet medel till af Tro och Ordon, en sammansmältning af människolöshet och Guds wisdom, för Christendom, ren Christendom, de sälla komliga Religion! Huru få, som säga och erkännde att Religionen hwilar på sin egen grund, oberoende af menskelig wisdom, själfständig som det ewiga Ordet. Sanning, den sednare willan hade kunnat blifwa wärre än den förra. En uppenbar fiende är bättre än en lummwån. Den som icke med mig är, råder Jesus, han är emot mig. Hwafort duger ingens städes, minst i Religionen.

Om således en ny wäckelse skett, till Christendomens fördel, om i våra dagar dessa anda börjar lösa böra sig nästan i alla Länder, bland snart alla folkslag, om man, efter en lånwarig förwillelse, börjar erkänna, att Jesus Kristus är Herren, Gud Fader till ära, att hans ord är den enda lefnings till lifwet, hans dyra försoningslära den enda borgen för våra högre förhoppningar; om man öfwerallt börjar blifwa mera angelägen att utspida den Heliga Skrifte, och äfwen för Kyrkans fattiga öbo sätta tillgången der till; om detta aktningewärda Samfund, som här i dag sommanträdde, vittnar om det samma; om, med ett ord, en stor och märkwärdig brytning föregått och ännu föregått i det allmänna tänkesättet, till Christendomens omkliga fördel och själars saligher, så kan detta wisstligen icke härledas från några blot förberedande anstalter, från några blot menskliga bemödanen, så berömliga de än må wara. Och om i våra dagar, sedan man försökt alla möjliga vägar, att på egen hand fram-

redånga till Wisshetens Tempel, en Philosophi uppkigt, som säger sig utgå från Hjelwiva Christendomens princip, och gerna talar des språk, så är wäl det större eller mindre goda, som denna Philosophi innesattar, intet annat än en uppenbarelse af samma Andå, som redan före denna philosophies uppkomst, och oberoende af all philosophi, först i England hos Christlige Menniskowänner wäckte den stora tanke, att låta Evangelii ljus utgå öfwer all werlden: en tanke, hwilken liksom med electrisk kraft, inom kort tid bemågtigade sig så mångas sinnen, att den redan utbredt sig till nästan alla Christna Länder, och öfwerallt med större eller mindre, men alltid friskostiga bidrag af det Brittiska Bibel-Sällskapet, grundlagt förträffliga anstalter till den rena Bibliska Christendomens utspribande.

Hwar skole wi då söka orsaken till en så litet förmodad, så litet af tidens tecken förbehådd förändring? Tidshwarfwerens Öro hade hunnit den gråns, der des stolte höllor skulle lägga sig; ja; men hwem har med ewig nödwändighet stadgat den? Det mensklige förnuset hade genomgått sin criss; ja; men hwarför icke så snart ödden, som lifwet? Tidens händelser hade wäckt den flumrande om tankan för det enda nödwändiga; ja; men hwem har styrt den? Wolnen skulle wäl en gång skingras och ljuset framgå; ja; men hwarken deras skingring eller ljusets framträdande war menniskowerk. Lärom os med tillbedjande wördnad för den ewiga Måte, som storer allt, som just då herrligast uppenbaror sig, när menniskoförmågan neddignar i sin wanmakt, erlånna: Af Herranom är det skedd och ett under för wåra ögon.

Ja, han har byggt sin församling, icke på den lösa sanden, utan på ett hålleberg, der hon trottar storm och flod, och sagt att hells wetes portar icke skola blifwa henne öfwermå-

tige; Han, i hwars händer Fadren lagt församlingens öden; Han, Jesus Kristus, den samme i dag och i går och i alla ewigheter. Han är det, som under alla tidens former upprätthållit sitt werk, alltid ågt ett urwalde antal af trogne Wänner och Bekännare, som icke höst knå för Baolim, utan twagit sina kläder rena i Lambiens blod; Han är det och, som nu, genom sin anda, werkar denna underbara förändring, hwaröfwer wi glädjas, och i följd af hwilken också wi äre här församlade.

Jcke wägar jag öfwerlemnna mig åt det hopp, att inga widare öwäder skola inbryta öfwer den Christna församlingen; jag tror fastmer, att den alltid måste wara i strid på jorden; men om den Hjeliga Skrift icke är menniskors utan Guds ord, om den är Guds kraft och Guds wisdom, och källan till alle werklige ljus, all sannskylldig förädling, all waraktig tillfredsställelse; så kan des allmänna utspråkande och läsning icke wara utan wålsignade följder för Gollan. —

Derndst wille Rec. utmärka No IV. Detta Tal, tryckt endast i utdrag, tecknar i strödda drag Bibelns utspribande och Christendomens framsteg ibland Hedningarne. Till formen är det nog rhapsodiskt, men skall icke läsas utan intresse. För öfrigt är Förf. icke b'and dem som wilja, att alla Tal hållne wid Bibel-Sällskapernas sammankomster skola alle framgent af trycket utgifwas. De många rätt medelmåttiga Tal, som hittills blifwit tryckte, och som, på det rum och för de åhörare de höllos, förmodeligen gjort all den werkan de kunnat åstadkomma, förånleda äfwen Rec. att förseja sig med hwad den wårde Förf. i detta ämne genöft i början af sitt Tal uttrat, och öfskar således att hädanefter höfist sålån och endast Tal af utmärktare wårde måtte till tryck besördras.

L i t e r a t u r - F i d n i n g .

No 32.

Lördagen den 2 Augusti

1818.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till Hufvudämnen och Texter för samtelige Söns och Högtids-Dagarne i Året. Gemte föregående Tankar om Helge- och Prediko-Dagar utom Söndagen. Carlcrona, Swinhufvud, 1818. 37 sid. 8:0.

Förslaget och de föregående tankarne äro af olika hand. De senare, som gäfwat anledning till det förra, innebälla dessa förenade önskingar, att de wänliga Pasjons-Predikningarne, alla öfrige Becko-Predikningar i städerna, alla Annandagar och mindre högtidsdagar skulle indragas; Historien om Jesu lidande och död föredragas på Långfredagen och några föregående Söndagar; Högmåso-Texterna för Trettondedagen Mariä Bebedelsedag och Christi Himmelfärdsdag bibehållas för någon motsvarande Söndag. Förförmenar, att dessa af honom så kallade extra Helge- och Prediko-dagar bidra till osedlighets och utswäfningars befordrande.

Sålledes dessa 3:ne Annandagar och de sista nämnde trenne Högtidsdagar? ty de dagar, på hvilka Pasjons- och Becko-Predikningar hållas, äro ju ej tillika werldsliga Sabbater, som genom tillåten eller af Staten fastställd arbetsleghet lemna tillfälle till osedlighet. Rec. fattar derför ej sammanhanget eller grundkraften af Förf:s påstående i detta afseende. Han tror blott, att, sedan Kon. Gustaf III. genom 1772 års förordning, indrog så många extra Helgedagar och sedermera Söndagarne blifwit öfverskyttade på Söndagar, har Samhället och Söcknedagslifwet fått nog, på sin lott af arbetsdagar, utan vidare tillökning. Att årets 3:ne stora högtider firas hwardera i 2:ne dagar och att Christi himmelfärdsfest har sin egen Dag, anses Rec. lika fromt och tillbörligt, som han aldrig kan öfvertyga sig, att dessa få högtider, bibehållna bland oss, skulle befordra osedlighet eller, afskaffade, skulle minska den. Om och Mariä Bebedelsedag och Trettondedag Jul med mera skäl öfverskyttas på Söndagar, så wille Rec. i deras ställe in-

göra 2:ne andra högtidsdagar. Deras föres
mål äro ämnen för alla frömma hjertans on-
dager; de borde och därför inwigas till Högs-
tider för allmän andagt. Först en Skördes-
fest. Lyckarne hafwa länge haft sin Erndtes-
fest. Man säge ej, att vår sjerde Bönedag
har des betydelse. Den begås blott, såsom
en politico-religiös Tacksamhetsfest i allmän-
het. Att Gud krönte året med sitt goda, els-
ker i den förbrännande Solstrålen och öfver-
flödande stoben talar sitt WarningsSpråk till de
lättsinniga människohjertan, är en hög, men dels
allt för mycket förgäten, dels allt för litet
förstådd Sanning, som förtjenar att upplif-
was i en egen högtid. Den skulle bidraga
att sätta Religionen i nära, heligt samband
med ett af de wigtigaste jordiska lifwets för-
hållanden. Högt är detta behof på en tid,
då man hörer klagas, att Religionen är i ett
skulldighetstillstånd, antingen af hypersthenisk
reflexion eller asthenisk mysticism, begge af-
fælde från lefnadens och hjertats helgedom,
der Religionen skall uppbera sin friska kraft
och herrligheter. En annan högtid fattas of-
också. Det är en fest till minnet af våra
döda. Denna fest war en af Christenhetens
första högtider; och berättelsen om des firan-
de kan man ej läsa hos de gamle kyrkosåderna
utan helig rörelse. I Preußen har denna år
de döda helgade äminnelsefest nyligen uppstått
i ny herrlig gestalt. Denna i sin idé så in-
nerligt religiösa Högtid, borde firas wid hwar-
je slutande års skymning, d. 31 December, el-
ler, såsom Wårsdags Ottesång, i det börjande
årets gryning. Dödens skymning, ewighe-
tens morgonrodnad, tanken på de dödas dyg-
der i lifwet och hwila i grafwen, på förgån-
gelse och obdödlighet, på skilsmåkans smärta
och återseendets fröjd; hwilka wigtiga affe-
der är det förswinnande, hwilka wigtiga häls-

ningsord är det ingående året! Dessa twen-
ne fester ingå så uti det religiösa lifwets ans-
ta, att Rec. anser deras införande af en owilla-
korlig nödwändighet, och tänker derwid med-
glädje, att detta förslag skall behjertas af de
Upplyste Män, som nu äro sysselsatte med E-
wangelii Bokens förbättring.

Sitt nit för de extra Helgedagars indraga-
ning, motiverar Förf. vidare med följande
satts, "att de uttröta Predikanten samt be-
taga honom tiden att förswarligt utarbete och
i minnet sätta sitt offentliga Tal för Sön-
dagen." Rec. medgifwer, att denna satts
kan äga sin riktighet åtminstone 2 gånger
om året, neml. wid Påsk och Jul. Men
dessa högtidsämnen böra för en Präst wara
lätta att bearbeta; och han kan på förhand
wid lediga stunder bereda sig dertill. Men det
skulle inträffa hela året igenom, om Förf:s
påstående wore sant, att "en Predikant med
wanliga kunskaper och Åmbetsgäfwer behöf-
wer tre dagar för att förswarligt skrifwa sin
predikan och tre (?) dagar, för att öfwer-
läsa densamma," då han N. S. sjelf uttänkt
och i tre dagar skrivit den. Rec. menar,
att den, som behöfwer 3 dagar för att öf-
werläsa en sjelfständigt utarbetad Predikan,
den der skall räcka trefjerdedels timma, bör als-
drig ingå i Presttjenst, för att predika. Datt
hwarje Predikant lika wist alltid använde 3
dagar för att skrifwa en Predikan, som han
sedermest på tre eller högst två gånger tre
timmar kan öfwerläsa den! Likwäl medgifwer
Rec. att, för mången Kyrkoherde, som utan
medhjelpare samwetsgranne will bestrida sitt
Ejdlawördarekall och redligen föda alla de
bigdrottäl, dem Staten i förskadt mått ålaga
Honom, såsom des Ejenare, ja äfwen för
mången Commminister, som nödgas lefwa och
röras i jordiska näringsb. symmet, måste pre-

Bilandet ofta blifwa antingen en bisak, eller en förkrostande, själs och kropp's krafter utmattande börda. Men lättas då denna börda, om 6 eller 8 helgedagar indragas? Ja, om tillika PassionsPredikningarne förswinna. Förk. Kan dock aldrig på allsware mena, att det herrliga, widt omfattande, outtdmliga ämnet om Jesu lidande och död kan "utförligen fördragas och förklaras blott på Långfredagen och några föregående Söndagar." Ej skall någon redlig Prest, af råddhåga för mödan, willa, att denna lefwande källa till menskohjertats försoning och tröst och kraft och wisshet så uttorkar. Dessutom, wid PassionsPredikningarne på landet insinna sig årets Catechumeni. Hwad kan Rönare wäcka och stämma deras sinne till heliga, allswarliga berättelser, hwad herrligare bereda hjertats jord att emottaga underwisningens åbla såde, än en föregående stilla andagtsstund i templer, der den ewige Frälsaren i mångsaldigt wårlande gestalter framträder alltid den samme, alltid lika tillbedjanswärd, alltid Guds herrlighetssten. Men PassionsPredikningarne bewistas ej? Nog, att de bewistas af de unga SkriftBarnen. Hwarje Christelig ReligionsLärare skall känna sin möda belönt, om han i deras späda hjertan kan intrycka en djup outplänlig kärlek för Kristus, den plågade, lidande, döende Werldsförsonaren; och då dessa extra helgedagar wäl ej kunna sägas befördra osedlighet, så måste de dock få bibehållas. Nå föröfrigt, såsom Förk. önskar, Wecköpredikningarne förwandlas till Christendomsförhör. Förks utlåtande om dessa förhör's ändamåls enligare reglering, är grundligt och förtjenar mycken uppmärksamhet. — Ehuru Nec. således i det hela ej kan gilla Förk's åsigt, så hembär han dock sin skyldiga, omwungna gård af agtning åt den frimodiga och allswarliga

nittålfan för praktisk Christendom, som öfwerallt framlyser i dessa Tankar. Förk. önskar dem på 2:ne grundprinciper, först "att genom de större högtidsdagarnes öfwerflyttande på Söndagen, skulle de winna ökad helgd; Dernäst, att igenom hwarje större högtids inskränkning till en enda helgedag skulle icke få anledningar till wanhelgd inskränkas och, i följd deraf, flere oordentligheter utelämnas." Nec. anser den förre principen i psykologiskt afseende twiswel underkastad, och den senare i sin widsträcktare tillämpning wädlig. Men för en fullständig utweckling och bewisning af detta påstående fordrades att skrifa en half Bok.

Om sjelfwa Förslaget till Texter kan Nec. wara Fortare. Dess författare har welat öppna ReligionsLäraren tillfälle, att i System kunna framställa Christendomens Lärobyggnad, och har derföre följt i sina ämnen den ordning Hr DomProsten Doet. Wallin uppställde i sitt Förslag till PsalmBok. Der Nec. granskar de föreslagna Texterna, äro de med afseende på det bestämde hufwudämnet wäl walda, ehuru ofta långa och sammansatta af strödda Bibliska episoder. Men då Nec. anser den total reformation af våra antagna årliga PredikoTexter, hwilken Förk. föreslår, för närwarande allt för betänkelig, att ens kunna komma i fråga till antogande, will Nec. ej ingå i en närmare granskning. Med allt det wärde Nec. sätter på Förk's möda, tror han dock, att Förk. på sin faststälde synpunkt ej nog betänke, hwad tidens anda fordrar och yttre omständigheter tillåta. Följande är Förk's schematism: Första quartalet: Året börjas med Nyårsfesten och på den följande 12 Söndagar efter Nyårsfesten; Passionsfesten (Långfredagen). Andra Quartalet: Påskfesten med 6 derpå följande Sönd

dagar efter Påskfesten samt Pingstfesten med 5 Söndagar efter Pingstfesten. Tredje Övertalet: Midsommarfesten och 12 Söndagar efter Midsommarfesten. Sjunde Övertalet: Kyrkörens (eller Michaëlla) festen, med 10 följande Söndagar efter Kyrkörens festen; Söndagen före Julfesten; Julfesten och Söndagen efter Julfesten. Om Rec. undantager de för allmänheten betydelselösa benämningarna Septuagesima och Sexagesima, så finner han ej någon förändring af de gängse Öns och Helgedagsnamnen behöflig. Ännu mindre tjenligt anser han det, att utesluta från den Ecclesiastiska Calendern Fastlags-Söndagen, Söndagarna i Fastan och dermed alla de heliga minnen, som wid blotta dessa namn förtäta sig i fromma hjertan.

Dalens Öner. Af Fr. Ludv. Zach. Werner. Öfversättning. Andra Delen 173—277 sid. 90 sid. Tredje Delen 91—313 sid. Stockholm, Ebersborg, 1817. 8:o.

Närvarande förgesfel innefattar tvänne afdelningar: Die Templer auf Cypren samt Die Kreuzbrüder, hvardera innehållande sex Akter. Öfversättaren har utgifvit detta skådespel, som i originalet är ofdeladt i tvänne medelmåttiga band, i tvenne häften (ty i vårt land utgifves allt brochurvis); så att den andra delen innehåller de två sista akterna af förra, tillika med de tvänne första af senare afdelningen. Öfversättaren så väl uskiftens värde som Öfversättningens förtjenst, har Rec. wid granskningen af

1:o Häftet, redan uttrat sin mening *): han är således, i hänseende på de föreliggande, med mera förhet gå tillwaga. Först vill han betrakta detta verk såsom öfversättning; men måste derwid endast inskänka sin åsigt till bedömandet af förra hälften af andra Delen, emedan han ej äger mer än 1:o Delen af Originaler, att dermed jämföra. Så wide han dock af denna jämförelse kunnat svara, synes Öfvers. wid utarbetandet af de nu i frågavarande delar, lagt en mera omsorgsfull hand, äminstone har han ej der kunnat lå många grofva misstag om tillwaga ordaförståendet, som i detta styckets redan granskade första tredjedel. Wellettid lemnar också tolkningen af de båda sista akterna af första Afdelningen — med hvilka Rec. af redan uppgifna skal ostenast kunnat spölsätta sig — anledning till en och annan onmärkning. Öfversättningen är ännu i allmänhet nog flastvis, hvilket dels gifvit det hela en vis stelsighet, dels förändrat till äfkilliga hårda ordbruk, apostropheringar och constructioner, t. ex. pelrar (?) sid. 175, häligt ("Vera pendikeln ljuder häligt ner," s. 173) o. s. w. Af samma anledning har Öfvers. sett sig nödsakad, att än efter rhytmens fordringar förslunga än förkortade wisa namn, (så nyttjar han t. ex. både Agnes' och Agneses' i genitiv) eller också med helt olika accent, (så använder han samma persons namn, Agnes, än sou trechs å sou jomb). Genom denna trållaktiga rådfra för bokstafwen, har versen också ej sällan nog mycket lidit; eller hwem igenkänner följande rad, s. 233:

Gaydeauatan går ned mot Seinesströmmen
såsom verkliggen jambiff? Sådana fel hade ofta med ett par penndrag kunnat afhjelpas.

*) Årgången 1817, N:o 21, 22 och 29.

S. 177. Det detta hufvud blekte tyranni,
är, dels igenom ordfällningen, dels därför att
Öfvers. onddigtvis utbytt hieska mot huf-
vud, icke så tydlig som den motsvarande vers
sen i tyskan:

Nuch diesen Scheitel bleichte Tyrannei.

S. 177. Agneses så lida ungdomsblommor
ger också en annan mening än originale's ut-
tryck: deiner Agnes hingewürgte Blüthe.

S. 180. Må hon förstå det, fruktansvärde?
(Furchbare! Darf er es vernehmen?)
Meningen är: Är det honom till året, att
förnimma sagan? Att höra och förstå en
sak äro två olika ting. — S. s. läser Öf-
wers. en Niddare med svärdet omkasta bla-
den i en bok som han läser.

S. 182. Men hjertat blödde och förtorrade,
Och lemmarne förtorrade och blödde,
Och föllo af, den ena på den andra.
Att en lem, eller hvad annat fastigt ting som
helst, först förtorrar och sedan blöder, är
stridande mot alla fysikaliska lagar. Dens
na orimlighet blir så mycket mer synlig ge-
nom kontrasten med den södra versen, der
hjertat följer naturens rätta ordning. Ori-
ginalet är fritt från detta mistag:

Da blutete das Herz ihm und verdorrte,
Und alle Glieder bluteten und dorrteten,
Und fielen ab, das eine nach dem andre.
Borstwängel har nödgat Öfvers. att i sista
raden i st. s. efter, nyttja pron. på, hvilket på
ett onaturligt sätt förändrar meningen; ty om
en människas lemmar efterhand lossna och of-
falle, falla de ej tillsammans i en enda hop.

Sid. 184. vidrör Adalbert ett gullhjerta
och ropar: "Ja, hvilken frost!" — I Ty-
skan står väl Frost, men det betyder kyla:
om det vi mena med frost, är här icke fråga.

S. 185. Min Herres förs. — — Man

nyttjer ej i vårt språk detta uttryck till
Gud.

S. 207. Jag ensam skulden var till allt hans
oskäl,
(An aller Unbild war nur ich
die Schuld).

Ordet Unbild är svårt att återgifva; men
af alla ord som härvid kunna komma i frå-
ga, var väl oskäl det minst lyckliga. Sams-
ma oskälige uttryck förekommer jemväl på den
följande sidan. Der träffar man också ordet
krakel, hvilket man knapt väntat i en tra-
gedi. Vidare läses der stonligt, i st. s.
skonfamt; ett provins-uttryck, som icke är
mer välkljudande, än detta senare..

S. 285. Ej tyranniet dömmar mera själsflokt
än lagen, efter tveke frufvad om.

(Die Tyrannei übt schönere Will-
kühr nicht,
Als ein Gesetz, nach Gunsten unges-
deutelt).

De båda svenska verserna äro nästan obegrip-
liga. Schönere Willkühr äben betyder des-
utom ej att handla själsflokt, utan egen-
mäktigt.

S. 226. I det grå Munkelöfret.

(In der grauen Mönchen Kloster.)

Ett mistag. Vår heta: I Gråmunkelö-
fret, ty här är sedgan om en särskild Munk-
orden (Franciscanerne), som utmärkte sig ge-
nom sin grå klädnad. — Så betyder också
sid. 235 Königsbube — hvilket Philip af
Anjou kallade den föräldrige Konung Philip
August, — icke "den krönte Furken," (ty
Bube betyder aldrig hof utan goffe), utan
den krönte pilten. — Vidare beröber, sid.
243, råstigt icke wild, (hvilket desutom ej
passar i sammanhanget); icke heller ein wack-
rer Bube en munter pojke s. 242: ordet

hurtig synes Dec. på detta ställe varit det egentligaste.

Sid. 239. beskriver Philip för sin son en vis person, för att erfara om hon var densamma han har i sigte och nämner, bland andra kännetecken, äfven hennes schlanken, edlen Wuchs. Öfwers., som blott haft rum för det ena epithetet, har walt det senare, då twertom det förra synes wida mera karakteristiskt. Denno flicka hade — så trodde åtminstone hennes älskare — redan afidit: sonen, som hianer faderns beskrifning träffa in på sin trolofwade, swarar:

Ja, Vater; ja, så hennes barm ser ut,
Dock bildningen oändligt fönare.

Ett swor som förmodligen ej hade gifwit fadern stor upplysning. Ty hwilken kan här utgäsa den rätta meningen? Ännu mer har Öfwers. ökat dunkelheten genom förwandlingen af imperfect. (sah) till präsens (ser). I urskriften är meningen lika så begriplig som enkelt kön:

Ja, Vater; ja, so sah ihr Schatten aus,
Doch die Gestalt, o Gott, unendlich
schöner!

S. 243. . . . wi då, uti en usel båt
Ät Cypern lystade.

Öswenska. När betyder lyfta densamma som segla (schiffen)? Skall ankar förstås under, så lyftes intet ankare i en båt, ej heller säger man: lyfta ankar åt en ö, så wida man också här ej måste spilla meningen med en ny öswergången sats, t. ex. för att begifwa oss till (Cypern).

S. 261. War det det för jag gaf dig winkelmättet
Att dina egna winklar dermed mäta?
Wäl är det godt och regelrätt.

(Schliff ich dir darum nur das Win-
kelmaas,
Dir deinen eignen Winkel abzumessen?)

Swär, er ist gut und regelrecht).
Man ser att Öfwers. här missförstått författarn. Också har den swenska tolkningen ingen mening. Det är winkeln, ej winkelmåttet, som Mästaren kallat god och regelrätt.

S. 261. . . . Akta du

Ditt Tempel sjelf! Kung Henrik er företan

Sin krona aktar: det är som sig bör.

Här har Öfw. åter tagit wisse om ordaförstånder. "Akta ditt tempel — låter Konungen swara: — jag skall nog för er akta min krona." (König Heinrich wird für Euch die Krone hüten).

I Prologen till den följande afdelningen förekommer ett ord, som är lika nytt, som språkwidrigt: grifningsplats. — Sid. 21. läser man sjelfbeundran, der sammanhanget gifwer anledning till den förmodan, att i urskriften måtte stå Selbstsucht, hwilket betyder egoism. Men då Dec., som redan nämnde är, ej har något original att jemföra, will han ej på blotta gifningar grunda sitt tadel.

(Slutet följer.)

Sorge-Zal öfwers Högkåliga Hans Majestät Konung Carl XIII, Sweriges, Norriges, Götthes och Wendes Konung etc., hållet, den 26 April 1818, inför Frimurare Samsundet i Jönköping, af Carl Emanuel Berell, Commminister i Kellérö af Werid Stift. Jönköping, Landström, 1818, 16 sid. 8:o.

Skriften hör till de, både i afseende till omfång och innehåll, högst obetydliga, hwilka

med några rader kunde anmålats, om icke tom-
heren och den andeliga fattigdomen här ej wo-
re smyckad med de wibunderligoste blommor,
och framträdde med den påsande och prunkan-
de sjelfskärlek, som påkallar en födre uppmärks-
samhet. Högt jämmerligt måtte det stå till
med Grimurare: Samsundets i Jönkö-
ping, oratoriska förmåga och omdöme, då
det, wid ett tillfälle af en så hög och djup
betydelse, som den sista Konungens död, kun-
nat winka vår Talare "att stiga fram och
gråta" ibland sig. Men så mycket mera syn-
nes han sjelf wara medweten af den oratoriska
Hedersbänk han i samsundet innehar, och
arbetar dertill af alla krafter att med buller
och ståt försvara sin höga plats. Det föres-
faller Nec. som om han såg framför sig en
talare, arbetande med händer och fötter, stam-
pande och slånkande, med blånade och förryk-
ta anletsdrag stuligen utbrista i en oratorisk
öfwer, och framkläcka ett wältaligt öring, det
han behagar kalla: Sorgetal. Kanorlunda
kan Nec. ej förklara födelsern of allt det wid-
underliga och kryskade platta, som nu isä-
gar warande skriften innehåller. — Talaren bör-
jar med att angifwa, att "då bland de arbetar-
re, som närmaft omgäfwö of, en wän, en broder
föll, då gåstwen J mig en wink att stiga fram
och gråta wid hans minneswärd, ty naturen
rekade mig snillets örnwingar(!), men gaf mig
i så mycket ömrigare mått känsla och tårar."
Men wid detta tillfälle hade områder af det
fått, hwilket hans tårar skulle öfwerflösa,
fått ett födre utrymme, hwarföre han nu
besinnar sig, att "ett helt Lands förlust skall
representeras genom hans klagan; miljoner
saknad yttra sig genom en enskild mans tår-
ar," och frågar sig sjelf: "Huru skall jag kla-
ga? Huru skall jag gråta?" Dertill låter han
på sin mycken blygsamhet, sågande: "Förlä-

ten mig, Bedder, detta preludium af mitt
misstroende till mig sjelf — — förlåten mig,
om jag någongång skulle synas mera sjelf gräs-
ta, än wara omtränkt att wäcka tårar hos
andra." Nec. hoppas dock af de åhörandes
rena sinnen för det rätta och sunna, att då
talaren "lyntes gråta," de verkligen sålde
tårar öfwer honom och hans wältalighet!
Dock, snart repar talaren åter mod och fort-
sar bullrande, (s. 4): "Sanning och saknad
äro de stora föremålen för mitt tal. Det är
sanningen, som här wäcker saken; men hur
ru hindra den sednare att icke begå faders-
mord? Huru hindra känslan att icke öfwers-
swalla verkligheten? Huru tillintegrodra Opti-
kens lagar, och hindra det gråtande ögat att icke
genom sina tårar se hela den stjernströdda him-
melen, då likväl blott en enda stjerna tin-
drar för dess blick? Dock — känslan är san-
ning öfwen så wäl som föremålet; det inre se-
nomener äger en lika öfvsjord verklighet, som
det yttre; låten mig dertill upplåsa mitt län-
ga, förfärliga sorgetal; tre ord skola innefat-
ta hela dess rikedom af underdelningar och bil-
der — conclusionen till tre århundradens herr-
liga prämissor; sjelfprämissen till vår sakens
pändeliga ledslut — hwarföre träder ingen
fram att lägga handen på min mun? (Detta före-
undrar sannetligen öfwen Nec.) — Carl XIII.
är död!" — Är icke detta den wildaste gallo-
mathias?! Grätaren fortsar, sid. 5: "Men
som blygt och försagt barn will jag fasthålla
mig wid den moderliga naturens klådesfäll,
den jag en gång wägar fatta. — Den fä-
tiges hydda bränner — Anblicken af lågan els-
ler ruinerna förfätter honom i stum förwir-
ring. Hans inre tillstånd kan icke beskri-
was, ty hans känsla är öfwerlastad och före-
mär ej utweckla sig till bestämd sinnesförfat-
ning. Först då han detacherar sina förluster,

och minnes med saknade wemobighet — kan hånda sin högtidslådning, kan hånda sitt barns wagg, kan hånda till och med sin riggarestat; först då han på detta sätt delar sin saknad åt flera håll, först då låttar sig hans hjerta genom sorgens milda tårar, och öppnar sig efter denna morgondagg, liksom blomknoppen för den å nyo gryende dagen." (III) — Snart derefter tyckes han påminna sig en hop phraser och talesätt, hwilka i senare tider hos oss varit mycket i bruk, och nu användas de såsom bliftrar och solar i den matta stjernningen. Häraf sjiande: "Om en såkert utörd karaktæristik i allmänhet är Håfdebetnarens Scylla och Carybdis, huru pinsam måste icke hans förlägenhet wara, då han skall framställa den allmänt menstliga målningen af en Prins, som från barndomen genom sjelfwa sin uppfostran ofta blir ett offer för sitt fadernesland. Minnad att blifwa, eller redan blifwen Respresentant af ett gifwet Samfund, måste hans hela lefnad hafwa en karakter af storhet och offentlighet, som nästan berisfymmer det egentligt menstliga, och wållar att de, som närkast omgifwa thronen, ofta döma lika osäkert om hans personliga karakter som det aflågens sjiellens inbyggare, till hwilken blott några beutna ljud af den allmänna rösten hunnit" (sid. 7). Allt detta omwexlar med privata anekdoter ur högstfälig Konungens lefnad, temte strödda drag derur, brokligt uppställda, så att hans minne för det sörjande Swea framstår i den bizarraste Mosaik, af stora förtjenster och dålig infattning. Af det hela lär man sig ingenting, och ingen annan känsla wäcks, än den att skratta öfwer den påsande författaren, eller önska sig öfwer hans mislyckade swert och måda. Ingen kan billigt förmenas, att inför ett samfund, som will lå-

ta traktera sig, hålla tal de rebus variis; men en saknad Konungs minne borde ingen wåga att i allmänt tryck reckna för sina landsmän, som icke förmådde att åminstone utan karrikatur framställa hans nedgångna storhet.

Genom hela talet rör sig ett tydligt bemiddande, att efterapa Hr Tegners orationsstil; man hör ofta ett doft och ihåligt echo af dennes tal wid senaste jubelfest. Talet hwimlar derföre af bilder lånade ifrån alla naturens riken, ifrån alla sinnliga och öfwersinnliga ting, ifrån historie, mythologie, handdel, krigswetenskap, Æconomie och invalldintræning. Men det wåldige swärd hwarmed dess stolte athleten i djerfwa rörelser förwånade åskådaren, wäcker i handen af hans paggioso de åskådandes gamla gapkratt, hwilka dermed betala hans arbetade, tunga och swettande bemiddanden. Och då "örnen swingar mot den ban der solen för," då flöyar en härmande Dront med de stackota wingarne i gruset. Genom ett sådant imiterande arbete hafwa uttryck uppkommit, sådana som detta: "wäre fadernesland stod honom till möte, och begärte blifwa upptaget på invaldstan." "Han låt betala accordsumman för den gamle krigaren, och inrymma åt honom Generalsplats på det stora Europeiska stridsfältet" (sid. 9). Huru kan man wara måktig så smutsiga och för fosterlandet neliga bilder? — Sid. 4 begär "saknaden ett fadermord på sonningen." Huru kan man hopskruswa någonting så wildtint? Högst individuel är talarens historiska åsigt, emedan han anser "Kammartjenaren" (sid. 7) wara den tjenligaste biograph åt en konung. — Med etc ord, det hela framställer ett nytt exempel af det Horatianiska: parturiunt montes, et nascitur ridiculus mus.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 33.

Lördagen den 15 Augusti

1818.

R e c e n s i o n:

Resa i Norrige år 1817 af Edward Gustaf Förlsch, Kgl. Svensk och Norrsk v. Consul i Marseille. Strängnäs, Elmars, 1818. 224 sid. 8:o.

Norrige är en af de europeiska länder, som utomlands — äfwen i Sverige — warit bland de minst kände. Wanligtvis behandlas detta rike, i våra geographiska läroböcker, med alltför mycket korthet, och då så Resandena sällan i detta land se mera än en och annan handelsbod wid kusten, och ännu mera sällan göra sina anmärkningar bekanta, så har hittills den löfande allmänheten nästan aldrig ägt tillfälle, att sebermera i detta ämne utvidga sin torftiga, ofta origtiga, känedom. Förnämliga orsaken till dessa sällsyntare resor i ett land, som om ej i hänse till kultur och industri, ämnestone i physikaliskt afseende, borde wäcka en allmänare wettgirighet, är wäl swårigheten att der sördas, dels äfwer de många branta bergen, dels äfwer de mera

endels stormiga sjöbarna, hwilka djupt infjutas i landet och ständigt afbryta landsvägarna utmed kusten. Dersför gifwes det, som förf. berättar, ganska många infödda Stormän, t. ex. i Bergen, som rätt wäl känna Spanien, Frankrike och andra länder, wen af sitt fädernesland — seer mer än den pläck, hwarest de blifwit födde och framleswat hela sin tid. I de nordliga provinserna såg Förf. gästgifwes resdagböcker, som woro sedan år 1794. Wälseritid har i senare tider en och annan Utänning om detta land utgifwit intressanta Resebeskrifningar, af hwilka följande äro Rec. bekanta: Latoenays, en fransk emigrant, hwors Resa äfwen på svenska år utgifwen. Till sitt innehåll är den den minst wigtiga, ofta äfwerdriswen i beröm som i tadel; men Förf. hade en warm känsla för naturens skönheter och ett skrifsätt, som listigt wäcker läsarens deltagande. Hausmann, hwars undersättelser i synnerhet för Mineralogen äro wigtiga. Den yppersta är den berömda Leopold von Buch, som efter sin resa genom Sverige och Loppmarken, äfwen tog wägen genore

Norrige. Andamålet för hans besök i Nord-
landen, var väl egentligen Geologien, men
han lemnar dock öfver alla de landssträcker,
genom hvilka hans väg gick, nya och i må-
ga afseenden högst upplysande underrättelser.

Med ingen af dessa Resebeskrifvare kan
dock vår svenske täfla. Han har hvarken
ågt den förståendes angenäma och målände
skrifvare, eller de båda senares vetenskapliga
bildning. Att man kan förbinda ett
riktigt innehåll med en feda, lesvonde
framställning, visar åfven von Buch. Herr
Förschs stil är dock icke utan förtjenst: den är
enkelt, anspråkslös och ren. *) Hvad ämnet angår,
har han mest syftat sig med sådana föremål,
som väl äro nödiga att känna, men falla hvar-
je resande i ögonen; såsom vägar, Kvarn-
stänning, gästgivareråd, städernas utseende
o. s. w. Hans egentliga journal, eller beskrif-
ningen på hans resa, upptager förmycket rum
från faktiska, reella anmärkningar. Detta
går boken nog tom på innehåll och i det hela nå-
got tråkig. Hvad som emellertid gör denna Res-

*) Derifrån böra dock undantagas några perioder,
i hvilka språket undfallit Förf. t. ex. s. 29:
"Bid publika selen består i Hörens och fdr-
re delen af Orchestern endast af Amatörer;"
— "klipporna voro betäckta med muglor, som
folket ej bär, liksom i Bohustån, anse (an-
ser) för giftiga; men åta (äter) dem likväl
icke". — I förbigående må anmärkas, att en-
dast en författare, hvilken som Hr Försch, lef-
vat en del af sitt lif utom sitt fädernesland,
behöfver rådfråga. Thres Glosarium, för att
der, ut Isländiskan och AngloSaxiskan lära
och bemärkelsen af ordet. Kleve, — ty så käl-
las, ej blott i Norrige, utan åfven i Sverige,
Äminstone i hela den mellersta delen, flera
branta och stupande backar t. ex. Brant på lls-
Klewen o. s. w.

sebeskrifning sitt värde, äro några historiska
och statistiska anteckningar, af hvilka de fle-
sta väl finnas annorstädes, men några äro
alldeles nya, på ort och ställe inhämtade, och
sola således med troksamhet emottagas. För
öfrigt har denna Resa en förtjenst mer än dess
föregångare — den att vara minst 10 år yn-
gre. Den som känner ett land, längtar alltid,
att af senare resande erfara, hvilka förändrin-
gar der sedermera tilldragit sig. Utom dess
synes Förf:s uppgifter vara noggranna och
pålitliga: de viktigaste af dem hoppas Res-
att kunna sammantränga i nedanstående utdrag.

Förf. ankom d. 25 Juni 1877 till Swis-
nesund, hvars sund sedan 1658 är gränjen
mellan Sverige och Norrige; samma dag till
Friederikshald, en med trädbus oregelbundet
bebodd, af flera klippor omgifven stad. Utan
för Fredrikstens fästning besågs det lilla mo-
nument af Norst Mormor, upprest på det ställe
le, der Hjelten stupade. I denna trakt så-
ges år 1682 en hvalsfisk blifvit funnen i fors-
den. Stadens förnämsta export består i bräd-
der samt något jern, mest från Wermland.
Husen äro nästan alla antingen ponelade el-
ler brädslagne, samt målade (färgade?); ett
i Norrige allmänt bruk. Utanför staden är ett
sockerbruk, hvilket, jemte ett i Bergen och
ett i Trondhjem äro de enda i Norrige. —
Skjansen är ständ ungefär på samma för, som
i Sverige, utom det att håll ingenstädes gif-
mes, så att man alltid måste nyttja förbud,
så vida man ej wid hvar omhyte vill bif-
wa flera timmar uppehållen. I Skutspengar
betolas 12 sk. norrskt Specte eller 2 Rigsk-
bankdaler milen — hvilket enligt den nu vä-
rande kursen går ungefär desamma som Skut-
legan i Sverige. Milen består af lika män-
ga alnar som vår; men den danska eller nor-

fla alnen är 1 och en tredjedels tum längre. Likväl blir skutsen här drygare, genom en afgift till skuffeffaren, drickspenningar, dubbel betalning från städerna, samt en mycket högt bro- och färjepenningar. Här till kommer privilegier på gåstgästvärdgårdarne och vårdshus, som ligger i sydvästra delen af landet, der hvarje resande betecknas som en howerist. Wintredan war ganska stor, oaktadt alla de mått och steg som Regeringen deremot widtagit; och den kryckande afgift, som under namn af Siffver-skatt, i följd af Storzhingers beslut, utkräddes af landet till anläggande af en Bank, hade icke frambragt de verkningar man deraf lofwat sig. Storzhinger hade fastställt, att 10 Rigsbankdaler skulle utgåra en Spécie; men en Spéciedr utgjorde — emedan sådana säker icke låta besatta sig — i början 25 Rigsbankd. och sedermera, sedan coursen öfvergat förbättra sig, 17 till 18. — Den 27 inkräffade förf. i Frederiksstad, en liten stadt och reguliert befast stad wid Blommens utlopp. Urförelsen består i trädworor: bräderna äro utmärkt goda och afslättas mest i England. — Moss är en liten oregelbunden stad, ehuru en stor del deraf efter eldsvådan 1807 är nybyggd, men med en rymlig, säker och djup hamn samt 1400 inwånare. Här har Bernde Ankerska fidei-commisjet ett af sina förnämsta etablifimenter, bestående af ett stort jernbruk, samt sågar och mjölgwagnar. Jernverket war nu författ i öwverksamhet, en följd af Storzhingers beslut, som befriat 12 närgränsande socknar från deras fordna skyldighet, att leverna kol till wiste pris. Rikets jernstuwverking steg fordom till 30 å 40000 skeppund, men har nu genom sådana förseeringar minskats till 10 eller 12000. Bräddården war full, å brist på afsättning. Fordom sysselsatte Fidei-commisjet öfwer 200 personer, nu knapt

hälften. — Derifrån begaf sig förf. till Christiania. Denna stad hette fordom Orslo; sles år 1060 anlagd af K. Harald Hårdråde, men sedan den år 1624 afbrunnit, anlades Christiania, af hwilken nu den ort, på hwilket det gamla Orslo war byggt, endast utgör en förstad. Staden är widlöfligt byggt, folkmången går knapt till 10000. Förstäderna äro af trä, och gatorna der ej ens stnlagda. I seltwa staden äro gatorna alla stenlagda, och öfret rak och breda. Intet enda hus utmärker sig genom sin arkitektur; seltwa det så kallade Palais, der Riksståthållaren har sitt säte, är endast en wåning högt. Hamnen är god och handelsdröfwen war här en tid betydlig, ända till des Engelmännerna, till förmån för Conadas export, lade en dryg tull på utländska trädworor. Urförelsen af jern och alun, som aldrig varit betydande, har numer nästan alldeles upphört; ännu mindre betydlig är den af Kumin, som wäper wild i Norrige. I anledning af Universitetet går förf. en anmärkning, som synes öf ganska grundad. Norrige äger, som bekant, intet eget skriftspråk, man bersewar sig der till af Danska. Dera senare språk nyttjas såsom umgängespråk blot i wissa handelsstäder, å synnerhet å södra delen af riket, men med ett uttal, som — enligt hwad insödde Noremån förskärrat Rec. — betydligt skiljer sig från det Köpenhamnska. Deremot förwinner likheten med danskan allt mer och mer, ju längre man kommer åt nordan, hwarest språket — hwilket man i städerna talar Bondesprog och med orätt betraktar som ett blott patois — långt mera närmar sig till menskan än danskan. Förf. sigt talar å hwarje dal en från de närgränsande betydligt afwikande munart. På denna grund förefår förf., att man till skriftspråk hellre borde antaga swenskan än danskan. Skul

te man dertill vara obehögen, så synes det
 Nrc. naturligt, att Norriges literatörer ber-
 de förena sig till danandet af ett eget, af in-
 gen nation lånadt skriftspråk. Till grund för
 detta borde väljas den mest utbildade, den re-
 naste: (den som mest öfverensstämmer med
 Isländiskan, ett språk som af alla de nordiska
 bibehållit den största likheten med det urgamla
 Skandinawiska), det mest välklingande och —
 om detta med nämde fördelar också wore att
 förena — den mest utbredda dialekten. De
 felande orden kunde lätt syllas ur andra pro-
 vins-munarter, den mer än man vanligen
 tror rika Isländiskan, eller också — om så skulle
 behöfwas — lånas från de närlägrade Swen-
 skan eller Danskän. Derigenom erhöles Norrige
 ett norrskt skriftspråk, hwartill blott erfors-
 drades enhällighet mellan landets Lärde, och
 till en början, ett par utmärkte, allmänt lä-
 sta skrifter. Nrc. underkastar dock detta för-
 slag de mera kunniges ompröfwande.

Intet kristet land har större brist på pres-
 ter än Norrige. Ingen kyrka har mer än
 en prest, men deremot har en Prest flera,
 ja till och med 6 till 7, ofta från hwarans-
 dra, mycket afågsna kyrkor. Då under för-
 ra Stor-Tinget prester woro deputerade, har
 i deras församlingar under nära två års tid
 ingen ordentlig gudstjenst blifwit föråttad.
 Utkomsten är i detta stånd föga uppmantran-
 de: deremot finnes wid hwarje pastorat ett en-
 kelt, som wid mannens död utträdde af
 hans Enka eller oförbrjda barn. — Nästan
 öfwerallt förundrade sig förf. öfwer kyrkornas
 usla beskaffenhet, hwilka med undantag af
 dem i de större städerna, alltid äro af trädd och
 ofta så bosfälliga, att de hwart ögonblick hota
 med instörtning *). Kanhända detta är orsa-

*) Endast i Hedemarken äro nästan alla kyrkornas
 af sten, och af en behaglig architectur.

ken, hwarför de äro af så få besökta. Från
 Christiania gick förf:s väg genom Dingerige,
 öfwer Gilefjäll till Bergen, 39 mil. Förf.
 berättar först i förhet des verkliga märkwär-
 diga historis, som redan på flera ställen kan lä-
 sas. Staden bygd i hästsko-form kring en
 hafsbugt, har i allmänhet tränga och krokiga,
 illa stenlagda gator. Husen äro små, af trädd,
 och på gamla tyfka wiser med gasweln ä gaa-
 tan. Bergen drifwer den mesta handeln med
 Frankrike, liksom det södra Norrige med Eng-
 land: inomlands förser det ensamt hela Nord-
 landet med des behof af salt, spanmål, bränn-
 win, tobak o. s. w. Huru förderlig denna
 handel är för hela den nordliga kusten, i sam-
 ma mån den är högst rikande för Bergen,
 kan läras af von Buch. Förf. meddelar här
 en för Statistikern intressant tabell af Stas-
 dens utförel år 1816. Climates är ganska
 regnigt: likväl så mildt, att här wäxa wack-
 era alleer af lindar och wilda castanier. En
 art spetiska, som tros härleda sig af det myc-
 na fiskätandet, är här nog allmän. — Här
 utån afreste förf. d. 24 Juli till Stavang-
 ger, en af Norriges äldsta städer, med 2500
 inwånare. Ehuru staden sedan 1684 blifwit
 alldeles ombygd, är den dock högst oregelbun-
 den, med backiga, smala krokiga och illa sten-
 lagda gator. Exporten består af sill till Östers-
 sjön, samt något bräder, men endast 8 a 10
 fot långa, hwartill transportens swårighet är
 orsaken; häfra till Bergens stift, hwaremot
 annan spanmål måste åter införas; lefwande
 hummer till England. Handeln med denna st-
 ad vara gifwer endast detta distrikt en årlig
 inkomst af 5 till 10,000 p: d Sterling. Nä-
 ra Stavanger wäxer äkra Castanie, men frukt-
 ten mognar aldrig. — Förf. begof sig wid-
 re öfwer Flekke Fjord, Farsund och Mandal
 till Christiansand. Den kust, som nu förbis

forsk, är utan skärgård: landet deromkring är trädöst, obehagligt, men temligen rikt på hafsa, äfvensom på råg och Korn. Daleerne skall vara den fulaste och tillika fattigaste provins i södra Norrige: der gifwes of engång här ordentliga wägar. Flettefjord, en köping utan Stadsprivilegier, utskäpar trädworor, ekbark, särgmossa, salt, fisk och hummer. Under Flettefjords Tillkammare lyder Farsund, en ännu mindre köping, som mest handlar med torsk och fördrigt lester af hafwerister. Mandal är den sydligaste af Norriges städer, med en enda gata. Ehuru denna ort har en folkmängd af 3000 innebyggare, samt drifwer en temligen betydlig handel med trädworor, hummer, lax samt ekbark, saknar den dock köpstads-privilegier. Christiansand, anlagd år 1641, är regelbunden, med breda raka gator, små men täcka hus och en folkmängd af 4800, (år 1801, enligt Bull). Welkgenheten är förträfflig, på en smal udde, som på twenne sidor omgifwes af haf, hwilket der bildar flera goda hamnar, samt twenne floder, Torredals- och Topdals-efwen, af hwilken den förra är flodbar 25 mil och den senare 12 uppåt landet. Exporten består i allehanda skogseffekter, något torsk samt fabrikater. Deribland kafelugnar, efter swenskt mödel, — eldsstäder, som annorstädes i landet ej äro kända. När Mesande tog derifrån kosan är Merndal, en besynnerlig, på små holmar och påwirke anlagd stad. De flesta gatorna bestå i bräcker; hamnen är förträfflig: utskepningen består i bräder, timmer, något jern, men mest jernmalm till större delen från Norriges bruk. 4 dryga mil härifrån ligger Öster-Risör, en ful stad, hopträngd mellan höga själl och hamnen; den huser 1300 inwånare. Kragerø är byggd i samma smak, har en lika folkmängd och idkar samma handel (med trädworor) som

S. Risör. På denna kust bygdes fordom många fartpg; men nu börjar ekwicket, i följd af handeln med bark, att hastigt aftaga. Förf. för vidare genom Langesund, en lastageplats, som flitigt besökes af hafwerister, har ett skeppswarf, samt utför skogseffekter och litet jern; Breviig, en större lastageplats med 1000 inwånare, som i synnerhet idkar handel med Ost-Prisare; Porsgrund, som har högst 2000 inbyggare och drifwer samma näringsfång. En mil högre upp, i ett fruktbart och rikt landskap ligger Skien, en regelbunden, wacker och urgammal stad, med en ungefär lika stor folkmängd. Förf. återwände till Porsgrund, begaf sig derifrån till Laurvig, der han såg de första bokträn, hwilka här endast wäxa i Gresskaperna. Folkmängden i staden Laurvig går till 2400. Gresskapet Laurvig, fördeladt i flera sköna landtegndomar, tillhöde Kon. i Danmark, hwilket dock, enligt fredsslutet i Kiel, förbundit sig, att inom wisa år sälja dem. Vid sjårdens westra ändra ligger Frederiksvärn, anlagd år 1749 till etablissement för noriska flottan. Hamnen är djup och rymlig. Orten har omkring 1000 inwånare. — I Sandefjord, en lastageplats med 400 inwån., byggas skepp af gode ektrimmer. Utskepningen består af trädworor, mest af gran, på Holland och Engeland. — Gresskapet Jarlsberg utgöres af 12 socknar, (i hwilka Greswen äger Jus Patronatus), samt har 26000 inwånare. Dit lydte i början Tönsbergs stad, en af Norriges äldsta städer, der Konungarne wanligen låto hysa sig: på ett berg utanför staden hölls allmänt ting, kalladt Hougø Ting. Staden handlar med skogseffekter: inloppet till hamnen är farligt. Genom Walde saltwerk, köpingen Nasgaardstrand, med 2 a 300 inw., som är följt till Holmestrand, en liten stad

med 8 a 900 människor, som nära sig af frokta
 händel och skoppning af trädwaror, samt der-
 afstå till Drammen, som egentligen består
 af tre, genom en Kongl. förordning, af år
 1801, förenade städer. Den är en af de folk-
 rikaste städer i landet och idkar en fordom an-
 senlig och inderdälig träblåst-handel. Hufvud-
 gatan, som följer alla elfvens krökningar på
 danske stodor om densamma, är en half mil lång.
 Nijeden är skön; utänför staden har man från
 en backe, kallad Paradis-Backen, en herrlig
 utsigt, som råslår med den man njuter från
 Zegeberget wid Christiania. — Förf. wille
 icke lemna Kongsbergs silfvergrufwor obe-
 sökta. Deras historia kan läsas hos von Buch
 och Hausmann. Då desse resande sågo dens
 na ort, hade der nästan allt arbete upphört,
 hwartigenom en myckenhet arbetare blefwo för-
 fatta i det största elände. Men sedan H. R.
 H. KronPrinsen, de förenade Rikenas nu war-
 rande Konung, besökte denna stad, wor gruf-
 arbetet blifwit å nyo för Regeringens räkning
 påbegynt. Äfwen så utwidgas den slädeska
 trafik, och det Jernwerk, som anlades till ar-
 betersfolkens lyshärtning, då silfververket igen-
 lades. Man har nu äfwen tillökt detta jern-
 bruk med ett gewärts-factori, hwaruti musket-
 ter för arméen börja tillverkas: förde har
 också blifwit anställdt med förädling af jern
 till Kongsbergs förnämsta malnarter äro
 godtger silfwer och glantsertz. Silfvermalmen
 håler så litet ölo, att deraf måste wid smäl-
 tningen tilläggas för att skilja silfret från an-
 dra partiklar: Salas maln lemnar ett öfwer-
 flott af denna metall. Man har arbetat i 70
 till 80 grufwor. Då förf. besökte Kongsberg,
 war grufwan Ulte Justitz, den enda, der
 ännu maln brötes. Man höll på att utpump-
 wa Armen-Grube: man hade redan hun-
 nit 300 samnar, men några och 70 återstodo.

Thuru man arbetade utan uppehåll, kunde ef-
 mera än 1 och en sjerdedel, högst 1 och en
 half f mn i månaden medhinnas. Stadens
 folkwängd steg år 1801, enligt Dull, till
 6300. — I denna wijd ligger också Sofwims
 koboltwerk, upptäckt år 1773. Förf. såg det
 ej, uten återwände till Drammen och derifrån
 till Christiania.

Hösten war så wacker, att han besto att
 wäga resan till Trondhjem. Dit gå från
 hufvudstaden, twenne wägar: den ena öfwer
 Dovrefjell; den andra genom Nierdalen och
 Nörås. Förf. walde den förra, 56 mil lång.
 De onmärkningsvärda orter, som förf. på
 denna resa genomfor, äro följande: Lidswold,
 ett jernwerk; mosugnen har sedan några år
 blifwit nedlagd och af 7 eller 8 stångjerns-
 och spik-hamrar woro nu endast 3 till 4 i gång.
 I historien är denna ort (tillhörig Stors-Rådet
 Casten Anker), bekant genom riksdiet år 1814.
 Ruinerna af Sammer och i synnerhet des kyrka,
 hwilken såges råslat med Trondhjem. Stors-
 den, fordom stor och präktig, berättas på
 1500-talet blifwit förstörd af Swenskarne. Den
 war belägen wid den — i sin största utsträck-
 ning — 10 mil långa och halfannan mil bre-
 da Njösen: en sjö, som mycket lättor com-
 municationen i det inra Norrige. — Då man
 kommer ur Rommerige, in i Hedemarken,
 antas allt ett annat utseende: Landet wilar
 sig lika så fruktbart som romantisk; korkorna
 och bondgårdarna äro wälhyada och öfweralle
 råjer sig wälmåga. Språket skiljer sig blott gans-
 ska obetydligt, anom uttalar, från swenskan.
 Guldbrandadalen har ett eget utseende. Den
 är ganska smal, och des östa nästan lodräta si-
 dor äro wäl odlade och tät bebyggda. Går-
 dorne äro på flera ställen byggda 3 till 4 öf-
 wer hwarandra i ombytteater. Kreaturen
 händriswas i Sept. från Säterna (såbodar

na) på sjellen, och måfse till winterföder nöja sig med halm, mossa och löf. Korn odlas mest: dernäst potatoes, mycket hampa och något lin. Vondstugorna äro rymliga, men ej så prydliga som i Hedemarken: inga tegeltak äro också nu mera synliga. Höf. för öfver Eougen, som rinner genom Guldbrandebolen och besann sig nu wid foren af Dovre fjell. Dets namn kommer af Dovre kyrka: säger Höf. s. 180; tvvertom är troligt att fjellet gifwit kyrkan det namn. Berget ligger 4300 fot öfver hafsvan. Öfvanpå det rygg far man 2 och en sjerdedels mil på en god och jenn väg. Man ser Endeheitan, Skandinarviens högsta berg; emedan det höjd, enligt Prof. Esmark, stiger till 7888 danska fot. Söderöfver kommer man till gränsskillnaden mellan Nagerhus och Trondhiems stife. Der fjellet bdrjar sänka sig, blir vägen besvärliga gäst så att man endast ridande kan komma fram. Hela vägen upp, öfver och nedför fjellet, från Tosie till Kluse, utgde unafär 8 norska mil. — Staden Christiansund, hvilken dock af höf. ej beskrives, är bygd på tre holmar; exporterar klipp och torr-fisk, sill och lax, hvaraf utförseln ofta stigit till 10 a 25000 Rpepp: det par tusen tunnor tran, något trävaror, allt af sara samt litet tjära. — Samma handelsdröfse följelater den lilla staden Molde, belägen 7 mil sydvest derifrån. — Trondhiem, hvars folkinnångd belöper sig till 8 eller 9000, är regelbundet bygd wid en vik af Strindefjorden, och är åt landsidan nästan alldeles fringsluten af Midelven, hvars mynnning bildar hamnen, som har högf. 13 a 14 fot's högt watten. Fästningewerken, hvilka på alla sidor äro dominerade, skola nedifras. Öfver den fördom så namnlunniga Domkyrkan yttrar sig Höf. "Denna byggnad

kunde, enligt några Norska Höf:s berättelser, knapt jemföras i storlek och prakt med någon annan än St. Peters i Rom; men ehuru den war den första göthiska byggnad i Skandinavien, tror jag den aldrig varit så stor som flera ännu qwarstående dylika byggnader, såsom Westminster Abbays, Domkyrkan i Strasburg o. s. w. . . . Sedan den år 1719 blef af sjungeld ödelagd, återstår nu ej stort annat än ruiner. Ett litet kapell, kalladt St. Clemens kyrka, som tjenar till sakristia och tros wara en leuning af den äldsta byggnaden, samt det lilla choret med altaret, omgäfwet med göthiska colonner och täckt af en wacker döme, äro egentligen allt, hwad som påminner om den gamla byggnadens prakt. Den östra flygeln, eller stora choret, som nu tjenar till kyrka, misklädes af 3 a 4 rader läktare, och hwalfwet, som wid eldswådan nedföret, har öfver denna, samt öfver norra och södra flyglarna eller korset, blifwit ersatt med ett stort trätak. Af hela det westra korset, som utgjorde öfver hälften af byggnaden, återstå endast de taklösa murarne, hwilke nu bilda en gård och skulle framställa wackra ruiner, om de ej blifwit uppsydda med likmagaziner, hwaraf det ena inne håller öfver 200 likfistor. . . . På denna kyrkogård skulle Norska Konungarne krönas. Efter närwarande konstitution skall öfwen Sveriges och Noriges Konung krönas i Trondhiems Domkyrka." — Föröfrigt har staden ännu en stenkyrka och twenne af trä. De föröfriga Kungsbuser nyttjas till Afjenal. Gasrenna äro breda, råta, och, hwad som är owanligt i Norige, temligen wäl stentagda. Husen äro på några så när, alla af trä. Trondhiem är den enda stad i Norige, som är försedd med portar. Utförseln består i kop-

par, fisk och trädwiror *), införseln af spans
mål och salt. Af gärfoppar utskeddades för-
dom 2500 till 3000 skeppund årligen. År
1814 gick den till 2400 och 1815 till 3437
skepp:d: men detta war till större delen be-
hållning från krigs-åren, då sjöfarten war häm-
mad, ty alla bergwerk äro sedan flera år till-
baka, i lågerwall i Norrige. Så äfwen Rör-
aas kopparwerk, 16 mil från Crondhjem.
Detta werk är fördeladt mellan 172 actier.
Förf. har bifogat en tabell, som ifrån år 1812
till 1815 wisar utdelningen af koppar och net-
to winsten på hwarje Actie. År 1802 gafs
twos 14 fl:d. 14 löp. 14 och en half mark
koppar, hwilket lemnade en behållning af 616
Daler Holst. gr. Courant. År 1804, 15 fl.
4 löp. 5 och 3 sjerdedels mark, med en winst
af 1180. Åren 1810 och 11 gafswo en förlust
af 686 D:r dansk courant; 1812 en winst
af 28 Rigebankdaler, år 1813 en förlust af
970 d:o, år 1814 en winst af 644 d:o,
år 1815 en winst af 1765 d:o, Räk-
ningarne för 1816 och 17 woro ej ännu
uppgjorda, men hotade med en säker förlust.
Förnämliga orsaken till Werkets olyckliga till-
stånd är ej krist på malm, utom på kol. Gär-
fopparn, hade i Holland år 1817 blifwit be-
talad med 63 gyllden per centner. Swenskar

*) Förf. har öfwer Crondhjems export-handel
meddelat twenne tabeller.

ne, i synnerhet Gemtlandsningarne söra till
Crondhjem, fligbofskap, lärker, koppar och
jernarbeten, hwaremot de köpa hästar, fisk,
och utländska lux: och fabriks-arbeten. Soc-
kerbruket såges drifwas med förlust. Njiden
smeking denna stad är wacker. Äpple: påron:
och förebårs:redån triswas blott en espulier,
och deras frukt mognar endast, då hösten är
särdeles gynnande.

Förf. tog hemwägen genom Weraker och
Stördalsporten. Den öfwer Lewanger och Suhl
genom ödemarkerna, är kortare, men endast
wintertiden farbar. På swenska sidan arbetas
de 300 man, för att dit anlägga en ordent-
lig landsväg, men som Storthinget ej be-
wiljat några medel till arbetets fortsätande
på norska sidan, har det tillswidare blifwit
inställt. Efter en ganska beswärlig resa öf-
wer fjället, ankom Förf. d. 21 Sept. till Rens-
berg och derifrån, efter 1 mils fogsväg på
stora landsvägen, till Österjund.

Detta i afseende på innehället af sista
boken. Hvad företalet angår, kan N:c. icke
undgå att, i anledning af det förnämde ufsall
den wärde Förf. deri tillåter sig emot Mos-
bechs bekanta Öfversigt af Swenska
Literaturen, ezinra Herr F., om det gyl-
lene ordspråket: ne sutor ultra crepidam,
hwilket ännu gäller i all sin helgd. Den som
icke will nyttja sina ögon på ljusa dagen,
må gärna leka blindbock i mörker!

Stättelser:

Sid. 309 r. 2: Ordet ej utskryles.

— 512 r. 25: Invalidistan t. invalidlistan.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 34.

Tisdagen den 22 Augusti

1818.

R e c e n s i o n e r :

Schwedische Lieder mit Begleitung des Piano Forte. In Musik gesetzt von J. Chr. F. Häffner, Königl. Schwed. Hof-Kapellmeister u. Musik-Direct. an der Univers. zu Upsala. Erstes Heft. Leipzig, Breitkopf und Härtel. — Svenska Sönger med Accompan. af Forte-Piano. Satta i Musik af J. Chr. F. Häffner. Första Häftet. Leipzig, Breitkopf och Härtel. 13 sid. Quersolio.

Det kan wiserligen icke anses ofdrenligt med planen för närvarande Tidning, att deri till granskning upptaga detta Musikalska arbete, som, ehuru tryckt på utländsk ort, dock helt och hållet tillhör den Swenska Litteraturen, icke blott derför att de flesta melodierna äro komponerade till Swenska sönger, utan ännu mer för den affigt, hwilken den wördnadsvärde Förf. haft, att genom det musikaliska lif han ingjutit i dessa, nästan alla den yngre Swenska poesins ypperliga konst-

alster, desamma mera allmänt skulle insörlifwas med den uppwarande Swenska generationen. Beklagligt blott, att den nitiske Förf., till winnande af denna sin ädla affigt, nödgats genom ett därwarande Monopol-wång, taga den långa och beswärliga omwäg, att låta sitt arbete hos utlänningen uppläggas; och är det derför för alla den Swenska musikens fanna wänner en gemensam glädje att weta, att detta tryckande Monopolium nu mera genom en wis Regering till en del är upphäfwet.

Med en dedication till de Studerande i Upsala, som bewisar den warma tillgifswenhet Förf. hyser för den ungdom, bland hwilken han såsom lärare dagligen lefwer, bärjar detta häfte, och innehåller sju särskilda Melodier. Alla äro de så till composition som harmoni förträffliga och genialiska, same tillkännagifwa den listiga musikaliska fantasi, som hos den wördnadsvärde Förf. ännu glöder under dess grånade lockar. Skada blott, att han ej äger en widsträcktare werkningskrets, än den inskränkt han nu innehar, men hwilken plats han dock, lika älskande ungdomlighets i sin

största konst, som i sina omgifningar, med nöje uppspeler. — Den första af Melodierna är Lejonridarne (sid. 1), den praktfullaste Marchemusik, som troligen blifwit komponerad i Sverige. Samma Marche (sid. 3) att sjungas i chor af mansörster. Det enda Rec. wid detta stycke tror sig böra anmärka är, att Görf. har i början af 3:de reprisen antagit Walkyrian som en Bacchus, då Rec. deremot skulle anse detta ord böra vara en Pagan secundus, och således såsom trestafwigt böra noteras. — Maj-sång (sid. 4), en wår, frisk och raff melodie, som Görf. utmärkt med det obestämde Tempo giusto; Rec. skulle deremot tro, att det varit mera enligt melodien natur, om Görf. bibehållit den charakter af Allegretto, som denna melodie äger i musikbilagan till Idunas 6:te häfte *). — Marche för Studerande i Upsala (s. 5); samma stycke (s. 6) för chor af mansörster. Denna Marche, ehuru till melodien hänsderande, anser dock Rec. addeles icke förentlig med de ord, den nu äger, hvilka då melodien andas kraft och mod, sakna båda dessa egenheter; och förefaller Rec. ingenting mera widrigt, än när en färgrik musik ledsagas af triviala och intresslösa ord. — Derpå följa melodier till twenne stycken af Göthe: Die schöne Nacht (s. 7) och Die Spinnerin (s. 8), hvilka, ehuru utmärkt vackra och spännerhet den senare genom sitt wemodiga

*) Rec. kan ej undgå att anmärka den skillnad som funnit, emellan den här beskifna melodien till denna Maj-sång, och den, som finnes bilagd till Idunas 6:te häfte; och kunna enligt Rec:s omdöme dessa tillkomna ändringar, ehuru de likom skadat musiken, ej alla anses såsom förbättringar, då de onekligen fräntagit melodien mycket af dess förra ungdomskraft och friskhet.

behag högst intagande, Rec. dock änskat ej finna i denna samling, som enligt dess titel borde innehålla blott Swenska sånger. — Manhem (s. 10), den herrligaste melodien af dem alla, utmärkt för sin kraftfulla och majestätliga rytm; också har den lifliga entusiasmbhvarmed den, sedan wid dess första urgitwande, af Musikkens kännare och wänner allmänt blifwit emottagen, framför allt annat witsordat dess stora förtjenst. — Die Insel des Gesangs. Sångens Ö (s. 12), — den sista af melodierna — upfattar sin Poetis hela ungdomliga lif och glädlighet, dock, enligt Rec:s omdöme, mera förentligt med den Tyfka längan, till hwilken den ock torde vara komponerad. — Wid dessa twennes sista melodier torde blott den anmärkning kunna göras, att derigenom att Görf. i Slutaccorden af ritournellen till dessa stycken, nyttjar emwexlad och fördubblad terz, desamma ej qwarlemnna den sanna känsla, som ett wänligt Slutaccord skänker.

Det är ingenstädes man med större obehag upptäcker tryckfel och otydligheter, än i ett musikalliskt arbete, emedan de derstädes äro städkomma icke allenast en förra wanprobnad, utan ock en ännu större förwirring. Äfwen i detta arbete har Rec. upptäckt flere tryckfel, hvilka lätteligen kunna misblida en mindre öfwoad sångare, och hvilka Rec. deröfwe tror sig böra anmärka. — Sid. 1. förekomma i sista takten af 1:sta reprisen det 2:dra och 3:de D sammandragna, hvilka såsom sågande särskilda vocaler i sången borde wara ärskilde; samma fel finnes i 4:de reprisen på twenne ställen, neml. i 3:de takten, der twenne D och twenne G och i 8:de takten, samt desamma återtagen, der twenne e origtigt äro tecknade såsom sammanskrifna, Deremot äro i 7:de takten af

2:dra reprisen c och a äfslibe, hvilka borde vara sammandragna. I 3:de taktien af samma repris är p utlemnadt. — Sid. 3 förekomma åter i 7:de taktien af 1:sta reprisen de senare e och cis äfslibe i stället för att vara sammanstrukna. I slutet af 2:dra reprisen är fin. utlemnadt; och i sista taktien af 4:de reprisen förekommer i alla stämmorna en sjerbedels not för mycket, hvilken så mycket mera är öfverflödig, som den här är alldeles ljudlös. — Sid. 5 äro i 4:de taktien af 2:dra reprisen de tvänne första g, ehuru ägande särskilda vocaler i sången, noterade som sammanstrukna; och i slutet af samma takt är f bortglömdt. — Sid. 6 i 3:de taktien af 2:dra reprisen felas ligaturen emellan de tvänne första noterna, emedan i annat fall en not blir alldeles tonlös. I basen af samma takt är förklagningspunkten, efter det första g, utlemnadt. Dessutom är den 2:dra reprints återtagning origtigt noterad. — Sid. 7 bde det i 2:dra taktien af 2:dra reprisen förekommande und tillbakastyrtas under det sista his i 1:sta taktien. I 11:te taktien af samma repris finnes en halftakts paus i stället för en hel. Fördfrikt är denna 2:dra repris sålft tecknad, såsom återtagande. — Sid. 8 och 9 finnas öfverallt halftaktspauser, der hela taktier pauseras. — Sid. 10 i 8:de, 13:de och 23:de taktierna har Fördf. en Ligatur emellan de 2:ne första noterna, hvaraf en sångare lätt kunde förledas att tro, det Fördf. genom dessa noters sammanbindning velat uttrycka blott en stafvelsf, hvilket dock icke här är des mening, utan synes Fördf. blot härmed velat hafva utmärkt det, som vanligen tecknas med rinforszando. Rec. skulle således föreslå detta rf i stället för ligaturen. Tillika

torde det böra observeras, att denna ligatur icke engång på Fortepiano är förenlig med de i de följande stropherna förekommande orden. Deremot felas ligaturen emellan 26:te och 27:de taktierna för Discanten på Fortepiano, samt i 30:de taktien emellan a och b, hvilka i sången böra sammanbindas. Dessutom är i basen af samma takt Decrescendo utlemnadt; likaså i 35:te taktien eller i början af Slutritournellen ff bortglömdt. — Sid. 12 förekommer åter, i 15:de taktien, en halftakts paus, der uppenbart en heltakts paus borde vara tecknad.

Dessa trycket hvilka såkert uppkommit genom författarens stora oförsigtighet från tryckningsorten, har Rec. icke trott sig böra lemna oanmärkt; fördfrikt är detta arbete af den typographiska correkthet och elegans man i musikaliskt tryck kan fordra. — Det återstår således för Rec. intet annat, än att betyga den värnadsvärde Fördf. den stora tacksamhet Rec. och alla Musikens vänner äro skyldiga honom, för detta första häfte af ett arbete, som visserligen mycket skall bidraga, att inom Sverige väcka en listigare häg för Musikaliska yrken; och är det därför Rec:s innerliga gaste önskan, att snart se den nitiska Fördf. stänka den Swenska musikens vänner och sina lärjungar, et nytt häfte af sina herrliga compositioner. Detta hoppas Rec. så mycket snarare, och utan något uppskäf kunna utkomma, som de hinder, hvilka förut så ofta försvärot författarens ädla företag, nu mera lyckligen äro undanröjda.

I. Den sönaste arfwedelen. Christelig presdikan, hållen i Adolff Fredriks Kyrka, 1:sta

Önd. eft. Trettonded. 1817. och på Församlingens begäran till trycket lemnad af J. O. Wallin. Stockholm, Grahn, 24 sid. 8:o.

2. Hvad läre wi af Christi föreläsa? Christelig predikan, hålles i Adolf Fredriks Kyrka, Fösta Önd. i Kistan 1817. af J. O. Wallin. Stockh. 24 sid. 8:o.
3. Sanning och Frid. Christelig predikan, hålles i Adolf Fredriks Kyrka, Jubeldagen d. 31 Okt. 1817. J. O. Wallin. Stockh. 24 sid. 8:o.
4. Predikan på Klagodagen d. 29 April 1818, hålles i Adolf Fredriks Kyrka af J. O. Wallin. Stockh. 28 sid. 8:o.
5. Helsing och Farväl till Adolf Fredriks Församling Öre Önd. efter Påsk 1813 och 1818 af J. O. Wallin. Stockh. 48 sid. 8:o.
6. Den trogne Tjenarens vandring insöe Gud. Berättad då Pastor Primarius m. m. Doct. Densén till sitt hwilorum beledsagades. Af J. O. Wallin. Stockh., 20 sid. 4:o.
7. Christelig Inrådespredikan i Westerås Domkyrka, 5:te Söndagen efter H. Tre seldighetsdag 1818. af J. O. Wallin. Westerås, Björkbohm, 1818, 29 sid. 8:o.

Rec. förer här christelige Läsare icke till brunnar de der intet watten gifwa, hwilka i våra dagar så många ordets okallade tjenare uppgraswa för oss ur sitt hjertas torra öken. Denne predikare dricker sjelf af det watten, som skall blifwa i honom en källa med springande watten till ewinnerligt lif, och det är ur denna som dessa predikningar äro friska utgjuteser, till hwilka

Rec. inbjuder alla dem, som törsta efter rättfärdigheten i Christo.

Först undre man sig ej, att den som här är Rec. kommer så sent. Ty för det första behöfwa Hr Domprosten Wallin predikningar ej skyndsamt anmälan eller förord; och för det andra bedömer Rec. helst, om han får, en stor natur i stort. — Dernäst wänte man sig ej en fullständig sönderdelning och kritisk öfwer dessa predikningar, hwilket de dock förstjente och kanhända wore gagneligt för dem som kunna, wilja och böra bildas sig till predikare; utan Rec. will och kan blott angifwa huru de gått in i hans hjerta och ännu lefwa der.

Deo I är en enkel, men dertill kraftig hjerterutgjuteser; utan all homiletisk uppresning eller sammanfogning, dock hel till form och sammanhängande till wäsende, förmedelst den anda som lifwar och sammanhåller och fulländar hela stycket. Mig är en stön arfwedel tillfallen: härwid tänkte ej David på sin konungeliga spira och krona, sin jordiska ära, makt och rikedom. "Han tänkte på den Gud, som warit hans hopp allifran ungdomen; han tänkte på det hälsosamma ord, han i späda är mottog af fromma fäder." "Ett lyckligt barn heter och den i ordets wansliga bemärkelse, hwilken synes likasom född till ett wälstånd och oberoende i rimlig mätta, som flyddar honom från spädate Alder mot nödens bittra erfarenhet och lofwar åt hans framtid ett beqwämt lif och sorgfria dagar. "Ja äro likväl de." "Är det wäl de, som framför andra tacka Gud för en stön arfwedel? Nej christelige föräldrar och barn! det är ej så ojemt och så orätt deladt här i werlden." "Wenniskan lefwer icke endast af bröd," Hon måste förwänta för den ädlare delen af hennes warelse "de skatter som till

fredsställa hjertat, de förbar som själen be-
höfwer inberga." "Och dessa förbar, som ej
wåra opp ur jordens rika äfersålt, dessa skat-
ter, som ej skänkläggas för att uteslutande öf-
werflyttas på den erätta mammons arftagare,
de tryta ej; ty de flöda ur nådens och sans-
ningens ewiga lifskälla." (sid. 6) "Dem kan
den fattige i sin koja, likawäl som Försten på
sin thron, lemna i orf åt sin affomling, och
denne skall då, hwarhelst den milda Försty-
nen utställte hans wäg, betygga: mig är en
ffön m. m." Detta lägger predikanten till
anmärkningen öfwer dagens Evangelium om
Jesu föräldrars fattigdom, dem dock den Gu-
domlige war undergifwen, och som sägo vil-
ten tillwåra i wisdom, ålder och nåd
för Gud och menniskor; och leder derur sit
ämne: den skönaste arfwedelen. Sedan
Pred. om jordisk arfwedel af gods eller kun-
skap sage christendomens mening; men "jag
har lofwat tala om den skönaste arfwedelen."
"Hwad synes eder i föräldrar, wara det bästa
som i kunnen lemna åt älskade efterkom-
mande? Ägen I något som under alla tidens
omwexlingar utgöde eder glada tillflykt, skän-
ker frid åt edra hjertan, ljus och kraft åt
edra själar" "göde eder ödmjuka i lyckans" "rä-
liga i sorgens dag" "trofasta i edra pligters
utöfning" "riswexande i det goda" "upphöjda
öfwer werlden" "ärlighetsfulla" "undergifna
Guds behag i lif och död?" "Ägen i ej sjelfwe
detta hwad hafwen i då att lemna åt dem"
"hwad gagna då alla edra omsorger?" "O I
ägen wisst, näst Gud, deros lycka i eder hand;
men denna lycka är ej bunden wid timliga
skatter och såfångligheters företräden; den är
följer gudaktighetens, dygdens och wisshetens
skatter, den är följer det anspråkslösa, af werl-
den ofta förbisjeda företräde, som det öfhol-
diga hjertat och det goda samwetet äga i Guds

ögon." (sid. 9) Dereser utvecklar Pred.
huru på föräldrars omsorger och förhållande
beror hugnaden af deros barn, och af omwände
förhållande motjarsen. Ty "wiljen I sjelfwe
uppfåra med fröjd, så skolen i och sjelfwe ut-
så med frid, och ej i förtid öfwerlemna åt ans-
dras händes den Herrans gålwa som nedlar-
des i edra egna." Och i det följande sköna
utförandet häras, likasom i den röbrande apo-
strosen till en mor, som har ett wälja mel-
lan sitt barns timliga och ewiga lycka (sid.
10), hwilka påhånande ord för de förnåma mö-
drar och föräldrar som hörde predikanten och
för alla de många andra af samma såfånglig-
ga stånd som ej hörde, men som jag önskar
med behjertande måtte läsa honom. Derifrån
öfwergår pred. till de wanliga föräldrars und-
skyllningar. "I kunnen det alle om i anro-
pen Guds nåd och lären eder leda af Hans
anda. Klagen ej då öfwer otillräckliga me-
del till edra barns upfostran; skgen hellre som
Tobias sade till sin son: wi äre wäl fattig-
se, men wi få mycket godt om wi fruk-
ta Gud, fly synden och göra det godt
är. Skyllen ej på eder okunnighet att leda
och underwisa: i weten ju huwudsumman
af all lärdom: frukta Gud och håll hans
bud" (sid. 12). "Men det är ej blott lärors-
na som underwisa de unga; Föräldrar, det är
än mer edert efterdöme" (sid. 13). "Likasom
då man i en behaglig trakt, långt från sta-
dens qwalm andas den rena sommarlusten;
man ser den icke, man wägrer den icke; men
med hwart andedrag kommer hälsa och lif och
glädje! så skola edra barn sjelfmant förkofra
sig, alltid omgifna af edra dygder." — "Och
då grunden till allt detta är en sann och lifs-
wande gudsfrukta," så lärer pred. huru i lifs-
het med Jesu föräldrar i dagens Evangelium,
föräldrar tidigt skola söra barnen till helgedos-

men (sid. 14). — "Snart kommer tiden som skall pröfwa hvad här är widgjordt eller föresummadt: tiden då begäran tänkas och frestelsens reta och edert öga ej alltid kan waka på de oföröfwa wandreres wägar." Då wisar pred. huru, om de lagt den goda grunden i deras hjertan, de wäl någonsång, så som Maria, kunna förlora dem ur sin åsyn, men liksom hon återfann Jesus i templet, de återfinna "sina älsklingar i den gode Gudens omwårdnad och i Hans frugtan" (sid. 15). Eller om de fallit "hejda sig i fallet wid en tanke på Gud och edert dygdet och ewigheten." — Till slut tilltalar pred. de "lyckliga barn som mottagit detta arf af sina fäder" (sid. 16), och de "lyckliga föräldrar som lemnat detta arf åt sina barn." (sid. 17 och 18).

Predikanten förkläre Nic. detta skeliterande af hans födne predikan. Han war dock skyldig att redogöra för sitt föregående yttrande om denna predikans helgjutenshet, och kunde det ej annolredes än genom ongiffwandet af tankegången. Härwid will Nic. ej fördöfja, att han funnit den korra bön, som föregår Fäders wår (sid. 7), ej omredelbart frambyta ur föregående betraktelser, hwilket dock en bön måste, om den på sin plats skall hafwa sanning; samt att den tycks honom så allmän, att den kunde sättas i hwarje predikan på samma ställe. Dertill kännes, tyckes det honom, i jämförelse med det genom hela predikan beinnande nitet och kraften, någon mattighet uti sika stöcker. Dock wet också wäl Nic., att detta måste till en del ske uti de predikningar, som ej äro religiösa utwecklingar, utan religiösa utgjutelser. Ty då dessa sennare slutas naturligen först wid hela hjertats uttömning, så måste också strömmens höjd och fart, det är styrka, mot slutet något minskas. — Ut en tid som war, der skändens och

hållhetens, det är uselhetens, sed lägges i sifswa den hjerteskraft och gudaktighetslösa tidens uppsekan; uti en stad, som concentreradt representerar både fenomenet och följderna häraf, hwilket ord i sinom tid! och hur wäl förstår Nic. den eld som brinner i hela denna predikan!

Till denna predikan är bifogad: En fattig ynglinga Wdnepsalm. En wisertigen rätt wacker, men ej smugod med så många af denna andliga Sångare, af hwilken wi redan så mycket fått, och af hwilken wi under käftwan och hopp så mycket förbita. I riktig skämning äro de första verserna; men uti flera af de följande ligger en sora storordighet:

J frestelse och fara
J nöd och ödd o Gud!
Det skall mitt arf och wara
Att hålla dina bud.

Dig mer än menstfor löda,
Dig, mer än menstfor, tro,
Det skall min ungdom pryda.

De (menstfor) kunna omilbt dömma,
Men Du skall dömma sif.

Worde ej, såsom ordet Wdnepsalm enlyder, samt den fattiges sinnesstämming wid inrådet i weelden verkligen anstår, hela ynglingens psalm blifwa blott en dömjuk, rörande bön? Här har kanske Nic. orätt; men det, hwari han ej har orätt är, att de 3 första afwenksom de 2 sista verserna äro rätt milda och sannt ansfagna.

N:o 2 utwecklar analytiskt ur dagens Evangelium de wigtigaste lärdomarna för en christen i frestelsen. Efter förklaringen af ingångspråket: Inled oss icke i frestelse, ej såsom en bön, att Gud wille undanröja "alla de sårar som kunna ställas för våra hjertan, alla de retelser till synd, som här omgifwa oss," kommer Pred. till en bestroff-

ning af vår tids otro i allt öfynligt och således "om sambandet mellan denna och en öfynlig werld" (sid. 5). "Öpperst bland jordens kreatur och stånd på gränien mellan det sinnliga och öfvernaturliga, ser hon (menskjan) dock mellan sig och all tings upphofsman ett omärligt swalg; och detta swalg skulle det vara tomt? Detta mellanrum skulle det vara örbodt? Skulle det ej snarare, liksom Jakobs stege, intagas af wareser, som ehuru i skilda fullkomningsgrader och på olika stånd i en fortwäpande kedja uppliga till foten af den utgrundeligen thron, wareser, som då de måste vara fria och öfvernaturliga, — måste äfwen hafwa kunnat både friga och talta, och blifwit såsom menniskorna, både goda och onda, men i mon af sina födres förmyndigheter, högre krafter, också hafwa en widsträcktare verkningsskrets? Kanne wi utstaka den? Kanne wi uppdraga den gränslinea, der deras inflytande widtager eller upphörer?" — Den som känner tidens tecken, på hvilka ordets tjänare ofta stola, han wet också huru denna förberedelse uppträtt. Det är och tannt, att den i Bibel och vår gamla Orthodoxi gifna läran om Änglar och med den, den om Djefwlar, förwits till gammaldags widskjessler; och att djefwulen, såsom frestare, alldeles ingår och förswunnit i werlden och köttet. Det är consequent i en tid, då den högmodiga menniskan ställt sig såsom det godas och ondadas upphof, sig själv såsom allt i alla, det är sig själv såsom Gud.

Pred. fortsar: (sid. 7) hwad som i dagens Evang. står egenligen skrifwit öf till undersökning är: "Sjelfwa Christi förhållande i denna profetia;" hwadan ämnet gifwes: de wigtigaste lärdomar en Christen bör hämta af Christi frestelser. — Af djefwulens första frestelse på Jesus: säg att dessa stenar

warda bröd, i hvilken Jesus, om han lyde den, hur litet fördomligt du deri må synas om han nyttjat sin underkraft, till afhjelpande af narurens måktigaste och tillika öfkyldigaste kraf, "dock hade varit swag," "äfsigtatt den födres tröstan, att då man uppfyller sitt kall så skall Gud förja för det öfriga," "rubbat den ordning, i hvilken wi böre söka Guds hjälp," "afsat på små och inskränkta öfögter de krafter som wore gifna till fullbordan af högre, ädlare wärf; hade öftrat pligtens fordran af sinlighetens retelse — drar Pred. första lärdomen: mistro begäret" (sid. 10) och tillämpar det på enskilda fall. — Af djefwulens andra frestelse då han fört Jesus på tinnarne af templet: gif dig här utföde, — "Du som finner måhända ingenting fruktanswärdt för din bygd . . . som tror dig herre öfwer dina begärelser: m. m. Herran din Gud skall du icke fresta; det är ej i onödiga wädligheter, i egenmäktiga tilltag, i sjelfgjorda behof, som menniskan har att wänta Guds beskydd: Trotsa ej faran! (sid. 13) "Likaså är denna regel med kraf och nit tillämpad på de tre omständigheterna: att ej gå wälusten, säsongen och stården för nära och se på dem: att ej trotsande på Guds omsorg låta sina behof widgas öfwer sina tillgångar (sid. 14): "Att ej lyfna tåligt och umgås wänkskapfullt med dem, "som ej låta hindra sig af wärdnad för något heligt att fåmra och le." — Man ser här af Predikantens bittra kännedom af tidens och ortens hutwudsaktiga förderf. — Af den sista frestelsen: allt detta will jag gifwa dig, om m. m. den tredje lärdomen: "Christen, endast du ej under gäfwornas upmaning förqäter Gifwaren, och ej så läfter dig wid skapade ting, att du äfidsätter hwad du är skyldig sjelfwa Skaparen — Gif Gudi äran!" "Hwad har du att gda, när werlden

lofwar dig bifall, framgång och oförbrä besittning af des goda, endast du vill dyrka henne, smickra henne, tillhöra henne? Gif Gudi äran! Gif honom din dyrkan!" — "När du ej på samma gång kan wara en oskyldig Kristen och en smidig världsmänniska, ej på samma gång vinna dygdens tillfredsställelse och jordens fördelar? Gif Gudi äran!" (sid. 17). "När den stränga pligten ålägger dig mödor utan lön, försakelser utan ersättning, lidanden utan upprättelse; när religion, samvete, menlighet, sådernesland begära offeret

af din hwila, din glädje, dina krafter, ditt lif? Gif Gudi äran!" "Förswara sanningen i döden, lid och umgäll som en god Jesu Christi stridsman." (sid. 18). Derpå slutar Pred. uti denna, i Bibelns egna språk gifna anvisning till seger öfwer all frestelse: "men öfwerallt tag tronens stöld, tag andans swärd, som är Guds ord, och war beständig i bönen. Ty Gud är den kraft, som gifwer, att komma detta åstad. Se: gren kommer af Herranom."

(Sortsättn. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Hon narrar dem alla. Komedi i en Akt. Sthm Ederborg, 1817. 22 sid. 120.

Till en ung Enka fria en wacker, sentimental Kgl. Sekter, en storpratande, wild Major, en dito Capiten, och ett gammalt Justitiäråd. Brun förkunnar dem, att hon skall sätta dem alla på prof. Ordningen kommer först till Justitiärådet, hwilken wid underrättelsen att hans rivaler ännu de sticka ihjäl honom, kryper in i ett cabinet. Derpå inkallas Majoren, för hwilken Brun berättar, att Justitiärådet genom sina närgångna kärleksbetygelser satt henne i stor förfräckelse, och då hon hotat med Majorens hämb, kallat honom pulttron. Majoren blir derwid naturligtwis het och swår, att tukta "den förddömda lagwängaren," men Brun förkunnar honom, att han derigenom gjort sig owärdig hennes hand. Efter honom kommer pröfningen till Capitenen, som retas till lika raseri, då Enkan inbillar honom, att hans wän Majoren på honom diktat de skändligaste osanningar. Antligen kommer ordningen till Kongl. Sekteren, hwars swaga sida i Bruns ögon är svart-

siuka, i läsarens tafatthet. Brun tager före hans ankomst hans egen hatt, (man begriper ej på hvad sätt den besinner sig hos henne), byter om band och sätter ett främmande namn på remmen (?). Kongl. Sektern inbillar sig, att en mera gynnad älskare ännu är på wite, och vill skyndsamt förso- ga sig bort. Således äro alla narrade. Men ge alla fyra morgon -- derwid finner Brun sig icke. Hwilken skall således erhålla pardon? Tapperheten, Rättvisan eller Ungdomen? Naturligtwis den sista. De afdankade älskarne "skatta således Kongl. Sektern lycklig, som får henne och -- icke utan grund -- sig sjelfwa lyckliaa, som inte få henne." Wer behöfwer ej ansdras, för att läsa ren må inse, huru orimlig och ogeneradt ensaldig planen är uttänkt; stilen är fördrifrigt högt fadd och utan en gnista komiskt salt. Ordet Komedi på titelbladet är endast en falsk skylt, som skall locka köpare, hwilka för sina 8 R. B:ko endast erhålla netto $\frac{1}{2}$ ark makulatur in duodecimo: ett pris, som synes nog öfwerdrifwet, äfwen om denna bokunge dugde att läsa.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 35.

Lördagen den 29 Augusti

1818.

R e c e n s i o n e r:

1. Skaldestycken, af Ehrenfried Grasmannus. I. Stockh., Gadelius, 1818. 174 sid. 8:o.
2. Witterhets-Försk. Stockh., Elmén och Granberg, 1818. 157 sid. 8:o.

De båda wittera samlingar, så olika de fördfrikt och äro till inre halt och ton, anses båda här under en Rubrik, emedan de äminstone deri öfwerensstämma, att de, enligt hvad Förf. i sina Företal försäkra, utgifwas af ett helt annat, än ett literariskt intresse. Förf. till N:o 1 angifwer, att hans Skaldestycken öfwerlemnas åt allmänheten "utan anspråk på märkewrdighet," blott emedan han "inill denna dag icke ägt någon annan utväg för eget och sin familjs behof, än i den lyckliga öfsättning, som hans skrifter wunnit hos Allmänheten." — Hwaremot Förf. till N:o 2 underrättar oss, att utgifwandes af des Förf. "ej föränledes af säsången att lysa säsåsom

Författare", utan att deras "framtråde i dagen är en anspråkslös gård af den enskilda tacksamheten, som lifligt omsattar hwarje tillfälle att yttra sig." — Förf. till N:o 1, har således lärt trycka sina Poemer af hungersnöd, och Förf. af N:o 2, sina af tacksamhet. Andra må tycka angifwelsen af dylika Författaremotif wara rätt artig, Rec. kan dock icke för sin del se deri annat, än ett utbrott af anspråksfullhet och arrogans, som i högsta grad föder honom. Ty hvad kan wäl wara mera oblygt, än att förbra, det en hel publik skall låta sig nöja med det taliter qualiter man behagar, af ett wist personellt skäl, gifwa den, och att Kritiken för detta illiterariska skålets skull, borde något esterge i sina fordringar. Och denna impertinens är hos Förf. till N:o 2, så mycket tybligare uttalad, som han behagar yttra, att författares äran hos oss aldrig warit så twetydig, som just nu. Rec. tror sig deremot wara berättigad att försäkra, att äran att säsåsom Författare uppträda inför en ädel och snillrik nation, icke intet tillfälle och af inga handlinger kan blifwa

Palmer

svetydig, och att den, som anser det för en svetydig åra att tala inför det Folk, den har Folket all rätt att visa ifrån sig, till den han lärt sig bättre seder, och bättre att respektera ansändighetens lagar.

N:o 1. Rec. bekänner, att ett författares namn, lände genom Promenade-Läsning, Resan till Katan och en Suck från Brånswinspannan, icke väckte hos honom stora förhoppningar om närvarande Skaldestycken, och han sann verkliga icke sin aning vederlagd, i det han vid bokens öppnande möttes af moraliska Skaldestycken öfver de heliga Högtidsdags- och Söndags-texterna. Rec. hade trott, att den öfvertygelsen redan skulle vara allmän, att förskölet att bilda ett juridiskt, ett statistiskt, ett historiskt, ett medicinskt eller med ett ord, att bilda det till annat, än ett Skaldestycke, nödvändigt måste mislyckas; emedan den betingade affiggen oundgängligen måste quäfvad och döda den fria Inspirationen, utan hvilken ingen skön produkt är möjlig. Och dertill med moraliska Skaldestycken öfver Söndags- Evangelierna. Det har länge sedan blifvit bevisadt, att den prosaiska Predikan, som endast vill utveckla moraliska allmänhetser ur de heliga Texterna, är och förblifver ett mislyckelse, och hvad skall den då blifva när den dertill med intrugas i rimmets fjertar? — Det behöfves också icke mer, för att fatta värdet af dessa Christer, än att anmärka: 1) att det af Svenska Akademien honorabelt mentionerade och sedan i Elegant-Editionen för år 1810, reseaserade Nimmeriet Religionen, utgör Beträgningen för Juldagen — detta Nimeri! der det talas om en tanklös tänkare, der Gud icke får annat epithet, än den Högt besträffne, och der man underrättas huru Religionen steg fordom ur Tartaren

med trostlig hjesa, ömsom hölj af Turbanen eller af Chiaren, följt af Sannatismen

"och med blodigt kors på höjdt skandar,
länte styrkan utaf Ebystianismen
mot de offer hon till hälet bar,"

samt djerfdes höja ett passvill på Gud.
2) Att i ett Poem öfver Næststa Domen
man nödgas läsa en sådan mätning:

"Det konstens måsterverk, som dina väggar
målar,

Den sammetsmosaik som sträcks för dina fjät,
Den tusendubbla bog från dina lästres frälstar,
Din klädnad formad af dentellens spindelnät,
De silfvertygade bord, der kräsligheten tränges,
Den guldene pokal, som nektarskaffer bär,
Det sköna smickersjud, som bland orkestrar

månges
Och harmoniens fröjd till dina känslor bär; --
Hvad företrådesrätt gafs dig till denna lycka,
Hur ansvarsfull för dig hvar enda njuten
fröjd!" etc.

Och 3) att man i anledning af Evangelium
på 1:sta Söndagen i Adventet, uppvagas
med dylika tänkespråk:

"Födmäns! o, hvad är den höghet der du
står!

En olycksbådande och lustig meteor,
En molnstod, jättelik ur Ätnas krater stigen,
Hvars betande kolos en fläkt till jorden slår:
Förärfves stödder du, med rånforra och frigen,
Den höjd du ryktigt nått igenom svek och blod,
Förärfves härjningen: -- ett kluwad folkslags
tyder (M)

Kan sorgas, men ej dö; det harmas då det
lyder,

Och sällna bojans tyngd gaf åt förtviflan
mod." etc.

Rec. skulle verkligen vara den förbunden,
som kunde utveckla för honom, han vill ej
säga, hvad slags Poesi, utan hvad slags moralitet,
hvad slags rapport till de heliga texterna,
ja! hvad slags ren mening, som för

öbljer sig i dessa tautologiska trivialiteter. Och genom de anförda profwen känner Läsaren fullkomligt beskaffenheten af de 68 första sidorna i boken, utan att förf. på en enda af dem höjer sig en smula ur dessa tunga Alexanderdriners rhetoriska vatten.

Med sid. 69, börjar en ny afdelning, kallad Elegier, som syftes af fyra Grasskrifter. — Hr Grawallius hade på 1760-talet en broder i Apollo, kallad Brunseanson, hvilken besattade sig äfwen med theoretiska underökningar, och till följe af dem, upptäckte han, att Grasskrifter böda vara bewecklige. Huru wido Hr Grawallius inkragat detta bud, torde läsaren sjelf kunna döma af nedanstående lilla Profitycker:

"Soppie war of sön, men Soppie ägde
Hjerta, wett, tafanger och behag,
Hwiskas wärde alltid öfwerwägede
Stans sönna, snart förswunna drag.

O! om tidigt af Soppie du lärde
Samla wisshetsfätter i ditt bröst,
Då skall du, försedd med deras wärde,
Dyrkas ännu i din lefnads höst.

Då skall du (när sönhetablonnan flinter
Ur ditt sötte oförmärkt och låtet)
I talanger äga en bequett,
Blomstrande i sjelfwa lifwets winter."

Der är wäl onckligt, att af en sådan Poesi måste man bewekas aningen till skait eller sömn.

Detta misstag om ton och form, och det torala obegrepp om costume och stiklighet, som rådt sig i alla de föregående Skaltestycken, träder på ett ännu mera olidligt sätt fram i de fyra Romancerna, af hwilka den ena, börjas med denna strof:

"Under nattens tyfka stunder
Genom wälbekanta lunder

Hakar Gebeif till Souise,
Upp till rummet der den sönna
Lofwat att hans trohet löna
Med amoureux (?) sönna pris."

Och i en annan rider Riddar Lindar från
Balett och Virtuos och förbyter sin hjälm:
hätt mot en krans, till des han med lif
melancholi, wann Herdinnan Annette, så att
han fick en kys — och sedan mer. Men
då hans sinlighet blef mått, swängde han
sig opp på sin Torner-håft, drog djupt
ner för ögat sin guldstickade cachellet och
wid Kastrens röst glömde han Annette.
Hon dog naturligtwis af sorg deröfwer, och
derester tog hon sig för att spåka, och att wisa
sig klädd i multnad swepning, bredwid
Riddarns hädd, till des han, i wäxande me-
lancholie, stack ihjel sig på hennes graf.
Derester:

"Med saka wandren länge säg,
Hur i förfärligt stik
Hans sinkande cadaver låg
Med stel och wriden blick."

Skulle man wäl kunnat förmoda, att en äga
lik asuktande Poesi framkommit i huset år
1813, med werklig pretention att vara nå-
got af wärde? Hr Grawallius säger sjelf i
företölet, att han ej tror dessa sina försöl, sak-
na det.

Att en Poetisk försökare af denna anda skulle
försöka sig med Satirer, war naturligt, då en-
ligt hwad träffande blifwit anmärkt, i denna
att man tycker, att Rönnbären ej hänga så
högt öfwer spofotadjuren*). För att öfwer-
tygas om, att Hr Grawallius i alla Poes-
iens arter är lika stark, behöfwer man blott
genomögnna dessa rader af Epitren till mine
Mäcenater. Der berättar han om sig sjelf:

"För femton år sen ungefär

*) Phosphoros 1811.

Jag säg mig vederbörligt pligtig,
 Att kunna många lärda ord,
 Och sedan källa min lekamen.
 Inför det långa röda bord
 I Conffitorium till Examen.
 Den saken gick ej af med skämt,
 Ev att Hebreiska explicera
 Och sen i Computus m. m.
 Jag stod mig icke mer än jemt.
 Men snart jag glömdo denna dagen.
 Sen jag en forsd kappo satt,
 (Som hitintills mig gagnat blott
 Att slå omkring den tomma wagen)
 Samt under bakat fästat kragen,
 Och piskan klippit ifrån mitt hår." etc.

Rec. har anfdre detta ställe, emedan det, genom det ljus det sprider öfwer Förf. åsigter af sitt kall såsom Prest, åfwen mer än tydligt förklarar den beskaffenhet, som hans Poesi nödwändigt måste antaga. Af en person, så utan upphöjd åstigt af lifwet, är det werkligen himmelskriande, att wilja imitera Bellsman, och man kan wäl tänka hwad deraf skulde blifwa. Man ser det också tydligt of ett stycke, kalladt Brånwins Förbudet, hwars enda förtjenst är, att för den som sådant åstundar, meddela en fullständig förreknig öfwer alla Krogar mellan Stockholm och Söder Telge, och der föröfrigt tonen af det hela är denna:

"Bland tusen kritstref sitter Rödgarne duswen,
 I daat tåren, ingen tår på tand,
 Och håller darrande den torra Kruswen
 Till sinkestunnan i sin fallna hand." etc.

I anledning af dessa Satirer, må ännu erinras, att stycket Spöket, förut warit tryckt i Journal för Literatur och Theater, men har nu undergått en förändring, i det att enligt förra upplagan begärte den af Spöket pågode Wården, att Poeten skulle låna honom "sin Phosphoros;" i den närvarande är det

blott fråga om hans "Tragedi." Öfwer denna förändring hafwa utgifwarne af Phosphoros skäl att beklaga sig, helst de icke weta sig hafwa gifwit Förf. anledning till en sådan glömska. Det är neml. wist, att näst der, att för det goda man will, förda bifall af de kunnige, gifwes det ingen större belöning, än att hänas af plarbuswudshopen.

Sista afdelningen i boken kallas Skaldes stycken i Blandade Timmen, utgörande en blandning af allahonda tillfällighets-kram, dels på Swenska, dels på Fransyska. Det sista af dem är någor, som kallas min lilla Dotters Wist, der Förf. will wara noiv à la Lindegren, och är det på följande sätt:

"Ach! huru roligt, bara jag är snäll.
 Wid min lära och wid min söm:
 Suppen wårper åt mig carameller,
 Och så får jag mer beröm,
 Och hwar främmande som kommer säger mej:
 He! du lilla vara unge signa dej!
 Mamma kysser mej hwar minut,
 Och med Pappa får jag åka ut." etc.

Behöfwes wäl mer för att öfwerlyga läsaren, det han i denna Samling icke har att wänta någon skymt af poesi, någon upphöjd mätning, någon aning om art och costume eller ens rent språk, samt förädling och skicklighet i dictionen?

Förf. önskar sig i sitt Företal en sådan Recension, som bewisar honom "att han mislyckats och ej, att han icke bort lyckas." Rec. kan icke weta, till hwilkendera sorten Hr Grawalsius will räkna närvarande granskning. Men det wer han, att lika så säkert det är, att han borde lyckas innan han framträdde inför Allmänheten, lika så säkert är det å andra sidan, att han werkligen icke gjort det.

(Slutet följer.)

Dalens Söner. Af Fr. Ludv. Zach. Werner. Öfversättning. Andra De-
len 173—277, samt 90 sid. Tredje
Dele 281—313 sid. Stockholm, Ceder-
borg, 1817. 8:o.

(Slut fr. N:o 32.)

Nu några ord och anmärkingar om Hjel-
wa Boken. Den sjerde akten af förra af-
delningen innehåller till större delen Adalberts
och Franz' reception i Tempels-Orden, med der-
wid förefallande högt underliga ceremonier.
Den sista Akten upptages af Tempel-Herrar-
nes tillredelser för deras affart till Frankrike,
samt äntligen deras affed från Cypern. Slut-
et är ihynnerhet hänskrande skönt, och må-
ste från Kädebanan göra en obekristligt herr-
lig werkan. Den senare Afdelningen innes-
håller — i så ord sagde — processen med Or-
den och dess förnämsta medlemmars undergång
i fångelser eller på bålet. Att det ett polit-
tiskt-diplomatiskt ämne gifwa ett poetiskt lif,
der till fordras ett måktigt skapande snilt; mel-
kerid har Werner i denna uppgift beträff-
ligt lyckas, och kan i detta hänseende fallkom-
ligt täfla med Schiller (Fiesko, Wallenstein).
Äfwen denna ienare Del är lika rik på dra-
matiskt intresse, skarpg och herrliga karakter-
skildringar, samt stora och skakande uppträ-
den. Endast i ett afseende måste den ins-
kränka detta loford. Förf., till hwars senare
hyper-myfisk man redan i detta hans första
och yppersta Werk finner sedet, har welat skä-
pa sig ett fatum, som ofsynligt och fördoide
leder det Helas hjuulwerk. Denna idé för-
tjennar allt bifall; men icke så sätter, på hwil-
ket det blifwit utförde. Om det Underbara
på och skal werka, så måste det wisa sig i ett
wigt affänd, kraftigt men hastigt förhwin-
nande. Deremot uppträ Werner för och wid-

öppna portarna till de menstliga ödenas werks-
stad: Dalens grotta, der Tempel-Ordens
undergång blifwit beslutad, och derifrån alla
hjungeldar utgå, som kroga de olyckliga. Dit
införes Robert af Hereden, hwilken beslutat
frälsta Orden: och emellan honom, som för-
swarar Tempelbröderne, och en Ledamot af
Dalen, som söker wisa, att deras undergång
är nödvändig för det stora Helas bestånd,
uppträ ett samtal, som upptrager omkring 40
sidor, hwarunder oundwiktigen all handling
alldeles står stilla. Naturligwis är det in-
nehåll så abstrakt, (ty det berodde här på att
genom förnäsifskäl öfwertryga twiflaren), att
denna duolog ej ens kunnat antaga en poe-
tiskt inklädnad. Ej blott ur en dramatisk, äf-
wen ur en wida högre synpunkt, den mora-
liska, måste wi ogilla — såsom det här är
framstälde — detta Dal-förbund, dess grunda-
sätter och handlingsfått. Erke-Biskopen af Sens,
Ordsförande i den domstol, som slutligen döms-
de Tempel-Orden, — en fördrifft ojemförligt
wäl tecknad karakter — är det synliga red-
skap, som de Osynliga begagna, till den ofsyl-
diga Ordens fall. Denne man wisar sig wäl
ej så alldeles samwetslös, som de flesta af de
Olyckliges anklagare och domare; men det war
dock han, som då ett wittne med råttwis if-
wer talade för Orden, lär kasta hognom i ett
rpsligt hålte, der han dog af wansinnighet
(11 D. s. 20); det war han, som twang
Wäwen, att till lön för Tiaren, som han, släktad
af hans förrettdares blod, emottog ur mördar-
ren Philips händer, samröcka till Ordens un-
dergång (l. 23); det war han, som föransfösta
de alla Tempelbrödernes fångseling i Frankri-
ke, på en enda dag; — som, då den första
Domstolen sammansatt af adla män, begyn-
te swigta, "med satans lömskhet" upplöste den
och sammandrog en annan, mindre samwets-

grann (sid. 24), och det var äntligen, som genom en besökare, ehuru ofta brukad, tillställning tvingade M-lay till bekännelse af brott, hvilka aldrig blifvit öfwade. Hvar till tjenar det nu, att han affskaffar torturen, och på andra ställen visar sig som en råttfärdig man, — då han enligt sitt öfriga handlingsfärd måste anse alla medel för goda, som leda till det bestämda. I grunden är Eke-Dikonen af Öens, oaktadt den helgonkraft, hvarmed Werner vill omgjorda honom, icke bättre än Sten-Inquistorn i Schillers Don Carlos. Också medgifwer hans mästare, Adam, i sitt samtal med Robert, "Huset rätt att låna natt och blod, när det mot blod och mörker kämpa vill." (III s. 223) Men ett heligt lagbud förbjuder oss, att äjwen för den bästa affigt handla ordet; ty, em viljan helgade medlen, hvilka ryckliga brott skulle icke deraf uppstå? Det Goda måste ewigt strida mot det Onnda; men i denna kamp, i walet af wapnen, måste äjwen

den bättre meniskan

Förgåtande sitt mål, sin fyrka, dela
Den lägre ybbels små betänkligheter.

Lasten är och blifwer ewigt last, för alla meniskor och under alla lifwets förhållanden och lifstid: Dugden är den sedliga werldens ewiga medelpunkt, dit alla strålar samla sig, — orubbelig, oföränderlig. Det wore icke smart att wisa, att hela Hörs: raisonnement, wäl är "ett chassé af ideer," — men utan hållning och bindande ef. Men utförandet af detta ämne skulle nu leda oss öfwer gränserna: — hwilket synes så mycket mer öfwerflödigt, som knapt någon deraf läret låta sig förbräas. Hela Hörs: lära — en själsflypande art af orientalistisk lamaism — går ut på försakelse, selfförminring, tilltäckelse ("ty ödd och ondt är blott ett ljud, förutan inner

håll"): — och sådana systemer, som äfwa resignation och selfuppoffring — det må nu wara för verkliga eller inbillade ändamål — finna nu för tiden alltför få anhängare.

Med allt detta blifwa Dalens Söner — ehuru detta drama wist icke kan gälla för ett fulländadt Helt — ett oförgångligt mästers werk, som i alla eider skall läsas och äfwas, medan så många andra regelbundna, arbeten af mindre måttiga, men mindre wissgäande snillen än Werners, skola obekanta mulna i biblioteken. Ty det werk, hwarpå en Genius tryckt sin stämpel, är upphöjd öfwer förgångelsens lagar. Han kan gå wisse, men äjwen hans irbanor stråla ljus och klarhet. Man wandrar hellre med en engel genom öfnar och hedemarker, än med en alldagmensiska genom den stnaste lustgård.

Öfwerf. har bifogat ett eftertal till Läsfaren. Han underrättar honom deruti, att han i tolkningen förbigått en dedikation, en prolog och två epiloger. Vidare söker han förswara sig för den honom gjorda bekyllningen af twetalighet, i det han i sitt företal på det ena stället med de ohyggligaste färgor af målade Naturphilosophien och med öwäntade leford upphöjde des stiftare *). Slutligen för-

*) Öfwerf:s mittnesbörd om Schelling lyder den, na gång som följer: "Jag är fullt öfwerlygad att ingen, som utan fbedom mot Schelling, eller utan att sielf wara swärmare, låt och förstått hans Weltseele, Ideen zu einer Naturphilosophie, Die Gottbeiten von Samothrace o. s. w., kallat anse honom för Mysticus, eller i hans läror edja den ringaste anstrykning af swärmeri, om man ej så wille kalla det poetiska i hans stil. Han har troctom ut förnufstgörandes dedueerat, och klart sökt framkälla, hwad Theosopheerne i Bibeln dunkelt anat!"

föcker han att förklara orsaken till sitt besynnerliga företag, att öfversätta en bok, hvilken han anser för en af de skadligaste, som någonsin blifwit skrifwen, och hvilken — ända till dess denna öfversättning utkom — knoppt war känd af tjugu personer i Sverige. Rec. har funnit alla dessa ursäkter så loma och osammanhängande, att han ej kan wika från sin i förra recensionen redan yttrade mening. Att deröfver widare inläta sig i någon förklarings, lönar icke mödan. För icke längre sedan än ett år, sökte man inbilla sig och andra, att i Schellings System (hwarmed, som redan utförligt är wisadt, Berners ej har den ringaste gemenskap), låge roten till all widskypelse, kryptojesuitism och papism: nu synes det (såsom öfwen af tonen i detta Citertal kan skönjas), som man redan började skämmas för sådana anklagelser. — Hade det föröfrigt warit öfversättens verkliga ansvar, att ingifwa läsaren ett morgift för den smitta, som han genom belantskapen med Berners skrifter besårade för allmänheten, så hade han — i skallet för att sticka sina pilor i luitens mor Naturphilosophien — hellre borde wisa hatlösheten, ogrundnen, de inre motsägelserna af Berners liflösa, förstenade werldssigt; borde wisa huru hans werklösa selfcontemplation ledde till ett gränslöst förakt för människaslågrets högsta jordiska angelägenheter, och huru ännu denna lära står i uppenbar strid mot Guds eget uppenbarade Ord och alla de Väktres och Helares ströfwanden. — Ännu en annan wäg hade måhända stått honom öppen. Rec. tillstår, att det för flera år tillbaka, war hans affigt, att öfversätta Die Söhne des Chals, men så att han i första delen welat hålla en slags medelwäg mellan den första och andra upplagan, och således utlemna de flesta uppträdena med de blåklädda buldärarna

från Dalen, öfvensom andra mystiska tillsetser, som i senare omarbetningen tillkommit. Hvad andra Afdelningen beträffar, hade han ämnat wäl lära Dalens Söner leda det stora hjulverket, men han hade welat — om möjligt — så swårbeta förra hälften af Femte akten, att det obgrepliga Föbundet endast hastigt uppträdde och förswunnit, det Underbara blifwit skjuret mera i bakgrunden, och en wif Skymning — på samma sätt som sjelfwa Odets Kieleser ju så ofta äro obgrepliga — swårswat öfwer de förbolde Bröderne, deras handlingar och motiver, hvilka Werner widlöftigt lägger i dagen, utan att dermed kunna försena hwarken vårt hjerta eller vårt förstånd.

Tal hållne i Kongl. KrigsWettenskaps-Akademien, den 12 Nov. år 1816. Stockh., Deleen, 1817. 91 sid. 8:o.

Såsom en fortsättning af de i denna Tidning år 1816 (No: 28) anmälte Aminnelsetal, så wi nu i korthet anmäla följande i den ordning de här finnas införde. De äro sju till antalet.

1. Aminnelsetal öfwer Vice-Amiralen m. m. Fredr. Bent af Chayman, af tillförordnade öfwerStåthållaren m. m. Strib. Olof Rudolph Cederström (11—17).

2. öfwer Hans Exc. En af Rikets Herrar GeneralAmiralen Grefwe Johan af Puke, af f. d. StatsRådet, ViceAmiralen Grefwe Baltzar von Platen (19—28).

3. öfwer Capisenen wid Kongl. Swes ArtillerieRegimentet Gust. Löfling, af öf-

wersten m. m. Adolph Sebast. Gethe. (sid. 29—36).

4. Öfwer Chefen för Kongl. Swea Regemente, Öfwersten m. m. Harald Akerstein, af Kammarherren, Capitenen m. m. Frjh. Gustaf Adolph Flemming. (sid. 37—48).

5. Öfwer Contre-Amiralen m. m. Mauritz Pet. von Krusenstjerna, af Öfwersten m. m. Fredr. Sjöbohm. (s. 49—65)

6. Öfwer Öfwer Direktören wid Kongl. Controll-werket m. m. B. A. Geijer, af Professorens wid Kongl. Ingeniör-Corpsen S. A. Cronstrand. (s. 67—83)

7. Öfwer Lectorn och Profven N. P. Beckmark, af Chem. Adjuncten Doct. N. G. Sefström. (s. 85—91)

Bländ dessa ädrager sig H:ö r i denna samling det mesta intresset. Bländ sin tids namnkunnigaste och mest förtjenta män står Amiral af Chapman. Han war född 1721 i Göttheborg. Fadern war Major wid Göttheborgs Escader. Tidigt utweklades hos honom hög och naturlig fallenhet för Skeppsbyggeriet. Han arbetade först på Kronans warf i Göttheborg, sedan i Stockholm på privatas, med den framgång att han wid 19 års ålder kunde på eget ansvar uppbygga en Spanier-sarare. Sedan reste han till London och arbetade der i 2:ne år såsom Skeppstimmerman. Under sitt wiskande i England,

och sedan han med uppmärksamhet besökt flere af de Kongl. Skeppsvarfven, för att inhämta kunskap om Engelska Skeppsbyggeriet, blef han på Hög befattning i Deptshord arresterad, hans ritningar och papper honom fräntagne och han self förd till London, för att der undergå ransafning om ändamålet af dess wiskande i England. Efter en månads förlopp blef hon frigifwen, återfick alla sina ritningar och med oberoigt undantag, äfwen sina papper (s. 7). Från England reste Chapman till Holland och derifrån till Frankrike, der han i Drest wiskades halfsiannat år och öfwerwar sedan början till slut byggnaden af ett 60 Kanonskepp. Återkommen till Sverige 1757 blef han Under Skeppsbyggmästare wid Orlogsflothen. År 1772. Vice Amiral och Commentör af Wasa Orden med stora Korset, då han i hög ålder d. 19 Aug. 1800 i Carlscronas afled. Ett utdrag af Chapmans autobiografi har man att förwänta i Akademiens Handlingar för 1816 enl. s. 17 gifwit löfte. Just då han dog, höll han på att fullborda en ny Theori för byggnaden af Handelsfartyg, hwilket "wigtiga och intressanta arbete" — som Biografen kallar det s. 14 — nu mera fortjäntes genom Flottornas Constructions-Contors åtgärd, för att i tryck bringas till allmänhetens kannedom.

De öfriga Biografierna äro uppsälda i form af korta meritöfreckningar.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Sveriges Historia under Regenterna af Wasa ätten. Stockholm, G. Löwegren, 1817, 99 sid. 24:o.

Denna lilla bok är en rätt flitligt försärdigad compilation af hwad wära allmänna Läroböcker hafwa att säga om den herrliga Wasadynastiens Konungar. Här och der har Utgifw. tillagt egna

anmärkingar wid slutet af hwarje Konungs biografi, samt utskrif boken med 17 Konunga-Porträtter; hwaras kan slutas, att densamma måtte wara ämnad till tidningsdrif för Barn. Gör detta ändamål är den dock såga tjenlig, såsom affattad i en för Barnäldern ingalunda påsande, pretiös stil. Porträtterna äro marknadsarbete af wanliga slagget, och kosta tillsammans med Boken — 24 s. B:es.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 36.

Lördagen den 5 September

1818.

R e c e n s i o n e r:

Jorden och dess Inwånare, Historisk Tafs-
la af det Adertonde Århundredets Upps-
räckter om fremmande (främmande) Folk-
slag och Länder; af C. A. W. v. Zim-
mermann. Femte Dejen. Florida och
Mexico, med 1 porträt och 4 plancher.
Sohn, Högskolan, 1818, 333 Sidd. 12:o.

Från den tid, då den berömda Alexander
v. Humboldts Werk öfver Equinectialländer-
na i America utkommo, kunna Europeerne
såga sig för andra gången hafwa gjort upp-
räckten af dessa småliga världskrafter. Ty
"med undantag af den i sitt slag ende Con-
damine — säger Höf. — känner man swär-
ligen en resande af någon nation, hos hvil-
ken så widsträckt kunskaper förenat sig med
så mycket snille samt en alldeles orubblig i-
hårdighet och själfdriftelse." Synnerhet är
Nya Spanien hos Humboldt egnat en vigtig
del af sina undersökningar, och då öfwen An-
gloamerikanernes expedition under Öfverste

Pike utbredt mycket ljus öfver de nordliga
gräns-provinserna, så war det Höf. läst, att
efter så rikhaltiga källor gifwa sin närvarande
teckning af dessa länder en wida större fulla
komlighet, än den först ägde i hans Ta-
schenbuch der Reisen. Också smickrar han
sig med, att "man här skall söka alltså li-
tet af det wäsentliga, som Humboldts werk
meddelar oss om Mexico."

Her. skall i förhet ange innehållet af när-
varande band, icke i offigt att wilsa lemna
ett sammandrag af ett sammandrag, utan för
att närmare göra läsaren uppmärksam på or-
dets värde och wigt. Inledningens innehå-
ler Höf. till en jemförelse mellan läns-
derna under den hetta zonen i begge werlds-
delarna. Hettan är som bekant wida min-
dre stark i Amerika än t. ex. i den gamla
continenten under samma bred. Orsaken fin-
ner Höf. deruti, att i förnämnda werldsdel
är landet af hafwet bortskuret från den zonen
till den 30:de graden, samt att här i sjelfwa
landet finnes ett större förtåd på floder af
wattensamlingar, som underhålla fullighet.

Slutligen äro Amerikas högsta berg just i dessa trakter belägna, och äro verkliga colosser mot den gamla världens. Denna olika temperatur måste således inom den organiska världen frambringa stora olikheter. I den organiska tillhör dock Platinan — så vidt man vet — endast Amerika. I det hela tagit tillhör dock företrädet i den organiska sfären vår jordhalvö. På den västra kallas flera de skönaste arter af växternes konung — Palmen: de mesta kryddväxter, nämligen, muskotet, arekan, kaneln med undantag af några arter peppar, vanillen och ett slags svag kanelbart (cortex Winteran.): 40 de prökt och smaksfullaste frukter och öfver 20 arter de herrligaste blomster. Ännu djupare sänker sig vägsfålen till fördel för den östliga jordhalvö, om man jemför begge halvklotens djuriska floras. Så är — för att börja vid de lägre graderna — Kofofidien vida öfverlägsen Amerikas Kojman, som desutom finnes i Ostindien: der träffas ej den gruffiga Ormen, som flutar der i dess gap förgäfvad över världande pantherdjur. Deremot äro nya världens grodor och krabbor jättar mot de hittills bekanta. Af de förfota djuren kallas flodhästen, elefanten, rhinoceros, kamele, mot hvilka Tapiren, Pekari, Lama och Vicunna visa sig såsom små, vanmåttiga varelser, så äfven Bengalens lejon och kongstigrar sammanskalde med Amerikas cougar, jaguar och ozelot. Egna och karakteristiska äro äfven de här inhemska djursläkten: Armadillen, Myrbojnen och Lardjuret (Bradypus), hvilket behöfver en timma för att framsläpa sig 3 alnar, och så trögt att det under seltvå panningen insomnar. Äfven Amerikas apor bära stämpeln af en mera kraftlös natur. Då man sträcker denna jämförelse till Människan, så är först märk-

ligt att man i denna världsdel ingenstades har funnit spår till verkliga Negrar — ullhåriga och fullkomligt svarta människor. Först vill äfven tillerkänna gamla världens inwånare förerråde i mankraft, men glömmar den stillring han sjelf i föregående delar äfven om andre Resande lemna öf om de Amerikanska Wildbornes otroliga kroppsstyrka, manliga värdt och skönhet, samt deras till en utomordentlig höjd utbildade fina sinnen. Med dessa måte sig en Guineare, en Hindostan, en Siames! Fullkomligt äro vi åter af Först tanke, då frågan blir om en förlikning mellan gamla och nya världens ursprungliga kultur så vidt man kan fluta af deras kända historier, minnesmärken, samhällsindretning o. s. w. *) — men då måste man — i fall vägsfålen skall sänka sig på den sida Först vill — vid denna parallell ofskedes utesluta de svaga, vantorrade Chamsbornen, ty alla hvad Afrika äger och äger stort eller ens minsnesvärdt, (t. ex. i Carthago, Egypten, Indien) är utfördt af Asiatiske kolonister. Likväl träffar man i Peru ruiner af Incas palats och fästningar, som väckt Resandes uppmärksamhet, om de än ej kunnat väcka deras beundran. Mera förvånande är den bekanta Mexikanska Pyramiden i Cholula, ehuru endast 162 fot hög. Till byggnadsfärdet kom den närmast öfverens med det af Hero-

*) Hvad Först här uttrar om de Amerikanska inwånarnes brist på odling och kunskaper återtager han sjelf till en stor del, s. 311, der det heter att Mexicanerne "hått på en icke så betydlig grad af kultur." I allmänhet hafwer den i Inledningens nyttjade Krisarten, som beundrar sig att genom pathetiska kontraster väcka effekt, ofta, så sann man än vill vara, den olägenheten med sig, att förleda till öfverdrifter.

deras bekräftade Bell tempel. Nyttigare woro
 ro Yufas landsvägar. Man ser ännu tydli-
 gen tvenne långa Chausseer löpa från Quito
 till Euro på en sträcka af flera hundra mil öf-
 ver ryggarna af 9 tusen höga berg (?), och
 wid deras sida stå små härbargen (Zambos)
 och brunnar. Handeln kunde dock genom des-
 sa — wiserligen barbaras — verk icke stort
 befordras: ty der fanns egentligen ingen: in-
 ga kameler, hästar, wagnar — ej heller pen-
 ningar. I Peru war hela det uppödade och
 gemensamt bearbetade landet deladt i tre
 ne, likwål icke lika delar. Den första tre-
 tjedelen af jordens aflästning tillhörde Solen
 (således templet och presterna), den andra In-
 ka eller monarken, den tredje och största sol-
 ker. Hela nationen bildade ett enda stort hus-
 håll. Äret räknades efter fjärdarna. Men
 då Först. wist fluta till en allmän okunnig-
 het i astronomiska uträkningar, derutaf, att
 folket ansåg förmodtelser såsom fruktansvärda
 fenomen och sökte genom trunmor, skri och
 påskade hundars röl beweka månan att så mycket
 öre är: stänka dem sitt llus, — så glömmet
 Först. att ett sådant öwäsende wid dylika till-
 lästen äfwen i China är wanligt, ehuruwål
 de lärde (man må än fordora hafwa öfwer-
 driswit deras astronomiska insigter) ganska wäl
 kluns orsakerna till dessa naturhändelser. På
 samma ståt skulle man göra Hindostanerna
 wärdig orätt, om man af de tågre folkeläses-
 nes grofwa begrepp och föreställningar skulle
 wilja draga allmänna slutsatser om hela natio-
 nens religion och sedlighet. Märkwärdig är
 swertou Humboldts nya ömätning, att Me-
 xicanernes tropiska är i det närmaste öfwer-
 ensstämmet med det af K. liphon Almans
 astronomer uträknade; — ehuruwål detta swär-
 ligen, så wide Nec. kan se, kan gälla för
 "något nytt bewis på en gammal förbindelse

mekan den nya och gamla världen." Denna
 barnålderns okunnighet i uppfinningar, kon-
 ster och wettenskaper, kan endast förklara de af
 guldkräft och fanatism drifne och af en för-
 sårlik frigskonst undersködde Spanjorernes o-
 troligt hastiga eröfring af dessa werldstrakter,
 med hwars bekanta historia Först. slutar den-
 na Inledning.

Florida upptäcktes år 1512 af Ponz de
 Leon, hwilken här, i följd af en saga bland
 Indianerne på Cuba, trodde sig finna den
 lyckliga ön, der den föröngrande lefnadskällan
 skulle flyta. Klimatet är, i förhållande till
 läget, kyligt: produktierna ungefär de samma
 som i Louisiana, hwilkas infödingar äfwen
 Floridas urinwånere likna. Befolkningen är
 föröfrige ganska swag: här lefwa endast 10,000
 Europeer. Då Florida ännu stod under Brit-
 tiskt wälde, utskoppade hufvudstaden Pensaco-
 la ärligen indigo, ris, skinnwaror, fisk och
 djur för 63,000 p:d st. och emottog tillbaka
 för 97,000 pund. Men en förbättrad odling
 af begge de förstnämnda warorna, den så låte
 werksällda odlingen af bomull, win, silke,
 cochenille, som desutom är hemma der i lan-
 det, äfwen af cacao, skulle genom fri han-
 del och en derpå uppmärksam regering saare
 upplysa Florida till en blomstrande kat, isyn-
 nerhet som det från många sidor kan begagna
 hafwet och åger flera goda hamnar.

Nya Spanien. Först i anledning af
 Öfwerste Piles uppteckter, meddelas under rus-
 briken Nya Mexico, några wigliga tillägg
 till Louisianas geographi — om Mississippis
 källor — om de deromkring och längre neh-
 boende folkslag — om Missuri — Arkansas
 — jemte flera andra underrättelser, hwilka
 Öfwerst. gjort wäl, om han flyttar till deras
 egentliga ställe i föregående delen. Drefter
 landets indelning efter sina Intendentkap. Ser

dan en allmän taffla öfver det hela, hvaraf vi utvälja några frödda anteckningar. Om linien för den beständiga snön lemnas följande underrettelser efter Humboldt. Under äquatorn utgör den 2460 toiser (14,760 fot), under 45:e breddgraden 7800 fot. I Mexico under 19:de till 20:de breddgr. 8100 fot; derför hafwa också endast 4 Mexicanska berg waraktig snö. Gränserna för denna linies förändring fann han, alle efter årstiderna, här utgå 2400, deremot under äquatorn endast 180 till 210 fot. Churu nu 50,000 quiliens af N. Spanien ligga under den hetta zonen, njuta likväl häraf öfver trefemtedelar ett mycket mildt, till en del kalla klimat. Ty hela det inre landet af Mexico, fordom bekant under namn af Anahuac och Mechoacan, bildar en höghlät af mer än 6000 fots höjd. — Intressanta äro de båda Gruf-Tabellerna, hvaraf den ena visar den årliga aflastningen af Americas bergwerk i början af 19:de århundradet, den senare en jämförelse af de europeiska, Nordafrikanska och Nya Verldens gull- och silfvergrufwors årliga aflastning. Deras synes, att hela årliga aflastningen af grufworna i Europa förhåller sig till Americas såsom 16,171,888 : 236,353,667, eller med utestrande af de öfriga talen, såsom 16 : 236 = 1 : 14 $\frac{1}{2}$. Men de senares produktion förhåller sig till hela summan af Europas och N. Asiens ädla metaller såsom 10 $\frac{2}{7}$: 1. Då af de i tabellen anförda 78,000 marker gull, Amerika ensam lemnar 70,000 (således $\frac{200}{1000}$), och af den årliga silfvermassan 355,000 marker America ensam lemnar 325,000 (således $\frac{21}{100}$); så är öfverskottet på dessa artiklar inbördes i förhållande såsom 90 : 91. Humboldt slutar, att det förhållande som Ad. Smith uppger mellan införseln af gull och silfver i Europa

nemligen af ungefär 1 : 22, swärligen är rätt beräknadt, emedan på detta sätt endast 22X 70,000 eller 154,000 gånger så mycket silfver borde komma in, då vi likväl erhållit 325,000 gånger så mycket. — Flera statistiker hafwa i senare tider sökt beräkna massan af det gull och silfver som Europa erhållit af Nya Werlden. Naturligtwis måste resultaterna utfalla mycket olika, då de till en stor del bero på blotta hypoteser. Efter de nogaste beräkningar har Humboldt sunnit sannolikast, att antaga massan af ädla metaller, som från 1492 till år 1803 flutit till Europa, till 544 $\frac{1}{2}$ millioner riksdalar: men totalsumman af de från bergwerken utgångna rikedömar till 5,706,700,000: en massa som skulle utgå ett klot af 35 och en half fot i diameter. Ty ifrån sistnämnda quantum afgår dels hwad som stannade qwar i hellska Amerika, dels det, som utseppades till de öfriga werldsdelarna. Af den förstnämnda på en tid af 311 år till öf öfversörda penningsumma skulle således om året, efter medeltal, belöpa sig till 17 millioner piastrar. — Rummet tilläter ej anöra någon af de, så wäl i naturhistoriskt som merkantile afseende, intressanta uppgifter, som Förf. meddelar om äfveliga föremål ur landets Flora och Fauna. Endast af hwad han, efter Humboldt, anför om Americas infödingar, må vi låna en eller annan anmärkning. Märkwärdig är deras i kroppsbyggnaden sinde mellan förwänande likhet, från N. Spanien, ända ned till Paragonten. Denna består förnämligast i den kopparröda, rödgula färgen på huden, det långa, swarta, fullkomligt raka, nedhängande sträfwä håret, det tunna skägget, den stadiga kroppsbyggnaden, de framstjrande tinningarna, den långdragna, mot ögonen nedöppande bildningen af ögonlocken, de breda läpparna, och

omkring munnen i ett uttryck af fromhet, som står i en besynnerlig contrast med den alfvorsamma mörka blicken i ögat. Slägget är mestadels tunnt. Vaktade denna generiska likhet, träffar man dock mellan Amerikas särskilda folkslag förwånande contraster, t. ex. mellan den jättelika Paragoniern och de korta, men underfärsiga Chalmas i Cumana. — Födröfrigt äro dessa människor godsinliga och redlige. — Födr. slutar med några uppgifter om detta Lands folksköt, industri, handel och närvarande kultur.

Ett Bihang, som sist följder, innehåller några tillsatser, hörande till beskrifningen om Honduras bayen: Wille Öfvers. lemna något afseende på Nec:s råd, så skulle han tillstyrka honom först, att genomläsa hela originalet, så många band som utkommit, samt wid öfversättningen inflytta alla sådana efteråt, genom tillgång på hittills obegagnade källor tillkomma tillägg på deras behöriga ort och ställen. Sedermers, då svenska manuscrip:et blifwit färdigt utarbetadt, anmoda någon i tyska och svenska språket kunnig att jämföra detjamma med urskisten. Wisfertilgen vittna de senare banden om en berömligt stigande kännedom i båda språken, men ännu är öfversättningen långt ifrån fullkomlighet. Ty i en sådan läser man aldrig, liksom här sid. 69 och annorstädes, få höra talas om truthöns. Ty hwem begriper, hwad detta skal vara? Nec. gifar, att i tyskan står Truthühner, och sådana saglar kallar man i Sweizige kalkoner. — S. 225 läses "att stora forskotter erfordras till brukningen af wisa grufwor. I urskisten står måhända der Bruch, och det betyder ej brukning, utan brott, brytning. Sid 230 och flerst. talas om grufwornas utbyte (Ausbeute), då Födr. menat deras afskotning. Sådana

mistag, af hwilka flera skulle kunna anföras, göra, att man ej utan farhåga kan förtro sig till den svenska öfversättningen, äfwen der den är riktig. Nec. will för föresättningen alfwarsame lägga dessa brister på Förläggarens hjerta, äfwen som, om möjligt, förminskningen af tryckfehlen, hwilka, isynnerhet hwad ett wettenskapligt werk beträffar, minsta bolens värde. Genom undwikande af dessa olägenheter skall hans förtjenst betydligt ökas af utgifwandet af ett werk, som bland den senare tidens öfversättningar på wårt språk hörer till de allmännast nyttriga och intressanta.

Gravurerna äro följande: 1) Porträt af Alexander von Humboldt. 2) Ruiner af några forn-amerikanska byggnader, efter Smith Barton. 3) Vanillen. 4) Cochenillen, och 5) Nopal-örten; allesammans till Förläggarens och artisterne's heder, fint och stickligt stuckne.

Handbok i Bibliska Literaturen af De hr Tolleson, Th. Dr., ContraktisProff m. m. 1:sta Delen. Upsala, Bruzelius, 1817, 268 sid.; 2:dra Delen, ders. 1817, 290 sid.; 3:dje Delen, ders. 1818, 292 sid. 8:o.

Ett arbete af den art, som det wi här omnäla, har hittills saknats i wår literatur. Wäl hastwa utländska, nyare och äldre, hjelpredoradrig selats; men då sådana skrifter för de flesta icke äro tillgänglige, så har kännedomen om de saker, som stå i närmaste förbindelse med den hel. Skrift, hittills inskränkt sig till de få, som egentligen studera de theologiska wettenskaperna. Och då denna

kännedom för hvarje bildad Christen är högst nödvändig, så är den stark, hvarmed Der Tolleson nu riktar vår inhemska literatur, lika dyrbar för det stånd, som Förf. sjelf närmast tillhör, som för hela allmänheten. Den hör med så mycken större erkänsla emottagas, som den är en frukt af den vördnadswärde Förf:s senaste höst: och då man hör så många andre af svenska prästerskapet klaga, att de med nöda finna tid till sina omgångligaste embets-görömsål, än mindre till literära sysselsättningar — hvilka dock forntidens Biskopar och högre uppsatte Präster alltid ansågo för ett af sina viktigaste kall —, ser man Der Tolleson använda äfwen de sista dagarna af ett verkamt och nyttigt lif till gagn för ett fädernesland, som reban till honom har så stora förbindelser. Så finner den alla tid tid och tillfälle, för hvilken det är ett behof att förvärfsa sig kus och kunskaper, och en förnyselse att meddela det åt andra.

Förvarande verk är, i förhållande till vår literatur, af en icke obetydlig omfattning: dertill fördras en stor arbetsfimer och vidsträckt bekänshet. Båda delarna hafwa ej felat dess Förf. Det har förundrat Rec., huru Förf. boende på landet, kunnat hafva tillgång till så många hjälpredor, hvilka förutsätta antingen ett stort eget bibliotek eller mångåriga samlingar af excerpter. Men om föregångare på detta fält icke sökas, så ökas, å en annan sida, just derigenom wid hvarje steg svårigheterna: ty knapt gifves det någon enda vers i Babeln, någon enda omständighet i dess historia och arkeologi, hvars wid ej tio osvikande förklaringar och tydningar uppstått, dem den samverkstranne härledarens, — innan han fattar en egen afwertygelse, — först måste kända, pröfwa och afwäga. Det lärer Förf. till hördm, att

han ej, liksom många andre älskfulla lärde, afbrutit sina studier wid en wif, med ens bästa verkfamsälder samtida period, hvars tänkesätt och meningar man så gerat wil anses som ett non-plus-ultra af wissdom och kuns-kaper; emedan egentårleken så ogerna wil erkänna, att det senare släget stiger ett tropps steg högre wid uppbygandet af det ständigt växande men ewigt ofulländade blifwande kuns-kaps-templet. Med fullkomlig oswälthet har Förf. dömt emellan äldre och nyare meningar och öfwerallt sökt förskaffa sig de bästa och stärkste källor. Wellettid har Rec. dock saknat en, hvilken utmärker sig wid utars betandet af halftva 1:sta Delen skulle warie honom af högsta nytta: det är Geschichte der hebräischen Sprache und Schrift, Leipz 1815, författad af Gesenius med en beläshet och en granskning, hvaruti han, enligt kännares omdöme, öfwerträffar alla föregångare.

Föröfrigt finner man i nu nämnda Handbok, fullständighet nästan i alla de ämnen, som beröras, samt pålitlighet i uppgifter, med anwiskning på de källor der de äro hämtade eller widöfrigare underrättelser kunna sökas, oft framstälde i ren och allvarsam stil. Rec. är öfwertrygad, att äfwen den strängaste granskare icke skulle lägga Förf. mer till last, än följande twenne tillwitelser, som dock endast sträcka sig till wisa artiklar. 1) Brist på kritik. 2) Förhand bekänner dock Rec., att han icke är en anhängare af våra tiders — äfwen hos de bästa utländske författare werderagna — hyperkritiska system, hvarigenom allt hortmönstras, som öfwerstiger alldagshandelnens krets och ej kan med full historisk evidens bewisas. Men äfwen denna kritiska otro är nödwändig: liksom i filosofien, så äfwen i historien banar pyrrhoniemen wäg

för sanningen. Förf. har deremot å en annan sida gått för långt, då han nästan alltid, wid hvarje förklaring låstat sig wid ordaförstån- det, och wid användandet af olika meningar, ej sålän upprägit den utomordentligaste. Det G. Testam. är en religiös urkund; den innes håller äfwen högst dyrbara historiska under- rättelser, men den är ingen canon för häfda- tecknaren utan är i detta fall, liksom hvarje annan skrift, underkastad pröfning och under- sökning. Förra tidens olyckliga erfarenhet borde wara för dessa afvägar. Men medel- vägen är här så swår att träffa, att det i all mythisk historia nästan alltid är ett säfångt hemdömande att vilja skilja sanningen från dik- ten, som under dessa tider — så med henne sammanväxer, att de till hwarandra förhålla sig som målande till form. — Man kunde widare förewisa Förf. 2) Brist på system och ordning. Det synes verkligen som Förf. ej för sitt arbete uppgjort någon egent- lig plan, utan nästan låtit slumpen afgöra ämnenas följd och fördelning. Af alla anti- quariska Handböcker Rec. sett, är De Wette's hebr. Archæologi den mest strängt me- thodiska, och äfwen i detta afseende är det skada att Förf. ej tyckes hafwa kunnat den. Den innehåller, utom en skatt af fullständiga citater till hvarje punkt, äfwen en och annan egen ny åsigt.

Det sagda har ej blifwit yttvadt i hänfigt att minska värdet af denna Handbok: Rec. önskar iwertom, att den af både de yngre och äldre Prester, som undergå Seminarii och Pastoral-examina, måtte flitigt benytjas. Men för att till detta ändamål wara fullt komligt gagnelig, borde den enligt Rec:s tan- ke, undergå en omarbetning, ej egentligen så mycket för att förbättras från nu angifna fel (i fall de verkligen äro grundade), som ej

fastmer i ändamål att det mindre wigtiga och tillika mindre intressanta äfwen som en mängd öftra förekommande tautologier måtte bort- tagas eller förkortas, och i stället mer utrym- me winnas för sådana ämnen, hvilka för alla elafser läsare äro nödwändiga att lännas. Så önskar Rec. att Förf. måtte lemna of en nå- got lunda fullständig Historia af Judiska sels- kets öden *): en sådan är äfwen här påddes- lad men endast fortsatt till Moses. Widare Palästinas Geographi. Wi äga wäl förut twenne goda Läroböcker i denna wäg. Dr Odmanns geogr. Handlexicon öfwer N. Testamentet och Förf:s eget, öfwer G. Testamentet; men båda dessa skrifter äro, i följd af sin form, egentligen endast topogra- phiska. I båda dessa hänseenden kunde Rec. rekommendera en ganska nått handbok (ehuru Historien der i allt för mycket sammandrag är bearbetad: Köhr's, Historisch-geogra- phische Beschreibung des jüdischen Lan- des, Zeitz 1816. Denna bok innehåller dese utom en och annan artikel, som äfwen här kunde finna rum, jemte en Charta, som kanske är den bästa wi äga öfwer detta land, och äf- wen förjente efterstickas.

Den speciella granskning, hwari Rec. nu will ingå, torde tjena till bewis på hwad han anfört så wäl till denna Bibliska Hand- boks beröm, som till tadel deraf. Han skall derwid taga sig den friheten, att göra en och annan wink wid de stycken, som dels öfres kommit honom för ofullständiga, dels allt för widlöftiga, eller i ett och annat afseende be-

*) I sådant ändamål borde, bland nyare källor, De Wette's Kritik der biblisch. Geschichte äfwen rådfrågas. Rec. beklagar dock att han ej sjelf känner denna bok an- nat än genom det bifall, hwarmed han i ut- ländska tidningar sett den anmald.

tydligt skulle winna genom en förbättrande bearbetning. Han medger wiserligen att dessa anmärkingar i det hela äro obetydliga, men skall dock anse den möda han derwid använde, och de studier han för detta ändamål anställte, rikeligen betalda, om de, åtminstone, i någon punkt, kunnat tjena den öfningens värde. Förf. till närmare efterfinnande och boken, wid en blifwande ny upplaga, till någon winning af en ökad fullkomlighet.

I:sta Delen. I. Skrifkonsten. Före Moses tid förekommer intet spår af hebraisk skrifkonst. De lärde hafwa delat sig mellan de båda meningarne, om Hebräerna lärat denna konst från Egypterna eller Syrerna (af hvilka senare äfwen Phoenicierna woro en gren): folkslag, af hvilka hwardera tillagnade sig äran af denna den viktigaste bland alla menliga uppfinningar. Förf. utstakar wägen till denna upptäckt sålunda, att man först började måla eller teckna sifforna eller handlingen, som man wille göra bekant (Bildskrift). Sedermere ritade man blott en del af figuren (såsom hufwudet för hela djuret), och walde derjemte willkorliga tecken för ämnen, som ej kunde målas (t. ex. ett öga beräknade försigtighet, en sig i sjertan bitande orm ewighet). Detta kallade man symbolisk eller hieroglyphskrift. "Då genom detta skriftsätt föremålen sättes enklare drag, war det besgräpligt, att man först blef uppmärksam på öftra förekommande stafwesser och uttryckte dem genom wisja lämpliga tecken. War det nu Ordskrift, som utmärkte saker, så blef det nu Stafwesserskrift, som afbildade toner. . . En nogare uppmärksamhet på articulationen hjälpte ännu till att uppfinna Stafwesserskriftspråk." — N. c. tillstår att han ej delar denna åsigt af skrifkonstens genesis. Bild- och hieroglyphteckning är ännu ingen skrift: emell-

tan så två heterogena saker, hvilka rapportera sig till twenne såerskilda sinnen, som en anledning för ögat och antagandet af willkorliga ljud för örat synes icke wara någon naturligt öfvergång, annorlunda än såwida, att man genom den förre ständigt bort känna sig mer och mer i behof af den senare. Förf. rätt talar historien mera emot än för öfwan nämde hypotes. Förf. medger i 4 "att alla gamla alphabeter äro af phenicisk härkomst." Denna sats är åter för allmän, för att kunna wara alldeles grundad. Förf. borde hafwa sagt: alla semitiska folkslags alphabeter; ty swärligen hafwa de öftra folkslagen, forna Perserne, Hinduerna, Chineserne, lärat sina skriftdrag från den westra werlden. För N. c. synes det naturligt, att hos hwardera af dessa nationer — ty huru ofta upptäckas ej sanningar, götras ej uppfinningar flera än en gång? — en egen inhemsk *Chaut* upptäckt. Men med detta må förhålla sig huru som helst, så finnes dock hos intet Arameiskt folkslag ett enda spår till någon slags hieroglyphskrift, hvilken dock enl. Förf:s teori, bort föregå den syllabiska äfwen som bokstafskriften. Det är till och med ganska twifwelaktigt, om sådan war gången af Skrifkonstens utveckling i Egypten; ett land, hvilket man wid denna uppställning egentl. höft i sigte. Der nyttjades icke blott hieroglyphskrift, utan också, så som man nu mera wet, äfwen bokstafskrift. Men hwem wägar med wisshet afgöra, hwilkendera af dem är äldst? Eller om, som trosligast är och äfwen Förf. antager, den senare, af phoeniciska ursprung, i Egypten genom handelen blef införd, så står ju denna framman för uppfinning i intet förhållande af ett förregående till ett eftersjöljande, till presternes heliga Skrift?

(Fortsättn. N. c.)

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 37.

Örtdagen den 12 September

1818.

R e c e n s i o n e r:

Förteckning på de i Sverige, från äldre till närvarande tider utkomna Scholes och Underwißnings-Böcker. Till följe af Kongl. Uppfostrings-Committéns anmodan uppsatt och på dess bekostnad utgifwen af P. Hammarströmd. Stockholm, Hedmanska Boktr. 1817, XXIV och 298 sid. 3:o.

(Slut fr. N:o 29.)

Näst efter denna Preliminärklof, börjar Förteckningen med I. ABC-Böcker och Skrif-Läror, hvilka senare såsom meddelande underwißning om Skrifkonstens grunder också naturligen höra till all Scholä-undervißnings Propädeutik. De skrifter Hr H. här upptagit utgöra 38. Sedan följa II. Språk-Läror och Lexica, så wäl för modersmålet, som för de gamla och moderna språken. Så uppräknas 49 Swenska, 105 Latinska, 16 Grekiska, 54 Fransyska och 30 Tyska Språkläror. I denna clas hafwa de Lappska Språkläror

na och LäseBöckerna, till antalet endast 4, enligt Uppfostr. Committéns wisja, fått rum, då som Hr H. yttrar sig i Föret. s. XIII, wår Regering underhåller Lappscholor och äfkilliga af Swenska Kronans undersätare måste söka förwäntwa stöthet för befordran det af dessa halfwilda horders bildning. III. LäseBöcker, hwaribland Swenska 86, Latinska 124, och Grekiska 51. Under denna rubrik har Hr H. upptagit de upplagor af Latinska och Grekiska Classici, som för den cretomatiska undervißningen blifwit beredde och använde, men deremot utslutit de editioner, som icke tydligen för detta behof synas wara inrättade. Så är Glodri edition af Lucretius (*Διάλογος Νεκρω*) Ups. 1779 här upptagen, men icke den i Upsala of Hr Prof. Knös beskrifna editionen af Sophocles, hwilket Rec. äfwen gillar, såsom denna senare är ej beräknad för den lägre undervißningen; men hemställer tillika, om Förf. förfarit consequent då han här upptagit Upsala-editionerna af Livius och Tacitus, hvilka äro i samma förhållande, som den nyss anförda Sophocles.

Sedan hjälpederna för Språk-konstapen blifwit uppräknade, kommer ordningen till IV. Instrumentalkonstaperna, der Läroböcker i Poetik, Rhetorik, Logik och Arithmetik finnas angifne. V. Läroböcker i Historien. Södermanlands 38. Allmänna 53. VI. Läroböcker i Statistik och Geografi 46. Då under denna rubrik finnas upprägnade de Geographiska Chartriämlingar, som N. Åkersman och D. Djuberg utgifwit, är det besynnerligt att E. Ziervogels på 1750talet utgifne Landchartor aldeles äro förbigångne. Namnet af Scholdarslas som de söra, borde dock hafwa skyddat dem från detta öde, så mycket mer som Hr H. icke förbisett den förklarig Ziervogel (Sthm 1758) öfwer denna sin Atlas utgifwit. VI. Läroböcker i de positiva Vetenskaperna: Matematik, Astronomi, Physik, Ethik. I denna afdelning ansåras de här utgifna handledningar i Naturalhistorie, Botanik, Entomologi, Mineralogi o. s. w., emedan de också ingå i den undervisningsförlidigher, som enligt ännu gällande ScholdOrdning älligger Gymnasti Adjuncten. Förf. har dock derwid förgåit att samma Förförning ålägger TrivialScholornas Lärare, att de första dagarne af hvarje Lässtermin, efter någon tjenlig Lärobok, i korthet förbela om hälsans bevarande; och då här till kommer, att en Medicin och Historiæ Naturæ Lectur Serenianus i Strengnäs och Geizerianus i Carlstad äro anstälde, hade Förf. ej bort utelenna de wißerligen helt så Läroböcker, som här kunde komma i betraktande, såsom N. J. Segerstedes Lärobok i Medicin. 2 Uppl (Strengnäs 1809) Th. Thorilds Handbok i Diäten. (Lund 1795) o. fl.

VIII. Läroböcker i Religionskonstapen innehåller 142 Caresejer, 67 Theologiska Compendier, 35 Bibliska Historier, Sum-

marier och Utdrag. IX. Läroböcker i Culturskåderna innehållande Rytts och Lärdoms Historien samt Archæologi och Mythologi. Till denna Culturbistoriska Class sluter sig ganska naturligt en Encyclopedisk, som utgör X. och sista afdelningen af denna förteckning, der Encyclopediska Läroböcker till ett antal af 22 uppräknas. Sid. 271 följer ett Tillägg af sådana Böcker, som sedermera blifwit Förf. bekante eller också under tryckningen utkommit. I dessa tio classer har Hr H. med noggrannhet och fullständighet upprägit i Chronologisk ordning böckernas titlar. Dock har han kanske drifwit sin fullständighet på ett och annat ställe nog långt, då han här lemnat böcker rum, som icke så rätteligen höra hit. De äro dock så, och det är förlätligare att se la in excessu än in defectu. Då Hr H. till Uppsofr. Committén i Apr. 1814 lemnade denna förteckning omfattade den blott 820 artiklar. Kgl. Committén aslemnade den samma till granskning åt Professorn och Bibliothekarien Aurivillius, som i Febr. 1816 återstälde den öfwerförd och genom dess widsträckt Bekännedom riktad med 560 nya artiklar, hvarpå Förf. redigerat sin förteckning i det sticket, den nu af trycket utkommit, och tillika ökar dess fullständighet dermed, att han angifwit dels, huru många upplagor hvarje bok wunnit, dels om och hwarest den blifwit beödm och granskad.

Denno Bibliographi kan sålunda med alle skal räknas för ganska fullständig. Åre efter såka supplementer skall således anses för ett ofruktbart företag. Rec. kan dock icke undgå att, såsom ett bewis af den granskning, hwar med han genomgått densamma, här lemna de bidrag till widare completering han föresunnit, med det tillägg, att han ssef sett och haft för händer de böcker som här upprägnas.

Sid. 1 Instruction d'une Jeune Princesse. Stockh. Burchardi, 1699. 12:o. Gdes. år C. G. Osterling.

S. 2. J. M. Gothi, Ratio Studiorum ad petit. Directorum Illustriss. Collegii Stockholm. Stockh. 1636. 12:o.

J. Brovalli Discursus de introducenda præcipue in Gymnasium Arosiense Historiæ Naturalis Lectione ad L. B. Nic. Reuterholm et Episc. Aros. A. Kalsenium. Lugdun. 1737. 8:o.

Utgifven af C. von Fenne.

S. 45. Elavi Petri Helsingii Synonymorum Libellus. Stockh. 1787. 8:o.

På Swenska, Latin och Grefiska.

S. 92. Petri Pachii Decas Colloquiorum Puerilium. Decas prima. Stockh. C. Reusner 1630. II:a ib. 1631. Decas III:tia ib. 1636 8:o utan sidotal.

På Latin och Tyska. Decas III:tia är dedicerad till Mart. Rosenstern till Biskopshammar, Lyda och Årstrand. Gdes. war Rector wid Tyska Scholan i Stockholm. Se Schæfferi Swec. Litt. p. 286, der dock detta arbete ej är anfördt.

S. 94. Epistola Cornelie ad Græchos filios et oratio Schytarum ad Alexandrum, generosissimis Adolescentibus Erico, Axelio et Gustavo Lillie separatim editæ et commendatæ a Zach. Klingio, St. Theol. Licentiato. Lips. 1646. 12:o, 48 sidd.

S. 98 L. Annæi Senecæ de Providentia. Tranquillitate animæ. Constantia sapientis. Libri. Additur Boëthius de Consolatione Philosophiæ. Stockh. N. Wankif, 1676. 16:o 484 sidd.

S. 185. En liten dock nyttig Örtebok. Westerås 1738. 8:o.

Rec. vill nu bifoga några strödda tillägg och anmärkningar. Hr H. anför s. 93. J. Ravisii Textoris Epistolæ Linköping. 1633.

Rec. har för sig en äldre edition Ups. 1625 12:o hwarat det heter: "nunc recens in gratiam studiosæ Juventutis emendatus in lucem editæ."

S. 130. Swab Hr H. anmärker wid P. Aurivillii Elementa Logicæ Peripateticæ adornata in usum Juventutis Acad. Ups. (1672) och de upplagor, som af J. Boëthius blifwit bearbetade, är både arigtigt och ofulla ständigt. Denna mycket begagnade Lärobok, war af Författaren ämnad för Akademiska föreläsningarne, den blef derföre till Scholdsweckens tjenst sammandragen af den bekante Jac. Boëthius d. w. Lector wid Westerås Gymnasium. Rec. har till hands första upplagan, som derföre har en sålunda förändrad titel: Ad usum Juventutis Scholasticæ in epitomen redacta et nunc iterum correctius edita per Jacobum Boëthium. Westerås 1692 38 sidd. 8:o. Då Författaren af detta sammandrag, under K. Carl XII:s regering, för begången polstriff oförsigtighet satt i mångårigt fångelse, blef hans namn borttagit på titelbladet till de följande upplagorne, hwaraf den sista, efter Hr H:s uppgift, utkom i Linköping. 1744.

S. 4 anfördes Plinii Epistolæ & Panegyricus Westerås 1673 8:o och s. 97 åter en annan edition West. 1687 8:o. Rec. för sin del twiflar mycket på denna senare Editionens tillwaro, utan förmodar den wara en och samma, ehuru Hr H. troligen af någon felsaktig Bot-Catalog blifwit förledd att upptaga dem såsom särskildte.

Sluteligen hemställer Rec. till öfverwågande om Hr H. förfarit consequent, då han ut förrektionen på Franska och Tyska Läsesböcker alldeles utlemnar de i detta hänseende wid offentlig och enskildt undervisning allmänt begagnade Upsalareditionerna af Florians

Numa Pompilius och S. Gefners Skriften, då de just för detta ändamål blifwit utplagade. De skal som för. ur för. s IX kunde anföra såsom gensvar torde icke här gälla. Utland Fransiska Läseböcker har Rec. i denna förteckning också saknat en af Hr de Marion utgifwen i Stockholm på 1800-taler; men som den för närvarande icke är till hands, nödgas Rec. här blott anmärka densamma. Utland Swenska Språkläror är också G. Sjöbergs på Tyfka språket utgifna Swenska Grammatik förbigången. Detta wår Landsmans arbete har äfwen hos oss icke utan fördel varit nyttjadt.

Huru nödig outöfning för en Bibliograf är, wisar s. 209, der för. wid O. Laurentii förklarung öfwer Lutheri Catechismus, Westerås. 1648, gör följande tillägg. Fjerde Uppslaget af denna Catechismus, besörjdes af Boëthius, Hagen, 1670. 8:o, och upptager denna upplaga under oswannämrande J. Boëthii, namn i Registret s. 279. Märta så hållander är att denna upplaga, äfwen såväl som föregående, är tryckt i Westerås hos Boëthius, Hagen, 1670, och wid detta Bektryckarens namn har för. irrat sig!

Föröfrigt är denna bok, med en wid sådana frister isynnerhet maztpåliggande noggrannhet, af trycket utgifwen. Utom de wid flutes anmärkta rättelser, har Rec. funnit helt så trycket af betydenhet, af hwilka han här endast will anmärka: att s. 69 No 23, står A. Swanberg läs: A. Swanborg.

1. Den Fönaste arfwedelen. Christelig predikan, hållen i Adolf Fredriks Kyrka, 1:sta Sönd. eft. Trettionded. 1817: och på för-

samlingens begäran till trycket lemnad af J. O. Wallin. Stockholm, Grahn, 24 sid. 8:o.

2. Hvad lära wi af Christi förestelser? Christelig predikan, hållen i Adolf Fredriks Kyrka, första Sönd. i Fastan 1817, af J. O. Wallin. Stockh. 24 sid. 8:o.

3. Sanning och Friid. Christelig predikan, hållen i Adolf Fredriks Kyrka, Jubeldagen d. 31. Oct. 1817, J. O. Wallin. Stockh. 24 sid. 8:o.

4. Predikan på Klagodagen d. 29. April 1818, hållen i Adolf Fredriks Kyrka af J. O. Wallin. Stockh. 28 sid. 8:o.

5. Helsing och Färd till Adolf Fredriks församling öre Sönd. efter Påsk 1813; och 1818 af J. O. Wallin. Stockh. 48 sid. 8:o.

6. Den trogne Tjenarens wandring inför Gud. Betraktad då Pastor Primarius m. m. Doct. Nibe Sam. Dröfen till sit hwilorum beledsagades. Af J. O. Wallin. Stockh. 1818, 20 sid. 4:o.

7. Christelig Inrådespredikan i Westerås Domkyrka, 5:te Söndagen efter H. Tre-saldighetsdag. 1818. af J. O. Wallin. Westerås, Björkbohm, 1818, 29 sid. 8:o.

(Fortsättns. fr. Nr: 34.)

Till No: 2 äro bifogade twenne psalmer. Den första: Tröstpsalm. En hoppers och förtröstans fromma suet! "Hwarför sörja? hwarför klaga?" (sid. 20) är dess tema, och sedan skalden i flera variationer utvecklar Guds goda ändamål med pröfnigen, Hans godhet och nåd öfwer den pröfwade, som fallit, återljuder ur hjertat i lugna tröstrika ljud: "Hwarför klaga? hwarför sörja?" (sid.

22) Nec. vill likväl tillstå, att denna psalm har något så svårsvande och obestämdt, att han länge samlat hit och dit efter idéer eller råttare sagt: känslögången, och kanske ändå ej rätt fattat den. — Den andra: Aftonpsalm. Nec. har kanske orätt, men då är det ej af förhårdelse mot nyare intryck, utan af outplånliga barndomsmännen, när han säger, att vi hafve blott en enda storr och fulländad aftonpsalm: Nu hvilat helt jorden. Deri svårswar först den fromma själens blick omkring på den svävande Skapelsen, hvars aftonbön är hvila, "Men Dig min själ bör waka. Och i din andakt ej bli trött." På det dunkla högridliga sätet der "Sitt ljus nu solen döfver," — under denna sijniet "Min sol O Jesu wisa." Der "Stjernor börja tända Sitt däjeliga ljus," under denna den skölmaste enfaldens bön: "O Gud låt mig och Komma Dit alla själar fromma Så skina i dina faders hus." Derefter sänker själen sin blick ner på sitt läger "O Jesu låt mig hwila Uti din sär. Och under det den trötte, under dagens last tryckte kroppen känner sitt behof af hwilon, suckar och anden: "Ack Jesu! låt mitt hjerta från syndsens tyngd och smärta Skiljas och så hos dig bo!" Och sedan, ingen hogkomst af sina egna lidanden, ingen blick på lifwets skröwring, ingen klagan, utan det snart söt hwilon sig lutande ögat ser än en och annan stjärna skada in öfwer sig, och själen suckar: "Ditt milda fadersöga Se neder af det höga." Än fara i den stumrande själen några dagens minnen: "Swad jag i dag har syndat Af werldens slårds förblindad. O Gud, förlåt mig det." Nu känner hon Guds hand waggas sig till sömns och suckar tacksam: "Din milda faders Hand, Som mig i alla dagar Beskyddar

och ledsägar." Och med ett knappa hörbart ljud, ändas sig hennes bön, såsom denna psalm, i denna sista ljusa bild: "Om sieder in i liffens land." — Läsaren förlåte Nec. detta bortgående från ämnet, det war ett ingående uti hans hjertas heligaste musik. — Till ömsättning är denna Hr. Dompr. Wallins psalm mycket mindre, och den antyder sjelf, att den ej vill jemföras med den Spegelska. Skalden dröjer här med sina afsonblickar på jorden; och, om han låtit sin säng dröja endast wid den närwarande hwi-lans, och med tanken ej anticiperat uppvaknandets stund, så hade den blifwit måhända mera genomgripande. Emellertid hwilken rörande aftonhymn i dessa två, äfwen till sin melodiska form, sköna verser:

Sig sorgen öfwerlåter
Ät wännen sömnens råd:
Och när det dagas åter,
Hon icke mera gråter,
Ty ny är då din nåd.

Den blomma modren stuter
I huddan sina små:
För dem en suck hon gjuter,
Och du dem ej förskjuter,
När hon inslumra må.

Not 3: För de många öfwer denna förra vår församling förra och heliga dag, både med och utan skäl tryckta, predikningar stå denna i spetsen, ej blott till tiden för dess snara urkommande från trycket, utan och till dess inre värde och förtjenst. "Älsker sanning och frid är Predikantens ingångspråk; och sedan han, så widt ämnet medgaf enkelt, och så widt rummet tillät, fullständigt framställte Christendomens öden och dymdelst angifwit dagens betydelse, lägger han sitt ingångspråk till ropen och bildar deraf betraktelsen: Sanning och frid, ewiga som det ord,

hwilket bland oss är predikadt. 110 Ewig är sanningen, som det m. m. S. 9 upptäcker Pred. djupt och framställer enkelt människans fästa spörsmål till erfarenheten, sitt eget inre visande och världens wise. "Ack! huru otrogna, huru troslösa skulle vi genom irro det usla lifwer, utom en bättre ledning, ett säkrare stöd! Låt oss ej återöpa förnuftets ensamma ljus, det är ej här tillräckligt: det lärer oss blott inse vår inskränkning, vårt behof af en högre tillrättavising. Der det skrifter af sin bästa klarhet är det endast ett låg af uppenbarelse." "Men Gud har ej lemnat oss så handlösa at slumpen och åt oss själfwa" och här efter förklarar Pred. Gudaktighetens både ljus och hemlighet. Under den rätt följer fattade bilden af en fader, som när han i främmande land utsticker sina barn, ej går det "utan vishetens råd och omherens förmaningar, hans tanke följer dem wälsignande på alla vägar och stigar." "När de sedan bland nya föremål och uppträden glömma den hulde, möras de ofömodadt af en helning hemifrån, som säger dem, att de ej äro glömda. Tid efter annan, när de som mest äro bekymrade i morgängen, eller rådwille i walet mellan ondt och godt, eller kanske redan hänförde af förwilselsen, så anländer en skrifvelse, hjerligt uppmuntrande, eller ömt warnande, eller mildt bestraffande; alltid lika saderlig." Och när de förslöst sitt goda och wandra på wilstigast till förderwer" då kommer någon gång från fadershuset en usstikad, en Wän, en Broder" . . . "som måste han äfwen för deras skud, utstå mycket i det främmande landet, måste han det goda hwar de brustit, uppbara hwar de förskyllat, och kanske ändå rda deras or tack, så giswer han dem, ännu i affredskun. Den, en blick af frid och omsorgsfull omhet

och kommer hem och säger Fader förlåt dem." "Ne. har utfört hela detta lista stöcke, för att i denna teckning af Wännen och Brodern från fadershuset, Jesus, och hwar han lidit och gjort för oss, wisa af hwilken både biblisk och menskelig ensald Pred. är understundom mågtig. Han antyder sedan uppenbarelsens gång och nödwändigheten af dess framgående genom alla nödiga mellangraderna till sin herrliga fulländning. Läs i Bibeln "och du skall ej undra att wärdet stigte i sin hjälplösa barndom äade en mera omedelbar wärd af den ewiga kärleken. Du skall fast mera inse huru Gud, i sin tillbedjanswärda försyn, alltid lämpat sina nådeanstalter efter de dödligas förtningssättwa och belägenhet. . . . Huru småningom det jordiska sinnet öfwerödar till ett ondeligt, förebilderna till verklighet, fluggat till gränning och grönningen till dag . . . till dess att tiden war fullkommen, och det ewiga Ordet blef kött, och bodde ibland oss och wi sågo dess herrlighet såsom enda Sonens herrlighet, full af nåd och sanning." (sid. 13.) Hörpå anger han korteligen Christi läras doamer, de "dybara omedelbara ewiga sanningar, ewiga som det ord, för hwars bekräftelse Kristus är död och uppstånd." "2 Del. Ewig är friden som det ord m. m. Ut en werld fortgående endast genom det ondas och godas, mörkrets och ljusets strider må man icke wänta, "att friden skall finnas, i den bemärkelse man wäntigast nämner den och beskär sig den; aldringst kan den så wäntas af en rättfärdig Ewangelii bekännare, som ej förgäwes heter en god Jesu Christi stridsman." "2o frid är icke sorglöshetens dwala wid allt som ej rörur war egen wälsärd eller stoda. . . . Efter siftilighetens för allt, som går utöfwer siftilighetens behof

och den wanliga erfarenhetens blick. . . Jste heller swaghetens afflutade fördrag med werlden, att oförd så njuta sitt lif, mor willkor, att ej södra andras njutning." "Nej, den är icke den, som werlden gifwer och tager, utan den som nård af ljusets och helighetens ewiga lifsfålla ligger i själens öfwerensstämmelse med sig sjelf, i alla des krafter, förmyndhetens, önskingars inbördes jemnwig och wänliga förening till ett himmelskt sinne, ett lif som i Gudi är" m. m. (sid. 17). "I känsla af en sådan hjertats och Andans frid, uppträdde ock dagens Hjelte, den ädle Luther, med kraft att merka och mod att lida för Guds ära." Och sedan Pred. ur denna synpunkt warmt och sannt reknat honom och huru genom honom "sprängdes de murar, hvilka i så många århundraden inneslutit och bortgämt Evangelii Helgedom" uppgår hans predikan uti ord af en verklig inspiration, uti sin rekning af den Jesu kyrka, som äter "ljus och ljus och fristående syntes på sitt helleberg, i grannskapet af himmelen, och upplåt sina portar för alla, som på jorden behöfde ro till sina själar" (sid. 20). Nec. har många gånger återläst detta stycke, men kan aldrig utan beundran och rörelse göra det.

Nec. vill dock till slut ej förbörja, att då han, hwad han framdeles vill mera utveckla, kanske mest af alle beundrar och prisar hos Hr Dompr. W. den djuphet och fullhet, hwarmed han uppfattar sina texters betydelse; dock tycker, att denna predikan härutinnan på intet sätt uppgår mot alla de andra, som här bedimmas. Öf synes det, som ej inom dessa twenne uppdelningar textens och dagens hela, stora mening kunde, äfwen med denna Predikants rika förmåga, framställas. — Några småfaktar, såsom Nec:s tycke att ordet "ordkrän" (sid. 5) ej är nog ådelt,

ärminstone mide uti denna Predikants allred lyftade diction; att, om de (wildarne) ej slagta dig, innan du kunnat verkställa undersökningen" (sid. 10) är en ej lyckad naivitet, — skulle ej Nec. hafwa anmärkt, om man icke want sig wid att af Recensenter fordra sådana småaktigheter. — Efter denna predikan är tryckt en Psalm, afsjungen af Stockh. Prestskap, församlad om aftenen d. 31 Oct. 1817, på Meled. Nu tackar Gud allt folk! Orden andas här samma med och förtröstan som den kända melodien.

No 4 börjar med en psalm, uti hwilken Pred. skönt ingjunit sin förberedelse. Nec. är ej älskare af små ord-anmärkingar, aldrinast wid poesier; derföre lägger han ock ingen wig till den anmärkingen, att sådana upprepningar som dessa:

"Med skræk i kungasalar,
Med skræk i hyddor spord, och
Gjut ner till kungaborgen,
Gjut ner till hyddan tröst."

finner han mera rhetoriskt pointilösa, än att de ej södra psalmens enkla, fromma gång. Ett troget folks saktad och tröst wid sin goda Konungs graf är ämnet. Om wid hwarje öppnad graf Wi böra föras "till sorgligt erkännande af menniskolifwets flakthet, mennisklowerkets obestånd och de jordiska tingens owaraktighet: hvilka betraktelser, hvilka känslor, hvilka tankar böra ej i dag intaga oss, böra ej på denna stunden samla sig med förjonde endrage, med dyster högtidlighet, omkring den graf, som öppnades och tillfödes öfwer den sista wårsdiga, mannlige Kättingen af en Konungs kam, hwilken i reenne Århundraden försvarat, frejdat, lyckliggjort detta land, fostrat, anförde, upplystat detta folk till ära och ljus, till kraft och sjelfbestånd, till trygghet under faderswäldet eller frihet under lagen! Och in-

gen, som älskar sin Bibel och sitt Fädernesland skall utan djup rörelse kunna läsa den herrliga seimförelsen (sid. 8, 9), som härefter följer, mellan Guds egendomslof under sina af Gud sända Anförare och Konungar och vårt Fädernesland under den stora Wasårten. Der är Salarens storfinnta fäderneslandskänsla aldeles sammansmält med hans fromsinnta religiositet; och Rec. anser detta stycke, såsom oföfverhinnerligt uti den andliga måktaligheten. — Härefter uppdelar Pred. så sin predikan: Sörjen Swear! i graswen milt-nar Hjeltarmen (sid. 11) — Fadershjärtat (sid. 14). Huru wäl innesfattas under dessa två titlar den döda Konungens mannaålder och ålderdom, allt hwad Han såsom Prins och Konung varit för oss. "Ja sörjen Swear! öder goda Konung . . . men söken dock nu en tröst i den tanken att Han lefwat nog både för sin egen ära och sitt Folks wäl" (sid. 17) "Att han helft gief tröstad ut ti den. (sid. 20) Och under stilla hoppet till Gud, blicken glade mot det nya tides hwarf, som upplåter sig (sid. 25) och härifrån öfvergår Pred. till predikandet om den i religionens ljus sedde, i religionens språk hälsade nya Konungen. och ord och anda lyfta sig härwid allt mer, så att öfvergången från prosa till den psalm, som slutar denna predikan är till slut helt naturlig. Sell Konung! m. m. en hymn så warm och stor och upplystad, som den strömmar ut ett folks hjerta, hwilket med förtjusning och förhoppning hälsar sin nye Konung. Wi känne redan den

na psalm, utur bin af Hr Dompr. B. utgifna psalmboken, och den är en ädel sten i detta heliga smycke. En vers är här, med särskilt anledning af dagen, inryckt framför den sista, och nog höres det, att den ej på samma gång som de andra framklingat ur harpan. — En sådan dags predikan är ett swårt ~~predikan~~ Ty huru lätt uppträ ej ett mellanting, det är otting, mellan parention och predikan; och det är allena den, hwilken såsom denne Salare, uti det religiösa kan försmälta alla människotalers föremål, som rätt kan lösa det. Underligt är, att såsom Rec. förnummit, så många gjort af denna klago-dags Högmåsa en twofaldig heterogen sammansättning af klagan och jubel, sorg och glädje. Det är Rec. ej tillståndigt att dömma om huruvida denna antydning, i denna mening tagen, kan ligga i texten; men det tycker han, att skall klagan ej blifwa ett solter, så skall den hafwa sin tid att gripa sin och urgjuta sig, och detta sonatiska waggande inom en halftimma från klagan till jubilerande duger ej, ty derof blifwer då inret. Gråta hafwer sin tid, le hafwer sin tid; och det följde ju snart en dag, den alla hjertan firade med glädje och jubel, dock, ingalunda det, som icke förut, wid en så stor, herrlig ur vår egen jord uppsprungnen och länge blomstrande, konungastams utdöende, kunnat gråta utan tröst öfwer allt stort och skönt förgånglighet på jorden.

(Fortsättn. (Sijer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 38.

Lördagen den 19 September

1818.

R e c e n s i o n e r:

Handbok i Bibliska Literaturen af Peter
Tolleson, Th. Dr., Contraktsprost
m. m. 1:sta Delen. Upsala, Bruzelius,
1817, 268 sid. ; 2:dra Delen, derf.
1817, 290 sid. ; 3:dje Delen, derf. 1818,
252 sid. 8.o.

(Fortsättu. från N:o 36.)

A. De gamla Hebräiska Bokstäfverna.
Sedan man fullkomligt förstår Hebräis unders-
skänning bör man först känna följande: Alla de
Semitiska forn-alphabeter kunna ofdelas i tven-
ne klasser: 1) Det phoeniciska, hwartill hör-
ra a) inskrifterna på Cypern, Malta, Car-
pentras samt mynten från Phoenicien och dess
colonier — utan vokaler — ; b) Judiska
Myntskriften från Maccabeernes tid, utan
vokaler och utan bokstäfverne י, ו, ד, ב,
c) Den phoeniciskt-egyptiska skriften på mu-
mie-bindlarna, dechifferad af grekne Ceylus,
med tre vokaltcken. Från den första häftams-
ma: d) den Samaritanska skriften, samt

e) det äldsta grekiska alphabetet, hwilket
än skrefs från höger till vänster, än tvärs
om, än *Βουρροϋδωδ*. — 2) Det hebräiska
chaldäiska alphabetet, hwartill hör a) den
så kallade Quadrat skriften; b) den palmy-
reniska, troligtvis en art cursivskrift af den
föregående, utan vokaler och ord-afdelningar,
men med ligaturer. På längre afstånd stå
med dessa i släktkap: d) Estrangelo, den
äldsta Syrisk skriften, samt dess dotter, e)
den Kufiska, då deremot det ännu uråldrigare
Samjariska alphabetet stod i omedelbar släk-
skap med det hebräiska eller phoeniciska. —
Hwad deremot Hebräerne enskilt angår, så ägo
de detta folk, så widt man känner tre arter
skriftecken: 1) Quadratskriften, äfwen kallad
assyrisch eller chaldäisk: den wänliga charak-
teren i Judarnes bibel-manuscripter; 2) den
redan nämnda Myntskriften och 3) den Sa-
maritanska. Då denna sista är yngre och
däruom blott en variation af den maccabeiska
myntskriften, så återstå således endast de tven-
ne förra hufvudcharaktererna. Men hwilket-
dera af dessa alphabet är nu det äldsta?

Denna undersökning har ledt de Vrda i wid-
löftiga undersökningar, af hvilka man ämins-
stone lärer så mycket, att ingenting med full
wisshet häruti kan bestämmas. Den nyaste
och sannolikaste mening är den, att Mynt-
skriften är den äldsta; att denna under sän-
genskapen lemnade rum för det chaldäiska skrifs-
sättet, hvilket efter hemkomsten, genom Esra,
utredde sig i Palästina, men att Malaks
beerna af tillgifwenhet för det gamla, för
sina mynt walde den äldsta, kanske ännu icke
helt och hållet utdöda skriften, isynnerhet som
den mer närmode sig till den phoeniciska
hwarigenom dessa mynt blefwo ännu mer cur-
rento. Denna mening är också Först, hvil-
ken derför hopsamlat äfkilliga grunder, men
med föruciktande af läsarens kannedom om
den Skildskap och Skillnad mellan alphabeter,
hvilken Rec. för en del läsande icke suavit
öfversäddigt att förstå. — B. Hebräiska
Vokalerne. Först anför Eichhorn's tanke i
hans *Einl. in das alte Testament*. En-
ligt Gesenius, som ej mycket skiljer sig från
denne, uppkommo dessa och alla öfriga i he-
bräiskan nu brukliga läserecten i G:te till 3:de
århundradet, såsom de först ett par sekler se-
nare mera allmänt kommo i bruk. C. Vo-
kalernas antal, från älder endast tre. D.
Bewis att i gamla hebr. alphabeter funnos
dessa tre vokalskifver, men att den öfriga
punktionen endast är ett aramaiskt påfund.
Man skref E. utan all ord-afdelning och F. på
flerahanda materstalter, såsom sten, koppar, huf-
vader, war, blod, löfs, bast, papyrus samt
äntligen pergamene samt hornsk och linnes-
papper. G. Skriffinstrumenterna samt H.
Böckernas Form

2. Bibliska Böckernas Författare, Ål-
der och Innehåll. Bland dem, som på-
stå att Mose's böcker, blifwit författade i
Samuels eller Davids tid, höra också Gesen-

nius. "Det är alldeles ofgjordt, säger denne
grundlige och skarpsinnige författare, att Mo-
se's språk, äfwen i de poetiska stücken-
na, fullkomligt sammantäffas med de skrif-
ternes, som tillhöra denna ålder. Wore nu de-
sem böcker, som tillskrifwas Mose nästan tus-
sen år äldre, så skulle wi antaga ett phäno-
men, som i oss språkhistoria icke har sin ma-
ke, att neml. ett leswande språk och ett folks
idé-omfattning- under en så lång tiderymd
icke undergått minsta förändring." — Men
måne man ej för föreställa sig, att då re-
daktionen af Hebräernes äldsta urkunder i en-
senare tid blifwit företagen, hvilket lærer
skref under Esra, äfwen språket deruti kunnat
undergått en moderniserande behandling,
utan sonnerlig förändring af själwa innehåll-
et. Widare får man ej, hvilket äfwen Ges-
enius, ehuru blott till hälften, erkänner, ef-
ter westerländska språk bedömma de orientali-
ska, hvilka liksom själwa folkslagens lynne-
der äro underkastade wida ringare ombyten.
Om Arabiskan undergår sådana omskiften, så
bör man ihågkomma, att Arabien är ett wid-
löftigt land, från älder bebodt af betydligt
från hwarandra i härkomst, gudedyrkan och
dialekter afwifande stammar, då deremot i det
lilla Palästina en större enhet, så i staterfö-
saering som språk, wisserligen ägt rum. För-
öfrigt, hvilken betydlig Skillnad kan man upp-
täckta mellan själwa språket i Homerus och i
t. ex. Quintus Calaber eller Trophiodoros,
författare från Grekiska litteraturens senare ål-
der? Likaså som det språk, som dessa Homers
efterföljare från fornåldern tillagnade sig skil-
de sig från det som i allmänna lifwet war
antaget, äfwen så har — enligt Rec.'s me-
ning — det af Hebräernes heliga författare,
hvilka alla woro af prästestämman eller i de gymna-
stierier inwigde, utpräjade tungomål, kunnat för-
hålla sig till den senare, på deras tid gängse

Hebräiskan, hvilken de wäl med samma försigt måste betrakta som i medeltiden Munkarne och i alla tider Brahminerne ansågo de samtida folkspråken. Dessutom håro Moses skrifter äminstone de 4 första Böckerna, en sådan stämpel af hög älderdom, hvilken Konstens hand aldrig förmår gifwa sina verk; och wore än der ofwannämde inkaster owederläggligt, så måste dock andan bewisa mer än bokstifwen. — Bland dem, som kraftigast yrrat sig för de Mosaiska urkundernas ägthet, hade Förf. ej bordt glömma Johannnes von Wihler, hwars röst, äfwen i detta fall, har mera förroende än Guers och Jerusalems. — Deremot kan Nec. icke instämma med Förf., då han i likhet med den allmänna mening will göra författaren af Jobs Bok till äldre än Mose, emedan ängenting om Israeliternes födelshana ur Egypten eller något stadgande af den Mosaiska lagstiftningen der förekommer, men allt deremot erinrar om de patriarcaliska tiderna. Men dessa äro endast negativa bewis. Deremot talar, å andra sidan, för skrifiens senare älder, ej blott sjelfwa språket, utan äfwen den konstrika inlädnaden, den episkt dramatiske formen, sjelfwa innehåller, den dialektiska med hög poeti sinnligt blandade dictionen. Wißt icke kunde en sådan bok bland enaldiga herdar uppstå. — Till undwikande af widhöftighet will Nic. här förbigå Förf:s uppgifter om de öfriga bibliska skrifiernas älder, författare och innehåll. Hwad de båda första punkterna beträffar, har han här använt en mindre sträng kritik än man af den första afdeln. kunnat wänta. En karakteristik öfwer hwar och en af de bibliske författarnes så wäl språk som anda skulle föröfrigt hafwa det wärde af dessa, något torra underrättelser: i senare fallet hade Förf. med fördel

kunnat jemföra GÖRES, som i sin Mythen-geschichte II: 470, med lika skarpa drag som flammande färger uppdragit en kort men herrlig grundteckning af Hebräernes heliga urkunder. — Bland underrättelser, som man i detta kapitel saknar, är en kort kritik eller, i likhet med hwad Förf. wid de öfriga N. och G. Testamentets Böcker iakttagit äminstone några historiska uppgifter om Johannis Uppenbarelse, hvilken här endast nämnes, samt des författare och innehåll. Öfwer denna kritiks alltid misförstådda skrifi innehåller wår lärde Hallenbergs Werk icke blott den bästa, utan — enligt Nec:s öfwertygelse — enda förklaring, hvilken någonsin blifwit skrifwen. Alla föregående commentatorer hafwa allenast wifit, att de i sjelfwa grunden misförstått den apostoliska författarens äffigt och anda.

3. Bibelns Originalspråk. All den ägta Hebräiska wi hafwa, utgör föga mer än 7000 ord. Och af dessa gifwas flera, som wi finna nytrjade knopt sex eller åtta gånger, andra endast tre till fyra och några äfwen, endast en enda gång. 4) Bibliska Handskrifter. Knappast gifwes någon äldre än 7 eller 800 år. Antalet af manuseripter, som hittills blifwit jemförde, går knopt till 500, och utgör ej sjerdes eller femtedelarna af dem, som ännu här och der finnas i biblioteken. Handskrifierna på linnepaper äro yngst, och gå ej längre än till medlet af 13:de seklet. Alla Varianter ur de hittills jemförda kunna wara omkring 50,000 och of alla dem äro ej mer än 10, som förändra mening men ingen christlig lärosats. — Förf öfrigt har Förf. i detta ämne, som i sig sjelft är nog magert, varit mer widhöftig, än kunnat behöwas för de lärare, åt hwilka denna bok är ämnad. 5. Masora — en samling af hwarjehanda grammatiska, kritiska, exeges

tiska, polygraphiska, historiska och andra slags anmärkningar, hvilkas författande af Judarne tillerkännes ån Moses, ån Esra, ån Rabbinerne i Tiberias, 600 år e. Chr. — 6 Bibelöfversättningar, af hvilka 23 ansåras. 7. Talmud, — innehåller Judiska folkets hela vetenskapslära, isynnerhet kyrko- och borgerslagslagen, mellanströdde med många slags fabler. Som enligt Judarnes tanka, Mose's lag är mörd och ofullständig, men förträffligt förklarad i Talmud, så gifwa de åfwen denna samling namn af lag, föregiswande att de föreskrifter och förklaritigar som innehållas i denna muntliga lag — Mose's 5 Böcker kalla de den skrifna — blifwit muntligt forplantade ända från Mose till några 100 år e. Chr., då åfwen denna blef skriftligt upptecknad. Man har deraf twenne uppteckningar, den Jerusalemiska (fullbordad år e. Chr. 230) samt den fullständigare wida mera allmänne antagna Babeliska, hwars redaktör lefde under Kejs. Antoninus ungef. år 50. Till denna skrift — Mishna, — hafwa sedan tillkommit noter — Gemara. I stället för ett naket upprekande af hwarje boks och capitels rubriker i sammandrag hade Förf. måhända bättre kunnat använda dessa 8 sidor, om han öfversatt walda stycken eller meddelat några af de wigtigare lagbuden. Så har han åfwen försatt med 8) Kabbala, af hwilken han försökt gifwa en öfversigt. Huruwida den dock är djupt och ur systemets rot fattad, måste Rec. som derom blott har en ganska yttlig kunskap, lemna derhån. Men då Förf. finner sannolikast, att denna lära är hämtad af Egyptiska filosofien, och ej från Eholdeerne, så torde kunna anmärkas, att begge dessa meningar äro grundade, och att Judarne ej allenast från dessa båda folkslag, samla-

de materier till denna mystiska, mörka byggnad, utan åfwen från många andra orientalka folkslag, hwilkas lärosatser de wille sammanwäfsa med sina skilders. Rec. förmodar för sin del, att första grunden blifwit lagd under mistandet i Babylonien, genom umgänge med Chaldeen wize *).

Efter en utförlig afhandling om Judarnes 9) Kalendersinrättning och 10) bibliska Tidräkning, hwar till en chronologisk Tabell är widfogad, kommer Förf. till den historiska delen. Han uppräknar flera lärds meningar om människoslagets ålder och följer, med ogillande af de åfrige, oinfränkte Frank, enligt hwilken Christi födelseår infaller på verdens 4180:de år. För att bringa mosaiska chronologien i närmare öfwerensstämmelse med andra äldre folkslags, sammanfatta J. v. Wäbler, efter ett urval af fleres olika beräkningar af Bibelns perioder, ett eget system, enligt hwilket från Människoslagets urföring till Kristus 5722 år och till år 1784 en tiderymd af 7506 år förlupit. Ty till endast en så infränkt tiderymd trodde han sig, kunna bringa Egypters, Babylonters, Judiers och Chinesers fabelaktiga beräkningar. Men om också detta wore möjligt, wittnar dock den åldra af all historia — naturens egen — att Jorden ärmistone, om ej människoslaget, måste åga en mångaldigt hånre ålder. **) — Utom Mose's, ansåras några äldre och nyare filosofers tankar om 12) Verldens och Jordens upphof: dessa underättelser synas kunnat wara borta, då de åndock i många fall äro så ofullständiga.

*) Längre fram har Rec. funnit att Förf. är af hans mening (III. Del. s. 27.).

**) Förf. medger detta också, s. 215.

Hvad förfrigt Hörf:s commentarier till Mo-
saiska Skapelse-historien särskilt beträffar, vill
Rec. icke minsta deras värde, då han anser
dem kunna underkastas flera anmärkningar.
Så torde man hafwa swårt att inse, hwar-
för Hörf. med förkastande af Whistons, Hal-
lers och De Lucs meningar, antagit Silbers-
schlags, att Mose's Skapelsedagar betyda verk-
liga dagar, och ej, enligt de förre, långa pe-
rioder. Deras skäl wor wist icke, att "gif-
wa Skaparen mera tid att utföra sitt verk."
— I stället antager Hörf. Dr. Adamiters. —
I anl. af s. 212 kunde widare anmärkas,
att Mose's kosmogoni hwarken är någon al-
legori eller skaldermåning, ej heller en bok-
staflig Historia, utan att det gifwes en
mellanväg, enligt hvilken denna berättelse
är en Historia om Werldens upphof, efter
de föreställningar Orientens Wise på den ti-
den gjorde sig om detta ämne, hwaruti en-
dast inklädnaden är poetiskt målande, som dock
måste så aföndras från selskwa huswudinne-
hället, att ej blotta skeletter: "Från Gud här-
rör allt" — allena återstår. Det war wis-
serligen Mose's offtat att säga mer än detta,
han wille äfwen underwisa om söljden, ut-
vecklingen, successionen af det Hela genom den
Höastes ofordnande hand — men gaf denna
likaså enkla som majstärfiska framställning en
leswande och poetisk skenad. Men då de fle-
sta af dessa ämnen äro af den art, att hwar-
je tänkande läsare derwid går sig en egen fö-
reställning, så will Rec. ej längre uppehålla
sig derwid. Hörf. hor härwid följt J. E.
Silberschlag, i hans Geogonie, oder
Erklärung der mosaischen Erderschaffung
nach phys. u. mathem. Grundsätzen, Ber-
lin 1780. — 13) Det första Människo-
par. — 14) Syndafallet. Hörf., efter upp-
räknande af flera tankar om rätta tydnin-

gen af Moisa's berättelser, menar, att
de första människor blifwit af en utwertes
anledning (t. ex. att de sågo en orm äta af
en giftig, dem förbjuden wert) förbröde att
öfwerträda Guds bud. Hela det "mytiska"
bestode således blott deri, att ormen icke talade,
utan allenast åt. Man ser, att denna
sagt hwarken är orthodort biblisk och ännu
mindre filosofisk. Innehåller icke Mose's
egert uttryck: kunskapens träd den tydligaste
wink till upplösnigen? Menliga Syndafal-
let war människans första steg till selskwa
och frihet: denna akt, utom hvilken hon ständigt
skulle förblifwit ett lycksaligt, men ewigt
omvändigt barn, måste tänkas såsom ett ofall
från Gud, då hon söndrade sin wilja, från
den Gudsomliga, och detta ofall skedde ej
genom någon "utwertes orsak" eller tillfälli-
ghet, utan genom en ewig nödwändighet,
genom den förmåga hon af Gud erhållit att
fritt handla och wälja, i saknad af hvilken
hon warit en warelse som blott handlade ef-
ter gudomlig instinkt, utan ansvar eller be-
löning för sina gerningar. Från denna fall
flöta alla olyckor och all sällhet, som öfwer-
gäto människosläktet. Såsom en ofullkomlig
afbild af den Ewige måste hon falla: men
efter detta fall måste hon sträfwa att åter
finna wägen till himlen: allt, under Guds
styrelse, med egen wilja och kraft; ty Gud
skapade människan till en afbild af Sig —
och hvad är en warelse utan frihet? Att
finna denna väg, — dertill tjenar henne
lifwets uppfostran. Förfrigt är det besyn-
nerligt, att Hörf. som kunnat och anfört flera
tankar om rätta förståndet af denna berättelse,
ej äfwen haft sig bekant Schillers afhand-
ling i detta ämne, hvilken bland alla dem
Rec. sett, är den förnustigaste och måst med
den hel. Skrifis anda öfwerenssammande. —

16 De först: människornas lefnadsätt och
 17) Mistelse-ort: — en fåfång undersök-
 ning. Till arbeten, der Heres meningar om
 Paradisets läge, äro usptagna, seon tillägs-
 gas Histoire universelle T. I. — 18) Men-
 niskornas Alder före Syndafloden. Att
 året, i detta tidehwart, endast gjort en pe-
 riöd af 3 månader, war, om N. c. ej be-
 drager sig, Willy's tanka, hwarigenom dock
 icke alla swärigheter påfwäs. Troligare är,
 hwod Höf. också antager, att fådernes Alder
 ej war deras egen personliga, utan hela stams-
 marnas. — 18 Syndafloden. Intressanta
 äro de, bland årsfälliga folkslag gängse, ero-
 ditioner om den stora floden, hwilka Höf.
 hoppsamat. Hwad Hinduerne berättar, äga
 de en annan saga, som närmare öfwerens-
 stämmer med den mesaiske, än den som här
 anföres. Den lyder som följer: Först berät-
 tas huru Brahma, för att befolka Mirtlof
 (jorden), söndrar sig i Swaiambhua Man
 eller Menu, och Satarupa, Prioriti, Ås-
 wen kallad Adima (den förstskapade), båda
 människoslagets första föräldrar. Swaiam-
 bhua födde tre döttrar och till deras männer
 frambröges, genom de tre öfwer gudarnes
 incarnationer, tre förtar, af hwilka den ena
 ihjälslög den andre *). Med den tredje U-
 tanapada begynner, liksom med Seth, en ny
 släktföljd. Derpå följde en tid af ofkuld, utan
 straff och öfwerhet, åfwen som utan brott och öf-
 werträdelser. Men då wäldust, hat och ondskas ef-
 terhand togo öfwerhonden af ingen mer föjde
 Beda's, skref Brahma den hel. Skaftra, till men-
 niskornas rättelse, och befalte Veruja waka öf-
 wer merkfälligheten, samt bömma öfwer rätt
 och orätt. Men Veruja flydde i öknen: liksom
 hans son, sonson och sonsons son. Dennes
 son Bein tog en qwinna af Brahminstam-

*) Asiat. Research. Y. 249.

men till äkta, så att, förlödde af hans före-
 döme, män och qwinnor af olika stammar
 förbundo sig, och derigenom uppkommo 42
 odäkt stammar. Antligen blef wäldswerka-
 ren af Brahminerne afdagatagen. I hans
 blod föddes, genom Wisnu's regeneration Pri-
 schu, den samme, som i Bhagowadam och
 Padmapurana nämnes Satiawrata. Men
 på hans tid hade människornas ondskas uppkäft
 sin höjd, och Satagriya hade bortskulit Beda,
 den Ewiges ord. Då beslödt Gud att brän-
 ka allt hwad lif och anda hade; endast Sa-
 tiawrata hade funnit nåd inför Herrarnes
 Herr. I skpnad af en fisk, uppenbarar
 han sig för patriarken, och sedan han erfört
 nya prof af hans fromhet och rättfäffhet,
 förkunnar honom guden, att inom Iju dagar
 skulle den stora floden inträffa, men han wil-
 le sätta honom ett skepp, hwaruti han skulle
 rädda sig, ett par af hwarje djur, åfwen som
 alla nyttiga plantor. Den stora oceanen ins-
 bedt; men Satiawrata fastband sin ark med ett
 ofantligt kabeltåg wid bergstoppen Nowabanda
 i Kachmir, och stiger, sedan wottnet astas-
 git, åter lyckligt i land. Satiawrata (sora-
 dens herre) — heter det i Puranas — ofla-
 de tre söner: äldst war Sjerma (Sem), der-
 näst K'harma (Ham), Yngst Liäpeti Tiäpe-
 ti (Japhet). Och alla woro de rättfäffens
 och dygdige män, i krig samt i allehanda war-
 penbragder wäl försarne. Men emedan Sats
 siane war böjdt för ensliga och gudaktiga bes-
 traktelser, och emedan han såg att hans sö-
 ner woro sticketige att regera, så lode han
 herrowälders börda uppå dem, under det han
 sjelf wördade och hedrade gudarne, presterna
 och forna. Och det hände sig en dag, ge-
 nom försynens stickete att Konungen hade
 druckit mycket mjöd, blef sanäls och influms-
 rade naken. Blef så han sedd af sin son

Rharma, hwilken ropade på sina bröder och sade till dem: Se, hwad nu händer hafwer; och i hwad tillstånd ligger icke der vår herse! Men de båda andra öfvertäckte honom med kläder och återkallade hans sinnen. När så konungen inhämtat hwad slett war, förbannade han Rharma, sägande: Du skall blifwa wälarnes träl. Och såsom den i desros närvaro varit en begäbbare, så skall du af begäbbelsen bekomma ditt namn. Sedan gaf han åt Sjerma alla de stora länderna Söder om Snöberget; gaf åt Häperi alla norr om Snöberget, och erhöi denne genom ihärdig andakt stor framgång och lycksalighet*). --

Förkräftige kunna oha de minnesmärken, som inuwa att jorden undergått stora och wäldesamma förändringar, icke, enligt Försts mening, s. 267, förklarar af denna enda wärsensod, äfwen med antagande att den warit allmän. Derom kan bland andra skrifer sålas Blumenbachs Beyträge zur Naturgeschichte, 2ne Ausg. Göttingen 1806.

(Fortsättn. följer.)

Strengnäs Stifts Herda-Minne eller kort beskrifning om Pastores och Communitet, så wäl uti Södermanland som Nerike, ifrån någor öfwer 200 år tillbaka, in till närwarande tid. utur trombrötta Handlingar samladt. Sednare Delen om Neriket. (med så flitigt tuelblad):

*) Willford, Diss. on Semiramis from the Hindu sacred books. Semiramis heter der Sami Ramesi; Nimrod: Nina Rudra. Satyawata förekommer äfwen under namnet Menu, i hwilket man welat finna likhet med Noah (på hebriska Nuh); emedan första stafwelsen Me i sanskrit är demonstrativum.

Nerik. s Herdaminne; utgifwet af J. E. (Jac. Engelb.) Follén. Strengnäs, Elmork, 1817, 693 sid. utom Företal och Register. 8:o.

Om man undantager Lunds Stift, hwarf framforna Presterskaps öden den förtjente G. Sommelius upptecknat i Stånksa Clericiens Historia, hwaraf dock icke mera utkommit än 3 D. i St. Lund 1763, samt Lexicon Eruditorum Scanensium, är det endast Strengnäs Stift, som nu mera har ett af trycket utgfwie fullständigt Herdaminne. Företal Delen om Södermanland hade den flitige N. Aurelius, Conrector i Strengnäs, redan 1785 utgfwit (Stockh. 800 sid. 8:o) och nu, efter mer än 30 års löropp, har Hr Prosten Follén gjort sig af sitt Stift icke ringa förtjent, genom utgfwandet af den återstående Sednare Delen om Nerike.

Då Swenska Presteständer hos och hithills par préférence kallas ett Lärde Stånd, torde genast inses, att en biografisk skildring af des öden är ett icke omwigtigt bidrag till fäderneslandets ännu så ofullständigt bearbetade Lärdoms-Historia. Hitills har man blott samlat materialer. Om man afert det med omhu och nogrannhet, är det också en förtjent, som icke bör förbjudas. Wänske Wiskapar och arbetsamm Prestmän hafwa derföre varit omwänta att i denna wäg göra samlingar, och det med den förmodning, att så Stift äro, som icke i handskrift äga samlingar till sådana Herda Minnen. Så äger Upsala C. S. ett Herdaminne, af Prosten Anders Mich. Kärn, W. i Upsala Domkapitels Archiv. Linköpings Stift: C. A. Broads OstroGothia Literata, W. i Linköpings Gymnastibibliothek. Ett fragment deraf under titel: Östgöthars Minne I.

Saml. utgaf Förf. Helt i Norrköp. 1769 8:o. Westerås Stift: Dan. Herweghs Westmannia Literata, och N. N. Hülphers Geneal. Samlingar, Misc. i Westerås Gymnasti Bibliothek. Westö Stift: Sigrid L. Sahms Archivum Smolandicum, Misc. i Westö Gymnasti Bibliothek. Carlstads Stift: *Utsk. N. O. Nhyzelit Wermelandia Ecclesiastica & Literata*, Misc. i Carlstads Gymnasti Bibliothek, der Fr. Fryxells Wermelands Samlingar afwen lära förwaras. Till Götteborgs Stifts Historia har framl. Lectorn Doct. J. Gothenius gjort samlingar, hvilka lära efter hans död, för icke många år sedan, blifwit stigrade. Flera af dessa Samlingar äro i det Rikt att de kunde genast läggas under pressen och wär Rådsmans Historia skulle utan twifwel deraf hämta flera faldiga och wigtiga upplysningar. Enligt sin natur måste naturligtwis mycket owigtigt och af mindre intresse i dylika samlingar inkomma; men de äro att anse endast som materialier, och den som i en framtid will af dem göra bruk, wet afwen rådt wäl att affskilja och för sitt behof använda det bestående dugliga och märkwärdiga.

Uri Merikes Herda-Minne följer Hr Profen Follén samma ordning som Corrector Aurelius i förra Delen nyttjar. I Företalet (sid. III - VI) ansör Förf. de tryckta och handskrifna källor han för utdrandet af sitt arbete begagnat. Skada blott att Förf. af denna sednare Del ej kånt eller kunnat få tillgång till Prof. S. Sommelii Anmärkningar wid förra Delen, om hwilken handskrifts tillwäro underrättelse är till funnades i Sjörwells Brevwäxl. B. 5 s. 227. — Pastoraterna följa hwarannan i alphabetisk ordning och

börja således med Åfers pastorat och sluta med Örebro. Denna sednare del äger företäde i fullständighet för förra Delen så wäl i Biographiskt hänseende som i temlig noggrannhet i de Literär-Historiska notiserne. Wera fullständighet hade dock icke varit ur wägen. Så har Rec. ibland Doct. J. G. Hallmans s. 78 uppräknade skrifter soknat deß Beskrifning öfwer Ridping. Ström 1728, 8:o m. st. Rec. känner icke Doct. O. Domeys Dissertation: *De Historia Tentationis Christi* Ups. 1760, Präf. J. Vergio (s. 333); men har all anledning att anse detta för ett misstag, ty en sådan Präf. borde då varit upptagen i Vidéns Catalog, som för den tiden är fullständig. På samma räkning skrifer Rec. den uppgift, som s. 654 förekommer, att den bekante Biskopen N. O. Nhyzelius anföres såsom Domprost i Westerås, i stället för Linköping.

Wid hellswa Biographierna har Rec. föga att anmärka. Här må dock nämnas att s. 193 anföres en Elias Gangius orientigt såsom Korkeherde i Kahlun. Han finnes äminstone icke upptagen i 4:de Saml. af E. Hammarströms Märkwärdigheter wid St. Kopparberget. — Fördrigt, då biografier i detta arbete finnas öfwer Mån, som dels bekläde höggre embeten i Swenska Korke, dels genom umärkare literära förtjenster gjort sig bekante, skall detta Biografiska repertorium icke utan intresse i en framtid rådfrågas.

Då det är nu för tiden sällsynt, att arbeten, som det här anmälda finna någon föreläggare, torde Rec. böra nämna att denna Bok är tryckt på Hr Etmarks eget förlag, och att Correcturet synes wara med noggrannhet wärdadt, hwilket är: dylika Biografiska arbeten gifwer öfadt wärde och tillförlitlighet.

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 39.

Lördagen den 26 September

1818.

Re c e n s i o n e r:

Handbok i Bibliska Literaturen af Wehr Tolleson, Th. Dr., Contraktsprefst m. m. 1:sta Delen. Upsala, Bruzelius, 1817, 268 sid.; 2:dra Delen, derf. 1817, 290 sid.; 3:dje Delen, derf. 1818, 292 sid. 8:o.

(Fortsättn. från No 38).

II:a Delen. 1) Jordens befolkning af Noachiderna med gifningar om de folkslag, hvilka förstas med de namn som äro uppräknade i 1 Mos. cap. 10. Vid namnet Magog har Hrc. endast söknat den hypotesen, som tillhör Michaëlis, Ginterer och Schöberger — att dermed beräknades Massageter; äfvensom att namnet Ascenas gifwit dem anledning att tänka på Pontus *azevos*. 2) Babelska Tornbyggnaden och Språkförvirringen. Det synes besannerligt, att Jörf. som på andra ställen menar, att man ej så alltid bör hålla sig till bokstafven, nu tager hela denna berättelse alldeles bokstafligt. Med

ges måste dock, att dikten här sväriligen kan stillas från den historiska sanning som derför ligger till grund: emellertid är denna saga, enligt Heeren & dyrbar, som det första historiska vittnesbörd om människornas sammantredde till samhälle, och förenting till deltagande i ett gemensamt företag. 3) De äldsta folkslag och Rikens Ålder. Här vissas att Chinesernes säkra äldsta historia (med hvars högålderdom Voltaire fordom brukade strämma theologerne) ej går längre tillbaka än till Kassar Yao eller 2157 (rättare 2155, ty då inföll enligt Saubils uträkning den solförmärkelsen, hvarpå denna äldsuppgift stödjer sig. Chou-king, par De Guignes, Disc. pré.) är före Chr.; Afyriska rikets, enligt Kallisthenes och Vellejus Paterculus till 2230, då Nini första regeringsår skall hafwa infallit; Babyloniska rikets till 2300, då Nimrod enligt Francks bibliska chronologi började regera, Persernes (i hvilkas äldre historia Jörf. endast anser Kedor Laomer som den enda konung man säkert känner) till 2000 år; Egyptens, enl. Eratosthenes och Syncels

Ins, till 2235 eller 2200 år (enligt Manethon hos Josephus 2300 år) o. s. w. Vi hafva nu wid denna afdelning endast ett par obetydliga anmärkingar att göra. Inledn. af s. 30, der Förf. om den tid då Zoroaster lefwat, endast wet så mycket "att han äminstone ej lefwat före Egyptid, emedan Herodotus ej orotalat honom" (en flursats, som i både logiskt och historiskt hänseende är origtig), må nämnas, att enligt Anquetils, Kleuckers och de flestes mening som grundar sig på uppgifter i hans egne skrifter, lefde denne religionsförbättrare under Darius Hystapis regering; men en nyare mening, först uppsåld af Foucher och sedan försworad af Duchsen och Heeren, gör honom 100 år äldre och sätter honom under den mediska konungen Kyaxares regering. — Sid. 39 finner Förf. De Guignes gissning, att Egyptierna äro en koloni af Chineferne, ganska trolig. Men redan längesedan har af de Paus blifwit wisadt, att ingen öfverensstämmelse gisswits mellan dessa folkstags religion, lagar, seder och kultur, och af Blumenbäch, att den likhet man welat finna mellan den egyptiska och chinesiska yffnosomten är helt och hållet inbilad. Snarare härstammade den egyptiskt-presterliga casten från Hindostan, och har deris från, i fall man antager den sannolikaste hypotesen, ankommit genom Meroe. — 4) Bibelns Folkslag. 5) Bibelns äldsta Wäsenstafs och Konsthistoria. S. 97 har i noten ett misstag inslagit sig. Der heter det, att "med purpurfärgen endast bomullstyg färgades." Swertom färgades i början med denna animaliska fast endast ylle; sedermera linne, bomull och sluttigen silke. Se Heerens Ideen, afhandl. über die Phoenicier. Der är äfwen ett misstag, då Förf. 104 föregifwer, att silke i Israeliternas tid war okändt,

och att det först 500 år e. Chr. kom i bruk. Här menas förmodligen i wästliga Asien, ty i China är bruket af silke urgammalt. Men äfwen detta är origtigt. De Guignes har af chinesiska urkunder wisat att utlänningar redan sedan 245 år före Chr. köpt silke af China (Mém. de l'Acad. d. Inscript. T. XLVI) och Heeren (Vers. Ueber die Babylonier) har af ett ställe hos Ktesias welat fluta, att denna handel war ännu äldre och att isynnerhet Babylon deltog deruti. Der lemna fördrigt den wanliga af Förf. ofta upprepade satsen i sitt wärde, att det warit nöden och behofwit, som drifwit menniskorna till de första uppfinningar. Swertom finner man, att de högre och borgerligt mindre nyttiga kunskapsarterna, s. ex. astronomien, hos de flesta fornälderns folkslag är äldre än de mest brukbara näringar och handteringar, och att de förra jemförelsewis alltid uppnått en större höjd. — Problematiskt är vidare, s. 105, den meningen, att återbruket är det äldsta näringsyrket. I Palästina lesde man förmodligen länge af jagt och fiske, innan man började uppsöda boskap, samt sluttigen upptaga åker. Att Hebräerna före deras ankomst till Palästina woro nomader, wisar, utom annat, deras då warande samhällsförfattning, som hade den största likhet med de ännu lefwande Öken- och Arabernes. I artikeln om Israeliternes landbruk som dock war grundwalen för deras stat, är Förf. nog ofullständig: endast om sådens tröstning talas, men ingenting eller så godt som intet om jordens häfd, gödning, sådens såning, affärande, och förwarande o. s. w. om hwilket allt man i de flesta andra archaologier finner utförliga underättelser samlade. — Uppgifterna i Kon. och Krön. Böckerna om Israelitiska krigsstyrkan, som under David skulle bestått af 1,300,000

och under Josaphat som dock endast innehade en tredjedel af det förra riket, af 1,160,000 män, har Jörf. utan tvifvel eftersträfvit. Därligheten deraf faller lätt i ågonen uti ett land, som knapt kunde föda 5 millioner människor. Se vidare Mannerts Geogr. der Griechen u. Römer, ort. Palästina, der denna fråga är widlyftigt undersökt. Felet i grundtexten kommer således af oivärdighet hos copisterne, eller också af Orientalernes wanliga kärlek för höga tal och störet med siffror. — 6) Bönigar och Byggnadsfakt. Falligt Jörf:s åsigt af ett gradvis uppstigande från djurisk råhet till kultur, bodde de första människor under bör himmel, deras efterkommande i jordkolor, därefter i rått, sedermera i löshyddor och slutligen i fasta bönigehus. Men att Hebräerna någonsin bott i jordkolor, dertill finnes i deras händer intet spår. Om Kain, enligt wanliga öfvers. af 1 Mos. 4: 17 ej byggt en stad, utan en kula (? ?) som han kallade efter sin son Hanoch(?) så hörde dennes ätt numera ej egentligen till den Judiska grenen. Om 777 (Guir) verkligt betyder en kula och ej här, liksom på andra ställen, en stad, öfverlemnar Hec. år de Språkfunnige att afgöra. Wißt är ort inkösten dertill ej äro swåra att vederlägga, då man erinrar sig, att de äldsta bibliska namnen ofta äro collectivnamn, innesfattande hela släkten. Det eroligaste är, att ingen wiß chronologisk historia mellan människornas olika bönigar kan uppställas, utan att dessa råttat sig efter lokalen och landsinwånarnes olika näringsfång. Så har i mellersta Asien, Arabiens öknar, Caypland och öfverallt, der jordmän och himmel ej tillåter fasta bönigar, aldrig sunnits och kommit förmodligen aldrig att finnas annat än rått. I Babilonien åter och Egypten, der åter och

cultur woro urgamla, träffades redan ifrån de äldsta tider fasta städer. Wis Patriarchernes tid funnos i Palästina både råttläger och städer, emedan inwånarne lefde af både bönsapsförsel och återbruk, men ju mer detta senare tilltog, ju mera försvunno råttlen: i wåra dagar befinner sig detta land ungefär i samma stic som wid Abrahams tid, och är dertill för öfverräckt af arabiska rått, under det städerna mer och mer aftaga och förfalla (Läs Volney och Chateaubriand). — Jörf. har under denna afdelning mindre methodiskt upptagit Altaren samt Brunnar och Cisterner. — 7) Penningar, Mynt, Wigt och Mätningomätt. Till de underrättelser Jörf. meddelar, kan följande läggas: Den moffabeiske Simon war den förste, som lät slå inhemiska mynt: hans sikel borde i wårde wara lika med en stater (den borde egentl. wåga 348 paris. gran, men höll högst 333, ofta endast 322 och 309), men de mynt wåga qwar, wåga endast 268 gran eller ungefär en sextondedel föllnisk mark (Eisenschmidt; de Ponder. et Mens. vet. Rom., Græc. et Hebræor. samt De Wette's Archæologie s. 182—86). 8) Längdmätt. 9) Om det i Bibeln förekommande Afgudereri. Hederdelar här fullkomligt Jörf:s åsigt (ehuruwål den ej står i consequent öfwerensstämmelse med Jörf:s föreställningar om den öfriga människos odlingens utbildning) af de olika religionernas utveckling: nemligen först monotheism, sedan sabäism, då endast solen och stjernorna höllos för Guds synbara afbilder: men snare dyrkades endast tecknet och det beräknade glömdes. En wårande stoltighet och utsmidwande fantasi ändrade sig ej med dockan af "Guds drabantier" — så tänkte man sig de himmelska ljusen — utan kräfte ständigt wårmarande belåten, hwilka jwäningom antogs alles

handa former. — Vid de underrättelser som meddelas om de i Bibeln förekommande afgudar, vill Rec. tillägga en och annan obetydlig erinran. — Sid. 169: Astaroths afbildades endast till nebra delen såsom en fisk då hon betraktades såsom Derceto, hvilken egentl. var hennes moder (Selden de Diis Syriis; Creuzer, Symbolik u. Mythol. II Th.) Münsters påstående, att Astaroths voro afgudabilder, som liknade får, läser ej förtjena något afseende. — S. 176 Utterbo, Afhyriernes afgud omtalad i Ef. 46: 1, kunde hafwa fått sitt namn af det berg, hvar på Moses är begrafven, är deremot omwivelaktigt en ganska orimlig gissning, som dock förmodligen ej blifwit påfunnen af Förf. — Såsom bihang till denna artikel följer en uppsats om de i den hel. Skrift omnämnda wärdfulla konst- och signierier. — 10) Melchisedek. "Denne M. war konung i Salem och den Högste Gudens prest, som wärdte Abraham, då han efter några hedniska konungars neberlag återkom och wälsignade honom, åt hvilken äfwen Abraham gaf tionde af allt bytet, den och efter sitt namns betydelse war Rättfärdighetens Konung, Konung i Salem d. ä. Fridens Konung, och han war utan fader, utan moder, utan årlångd, hafwande hwarken början på sina dagar eller slut på sin lifstid, lik worden Guds Son, och förblifwer prest för beständigt." Sådan war beskrifningen på denne utomordentlige man, om hvilken med skäl må frågas: hwem är han? Gissningar hafwa icke felat: Förf. bifaller dem, som hålla honom för Messias Helt, som wisade sig i den mänskliga natur han i tidens fullbordan skulle antaga. Men denna mening har swårigheter, hvilka man sörgdswes söker upplösa. Kristus såges aldrig warit utan fader, mo-

der och ättelångd; han war ej blott lik, han war sjelf Guds Son; och af de bewis som Förf. anför för att styrka, att dessa talesäte stundom äro synonyma, synas ej ett enda bindande. Utan att taga wär tillflykt till en så utomordentlig, djurf och osannolik gissning (två männe Kristus skulle uppenbarat sig endast för att wälsigna Abraham och af honom taga tionde, och männe beraf intet annat spår än detta hastiga uppträdande, som desutom endast likom i följande omnämnes, skulle återstått och?), tror Rec. att denna fråga på ett mycket enklare sätt kan uttydas. Sjelfwa berättelsen hos Moses (1 B. 14: 18 20) har ingenting öfwernaturligt. Der heter det blott, att Konungen i Salem, som tillika war öfwerkeprest, bar fram bröd och win (d. w. s. anställde en glädjemåltid) wälsignade Abraham, som återkom från en seger öfwer landets fiender, och att Abraham gaf honom tionde af bytet. Förmodligen emedan denne war den högste Presten i landet; emedan han således stod i spetsen för en religion, till hvilken Abr. sjelf bekände sig; således af wördnad, af tacksamhet för hans wälsignelse. Abraham bodde på den tiden i Mamre, i grannskapet af Hebron. Denna stad låg ej längre från Jerusalem, än att den der ifrån Tempelberget kunde synas. Antager man nu, att Melchisedek äfwen war rådande öfwer den tract, der Abraham nu bodde, så finner man ännu ett stäl till den ärbetgelse Patriarchen wisade honom. Mellertid funno Judarne, som ständigt på sina hel. urkunder insympade främmande tillfäiser, någonning underskilt deruti, att en Kaanonit kallades den Högste Gudens Prest, att hans släkt och anförwandter alldeles icke omnämnes, och deras högmod stöttes deraf att Patriarchen gif en utländning tionde. Dersför diktrade de att den

ne Melchisedek war än Sem, än Ham, än någon af Noahs söner; att det war en utomordentlig, öfvernaturlig människa, den Allrahögstes prest i erwinnerliga tider ej efter Levi utan Guds egna stadgar. Paulus, eller den som har författat Brevvet till de Hebräer, (kap. 7) begagnade sig af den hos sina landsmän gängse föreställning om denne ewärdelige Öfwerste Prest, för att beröisa dem att deras Leviter och Prestar woro ofullkomliga, och att denne Melchisedek ej war Mesias hufvud (ty om Mesias heter det uttryckligen Ps. 110: 4 samt Ebr. 6: 20, att han war en Prest efter Melchisedeks sätt, dock ägandes Melchisedek hufvud), men en förbit till Kristus. — 11) Bibelns Släktfölsd, från den första människan ända till Jesus Kristus, med etymologiska förklaringar öfver de flesta personers namn, deras genealogier, samt gifningar och dikter om deras öden, hwarvid intet är att påminna, utom wid hufvud det mindre egentliga uttrycket: Bibelns Släktfölsd. — 12) Israeliternas ursprung, wiskande i Egypten och wandring derifrån till Kanaan m. m. Här begynner Hörs. Hebräernas egentliga historia, men afbryts den strax, för att tala om deras statsförfattning. S. 227 säges att Israeliterna lefwat i Egypten 400 år, hvar heta 430. Josephus uppgifver endast 215. Tiden angifwes bestämde 2 Mos. 12: 40. samt Gal. 3: 17. Uppgiften i 1 Mos. 15: 13 är endast i ett rundt tal, och är efterskrifwet i Ap. G. 7: 6. Teckningen af Palästina sid. 229 hade kunnat wara mera saklig; det hade wisserligen intresserat läsaren att närmare lära känna ett land, som snart blef slädeplats för alla de stora händelser, som sedan följde. Då det heter, att landets "jordmän i fruktbarhet icke eftergaf Egyptens,"

så är denna uppgift alltså öfwerdrifwen. Det gifwes intet land i Asien, som i bördighet kan måta sig med Nil-landet, utom wisa trakter af Indien och forna Babylonien. — Landets innehåll uppgifwes till 175 sw. qu. mil. Enligt Köhr (Zist. geographische Beschreibung des jüdischen Landes, Zeit 1816) war det 400 tyska, hwilket gör 200 sw. mil: Mannert (Geogr. d. Gr. u. Röm. Th. 17) staltar det till 450, men medger dock, att det är högsta beloppet, hwar till dess område kan räknas. — 13) Israeliternas Statsförfattning. En noggran tabla af Judiska styrelsens förändringar och utveckling. Af hwad grund Hörs. dock s. 233, kunnat kalla Romarsperioden ett "lyckligt regeringssätt," kan man icke inse, då religionens makt ej under detta tidewarf engång förmådde sammanhålla samhallets band, och hela denna period war en tid af wanmakt, anarki, nåfädhet och förwirring. Teckningen af konungastyrelsen är alltså allmän. Saul war blott ännu en nomad-förste, utan egentlig hof eller wigt residens. Under Davids långa styrelse omskapades småningom folket från herdor till eröfrare. Under hans son, öfwer gick dess gamla frihet i en orientalistisk despotism, äfölsd af seralstyrening, lura samt rikedom hos några få, men armod och nöd bland menigheten (Seeren, G. Stat. Historia). Efter denna artikel, följa äfkilliga utdrag ur Judarnes Borgerliga Lag. — 14) Den stora Synagogan. — 16) Israeliternas ekonomiska författning, lefnadsätt, näringsfång, seder och bruk — alltså widelstiga artiklar, för att, enligt arberets plan, på det inifrånka omfånget af 16 sidor fäna rum, best Hörs. inblandat framwande ej egentligen dithörande saker, t. ex. beskrifningen öfwer Palästina, hwarom redan förut, ehuru lika

fragmentariskt som här, är taladt. Obekant är Dec., hvarifrån Jörf. hämtat den under räknelserna om "deera land höll 50 sw. mil i längd och 10 till 20 i bredd;" — då enligt de säkraste geographers uppgifter, det endast utgjorde högst 25 mil i längd och dess största bredd var 8 10. (Se Röhr, dets.) — Väl har man, i anledning af Davidiska folkräkningen, 2 Sam. 24: 9 samt 1 Chr. 21: 5, ehuru dessa båda uppgifter äro sinsemellan stridiga, uträknat att folk mängden skulle minst bestå sig till 6 millioner, hvilket också Jörf. utan tvifvel antager. Men dertillkomma skulle komma mer än 13,000 menn. på hvar geogr. qu. mil, hvilket är alltför öfverdrifwit, helst

Sid. 104.

Ebreernes kläder woro . . . af ull, linne och (eller) bomull . . . De hade nästan ingen färg, utan bestodo i ett stycke tyg, som tillverkades af den storlek och skapnad, som klädningen borde hafwa. . . . Till färgen wärderades de mest, som woro hwita, röda eller violerpurprade. Hwita färgen tyckes hafwa warkt den brukligaste, Pred. 9: 8. Unga gossar buro brokiga kläder 1 Mos. 37: 3; äfwen så unga flickor 2 Sam. 13: 18. Kläderna utstofferades med fransar eller bräm af purpur eller broderier och spännen af gull eller silfwer och ädla stenar, der de behöfdes. Prækt i kläder bestod deri, att ofta ämsa om och icke bära andra än de som woro rätt rena och hela. Den klädebrägt, som mest omtalas i Bibeln, är Tröja och Mantel, äfwen som af Greker och Romare ej brukades flera, än dessa

*) Jörf. har förut riktigt anmärkt, att bysus war ett fint bomullstygg, och ej, som man wäntigen tror, linne. Denna felaktiga uppgift förekommer sedwemera, ihynerhet i 3:die Delen öfwar. Då båda dessa materialier för-

i ett land, hwaraf mer än hälften intages af berg. — S. 273 läses: "Sedan Israelliterne bosatt sig i Kanaans land, blef åkerbruk, wint och oljeredplantering, samt boskaps och biffdjel deras hushoudsak." — Wesslowskijsteln hade redan förut warit der: alltså bör bestämbare sägas: att landbruket, som hithills warit deras bändring, nu blef en hushoudsak, äfwen minskade i de trakter der sådant war möjligt. Wisa stammar, ihynerhet öfver om floden, förblewo ständigt halfwilda nomader. — Sid. 279 har Jörf. af glömska öfskrifwit ett länge stycke af sig sjelf, nästan med samma ord, hvilket följande jemförelse skall wisa:

Sid. 279.

"Israeliternes kläder woro gemensligen långa och wida, utan särdeles färg. De bestodo af ett stycke tyg, som tillverkades af den storlek och skapnad, som klädningen borde hafwa. Tygerna wero af linne, bomull och bysus*). De säraor derpå, som mest wärderades, woro hwit och rödt och violert purpur, den hwita färgen synes hafwa warit brukligast, emedan det i Pred. 9: 8 heter: låt dina kläder alltid wara hwita, wäl säga: att alltid wara hwit och snygg. . . . Ungdomen bar brokiga kläder, 1 Mos. 23: 37**), 1 Sam. 18: 18. Kläderna utstofferades med fransar eller bräm af purpur eller broderier och spännen af gull eller stenar — der det behöfdes. Prækten i kläder bestod deri, att ofta ämsa om och icke bära andra än de som woro rätt rena och hela. Den klädebrägt, som mest

ut uppräknas, är i alla fall uttrycket här origintigt. — **) Denna citat är ett misstag, emedan i det äberopade cap. inenstädes är fråga om kläder, och detta cap. besutorn ej har flera än 20 verser.

tvänne plogg. Tröjan, som ock kallas underskläder och listock, väckte ned på benen och wid gående eller gåromål tilldrogs den med en gördel. . . . I fallarna skulle Israeliterna bära violetta klutar eller fransar och derpå ett mörktblått snöre, 4 Mos. 15: 38. De betäckte sitt hufvud med ett slags Tiar, sådan som Versernas och Chaldeernas. Deras skor voro endast sälor, som på olika sätt voro bundna wid foten. Om kvinnors kläder och prydnad kan, utom på flera ställen, läsas Es. 3: 16, Ez. 16: 10, Judith. cap. 10.

Flera uppgifter i det efterföljande äro redan förut meddelade, såsom att taken voro platta — fönstren tillstängda af galler, utan fönsterrutor — husen mest af sten o. s. w. med mera, som nu åter upprepas t. ex. Judarnes

omtalas i Skriften, är Tröja och Mantel: wid gående eller gåromål tillbundna kläderna med en gördel eller bälte. . . . Ät i fallarna af deras mantlar bära violetta klutar, var Israel. befaldt, för att derigenom göra dem uppmärksamma på Guds lag, 4 Mos. 15: 38. Sitt hufvud betäckte de med ett slags tiar, emedan det var ett tecken till sorg, att gå med bart hufvud. . . . I stället för skor nyttjade de sälor. Huru kvinnorne klädde och smyckade sig, särdeles då yppighet och fåfänga tagit öfverhanden, kan inhemtas af beskrifningen i Ez. 16: 9. . . . Jud. cap. 10, samt . . . Es. 3: 18.

handwerkerier, hvilka åter upptaga en sida (s. 278), ehuru förf. i 5:te Cap. under rubriken af: *Mekaniska Konster och Handverk* redan på 6 sidor afhandlat detta ämne. (Slutet följer.)

1. Den Förfaste arfwedelen. Christelig predikan på 1:sta Sönd. est. Tretonded. 1817. Af J. O. Wallin. 24 sid. 8:o.
2. Hvad lära wi af Christi frestelser? Christelig predikan på Förfsta Sönd. i Fastan 1817, af J. O. Wallin. 24 sid. 8:o.
3. Sanning och Frid. Christelig predikan på Jubeldagen d. 31 Oct. 1817, af J. O. Wallin. 24 sid. 8:o.
4. Predikan på Klagodagen d. 29 April 1818, af J. O. Wallin. 28 sid. 8:o.
5. Helsing och Formål till Adolf Fredriks församling på 6:te Sönd. efter Påsk 1813 och 1818 af J. O. Wallin. 48 sid. 8:o.
6. Den trogne Tjenarens vandring inför Gud. Betraktad, då Pastor Primarius m. m. Doct. Pehr Sam. Drosén tillfite hwilorum beledsagades. Af J. O. Wallin. Stockh. 1818, 20 sid. 4:o.

7. Christelig Inträdespredikan i Westerås Domkyrka, 5:te Söndagen efter H. Tre seldighetsdag 1818. af J. O. Wallin. Westerås, Björkbo, 1818, 29 sid. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 34.)

N:o 5 och 6 äro ett fönt lyssnarp. Hvilken herrlig begynnelse och ånde af en herdes predikan för en församling! Wärlte sådernes Herre sända många sådana arbetare i sin såd! Han helsade sin församling med detta besynnerligen påsande språk: *Stätt upp och gäck in i den stora staden och predika den predikan, som jag dig säger; och sedan han i fem år till dem fört sanningens och hugswalelsens predikan, säger han den sanna wäl i dessa ord: Böjer edra hjertan till Gud och anammer wälsignelsen! Wid inträdet war hans ämne: Själaförjarens & liggande, att predika den predikan, som*

Herren honom säger. Innan han uppdelar sin betraktelse, framställer han "det ansvarfälla till sin utöfning och wigtiga till sin påföljd" uti en herdes och predikares fall, "der han därom ett Christi sändningabud, ämsom en statens tjenare, skall nitiska både för salighetens ordning och den borgerliga ordningen. . . Hur mångfaldiga, någonsång stridande de anspråk äro, som på honom göras i offentliga och enskilda lifwets förhållanden," men i synnerhet uti hans predikan, uti af menniskor af så olika läge och bildning, då till och med uti en predikan, "sjelfwa lätt sinnigheten föder en omwexlande förskildelse, wexlingen en sjelfbehaglig stanschwila, och werldsmenniskan en kretslande dronsågnad. — Hvad gör Läraren, som känner sin pligt och sitt ansvar? "Han håller sig allena wid ord, som wißt är och läras kan. . . predikar den predikan, som Herren honom säger". "Det är 1. Sanningens (sid. 10) 2. Hugswalelsens predikan" (sid. 18). Dessa två, sin idee utströmmande uppdelningar hämtar Pred. med sin wanliga djupa uppfattning, uti de twenne den Hel. Andes bendämningar i Bibeln af sanningens och hugswalelsens Ande. — Huru hjertligt och andertika äro Pred:s ord till församlingen i förberedelsen och slutet af denna predikan; och skulle man ock tycka sig märka någon olikhet i tonen; samma andas barn med den, efter som är hållna predikan, är denna. Läraren war redan då, om ock sedan mera fulländad, den sanna predikanten, som fastän då ej så allmän, som nu, skattad af menigheten, en dag skulle bäsja opinionen och draga många efter sig. — En naivare och lyckligare tanke än den, att taga Wälsignelsen till text för en affkedspredikan, har Dec. ej någonstädes inom Homeliktiken förswannit: en enda sådan tanke är redan prof

af måsterkap. Naturligen skönt framgår predikan genom dessa momenter: 1. Herren wälsigne eder och beware eder (sid. 30). 2. Herren upplyse sitt ansigte öfwer eder och ware eder nådelig (sid. 33) 3. Herren wände sitt ansigte till eder och gifwe eder en ewig frid! (sid. 38). Och sedan Pred. efter att hafwa talat om den ewiga friden, "der ock den bortgående herden förenas med sin hjord — och der skall icke mer wara någon skillemesa eller någon gråt, eller någon död, ty det första är förgånget," — insaklit, efter en stunds tystnad, uti detta sublima: "Der Christne, stämmer jag wårt möte, då wi nu ärfyllas," och sedan han till dem alla ropat sitt: Herren ware med eder; sammantränger sig hans predikan och hjerta uti den öfkytade fulla wälsignelsen. Med hwilken inre meningens sorg och yttre ordens måtta talar ej Pred. i förberedelsen och slutet till de älskade ähdrarne! Det är denna för många ock i en lugn form sammanhålla själens öfwermått, som, om jag så får uttrycka mig, gifwer åt denna predikan ästhetisk skönhet. — Dec. hade sjelf den glädjen, att denna dag wara denne Pred:s ähdrare, och han mind det ofta. Detta affked, som andas så mycket kärlek och saknad, gör denna församling en stor heder och wittnar om en skön tillgifwenhet för sin lärare. Men utom de redlige, sin lärare saknande församlingens innewånare, som kände och älskade det hjerta, från hwilket dessa ord flöto, må Dec. wäl undra hur många, som wiste, att derutinnan satta något mer än alldeles oomgängliga oratoriska konstgrepp. Man har i den stora staden, liksom i många andra ej så stora, så mycket undran, förundran, beundran och dertill smak, att man för en tro på något djupare och skönare än ord, ej har stort rum. (Slutet följer.)

Litteratur = Tidning.

No 40. Uppsala den 3 October 1818.

Recensioner:

I. Caroli M. Agrell, S. Th. Doct.
Commentatio De Varietate Generis et
Numeri in L. L. OO. Hebræa, Arabica
& Syriaca. P. prior & posterior.
Lundæ, Berling, MDCCCXV. 146
pagg. 4:o.

II. Caroli Magni Agrell, Theol.
Doct. et Lect. Præpos. Territ. Albo,
et Past. in Skatelöf, Otiola Syriaca.
Lundæ, Berling, MDCCCXVI. 58
pagg. 4:o.

Då Rec. för twenne år sedan första gån-
gen läste dessa Skrifter, hoppades han, att
någon af Södermanlands store Orientalister
på ett eller annat sätt skulle väcka den lär-
da världens uppmärksamhet på arbeten af
dessa omfång och värde. Med smärta såg
han en Tyf's Tidning, (Allg. Literatur-Zei-
tung No 108. Maj 1817.) författat om
Skrifter, som hedra Swenska namnet; och
ibland Of hördes ej engång ett efterbud af

detta utländska beröm, förän *Mexis Stiftets*
Tidning Maj 1818, liksom med stilla förtry-
samhet öfwer Landsmäns öfnsnad, blott anmä-
te Utlänningens loford öfwer sin Smålands-
ske Lärdes arbete. Rec. har trott, att detta
egentligt Lärda Werk borde i en större skala,
än en Tidning medgifwer, till sitt värde upp-
märkas; men då detta beklagligen ej skett, vill
Rec. inifrånka sin gränkning inom den wans-
liga Beckbladsrymden, hwilket och häst öf-
werensstämmar med hans inifrånka förmåga.
Med den upprigtiga beaktelsen om sin dilec-
tantism i Orientalisk Litteratur, står den Rec-
ensentens obehagliga känsla i närmaste same-
manhang, att han från sin lägre och inifrånka-
rare synpunkt måste betrakta det, som borde
skärfådas med Norbergiska eruditionens örn-
blick.

Författaren till dessa Skrifter är en ibland
de Hagemans Lärjungar, som snart kallades
den punkt, der han kunde råfsta med Wästas-
ren. Uppsala lyckades det ej att bibehålla den-
ne redan, såsom Doeens, Professorens förmåga.
Den store Wallqvist glädde sig att eröf-

ra är sitt älskade *Beris Gymnasium* en Lärare, som med ungdomlig kraft och vetenskapsnit förenade den mognaste lärdom och manlig jemnhet i lynne och seder. Med sin widsträcktä Orientaliska beläsenhet och Akademiskt universala bildning, hedrade Agrell på ett utmärkt sätt sin plats wid det lägre Lärverket; och till sitt landliga lugn här han fört med sig sitt Akademiska sinne, d. å. sin lärlek för vetenskaplig odling och det ädla begäret att utsprida ljuset af sina kunskaper. Huru han använder sin landstillhet, det beskriver han bäst sjelf genom dessa sina Lärda arbeten och med det motto han valt på sina *Otiola Syriaca: Otium sine litteris mors est & vivi hominis sepultura.* — Efter denna anrydning kan hvar och en Läsare, isynnerhet om han tillika förfår betydelsen af *primus amor Phoebi*, lätt förklara för sig, huru detta i Sverige så sällsynna litterairea fenomen uppkommit, att en Kyrkoherde på landet, utan församlande af sin egentliga kallelse, utgifwer Lärda arbeten, som skulle hedra en Akademisk Professor.

I. År 1794 utgaf Hr Agrell i Upsala en Disputation: *De varietate generis & numeri in lingua Hebræorum præcipue & Arabum Spec. I.* Det blef ej fortsatt, emedan Förf. straxt derefter lemnade sin Akademiska bana. Nu framstår hans "opella integra" i den förstånda af Rec. anmälda skrifter. Den afhandlar den wigtiga del af Orientaliska språkens *Syntaxis*, som kallas *Enallage generis numerique*, hvilken här med mångfaldiga exempel af Hebräiska, Arabiska och Syriska skrifter harmoniskt utvecklas. Uti sex paragraffer på de 49 första sidorna framställles denna varietas generis numerique wid *Pluralia masculina & feminina*, så wäl *humana*, som *inhumana* (i *Cerpenti* mening). Denna

del af *Doct. Agrells* afhandling innehåller wäl ingenting egentligen nytt, men vittnar dock om hans berömdvärda beläsenhet och noggranna uppmärksamhet. Den gamla satsen, att *öfwerensstämmelsen emellan subiectet och predicatet i Orientens språk ej är bunden wid wisa bestämda reglor*, utan nyckfullt omwexlar, bekräftes här med många citater ur *Alcoran*, *Sokmans Fabler* och *Schulzensii Excerpta ex Hamasa*. Första §. på 10 sidor, som blott skulle lemna en allmän öfwerigt af ämnet, har dock, enligt *Rec:s* mening, blifwit utrustad med ett onödige öfwerflöd af exempel, då dessa sedermera defutom till större delen återkomma i sjelfwa Afhandlingen. §. VII. innehåller *Explicatio hujus Enallages*. Man har, anmärker Förf., isynnerhet trenne sätte att förklara denna Enallagen. Swarje förekommande exempel wisar tydligt, hwilket förklaringsläte är det bästa. I. "*Numero plurali distributive accipiendone respondere potest Singularis.*" Härwid tillägger Förf., att in *distributiva oratione* ursättes icke alltid *WNE* (*quisque*); dock citeras i en *Not* exempel, både hos Hebräer och Syrer, der det ej är utelemnadt. II. "*Si multitudinis, quam pluralis indicare solet, pars modo intelligatur, respondere potest Singularis;*" hwarwid i en *Not* rätteligen anmärkes, att både i *G.* och *D.* *Test:s* skrifter *pluralia* genom en *Synecdoche* nämna det hela i stället för dess del, hwilket och med flera citationer bestrykes. III. "*Quom genus Neutrum, quo caret Hebræa lingua & huic cognatae dialecti, modo per masculinum, modo per femininum exprimitur, . . . factum est, ut, in constructione pluralium varietatem numeri, interdum etiam numeri generisque simul, neutrali hoc usu obtinuerint Hebræi.*" Denna neutralconstruction finnes och

i Westerlandiska språken, och uppgifwer Förf. derpå flera exempel ur Franska, Svenska, Griekiska och Latinska språken. — Ut de zene följande S handlas om Dualernas construction; om Plur. och Dualia med betydelsen af Singularer och om Pluralia, som hafwa annan slägtändelse, än i singularformen. Wid denna Section kan man ej underlata att bemärka den mängd af citater Förf. sammanställt. Då i §. X. 1:0 Anrechnas 3: ställen, som upplysa, huru i Hebräiskan Pluralia med feminin ändelse, hvilka i sing. äro masculina, konstrueras såsom masculina; så wet man ej, hwarföre icke Aeminstone hälften af denna exempel-samling blifwit utesturen. I somma af delning kunde och Noten g) sid. 67 beqväm-ligen förrenats med Nota r) sid. 70. Med all wdbrödnad för D. Agrells sit och arbetsam-het infer dock Rec. icke tydligen, om den lärs domsluxe, som råser sig i mängden af cita-ter, här är på sitt rätta ställe eller kan rätt-sfärdigas afwen med detta: "juniorum gratia," som nämnes i företalet. Ut §. XI—XVI. utvecklas fullständigt den Varietas generis som uppkommer af ordens betydelse, ändel-se, neutralbruk, archaism eller annan or-sak. Då Förf. sid. 83 anmärker, att i Ori-entens språk förekomma nomina, hvilka vul-gari et dominanti usu sätit annat genus, än terminationen tillkännogifwer; så är wäl denna anmärkning i sin factiska gestalt oemote-säglig; men Rec. hade, förmodligen gemen-samt med alla älskare af Orientalisk Literatur, wänkat att af en Agrell få någon upplysning om orsakerna till detta angifna språkbruk. Ty att det icke alltid beror blott af det blin-da Usus, som så ofta gådar all philologisk skarp-sinnighet, antyder D. Agrell sjelf sid. 65, då fråga är om קרא , קרי och nomi-na regionum atque urbium, och det hafwa

före honom många sagt. Men Rec. förmer-nar, att sådana af Michaëlis Gr. Syr. p. 158 och här efter honom af Förf. anmärk-ta språkfenomen, såsom att "ignis nomina äro feminina" (sid. 86) böra härledas af archa-ologiska, historiska eller mythologiska grunder. Dessa grunders framställning wänte wi af wä-ra stora Orientalister; det nakna factum är oß ej obekant. Så hade Rec. och långtat att inhämta D. Agrells egen tanks om det om-twistade: תהק (sid. 76), eller Aeminstone, hwilken af de många olika meningarne derom han gifwer förråde, i stället att man nu en-dast finner några af dem citerade. — I §. XIII. synes Förf. med en wis predilection förklara ex usu neutrali ett slag af varietas generis, som af andra Philologer, Vater, Schroeder m. fl. härledes af andra stäl. Det-ta D. Agrells förklaringsfakt talar wäl bäst för sig sjelf genom sin enkla lärtfärdighet, men Rec. förändrar sig dock, att D. Agrell, i afseende på denna öfwerlagode inconstan-tia generis, icke någorstädes i allmänhet an-märker, att, wid urspråkens första bildning, genera nominum wotigen woro obstända, (communia) och att i denna ursprungliga ob-ståndhet, som hos Grammatici, afwen, es huru inskränkt blott till Verber, här hos D. Agrell sid. 102 följ., förekommer under namn af Archaismus, grunden till generis discre-pantia ofta måste sökas. Ligger man dertill, att många Ord behandlades, såsom collectiva samt i början alla woro Substantivo, så kunde de i Orientaliska språken anmärka afwikel-ser, efter Westerlandiska språkens Grammatik, reduceras till wisa Figuræ Grammaticæ, så som Syllepsis, Zeugma m. fl. Förf. Oß synes denna Method böra blifwa enklare och brukbarare, ty wi äro wane wid den i de Occidentens språk, dem wi gemenligen stude-

"De ratione: qua Syri verba aliorum referunt." Utgdr ett Specimen *Syntaxeos Syriacæ* Mscr. III. "Conspectus opusculi Mscr. de numero conjugationum Syriacarum." Sjelfwa manuscripset förvaras på Westö Gymnasii Bibliothek. IV. "Specimen versionis Latinæ Mscr. Chrestomathicæ Syr. Tychsenianæ." D. Agrell har äfwen öfversatt på Latin Prof. D. Knös', Adlers*) och en del af Rinks och Waters Syr. Chrestomathier. V. "Supplementa ad partem Etymologicam Grammaticarum Syriacarum." — VI. "Additamenta ad Orationem de Dictione Novi Fœderis." Detta Tal hölls 1797 wid ett Rectorats ombyte i Westö och trycktes der följande år **). Tilläggen innefatta mest ytterligare anmärkningar på exempel, för att beskåda de i sjelfwa talet framställda meningar om förhållandet emellan Hebraiska och Hellenistiska språken, samt des utom en uppgift på några flera Syriacæ, dem förf. under ett forsett studerande funnit i N. Es skrifter.

Första paragrafen börjas med dessa ord: "Ἐξ ἰσχυροῦς proprie notat hoc vel ea res. Origo vocis obscura." Den derivation förf. derpå antager a radice Ἐ coepit esse, Arab. ع sicut, existit, gifwer han det betydliga namnet af gifning. Nec. är för

*) Latiniska Öfversättningen af Adlers Chrestomathi är nogligen af D. Agrell förbrad till den i Upsala Studerande Smäländska Nationens Bibliothek.

**) Talet är recenserat i Journal för Svensk Litteratur. 3:de Bandets 4:de häfte sid 246. Journal för Preker. Andra Hög. Första Häftet s. 124. Westö Stifts Tidningar N:o 1 Maj 1798 och Greiffwalds Critische Nachrichten N:o 3 d. 1 Febr. 1800.

sin del öfvertygad, att radix är Ἐ composuit, confecit, in unum aptavit, samt att Ἐ proprie betyder es: res, utan: compositio, samt rätteligen, hwarhelst det söres kommer, kan öfversättas med modus s. ratio. Men om och Nec., såsom han, på D. Agrells autorité, gerne vill och bör, skulle medgifwa, att radix ej med säkerhet kunde bestämmas; så tyder han dock der nämnda ordet alltid med modus s. ratio och finner derigenom des mening, ehwad det står för sig sjelft eller i sammansättning, lätt, enkel och tydlig. Utan att fördunkla värdet af förf. berömliga arbete och den sällsamma noggrannhet, hvarmed han studerar, kan man dock påstå, att en Agrell på ett mera fruktbarande sätt af den sveriges ouppblade Österländska Litteraturens område borde neblägga sin outtröttliga möda och slit. Då man af de öfriga hans arbeten känner den anda af manligt allvar, som är deras råbände karakter; så förundrar man sig öfver den utveckling, som söderkommer sid. 10—19. Ty, när förf. förut på nio sidor bevisar, att Ἐ betyder ea res, sic, similiter, &c.; så synes det öfverfödigt, att på andra nio sidor bevisa, att samma ord för enadt med Ἐ betyder: in hac re, hac re, de ea re &c., eller sammantogadt med Ἐ (vau): et sic, et similiter &c.; eller med Ἐ : huic rei; eller med Ἐ ex hac re ab ea re m. m. Fördras då detta exempel gallerie, för att lära, huru præf. Beth betyder in, Vau et o. f. m? Detta sätt att behandla Österländska språkens partiklar har väl mödans förtjenst; men i dessa språk behöfves mindre, än i Latin, en stor Turckänas. Partiklarne äro, såsom allmänt bekant är, ursprungliga nomina. Då man der finner en prämiss eller general betydelse, till hvilken hvardera af dem kan hänföras; så har deras

icke sid. 44 uppkommer en bättre mening, då man förbyter: *deceptus sum till errasti*; ty verbet *deceptus* epunceradt kan här vara så väl andra, som första personen. Meningen blir wär då: "Efter som du redan lerat dig, (för gått dig eller brunit emot) i offeende på dessa twenne saker, dem jag nu lärt dig, hwad bär tar då att lära dig den tredje?" — Femte S., sid. 45 53, är en för Etymologien vigtig och exempelrik afhandling. Den frågan: An hæc terminatio pluralis (in *MO*) orta est ex accusativo græco plurali (*avayvns* n. 7. λ.) behöfde wiserligen D. Agrell ej göra utan att beswara den. Sid. 49. IV:o "Olaph epentheticum mira licentia vocibus intexi, docet J. D. Michaëlis in Gram. Syr. pag. 66. At idem quoque fit in Conjug. Pahl." Det anmärker och Michaëlis i samma Bok, sid. 54, der han anser detta Olaph, såsom mater l. Etionis. Kunde det ej sägas utgåra ett särskildt species Conjugationis och i D. Agrells Schema sätas framför N:o 8?

Det slutar sin fragmentariska uppsats med den önskan, att den berömda Agrell måtte länge lewa och sån sit Tusulum fortsara att utsprida frukter af sina lärda forskningar. Den unga tid. n skall ej misflänna wärdet af hans gångeboas si; och om det och inråffade, återstår dock, nåst den iure tillfredsställelsen, som hworje redlig offerprest på Bildningens altare utser, en annan säker tröst: Serit arbores, quæ alteri sæculo prosunt.

1. Den skönste arfwedelen. Christelig predikan på 1:sta Sönd. af Tretonded. 1817. Af J. O. Wallin, 24 sid. 8:o.

2. Hwad läre wäl af Christi föresteller? Christelig predikan på 3:sta Sönd. i Fastan 1817, af J. O. Wallin. 24 sid. 8:o.
 3. Sanning och Frid. Christelig predikan på Jubeldagen d. 31 Oct. 1817, af J. O. Wallin. 24 sid. 8:o.
 4. Predikan på Rogodagen d. 29 April 1818, af J. O. Wallin. 28 sid. 8:o.
 5. Helsing och Farnål till Adolf Fredriks församling på 6:te Sönd. efter Påst 1813 och 1818 af J. O. Wallin. 48 sid. 8:o.
 6. Den trogne Tjenarens wandring inför Gud. Berraktad, då Pastor Primarius m. m. Doct. Petr. Sam. Drosén till sit hwilorum beledsagades. Af J. O. Wallin. Stockh. 1818, 20 sid. 4:o.
 7. Christelig Inrådespredikan i Westerås Domkyrka, 5:te Söndagen efter H. Tre sabbighetsdag 1818. af J. O. Wallin. Westerås, Björktom, 1818, 29 sid. 8:o.
- (Fortsättn. fr. N:o 39.)

N:o 6. Den som skrifer en sådan predikan om den gode tjenarens wandring inför Gud, måste doppa lika mycket i sit hjerta, som i sit bläckhorn. Inga stora ord, inga granna känslor äro här utbredda; det är en enkel religiös rekning af en rättssakens arbetare i order. Pred. har wäl till text dessa, på den döde så wäl rakande orden ur Mat. loch. 2: 6. Han wandrade fridsamliga och redliga för mig, och omwände många från synd; och med sit anledning "af det wördnadens och kärlekens skemål" öfwer hwilket han predikade, framställt: Den gode tjenarens wandring för Gud. Fridsam, Redlig, Upbyggelig. Ut i förberedelsen tar lar Pred. deröfwer, huru hårde, stridigt och orättwist ordets tjenare bedömmas (s. 3-4);

och dessa tvänne sidor äro att begrundas för något hvaraf den werld, som är så färdig att dömma ens annans tjenare. — Ut i den första delen tecknar Pred. skönt den gode tje- naren såsom den der ej allenast frid förkun- nar, predikar godt och framhåller salig- het, utan ock affveglar friden i sitt eget wä- sende. Ut i den andra, hur han är en tro- gen skaffare till Guds rike, och lemnande är andra "att sitta på egenlyttans och fåfång- lighetens wådjobana," samt kunnande umbä- ra werlden, iugnat sig derwid: "de mina kända mig" Ut i den tredje: hur det ord han förkunnar "är hans eget hjertas fröjd och tröst," är hans egna förtjers lycka och

ett lys på hans egna wägare; — till han; nedläggande sin staf, säger: "Herte nu låter du din tjenare fara i frid. (hd. 11) Perg på ändra sig denna predikan med särskild hjer- lig och sda tillämpning på den döda. Bland annat wils Nic. ansdra detta: "När det gäll- de, war Du alltid, hwad Du hette, en Pe- trus, den nitåskande Apostelen i Christi stad; fick Du solja ditt hjertas öfjelte, wor Du hette, hwad du ock hette, en Samuel, den fridstifande Domaren i Israel;" — för att wisa, att det är äfkillnad mellan söka allu- sioner och förmågan, att anderike gifwa ät lifwets tillfälligheter en betydelse.

(Slutet följer.)

S m ä r k e S k r i f t e r.

Stranddrätten. Komedi i en Akt. Af Kotzebue. C. u. C. Sibir, Cederborg, 1817. 41 sid. 8:0.

Är en af de odetnligaste bland Kotzebue's komiska produkter. Pahlman, från Indien åter- wändande med en ansenlig förmögenhet, lider wid selska kusten af sin hembygd föpbrott; det här- gode godset tillhöde nu, i kraft af Stranddrättens barbariska lag, kustens ägare, Hr Haj, hwars dot- ter, Analia, äskas af Carl, Pahlmans son. Na- turligtwis wils Hr Haj hwarken ge den unge Pahl- man sin dotter, eller sadern hans egendom tillba- ka. I sin förwiskan befäller den gamle sin betjent att öfwerge honom och söka sig en annan herre, men då den trogne Paul, en född Indian, wägs- rar att lemna sin husbonde i nöden, omfamnar han honom, och ropar att han räddat den dyrba-

rafte Kenod ur hawet: -- den, hwilken han hafs- ter under sin arm (Indianen), och desutom den wackrafte diamant i werlden (en hund). Den tyg- nande Haj förklar denna fras så, som wore frå- gan om en reel stadt, och narras af betjenten att affå så wäl dotter som strandgods mot det wilsfor, att Pahlman å sin sda öfwerlemnar allt hwad han funnande i land, sels räddat. Con- traktet underkrifwes, och Hr Haj förbannar för- sent "det dumma romanspråket, som har ett eget Lexikon, der Kenod betyder en drängsok och dia- mant en pudel." Den ädle Carl sifter sig med sin flicka och låter sin swärfar nu som förut, ge- nom fallka förbåtar, narra de sidsarande till de farligaste ställen, tillfredskäld för sitt samwete, när det ej gäller hans eller hans ansörwandters wälfärd.

Rättelser: Sid. 604 r. 28 st. Träpeti Träpeti l. Träpeti.
Sid. 611 r. 36 st. fast l. fast.
Sid. 613 r. 24 st. פירי l. פירי.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 41.

Lördagen den 10 October

1818.

R e c e n s i o n e r:

Handbok i Bibliska Literaturen af Pehr Solleson, Th. Dr., Contraktsprest m. m. 1:sta Delen. Upsala, Bruzelius, 1817, 268 sid.; 2:dra Delen, ders. 1817, 290 sid.; 3:dje Delen, ders. 1818, 292 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 39.)

III:dje Delen. Israeliternes Religionsförfattning. På första sidan talas ett par ord om deras offer och fester, samt på den andra sidan om deras Prester; är hwilka ämnen förf. sedan med rätta egnat särflita capitel, så att dessa uppgifter här kunna besparas. Deremot har han endast anslagit twenne sidor åt detta folks Troslära, hwilken wärdeligen, såsom ett af de wigtigaste ämnen i hela boken, hade förtjänat en mera omständlig behandling. Hvad man så wäl här, som i flera andra Skrifter öfwer Israelitiska Religionen, saknar, är en noggran framställning af sjelfwa judiska Gudar

läran, ej blott till formen utan till dess innersta wäsende, af de religidja ideernas urwäckling; eller en kort Judisk religions-historia från Patriarchernes tid ända till Jerusalem's förstöring eller samlingen af Talmud, hwari genom först Israeliternes dogmatiska lärobyggnad wunn sin fullbordan. Ty oakadt wördnaden för Mose's skrifter, undergingo dock folkets religidja föreställningar med tiden, isynnerhet efter fångenskapen och genom bekantskapen med de östliga folkslagen, betydliga modifikationer. Rec. will endast påminna om näminingen af Jehovah; hos Mose ännu utan sänlig klädning: hos Micha, Hezechiel och Daniel uppträder han i människoskapnad: hos den förre, såsom en orientalistisk konung sittande på sin thron, och de himmelska härskarorna på ömse sidor om honom, nästan som Ormuzd i Zend Awesta. — De bewisställen förf. anförte för en del af Judiska dogmerna, äro icke alla bindande. Begreppet om själens oddlighet finnes werkligen ej i mosaiska läran såsom lswets rot praktiskt antaget; men deraf söjjer icke att det ej, såsom en spekulativ idee, funnat

för Ligstiftaren äga betydelse. I följande tider tyckes man wacklat mellan hoppet om ett tillkommande Warande eller icke Warande hos Hjob framställas ewenne skilda åsikter (cap. 8, 10, 14 och 18 jfr med cap. 19: 25-27. I Maltarn förräder sig ännu här och der en tröstlös åsigt (Pi. 39: 6, 7, 14; 78: 39; 88: 4-7, 11-13 jfr 6: 6; 30: 10; 115: 17; 103: 15); men i andra stycken är den wisaste södröstan (17: 15; 86: 13; 116: 8). Predikar-boken är den enda, som af Förf. härwid blifwit anförd. Men om des författare på detta ställe uttryckt sig sakande (12: 7), så stannar han på ett annat wärande (3: 18-21), och på ett tredje bestämdt nekande (9: 5, 10). För Propheterna stod dock öfvertygelsen om en ewig räddning från döden fast o-h lefwande (Es. 26: 19; Ez. 37: 3-6; Dan. 12: 2. Osea 13: 14). I Makkabeernes tid war den stora frågan icke mer twiwelaktig (2 Macc. 7: 22-23) — Förlöppningen om en Förlöfware fanns wiserligen, ehuru man i sitt blinda höghod egenligen tänkte sig honom som en werldslig Förf., som skulle göra sitt folk ett der mäktigaste på jorden; af 2 Sam. 7: 16 skönjes, att Judarne föreställe sig ett ewigt beständande Israels rike och ständiga konungar af Davids släkt, liksom Romarne smickrade sig med ett ewigt Roma. — Treenighets-läran räknas af Förf. bland de sanningar, "som ehuru tillräckligen uppenbarade, icke så tydligt af alla kändes." Men detta begrepp finnes ej heller i G. Testam., så mycket än Ryrkofäderna bemödat sig att bewisa motsatsen. Denna heliga grundfanning förlorar derigenom ingenting att Judarnes förstånd ännu war för swagt att fatta den. Sannolikt wägade ej Mose, af fruktan att wäcka polytheistiska föreställningar, uppenbara detta my-

sterium. De citerar Förf. onsdert, för att styrka sin mening, äro följande: 1) Och Gud sade: Låt oss göra Menniskorna till ett beläte, thet oss likt är then råda skall öfwer fiskarna i hafwet, och öfwer fåglarna under himmelen, och öfwer fågarden, och öfwer hela jordena och öfwer allt thet som kråker på jordena. 1 Mos. 1: 26. Der är swårt att inse, hwad denna allmogat skall i ämnet bewisa. Sannolikt är ett tycksel i någon af zifforna. 2) Hwilken får upp till himmelen och neder? Ho sätter wädret i sina händer? Ho binder wärmet uti kläde? Ho hafwer stadfast alla werldens ändar? Huru heter Han och huru heter Hans Son? West tu thet? — Ordbr. 30: 4 3) Jag hafwer tillförene icke hemliga talat. Ifrån den tiden, då thet taladt wardt, är jag thet. Och nu sänder mig Herren, Herren och Hans Ande. Es. 48: 16. En eftertänksam lärare fattar läte af sammanhanget råta förståndet af dessa båda språk, och uttrycket hos Propheten (Herren och Hans Ande) är, utom den mystiska förklaringen, äfwen om ej man känner det hebraiska språkbruket, likaledes ganska begripligt. Öfwer några af de öfriga tros punkterna, som Förf. tillagnar Judarne, wore mycket att säga: men Nec. har redan warit mera utförlig än Förf. Med så mycket sädere omständighet har Förf. åter offhandlat den yttre Gudstjensten, i hwilket afsiende så anmärkningar äro att göra. Så beskrifwas på 30 sidor 2) de till Gudstjensten helgade Rum och Byggnader, samt på 20 sidor 3) det Första Templet. — S. 36 antager Förf. såsom en historisk sanning den oerholiga uppgiften i ChronikeBoken, att David efterlemnade till templets uppbyggande en skara af 100,000 centner guld och 1,000,000 cents

ner silfver, samt desutom af eget föräd 3,000 centner guld och 7,000 centn silfver. Hvarje centner innehöll 3000 lod: således skulle hela gullmassan hafwa utgjort 1,200,036,000 dukater samt silfret 3,021,000,000 lod, följaktligen, enligt metallernas nuvarande värde i vårt mynt, mer än 8.000 millioner Riksd. B. K. Man har uträknat, att denna summa skulle hafwa varit tillräcklig att of mästigt silfver bygga ett tempel, som wore lika stort som Salomos. Högst troligt fanns på den tiden i hela den då kända världen, ej så mycket guld och silfver; och hwartillän skulle David fått en så utomordentligt stor guld- och silfvermassa tillsammans: — Konungen dimer ett land, som ägde tusen gårdhåra waror att tillbjuda utländningen, som ej deltog i världshandeln (Höfarten sedan de Judeiska hamnarna Elath och Ezion Geber tog först under Salomo sin början) och hwilken desutom blott ritat sig genom krigsböte från sådana folkslag, som swärligen ägde några betydliga skatter, att lemna segraren? — På flera ställen i dessa cap. uttolkas det egyptiska hyslus med linewäf, hwilket Höf. förut rigt igi förklarar med bomull, såsom wi sedan anmärkt. 4) Det nya Tempelets Beskrifning är genom Bibelskans canoniska Böcker, såda bekant: emellertid har Höf. dock, genom hopfamlande af åtskilliga underättelser hos Josephus och flera rabbiniska skriftställare, funnit ämnen att fylla 24 sidor med beskrifning af detta "verldens förnämligaste underverk" (?? — sid. 78). Denna widlöftighet är nog erödrande, emedan större delen af rummet upptages af almått, ziffre och dimensioner; utom dess är sållan någon beskrifning om en stor och konstig byggnad, sådan som detta tempel, tydlia utan bifogade planritningar och teckningar. Men ännu måste wi dock läsa trenne

tempelbeskrifningnar, hwilka dock lyck'atwis äro förra. 5) Ezechiels Tempel. Med rätta förkastar Höf:s deras mening, som tro, att med detta Tempel, hwilket Propheten såg i en syn, endast förebild: s wisa trosklör om Kristus, Christna församlingen, Nådemedlen, o. s. w. Men ibland dem, som förblifwa wid bokstafliga förståendet af Texten, har Höf. ogillat deras tanka, som verka att nämde tempel war en förebild till det nya, af Serubabel sedan upfboda, och luras till deras, som hålla före att denna prophetiska byggnad ännu i tidens fullbordan skall uppbodas, sedan Guds folk åter samlat sig till hemlandet, men der antagit Christendomen och det Nya Förbundet. Mellertid har Höf. ej märkt, att för det Nya Jerusalem's folk i sådant fall alla stadgar blifwa diwertgaldiga, hwilka Propheten föreskrifwer om sabbater, nymånader, offer och andra judiska bruk och presterliga förrättningar, de der genom Jesu lära äro uppsäfsna. Det tyckes dock att denna syn, så dunkla än wisa detaljer deri äro, icke borde wara så swår att uttyda. I alla tider ansågo sig Judarne såsom ett af Gud utvaldt folk, och det hastiga wälfärand och makt hwart till nationen under David och Salomo uppsieg, måste lärt inattwa dem den med nyfönmånda mening nämlägrade, att de med tiden skulle blifwa herrskande öfwer jordens öfriga folkslag. Alla mötgångar de sedan erforo, kunde icke skaka denna öfwertrogalle: ännu i Babiloniska fångenskapen stöckade icke detta hopp, som wanliken wäper under slottan och Propheten Ezechiel ut-lar nu; notationen till uppmuntran, dess och sina egna föhoppningar. Jehowah sjelf hade wisar honom den nybyggda staden: han såg dess tempel i hela sin nya präkt, såg sitt folk bosatt i deras faders land, såg alla borgerliga och religiösa ins

erättningar, som höjde till den nya ordningen, redan träffade. Hvilket mäktigt intyget måste icke dessa tröstegrunder, förkunnade såsom Jehovas löften, göra på det i trådboni försmåttande folkets sinnen! Att det sedermera upprättade templet icke blef alldeles lika med detta, är intet inkast. Propheten beskref det, sådant det stod närvarande för hans anda: wankigtvis stannar också utsköndet i verkligheten under den idealiska bilden. Att flera inrättningar och bruk, hvilka Staren i det ännu ouppbyggda Templet samt wid den ännu oupprättade staden, såg iakttagas, afwika från den Mosaiska lagen, torde kunna förklaras af hans föreställningar om den nya tidens kraft; ty det Gudomliga, det Ewiga är ej bundet wid de yttre formerna, som äro förgångliga och ständigt omverklade. — 6. Samaritanska Templet. — 7) Onia Tempel, i Heliopolis uti Egypten. — 8) Synagoger. — 9) Prästerskapet. Till sid. 117, hwarest förmåles att Egyptiska Öw. Presten bar på bröstet en saphir, hwari Nätowisans bild war i grafwen, förtjenar tillläggas, att hela den judiska öfwersteprästerliga skuden öfwerenslände med den egyptiska, sådan den af Lucianus (de Dea Syr. sect. 41) beskriwes. — 10) Propheter. — 11) Nazirer, d. w. s. sådana, som genom wisa löften afstille sig från sina liflige landsmän och egnat sig åt Gud. — 12) Offer. Till Artikeln om Brännoffer kan den anmärkningen bifogas, att sådana öfwen af hedningar emotrogos, och berättar Philo, att Augustus dagligen i Templet för sin skalle hafwa lärt offra två lam och en tjur. — 13) Förstlingen (och Tionden). — 14) Löften. — 15) Endstjenst, Helgedagar och Högtider — en af de intressantaste afdelningarna i detta Band. Man har påstått att Jerusar

lem, under de förra högtiderna, rymde en million menniskor. Gladast af dessa festor war löshyddo-högtiden. Först i senare tider tillkommo ceremonien af bårande utaf palm, wida och myrren samt den warentlibation förskrifwer s. 221. Dattarna koste af eldar, och dansande flockar fringswårnade med factlor: icke underkastat derför, att, då denna fest så mycket liknade Grekernes Dionysiaca, frammande folkslag inbillade sig, att Judarne tillbådo Bacchus (Plutarch. Sympos. l. IV). — 17) Gastor. — 18) Kristus och Christendomen, afbildad och betecknad genom Israelitiska Religionsförfattningen. — Här uppräknas äfwilliga judiska ceremonier, stadganden och plägseder, som antingen genom Christendomen, eller genom en ny tillämpning erhöles en annan, högre betydelse. Af följande äro samma rubrik och samma språk öförförda på rwenne ställen, sid. 236 och 241. I stället för, eller jemte denna samling af enskilda språk; hade det varit wärdigt att erhålla en karakteristisk teckning af skillnigheten mellan Judendomen och den lära, som af Jesus förkunnades, innan den ännu genom senare meniska tillsatser, erhöles sin dogmatiska och yttre kyrkoform, med ett ord en karakteristisk af Nya Testamentets Christendom, jemlied med Judendomen. — 19) Israelitisk-Judisk, (hwartil tjénar denna sammansättning af två alldeles synonyma ord?) Religionens willkårelser, sönderingar och Sekter. Wid artikeln Efener har för. ej skilt emellan Palästinska och Egyptiska Efener. De förra dreowo återbruk och handwerk: de senare förde ett blott contemplativt lif. För. gör deremot skilnad melad dem och Therapeuterne; men detta synare wor egentligen, om Rec. ej bedrager sig, det namn, hwarunder denna mystiska orden

vid Nilen war bekant. Årskilliga wigtiga
notiser om dessa eremiter äro samlade i De
Wette's Arkhæologi, samt i Creuzers
Symbolik u. Mythol. IV. 433. — Sid.
270 nämnes att Zoroaster "på persiska heter
Zerethoschtro eller Zerdust," hwilket sålunda
både råttas, att det förre är hans namn på
zend, Zerethsch på pehlwi och Zerd
duscht på persi eller con mal persiska. Ut
den, af Anaque il diuinita Zoroastri, "icke
är den rätta zoroastriska, utan sannolikt för
fettad först efter 7:de seklet" — är ett alldeles
ogrundadt twisningsinlä. Genom de un
dersökningar, som i Frankrike och Tyskland
blifwit anställda öfwer denna hofs äktheit, har
denna fråga så blifwit fast wrom allt twisning,
att den kan räknas bland de bäst bewisade krist
liga sanningar. På samma sida, äruvensom
s. 282 o. fl. Kritisk Red. af följande Dar
rii Hystaspidis i st. f. Hystaspis, (i nom.
Hystapes, — is). 20) Bibliiska namn,
etymologiskt förklarade. Denna ordlista upp
taer dock på längt när icke alla de namn,
hwilka i Bibeln förekomma; den hade kanhän
da kunna umbäras, då man i alla bättre öf
dre Bibel-ditioner finner ett dylikt men full
ständigt Register.

1. Den skönste arbedelen. Christelig pred
dikan på 1:sta Sönd. eft. Tretonded. 1817.
Af J. O. Wallin. 24 sid. 8:o.
2. Huru lära vi af Christi fr. steller? Chri
stliga predikan på 3:de Sö d. i H. stan
1817, af J. O. Wallin. 24 sid 8:o.
3. Sanning och Frid. Christelig predikan på

Jubeldagen d. 31 Oct. 1817, af J. O.
Wallin. 24 sid. 8:o.

4. Predikan på Klagodagen d. 29 April
1818, af J. O. Wallin. 28 sid. 8:o.
5. Helsing och Fortvål till Adolf Fredriks
Församling på 6:te Sönd. efter Påsk 1813
och 1818 af J. O. Wallin 48 sid. 8:o.
6. Den trogne Tjenare's vandring inder
Gud. Beträktad, då Pastor Primarius
m. m. Doct. Pehr Sam. Duvén till
sitt hwitlorum beledsagades. Af J. O.
Wallin. Stockh. 1818, 20 sid. 4:o.
7. Christelig Inrådespredikan i Westeraås
Domkyrka, 5:te Söndagen efter H. Tre
saldagshelgdag 1818. af J. O. Wallin,
Westeraås, Björkbo, 1818, 29 sid. 8:o.
(Sjut fr. No 40.)

Men uti denna andliga blomster-samling är,
efter Nere's omodne och känsl. No 7 den
herrligaste blomman. Han anser den såsom
denne Pred:s och vår homelitiska fullkomligas
ste ströke. Denna predikan är så djupt bet
rad och dock så skär, så underlik till wäsende
och dock till form så helt skön. Den är allra
igenom ett högt prophetiskt tal. Huru stort är
ej i denna manns bröst en predikantens kall
uppfattadt: "Ur sin djupa outdeliga källa fram
går genom tidehvarfwen en majesticlig flod:
hans namn är Religionen; hans källa är
Gud self. Han förortkas ej af solen, han
utdöms ej af en törstande jord, som han
wattnar och wedergwicker. Men de, som förs
la lära sina dödliga lifar, att hämta det lef
wande watten ur hans rena wäg, ack! själ
we dödlige ila de så snart förbi på bortkast
de farkoster. Likasom Jesus, enligt dagens
Evangelium, lärde folket urur båten, och
derpå förswann; så kunna de blott i förbifart

ten säga ett warningens eller tröstens ord till den stora som står på stranden eller som der bor en liten tid i förgångliga hyddor. Sedan bortfros de med stämman, höras ej mer och försvinna på de vågor, som stupa i hofvet. Nya härolder komma, säga sitt ord och försvinna, hvar efter annan, undan våra tårade blickar. Men lika djup och säker går floden, som bar de bortfarna." — Och under det Pred. derpå utvecklar meningen af sitt ingångspråk: andre hafwa arbetat, och Jären ingångne i hans arbete; hwilken på engång djupsinig, from och skön teckning af hans trenne lifsa, af honom själv kända och wördade företredare: "Här, på detta rum — jag minnes det lifligt — här stod en Fant med silfverhären och silfverstämman. Evangeliskt mild och klar, gick den himmelska läran från hans läppar; en ny Johannes hämtade han wid Jesu hjerta den hänsdrand de värma och kraft, hwilken, lika wäktelig i gerning som i ord, upplyste de nedslagna hjertan, hewekte de hårda, hjälpte de wärns lösa och bar hugswalesien till de strjande. Här stod en Waller: prophetiskt djup och sinrif war hans wisdom: förtrogen med himmelens råd, mogen och rik af widsträckt jordiskt erfarenhet, förkunnade han Herrans vägar och under för människors barn, som funno sin ledning i hans ädla kloshet, sin föresyn i hans stilla dogd. Här stod — hwem stod här mig? En Jeducer? eder och min ofdröglige lärare. Apostoliskt fridsom och warm war hans nitiskhet för Guds ära och hans församlingas uppbyggelse. Wida h-wandrad på de menstliga kunskapernas fält, men afstunde allt annat ringa emot Guds och wärs Herras Jesu kunskap, samlade han lärdomens alla skatter wid korsets fot, och det skarpsinniga stillet samtansjämde der med enjalden i Christo.

Waksom på tidens tecken, outtröttlig för det goda, en ordningens, nyttans och de lidandes wän, ljuf och fördragsam emot andra, sträng endast mot sig sjelf, framstälde han i predikan och i wandel, fädrens ero och seder, till vår underwising och efterföljd, och för sedon i frid, följd af sotsnads ännu wärma tårar." — Beundra ända till förwennings måste Herr. den genialitet, med hwilken Pred. ur dagens text: det stora siffrånget, hämtat sitt ämne: De angeläknaaste egenkapet, med hwilka en anträdande Själaförjare må genom Guds nåd hoppas att wärdigt fortfatta wärdige föregångares arbete. — A) "Lägg ut på djupet, sade Kristus till Simon. Ett djup allwar är en eumgänglig egenkap för den lärare, som med framgång will träda i wärdiga föregångares fotspår (sid. 9). B) "På din ord will jag kasta ut näten, war Herr svar till Frälsaren — och en ofskrymtad wördnad för Guds heliga ord, är en egenkap, som aldrig får slutas hos den lärare, som till wärdiga föregångare, will sätta nytta och uppbyggelse i församlingen (sid. 12). C) "War icke försärad, sade Jesus till sin brorwande Apostel. Ett oförsäradt mod blir i alla tider en nödwändig egenkap för den lärare, som i andans kraft will fullbja sina wärdiga föregångares werk (sid. 16). D) De förde båtarna i land, och öfwergåfwo alltsammans och följde honom. En stilla werldsförskjelle är deribred stunden den egenkap som bör utmärka en lärare, som will högst följa wärdiga företredares efterföljd. (sid. 20)." — O, i en tid, då just detta djupa allwar, denna ofskrymtade wördnad för Guds heliga ord, detta oförsäradt mod och denna stilla werldsförskjelle, midt i under små oratoriska, ekonomiska och riksdagsmeriter, sats

rod; hur s. f. de ej Nec. kunna med denna predikan i hand få ställa sig framför så många hörer den första morgon han uppträder i sin egen kyrka, och med en stämna, än som ett sveggadt svärd, än som en ropandes röst i öfren, kunna predika denna predikan in uti deras hjerter, att de måtte rått dömjuka och b. innande bedja samma bön, hvarmed denne Herde till slut bedjer Öfverherden s. 28 29.

Det är ej här rummet, liksom det ej heller är den här s. f. svande Nec. tillståndigt, att väisa en fullständig karakteristik öfver denne Pred. Men in summa vill dock Nec. nämna, att honom synes det denne Pred:s storhet och måsterkap, såsom talare, d. d. till den menliga konstens åtgärd, egentligen består uti den genialitet med hwilken han b. handlar texten och inventerar ämnet. Ty det är egentligen detta som bewisar genier, då utarbetandet och detaljen utgöra arbetet. Dock är hos denne Pred. äfven denna utvärning tillståndigt, allid neml. lefwande och föngsamt; och liksom predikningarnas inre väsende, så är och deras form, (bild, ordning, styl o. s. w.) underlik, enkel och frisk. Till den totala fulländningen fattas, synes det Nec., blott ett enda element — något af det som mildt rörande, sorgligt ingripande — jag vet ej, om jag vågar så uttrycka mig: elegiska: så i äfse som ord. Kring en Pred. och huswudfaktigen kring en Pred. uti en stor stad, samla sig neml. många åhörare, som antingen i hemlighet blöda öfver dolda lifwets idnen och tistlar, eller bära inom sig en svärfvande, dunkel, hvarmed längtan med en wif själen's suckighet och klagan; sinnen i hwilka ett adlare inre lif, liksom surkar fram under det gröfse yttre, och som endast genom religionen kunna skåras, stillas, och de der desutom äro de som mest (om och ofta

medwetslöft) hungra och törsta efter ett Evangelium. Hwad hafwer nu en Pred. för alla dessa, om han ej med saknadens och klagens toner samlar dem omkring sig, och sedan med längtans och kärlekens Johannis-språk inwiger dem i hemligheten af den Jesu Evangelium, som, wår Förfonnare i allt, och bäst kan förfona hjertats öde och stilla hjertats längtan? Men detta finner Nec. naturligt hos denne Man, som först och främst hunnit till de är, då wanligtvis ej mera lifwets elegi spelas på hjertats lura; och sedan dels genom ädel werksamhet kraftfullt omfattat lifwets, dels genom den andliga sängen, stört och gladt skådar detta lifwets ider: samt Auktian, genom Guds huses nitälskan i en förderwad tid och på en förderwad ort står i ett bestraffande och kämpande förhållande mot ortro och sedeförderf. Jag vill derför karakterisera denna höga anderika, heligt wredgansde predikant, om jag fick, med det enda ordet prophetisk.

Nec. glädjer sig, att hafwa förnummit, att dessa predikningar läsas så allmänt, för uppbyggelse, ej för wittert tidsfördrif, så att af flera redan 2 a 3 upplagor skett. På detta sätt skall denna Pred. bilda sin tid i homiletiskt hänseende. Och liksom Lehnberg, (om hwilken ej så mycket ondt bde sägas, utran rättwist dömmas från sin tid) representerar, i homiletikens historia, en näst föregående epoch, skall Wallin representera den ingående.

Nec. har, i den wanliga sáfunnighetens mening, hwarken beundran eller loffsgelser för denne Pred:s storhet, såsom ett verk af sjeffostadt snille, studium, konst och mera sådant; (i hwilken meningslösa mening de flesta beundrare gapa på stora män och förstå dem platt inter). Ty hwad hafwer han det han

icke undfått hafwer? Men Nec. älskar och värder denna religiösa sinnets nitälstan och tröende hjertats kraft; han älskar och värder i honom ett Guds redskap, som med den gäflwa honom gifwen är, verkår, oförkytt af tid och stic och intressen, Dens verk, som honom sände hafwer. Det är ur kyrkans sed-

te som en ny lyckligare sakernas ordning, — så framt man menar med sak något mer än disconts banko: eller silfvermynt, batalj eller warunederlag o. s. w. — skall framgå. Och ders för glädjer sig Nec. så synnerligen, endr han förnimmer en trogen arbetare i ordet.

S m å r t e S t r i f t e r.

Vakoratet, eller Den raka Vägen är den bästa. Komedi i en Akt. Fri Översättu. Sthm, Cederborg, 1817. 44 sid. 8:o.

Major v. Godenstern, en ädel men obildad inrehabware af ett jus patronatus, finner sig i stor förlägenhet wid walet af de många kandidaterne till pastoratet, hwarwid äfwen war förknippadt det willoret, att den blifwande pastorn, skulle gifwa sin hand åt den afledne kyrkoherdens unga enkla; lyckligtwis råkar han äntligen på det förslaget, att åt enkan sjelf öfwerlemnna den dubbla omforgen, att åt sig utwälja sin make och åt församlingen des skälberde. Förest anmäler sig Hr Krumm, hwars smickrande häfhet lika mycket misshagar Majoren, som hans figur och ansigte fru pastorikan. Förest att mellestid icke dömma någon opröfwad, låter hon Fru Krebs, Majorens 40-åriga hushållerska, wid första mötet med kandidaten, antaga sitt namn; och till henne, såsom ett conditio sine qua non för pastoratet, gör Krumm sin kärleksbekantning i så granna och subtila verser, som Förest förnämligt, uttänka. Kort derefter kommer Wall och väcker, genom sin medals på bröstet (han hade fått med i slaget wid Waterloo), genast Majorens förtroende. Men då denne förnimmer willoret för pastoratets bortgifwande; wägrar han att ens se den person, hwilken, enligt derta äfwen så wanliga som wanberwande bruk, skall conserveras. Äntligen dertill öfwerfaldad, igenkänner han sin fordna älskarinna,

som nu naturligtwis ej mer låter sin person föreskällas af Fru Krebs. Nyplösnigen följer nu af sig sjelft. Utsändandet är lika mislyckadt, som planen alldaglig och trivial.

Den patriotiska Fliskan. Skådespel i 1 Akt. Sthm, Cederborg, 1817. 26 sid. 8:o.

En töff uselhet, ehuru ordet öfwerfättning ej finnes på titelbladet: dock af det wälmenande och ofskuldiga slaget. Elfa, en ung prest-dotter, såg en dag en illa särad Preussisk officerare föras förbi sina fönster, och fattade för honom så mycken wälwisa, att hon, i bryt på andra redberbeten, far af sig sitt hår och lemnade det åt hans Husar, hwilken finner utwäg att till en amatör försälja denna raritet för 100 Louisd'orer (?). Den tillfrisknade Ryttmästaren kommer nu af en händelse till Pastorns hus, upotäcker sin okända wälgörarinna, förklarar henne på hållet sin kärlek, hwilken med wälbehag emottages. Detta är alltfammans. — Det är möjligt, att någon verklig händelse under det sista Tuska frihetakriget legat till grund för denna dramatiska anekdot, hwilken dock i verkligheten förmodligen warit mera rbrande än den nu blifwit under den medelmätige försattarens händer; så att man icke utan skäl må undra, hwarför öfwerfättaren funnit för godt, att med en svenskt drägt hedra en wara, som i des sådernesland utan twifwel långesedan hört till de förlegade.

L i t e r a t u r = F i d n i n g .

N:o 42.

Lördagen den 17 October

1818.

1. Skaldestycken, af Ehrenfried Grasmallius. I. Stockh., Gadellus, 1818. 174 sid. 8:o.

2. Witterhets-Försök. Stockh., Elsten och Granberg, 1818. 157 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 39.)

N:o 2. Dessa Witterhets-Försök höja sig, i anseende till deras inre ton och värde, långt öfver Hr Grasmallius Skaldestycken. — De förräda onekligen en ren blick och som är det wäsendiga i Poesien, ett redligt sträfswande att genom grundligt studium utbildta sig: med ett ord en gryende talent. Det wore derföre illa gjordt att med ett öfwerdriftwet beröm, eller med ett loford, som de närwarande styckena icke förtjena, skänmda bört den börjande Skalden, derigenom att man inbillar honom, att han redan är mästare. Deremot will Rec. å andra sidan icke neka Förf. det bifall han verk-

ligen förtjenar. Och då Rec. nu går att uttala sig öfwer hwarje stycke särskilt, skall han använda allt bemiddande, att wara rättwis, utan att undångomma hwarken fel eller skönheter.

N:o 1, Skalden, har till föremål att måla Poesiens guda-ursprung och himmelska verkningar; — wärligen det högsta och skönaste thema en lyrisk Skald kunnat wälja. I allmänhet ländet det war Förf. till beröm, att han för sin behandling wakt, icke prosaiska förståndereflexioner, af hvilka endast mer eller mindre wackert rimmade chrior kunna uppkomma, utan sådana ämnen, som sjelfwa erbjuda sig till en poetisk idealiserande behandling. Ofia har dock Skaldens anda icke kunnat omsatta och genomarbata det waldä temat: sådant har öfwen här warit fallet. Dock träffar man i detta stycke flera ganska lyckliga drag, t. ex.

”Wördnadsbjudande står Skaldens minne,
Som ett Jorntids Tempel, grätt af år,
Såsom Sängen tyfknat har derinne
”Komt, men heligt går.” —

eller detta:

Digten väfver skönt sin själa

Mellan jord och himlens bryn.

men det hela är alltför iångsträckt; det saknar hållning och objektför sammanhang. Ingen hufvud-idée sammanbinder den ena strophen med den andra: man kan läsa dem alla i hvilken ordning man behagar, utan betydlig skada för sammanhanget. Början är helt och hållet lånad ur Franzéns ypperliga: Mennekans anlete; Franzén har slutat, när idén upphörde, men vår Förf. har sedan skrifvit 5 till 6 sidor vidare. Men konsten att sluta, är en hemlighet, som en konstnär först sent lär. Flera tankar äro föröfrigt i sjelfwa grundden rigtiga och till och med sublimes, endast alltför ofullkomligt uttryckta. Man träffar här flera ställen, hvilka wid en hastig genomläsning behaga, men wid en mera granskande pröfning finnas innehålla hwad man kallat blind mening. Se här några prof:

Dån det låg det skal, som höjde

Gudars språk i bardens hand;

Sågs af swalan blott, som plöjde

Gruset af den låga strand.

Här har Förf. afseende på den grekiska mythen om Pyrens uppfinning: men kan ett skal höja ett språk i någons hand, och hwem har någonsin sett swalor plöja i sanden? Vidare:

Lusen hjeltar för oliven kämpa,

Helgad af Ebebaner-Kaldens hand.

Se hans minne och hans bydda dämpa

Werldserbfrvarens brand.

Lil en wäf af swarta stunder,

Spanns nu Nornans dok, och gånge

Sliptes dolkarne derunder

För den thron, som Mörkret hållt.

S. 3 urskudar sig Förf. i en not under namnet Hertza, att "han begagnat sig af

detta vackra fornsvenska namn till Jordens personifierande." Ett misstag: ty namnet Hertza hörer, som bekant är, ej till skandinaviska, utan germaniska mytologien. — Sid. 4 skådas Lyckans nåd gungadt som ett flöte m. m. — Dessa partiella ofullkomligheter skulle dock öfverges, om stycket ej mera wore en mosaik af allehanda prunkande bilder och satser, än en helgjuten skapelse.

2. Borgruinerna, ehuru de förråda flera reminiscenser af Utterboms: Stegeborgs ruiner, hafwa, såsom helt, wida större förtjenster än Skalden, och saknar ej äfkißliga sinnrika stropher, t. ex.

"Men styrkans tid är flydd, och Modets slaf

Med halvspänd kraft och hwarje dygd så swal,
Så, undrande, på sina faders grafwar,
Som barn uti en åldrig wapensal.

Dock samma länge än des (Manbens) lust
Som sent om böcken summa blifvares skens;
Och när wår jord ej fostrar hjeltars sinnen,
Är hon än vil på deras gömda ben."

Hwad som utgör ofwannämde styckets lifsanda: en warm fosterlandskärl, utmärker äfwen det följande: 3) Carl den Tofte: kans hända det mest lyckade i hela denna samling. Och just dertföre kan Rec. här wåra allrakers takt: ty han finner der inga fel att anmärka, och om han wille utmärka stötheter, skulle han nästan afskrifwa hela poemet.

Äf ett olyckligt öde erhöi detta sitt rum bredwid balladen: 4) Gref Wolmar den Starke och skön Rosamund; en totalt förfelad produkt, som desutom är imiterad efter Schillers ofwertydliga: Ritter Toggenburg. Sista strophen:

Und so saß er, eine Leiche,
Eines Morgens da;
Nach dem Fenster noch das bleiche
Stille Antlitz sah;

Har förf. sålunda återgifswo:

Den morgon, när Rosamunds ödesfall blef
kändt,
Man sann honem öbb, men med anslaget
måndt

Ännu enot klostret i baten;

Men tillagt en del ströf, som skulle bortskär-
ma öfversättningen, isäll denna romans hade
något att förlora. Hos Schiller andas i hvar-
je rad, i hvarje versfall ett stilla, outsägligt
ljust wemod; hos den svenske Imitatorn är
utbrändet öfverlastadt, bådande och beräk-
nadt på effekt; öfvensom den walds dansans
de metern helt och hållet stridande mot sty-
fers ljupa, sorgliga karakter. — Samma för-
seelse har öfwen förf. begär, då han i det
följande stycket: 5) Hero och Leander, en
öfversättning från Schiller, förwandlat ori-
ginalets lugna, jemna rhytm till en dakt-
tisk hopp-takt, och börjar berättelsen med ett
Uck!

Detta misfölyckande mellan ämne och rhytm
är mest märkligt i ställen, sådana som detta:
Und das Meer lag still und eben,
Einem reinen Spiegel gleich,
Keines Windes leises Wehen
Regte das chrySTALLNE Reich.
Dernere wid stranden låg basirt så stilla,
Ej märktes en porla (?), ej hördes ett swall;
Ej wägade någon af windarne leka
Spring stumrande öfllans helgjutna kristall.
Den följande strophen är föröfrigt så fullkom-
ligt tollad, att den, i full versificationen wor-
re homogen med ämnet, skulle råsta med urs-
priften.

Sid. 27 tales om Abydos stätter (i Ty-
fan står Abydos Küste), då man af geo-

graphien wet, att denna nesd består af Ikel-
berg, och Öfwerf. Helt läser Sellesponten
hvitflammande brasa mellan Klippornas
hwassgångar. — Sid. 30 kallar Hero men-
niskors slägte hårdt och föraktligt; ingens
dera epitheter posar dock på detta ställe; falske
och förvädiffe — säger han — är endast
menniskornas slägte; ej du, hafwets
Gud! — Ufför för är, äminstone i denna
enka berättelse följande uttryck:

Nu vinden sin gunga åt molnens wägrar
Allt för platt detta:

We mig . . .

Om han uti hafwet sig förtat förwäget,
Och nu uti farerna blottskälde sig.

S. 34 är epithetet den ädle, om Leander, här
alldeles meningslöst, utan horde förbyras till
den djerfwe. — S. 35 bör han (Rosan)
förbyras till hon. — S. sida förelommer ett
språkfel:

Och ljus öfwer öflliga Fogarna lita
På asura (?) de eldiga hästarnes spana.

Bland de ställen, der originalet mest förelom-
rar, är detta, Heros affed, ett:

Ich erkenn' euch, ernste Mächte,
Strenge treibt ihr eure Rechte,
Fürchtbar, unerbittlich ein.
Früh schon ist mein Lauf beschlossen,
Doch das Glück hab' ich genossen,
Und das schönste Loos war mein.
Er makt, obeweklige Gudar! jag edner,
E strängbet ej blidlas af öflliges böner,
Och grynnt Eder dom i fullbordan har gått.
Bör tidigt mitt lopp, alltför tidigt är slutt,
Dock har jag den sannaste sällheten njutit,
Och jorden mig stänkte den ljuswaste lott.

Dock hwilken öfversättning skulle ej förlora
wid att lägga ett fulländadt original brede,
wid! I det hela medger Rec. med förndjel-
se, att detta stycke, den olyckliga metern öf-
räknad, är ganska lyckligt återgifswo.

6). *Min Flicka, min Wän och min Lyra* är ett kallt och andeföttat poem, i hvilket dock denna vers är den sämsta:

Wänskap är det enkla namn,
Själshörhet det söna moder,
Kärleken det himma Broder,
Salighet det öppna sam-

Hwilet ofsmakligt, torrt, och abstrakt sligres gifter! Sid. 42 anbefalles Lyran att "strimma på Skaldens grafvärd." Denna egenkap hafwa ej andra sångares lyror.

7). *Barnamörderskan*, ett af Schillers äldsta, mindre lyckade poemer. Öfversättningen har lemnat Rec. anledning till följande anmärkningar:

Är ditt (werldens) lifwa gift, ur hjertats kär,
Flödar nu tillbaka här wid målet:

Hvem förstår detta, om han ej i urkriftern läser:

Deine G'fte — o sie schmeckten süße! —
Wir sind quitt, du Herzvergisterin.

Sid. 43 och 44 förekommer samma bild — lifwans ofskuldsdrägt — rätt efter hwarandra, Schiller har på förra stället: der Unschuld Schwankenkleid (i Bibl. der deutschen Classiker står den meningslösa läsarten: Schwankenkleid).

S. 46. "Säg hwat är min far!" med thordensröst

I sitt stumma språk den spåda sade:

Hvem har någonsin hört ett stumt ljud,
och isynnerhet ett stumt åskdunder? Antithesen i tyskan:

Weib, wo ist mein Vater? lallte
Seiner Unschuld stumme Donner-
sprache,

är wißt icke efterförfansvärd, men den innehåller ingen omening. Gossen gjorde denna ofskuldiga fråga icke med den telamoniske Ulas' thordensröst; men den var, i afseende på sin effekt, förkiofande för modern.

S. 46. Ensam står din mor på jordens rund;
Ewig tårkande wid glädjensälla;
Grymt din blick tycks henne w eder gälla,
Hwad hon bröt uti en swaghets fund.
Deine Mutter — o im Wüsten Hölle!
Einsam sitzt sie im dem All der Welt;
Durstet ewig an der Freudenquelle,
Die dein Anblick fürchterlich ver-
gällt.

Här har Öfvers. alldeles mistagit sig om ordvaldständer. Ordet vergällt (af Galle) betyder gallblandat, förgiftat. — Dock sköndom förbit detta gråsliga, convulsiwiske-disharmoniska Skaldestycke!

Öfwär möter of i det följande ett alldeles oläsbart: 7) Dafnes Förwandling i ett Lagerträd — en öfversättning ur Ovidius — på alexandriner. Den sanna teorien för öfversättningar är, äfwen i wåre fäderens land, så fast begrundad, att det ej böromödan att spilla några ord öfwer ett så misslyckadt företag. Rec. är dock icke bland dem, som föra ett ousläckligt frig mot denna versart: men att derpå öfversätta en hexametriskt dikt, är och förblifwer ett fästängt bemödande. Hur förf. mellerid lyckats med de fjertioar han påtagit sig, derom kan Rec. fördrifft ej yttra sig, då han upprigtigt bekänner att det selats honom rådom, att genomläsa detta stycke.

8) Dalen, efter Salis. — Salis' Skaldgudinna är en syster af Wartbiffens; endast med den skillnad, att den senare liknar en grann stadsdame, som går att spofera i ett wacker trakt, utan att dock ett ögonblick kunna glömma sina prydnader och att upphöra att skryta med det Italienska och Schweiziska contrabande, hwarmed hon älskar att skoffera sig. Salis' sångmod har wäl också gjort sin grand tour, och kan icke glömma det. Men

det är en blyg landtärna, som ej, liksom sin förnämna, stolta syster, vill bli i marmoparlaser, utan i halmköjer. Hvad denna Dal enskilde beträffar, är ej mer derom säga, än att Skalden der träffar en bäck med silfverbåjor; en förnöjsambetens strand, hvar est forskarn lägges tillarn ur hand; kor, wallbjon, ugglor och bi; ekar, silfverpoplar och gvärnar; trassar och gråsboppor; der dröcker sig skalden en teg, en plog, ett halmtak och en gras, på det han der måtte hwila husligt såll. Och ej verdens stormar, från hans tjäll, Sonom åter i dess hwirflar rycka in m. Den swenske Förf. vill dock aldrig såja den höga rått ett stupas såsom Swensk och fri, den tyska Skalden vill deremot aldrig affäga sig der besfern Menschheit Recht, Für Völkerglück zu siegen und zu sterben. En manligare och sannare känsla uttalar sig i den swenska versen: en sådan cosmopolit, som Galis målar, skall wist aldrig lemna sin "Scillonre," sin "felsumragren Thal," sina "mit Erlen-eihn umheare flache Matten," för att i farans flund kämpa för folkslagens frihet. Men läsaren wet alltför wäl, att dessa hjelar icke hastwa något allwar med denna coquette lång

Niterborn:

Om sent, ur astonrodnans löj;
Som rondar Koenes westra bryn,
En ljusgästare sin hand ses böja,
Och winka dig till gyllne flyn:
Förträcks ej, att du skädar mig?
Hur kan din älskling glömma dig?
Om tänst bortom den aula vägen,
Der hölj. n nyk gömt solens lopp,
Mid harpolind, ur purpurvägen
Eckfaktarekens ö står opp:
Då lyhna tost, och tänk på mig!
Din älskling spelar der för dig.

tan efter tjäll och köjer (ty hwarför sitta de ej redan der?); utan att de lika ifrigt, som mången annan af deras läsare, essas "um Klang und Sold" och "verichlärten in dem träben Strudel des öden Weltgewühls." Dock när skal man upphöra, att engång säga hwars annan phraser? — Poeten, liksom hwarje annan qwinna, kan dock icke, ehuru hon läsnar sin drägt af dikten, hyckla känslor, dem hon ej äger.

Derefter följer 9), Bäckén, ett litet icke original; sådant är äfwen der derpå följande 10) Till Laura, ehuru något matt och med några från andra författare lånade drag: de sista raderna, hwilka Skalden bestämmer åt sig till inskrift på sin grassken, har redan Propertius förbehållit sig. — Skaldesbrefwet 11) Till W. K. **, må äga värde för den som erhållit det: för läsaren har det alldeles intet. Först wän kan äminstone derwid äbesroya hans eget walsråd: Si non carmina, pectus amo. 12) Till den S. ansvarande. Imitation. Originaler är Marbiffons berömda Lied aus der Ferne. Man äger förut deraf en annan imitation af Niterborn, tryckt i Poet. Kalender, 1813 (2:a Uppl.) s. 35. Det vill sammanställas ett par verser ur dem båda.

Förf.:

Om uti qwällens sista blink,
Då du i lundens gömma hwilar,
En skugga med en wänlig wink,
Mildt leende förbi dig ilar;
O känn i den din ömna wän,
Som bädar lugn och sällbeten.
Om uti månans flumma dag,
En himmelsk kärleksdröm dig tjuvar,
Då, liksom astonwinden, swag
En andefång i aspen susar,
Och brösket bäts af aningen;
Då swäwar jag omkring dig än.

Wenn in des Abends letztem Scheine,
 Dir eine lächelnde Gestalt,
 Am Rosenfiez im Eichenhaine,
 Mit Wink und Gruß vorüberwält:
 Das ist des Freundes treuer Geist,
 Der Freud' und Frieden dir verheißt.

13, 14)). Zweine Imitationer af Petrarcas 102dra och 104de Sonetter. Swem is genkänner wäl den innerlige Humör, melancholiskt milda sängen i dessa corubantiska språng:

Ei finner jag lugn fast med ingen jag skrider,
 An bruktan, an hopp i mitt wäsen sig skrider,
 An är jag en drifwa, an åter en brand;
 Jag omfamnar Werlden, och ingen jag samnar,
 Min själ, öfwer jorden, i Himmelen damnar,
 Och lifwäl jag stuts uti jordiska hand." etc.

Och lifwäl skall detta wara härjant till en öfweriättning af Sonetto CIV in Vita di Madonna Laura, och det anförda, motswara de gudomliga verserna:

Pace non trovo, e non ho da far guerra;
 E temo, e spero, ed ardo, e son, un ghiaccio;

E volo sopra' i cielo, e giaccio in terra;
 E nulla stringo, tutto'l mondo abbraccio.

När man nu der till enmärker, att sluter:

Egualmente mi piace morte, e vita.

In questo stato son, Donna, per vob

blifwit förswensskade på detta sätt:

Nej, lifgiltigt twes nu lifwet mig wara,

Hennes fyt 1) -- o gudamål 2),

Som jag stek på jorden njuta, --

Då sig begges wäsen gjuta

Så tillsammans i en själ,

Liksom uti samma brand,

Lågor i hwarann sig blanda,

Liksom himlabarvets anda

Samlas öfwer dagens rand 3).

Andra in i andra rann 4),

Skapande hwarandras föda 5),

Wenn in des Mondes Dämmerlichte
 Sich deiner Liebe Traum verschönt,
 Durch Cytisus und Weymuthsflüchte
 Melodisches Geflügel tönt,
 Und Abnung dir den Busen hebt:
 Das ist mein Geist, der dir umschwebt.

Och lifgiltig är äfwen öfwen för mig;
 Så underlig, som jag ei sielt kan förklara,
 O Laura! jag tänks utaf kärlek till dig."

Så behöfvs wigt icke mera för att bryta staswen öfwer denna öfweriättning.

Innu mera förfelad, om möjligt, är 15) Fantasten, imitation efter Schiller. Det är icke möjligt, att mer kunna förberewa en genialistiskt dikr. Charakter, ton, uttryck, versifikation — om allt har den swenske öfwerf. ej haft en aning. Hos Schiller är hela detta poem blott en enda suck, men en dithyrambiskt suck, i hwilken minner af det närwarande blandar sig med den blisklike i själen framstående högkomsten af den förswunna njutningens högsta salighet; i swenskan åter är den förwandlad till en lång platt jeremiad: hos Schiller . . . dock det är onyttigt, att uprethålla sig wid det afgjorde dälige. Man behöfwer endast anförä ett par stropher, och ställa originalen bredwid, för att läsaren skall förena sitt omödmö med granfärens:

Seine Küsse — paradiesisch Sähselt! —

Wie zwei Flammen sich ergreifen,
 wie
 Zartentöne in einander spielen
 In der himmelvollen Harmonie —
 Stürzten, flogen, schmolzen Geist und
 Geist zusammen,

Rinder, läppar purpurblöda, --

Salighet i ägat bränn 6),
Blodet öfverwallade,
Själarna i kyben brunno,
Sölmåde af de älskade 6).

Umärkn. 1) Seine Kässe äro hans, ej hennes öfvar. Det är flickan, som klagar öfver den förlorade. — 2) Fühlen står här i sin egentligaste betydelse. Ordet gudawäl är också ett alltför mott och lamt uttryck. — 4) — 5) Hvilket wänjefullt och ohyggligt uttryck! — 6) "Sölda, brann." Denna omkastning af tempora i en omedelbart följande berättelse, är icke tillåten. — 6) I detta måte, och i alla de kärleks-scener Schiller redar, är det ej själarna, utan twertom kropparna, som "glömmas."

Deremot är Matthiisson 16) Munna, ett enkelt och intagande stycke, ledigt och rent återgifwet. — 17) Hudskapet, en nått madrigal efter ett Rec. okänt original. 18) Huru äfwen Piffel i poemet: 19) Min Hörebild sunnit en flitlig tolkare, kan Rec. ej dömma, då han ej äger urstriften. — 20) Deremot kan R. c. intyga, att Höst-Afcomnen, en mild elegi af Salis, med framgång bitfwit klädd i swenskt drägt. — 21) Affledet kunde gonfka wäl förswara sitt rum i en anthology af små poemer, der walet ej är alltför strängt. Medansärende flustropher äro de bäst lyckade:

"Paura ack! Du flyr från mig,
Och det äga som dig söljer,
Ser blott fogen, som dig dödjer,
Ser blott Himlen öfwer dig.
Men då rödt och blickar tryta,
Söfka hjertan än hwarann:
Äldren kan mitt äga bytas
Djertat aldrig äldras kan.

Lippen, Wangen brannten, zis-
texten,
Seele rann in Seele — Erd und
Zimmel schwammen

Wie zerronnen um die Liebenden.

Windens röst och källans gråt
Må dig ömt din wän påminna,
Ei min syn kan genombinna
Nynden, som os fliser åt;
Men hwar qwäll, när månans stänkes
Sölwer ifrån himlars sfer,
Om den då uppå mig tänker,
Måtas våra blickar der."

22) Törnrosen, åter en artig madrigal från Frankan. — 23) Kallelsen. Ideen af Matthiisson. Onckligen ett ganska wacker stycke, ehuru några prosaiska uttryck der förkomma t. ex.: Af Himlen henne jag fick och fick en höggre känsla; men Rec. will ej utleta det swagare, då poemets eget sammanhang ej tillåter att anföra några motsvarande stänheter, som öfverglänsa felem. — 24) Selmar och Selma. En erotisk dialog af Klopstock. Öfversättningen må äga sin förtjenst (Rec. har ej haft originalet till hands), men om den metriskt versens fördringar saknat öf. allt begrepp, då han kunnat låta sådana verser undialla sig som dessa:

Ack! af sorgerna fullas då de öfriga dagar;
Sorgfulla är efter dig skulle din wän här
da ut.

Således trenne fel i en enda rad! Dylka falska daktyler, och pyrrichier förefalla i hwar annans vers. — Det sista poemet i denna samling heter 25) Fredrika. Elegi. Egentligen en Graffrist, i hvilken man här och der träffar några drag af sann känsla och äkta poeti, men såsom helt, liksom de flesta skrifter af samma art, icke toler till läsarens hjerta,

Hjerta, säframt han ej sself personligen kände
den saliga.

Öfwer den profatiska afdelningen af dessa

Wittera Förelöf, kall Dec. i det följande ytra
fig.

(Studet följer.)

S m å r r e S t r i f t e r.

Wid Höghetlig Hans Majestät's Konung Carl
XIII:s Begräfnings i Kongl. Nidarholmskyr-
kan, den 20 Mars 1818, Predikan af Carl
von Rosenstein, Biskop i Linköping,
Sthm, Deleen, 1818. 14 fdd. 8:o.

Denna Predikan, i anledning af den tillfö-
ordnade Texten 2 Corin. B. 30; v. 18 och 19,
har i homiletiskt afseende det ovanliga, att den
ej framkaller något bestämt hufvudämne, ut-
tan i fröddna religidsa betraktelser beskriwer höghet-
säl. Konungens Karakter, den tid, under hwilken
han lefde, Hans wälgerningar emot Swenska fol-
ket och den allmänna sorg Hans bortgång förorsak-
de. Så hyppnar Talaren den sorgliga högtidens
andagt: "Trän det stolka palats den Elste Carl
byggde för sina efterkommande, förbi den ärestod
Tackambeten och Koskerlandskänslan, efter mer än
tweanne århundranden, uppreste åt Gustaf Wasa,
grundläggaren af Sveriges frihet och sselfbeständ,
Stansfaren för ett wörpadt, alltid minneswärdt
Konungahus, hafwe wi till denna Helgedom beled-
sagat, att här förwaras, det enda jorden har qwar
utaf Carl XIII:de, Sveriges och Norriges Ko-
nung. Hvilka ämnen till betraktelser! Hvilkar-
vande minnen och föremål!"

Ett folks sorg, med Christendomens anda enslig,
öfwer en älskad och saknad Konungs öddliga
fränfälle: Wid Höghetlig Konung Carl XIII:s
Höga Begräfnings-Act (?) framkänd i en Chri-
stelig Betraktelse, den 20 Mars 1818, uti
Storkyrkan; af Johan Gustaf Bure,
Commisiter. Sthm, Nordström, 1818. 15
fdd. 8:o.

Författaren "lemnar åt Skalden, Wältalaren
Statsmannen och Härdetektaren, att ritka min-
nesbara runor på stenen af den pyramid, som öfver-
gåttigheten omsluter med sin krållkrans, och öfwer
hvars sprits Nordskjernan ej nedgår." (Sic!) "Han
talar endast i Religionens namn." Deruti gjorde
Hr Bure wäl; och dersöre lyckades han i det hel-
la, wid afhandlingen af sitt fästigt disponerade
ämne. Wå t t r e hade han gjort, om han ej i en
predikan nämt "minnesbara runor" och "pyrami-
der." Wå st gör han, om han, såsom Predikant,
alltid talar endast i Religionens namn, endast med
Religionens språk.

På Klagodagen öfwer Höghetlig Hans Majestät
Konung Carl XIII:s ödd, i Kongl. Slottskyr-
kan den 29 April 1818. Predikan af Gustaf
Murray. Sthm, Lind, 1818. 16 fdd. 8:o.

Förf. wille endast "framställa några utbrott af
det mest upprörda hjerta." Såsom sådant, tillhö-
rer detta arbete icke kritikens granskning, hwilken
det dock i alla fall utbårdat. Med denna predikan
nedlade och Förf. der Embete han nära ett halft
århundrade wid det Kongliga Hofwet beklädt. Wä-
gon kunde undra, hwarföre Hr Biskopen här an-
wänder samma Jesu ord till Ingångspråk, med
hwilka han, för 17 år sedan, tog afsked från Ja-
cobs Förelöfning; ännu mer, hwarföre han lätit
här å nyo afstycka en del af förberedelsen till den-
na afskedspredikan. Det kan dock anses, såsom en
författares ensak och obestridliga rättighet att af-
friska sig sself.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 43.

Lördagen den 24 October

1818.

R e c e n s i o n e r:

Ifigenia på Tauris. Städespel af J. W. v. Goethe. Öfversatt af Ludv. Borgström. Upsala, Em. Bruzelius, 1818. 88 Sid. 8:o.

När frågan är om öfversättningen af ett poetiskt mästerverk af så fulländad skönhet, som Goethes Iphigenie auf Tauris, så torde man vara berättigad, att allraförst anföra den grundsatsen: att blott då, när öfversättningen fullkomligt lyckas, det är blott då, när denna senare blifwit afströf af samma poetiska ingifvelse och utförd med samma poetiska talent, som originalen, företaget kan och bde owillkorligen gillas. Likväl afwies för hwarje fördrif, att sedan ett språk på ett annat öfversätta klassiska verk, en helt annan synpunkt, der det gamla ordvärket måste gälla, att äfwen blotta yfningen till något stort förtjenar bifall och aktning. Detta bde isynnerhet wid sådana tillfällen användas, der en af de båda följande omständighets

terna, eller såwäl den ena som den andra, äger rum, nemligen: 1) om det landets språk på hwilket öfversättningen försökes, antagen i allmänhet, eller med särskildt ofisende på det walda originalens natur, ännu är mer eller mindre utbildadt, mer eller mindre rikt på framställningsformer o. s. w.; 2) om den i fråga warande öfversättaren råder en tydlig poetisk känslelse, ett owanligt walde öfwer sitt eget språk, ett för wäljudet känsligt öra, ett allwarligt sträfswande efter det Ena, som här kan hafwa värde, nemligen det Högska; es huru han, å andra sidan, icke ända ännu ungdomlig, sjelf ej anser och ej kan onse sig för mästare; ej kan säga sig hafwa uppfyllt alla de stora förbringar, som ligga inneslurna inom den ofwannämnda poetiska känslan; ej ännu hunnit utsträcka sin makt öfwer modersmålet så länge som hans öfversättare-örke fördrar, ej ännu want sig om undwika alla tafophonier; ej ännu nog långt framträngt på de studiers bana, utom hwilka ej är möjligt något säkert och consequent framskridande till det antydda, blott genom oafbruten approximation hinnells

ga, målet för hvarje Skald, nemligen det Högsta i Skönhet till innehåll och form.

För att bana oss en väg, att tillämpa dessa satser på förevarande verk, tro vi oss välja det enklaste och bästa medlet, om vi, i rent uppsåt, att göra rättvisa, uppsöka bristerna och skönhetsbristerna i denna öfversättning utan fördom hvarken mot eller för den hand, hvilken skänkt oss densamme. Och må, hvad bristerna beträffar, hjälpa den noggrannhet och utförlighet, hvarmed vi ättaga oss den mindre behagliga mödan, att synsätta oss med dem, öfvertygga den afkningsvärde Öfvers. om den wige vi lägga på hans ädla försök. Säkert lär oss ingen kunna twifla härpå, om fluret af denna Recension tillräckligt behjertas, der vi ämne, efter en kort nppgift af originalets individuella natur, göra läsaren uppmärksam på flera sannt-sköna ställen i öfversättningen, liksom på dennas värde såsom ett Helt.

Huruvida den omständigheten, att Göttes Iphigenie blifwit i swenskan en Ifigenia, är alldeles obetydlig, eller ej, vill Rec. lemna åt andra att afgöra.

(Bladet näst efter titeln:) Hain lund, ej Fog; allramint här, wid Skådeplatsens bestämmande, utanför eller framför (vor) Dianas tempel.

Sid. 1. Kege Wipfel; höga toppar. Här går en skön bild onödigt förlorad; ännu mer genom den äfventedens alldeles originaala tolkningen af: dichtbelaubten Haines med: tätta Fog. Det tätta Löfwers ständige kswande rörelse i en åt Diana helgad lund är wigt icke utan betydelse hos Goethe.

Att epithetet: Skilles till Heiligthum blef utlemnadt i swenskan, war ej heller en lycklig poetisk frihet.

Ein hoher Wille är ej fullkomligt betafsamma som Gudarnas behag; detta låter som wore frågan om ett slags Försyn i alla månder, uttryckt efter grekisk terminologi; den tycke Skalden har deremot antydt en wiss Gudomlighets behag eller sticelse.

Kein månet är och sedan: i det första stå nog långt ifrån hwarannan, äfwen i originalet; men detta har likwäl begreppet: här främmande på 3:de, ej på fjerde raden från periodens början. Dessa förlängningar af periodbyggnaden göra i ett verk som det här ifrågawarande, en obehaglig werkan. Sådana förelomma ganska ofta.

Att två smedelbart på hwarann följande rader börjas så:

Här främmande — — —

Ifrån de Ålstande — — —

att den nästa raden har: sökande, och att åter straxt derpå i en och samma rad står: "Mein fosterland, det sköna Greckeland" (och detta senare afwikande från den wälkjudande texten: "Das Land der Griechen mit der Seele suchend"), äro hårdheter, som föroslämpa drat; fastän, hvad det sista beträffar, Öfvers. uton twifvel ansett utpreparadt af den klangfulla stafwelsen: land för en eupheni.

Abwärts schwärmen är ej irra början. Detta ställe kunde törhända gifwas så:

Gort till ett Hjerran flugta jemt hans tankar
Dit, der uti hans faders borg af Solen

Först himmeln uppsåts för hans öga, der c. s. w. ty Hallen kan ej öfversättas med byda, och Goethe har wiserligen haft rätt deruti, att ej låta Iphigenia, Agamemnon's Dotter, här bruka ordet Gärte.

Sid. 2. I andra länder synes nästan för trivialt uttrykt för; in der Fremde. Och

sk torde: Här wet att hjälpa sig vara nöd-
skan för mycket troget öfversatt.

En liten, ej alldeles omänskelig, fiähet
har i swenskan gått förlorad genom utesur-
tander af det begreppet: wie elend wenn sie
gav Ein feindlich Schicksal in die Ferne treibt
hvilket begrepp, likväl svarar nära mot det
föregående: redan i Swenskan: "För hennes
är det redan pligt och tröst" o. s. w.

"Så håller" i början af ena raden, och
det der till hörande: mig fast i sluret af den
följande, torde vara en synd mot vårt språks
genius, och påminna till skada för jämbere-
nas skönhet, om tyf konstruktion.

O. s. Ordet blott, som i Swenskan till-
kommit genom behöfwet att lylla raden, ändrar
meningen och minskar behaget af dessa verser:

— — — — Mein Leben sollte

Zu freyem Dienste dir gewidmet seyn!
ty eftertrycket ligger redan på ordet freyem.

Deremot är det skada, att tyfka ordet auch
i swenskan gått förloradt, ty det är en nöd-
vändig länk mellan twenne tankar:

Auch hab' ich stets auf Dich gehofft
und hoffe

Noch jetzt auf dich o. s. w.

O. s. Jofur i stället för Zeus har något
främmande i Goethe's Iphigenia.

O. s. Från de orden: om den höge man
till: Du makan bibehållit, synes konstruktio-
nen förlorad; 1) den höge man
skall här vara dativ, då straxt derpå följer
att den gudalike Agamemnon, således såges
här — hvilket är osvenska — följande:

om den hdaa man — —

Du makan bibehållit;

2) är hela periodens byggnad frångått och i
dessa hänseende en obehaglig morsars af den
hdaa enkla och rena konstruktionen i Toskan.
Föröfrigt torde ångstigen här ej så öfversättas

tas med präfwan i den betydelse detta ord äger
inom kretsen af moderna religionsbegrepp.

Sid. 3. Utom den odrägliga tafophonien
genom det trefaldiga uppreparandet af stavvel-
sen för, i dessa twenne rader:

Jag ilas för Konungen och Hären,
För att förkunna, att de kalkas hit;
torde den senare raden ej tillräckligt tolka or-
ginalets mening:

Zu melden daß er kommt und daß
es naht.

Konungens ankomst skulle nemligen af Arcas
anmälas såsom genast timmande (er kommt);
då härens deremot ej kunde wäntas, för än
efter någon mellanstunds förlopp (es naht).

O. s. "Und unsre Götter sieht — —
entgegen," hade bort öfversättas genom ver-
bum se i futurum, ej i präsens indicat, så
snart till mötes utelämnades.

O. s. Epiteterna: den wärdiga och
ärade höra i Toskan till prestinnans person;
ej, som i Swenskan, till hennes blick.

O. s. Orden: Und allen gutes Zeichen
(i andra editioner: Uns allen o. s. w.) äro i
Swenskan förbigångna.

Dessa tyfka orden: an dieser Stätte äro
ej alldeles öfwerflödiga, hade derför ej borde
utelämnas, ehuru Arcas ej anses hafwa
känd Iphigenia på annat ställe, än på
Touris.

O. s. Versen:

Förblir din själ lifsom med iernband fassknidd,
är ej en lycklig tolkning af:

— — bleibt die Seele

Ins Innerste des Busens dir ge-
schmiedet.

Sid. 4.

Rom och ett främmande bli fosterland,
är incorrect i swenskan.

S. f. Orden: "gefelle und lieblich" äro för
 matt återgifna genom: "förenade."

S. f. Das Gedelhn är ej: sällhet, ut-
 tan ett tillstånd af trefnad i allmänhet.

S. f. "Lack gaf jag alltid," torde, utom
 hårdheten för örat, hafva det emot sig, att
 i det tyska: "Dank habe ihr stets" ligger be-
 greppet om Johingentas inre erkänsla i allmän-
 het och ej blott om särskilda hennes uttryck af
 tackfägelie (complimenter).

S. f. Man blir osäker, om "för werks-
 den" är en pleonasm, med flit af Öfvers.
 infogad i roten, eller ett tryckfel, hett i ori-
 ginalet står "dem Wirthe," således: "för wär-
 den," hwilket senare likväl ej är troligt,
 stannar denne redan i föregående raden adla-
 re (sastån obeständare) utmärkes genom be-
 nämningen: "wälgöraren."

S. f. "Einer Göttergebenen" öfversättes
 alldeles originge: "som utaf Gudar fått;"
 meningen är: en åt någon Gudomlighet fri-
 willigt helgad person.

Sid. 5. Slutet af de båda omedelbart på-
 hvarann följande raderna:

-- huld och gästfri

-- mild och ryslig

har en obehaglig monotoni: utom det, att
 hold aldrig kan öfversättras med huld, om-
 den i Tyskan framställda meningen skall no-
 ga återgifvas. Likheten i de båda ordens-
 klang förlöder mången Svensk, att tro dem
 vara beslättrade äfwen till betydelsen, hwilket
 de likväl alldeles icke äro; ty hold, som rent
 adjektiv till ett bestämdt substantiv, betyder
 endast och allenast: luf, behaglig; intagande,
 älskward; i den enda frasen: jemand (dativ.)
 hold seyn, deremot, är betydelsen wäl: att
 vara någon tillgifwen, bewägen o. s. w.,
 man aldrig utan all bibemärkelse af behag,

älskwardhet hos den, som älskar eller gyn-
 nar en annan.

Hwad är det lif som här jag endast måste

På det ta helga ställe förja bort,
 dessa rader innehålla en släpande tautologi, i
 stället för det enkla tyska uttrycket:

Welch' Leben ist's, das an der heil-
 gen Stätte o. s. w.

S. f. "Fraue Tage" hade varit bättre
 öfversatt genom: mulna eller dystra, än ge-
 nom mörka dagar.

S. f. "Att med dig sjelf du ej är nöjd"
 torde ej vara tillräckligen bestämdt öfver i
 stället för: "dass du dir selbst nicht g'nügst,"
 hwilket egentligen (i profa sagdt) uttrycker:
 att du ej förwänt tillfredsställa den fördrön,
 som du gjort till dig sjelf. "Se'n din an-
 komst" är ett wärdslöadt uttryck. Wid följ-
 ande rad:

Hvem har det gamla grymma bruket, att
 må engång för alla anmärkas, att den föra
 hända öfverhufwud författliga vershyggnaden
 i ett på jamber författade skaldestycke, då rå-
 den midt i meningen slutas med en ej sjelf-
 ständigt betydelse ägande partikel, (ispynerhet
 af en lång stafvelse.) äminstone ej kan ans-
 ses tillätlig, så ganska ofta som i denna öf-
 werlöfning. Att man möter denna mindre
 föna struktur någongång äfwen i originalet,
 kan förfäigt i aalunda nekas.

S. f. "Hvem har -- -- Wildt hind-
 drat:" här står hufwudbegreppet: hindra på
 fjerde raden från sit verbum auxiliare: har.
 Detta är i swenskan ej tillätligt, ty det
 påminner obehagligt om tyf konstruktion.

S. 6. "Ein Balsam träufelt; torde mer
 uttrycka, att sprida ett medel till lindring el-
 ler en läkedom för de lidanden, som den

frågawarande grymma lagen förorsakat, än att blott "sprida glädje ut."

S. f. "Keil und Rückkehr" är otillräckligt tolkad genom; fri återgång; utomdöf är sjelfwa versen lärande för drat:

Bereder främlingen fri återgång.

S. f. "Das Wenige" är här i contexten alldeles icke: "det lilla;" utan menas: det obetydliga.

S. f. "Etwas schätzen" heter i Tyskan nåstan alltid: att tillskrifwa något ett högt värde; skatta deremot i svenskan, när det står utan alla betydelsen närmare bestämmans de partiklar, torde ej kunna uttrycka mer, än att i allmänhet tillskrifwa ett värde.

S. f. Orden: tro och trogen stå för några hvarann, då de här äro af olika bemärkelse:

Tro mina ord.

En mans, som är dig trogen. ---.

S. 7. Vertraut er Wenigen der Seinen är annat än:

mehr.

Förtroer han sig till få utaf de sina.

S. f. Missgänstlig är ämwen ett helt annat begrepp än: med harm.

Werben är mer än blott anbud.

Hvarför för honom o. s. w. hade beredt undvikas.

S. 8. Ty är i svenskan stående som ren öfversättning af weil. Hvem skulle på den frågan: hvarför döjer du denna saken? Kunna svara: ty jag har oflagt ed derpå, att förtiga den?

S. f. Med omsorg tolkar ej wäl: sorgfältig; meningen af denna raden:

Daß du sorgfältig dich vor ihm ver-

wahrst,

är: att du ger dig den rätta saken, att för Konungen undandöfja sammanhanget.

S. f. "Mad die Entsetzen bringe" är oföreläpigt matt öfverskyttadt på svenska genom: "Dig för i ofärd:"

En ädel man,

Som har sin ära kär och hvars begär o. s. w. synes vara en i flera hänseenden misslyckad öfversättning af

Kein edler Mann,

Der seinen Nahmen liebt o. s. w.

Det nya ordet: bestämsam torde i wisshet kunna brukas som tolkning af: entschlossen, men wisst icke i alla; då t. ex. Goethe kallat Diana: die entschlossene Göttin, så torde detta epithet innebära ett helt annat begrepp.

S. 9. Raden: "Denn seine Seel ist hart und unbeweglich" har blifwit utlemnad.

Ej särdeles noggrant återgifwes innehållet af dessa verser:

Und wünsche mir, daß ich dem

Mächtigen

Was ihm gefällt, mit Wahrheit

sagen möge,

genom:

Oh dußar blott, att hwad den mächtige

Wäl anstår, jag med sanning säga må.

S. f. Oriarige öfversättes: "jedes frommen Bunsches Sülle gewöhren" med: "Oh fülle upp hworen din fromma dußar." Det heter: mätre Gudinnan rikligen bendra dig med all hwad dina frommas önskaner innes håro! "Ueber viele sorgend" torde ej kunna så öfversättas: "ill många lycka," ty originaler säger här mindre än öfversättningen; Konungen föreställs wäl, såsom arbetande för undersårenas lycka, men ej som utan undantag werkligen stöjande densamma.

En liten grammatikalisk wärdelöshet ligger i denna rad: "Jag wore nöjd, om blott

blott mitt folk mig prisar; i Tyskan står
correct:

Zufrieden wär' ich, wenn mein Volk
mich rühmte.

Göthes Råna uttryck:

Ein König oder ein Geringer, dem
In seinem Hause Wohl bereitet ist.
torde af öfversättaren hafwa blifwit mindre
sigrigt förstår, då han ger det så:

En Konung eller ringa man, som ser

Uti sitt eget hus allt wäl bestådt;
ty ordet: Wohl, omfattande här wida mer
än blott Engelsmannens Comfortable, bety-
der i allmänhet Lycksalighet.

S. s. "En hemlig önskan" i stället för:
"einen alten Wunsch" torde på detta ställe ej
kunna gillas, emedan Thoas ej kan falla en
önskan hemlig, om hwilken han just i samma
period säger, att den är Iphigenia wäl be-
kant; deremot har det sin goda grund, att
han wid detta tillfälle påminner henne der-
om, huru länge han hyft samma önskan (att
daga henne till maka).

S. s. "För min lycka" och: "för mitt
folks wälfärd" synes nog owanligt i swen-
skan, i stället för: till o. s. w.

Då Iphigenia svarar Thoas:

Wälgerningen dig bringar den, ej gästen,
är det en stor grammatikalisk ofskicklighet, att
mellan pronomen: den, och det föregående sub-
stantivum: wälfärd, hwarom här talas,
tweenne hela rader widrära andra föremål; i
Tyskan står derför ej detta pronomen, utan
sjelfwa substantivum appropas:

Dir bringt die Wohlthat Segen,
nicht der Gast.

De Guds, är för litet sagt, för att toika:
"die Verruchten."

S. s. Öfversättningen af de sista raderna:
Dein Stamm v. rrieben oder durch
Ein ungeheures Unglück ausgelöscht.

genom:

Din skam öfverdrifwen eller borttrakt af

En öfverhörd olycka o. s. w.

har åtminstone ej örats bifall, utom det, att
ungeheuer borde gifwas mera beståndt än
blott genom öfverhörd.

S. s. Huru wida det kan vara löstigt, att
såra samma sjaelwelse upprepas i samma rad,
först som lång, och straxt derpå som kort:

En öfverhörd olycka, -- då, då tillbr.

will Rec. öfwerlemna till andras afgrönde.

S. s. Det tyska uttrycket: durch mer als
ein Gef. är för frött och för swagt tol-
kadt genom: "af flera skäl än ett." Det sam-
ma gäller om öfversättningen af vertrat ge-
nom yppad.

S. s. Mer eller mindre torde ock Öf-
wers. hafwa misförstått denna raden:

Du sprichst ein großes Wort gelas-
sen aus.

då han kunnat gifwa den i Swenskan på
detta wis:

Ett wördadt namn med lugn du talar ut.

ty det Helas innersta sammanhang wisar, att
Thoas finner det "Stora" just i det af I-
phigenia uttalade "ordet" deruti, att hon,
den af honom öfver wärdade och älskade I-
phigenia, härstammade från denna u märkta
äkt. Thoas själ är mer syfset med den
närwarande i alla hänseenden för honom så
wigtiga Öwinnan, än med hennes stamfader.

(Stutet följer.)

Lärobok i Latinska Språket, innesfattande dess
allmänaste Reglor, jemte uppfästning af
lättare och swårare Themata till anwän-
dande af dessa Reglor. — Öfversättning
från F. W. Dörings Anleitung zum

Uebersetzeren m. m. af C. Ludv. Wäh-
lén. Stockholm, 1818. 200 sid. 8:o.

"Denna Bok har till ändamål att leda och lära Ungdomens öfningar i öfversättning från Tyska (såger Öfvers. efter Görk.) på Latiniska Språket. Den innehåller derför en uppställning af Themata med bifogad Latinisk Phraselogie. Genom de förra har man velat förekomma onyttig tidspilan med dikeringar och erbjuda lärjungan ett planmässigt ämne till bearbetning; återigen genom den senare gifwa hänvisning på det äkta Latiniska uttrycket och vägleda honom på de ställen, der han icke sjelf kan hjälpa sig." Man kunde tillägga ännu en fördel af ett dylikt arbete: det att brukas till sät muntlig öfversättning från Swenska på Latin, hvilket ofelbart skulle bidraga mycket att förbereda Lärjungarna till språkets talande. Företaget förtjänar loford, dock måste R. c. beklaga, att Öfversättaren här — såsom man kan se utan att jämföra originalen — mera haft affeende på sin föregångare, än på arbetets planmässighet och användbarhet i våra skolor. 85 sidor upptagas af så kallade Reglor med tillhörande exempel, mindre systemiskt uppställda än i våra vanliga Grammatikor. Så är t. ex. ingen skillnad gjord emellan de allmänna reglorna och deras mera enskilda tillämpningar: och de bifogade exemplen stundom sådana, att de ej kunna öfversättas utan med tillhjälp af andra reglor, som längre fram förekomma. Öfvers. har sjelf s. 24 medgifwit detta, men hade twiswelsutan gjort bättre, om han utbytt alla sådana exempel mot andra, som wore på sitt ställe. R. c. är dock öfvertygad, att boken ganska mycket vunnit i brukbarhet om alla dessa reglor blifwit utesturna och i stället flera lästa öfversättningsexempel tillag-

da. Wäl hade varit, om hänvisningar blifwit gjorda till någon hos oss gånge Grammatica: ty Schellers, som här citeras, finnes wäl i Swensk öfversättning, men har aldrig varit antagen wid allmänna (och troligen sålän wid enskilda) undervisningen, och med alla sina förtjänster torde den wäl swärigen blifwa det: den är mera brukbar för proveciores än för dem som söka elementarfunktioner, och ehuru den Swenske Öfversättaren riktrat den med sina anmärkningar, synes det nog tydligt, att den är skrifwen för Tyskar. — Det hade här ämningens varit nödigt, då Schellers Conjugationssystem är till en del olika med det i våra vanliga Grammatikor brukade, att ej upptraga sådana anvisningar, som förleda lärjungan till fel eller lemna honom i willrådhighet. När en gosse t. ex. skall öfversätta: Han har gjort så mycket godt, att han måste berömmas (s. 13) — och får weta att måste berömmas skall uttryckas med Conj. fut. Pass. så står han opp Sirellings Grammatica — och skrifer: laudatus fuerit; i Sedikes Grammatik finner han deremot ej något Futurum Coniunctivi. Wäl de Scheller och Sedike upptaga det så kallade Futurum Exactum under Indicativus; den säre har, mera enligt med språket, futurum periphrasticum Coniunctivi såsom det enda verkliga dithörande futurum, Sedike deremot afstinet.

De uppsatta Themata innehålla Veråttelser ut den äldre Romerska Historien: en idé, som wissertigen är wärd att gillas. Phraserna äro goda: sådana blott, att öfversättaren för litet hållit sig till dem wid redaktion af sin text. En skolbok kan ej gerna öfversättas såsom ett epos, en roman, ett poem: de fattiga Skolgoftarne bekymra sig mindre om hwad Professor Öbring brukat för uttryck,

än att de själwa med måttligt hufvudbry må kunna komma ifrån saken. Och såsom utgörande första kursen, äro verk i den dessa themata för swära. — Den första kursen i Latin-skristag bde twifvelsutan gå derpå ut, att lära gossen helt enkelt tillämpningen af de wigtigaste reator, och wanligtwis går detta ej fort. Så länge böra olla exempel wara inrättade så, att de ord för ord kunna öfversättas: och man borde ej fört öfwergå till bruket af begge språkens idiotismer, än lärjungan med färdighet och säkerhet kan ordagrant öfverskrifva smärre perioder från det ens språket till det andra. Det hade ofta varit lärt för öfversättaren att med ett penndrag hjälpa detta, utan att wäldigra modersmålet, och flera widlyftiga förklaringar hade derigenom kunnat besparas. r. er.

I. St. Knapt hade Amulius fått kunskap om II) detta, förrän han genast befallte

II) Comperire. Jag får kunskap om något, mihi aliquid renuntiat, alicujus rei nuntius affertur. "Knapt hade — förrän han genast" etc. Man öfversatte i Latin: Då Amulius hade fått kunskap om detta, så befallte han genast etc.

Phraselogien för första kursen är för ordrik: och icke är det tjenligt, att såsom i ofwan anförda exempel, tyda ett enda talesätt för begynnaren, på äre särskilda wis. Rec. skulle hafwa satt:

Då Amulius hade fått weta II) detta, befallte han genast —

II) så weta, comperire.

Dolika exempel finnas i hela boken. En lärjunge får genemgå flera kurser, innan han

förstår och med säkerhet kan använda phraser, sådana som de: påbörjad förbrytelse: facinus, cujus quis insimulatur — hämnna sig på någon: poenas ab aliquo ob aliquid repetere, injuriam ab aliquo sibi allatam ulcisci — (Numitor blef) åter insatt till Konung: regiam dignitatem recipere — hwar och en af dem wille wara Konung: regiam dignitatem adfectare, o fl. som förkomma redan i de första styckena. — På några ställen är för mycket deremot undansjordt, då stundom meningen finnes ordentligt öfversatt.

För dem som äro mera för sig komma, äro dock dessa Themata ganska brukbara, och en skicklig Lärare torde öfwen kunna nyttja dem för begynnare, om han tillräckligt förklarar de latinska phraserna och innan hwarje stycke skrifwes, läser honom att använda dem. Likwäl wore det önskligt, att texten mera lämpades till phraselogien: att zifferna så användes, att ingen willeddighet om anvisningarna kunde äga rum: att således ej under en och samma ziffra de Latinska orden som monstrosos för en hel mening oftare än denna utgjordes af en idiotism; och slutligen, att alla ensamma ord på lika sätt anfördes, verber i præs. ind. eller inf., nomina i nominat. sing. o. s. w. (Det skall nu lärt hända, att begynnaren r. er. brukar flagitia såsom ett nomen af första Declinationen, o. s. w.) — Reda och ordning är det första, som böde läras, i böcker såsom i lifwet: ingenting kan ersätta denna brist, och mången har fått plika dyrt detsamma, att han med swett och måda, utan förstånd, blifwit tvungen att genomtråka en oredig, osystematisk och ologisk Grammatica.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 44.

Ördbogen den 31 October

1818.

R e c e n s i o n e r :

1. Skaldestycken, af Ehrenfried Grasmallius. I. Stockh., Gadelius, 1818. 174 sid. 8:o.

2. Ritterherz. Förf. Stockh., Elmén och Granberg, 1818. 157 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 42.)

Ungefär hälften af denna samling, från sid. 97—157, intages af ett Äreminne öfwer Rikets Marsken Torkel Knutson. Så mycket den i detta stycke sågande Patriotism och den af de tillagda anmärkningarna witsordade historiska forskning hedrar Förf.; så mycket är det ett beklagligt, att hon egnat sin möda åt det olyckliga Elogemanéret, af hwilket intet alädjande kan uppkomma. Man har redan temligen allmänt börjat inse, att det är en stor förwillelse, så snart Profan vill intressera genom andra medel än den klara, lifliga och enkla framställningen af sifflwa ämnet, då det är bekant att den just derigenom

bildar motsatsen till Poesien, som hufwudsakligen söker att behaga genom fön form. I genom den stämpel Sångmån sin produkt så som ren digt, såsom ett olster af Fantasiens; deremot vill Profan gälla för förståndets barn, och derföre så snart hon för sin framställning lånar framwande medel, uppkommer intet annat än en grundad föreställning i stället för en klar. Sådant är också förhållandet med detta Tal. Det är ett minne af Torkel Knutson, men man träffar der hwarken en toffa af tidshvarfvet, ej heller af sifflwa hjelten och hans bragder; ty allt sådant måste, enligt costumen, i alla skrifter endast behandlas i förbigående, allt utfluros som ej länder till Hjeltens ära och ämnerhet allt sådant, hwar öfwer ej man kan säga yhrer. På sin höjd lærer man, sedan man slutat denna skrift, mer beundra Talar en än Torkel Knutson. Man sörer här öfwerallt på Förf:s eget kåra Jag. Ett sådant manér föruisätter, att Besrättaren icke tror att händelsen i sig sifflwa har nog intresse, att väcka läsarens uppmärksamhet, utan anser sig förpligtad att genom sina

subjektiva ombedmen och reflexioner förhöja tofs-
lans värde. Men i hvarje sann historisk
skrift, måste saken såga allt och Verättaren,
sjödm sådan, intet. Fördrigt är detta äres-
minne, jemförde med andra mönster af sam-
ma slag, (Nec bekänner det gerna) fullgodt
med de flesta andra vi sörut äga i vår Wirt-
terhet; man träffar här ett bildade, numeröst,
men tillika högtrofwonde och uppblåst språk;
ofta sinnrika, wäl uttryckta, men ännu ofi-
re trugade och halfsanna reflexioner, sägor i
stället för teckningar, bilder i stället för saker:
med ett ord medgifwom, att detta Tal är så-
dant, att det rättwist kunnat förläsa Stora
Wristet i Sw. Akademien. Men sjelfwagens-
re'n är ett otting, som ur all Wirtterhet må-
ste utrotas. Hvilket stic skulle Werldshisto-
rien äga, om det fallit en Herodotos, en Xe-
nophon, en Livius in, att skriva äreminnen?
War det Talarens affigt att förherliga Tor-
kel Knutson, så hade han borde lära af Plus-
tarchos och Sturleson, huru man är Hjels-
tar uppreser oförgångliga bawastenar. Histo-
rien är således på intet sätt ofent med sika
arbeten; — dock männe Wirtterheten? Wen-
sket då Demosthenes så, Cicero, eller Vir-
nius, af hwilken man dock welat hämta för-
sta mönstret? Jugenting kan äga ett sant
värde, som blott är halft: — dessa panegy-
riska Biographier swäswa på gränsen mellan
historien och wältraktigheten, mellan prasan och
poesien, utan att wara hwarken det ena eller
det andra. En sådan sig-skallande Wältraktare
swingar ej, liksom den äkta Skalden på Poe-
sens wingar, lätt och friskt genom luftens rym-
der; han är en Degen, som wäl också nå-
gra samnar kan höja sig från den låga fordy-
kan, men af hvars konstigt inredade flög-
walchin man hwart ögonblick förnimmer ett
soubansvärde knalande och brakande, under

det man ständigt molar sig undan, of fraks-
tan att någon fjäder skall springa, och den
mddosamt sig framarbetande lustfeglaren snart
eller sent nedfödra från sin dådaliske höjd.

Fördrigt med alla dess, relativt, stora
förluster, äger detta Tal, enl. Nere's me-
ning, en och annan historisk skelhet. Så t. ex.
läsa wi, sid. 99. "Den sköna formen af ett
helt sönderfaller, och Manhem är nu mera
ej sig och ej något annat. Wogen och swår-
det föros ej mer af en och samma hand,
hwart stånd uppstår med särskilda rättigheter
och plikter, mäktigare åter fringskansa sig på
det allmännas bekwad, och Fäwäldet särter
snart i flera enskiltas händer de ljungeldar,
som hota sjelfwa konungaborgen." Äfwen
medgifwet att denna teckning är sann, torde
dock den djupare eftertanke här icke finna
något skäl till klagan. Ty det synes wara
uppenbart, att just genom denna stening mel-
lan Monarchism och Feudalism, som utmär-
ker vår medeltids historia, bewarades fäder-
neslandet från den förfening till Despotism,
som öfvergick de Stater, der Monarchen ti-
digare är ett allmänt begrepp om sann fris-
het blifwit wäkt hos Nationerna, erdfreit ett
stadgadt öfwerwäld. Och det är wist, att
just derigenom, att Sverige icke kunde få en
romantisk Historia under Medeltiden, blef det
i stånd att skaffa sig en heroisk, efter den e-
gentliga moderna tidens ingång. Förhållan-
det med Danmark t. ex. har blifwit iverott
och är det wäl att afundas? — Widare, sid.
102. "Jag tror, att om den fria fosterjor-
den sät, lugnt, i sirt stöte, gömma tret-
tonde århundradets hjelte, hade hon hedrat
hans kost med blommar, dem Sverige och
öfverksamheten nekade hans lesnad." Nec. be-
känner rätt upprigtigt, att han icke inser att
efterwälden gjort sig till någon otacksamhet

kyldig mot Torfel Knutsons minne? Hvilken Swensk erinrar sig icke denne store man med förjusning? Sär det icke med glans och heder bewaradt i våra häfder? Och hvilken annan tacksamhetsgård kan en stor man af sina efterkommande begära? — Det är sant, hittills har han saknat ett swäpande åreminne, och denna granlåt är wisserligen det hwad han ganska wäl kunnat umbära. — *Widare sid. 107:* "Ännu hade ej wisat sig någon man af den sällsynna oegennyttia, att han wille stödjå kronan och icke bära henne." *Rec.* Kan dock af häfderna icke hämta någon annan mening, än att den ett halft sekel ung-får äldre Wirger Jarl stödde kronan, men bar den icke. — *Widare, omtalas sid. 105.* huru Torfel Knutson genom byggandet af Kerholm och Ndreborg, uppförde "tvenne hufwudwärt emot rikets mäktigaste grannar." War wäl Nyssland, under medeltiden ännu icke annat än en samling af små södrade barbariska horder och wid denna tiden skafade af Mogolernas öfvermakt, Sveriges mäktigaste granne? Men man inbillade sig, att denna tillförs skulle öka Torfel Knutsons storhet, fast dock den äkta stora mannen just mest hedras derigenom att man icke berättar mer än hwad i strängaste mening sant är o. s. w.

Att de fleste af de allmänna Reflexionerna äro mer flokulösa än haltfulla och skarpsinniga, har *Rec.* redan antydt. Men werkligen kan *Rec.* icke förtiga sin förundran deröfwer, att Göf., så ifrig att hepsanta allt, som kunde lända hans hjerte till beröm, försummat nämna, det man ansette Torfel Knutson wara författare till den förredliga Boken Om Konungas och Högdingas Styrelse; då, ehuru gifningen är långt ifrån att wara historiskt bewist, det alltid gifwit anledning att wisa

denne store mannens förfenshet från en ny sida, om en sådan gifning kunnat göras rimlig.

Re. sultaret af närwarande granskning är det, att dessa *Wittet* hets Göt sök äro mera intressanta genom hwad de lofwat, än hwad de werkligen uppfyllt. Om på ena sidan man ej här träffar spår till det sjelfständiga, mäktigt skapande geni, som oemotståndligt hänförelsärens; så måste man å andra sidan göra rättwisa ej allenast åt den unga Skaldens goda willa, utan äfwen åt hans oneliga talent, hans omwårdnad om språk och diktion, och framsör allt, hans berömdwårda sträfwande åt det rätta. "Men lifwet är kort, och konsten lång" — säger en stor författare, och huru få äro de, som första gången uppträda som måstare? *Rec.* önskar således, att Skalden ej måtte nedlägga sin lyra, utan stänma henne till allt mer och mer rena accorder, då redan hans första toner, om och ännu icke alldeles fria från några misshjud, med nöje blifwit hörde.

Ifigenia på Tauris. Skådespel af J. W. v. Goethe. Öfversatt af Ludw. Dorgeström. Upsala, Em. Brugelius, 1818. 88 sid. 8:o.

(Förfätt. från N:o 43).

Sid. 13. Ej nog riktig och ej nog tydlig är öfversättningen af dessa rader:

Allein zum Knecht zu groß, und zum
Gesellen

Des großen Donnerers nur ein Mensch,
genom:

Men alltså stor till tjänare, och blott
En menniska, till Dundergudens sällskap.

Att vara Zeus' tjänare innebär intet föraktligt, (ett begrepp, som här ej får saknas), men väl att vara hans "Knecht" d. å. slaf. Den senare delen af perioden är isynnerhet genom ordställningen half och mott.

S. s. Untren är något helt annat än det svenska: otro.

Sid. 14. Grimmig, på svenska: för-törnad; torde vara för matt; det samma gäller om: unterhalten, på svenska under-rättar.

Wäl den, -- -- som -- -- sig ser
Med sälla fröjd den sköna raden sluta,
är i Svenska za alltså tvungen ordfogning;
utomtill alldeles icke noga svarande mot ori-ginalens ord:

Wohl dem der -- -- still sich
freuend

An's Ende dieser schönen Reihe sich
Geschlossen siebt! -- --

I Tyskan talas alldeles icke om, att raden är absolut slutad, utan blott att det ifråga-varande individet är slutadt intill de näst-föregående, relativt sista, länkarna i kedjan.

S. s. Täckfisch är mer än listigt.

S. s. Windre korrekt är i Svenska: "Thyest, På onda anslag bjupt begrundan-di." "Schmeichelnd" är allra minst här: "med godhet."

S. 15. "Zan honom" är en kafophoni, och tillika en orenhet i constructionen, då han redan blifwit på enda rätta stället i denna pe-rioden uttaladt.

S. s. Alldeles oföreläligt är det missta-ger, att öfversätta: Vorsatz (uppåse) med försåt!

S. s. Wähnend är ej blott förmodan-de, utan: falskeligen förmodande.

S. s. Att epitetet trunken (Nugen) gått förloradt, är en verklig förlust.

S. s. En djup och intressant, om vi så sänge uttrocka oss, målning af det, som för-regår i den här omtalte Händlystnes själ, har genom öfversättarens Kuld i svenska belst och hållet blifwit förstörd, då originalet lyder så:

Und die Begier der Rache

Aus seiner Brust zu tilgen, sinnt er
still

Auf unerhörte That -- --

öfversättningen deremot har:

Att tillfredsställa

Sitt hjertas händbegär, han tänker upp

Ett oerhördt förslag -- --

S. s. I Tyskan står: "han lockar brodern o. s. w. tillbaka in i Riket. Historiska samsamhanger lider genom denna partikels ure-lännande i Svenska.

Wigten af betydelsen närmare bestäms munda partiklar och adjektiver är isynnerhet hos Goethe ej liten. Ett exempel följer straxt på det nyssnämnda; svenska texten har allt för matt upptragit originalens lefvande uttryck: "die ekle, schaudervolle Speise," då den säger blott: "sådan ryslåg spis."

S. s. Wehmuth är ej swärmod, som svarar mot Schwermuth.

S. s. Das Geinsen är ej ett verkligt straxt, hvaruti iskan utbrister; utan mer ett på gränsen af illst löse stående ohyggligt an-letesfick.

S. s. Mycket wärdlösdadt synes öfversätta-ningen af:

Und viel unseliges Geschick der Män-
ner,

Viel Thaten des verworrenen Sin-
nes --

genom:

Och många deras blodiga bedrifter

Och många ryslågeter -- --

S. s. Något tydligt och incorrect är:

Den äldste Atræus' son -- --

S. s. Rimmen ämnas och hämnas wid slutet af 12:te och 14:de raden göra ett oberäknligt intryck.

S. s. Att Atræus, som nästan öfverallt i öfversättningen, är troché, här likväl brukas som ren jamb, kan ej gillas.

S. 17. Till mitt inwigda lif har en olycklig monotoni genom en och samma vokals upprepande.

S. s. Typf konstruktion förnimmas uti de orden:

Com straffad nog igenom skenet blifwit; i samma vers är samma fel flersaldigt begånget. Så wisar det är, att nominativ i denna öfversättning öfverhufwad de skällen äro särdeles lyckliga, hwarest originalet blifwit noga följd; så wisar det är på andra sidan, att bokstafsig trogenhet måste upphöra wid alla de tillfällen, der det ena språkets genius är oförenbar med det andras, ware sig i hånseende till blott wisa särskilda uttryck, eller hela perioders konstruktion, numerus o. s. w.

S. s. Scanna eller dröja torde wara en mera swenskt tolkning af bleiben, på detta ställe, än förblifwa.

S. s. I Thoas, mun är ängstlich wackrare än det swenska: konstigt

Sid. 18. "Mit ängstlichen G. fählen" är mer psychologiskt sannt wid detta tillfället, än det swenska, "med sorglig känsla."

S. s. Boning är för obestämdt för Halle.

S. s. Langbewährt är mer än länge kändt.

S. s. En fin distinktion hade iärhända ej borde öfwerfes emellan: das Ungehoffte och: Så oförwäntat.

S. 20. Wisar då mitt ord:

Förblif Presinna o. s. w.

är ett slags monotoni, som originalet alltid undwikt.

S. s. "Mit Unrecht" är något annat än orättwist.

S. s. "Thu deine Pflicht" hade öfwen i swenskan borde giswas i imperativ.

Sid. 21. "Ihr erstes, rechtes, langents behrtes Opfer:"

är för mycket lätt återgiswet genom:

Et rättwist länge saknad offer.

S. s. Mindre noggrannt öfwen:

Oh du wet din tienst.

för: Du weist den Dienst.

S. s. Aldeles origtigt är: "des traurigen unwilligen Mörders, giswet genom: "den sorgne, twungne mördarens."

S. s. Frissen är här mer än: unna.

S. s. Det stöna epithet: mitgenies sendes har tyvärr i swenskan gått förloradt.

Då den första akten af detta städespel i öfversättningen syntes Nec hafwa äfkilliga mer och mindre betydliga brister; deremot, till Hr W:s beröm, hans wackra försök, framskridande i originalens forspår, allt trognare och lyckligare följa dessa, och både i hånseende till språkets renhet och dess skönhet, allt mer och mer nalkas fullkomligheten: så torde det på ena sidan ej kunna misstydas, att wi på ett så omständligt och kanhända alltför strängt sätt nagelsarit med denna första akten; ej heller på andra sidan, om wi, i hånseende till de följande, blott frambraga under wisa allmänna rubriker de fel wi ansett sundgängligen förbyta öfvers. rättande åtgärd, i den händelse engång en ny, upplaga af hans werk skulle framtråda för allmänheten.

I. Ställen, der meningen blifwit Aldeles förfelad.

Verworfen Winkel; bortgåmd vrå; s. 22.
 Verworrne Pfade; skamma vägar; s. 23.
 Unmuth; oro; s. s. — Manchen guten Mann;
 mången tapper man, s. 24. — Sie haben
 noch auf dich gezählt; de hafwa räknat ock
 på dig, s. s.: meningen är, att Orestes' tid,
 att nedstiga till de underjordiska ännu ej war
 kommen. — Eitel Stückwerk; såsängt styck-
 werk, s. 26: för att gifwa denna mening,
 borde i Tyskan stå: eitles Stückwerk. — Ge-
 fährlich; förfärlig, s. 31. — Nachbarlich
 in dieser Stadt; i grannskapet af denna stad,
 s. 34. — Mit ungestümen Winden; med
 ogynsamma vindar, s. 35. — Folgerinn;
 följeslagerska, s. 37; sammanhanget fordrar:
 eftertråderska. — Verrucht; grym, s. 41;
 borde vara: gudlös, gråfelig. — Den Ue-
 bermuth der glücklichen Verräther; den lyck-
 lige förrådarns öfvermod, s. s. Goethe ta-
 lar om både Agamemnons Gemål och henne
 åskfare. — O laß mich! Laß mich! lemna
 mig, s. 47: detta är alldeles oriktigt. Iphi-
 genias utrop har nemligen ett omedelbart
 hänseende till det nästföregående: "Med mina
 armar — — — Ut dig omfamna få." —
 Olycklige i st. s. Olyckliga, s. 48 lär wara
 tryckfel; då i Tyskan Orest tilltalar sin sy-
 ster: Uoselige! — Zeigt mir den Vater (im-
 perativ); min far mig wisas, s. 51. — Auf
 Eiden war in unserm Hause Der Gruß des
 Mords gewisse Lösung; På jorden, der war
 mordets helening En säker lösen i vårt hus,
 s. s. — Armer Freund; arme man, s. s.
 är säkert tryckfel, då oombärligheten af be-
 greppet wån ej här kunnat öfverses af Öfvers.
 — Weihe Öfversättes s. 56 och på flera
 ställen med rening, då meningens fullständ-
 ighet nödwändigt fordrar både rening och ä-
 terinwigning af det som warit wanhelgadt och
 blifwit renadt. — An fremdes Ufer; till

denna strand, s. 59 är en afwifelse från ty-
 ska Skaldens mening, ty Arcas talar i dens-
 na rad om deras olycka i allmänhet, som
 sakna fäderneslandet, utan assende på det
 localt-försträckande, som Tauris' strand ägde
 för hwarje främling. — O bleibe ruhig,
 meine Seele; blif lugn, min själ, s. 61. —
 Verworren; tankfull, sid. 63. — Jene
 Schwelle; denna tröskel, s. 64: man måste
 tro, att här talas om stället, der Polydes
 befinner sig, således om tröskeln af Dionas
 tempel, då Goethe deremot lärt honom tala
 om Iphigenias koning i Mycena. — Euges
 Bündniß; trängt förbund, s. s. — Tückisch;
 oförskändt, s. 66. — Unberathen; dyster,
 s. 68. Nec. medger den stora swårigheten,
 kanske omdjigheten, att i swenskan genom ett
 ord riktigt tolka hwad originalens författare
 här verkliga sagt, och förträffligt sagt om
 Nöden:

Schweigend herrscht

Des eiv'gen Schicksals unberathne

Schwester.

Und furchtbar ihr Gefang; och sängen fruk-
 tanswård, s. 69. — Geschwister; systrar-
 na, s. s. — Es horcht der Verbannte in
 nächlichen Höhlen; Den Vfälle lyfnar ur
 nämliga hålan, s. 71. — Bedächtgen Hinterhalt;
 tjenligt bakhåll, s. 72; meningen är: ett med
 slughet föransaldt. — Alt verjährtes Ei-
 genthum; föråldrad egendom, s. 73. I Ty-
 skan talas om en egendom, på hvilken Iphi-
 genia nu gör anspråk, blott därför, att Tho-
 as så länge anförtrött henne densamma. —
 "Er aber schwebt durch seine Höhen ru-
 hig, Ein unerreichter Gott im Sturme fort;
 alldeles oriktigt: "Men, lugn igenom sin
 höjd, o. s. w., s. 74. — Dem immer wie-
 derholenden Erzähler; Berättarn, med
 sitt ämne spelsatt, s. 78. — Wenn Ihr

wahrhaft seyð, wie ihr gepriesen werdet; alldeles origtigt öfversatt: *Ur Ni i sanning sådan, som ni prisas; s. s. mening* är tydligt, som bewisas af det nästföljande, denna: "Ären ni sanningens wänner ('wahrhaft'), som rylret, prisande, säger om Er (om Dig, Thos, och ditt folk). — Kein und ungehindert; fri och ohämmadt, s. 79: både origtigt och onddigt tautologiskt. — Würde; wärde, s. 80; här talas om Thos' konungeliga wärdighet; wärde heier på Tyfka: Werth. — Gewähr; handla, s. 81. — In meinen Jahren torde ej, enligt Goethes mening, swara mot: fastän säll ären, s. 85. — Das weite Licht; dagens ljus, det milda, s. 87. — Ett bland Öfvers: första mistag finnes i följande tolkning:

Gleich einem heiligen Bilde

Daran der Stadt unwandelbar Geschick

Durch ein geheimes Gotteswort ge-
bannt ist,

Nahm sie dich weg, die Schützerinn
des Hauses;

i Swenskan:

Liksom en helig bild,

Wid hwilken Trojas öfverånghet

Var af ett hemligt gudalöfte bunden, o. s. w.
Sid. 87.

Allt hwad närmast härpå följer, wisar tydligt, liksom redan de anförda textens ord, att Orest talat om Mycenä, et om Troja. — Alldeles utlemnad är på s. s. den raden:

Mich der entführten Halle wieder
gebe.

Verbann' uns nicht; fördoöm wäret minne
ej, s. 88.

2. Finare mistag, i logiskt och andra
aspeenden.

Er skall ej dagen ståda; i stället för: er

bör ej o. s. w. s. 23. — Wir möchten jeda
de Thar o. s. w.; wi önskat, s. 26; detta
är en helt annan mening än i originalen, der
en allmän reflexion göres öfwer wäret sinnes e-
genhet: wi menniskor önske wanligtwis, att
straxt gdra hwarje bedräft så stor, som den o.
s. w. — Hafen; Fust, s. 31. — Er erzog
ihn neben seinem eignen Sohn; Och till
hans sällskap gaf sin egen son, s. 41. —
Der Rache Feuer, Das vor der Mutter
heilg'er Gegenwart, In sich zurückgebrannt
war; Händens eld, som modrens heliga när-
varo hade Hos honom dämpat, s. s. —
Meines Hauses Gräuel; min äres olyckor,
s. 42. — Geierklauen; Örnklor s. 69: dens
na förwexling är här ej alldeles oberydlig. —
So hat auch Er ein Schwert; så hade äs-
wen han ett swärd, s. 76. — Ich ach' es
mehr als eines Bruders Schwert; mer än
ditt broders swärd s. s.

3. Obestämda flera tydningar under
kastade talesätt.

O laßt von jener Stunde Sich Höl-
lengeister nächtl'ich unterhalten; O lemna
denna stund Ät afgrundsandarna till natts-
ligt samtal, sid. 24. — Beide sind Ges-
ellen; de äro begge följeslagare, sid. 65. —
Landsleute sind es; de äro landsmän, s. 77:
i Swenskan måste man tro, att Thos me-
nar: äro de såda ifrågaworande främlingar,
ne hwarandras landsmän? då Goethe der-
emot låter honom säga till Iphigenia: således
äro de dina landsmän?

4. Utlemnade smärre drag och bilder,
som likwäl ej kunna umbäras.

O wär' ich seinen Saumer greiffend, ihm
gefolgt; o att jag honom hade följa fått! s. 24.
— Nicht ungeschickt selas s. 28: Jag — har
Hwad redan stert med det tillkommande Till-
sammanbundit. — Der Fluch, wie eine

breite Nacht; förbannelsens rysfulla natt, s. 30. — Selig felar s. 41: Oddlige — — — som framleswen o. s. w. — Von dem ein al-
ter Fluch sie längst verbannte; som dem
att nokas annars är förbjudet, s. 42. —
Seitwärts drängen; aflågsna, s. 44. —
S. 46: reinen utlemnadt. — S. 50 lika
så: kühlen. — S. s. gefällig. — Och all-
deles oförlätligt på samma sida, utslutet det
charakteriserande hufvuddraget i måltingen:
und ähnlich — Nur sie zu retten drang die
Seele vorwärts; önskade min själ, s. 61.
— Doch auch so Laß uns nicht zagen; men
såtom oß Ej wackla, s. 64. — Det wigtiga
dich selas s. 66 i denna raden: Ja, bå-
de inför Människor och Gudar. — Hela det-
ta ställe i Tyskan: Was sie dir auferlegt,
das trage; thu' Was sie gebeut. Das
andre weist du, gifwes s. 68, i Swenskan
så: Hvad hon pålägger dig, det utför,
gör Hvad hon dig bjuder; de sista orden
saknas. — Die still redenden Tüge är nå-
got helt annat än: de talande dragen s. 70.
— Von dir mache' ich es weiter noch ver-
nehmen; utaf dig sjelf jag önskade det höra,
s. 74. — Die heilige Lippe tönt ein mildes
Lieb; den helgo läppen En ryktig sång fram-
förer s. s. — Sie gab zur List ihm Freu-
de; hon listen honom gaf, s. 76. — Unmäs-
sig; mycket, s. 77. — Verlegen förbigån-
get s. 80: En Konung lofwar ej o. s. w. —

Wo eine stille Seele den verlorenen — —
Freund — — Zurückzurufen bangt; att ä-
terkalla söker, s. 87.

5. Små origtigheter i Swenskan; äswens
som hårda och twungna kon-
struktioner.

Den halfförwisna plantan; i Tyskan
står utomdes: halberstarrt, s. 25. — Ue-
fjettran s. 30; törhända tryckfel. — Så ären
I till kost, s. 33. — En främpling knyter
s. 43; efter Tyskan: knyte. — Der See zu,
Wo das Schiff mit den Gefährten In eis-
ner Ducht versteckt auf's Zeichen lauert; till
sjön, der skepp med sölseslagarne, Ut en
wik fördold o. s. w., s. 55; skepp utan ors-
tikel är här osvenska; fördold i stället för
fördoldt, tydligen ett tryckfel. — Wenn er
sendet; då hit han sänder, s. s. — Hans
fulla daa glödgade af mod s. 62. — Still
versinkt; owerkfam tränar, s. s. — Gu-
darnas djup säfta har, s. 69. — Bringat
sid. 74 — De fångne tyckas dig rätt nå-
ra hjertat, s. 75. — Då mt i Swenskan
hafwe möjligheten att likom Tyskarne, stila
ja det Barnliga från det Barnliga, anas
logt t. ex. med det Qwinliga, stilde från
det Qwinliga (weiblich och weibisch): id
borde ej barnsliga brukas så, som det sid.
87 sett.

(Slutat öfver.)

Stärkelser:

Sid. 684 r. 12 står: Det tyska uttrycket: durch mehr als ein Gesetz äro m. m.
läs: Det tyska uttrycket: durch mehr als ein Gesetz, är m. m.

L i t e r a t u r - S i d n i n g .

No 45.

Lördagen den 7 November

1818.

R e c e n s i o n e r :

Den heliga Birgitta. Sörgspel af Ling.
Stockholm, 1818. 202 sid. 8:o.

Ranhända torde Rec. icke vara helt och hållet oivärdig domare öfver närvarande Tragedi; den fjerde Hr Lings frukt samma länge vid skänkt vår Litteratur. För flera år till boka förfrödes neml. Rec. af den romantiska storheten i detta förewarande thema, att på tänka ett försök till det dramatiska behandlingen; men han insåg otillräckligheten af sina krafter för utförandet, så snart han upplatt planen. Dock för att ställa Läsaren på den synpunkt, ur hvilken Rec. för sin del ser detta ämne och för att gifva en anledning till att från flera sidor betrakta det; torde det vara Rec. tillåter, att i kort sammandrag, meddelas sin plansanläggning.

Stådespelet skulle börjas med St. Britas insåg i Neapel. Klostersnös då förkunnade Helgonens ankomst; folket stormade på gatorna för att se den fromma Fruen, och flere krympingar trängde sig omkring henne, för

att genom hennes händers påläggning warda helade. Drottningen af Neapel hade, för att visa sin öfning för Birgitta, sticket några Riddare henne till mötes, för att besöka henne och till dem hade Carl Wifson följat sig och utöfde i deras sällskap, under framtagandet, äfkilliga gerningar af ungdomligt öfvermod och gläntigt lärtfune. Här under hade hon blifwit bemärkt af Drottning Johanna — som afskådade inäget från en Valcon — och hans manliga skönhet och riddersliga manér hade i hennes bröst rändt första gnistan till en passion, som häftigt uppblöfde, sedan Carl, wid de nordiska Resandes första uppvakning hos Drottningen, driffigt steg fram och öfvermåldigad af hennes skönhet, kyfste henne på munden i st. f. på foten. Neapolitanska Hofwets ädlingar, hvilka snart märkte sin Herrskarinnas böjelse, som genom en förtroligare bekantskap med den älskade, allt mera fördömdes, och hvilka fruktade insynandet af ett manligt inblandande i Drottningen, wände sig om råd till Birgitta. Hon försökte äfwen med moderliga warningar, att afwända sin Son från en kärlek

som så föga anstod honom; men berunder-
 kom hon sjelf att hos honom väcka föreställ-
 ningen om, att han wäl kunde blifwa Jo-
 hannas make, och för den lotten att, med en
 skön, tillbedd gemål winna en krona, anlag
 han det wäl lösa widdan att öfwerge söder-
 neslandet och en annan make, som han icke
 älskade och af hvilken hon icke heller war äls-
 kad. Då hon derefter med säkra och snabba
 steg tyktes närma sig sitt mål, blefwo de
 förnåma i Neapel — dem St. Brita genom
 ärsfulliga warnande underwerk sökte komma till
 bistånd — ännu mera werksamme och så kals-
 lade de, i hemlighet, Carlo Dura att, med
 wäpnad hand, söka förswara den thron, som
 engång varit honom ännad. Carl Wifson
 underättades af sin Mor om Duras frigs-
 rådg och för att ännu kraftigare förnä sin
 Son, att öfwergeifwa sin tillärnade brottsli-
 ga förbindelse; tillade han äfwen den nyhes-
 ten, att Dura läte sig uppdraget att rocka
 ställa Påfwens Pannlysning mot Johanna.
 Det hjälplösa tillstånd, i hvilket han tyktes
 wara, gjorde dock henne för Carl Wifson
 ännu mera intressant och bestående honom,
 att utmana Dura till en ewigeskamp, i hvil-
 ken han fällde sin fiende och derefter med lätt-
 het kringrade hans sölselögare. Nu lörenas
 de sig en warm tackamhetskänsla med Jo-
 hannas hjälpe och hon lät derföre, dagen ef-
 ter segern, bereda en stor hoffest, till hvil-
 ken St. Brita äfwen blef buden. Den heli-
 ga kom äfwen, i mening, att ta det ett stränge
 straffat förnä de båda älskande till ånger och
 spånning; men innan hon kom till räs, för
 kunnade Johanna sitt beslut, att med sin hand
 ränsa åt Carl Wifson Neapels krona och se-
 kallade honom att emotraga den. Na såg St.
 Brita ingen räddning för sin Sons andlika
 wärfse, utän i förskräelsen af hans jordiska
 och hon wände sig derföre med en af södrwif-

kan brännande bön till den heliga Jungfrun
 och hennes Ålskliga Son om en hastig
 död för sitt mest älskade barn. Hon bad ock
 så icke förgåwes; ty innan Riddaren hunnit
 fram till thronen, sträcktes han, af en oför-
 modad äfkräke, död på marken framför sin
 konungliga älskarinnas döter. Förwåning och
 båtman intog alla, utom St. Brita, som
 med martyrglädje utbröt i ett högrådligt Glo-
 ria Tibi in excelsis! Här af väcktes Drott-
 ningen ur den twinnning, i hvilken äfkräket
 hade förkrat henne, och nu gaf hon sin smär-
 ta luf, genom Karpa förebräelser mor den, i
 hennes ögon onaturliga Modern, till des hon,
 till hälfren wansinnig låt föra sig från det sorgli-
 ga Skådespeler. Då wille Hofwens Adel tråns-
 ga sin kring den Heliga för att jacta henne
 för den hjälp hennes bön dem förskaffat; men
 i den öklade wärdigheten som lidandet henne
 gifwit, wifade hon dem istän sig och fram-
 trädde i hela hilden af moderlig smärta, till
 sin sons lik, för att gifwa honom den jordis-
 ka gåden of sina tårar. Då skulle Midenen
 falla. Påfaren dömmen nu huruvida hårt lig-
 ger någon aning om det råda, d. ä. om Nec.
 enligt denna plan, skulle varit sånd att wid
 införandet tydligt göra, att Carl Wifson fals-
 ler endast genom sin Moders bön, och att hon
 icke hade annat medel att wälja, för att
 rädda sin sons själ. Det synes neml. Nec.
 som att häruti ligger det högsta tragis-
 ska i denna Legend. Att en person döer, äf-
 wen om det skulle wara i följd af en Ro-
 mans, gör denna menflighetens wansinniga fort
 icke mera dramatiske brydningsfull Men att
 en Mor nödgas för befördrandet af sin barns
 ewiga Salighet, som står på spel, såsom en
 nåd af himmelen utbedja sig sin älskade sons
 jordiska undergång, detta, — såfrant Skals-
 den så står att riktigt och kraftigt framställa
 ett sådant förhållande, — måste göra en i det

innersta hos Åffadaren eller läsaren ingripande effekt. Aristoteles' definition på Tragedien: att det är en själens rening tillwägagbrage genom fruktan och medlidande; är bekant. Men en sådan försonande rening fordrar ett Offer; och detta kan ej äga rum, utan att någon uppoffras. Men att någon händelsewis, utan tydligt antydd, inre eller yttre nödvändighet, dörr på sin säng, är, i rigtia mening intet Offer. Det blir det först derigenom, att det jordiska lifwet gifwes till spillo för ett högre ändamål, hwilket desförutan icke stod att ernå. Den of händelsen framkallade smärtan är elegisk; den blir tragisk, då det är nödvändigheten, som tvingar den fria wiljan att wälja den.

Så är Meers åsigt och sådan war hans plan. — Hr Ling har walt en hufwudsakligen olika. — Det är sant, hans sorgespel depnos också wid St. Britas första inträde i Neapel; men hon är redan med hela sitt sällskap, tygt och nästan förskulet anländ till sitt Härburge i hufwudsstaden, der blott, liksom nästan mor hennes wiisa, de hjälpebehöfwande uppsöka henne. — Hvad åter Johannes kärlek angår, är den genom en NordboSång, den en Lucia hjuager, förberedd och af en ondeson (1:a Act. Scen. 9) grundlagd, innan Carl Wifson sjelf wisar sig, och han bestämmer endast genom, de mot St. Brita afundsfulla mödika Wäsenden (1:a Act. 16 scen.) att för densamma gifwa efter. Från denna synd räddas han genom döden, icke of sin Mor medelst bönen till himlen, utan of sin hustru Karin Ghyfing, medelst en rhytiska swenskt Romans (3:e Act. 8 Scen.). Så måste det äminstone nödvändigt förekomma läsare och Åffadare, ehuru det är möjligt, att Skalden haft en annan offig, och welat lägga grundorsaken till Carl Wifsons död, i dessa verser:

Maria! — heliga Maria!

Min son från verdens synd bejria!

Du sjelf war moder; — o! förblif;
En tröskids moders tröskarinna.
Låt honom himlen återwinna
Om än den köpes med — hans lif.
(2:a Act. 16 Scen.)

Men om det varit Skaldens åsigt, att hjeltens död från denna bön skulle motiwes ras, så har han sjelf motarbetat det sattsalighet, dels derigenom, att h n skijt wera kan så länge från orsaken och till sådan grad intraglat den förra bland andra tillstående omständigheter; dels dersöre att åffadliga St. Britas egna tal tyckas antyda, att hon egentligen icke menat, att hennes son skulle genom döden bli räddad. Så t. ex. heter det i sist anförda scen:

Hwad Abraham som fader gjorde,

En moder äfwen ädra' bor de *);

Men ack! — i gwinnohanden swaga,

Hon kan ej offerknifwen taga!

och i tredje Act 5 Scen. säger hon:

— — För'n Solen hwilar

I morgon, under bdsjans swall,

Jag från Neapel fierran ilar,

Med mina männer, mina söner.

Och ånalarne, på våra böner,

Min Carl beskydda ifrån fall.

Men dock dersöre att Karls kärlek till Johanna är så swag och oberöplig, att den icke synes som en dignus vindice nodus. Wäl är det sant, att i 16:de Scen. af 1:sta Acten, beröjar Carl Wifson sin monolog med denna reflexion:

Werre wårt luan då blott e' wiken?

Johanna! O förbät Johanna!

Jag glömd e bort, att du war Drottning;

Jag glömd e, — fräls mig, helga Jungfrun!

Jag glömd e, att jag sjelf war make. —

* Enligt den grammatiska meningen säger hon ju uttryckligen, att hon bor de uppoffra sin sons jordiska för att rädda hans himmelska wälfärd; men att hon i sjelfwa werket ej förmådde det.

och derefter börjar han först att tala om de olika förhållandena med hans twenne hustru; derefter gör han betraktelser öfver månan och anmärker huru owansliga himlakropparna äro, då

-- menskan ädlare än deka,
Beständigt måtte liften pröfwa;

och slutligen framställer han hvarjehanda gissningar öfver en förbigående Pilgrim. *Widare, i 2:a Act. 9 Scen.* säger han bestämdt att kärlek — den han försäkrar vara ren — är skälet till hans ändrade beslut i afsende på pilgrimsfärd till Jerusalem, men tillägger omedelbart derefter:

Försträcks ej mer, men hör mitt syftet
Neapels Drottning älskar jag.

Och mitt beslut är fast; jag söker,
Att vinna hennes hand.

Och i 3:e Act. 7 Scenen, strax efter sedan Johanna förklarar honom sitt beslut, att taga honom till sin make, svarar han:

Men jag -- en ofänd riddare --

Förwägen sätta mig utmed

Er sida, på Neapels thron?

Och då hon wedertage detta inkast, tillägger han:

Nej, stora Drottning! icke jag

Har styrka, att er band försaka.

Ha! kärleken för swag mig gjorde.

Och jag bekänner, att jag sjelf

Uti min första kärleksyra

Beslöt att kämpa för er hand;

Men jag har hunnit sansa mig,

Se, jag har plikter -- helga band.

Elfwäl kan det ej nekas, att han slutligen, på knä, utropar:

Min Drottning! Hvarför så förkroka

Den slaf, ni har i edra band?

Befall mig blott; och jag will lyda,

Emellan tusen dödar gå,

Att blott ett enda ögonblick,

Så wara er. -- --

Men dessa rader äro ock de sista, i hvilka han ytrar någon kärlek för Johanna — och det är sant, så förräder sig wäl ej den glöddande passionen hos Shakespear, hos Goethe eller i naturen. — Ätminstone är det med den icke enligt, att en verklig lidelse så plörligt försvinner som här; ty med Pilgrimens i nästföljande scen affjungna *Swenska Wisa*, är fullkomligt den smula kärlek, som fanns i *Carl Ulfsons hjerta*, så förkolnad att han utropar till Pilgrimen:

Tack, tack! -- Mitt hjerta bar du lättat:

Hwad ej en bellig mor förwädde,

Det har du gjort -- --

Fr Ling förklarar i sitt *Företal*, att hwad han i detta *sitt* *Sorgespel* framställt, är taget ur våra häfder, dem han — oaktadt alla anmärkingar deremot — till deras innehåll ännar enwist följa. — Men ett sådant wacklande hos *Carl Ulfson* i böjelsen till *Johanna*, är ju rakt stridande mot häfdernas vittnesbörd? Enligt *Virgittas* *Revelationer* — de ursprungligaste berättelserna om denna omständighet, dem *Rec.* känner — ägs de den så litet rum, att *Riddaren* till följande af sin *Moders* bödn — emedan han ej annorlunda kunde sträffas — ofwed intagen af den mest rasande lidelse; så att, då *St. Brita* såg honom i *Himmelen* stå till doms inför den *Ewiges* thron, han ännu till följande af denna brottliga kärlek, war beröfwad förwägen både att se och höra. — Lika obistoriskt är *Karin Gjyngs* neapolitanska resa och hennes medverkande, så wäl till *Carl Ulfsons* förhytta tänkesätt, som till hans dermed sammanhängande död. — Det är naturligt, att dylika fiktioner höra till det fria willkor, som *Poesiens* *Genius* tillerkänt den dramatiske Skalden, och de skulle således här icke blifwit anmärkta, om ej *Fr Ling* sjelf just

lade så mycket wigte på historiska troheten — ehuru det tyckes som om det blott wore i afsseende på bisaker och enskilda uttryck, han anser det löna mödan, att med en ända till löslighet drifwen affectation citera sina källor. — Dock att han någongång tillärer sig godtyckligheter äfven i bisaker, synes af 11:te Scen. i 1:a Acten, der Carl Wlsson först inträder och harangerar Drottningen, berester stilla och anständigt, afför sin Broders och M. Peders sons helsningar; så talar sjelf återigen, derpå kysser han Drottningen på handen och sluttigen på munnen. Detta är wäl lika mycket ohistoriskt, som naturligt; ty ett dylikt låtsinnigt, fräckt öfwerträdande af alle ceremoniel, måste ske genast, utan grader och besinning, i ögonblicket, annars sker det wisserligen icke. — Äfwen torde de många i Neapel affjunga swenska Qwäden förefälla en och annan mindre häfdesenliga. Hr Ring har wisserligen rätt i den anmärkningen, att de äro sammansmälta med vår äldre historia — dock likwäl icke med vår Swenska Historia i Italien. Framförallt har den omständigheten, att en Surkinna affjunger en Nordbo-wisa, all sannolikhet emot sig. Det är sant, att lika så orimligt är det, att Neapolitanare tala fyraföriga swenska Samber; men Poesten är ett universalspråk, till trots af hwarje särskildt Idiome, hwars klädnad det nyttjar. Och just detsamma, bör man icke utan den högsta warksamhet använda någonting, som erinrar om de verkliga existerande jordiska tungomålen. Men löper då så lätt fara att falla i orimligheter — och upprigtigt taladt, måtte ej det orimliga är en huswudrot till det platta och profiska?

Desurom äger denna Tragedi ett par andra compositionsfel, betydliga nog, att, i en detaljerad granskning, icke kunna förbigås. —

Det är en gammal regel, att under loppet af den tragiska invecklingen icke hopplinga någon knut, som katastrophen icke löser, d. ä. att icke i hänseende till någon af huswudpersonerna förbereda något, som icke wid pjessens slut, fullkomligen är utförd. Och detta är icke blott ett godtyckligt bud af en conventionel Smaklära; utan en wäsentlig föreskrift, grundad i Skalbeartens natur. Man kan neml. jemföra den med ett musikaliskt Thema, som, börjande med en strid af häftigt uppskakande dissonanser, upplöser dem slutligen i den mest lugnande harmoni. Men detta kan icke ske, om åskådaren eller läsaren, ännu wid slutet lemnas i owisshet om det öde, som skall öfvergå en af de personer, för hwilka man huswudsaktigast intresserat sig. Ingen af de erkända dramatiska mästarna *) har heller brutit mot denna regel. Endast Hr Ring har icke iakttagit den. I 4:de Actens 11:te Scen. uppträder en Erkebiskopp, uppläsande en påffig Bullo, i kraft af hwilken Drottning Johanna utestutes

Från Christenhetens hela samfund,
Från Kyrkan och det Sacrament,
Förddömd af änglar och af helgon,
Och affatt från allt werldeligt wäide,
Verdswad alla gods och råntor,
Hon genom Petri stol bekommit
Så wäl af riket, som af kyrkan,
Och af hwad andlig magt det wore.
So warda andlige och klerker **)

*) Det är sant i wisa grekiska Tragedier, om man betraktar hwar och en särskilt, finner man wäl en och annan knut, som icke är på ett helt och hållet tillfredsställande sätt löst; men det är bekant, att hwarje sådant stycke bör såsom del, till en Trilogi, hwilken endast är att anses som ett bestämdt helt.

**) Här är uppenbart ett tryckfel. Man måste

Öch sinä och stora, män och qvinnor,
 Månd hennes undersätare,
 B:riade ifrån den ed
 De henne swurit -- --

Så oförväntadt och omotiveradt detta lifsom
 inwingsas i P:sen, så otidigt får det der af-
 wen, utan allt möjligt inslytande på händels-
 sens utgång, och utan att en enda wink
 lemnas läsaren, om hvad werkan denna Dul-
 la möjligen kunnat hafwa på Johannas
 öden.

Mindre wäsentligt, men icke utan sitt o-
 behag är, att den egentliga katastrophen —
 icke Riddar Carl Wlffsons död, som sker man
 wet ej hur, utan förkunmandet af hans död
 — onödigtwis förholas, genom de oförles-
 wandes insfall, att icke ytra sig bestämmt, us-
 tan tvätydigt. — Då Karin Gjöfving, i
 4:de Act. 14:te Sc., frågar om Riddarn är på
 Slottet, swaras ett kort: Nej! — Hwar han
 är? såges der: "J sit h:m." — Om hon
 är frisk? genmäles: "När frisk." — När
 man får se honom? — lyder swaret: "När
 snart" o. s. w. — allt; tydlig repetition,
 af Drottningens samtal med en Hofherre, i
 samma Acts 7:de Scen, der hon först frågar:
 "Hwar är Riddarn? — Hemma. — Kom-
 mer han då snart? — Nej! — Är han då
 åter sjuk? — Nej." etc. Sannerligen dessa
 många frågor med sina korta swar gifwa öf-
 rättighet att i sin ordning också wäga en frå-
 ga. Wänne det någonsin varit tillständigt
 eller brukligt, att en Hofherre, i denna
 ton, swarat sin Monark eller Monarkiana?

Till dylika compositionstel hörer äfwen den
 owerkfambhet eller rättare sagdt den handlings-
 löshet, som utmärker de fleste personerna.

Läsa bekman för Klerker; ty Klerk och
 andlig är desamma.

Så t. ex. utför den heliga Birgitta sjelf, una-
 der hela P:sen, icke det ringaste. Hon börs
 jar med att omtala att hon är matt och hon
 slutar med att omtala, att hon är matt.
 Jugenting utförer hon hwarigenom hon ma-
 nifesterar sig wara den seraphica Mater, den
 Sponsa Christi præelecta (enligt titeln på
 hennes Revelationer), som Legendan gör hens
 ne till. Innet underwert utför hon, ingen
 hög Poenitenss iakttagar hon, och ingen utmär-
 kande Warmherlighetsgerning ser man af hens
 ne fördråttas. Hon håller blott långa tal —
 af hvilka egentligen innet enda är prophetiskt
 — slydda med ofta nog triviola sentenser;
 faller näroa gånger i ett slags medwetslöst
 wanmaketsstillstånd, som de närwarande kalla
 hänryckning och — twälar förtarna på tolf
 af henne spisade Lazaroner. Det är märkligt
 att Stalden just walt detta oöfwanligaste
 andaketsprof, som från Skådebanan föreställt,
 icke kan undgå att få ett widrigt utseende. —
 Sannat är det wäl, att flere af hennes
 söljeslagare omtala en mängd af den Heliga
 utförda undergerningar; men långt ifrån att
 tillfredsställa, egga dessa berättelser nyfikenhe-
 ten ännu mera, att söka något — för att not-
 tja Horatii ord — oculis subiectum fide-
 libus & quod ipse sibi tradere potest Spe-
 ctator.

Lite karaktärslösa äro äfwen både Carl
 Wlffson och Drottning Johanna; isynnerhet
 den förra, som egentligen icke synes weta hvad
 han will och styres icke af någon bestämmd säs-
 stämning; ty hwarken är han lätsinnig, stolt,
 from, äldrig, allwarsam eller wällystig, ut i
 något litet af hwarje; hwilket helst uppenbar-
 tar sig genom ett fullkomligt far niente. Dess
 emot företager sig den till Nilgarum förklädd
 Karin Gjöfving obehanda underliga saker. An-
 slunger hon svenska Romanser, och än spe-

lar hon harpa, än är hon här och än är hon
 der, än håller hon på att södra det kassa
 lugnet i St. Katharinas hjerta och än råds
 var hon sin gemål från twenne Bonditer —
 en handling hwilken genom sin noggranna lif-
 het med ett uppträde i Hr Lindegrens Stä-
 despel SkyddsEngeln, väcker äfkilliga mins-
 dre fördelaktiga reminiscenser. — Men hon
 har medlidens enfam bland alla de uppträdans-
 de personerna, från böjan till slutet, ett wist
 giftet mål sig för ögonen, och är derför i
 sällsamma merket den råra hufvudpersonen, ef-
 ter hwilken stycket egentligen hade borde så sitt
 namn. — Alla de öfriga, St. Katharina
 icke undantagen, äro weremot högst obetyd-
 liga bipersoner, snarare uppehållande, än be-
 styrande handlingens fortgång. Bland dessa
 bipersoner är den, svenske Wisar sjungande,
 Turkinnan Ubah i högst grad or-
 tu kiff så till ord, som wäsende. Den förra
 omständigheten skall förklarad deraf, att hon,
 i sitt fädernesland, blifwit lär i en sängen
 svensk Prest, men den senare af ingenting.
 Dock denna brist på nationalitet skall ersättas
 af en wist barnsligt godmodig raiweter, den
 Ubahs tal underfundom, på ett rätt behag-
 ligt sätt, och råder; men ty wär! händer
 det ibland, att hennes enkla naturlighet ur-
 artar till naiserie, såsom i 2:a Act, 2:a Scen-
 der han uttrar sig:

Din goda dotter, Fru Katharina,
 Som du befallt, att lära mig
 Ett Ave och ett Pater noster,
 Och allt det andra (?), sade mig
 Att jag war snäll och att mitt minne
 War en förunderlig Guds gåfwa. --
 Det gick så långsamt med min lärdom
 På stöttet. -- Af en wärdig Gråmunk
 Jag skulle underwiskas; -- men
 När helst han skulle läsa för mig,
 Så satt han blott och gäpade

Och somnade till slut, och när
 han wakenade, blef första frågan
 Om rätt jag mindes hwad han sagt;
 Och derpå sträckte han sig åter.

Uom menliga personager låter Hr Ling i
 detta Städespel uppträda Andar, dels mörka
 Wäsenden — hwilka mot oss cefstume nedstiga
 från himmelen, se 1:a Act. 16 scen. —
 dels goda Andar, de der egentligen omgifwa
 Birgitta. Alla ondeslyner i en tragedi, i
 den stränga stilen, hafwa alltid blifwit uto-
 lade. För öfrigt är ideen att låta Afgrundens
 innewånare benädda sig om, att insinera Bir-
 gitta eller Anninone någon af hennes skat
 hwarunder hon skedd af alla Englar och
 Helgon, wifertligen ganska lycklig och af den
 skulle kunna hämtas heertlig frukt. Men det
 till äro de här, å omse sidor, för liter werks-
 samma och för matt contrasterade, som wäl de
 äfwen måste blifwa, då de onda Andarne ä-
 terigen uppenbara wär Skalds lust för det
 viliga allegori-wäsendet. Och desutom äro de
 icke nog fantastiskt behandlade, för att eme-
 delbartigen bibiliga Läsaren den föreställningen
 att de äro andar.

Äfwen hwad Diktionen angår, faller den
 underfundom i nog profosifk nakenhet, sak-
 nande i allmänhet den helgjutenhet och den
 gedigna malmlang, som ger den rätt urbil-
 dade tragiska stilen sitt högsta wärde. Bes-
 tygheten af denna anmärkning läker redan
 wera styrkt af de ofwansödre anförda profosif-
 kerna och skulle såredligen kunna bewisas med
 ännu flera. Desutom har Dialogen den e-
 genheten, att så snart någon person kommer
 sig rätt till tals, så räknar han gerna upp alla
 händelser och omständigheter han wet med
 sig. Så kan den heliga Katharina för sin
 Mor, icke nämna sin man, utan att tillika
 uppgifwa hans namn och titel: "Niddaren

von Kyrenen," som troligtvis war henne före ut bekant. Likväl, hwem skulle wänta sig att wid ett begärde samtal mellan twenne syffon, under hwilket den ena hade för affat att yppa det för hans hjerta anaelägnaste, han då börjar med en sådan peroration:

Jag mins hur jag förednad blef,
 Då med min förra hustru Odda
 Du uti Calmar kyrka war.
 En munk inbillade min Gbda,
 Att crussifret såg på henne
 Med wreda ögon, ty hon bar
 En dyrbar klädnad; men på dig,
 Så sade han, såg bilden wänligt,
 Ty du war enkel i din drägt.
 Och när du sen begäret fick,
 Att resa till vår mor i Rom;
 Och wille ifrån man och hem,
 Då sökte jag dig äfwen hejdas;
 Ty mannen fattar ej så lätt
 De känslor quinnohjertat gömmer.

Sannerligen, man må undra hwarför ej Carl Wifson äfwen här omtalar huru han engång förbjöte att tvinga sin kära Syffer till en brottslig och onarurlig kärlek; helst denna omständighet lika samwärsgrannat kunnat citeras som det skett med de redan anförda. — Men som St. Virgitta skall gålla som hufwudperson, så söker hon genom en sådan utförlighet i be-

rättelserna, att åt sig erdfra denna wärdighet; och bde tyndhetet märkas, i detta affeende, den 4:de Scen. i 3:e Acten, der hon meddes for den från Sverige ankommande Pilgrim men ett compendium i Swenska Historien. Man undre ej, att Pilgrimen derwid är nära att swimma, ty det selas icke mycket, att läjaren gör det samma. Det må icke nekas, att den allwärliga ensald, som utgör hufwudcharakteren af ett dylikt framställningsfär, för engång använd, gör effekt; men den för, forar all betydelse, då den för ofra åter kommer och antager derigenom lärt utseende af affeiation.

Om lämpligheten af den versart Hr Ling utwäls, neml. den med uppstog försedda fyras foriga Trocheen (— — — — —) skulle mycket kunna sägas både för och med. Den har icke den till obunder tal närgränsande loyitet, som ärföljer den femforiga Jamben, så snart den icke med största omsorg behandlas; men deremot är den nästan för hopande och får, i de parier, dem Hr Ling med så riatigt sinne rimmat, ett wigt tycke med Hr Leopolds epistolarvers, som i sitt slag om än icke utan wärde, dock söga samjes med Tragediens wärdighet.

(Slutat följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

N:o 1. Tal hållet wid s. d. Prosten öfwer Sjuhundra Contract, Prosten och Kyrkoherden uti Rimbo och Röd församlt., Erkestiftets Senior, Högärendördige och Högälärde Herren, Herr Theodor Tegmans Begrafnings uti Rimbo Kyrka d. 4 Dec. 1817 af Christofer O. Humble, Prof öfwer Sjuhundra Contract och Kyrkoherde uti Gedrina och Nådmanad. Upsala, Zeipel och Palmblad, 1817 8 fidd. 8:o.

N:o 2. Ord talade wid Herr Prosten och Kyrkoherden Philip Jacob Anions Begrafnings, uti Skedewids Kyrka d. 30 Maji 1817 af Christofer O. Humble. Upsala, Zeipel och Palmblad, 1817, 8 fidd. 8:o.

De äro dessa Tal äro forta och hämta sitt före nämna wärde af de i noterna bifogade biographiska upplysningar.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 46.

Lördagen den 14 November

1818.

R e c e n s i o n e r:

Den heliga Birgitta. Sorgespel af Ling.
Stockholm, 1818. 202 sid. 8:o.
(Slut fr. No 45.)

Med allt detta har Sorgespelet Birgitta flera skönheter och verkliga förtjenster. Om man i det hela wäl saknar den fortsejande gång och det drastiska lif, som man tror sig wara berättigad att söka i hwarje dramatisk produkt; finner man deremot här en mildt insagande stämning, hwilken flutit ur djupet af Skaldens hjerta och derföre äfwen säkert träffar Läsarens. Man kunde med ett ord kalla denna tragedi en religiös Elegi i samtalsform. Många särskilda partier åter, som bäst lyckats förf., är sjelfwa början en af de wackerste, hwormed ett Skådespel kan öppnas. Wissa Scener måste också alltid läsas med verkligt nöje, framförallt — enligt Rec. tanke — den 13:e i 2:a Akten, mellan Alwah och Sten, dockade den reminiscens, som den owillkorligen väcker af ett uppråde hos Berner, i

hans Söhne des Thales, då GroßComihur-
ren wisar Stormästarnes bilder i Tempels
OrdensSolen för Frans af Poitou. Men
här, liksom annorstädes, äro de lyriska delar-
ne Hr Lings ofgjorda triumf. Så huru
hänförande är ej Helgonbildernas Sång, i
slutet af 2:a Akten; eller det Qwäde som bör-
jar tredje Akten och kanske framförallt den,
som slutar hela Dycen?

Älska, bed, förbaka, strid och hoppas!

Wid ditt hjerta fridens lilla bår!

Wins att blott wid tårars dagg hon knöppas;
Äldrig dock hon fullt utwecklas bår.

Hjertats eld kan henne litet fromma;

Krympt af fölb, hon wisna will ibland.

Strid och bed! -- då skall hon engång blommas,
Himmelst friskt, i ewighetens land.

Englar små sig der till henne smygga;

Och när se'n hon fullt utwecklad är,

De för Skaparns thron med henne flyga,

Lägga henne på det klot han bår.

Äfwen har Hr Ling i detta Skådespel gjort två, tre försök i den gamla såkallade FeltWis-
serionen och har Alwahs Romans: "Om Nid-

dar Bengt de tala" m. m. isynnerhet gonfka wäl lyckats. Äfwen Qwädet om Hilder (2a Akt. 10 Scen.) saknar ej behag, men det hela är nog mycket omgifwet med en dimma af sammanhangslöshet, som gör det intryck lika rökkenaktigt. Hvad åter den dockrylste dansonde gäst-bolladen i 3:e Akt. 8 Scen. angår, så äro sångorna der alltså hopade och alltså skarpt pålagda, så att, genom detta sonbara filande efter en skärande effekt, all effekt gör förlorad.

Ännu en anmärkning. I företalet läsa wi: "Ett Mellanspel, föreställande Karnewalen, utgör, på wist sätt, ena Handlingen i Birgitta. . . . Men — ett Lustspel midt uti ett Sorgspel! Jag kan på intet sätt försvara detta afsteg från det wanliga etc." Att Hr Ling ens tror sig behöfwa försvara detta så kallade afsteg, förråder icke någon djup insigt i det romantiska Skådespelets natur. Men han försvarar detta afsteg dock på ett, det måste medgifwas, ganska grundligt sätt; ty Lustspelen finnes verkligen icke i Sorgspelen, utan blott en anwising hwar det skulle höfwa sin plats, jemte löfte i en not att det warder kommandes, när tiden blir. — Antingen skall detta Lustspel utgöra en nödwändig inregerande del af det hela, i hwilken flere af personerna tydligare utveckla sina karakterer och närmare antyda deras förhållanden till hwarandra — och då är den närvarande Tragedien blott ett stympadt, ofullständigt werk, som wäntar på denna sin fulländning, med dess romerska ziffror till paginering. — Eller också står Lustspelen med Tragedien i alldeles intet sammanhang: är då ett eget, för sig bestående werk, och i den händelsen är apologeten så mycket mer öfwerföddig.

Se wi nu till slutet med en Allblick — enligt Thorilds fordring — på de Tragedier:

Agne, Ellif den Gdshäfte, Niddagen 1523 och St. Birgitta, dem Hr Ling redan skänke of; så synes det temligen tydligt, att wär Skald, med sina afgjorda lyriska anlag, alldeles missförstått naturen of sitt Snille, då han numera egnat sig åt Dramatiken. Att lyckas i denna form, dertill tyckes han sakna nog djup filosofiskt insigt i menniskolynnet och hjertat; nog lugn för formens fulländning och kanske äfwen tillräcklig Theaterkännedom och bekantskap med hwad der pågår sig eller icke. Alla hans tragiska stycken uppehållas också endast genom de hänskrande lyriska partierna, i hwilken art han är en mästare i kraft och originalitet. Men derigenom blifwa dessa Produktioner dock alltid, i när Literatur, af hög märkwärdighet, liksom Skalden sjelf, genom dem förwärfwar rätt till en utmärkt rang helst i ett land, der man kan säga med Platon: Πολλοί εισι δὴ καὶ Ἰησοφοροί, βαλχοὶ δὲ γὰρ παύροι.

Berättelse om ett i Notala Ström träfsadt Fynd. Stockholm, Gadellus 1818. 34 sid. 8:o.

Det dyrbara och märkwärdiga Fornids Konststycke af Guld, hwilket i förleden September månad fanns i Notala Ström, nedanför Rimstads Qwarn, af en Bergsman Gabriel Gabrielson i Stora Woda, Rimstads Socken i Östergötland, har wäckt ett så allmänt uppseende, att något hwar lärer med nöje mottaga en berättelse om detsamma, uppsatt af en man, hwilken med sin såhöfna lärdom länge hedrat såderneslandet; Conzils Rådet och Niddaren Hallenberg. En sådan

berättelse innehåller benno lilla skrift, enligt hwilken detta Konststycke består af en rund guldplåt, en dryg Svensk aln i omkrets, ungeslätligen af en talrik utseende och storlek. På denna runda plåt äro borrhade hål och i dem insatta upprättstående stift, fastnidade på andra sidan, samt på öfra sidan prydda med stenar och figurer. I midten är en wacker Saphir wäl insattad, omkring hwilken äro tre par Centaurer, nemligen tre manliga och tre qwinliga, i nästan sittande ställning; de förra spela på en fiol, de senare hålla ena handen wid örat och den andra på bröstet. Wid centaurernas fötter äro WattenSaphirer, 6 till antalet insattade, och emellan dessa 6 röda stenar uppgifne att wara blodgranater, och seän hwarannan af dem utgå små Drakfigurer till sammans nio. Näst derutanför är en rundel af twenne på kant ställda Guldskifwor, på hwilka äro sattsatta 18 Sphinxfigurer med stenar emellan, dels saphirer dels smaragder. På rundeln dernäst förekomma Lejon, Örnar och Gripar med insattade stenar emellan, dels saphirer, dels rubiner. Wid plåtens yttersta kant äro rundomkring med prydnader insattade 12 något större stenar med mindre stenar emellan, som äro dels heliotroper, rubiner, ametister och granater; och, utom de röda blodgranaterna, äro alla stenarna oslipade. Uraf det bifogade wårderingsdocumentet från Kongl. Myntet (s. 3) befinnes, att detta konststycke wäger brutto 2 mark 14 och ettstuderdedels lod myntwäigt, är 19 karat och 10 gräns halt, så att wårdet blir 2 mark 6 lod $3\frac{1}{2}$ grän fint guld; för hwilket löswingsstummian med en åttandedels förhöjning enligt författningarne blifwer 166 Ducater, i Rikr 12 §. 6 r. specie.

Sid. 13 widtager Förf:s egentliga berättelse, hwari han med sin wanliga erudition berättar, att närwarande Antiquitet är en så

dan Fibula eller Agraße, hwarmed förnämde Personer fordomdags sammanfästade sina Pluvialer eller Kåpor (sid. 19). — Derestet måste det blifwa den närmaste frågan, från hwad tid detta konststycke härstammar och Högkonstnådet undwiker ej heller att densamma beswara. Att det icke är antikt, anmärker Förf. ganska riktigt, enligt hwad dömmas kan af den sid. 8—13, meddelade Beskrifningen. De antika arbetena utmärka sig alla af en wäl ädel simplicitet i Stilen, men icke af så hovade granlärer. Deremot tror Rec. för sin del icke, att det uppgifna bewiser för satsen, att detta Konststycke icke bdr anses som en medeltidens product, är nog bindande. "Det är, heter det sid. 21 — utmärkt af för god stil och med fullbordad konst, än att det kan wara dithörande. Det måste derför hänses till tiden af renescentia litterarum et artium i femtonde eller sextonde århundradet." Men dylika öfwerlästade och dock wanligen ganska wäl utförda FiligransArbeten höra ju egentligen till den senare Medeltiden? Och till hwad höjd Guldsmiderna, isynnerhet under denna period, drifwit sin konst, kan ses af Le Moir's Musée Française och Seroux d'Alincourts dyrbara Gravure-werk, och ett nytt inkast kan hämtas från de sferaldiga förträffliga arbeten, hwilka under loppet af 1300talet, utfördes af den sferaldiga Guldsmiden och Sculptören Lorenzo Ghiberti, bland hwilka de bekanta Koppardörarna i Florens äro de förnämsta. Efter den egentligen af Masaccio och Donatello började och beredda, så kallade renescentia artium, bemiddade sig konstnärerne allt mer och mer att imitera antiken, och derför förså så småningom bruket att utföra dylika riktt prydda arbeten. Isynnerhet war detta fallet i Italien, så att om det wore afgjordt, att närwarande Agraße ej är

Äldre än från stutet af Footalet, bestälde af Kon. Sigismund i Polen, är det wist icke skäl, att med vår Auktor, sid. 22, hålla det för italienskt arbete. Icke är det nödigt helta, ty förträffliga Guldsmedsarbeten kunde wid den tiden, sås på närmare håll. Så t. ex. är det bekant, huru högt den närnbergska Guldsmeden Albrecht Dürer den äldre drifwit sin färdighet, och äfwen af hans söns, den store Målaren Albr. Dürers, i hans ungdom utförda, drifna Gullarbeten, kan man fluta till konstens wundna höjd äfwen i det nordliga Europa.

Men är det just nödigt att antaga, det i fråga warande Konststycke är från denna och icke från en äldre tid? — Nec. måste neml. bekänna, att Förfs gisning, att desamma blifwit bestälde af Kon. Sigismund, af honom skänkt åt Biskopen i Linköping, Petrus Benedicti Slandus och af denne frivilligt nedskänkt i Notala, af rådska efter sedan hans Sonnare förlorat Slaget wid Strängebro (sid. 23—28); synes honom mera ingenius och sannolikt utförd, än tillfredställande och öfvertygande. Enligt den föregående beskrifningen, är det ju intet som bestämde ansejder, att ofrta nämnda Fibula warit en prästelig prydnad eller någor, som otwifwelaktigt hänwisar på Polen och Sigismund; ty den fö. flagsmeningen, att de fring konststyckets yttre kant besintliga djurfigurer: Örnar, Lejon och Gripar — wanliga prydnader i medeltidens konstarbeten — skulle antyda Polska, Östgö, ehiska och Smålandska Wapnen (s. 26), är wäl mera fintlig än afskrande. — Wadawigten tyckes dock Hr. CanzliMådet Hallenberg lägga på den omständigheten, att Konststycket icke "wäldsam," utan "frivilligt blifwit nedskänkt," emedan det icke, ef engång till samma finaste partier, är skadadt (s. 28). Men

hwad hänsear, att det af en händelse, olyckligtwis med all warfarnhet blifwit tappadt i Sjön, lika så liter med Egorens wissa, som med någon wäldsamhet honom fränryckt? — Desutom har gisningen twenne omständigheter emot sig. Den ena bestående i den frågan, hwarföre Biskopp Petrus Benedicti just skulle resa till Notala, för att dränka sin dyrbarehet, då han dertill ju hade tillräckligt watten i Noren eller Strängån, så framt det ej kan bewisas, att Biskoppen, under Strängelagslaget, uppehöll sig i Rimstad? Den andra har Nec. hämtat från Förfs egna ord, sid. 30; "Då den nu funna fibula utrogs ut strömmen, war den zola nästan ofskedes afbruten på midten, neml. på det stället der merkan hade förorfsakar utbening." Är det möjligt, att Merkan under blotta fem års tid (s. 26, 27), skulle så starkt hafwa nödt Actian på denna, under denna tiden, desutom obrukade prydnad?

Dock CanzliMådet Hallenberg utgifwer sin gisning icke för något annat, än den är, och längre än till gisningar öfwer denna Agraffens forna ägare kan man icke komma; och i detta fall är den uppgifna, lika god som någon annan. Derföre tror Nec. ej helta det wara så wigtigt att wera hwilken fordom burit detta smycke. Nec. bestämde weta hwad det är eller hwad det skall föreställa: det är det wigtiga i saken och detta wigtiga är utfördt så, som man ber af den lärde Hallenberg hade skäl att wänta.

Med sid. 31 widtager ett Tillägg eller PostScriptum, hwilket om det, som många påstå, icke egentligen hör till ämnet för närwarande berättelse, dock ganska bestämde hörer till saken: såderneslandets antiquiteter. Detta tillägg har neml. för oss afstaf att generaliteten en winkl om den "okunnighet och wårds"

löshet," som utmärker Prof. Sjöborgs antiqvariska skrifter och uppgifter (sid. 33), och sålunda wara hwarje läsare att förlita sig på närme Hr Professors utlåtanden i dessa mål. Då Hr CangliMådet Hallenberg, af Nec. alldeles obekanta omständigheter, sett sig förantledt att göra Publicum denna anmälan; kan man först icke icke neka att det ligger redan Konstnärhet i det förfarande, att icke lära insådra dessa Anmärkningur i ett Tidningsblad, som flyger emellan och läses af kunnige och okunnige, utan i stället gifwa den plats i en Kista den der egentligen intresserar Litteraturveten. Vidare kan det ej heller nekas att Förf. härunder förfarit med mycket Koning, då han endast anföret ett ställe ur Prof. Sjöborgs i Tidningen Juna inledda Afhandling om de i Danmark ådagalagda Bemödanden etc, utan att vidare låsta sig wid alla i denna korta uppsats förekommande öfriga selskapheter, uppräknade i Sw. Lit. Tidn. 1814 N:o 39, hvilken uppräknina, ännu med ett par andra anmärkingur förklarad, läses i danska Månadskriften Måhene 3:e Bind. Nec. medgifwer, att det måste wara hårdt för den, som handelsewis genom sin titel och sin besättning på sått och wis kommit att räkna sig bland Litteratörers antal, att af en bland sitt lands och sin tids ypperste Lärde, sådan som Hr S., nödgas uppåra besyningur af denna art; men då Prof. Sjöborgs medvetande måste öfvertyga honom om deras sannfärdighet, återstår blott för honom, att i en framtid sträfwa att göra sig förtjent af en högre afseing bland äkta Sjädesöfvere, och för denna gång utropa ett andåktigt: Pater peccavi!

Om Jubelfesten i anledning af Reformationen. Till densamma firande för tredje gången. En uppmaning till den Evangeliska Kyrkan af Dr. Friedrich Delbrück, Kgl. Preuss. Geheime-RegeringsRåd etc. — Öfversättning af N. J. A. Åbo, Grenckell och Son, 1817. 76 sid. 8:o.

Då denna Fests, redan för ett helt år sedan, är förbi, tyckes en blott för detta tillfälle enkom beständ Kista, nu mera alldeles hafwa förlorat sitt intresse. Den kan således endast bibehålla det genom sitt behandlingsföret af ämnet och genom de egna åsigter af de med densamma beslägtade, som den innehåller. Närvarande Bok tyckes också wisja förwarra att sig ett mera blifwande värde, dels genom de fullständiga historiska notiser om såttret, på hwilket Jubelfesterna år 1617 och 1717, å ättilliga orter, blefwo firade (sid. 3—42); dels genom det sått att betrakta den närvarande moraliska werlden (sid. 45—57); de öfseingur för Jubelfesten 1817 (s. 58—64) och den prophetiska beskrifningen öfwer firandet af Jubelfesten år 1917 (sid. 64—70), som här meddelas. Öfwer den första och den sista afdelningen har Nec. naturligtwis intress att säga. Användandet af historiska facta, så snart de äro fullt sannfärdiga, kan icke gifwa anledning till någon Kritik; så framt ej den skulle låsta sig wid själwa föreställningsfätter. Hvilket, i hänseende till en så liten brochar som den närvarande, icke skrifwen i affigt att gålla som stilistiskt måstet, wore mindre ändamålsenligt; och om hwar måstigen skall hånda efter hundra år, kan den ena gifwa så och den andra så; men hwar finns måstet, med hwilken det är görligt att måta dessa båda olika gifningur? Det kan hånda att så

intellektuella, — det är allt hvad man om byliska prophetior har att anföra.

Deremot har anmärkningsfrågagan ett så mycket friare spelrum i anledning af de båda mellersta afdelningarne. — Der Dels brüet tycker sig i afseende på det religiösa skicket, hafwa söga anledning att vara nöjd med sin samtid, såsom den der icke fortsatt den af Luther påbörjade kyrkosförfätringen; ja icke ens nog rent bibelhaltigt hvad den fått sig öfverlemnadt. Han klagar — och det wisst icke utan skäl — att öfverallt råder så hos lärare som åhörare, den största likgiltighet för Sakramenterna och den största okunnighet ej allenast om de Symboliska Böckernas innehåll och om de egna meningar, hvilka constituteera den evangeliskt-lutheriska kyrkan, utan äfwen om hellså den Heliga Skrift och de läror i den innehållas. Derföre hafwa de herrskande Sederna, om de än ej wisat sig hinderliga för utbredandet af kunskapen af det, som präfsningen erkänt såsom rätt, godt och skönt, ämningstone icke synnerligen gynnat det som befördrar utbildandet af sinnet för det Heliga (sid. 52). — Ligger i denna besvällning ej en motsägelse? Eller bedrager Nec. sig då han tror, att det icke kan gifwas något annat utbildande af sinnet för det Heliga, än känslan af det rätta, goda och sköna? — Alltså, om det södra Sinnet brister hos våra samtida, så måtte äfwen denna senare känsla hos dem, icke blifwit behörigen värdad och ändamålsenligt urvecklad. Dock härmed må vara huru det vill; sinnet för det hela fattas och orsaken dertill uppsöker Hr Dels brüet i den rådande Barnauppfostran, hvilken väl — säger han — blifwit fosterländsk (hvar?) men icke kristelig. Det finnes ingenstädes i Skolorna någon förberedelse till

en kristelig församlings-plikter; der skall wäl gifwas en slags Religionsundervisning, men för den ligger "intet bestämdt lärobegrepp i bland trosöfverwandterna till grund." Der lärres lärda och skänmande Språk, men icke Bibels. Der föredrages Werlds- och Fosterländshistorien, men icke Kyrkohistorien" o. s. w. I anledning deraf föreslås, att till beswarande wid Jubelfesten utskicka några Prisfrågor. Den första skulle vara författandet af "en fämlig framställning af det, som är Evangeliskt, i motsats af en Westersländsk och Östersländsk lärobyggnad; äfwen så hvad man förstår med en evangeliskt grundidé wid affattandet af uppfostrings- och undervisningsplaner, och hvad man deri har att hålla sig wid." — Nec. förklar icke Antagonismen mellan det Evangeliska och det westersländska, och östersländska. Evangelium är ju predikadt för hela werlden och måste således vara så wäl westersländskt och östersländskt, som nordiskt och sydlandskt. Troligen menar Hörf. skillnaden mellan den protestantiska, den katolska och den grekiska lärobyggnaden; men hvilken afsektion är det icke dert, att i stället för de wanliga, allmänt förståndliga benämningarna, wälja sådana, som icke utan swårighet fattas?

Den andra frågan wore den: "Skulle det befördra den kristliga barnauppfostran i Skolorna, den evangeliska andan i undervisningen och familjsinne i församlingarne, om 1) "en Läsebok för Folkskolorna blesw utarbetad, hvilken ej innehöll annat än efter tidsföljden anordnade märkwärdigheter ur sådana mäns lefnad, hvilka sedan kristna Kyrkans upphof gjort sig om den samma förtjente, och werkat på deras tidsålder. 2) Om i de lärda Skolorna i stället för Werldshistorien en äns

damåsenlig Kyrkohistoria lärdes, emedan den förra, noga taget, förstås blott genom den senare. 3) "Om wid Universiteten den theologiska Fakulteten lärde blott Kyrkans och Dogmernas Historia muntligen ur grundkällorna; men bearbetade de öfriga delarna af vetenskapen samt språken, skrif ligen och på Latin etc." — Swad det första Momentet i frågan angår, hysker Rec den enskilda öfvertygelsen att det för ändamålet skulle göra rätt ingenting. Han slutar det från erfarenheten om verkningarne af de patriotiska och moraliska Läseböckerna, som under den pedagogiska perioden i senare tiders Kulturhistoria utarbetades. Fromhet läter sig lika litet genom yttrere medel inwingas, som heroism och sedlighet. Det fordras wiserligen lika mycket geni, till att wara from, som till att wara Hjerte eller Skald; det kommer allt an på den riktning det tager. — Beträffande åter det andra Momentet, så torde det medgifwas, att lika så enskildt det är, att lära Werldshistorien tränga undan Kyrkohistorien, lika enskildt är det omvända förhållandet. Och säkrare är det äminstone, att ingen Kyrkohistoria förstås utan genom Werldshistorien och tvertom. — Slutligen torde det blifwa swårt att begripa, det den evangeliska ondhan mer skulle befordras genom en theologisk Föreläsning på Latin än på Modersmålet — Tredje Pristågan skulle wara: "Utkast till en församling för evangeliska kyrkan, genom hvilken äfwen de, inom icke-evangeliska länder, ostenast talta församlingar skulle förjåttas om förswar och skydd." Men en sådan lärersjwärligen låta utföra sig, utan de icke-evangeliska Regeringarnes begifwanden.

3 Först öfriga förslag till underhållande af Kyrkans nyfödda lif, neml. genom in-

rättandet af trenne nya Fester (sid. 61); att Kyrkorna, äminstone en timma hwarje dag skulle hållas öppna; ja! äfwen i förslaget, att besörja nya upplagor af augsburgiska Bekännelsen och Formula Concordiæ, ser Rec. intet skäl att icke instämma. Dock tror han icke, att man bör lägga en så utomordentlig stor wigt på de Symboliska Böckerna, som Dr Delbrück gör. Det är ju alldeles oprostestantiskt att så hårdt, som här påstas, låta binda sig af wisa menliga, för tillfället bildade formler? Rec. bekänner också uppriktigt att han är alldeles of samma tanke med en wärdig Prestman af den mest äkta lutheriska anda, som yttrade sig: "Då är det mycket bättre att hafwa en lefwande Påfwe, än en dödd i boken."

Wigten af inrättandet af SångChorer i Kyrkorna och deraf att skicklige Orgelbyggare och Orgelspelare uppämnas, lärer wäl icke wara någon twist underkastad. Ty riktig är wiserlig den bedräfliga anmärkningen, att de förträfflige Orgelspelarne äro nära att dö ut. Och det måste de wäl, sedan man tagit sig för, att behandla Choraterna enligt grunderna för modern Musik, och att omskapa dem i formerna af Dur och Moll, i Trippelakt o. s. w. Likå sann är onckligen äfwen den anmärkningen, sid. 63: att "Wåra Choraleer måste wi bewara som ägnastenar och Predikan måste blifwa wår klenod; ty genom predikan och bön har Jesus grundat sitt himmelsrike." Men det oaktoft torde det med skäl kunna påstås, att Predikningarne för ofta återkomma inom Protestantiska Församlingen, hwarigenom både Predikanten sjelf och Åhörarne uttrötas och Predikan ofta blir en trivialitet utan effekt.

Swad öfversättningen af denna Bok an-

är, tyckes den vara gjord med den flursakriga
se brådskan, och därför hade Theol. Faculte-

ten i Åbo wisst fulla skal att anmärka, det
wid öfversättningen "wore äfkißligt att erinra."

S m å r r e . S k r i f t e r .

Predikan på allmänna Klagodagen den 29 April
år 1818 öfwer Högskallig Hans Maj:ts Konung
C a r l X I I I : s , Sveriges, Norrlands, Göt-
thes och Wendes Konungas m. m. Ödliga
fränsälle; Hälken i Wasbo Kyrka af M a t t h i a s
G l o d e r u s , Theol. Doctor, Prost och Kyr-
koherde, Historiograph wid Kongl. Maj:ts Or-
den. Upsala, Trippel och Palmblad, 1818.
16 sid. 8:o.

I anledning af Ingångspråket Job. 1: 21 och
Texten: Jer. Klago. 3: 32 är Propositionen:
"Christliga Undersåtares pligt, att wälsigna Her-
sans namn, både 1:o Då Han gifwer en god Ko-
nung och 2:o Då Han tager honom bort." En
from anspråkslös minnesvärd åt den Gode Ko-
nungen! Beräkningen af Hans förtjenster om säder-
neslandet wäjer lika grundlig sakkänedom, som
warm fosterlandskänsla. Äfwen på denna mera
historiska hana wärdar Bdf. troget det religiösa
elementet. På Hans stilistiska flitlighet, som ge-
nom fbrut utgifna skrifter är fördelaktigt känd,
giffwer denna Predikan ett nytt bewis.

Wärt Människo-wärde, förhöjdt af Samfunds-
känslan, i Christendomens heliga och milda
ljus, under det Medborgerliga lifwets omwä-
lande skiftet: Predikan med anledning af Kl-
godagens Afonsångstext den 29 April 1818;
författad af J o h a n G u s t a f B u r e . Com-
muniker wid Storkyrkan. Öhm, Nordström,
1818. 15 sid. 8:o.

"Någon torde undra, säger författaren i sitt
förefråk, hwad för denna predikan, ej declamerad
skulle till trycket befordras." Derför wärdar må-
nga undra. "Swaret ligger förnämligast i frågans
betsakenhet." Det kunde också förnämligast ligg-
a i predikans beteckning och i den frågandes ömde-
derför. "Hogt läser helst den krist, hwars in-
nehåll det ej för hört." Det inträffar ej all-
tid. Hr Bure hade till Text: Jer. Klago. 3:
25 Herren är god them, som hoppas uppå honom
och then själ, som frågar efter honom. Huru kom
han då till sitt både öwäntade och underligt ut-
trycka ämne för en Klagodagspredikan! Sedan
Bdf. i förberedelsen, med Rdd af Eph. 2: 19 om-
talat, huru Judiska Synagogan behandlade de till
Christendomen öfwerdånne hedningar, såsom Styf-
barn (!) och welat uppmåna sina lydare, att i
medborgerligt afseende ej jemföra sig med "flytt-
fogarne;" ifrår han i sielfwa Afhandlingen med
ädest nit mot "Wislingens" cosmopolitiska grund-
satser och mot "det wärlande wärlsborgliga sin-
ne, som öftast icke bewisar mer, än en målad
eld på en tall, skadad för att wärma wid en
Nordisk vinterast." Den sanna fosterlandskän-
slan, som äfwen bär "klåda blodig fjorta" (?)
för sädernerneslandet, teknar han ut ett warmt
sinne och wisar, huru Christendomen "åt en med-
borgerlig anda kånker sundare och kraftigare nä-
ring, än Greflands lagstiftande wisbet och No-
marens Doff Laffor (!)" Andan är willig, må
hända äfwen ädel och from hos Hr. Bure, men
den rätta Prediko-andan finner han icke; så län-
ge han på predikstolen will utskälla sin beteckning,
såsom skadebörd: icke så länge han jagar efter det
freppanta i uttrycket, det konstlade och inweklade
i ordspällningar.

G w e n s t

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 47.

Lördagen den 21 November

1818.

R e c e n s i o n e r :

Männkunniga Fältherrars Besvärslopp. Af
Cornelius Nepos. Öfversättin. Stock-
holm 1818. 193 sid. 8:o.

Öfversättaren, eller rättsare, Öfversättar-
ne — ty enl. Uggiswarens uppgift hafwa
twenne arbetat härpå — hafwa med detta
werk haft ett dubbelt systemål: dels att göra
det tillgängligt för den, "som utan tillräcklig
kännedom af urskriftens språk, för att med
ledighet läsa densamma, ända önskar höra den
gamle Romaren i sin egen enkla och kraftful-
la stil berätta sin tids hjettesagor, eller will
i ursprunglig dager beståda de hos oss ofta
ur så förvirrade synpunkter framställda märk-
värda forncharaktererna Alcibiades, Timos-
leon, Aristides, Epaminondas, Hannibal,"
o. s. w. — dels, är den ämnad till ungdoms-
mens bruk, för att efter originalens för-
swenskning lära ynglingen genomläsa i en an-
nan öfversättning hwad han sjelf förut öf-
versatt.

Hwad den flera omständigheten widkom-
mer, kan Rec. för ingen del finna Öfvers-
sättarnes wal lyckligt. Det är ej för Rec.
bekant, att de omtalade forncharaktererna hos
oss någonsin blifwit framställda ur så förvirra-
da synpunkter, att man skulle genom Corne-
lius Nepos kunna i någon mån tillrättwisa-
ty Cornelius Nepos äger i historiskt afseende
ej stor auktoritet. Om Öfvers. hade welat i
dessa fall gå läsarens önskingar till mötes, så
hade det varit nödigt, att genom upplysnin-
gar och jemförelser med Herodorus, Diodorus,
Thucydides, Pausanias, Livius o. fl. upplys-
la de mångfaldiga luckorna och mota de irri-
ga begrepp, som man möjligen genom ho-
nom kan erhålla. Ty om och många källor,
som han begagnat, nu mera äro förlorade,
så kan man likwäl ej annat än wisstro en
man, som så ofta öfwiker från flera trovär-
diga författares uppgifter, och som, länge
ifrån att ordna sitt werk till något samman-
hängande historiskt arbete, endast antecknat,
hwad som skrappat honom under läsningen af
auktorerne.

Det är icke Nec. obekant, att r. ex. Schmieder i Cornelli verk welat se en öfversigt af de märkvärdigaste werldshändelser, i forna biographier. Nec. wille deremot svarare påstå, att hans öfveri*) ej en

*) Schmieder medgifwer ock, att Nepos troligt wis ej haft någon sådan plan, utan „han skref, såsom ett genie plågar skrifa: han uppfattade en hufwudids, men utan att fullkomligt genomtänka den eller att på ägga sitt hulle några häftor genom dess anordning; skref han raktt dit, hwad som kom efter hwartannat liksom af sig sjelf, och af goda hufwuden kan man ofta på detta sätt få någonting rätt godt.“ Schmied. Lexicon öfwi. Corn. Nep. s. 108. — Den goda Tyffens öfwerigt lyder sålunda:

I. Greklands mest lysande Period: Miltiades, Themistokles, Aristides, Pausanias, Cimox, Xysander, Alcibiades, Xerxes, Leonidas, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus.

II. Sidoblick till det för Romarna sedermera så märkvärdiga Sicilien, dels i Dionys lefwerne, som följer efter Conon; emedan den äldre Dionysius under Conons tid redan regerade, dels i Timoleon, som följer efter Phocion; emedan Timoleon senare blef märkvärdig, ehuru han dog före Phocion.

III. Grekland i aftagande: Iphicrates, Chabrias, Timotheus, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus.

IV. Sidoblick i det inre af Persien: Darius, Xerxes, Artabanus, Artabanus, Artabanus.

V. Om Romarna, som utom det som jag nämna, blott några ord.

VI. Öroligheter efter Alexanders död bland hans Generaler: Eumenes i de Grekiska Staterna, såsom Athen: Phocion. — Till Egypten blott här och der en antydning.

VII. Öfvergång till Rom uti Hamilcar och Hannibals lefwerne, genom hvilkas

gång varit, att lemna några fullständiga Biographier (den öfwer Atticus är ett särskildt verk), utan strödda Anteckningar öfwer namnkunniga sältherrars; hwarsöre han öfwen sjelf säger sig skrifa de vita excellentium imperatorum, och icke vita exc. imp., såsom några utgifware welat. Dessa anteckningar äro i allmänhet med lärhet och i ett rent språk gjorda, stundom någonting ordagrann öfversatta från den Grekiska föregångare författarens sölft. och om man betraktar den storskada, som alla klassiska auktorer och Cornelius öfverhet lidit genom tidens förföring, aenon wärdeslösa öfversättare och utgifware, så måste man med öfversegende af ett och annat ställe tillerkänna vår författare det höga loford, som han länge förordat för sitt rena språk och för sin enkla oförklarade stil. Ur denna synpunkt kan man ej förneka hans värde, och han är derföre öfverhet påstående till att såjas af beannare i språket, då man deremot af andra författare fullständiga och säkrare kan inhämta de händelser, som Cornelius Nepos blott hastigt vidber.

Hwad öfversättningen åter beträffar, så är den ännu af ett annat ställe ej svarande mot utgifwarens först omrölda öfveri. Den är ej endast verbal — hwilket, rätt förstådt, alltid är en förtjenst — utan ofta nog tungt och ångsligt aftryckt efter originalet, för

befegronde Rom uppnådde höjden af sin storhet.

VIII. Rom ännu i glansen af de bygder, genom hvilka det blef werldens herrkarinna: Cato.

IX. Rom under sedernas förfall, sönderslitet genom borgerliga krig, förtryckt under Triumvirernas öfverhet: Atticus.

sagdt: icke så läsbar, som man kunde wänta sig. Enligt Rec. tanka bör en öfversättning wora ordagrann i den mening, att man ej tillåter sig några onödiga omskrifningar af originalets uttryck, inga wättniga metaphorier, än mindre några egna ideer, utbyrta mot författarens: misåg, hwarpå man i wår wansliga öfversättningspraxis ofta finner exempel. Deremot blifwer en öfversättning alldeles odraglig, om den liksom släpar sig i originalets spår och ord för ord återgiswer till och med des konstruktioner. Således öfversättes wänligen Quo facto: när det wore gjordt — incepta I. i "det påbegynnade" (företag) — o. s. w. Således hafwa merendels här alla particiपालmeningar blifwit antingen ordagrann öfversatta, eller ock endast med den wänliga omskrifningen af ett då o. s. w. och nästan alltid ställda i samma ordning, som de föreskomma i urkiften, stundom till förwälfelse för den ofärdige läsaren.

För samma orsak anser ock Rec. denna öfversättning såsom oduglig för nybörjaren att genomläsa. Såsom en wänlig skolversion kan den ej gerna brukas, och att gifwa ut en sådan, wore wist ej gagneligt. För att åter låta ynglingen, sedan han sjelf verterat ett stycke, genom läsningen af denna öfversättning hastigare winna en klar öfigt af språkets idiotismer, är den för litet öfwenf.

Detta i allmänhet. Nu blott några enskilda anmärkingar.

Præfatio: . . . "anse detta skrifstätt småaktigt" — en besynnerlig konstform! Författaren har: *genus scripturæ* l. e. — Ulagligt: nefas betyder ej så mycket hwad den positiva lagen, som hwad religionen och samweret förbjuder. Man skulle nästan rättare kanna öfversättarna: "Det war ej wanhedersligt för Eimon att hafwa sin halffyster till

akta, emedan hans medborgare hade ett dylikt bruk; men enligt wåra seder anses det för synd." — "Omtalas som Olympisk segerwinnare:" citari betyder utropas offentligen. Miltiad. I. "Då . . . Miltiades war wid den ålder, att hans medborgare icke blott kunde hoppas godt om honom, utan äfwen anse honom förblifwa sådan, som de beddmt honom efter hwad han redan war känd för" — — Så meningslöst är ej originalets: *qualem cognitum judicarunt*, d. å. sådan som de ansett honom wara, sedan han verkliga blifwit känd. — III. "Miltiades, icke twiflande att ej hans råd" — — bör wäl wara: att ja eller blott att — IV. "embetsmän" (*prætores*) — VII. "När han ej med någon öfvertalningskonst förmådde återställa samsjon här" — — Man förståller sig härwid, att Miltiades kommit till Paros, för att bilägga någon inbördes twebrägt mellan folket: men Hörf. säger, att Milt. ej genom muntliga underhandlingar kunde återställa det goda förhållandet mellan Athenienserne och Parterne (*quum oratione reconciliare non pösset*). — Themistocles I. "Dennes ungdomslaster ersattes genom så stora förtjenster (*virtutibus?*), att ingen fördrages honom" — — Bör wara: må fördragas, bör fördragas. Fallmänhet hafwa öfversättarna nog litet frågat efter skillnaden mellan *tempora*, mellan *Indicativus* och *Conjunctivus*. — III. — "i händelse någon afdelning af fiendernas flotta intoge (*superasset*) Euboea." — Meningen är ock här: om en del af deras flotta hade fått segla öfwanomkring Euboea, och sålunda innesluta dem på begge sidor. — IV. "Då — — de flöta påstodo, att hwar och en börde råga hem till sitt samt förswara sig inom sina muror; så motsade Themistocles dem ensam, och förklarade, att de, tillsammans, wo-

ro fienden wurna, men försäkrade, att de, ärfilda, (ärfilda), skulle gå under, och att detta skulle hända Eurybiades" m. m. idemque Eurybiadi — — fore affirmabat; d. ä. och att detsamma skulle inträffa, försäkrade han äfwen Eurybiades. — "Men då han ej hade det inslytande på dem:" quem (Eurybiadem) quum minus moveret. — V. "Emellertid afhölls han från det seget. Interim ab eodem gradu depulsus est. Eodem hör här ej till gradu, utan har afhende på Themistokles, som genom sin list hindrade Xerxes att begagna sig af den öfwerlidigheten han ännu hade. Gradu depellere är ett talesätt, som brukas egentligen om såktare. — VIII. "den betryckte:" supplicem. — IX. "de största misöden:" plurima mala. — X. "stolthet:" animi magnitudinem. — "i Persien:" in Perside. Hör skiljas från Persia, ärminstone här: Themistokles talade bättre än de som woro födde i det egentliga Persis, Persernas stamland. — Arist. I. — "de afundades ömsesidigt." Här wore det wäl råttare: de arbetade emot hwarandra, woro hufvudmän för motsatta partier. Men hde ej onddigt nyttja det låga ordet afundas om twenne sådana män som Themistokles och Aristides. — "huru mycket redligheten öfwerwågade wåltaligheter." quanto antistaret eloquentia innocentiae!! — III. "ty detta" (Delos) — Pausan. III. "med depecher:" cum scytala. Ingen läsare kan wid denna öfwerfätning tänka sig detta Escodmonternes bruk. — IV. "Alltså sade de denna angifwars hwad de önskade inträffa: quid fieri uellent, d. ä. hwad de wille, att man skulle göra. — "tillbedjande:" supplicem. V. "Pausanias mor berättas — — bland de förta huc sten (lapidem?) till templers ingång m. m. — "öslighet:" scelere. — Cimon I. Cimon "ha-

de sin halfsyster till äkta, ledd dertill ej mindre af landets sed, än af kärlek, non magis amore quam more [patriæ] ductus, will säga, att det ej war så mycket af kärlek, som m. m. — "den bestämde rättegångskostnaden:" litem æstimatam, d. ä. den äddnda plikten. II. "Cimon — kom snart till wälde," säger ingenting. Han kom till det högsta anseende (principatum), fick en ofsjord inslytelse i det allmänna. — "Detsamma på nyt wid Myskale, tog han Cyprernas och Feniciernas besegrade flotta — — "Idem (Cimon) iterum apud Mycalen Cypriorum & Phœnicum classem devictam cepit: Han (Cimon) öfwerwunn äfwen och tog m. m. Lysander I. "myreri:" immodestia. Alcib. VII. "nu intågade den ädlaste bland Greker i Thracien" (primus Græciæ civitatis Thraciam introiit) den olyckligaste tyding af detta ställe, som Nec. ännu sett. VIII. "frida ombord" (ombord): confligere classe, till sjö. — XI. "ihärdigt (fortiter) jaga och leswa sösaktigt" (luxuriose). Thrasyb. IV. "af twenne qwistlar:" virgulis oleaginis. Conon. III. "sedan du meddelar mig dina order" (mandatis); råttare: uppdrag. V. "berömligt och rätt: pie & probande. — Dion. II. insonnande; sopitus, d. ä. söfd. — VI. "det olyckligt öfwerådiga lefnadsådrer: perdita luxuria. X. "några, som war okunnige" — Chabr. I. "Detta har af ryktet till den grad b. f. utspridt öfwer hela Grekland, att Chabrias önskat att en: b. f. skulle uppresas å sig i denna ställning, och den" m. m. Man kunde här af tro, att Chabrias sjelf genom sin önskan ödranledt Athenienserne att uppresas stoden. Originaler säger, att Chabrias, när stoden enligt deras b. f. slut uppresades, helst welat, att han skulle afbildas i den omtalade ställningen. — IV. "han wille hellre

omkomma, än, sedan han kastat wapnen is-
från sig, lemna det skepp; ombord på hvil-
ket han varit." — Datam. II. "höfding,"
är för obeståndet och säger mindre än Dyna-
stes, som snarare bör öfversättas med Jur-
ste. Thys kallad och Cap. III. nobilis rex.
— Längre ned öfversättas præfectus äfven
med höfding, hvilket kan gå an. VIII.
Han (Antophradates) hade 20,000 barba-
riska ryttare !!! — IX. "försäktarlarne" —
ett nog tvunget ord. — Epamin. I. "De
vetenskaper i hvilka och af hvilka han blif-
vit undervisad: quibus disciplinis, & a qui-
bus sit eruditus. — II. bland tonkonstla-
re, in musicis. — III. "han umbar sina
wägners förmågenhet;" (caruit); här: Han
begagnade sig ej af m. m. — IX. "olycka;"
casu, fall. Frågan är om Epaminondas,
som hade stupat. — . . . "att Boeotierne har
de vunnit." Der fattas följande: Sedan
han hört detta, sade han: jag har lefwat
nog; ty jag dör oöfvervunnen. — Pello-
pid. I. "medla," medelbar. — Ages. IV.
"Wäre wära Generaler följa hans exempel!
I Originalet läses: voluissent, D att de
hade velat följa m. m. Förf. åsyftar tydlig-
gen hwar som redan i hans tid hade tilldrag-
ett sig. — VIII. "en söga lycklig man;"
hominis non beatissimi: en man, som ej
var i de bästa omständigheter. — Hamilc. I.
"Aegeriska darna." Men kunde lätt tro, att
här wore frågan om några dar i Aegæiska
hafvet; originalet har Aegates. Så kals-
ledes några små öar nära Sicilien. — Han-
nib. VI. "han förde krig emot P. Scipios
son, den (Scipio) hvilken han sjelf första
gången slog på flykten" m. m. Wör wore
— mot P. Scipio, en son af den Sci-
pio, som han sjelf, m. m. Cato II. "re-
publiken spredes, ej efter maktspråk, men

rättsbegrepp" !! non potentia sed jure. —
Attic. VI. "då så stora murningar sedde
wid ansökningarna." XII. "Calidus, den jag
med säkerhet anser mig kunna påstå hafwa wa-
rit den rådfaste skald efter Lukreii och Cas-
tulli död." Hos Nepos läses: elegantissi-
mum poetam. XIV. "trädgårdar;" snarare
lustgårdar (hortos).

De så små anmärkingar göra tillfyllest
att bewisa den oaktisamhet, med hvilken när-
varande öfversättning bliwit gjord. Man
borde ej gripa sig an med en elofisk författare
på samma sätt som med en liden fransk
man: ty Nec. tycker sig dock af detta hastwerk
kunna sluta, att Öfversättarne lätt hade kun-
nat göra något bättre, med användande af
mera noggrannhet. Öppenhet kan man ej
lemna obemärkt den inconsequens, som råder
i anseende till stafningen af alla namn. Wis-
sa äro bibehållna med sin Latiniska orthogra-
phi, till och med i böjda casus; andra äro
greekiserade, andra swebhiserade, många skrifs-
na än på ett än på ett annat sätt. Will
man skrifa Themistokles, så bör man också
skrifa Kimon, Alkibiades, o. s. w. Lät-
ter man Megosfloden, Euboæa o. s. w. behåll-
la sitt latiniska stiel, så är det twått att ins-
se, hwatföre det skall så annorlunda med:
Lacedæmon, Sistiens, Egypten, Geniciera-
na, Kolis o. s. w. Men ännu jämré är
det, att man får läsa omfem Carer och Ka-
rier, Pharnabazus och Sarnabaz, Geni-
cier och Phoenicier, Philippus och Silip,
Kotys och Cotus, o. s. w. Ja den bekam-
ta Atheniensiska hanner skalwas på fem sätt:
Piræus, Pyreus, Pireus, Pyreus, Py-
reus, (i originalen förekommer Piræus och
Piræus, hvilket senare dock egentligen är ett
object. med portus underförstådt.) — På äro
stieliga ställen äro uppenbara fel i detta öf-

seende, t. ex. i Argos (Argis) i Delphos till Thurierna (Thurios) Alcib. 4. o. s. w. och många varianter hafwa tillkommit genom tryckfel, t. ex. Thycydides s. 12, 26. Miltiades s. 19. Mysisus s. 22. Dolonerus s. 32. Lycei s. 42. Menesthers s. 79. Chaprias s. 81. Tamus (Taurus) s. 85. Ariobazan s. 86. Lamperus s. 95. Menaktides s. 98. Agamemnon s. 99. Leothychides s. 110. Taurus s. 122. Sytapis s. 146.

Då sådana ord, som tyrannus (Hells herrskare) o. fl. stundom lyckligt blifwit öfversatta; hade det borde wara lätt att i ett clasiskt verk undwika att säga: order, reparera, lyxen, depecher, lektyr, o. d.

Gör att sätta läsaren i stånd att dömma om öfversättningen i sammanhang, will Nic. meddela följande drag, af Atticus, hwars lekwerne i allmänhet torde wara dåst tolkadt.

"Härpå följde kriget, som fördes wid Rustina. Om jag i afseende på det endast kallar honom klok, torde jag säga mindre än jag bör, då han snarare varit gudomlig, dereft en oföränderlig natursgodhet, som af händelser hwarken ökas eller minskas, bör kallas gudomlighet. Antonius, förklarad för fiende, hade wilit ur Italien: inter hopp war om hans återupprättande. Ej blott hans fiender, som då woro de mäktigaste och de taktikaste, utan äfwen hans wänner slogo sig till hans motståndare, samt hoppades, att de skulle hafwa någon fördel af hans skadande. Man förföljde Antonii wänner, man äffade att alldeles plundra hans hustru Fulvia, äfwen ärnade man mörda hans barn. Doktr Atticus omgicks gonsta förretligt med Cicero och war särdeles god wän med Brutus, wifade han likwäl ingen estergifwenhet emot

dem, i fråga om Antonii förbrättande; utan, twertom, flyddade han, så mycket han förmodade, deß wänner som flydde från staden, och bistod dem med allt hwad de behöfde. Mot P. Volumnius gjorde han till och med så mycket, att ej mer kunnat erhållas af en far; äfwen som han med en sådan uppmärksamhet bewisade sin tjenstaktighet mot Fulvia, då hon inwecklades i rättgångar och oroades med stora förfräckande nyheter, att hon aldrig ställde någon borgen utan genom Marcus. Han war hennes målsman i allt. Ja äfwen när hon under den lyckliga tiden köpte en egendom att betala på wix dag, och efter öfvetan ej kunde göra omfättning: så gick han i borgen de föra, och lånade henne penningar utan renta och utan någon förskrifning, stats tonde det som största minst, att blifwa ansedd för erkänsam och tacksam, och att ädas galägga att han plågade wara wän med menniskorna, men ej med deras lycka."

Ifigenia på Tauris. Städespel af J. W. v. Goethe. Öfversatt af Ludv. Worgström. Upsala, Em. Bruzelius, 1818. 88 sid. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 43).

Med en gonsta angenäm känsla wända wi oss nu till den lusa sidan af förewarandens öfversättning, hwilken på ett berömdt wärde sätt harmonierar med det herrliga original.

Nedan seltwa walet af ett sådant original bör tillräknas såsom en sann förtjenst, så snart den äbla djerfhet, som härwid förutsattes, motiveras af den, ware sig och ännu ej

alldeles magnade och utbildade, förmåga, som Hr B:n råjer.

Ly utan ensidighet och öfverdrift, torde man vara berättigad påstå, att Goethes Iphigenia, är ett bland de mest sukkändade konstverk, hvilka på hwad det Sköns område som helst, världen någonsin här ägt. Des wäsen torde kunna så uppgrifwas: en lefwande bild af ädel menstlighet i Grekeri nas lugna rent Sköna form, modifierad af den enda omständigheten, att hufvud-individualiteten här framträder som en Skön qwinmonatur. Nå det tillåtas Nec. att blott resgisterwis (då rummet bjuder in i skänking) uppräknas några bland hufvudspögen af en sådan ren menstlighet i just en sådan Skön form, hvilka detta städespel så rikligaen hyser.

Vi börje naturligtwis med Iphigenia sels. Här möte wi framför allt den renaste qwinlighet, ända till ett majestätigt sammanvältande af den helgonika *) Jungfrun med

*) Intet kan gifwa läsarens blick en närmare anledning, att tränga djupt in uti Iphigenia's wäsen, än följande ord ur Goethes anteckningar under hans resa 1786 genom Italien, der detta hans snilles älsfling föfjer författades; nemligen, sedan han antyde den förwirring, uti hwilken han (i Bologna isynnerhet) blifwit författ wid åskådandet af en mängd Sköna konstverk, innan öfning, bekantskap och hjälps kommit honom till hjelp, säger han: „men möter man då återigen ett arbete af Raphael, eller ett sådant, som med någon sannolikhet kan tillskrifwas honom, så är man genast fullkomligt återhöjd och glad. Så har jag t. ex. sunnit en helig Mgatha, en högst dyrbar, ehuru ej alldeles wäl konserverad bild. Konstnären har afswit henne utan onaturlig föld och utan all rådet en helig Jungfrus friska säkra natur, och jag har inpräglat mig wäl hennes

den höga prestinnan. Det är ock denna högsta Skönhet som wid första åsyn låter Thos bemöta henne

mit Ehrfurcht und mit Neigung;
samt förorsakar att (enligt Arcas ord till Iphigenia),

Der König, der uns weis' und tapfer
So lang geführt, nun sich auch der
Milde

In deiner Gegenwart erfreut;
att han widare måste påminna henne, den Erigtblygsamma, om sitt höga wärde och om detas målagrande inslytelse på andra:

Das nennst du unnutz? Wenn von
deinem Wesen

Auf tausende herab ein Balsam
träufelt

Wenn du dem Volke, dem ein Gott
dich brachst,

Des neuen Glückes ew'ge Quelle
wirft?

Hit hör den godhet, hwarmed hon om Thos, (hwilken förefrigt genom sitt anbud af en närmare förening, djupt misshagar, oroar, ja, förfräcker henne,) lifligt framställer den frågan:

Nährt er Verdruß und Unmuth gegen mich?

Hit hör den wärdighet och blygsamhet, hwarmed hon beswarar det nämnda anbudet:

Der Unbekannten bietest du zu
viel m. m.

ja, hit kan hela hennes äfste af och förhåll

gestalt, samt ännar att i andanom uppläsa min Iphigenia för henne och ej låta min hjetinna yttra ett enda ord, som Helgonet skulle kunna dragga i betänskande, att säga.

lande till Subarna räknas, isynnerhet det draget:

Sie reden nur durch unser Herz
zu uns.

samt hennes oro öfver förment otacksamhet mot Diana. Hvad Prestinnan i hennes person särskilt beträffar, så är denna väl i sitt hela intagande majestät på det måsterligaste framställt i hvarje moment, der hon visat sig eller af en annan person karakteriseras, såsom t. ex. genom flera Arcas' och hennes egna ord i 1:a Aktens 2:dra scen; hennes möte med Phoas i början af den 3:de scenen; hennes ord s. 21 (Deutsch. Class. 9:te Band):

Ich bin — —

Der Göttin Eigenthum.

och s. 38:

Die Priesterinn, von ihrer Göttin selbst
Gewählet und geheiligt, spricht
mit dir u. s. w.

[och det sköna stället s. 49:

Unsterbliche, die Ihr den reinen
Tag u. s. w.

uppträdet mellan henne och Arcas s. 65; hennes snömma ord s. 66:

Ich hab' es in der Götter Hand
gelegt — —

Auf ihren Fingerzeig kommt alles an; hennes svar på Polyades fråga s. 71 i sista raderna; — hennes warning s. 9:

Untheiligt

Der Göttinn Wohnung nicht u. s. w.

Orestes glädjeutrop, och hela hans inspirerade tal s. 96:

— — Du bist den Deinen wieder,

Du, Zellige, geschenkt! u. s. w.

Såsom ett slags bihang till denna här blott flyktigt antydda sköna gwinligheten, må anmärkas Iphigenias åsigt af sitt eget köne läge i världen, hvilken åsigt, om den af läsaren sammanfattas till ett helt, ingalunda är oförenlig med detta värde och distinkta individets djupa inre harmoni uti allt annat. De märkvärdigaste bland hithörande ställen äro: s. 4: "Der Frauen Zustand u. s. w.; s. 7: Frey athmen — — Dieß Frauen Schicksal ist vor allen mein; s. 11, de herrliga orden, genom hvilka hon, som gwinna ej mindre än som prestinna, visat sig äga ett orubbligt förtroende till Dianas beskydd:

Wie? sinnt der König was kein edler
Mann,

Der seinen Namen liebt, und dem
Verehrung

Der zimmlischen den Busen bändiget,
Te denken sollte? Sinnt er vom Altar
Mich in sein Bette mit Gewalt zu
ziehen?

So ruf' ich alle Götter, und vor allen
Dianen, die entschlossene Göttin an,
Die ihren Schutz der Priesterinn gewiß,
Und Jungfrau einer Jungfrau
gern gewährt.

s. 23 likaledes:

Schilt nicht, o König, unser arm
Geschlecht u. s. w.;

s. 84: Laß ab, beschönige nicht die
Gewalt u. s. w.;

och s. 85: So stets ich denn hier wehrlos
gegen dich? u. s. w.

(Fortsätt. följer.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 48.

Lördagen den 28 November

1818.

R e c e n s i o n :

Berättelse om en Resa till Japanske Kus-
sterne åren 1812 och 1813 af Kapite-
nen wid Kejs. Ryssa Flottan Nikord, och om
des underhandlingar med Japanerna. Öf-
fent på allernåd. Befalhn. i St. Petersburg
1816. Översatt från Rysskan på Tyska
af Kejs. Ryssa Statsrådet och Rid. A.
v. Kotzebue, och derifrån på Swens-
ka af M. B. Åbo, Grenckel och Son,
1818. 150 sid. 8:o.

I nära tre hundrade år har Europa stått
i förbindelse med Japan, men ännu hö-
ret detta rike till de obekantaste i Asien. Wi skö-
la här meddela en kort historia om Europeer-
nes förbindelser med denna besynnerliga östat.

En Japanare, som på ett portugisiskt skepp
rymde till Indien för att undwika straffet för
ett mord, lät döpa sig i Goa, och öfvertal-
te Portugiserna, att till Japon sända mis-
sionärer. Riket stod då öppet för alla religio-
ner och alla handlande; och hvarje förste läs-

lade om att i sina hamnar emottaga främsin-
garna och deras sällsamma waror. Jesuiten
Kover anförde denna första mission, år 1549.
Nedan år 1582 hade Christendomen här så
utbredd sig, att tre förstor på dn Sackoff af-
sände några fränder, för att betygga Påfwen sin
ärdliga undergifwenhet, och staten snart trods-
de sig föranklaren att förbjuda den nya lä-
rans utöfwande (1586). Grusliga föröbl-
jeller utbröto, som blott ökade de trognes an-
tal, så att äntligen den unge Kejsaren stelf
med en stor del af sine höf lät döpa sig. *).
Men denna monarch indrades af sin förs-
myndare, (1616) och försäljerserna började med
fördubblad styrka. Under tiden uppsökte sig of-
te de Christne med hofjomhet och försigtighet: de
predikade öfwerlyd mot landets gamla gudadyr-
kan, anfölo tempeltjenarne och slog omkull asgu-
darne. Här till kom och köpmännens atrighet, och
bedräglighet samt en biskops hämod, som, må-
tande en dag en japanskt rådshefte, ej wille
stå ur sin norimon och betygga honom sin

*) Kämpfer, 11: 61.

myndnad. Twertemot kejsarens uttryckliga förbud, uppbyggde spanska Fransiskanerne en kyrka i Miako, och predikode på selskwa gatorna. Mer och mer förtrykte och ständigt mera tilltagande, wände sig Portugisierne till sin konung, för att begära skepp och krigsfolk, i allsyn att förändra styrelsen. Holländarne funno detta bref på ett utanför Goda Hoppssuden erdfardt skepp, och lemnade det till japanska regeringen. Då grepos alla Portugiser och affördes till Makao: alla christne skulle fastas i det allmänna fångellet. De dåpne i landstapel Arima, ett antal af 40,000, bemäktigade sig en befäst ort och kejsaren lät med 80,000 man belägra och beskjuta dem med kanoner, som han lånt af Holländarne. Men de förtrivlade kunde endast öfverwinna af hungern; de gjorde ett förwislade utfall och försworade sig till sista man. Detta skedde år 1638, och tolf år derefter sanns ingen Christen mer i Japan.

Från denna tid, då Holländarne på ett så nedrigt sätt köpte sig kejsarens höfvers gynnelse, har detta drifte varit späradt för alla andra Européer. Redan år 1611 hade de erhållit ett frihetsbref, Kristwet med de behöfligaste, som endast brukas för de mest gynnade gynnlingar. De hade sitt nedertag i Firando, och rättighet att öfwer hela Miket sälja sina waror. Denna gyllne tid räckte dock ej längre än till år 1641, då Holländarne öfvermodadt fångo befällning, att flytta till den lilla holmen Desjima, som utgör en försäd till Nagasacki. Orsaken till denna öndåd war, att de byggt et faktori, som ej allena war högre än de öfriga husen i staden, utan äfwen oförstigtigwis derpå utlata årtalet efter christna tideräkningen. Holländarne utbårdade detta slag med slafwisk underkasthet; deras winst ökade sig snart genom kejs-

sarens tillåtelse att förbyta det silfwer *) de erhöles för sina waror i koppar, hwilket sålde i Indien, gaf dem en winst af 90 proc, i stället för 4. Men äfwen denna kopparålder upphörde 1687, då ett kejsareligt påbud förefref, att alla af Främlingarne infleppade waror skulle taxeras till ett wisst pris och hela deras handel bestämmas till en wis årlig summa af 300,000 täl: I detta sticket har den europiska handeln i mer än hundra år fortfarit i Japan, och Holländarne hafwa, för guldets recess, haft den lägheten att låta all slags sårdomskelse, att öfstrå från alla ytre tecken af christendom, att årtigen i republikens namn förklara kejsaren deras underdånighet, liksom riks-wasallerne i tusen-mattors-falen i Jodo på händer och fötter krypa fram till kejsarens fötter och bakåtgå tillbaka, att, under hela den tid de tillbringa i Japan, se sig bewakade som fångar, krutet och wapnen borttagna ifrån skepp, och sig selskwa handterade med all den stränghet och skräkt, som en misstänksam och höglärdig nation kunnat påsinna. Sedermest hafwa Dönsarne försökt att öppna en handelsförbindelse med detta rike, och affände i denna affärsat är en beskickning, som kom på de skepp hwilka af Krusenstern fördes på en uppdrätsresa kring jorden. Men den blef afwifad och kom ej längre än till Nagasacki.

Då således en wångårig förbindelse ägerum mellan Japan och Europa, skulle man lätt tro, att detta rike öfdeles icke borde wara så obekant. Men det motsatta förhållandet har, såsom wi redan nämt, twertom ägt rum. De äldre sjöfarande i öfstran af den nya Tiden sökte, liksom Phoenicierna, att

*) Under denna period utfördes för 6 mill. gulden, hwaraf endast silfret utgjorde 4.

för den öfriga werlden undandössa sina upp-
täckter, för att undwika all handels-täflan
med andra nationer. Mellertid har man dock
af någre portugisiska och spanska missionärer
ärsfulliga underrettelser, hwilka likwäl mest be-
träffa religionens tillstånd på dessa öar. Hol-
ländarne äro, den mest egoistiska, förtryckande
och illiberala bland alla nationer, som någonsin
warit i besittning af werldshandeln, hoswa der-
emot under hela perioden af sin gemenskap med
berta land, knapt gjort ett enda steg till utwid-
gandet af den geographiska kannedomen derom.
Vi nämna här de wigtigaste af hithörande
skrifter från denna äldre period:

*Cartas que los Padres y Hermanos
de la Compania de Jesu, que andan en
los reynos de Japon, escriyeron a los de
misma Compania: en los quales se da no-
tizia de los varios costumbres y idolatria
de aquella gentilidad, y menta del princi-
pio y successo y bondad de los christia-
nos de aquellas partes.* Alcalá, 1575. 8.

*Lettere del Giappone dell' anno 1577,
scritte dalli Padri della compagnia di Jesu.
Napoli, 1580. 8.*

*Jerome d'Angelis histoire de ce qui
s'est passé aux Royaumes de la Chine et
du Japon, tirée des lettres écrites en
1619—1621. Traduit de l'Italien par P.
Morim. à Paris.*

*Brevis Japoniae insulae descriptio et
rerum quarundam a Patrib. Soc. Jes. ge-
starum succincta narratio. Coloniae, 1576. 8.*

*Relation aus Japan, was sich darinnen
1606 Denkwürdiges zugegetragen. Ausburg,
1611. 4.*

*Nouvelle histoire du Japon, divisée en
cinq livres, traduit de l'espagnol de Louis
P. Guerya. Paris, 1618. Spanska origi-
nalet är gånstka sällsynt.*

*Bernardi Vareonii descriptio regni Ja-
poniae. Amsterdam, 1629. 8.*

*Atlas Japonensis, being remarkables
Addresses, by way of Embassy, from
the East-India company of the United
Provinces to the Emperor of Japon, con-
taining a description of their several ter-
ritories, cities, temples and fortresses;
their religions, laws and customs; their
prodigious wealth, and gorgeous habits;
the natur of their soil, plants, beart, hills,
rivers and fountains, with the character of
the ancients and modern Japonenses: col-
lected out of their several writting and
journals by Arnoldus Montanus: engli-
shed and adorned with severel sculpturs
by John Ogiby. Lond. 1670. Fol.*

Denno engelska Upploga öfwer öfssar hol-
ländska originalet, som utkom i Amsterdam år
1669, i fol.

För alle det wäsentliga, som werlden wet
om detta besynnerliga örike, har den egent-
ligen att tacka trenne icke-Holländare.
Den första är den tyska Läkaren Kämpfer,
hvars werk har följande titel:

*Engelbrecht Kämpfers Geschichte
und Beschreibung von Japan, herausgege-
ben v. C. R. W. Dohm Lemgo, 1776—79.
2 Theile. 4to. Engelska upplagan af Scheu-
cher, London 1728, II. Voll, in fol. Niljer sig
något från den 1758a.*

Nämnde werk hörer till de bästa beskri-
ningar, som blifwit utgifna om ett land af
en främling, som der ej warit infödd. Hans
arbete lödes begärligt i Japan af alla som
först europeiska språk, och Japonarne tillstod,
att de af hans werk sjelfwe bäst lära kända
sitt fädernesland. — Den andre är Jesuiten
Charlevoix, hwilken i sin

Histoire du Japon, où l'on trouve tout

ce qu'on peut apprendre de la nature et des productions du pays, du caractère et des coutumes de ses habitans, du gouvernement et du commerce, des révolutions arrivées dans l'empire et la religion, et l'examen de tous les auteurs qui ont écrit sur le même sujet par *le P. Charlevoix*, Jésuite: ouvrage enrichi de cartes, plans et figures. Paris, 1754. VI. Voll. 12. hopsamlat så wäl nyare som äldre under rättelser; med alle sitt bewärdande att tabla Kämpfer och hos honom upptäcka fel, hor han genom sitt arbete endast öfkar det skrönlige, som werlden länge burit för denne skarpsigte Resfande. — Den tredje, som utwidgar Europeernes kunskap om denna insularstat, är wår berömda landåman, Profesorn och Commendören *Thunberg*. Originalupplagan har följande titel:

Reisa uti Europa, Asia, Africa, förättad i åren 1770—1779, af *C. P. Thunberg*. Upsala, 1788—1793, 4 Bd. 8; öfversatt på fransyska med anmärkn. af *Langlès*; Paris 1796, II Voll. 4:o; — på tyska af *Groskurd*, Berlin, 1792, 2 Bd. 8:o, samt i utdrag af *Sprengel*, med anmärkn. af *J. N. Foester* Berlin, 1792, 8:o. — Man träffar i den del af detta werk, som angår Japan, om desse öboar äfkilliga intressanta underrättelser, hvilka af *Kämpfer* blifwit förbisgagna, så att denna Resa, så wida den rörer Japan, utgör ett nödwändigt supplementærwerk till — och fortsättning af den förjenta tyfka Resandens födore werk. Synnerhet äro *Thunbergs* botaniska underrättelser mera rikhaltiga än man kan wänta af hans föregångare, ehuruwäl *Kämpfer*, äfwen i detta hans sende, geet långt framom sin tid.

J. Kausensterns Resa kring Jorden träffar man jemwäl äfkilliga underrättelser, som

oftad all deras förtjenst dock i hufwudsaken söga utwidga den äldre kunskapen om dessa länder, med undantag af några nautiska; astronomiska och topographiska notiser. — Widore läser man i *Schummels Welt-Statistik* några bithörande flyktiga anmärkingar, meddelade af en wis *Titsingh*, hwilken flera år uppehållit sig i Japan. — Sluteligen bår härill läggas twenne afhandlingar, som läsas i *Allg. Geograph. Ephemeriden*: 1) *Ueber die Kunde von Japan von Dr. Schneegass*, Bd. XVII: 3; samt 2) *Ueber die früheren Reisen der Russen nach Japan i Storchs* tidsskrift: *Russland unter Alexander I*, 2:n Bandes 6:te Lief. och i *Allg. Geogr. Eph. XVII. 163*.

Efter denna öfversigt af de i Europa kända källor till kännedomen om kessardömet Japan, begifwer *N. c.* sig till förewarande bok.

Och dessa äro nu ungefär alla de underrättelser man äger om detta märkwardiga örike. Swarje underrättelse om en stat, som ända härinläs så förmått döfja sig för de lifas så wergirige som rofshne Europeerne, måste således påräkna all uppmärksamhet. Wärlertid lofwar denna boks titel ingen resebeskrifning: och den är det ej heller. Swarken geographen, häfdatecknaren, statistikern eller den naturkunnige träffar här en enda ny uppgift. Deremot lär man här känna Japanska nationens karakteren på en helt ny sida. Sådane, som man förut kände dessa öboar, äro de i sin handel mera ärlige och upprigtige än Chineserne, men bidragne känna de ingen gräns för häanden; ostadig och till sitt lynne orolig är dock nationens statskonst deruti öf Europeernes, att man här oryggligt förblifwer wid engång fattade grundsatser och engång gifna löften. Med mera mod och behjertighet än Chinesen förenar Japanern en lika

stark sådernes landskänsla och tillika samma dånliga högmood. Detta hindrar honom dock icke, att willigt taga undervisning af främmande: flera af de förnämsta embetsmännen läsa gerna holländska böcker. Förskriftligt wisar han sig mera listig, öppen och sållkoplig än hans öfriga mongoliska stamsvandrer: den öfwerdrifna verksamhet, hvilken han i alla politiska och merkantila förhållanden med främmlingar iaktager, dertill har deras eget dåliga uppdrande gifwit anledning. Wällysten har på dessa dar lånat lagarnas och religionens beskydd: den rike Chinesen, under sven att handla, reser öfwer hafwet, för att här njuta nöjen, som i hans eget sådernesland äro förbjudna och wanhederliga.

I hwad mån denna tassa öfwerensstämmar med de Japanare, hvilka wi i denna skrifi lära känna, derom skall läsaren själf dömma genom nedanstående utdrag.

Capiten Golownin hade år 1811 erhållit befallning att undersöka de södra Kuriliska och Schantariska öarne. — 5 eller 6 år förut hade twenne Ryska Öfjmanter egenmäktigt gjort öfwerwäld på flera dar, och för att hämnas detta, narrade Japanarne den godtrogne Capitenen in i en fåstning, bundo honom samt 6 andra af hans följe „med råg på ett sinnrikt men grovt sätt, som likwäl uttryckligen i de japaniska lagorna är föreskrifwet“ och förde dem sålunda 1020 werst till fots till Chakodade. Förskriftligt gafs dem tillräcklig löda och dryck; ja, Japanernes mensklighet stäckte sig till och med så långt, att äfästliga personer med qwisar från dem undanpogade mygg och flugor, att de blefwo burna öfwer de minsta watterpuskar; att wid köld och regn bomulls nattrockor kostades öfwer deras kläder; att waken sjellwilligt utwerkade sig tillstånd, att traktera dem, och då kom mid win,

konstycker, frukter o d. „Efter ritningar eller något skrifwet woro Japanarne ganska lysne och fångarne kunde ej fullskrifwa nog många folksådrar med ryska wisor; men blefwo der till aldrig iwingade.“ Ankomne till Chakodade infördes Rysarne i ett stort mörkt lida, der, hwaruit woro burat af tjocka bjelkar, och der blefwo de inspärade. En läkare war förordnad att seå deras helsa och tre gånger om dagen gafs dem mat. Några dagar derefter fördes de till Suwendren, — under wäntan på hwilken de blefwo undfånade med the och tobak och efter förhöret erhöil hwardera af dem till stänks en sommarnattrock af bomullstygg, äfwen blefwo de trakterade med salt (ris-brännin). Wid förhöret blef naturligtwis första frågan, af hwad skäl de Japaniska byarna blifwit uppbända. Golownin swarade, att skeppet ej war Kronans utan ett köpmansfartyg, des befälhafware hade handlat egenmäktigt och derför blifwit kastad i fångelse. Eburn detta war sanning, kunde dock Japanerne dertill ej sätta någon tro, hwarför han återfördes i fångelse, men behandlades des mera lindrigt, eburn sådan alltid blef alle för mager. „I ett af de följande förhören — hwilka nästan hade utscende af ett wänkopligt samtäl — frågades fångarne, hwarför de i en by hade korttagit wed och ris utan ägarnes tillstånd. Emedan, — swarade de — wi woro i nöd, ej funno en menniska i byn, samt desutom gwarlemnade full betatning. Nu wille Japanarne weta, om det i sådant fall i Europa woro tillåtet att taga. Hod of, yttrade de, där man hellre of hunger, än man råde främmandes egendom.“ — Efter 50 dagars wistande i Chakodade, fördes Rysarne till Maismoi och blefwo här på samma sätt inspärade, förhörd och behandlade. Då de fördes till förhöret och der regnade eller war snöig,

höfso Japanarne paralyser öfwer dem och las de bröder öfwer de smutsiga ställena. Willas get blef, att deras sak skulle hänkjutas till Kejsaren, hwarvid Guverndren förmandte dem att hafwa rådgörelse och att, om de woro ofskoldige, heppas på Gud. Denna och bläck gaf dem, på det de på Nyfla sjelfre kunde uppsätta sitt förswar, för, att sedan af tollarne öfverfäras. Fördrigt lemnades dem mera frihet, de fingo råka tobak, emottaga besök, mat och dryck gaf dem nu i öfwerflöd, i galler för lampor med fiskerian lemnades dem ljus, och om wären fingo de gå omkring på gården, och till och med utanför staden. Mellertid uteblef beständigt utslaget från hufvudstaden, och Ryßerns beslöto att fly. De kröpo alla — med undantag af Widshöfmannen Mube — ur sitt fängelse, men blefwo efter 10 dagars fringirrande på Matsumais snöberg gripna och återförde till råfningsen. Churu commandanten wad sitt lif särt betala om detta försök lyckas, så blef han detta oaktrade ej på dem det minsta förbittrad, ej heller blefwo de af någon straffade eller tillä handtrerade. Dock blef deras fängenskap hårdare, ända till den nye Guverndrens ankomst. Antligen blef deras frihet dem förkunnad, och „Öfwerste Presten fick på sin enträgna begäran tillstånd att i fem dagar bedja i sitt tempel för deras återkomst.“

Detta är det hufvudsakligaste, som man inhämtar af den af Korzebue författade Inledning (sid. 1—9), ofta afbruten af författarens utrop öfwer Japanarnes ädelmod. Den följande berättelsen innehåller utdeltig underrättelse om de swärigheter, som mötte Capitänen Mikord, hwilken efter Golownin antog befälet på krigsslupen, innan det lyckades honom att utverka denna befrielse.

Så snart denne hade mötte att hans för-

man genom swel war fångad, började han beskjuta staden, dock utan framgång, emedan den är sjösidan war omgifwen med en jordvall. Japanarne beswarade Ryßarnes eld äfwen med skjutning, dock med lika litetwärdan. Då skeppsbesättningen, som endast bestod af 51 man, war för swag att wäga landstiga och med wäld befria sina kamrater, beslöto officerrarne att segla tillbaka till Ochoz, och berifrån afwakta Kejsaringens befallning, sedan de förut wid en by landsat de fångnes linne, knäpvar och böcker, hwilket allt riktigt till dem framlemnades. Efter 16 dagars resa dit anländ, begaf sig Mikord till Jekuz, hwarifrån han wärdare samma vinter sjelf ämnade sig ända till Petereburg och dertifrån tillbaka åter till Kamtschatka före wären. Dersöre gaf han sig ej tid att i Jekuz, dit han ankom i slutet af Sept., afwakta flöddret, utan wäste ridande tillryggolägga hela sträckan af 3000 Werst, ända fram till Jekuz, hwartill dock endast 56 dagar ärgingo. Fördrigt är höfwdagen emellan dessa båda städer ganska farlig, ty den består nästan endast af sotstigar längs stränderna af Lena, ofta berädda af en hal is, wärdlig för de ofskodda hästarna. Guverndren i Jekuz hade redan till höfmet affickat Mikords till honom från Ochoz sända berättelse, och öfwertalade nu wär Resande att här afwakta Kejsarens befallning. Men de då warande krigsöroligheterna gjorde, att intet annat beslut fattades, än att Japanarn Leonfaimo fördes till Jekuz och Mikord fick befallning att föra honom till Ochoz. Dertifrån skulle han åter löpa ut, fullborda den undersökning hwartill skeppet war bestämde, och tillika utforska om han kunde verka något för sina kamrater. Återresan i beqwäma wintertid på den glatta Lena till Jekuz synes nu blott wara en lustfart. Wid slutet af

Mar's hade invånarne ej ännu byt bytt de is-
 stocken, hvilka tjena dem till sönsterrutor,
 mot mariensgläs, hwilket annars sker wid
 råwäder. Wägen till Ochozj war så betäckt
 af snö, att man ej till häst kunde framkom-
 ma. Mikord satte sig alltså på benen, hwil-
 ka hon fann bekvämare till ridning än hästar,
 „ty renen har ett jemt löpp, stöter alldeles
 icke, och är så tam, att den, om man säller,
 står liksom fastfäst på stället.“ (I våra
 Lappmarker klagas deremot öfwer dessa djurs
 öfswerwinnetliga öfyrighet).

Den 22 Juli 1812 utlopp fartyget från
 Ochozj och ankom först d. 28 Aug. till
 Kunashir: — så hette den lilla stad, der be-
 drageriet blifwit födsfwade. Der war onlagdt
 ett nytt batteri af 14 kanoner af 2 rader
 öfwer hwarandra, och hela Nybygget låg kort
 fjärdt bakom upphängda randiga tyg. Nu
 fickades i land en Japanare, som genom skepps-
 brott blifwit kastad på kusten af Kamischarka,
 med ett bref, hwaruti man begärde Golow-
 nins och de öfrige fångarnes befrielse, mot
 willkor, att i utwexling gifwa 5 andra, som
 hafte ett lika öde. Men derpå kom hwarcken
 swar eller bressfware tillbaka. Treer affändes
 ett nytt memorial, men budbäraren drefs åter
 tillbaka på skeppet. Efter flera försök att forta
 ma i underhandling med öboarne, wille änt-
 ligen Nybyggets Besälhafwore tillåta att Ny-
 ska Capiteinen kunde komma in i staden till
 ett samtal. Men dertill war Mikord allsde
 förfärlig; i stället fickade han Leonaimo, som
 återkom med swaret: „Nybarne äro döda.“
 Men Mikord wille äga det skriftligen, och då
 denne för andra gången affärdades, återkom
 han ej widare. I pågsum osäkerhet em sina
 landsmäns öde, lät Capiteinen uppbriaga ett
 japaniskt fartyg, hvars ägare hette Takarai-
 Kachi, och hade rang af Sindo su a mot sch,

d. ä. besälhafwore och ägare öfwer många
 skepp. Han kom med sitt skepp från ön Juru-
 rupa och ämnade sig till hamnen Chakodade
 på ön Matsmai. Hans last bestod af torkad
 fisk. Af honom erhöles den underrättelse, att
 Capten Wühr och fem Nybar besunne sig i
 staden Matsmai, men om Golownin ägde han
 allsingen upplysning att meddela.

Denna berättelse war i alla fall allsde
 fridig med Leonaimos, för att helt och hållet
 kunna trösta Nybarne, men för att nogare
 af honom utforska sammanhanget, onyddes
 han att ärfölja skeppet till Kamischarka. De
 fyra öfriga Japanarne, som derifrån medföljt,
 återändes hederligt utrustade, men af det upps-
 bringade skeppet togos fyra man till Takarai's
 uppafning. Alla rållade om den tycken att
 så ärfölja sin hushonde, och trängde sig kring
 honom gråtandes. Hos honom togde äfwen
 en japanisk flicka sitt affwärd. Hennes byr-
 na swala ansigte hade regelbundna drag, en
 liten mua med swarta lakorade glösfarnde tån-
 der; ögonbrynen, smala, swarta, och liksom
 dragna med en pensel, besfuggade ett par el-
 diga, ej för djupt liggande ögon af samma färg.
 Det swarta håret war uppbundet som en Tur-
 ban, utan annan prydnad än några små stö-
 padskammar. Hon war af medelmättig stor-
 lek, fint och wäl wäxt. Hennes klädnad be-
 stod af sex siden, fint wattrade, wida rockar
 lika våra nattrockar; hwarje af dem war med
 ett såfvelde bånd bunden långt ned på lissvet,
 derifrån ända ned, wore de hårdt ätdragna. De
 wore alla af olika färg och den öfwersta swart.
 Hennes tal war släpande, hennes röst swag.
 Allt detta, förenadt med en uttrycksfull fyr-
 siognomie, gjorde ett angenämt intryck; hon
 kunde wara wid på 18 år gammal. Wi
 trakterode henne med godt thé och pepparkas-
 kor. Hon åt och drack med behag. Då hon

tog affsed gifwo wi henne några skänker, hwar med hon santes ganfka nöjd. Jag bad wår Dyfka onfsamma henne. Då Japaniskan märkte hennes afffekt, kom hon emot henne och kyfste henne frattande. Då hon såg ett Dyfke fruntimmers hwita anletsfärg, for hon med händerna öfwer det ansigte, liksom misfäkte hen smink, och ropade ofta jooy, jooy (bra); men då hon såg sitt eget bruna ansigte i en spegel, suckade hon: warii, warii (ej bra)!

Sedan Takatōi-Kachi, på Nikords begäran, underrättat Guverneren om orsaken till hans tillfångatagande, afseglade Skeppen d. 11 Sept. och fingo d. 22 samma månad spetsarne af den utbrända vulkanen på Kamtschaka åter i sigte. Under wåaen erfor Nikord att Solowmin, hwilken den fångne Japanaren blott kände under namn af Chovortin, också wore i Matsmai. Leonfaimo hade han aldrig hört talas om, och försäkrade att ingen köpman med det namnet sunnes i Jurupa. Men då han hörde hans andra namn Choroosia, berättade han, att ej war någon Osagodo (öfwerhuswud för Kytilerna) hwartide han i Dyfmland utgifwit sig, utan en fattig Danta (suppsyningsman öfwer skifhandeln), allt med dottern af en liden Kurit. Widare berättade han, att lagarna förbjuda hwar och en Japanare, som wistats utomlands mer än ett år sedan sitt fädernesland, att wid det återkomst begifwa sig till sina familjer, utan blifwa de skickade till Jeddo, der de mestadels måste tillbringa hela sin återstående lefwtid. — I nejden af hamnen Dete r. Paul moro bergen fördräcka, men våderna gröna och wädret temligen warmt. Japanaren berättade, att hon ofta wid denna årstid i Ju-

rupa och Urupa funnit stränderna öfwerdragna med snö och källden mera sträng.

Wid ankomsten till staden blef Takatōi mycket bedröfwad, emedan han fruktade att der blifwa inspärrad på samma sätt som Nyforne hos hans landsmän; men blef icke litet glad, då han till och med fick behö samma rum som Nikord. Förnöjd öfwer det wånliga bemötande han erfor, försäkrade han att alla inwånare i Kessardömet önskade en handels förbindelse med Nyforne, och att, då man erforit att den Dyfka beskickningen (på de Skepp, som fördes af Krusenstern) blifwit afwisad från Nagasacki, hade hela Japan knorrat öfwer regerinaen.

D 23 Maj lopp Nikord åter ut och ankom efter 20 dagars segling till reddan af Kunaschir, hwilken Nyforne kallade Vedergertets Bay. Nybygget war liksom förut behängdt med rondigt tyg. Twå af de japanska matrosarne skickades i land, och Takatōi hotades, att om dessa ej inom tre dagar återkomme med svar, så skulle han blifwa förd till Ochoz, hwarpå han med någon betta förklarade, att detta ej stode i Nyfornes makt. Han tillstod sedermera, att hans afsigt warit att döda Nikord, i fall han qwarhållit honom som fånge, ry Japaniska national-äran tillåter ej att en man af stånd lefwer som fånga i ett främmande land (till Kamtschaka hade han åter medföljt friviligt), och sedan han tillfredsställe sin hämd, skulle han flutit upp baken på sig sjelf: sedan hade han lagt sin hårpiska i en låda för att afflicta den till sina slägtningar, såsom ett bevis, att han döde med ära. I sådant fall begrafwes håret med samma ceremonier, som man skulle hafwa bewisat sjelfwa lifket. (Stutet följer.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 49.

Lördagen den 5 Decembris

1818.

R e c e n s i o n e r :

Berättelse om en Resa till Japaniske Rik-
sterne åren 1812 och 1813 af Kapitenen
wid Kejs. Ryfska Flottan Mikord, och om
dess underhandlingar med Japanerna. Utdr.
på afdernåd. Utsålln. i St. Petersburg
1816. Översatt från Ryfskan på Tyska
af Kejs. Ryfska Statsrådet och Ridd. N.
v. Kotzebue, och derifrån på Swens-
ska af N. D. Åbo, Grenzel och Son,
1818. 150 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 48.)

Dagen derefter (den 24 Maj) for
Mikord i land med den sörsonade Fregat-
höfdingen. De måtte marroörne, som ta-
lat med Guvernören och af honom erhållit
en låda med papper från höfdingen i Mats-
mai; men Tokotai tog den, för att lemna den
 tillbaka åt Befälhafwaren och sedan några dag
sist återbära den; — „förmodligen — gifvar
Tyske Övers. — emedan det skulle förråda
brist på aftning emot N., om en blot

matros till honom öfverlemnade papperen.”
Brefbäraren kom riktigt åter: meddelade uns-
derrättelser om Dessa fångarne, samt en offici-
ciel skrifwelse från Guvern. i Matsmai till
Befälhafw. i Kunoschir. Capiten förband sig
då att segla rakt till Chakodabe, em man ens-
dast lemnade honom två Japanare, medelst
hvilka han der kunde knyta den första föra
bindelsen. Derom måste Guvern. i Mats-
mai rådfrågas. Under tiden berättade Takatai,
som fördrigt på allt sätt bewisade sin erkän-
sla mot sina wänner, att Befälhafw. i Ku-
noschir verkligen sagt för Leonsaimo, att Gos-
lowrin och hans kamrater woro döda, på det
de skulle angripa Nybyggat, emedan „han
brann af begär att få måla sig med Nybar-
ne. Hela garnisonen, öfwer 300 man, hade
swurit, att endast dö med wapen i hand. De
begjoro sig derför lefwande öfver kredsbrok,
i det att hwar och en skär af sin härpiska. Alla
dessa härpiskor lades i en kista, hwar för sig
i-mecklad i ett papper, hwar på stod ägarens
namn. Denna kista skulle wid första råelse
från Dessa skippat, till Matsmai.”

Takatai medförde också ett bref från Golownin i ett par rader, hwaruti han underrättades om sin och sina söfjeslagares wälmåga. Sjelf hade denna höfdina erhållit en icke mindre glädjande skrifwelse från sin son, hwaruti berättades att denne warit betrodligt i handeln under fäderns frånvaro, och hwad som mer mera må skämdigt, att Takatai's maka gjort ett löfte, att som pelgrim genomwandra hela Japan och besöka de namnkunnigaste helgon; att en hans wän, en rik man, hade, så snart han fått weta Takatai's bortförande, utdelat hela sin förmögenhet bland de fattige och blifwit eremit i afsläpse bergstrocker. Hans öfriga wänner hade anställt tackägelsefester flera dagar i rad i äfswiliga tempel, för hans lyckliga återkomst; hin wore ett allmänt talämne i Japan m. m. Sätet hwarpå detta bref blifwit honom öfwerlemnadt sörisenar också att anföras. Efter Japaniska lagarna är det ej tillåtit en som warit i främmande land, att med någon underhållna förbindelser; derför låt Befälhafv. falla honom, liksom wille han blott gifwa honom Golownins bref, för att öfwerlemnas till skeppet; utan att tasla ett ord om brefsret från Kachi's son, sållde han der liksom af en händelse ur fickan, och bortwände ryggen. Den kloke Kachi förfstod honom, upptog popperet och stoppade det hastigt i fickan.

Äntligen kommer från Matsmai ett präktigt skepp och på det Guverndrens förste Råd. Han sticker (de Japaniska lagarna tillåto ej ett personligt sammanträde) till skeppet ett wärdligt bref och förslag till en förlikningsakt. Ryfarna skulle 1) skrifligen förklara, att den Ryfka Löjtnanten mot Regeringens wettskap och wilja begär olagligheter på de ludna Kurilenas dar och på Saghalien; 2) hwad han derifrån borttröfwat af hets och andra waror,

som förskämmas, derpå gjorde Japaniska Regeringen inga anspråk, men deremot skulle genast återlemnas alla röfwade harnisk, pilar, gewär och några kanoner; men funnos de ej mer i Ochozk, skulle Befälhafworn der afsläwa ett skriftligt bewis; 3) och med dessa betyg skulle Ryfka krigsskeppet samma år insinna sig i Chakodade. Årskå hifwade Ryfarne åter segel, d. 29 Juli, kommo efter 15 dagars ressa till Ochozk, och aingo åter d. 11 Aug. ombord, med de begärda popperen, men ankommo först d. 28 Sept. till Chakodade, der alle so'ket wille tränga sig på skeppet, så att Japaniska waktten, utan afseende på kön, fick tillfälle att nyrtja sino swär, i bälter hängande jernkåpor. Takatai, hwilken af Guverndren blifwit utskedd till underhandlare, emottog nu de officiella betygen, men Riford förkunnade, att han ägde en särskild skrifwelse från Hans Excellence, Hr Guverndren i Setuzk till Hans Exc. Hr Guvern. of Witsmot, hwilken han dock blott personligen kunde öfwerlemnna antingen åt höfdingen sjelf eller åt någon högre, deritil särskildt utskedd embetsman. Förgäfwes entwisades Takatai att äfwen så denna skrifwelse hwars framlemnande skulle förskäffa honom stor ära; men seende sitt bemöjande fruktidsi, bad han sin ruska wän förlåta denna oestertänksamma begäran. Dagen derefter berättade han, att Betygen sunnits tillfredsställande; men om sätet att öfwerlemnna dem, uppstod en ny underhandling. Ögern wille Japanarne tillåta Ryfarnes, att behålla musketterna: de hade redan, tyckte de, wisat dem nog ära, derigenom att de tillåtit deras bemöjnade skepp komma i inre hamnen, utan att borttoga frutet. Men sedan dessa punkter woro på ömse sidor nöjsaktigt reglerade, gick äntligen företrädet för sig. Derwid woro äfwen Japaniska Academier tillgå-

des, för att anställa observationer öfver Nyska krigsflottan och samla några europeiska kunskaper. Farkosten, behängd med många slags flaggor, roddes af 16 urvalde Jwarrare, till större delen rika köpmän. Vid Ambassadrens ankomst uppsteg waken, som satt på knä och saluterade; derefter påsatte han sina låderstrumpor (så måste Korona kallas, emedan Mikord ansåg det lita oanständigt att gå in i strumporna, som Japanarne att wisa sig i rum med slöflar), och inträdde i audienssalen, upplyd af embermäns i krigsuniform med två sablar. Ambassadren gick tre steg fram emot de båda högsta, som suro bredwid hwarandra på knäna, bugade sig och satte sig på sin plats. En högridlig lyfnad rådde i rummet. Mikord bröt den, och efter några wärlade höfligheter, "talade jag (såger han) om det medförda brefwet från Guverndren af Fukuze, hwilket framträdtes åt mig, i en med purpursfärgadt kläde öfwerdragen läda, af Herr Saweliew, som war med mig. Jag tog det, uppläste högt adressen och gaf det åter till Saweliew, hwilken öfwerlemnade det, tillika med lädan, åt Tolken, som lystrade det öfwer sitt huswud och sedan öfwerlemnade det åt den yngre höge Embetsmannen. Denne lystrade det till sitt bröst och gaf det till den äldre, hwilken förklarade, att han genast wille öfwerlemla det åt O.Bunjo. Tiden till swarets uppsättande, skulle råta sig efter sokens wigt. De skänker som Saweliew oflemnade åt Tolken, ställdes endast framför Embetsmännen. Båda anhöllo att jag måtte hålla tillgodo en liten anredning, stodo upp, bugade sig för mig, gingo bort och medtog skänkerne. Hårpå bad og Tolken Murakami-Tesse, muntert och wänskapsfullt wara wäkomne, nämnde mig wid mitt Nyska namn och sade: "Gud ske lof! nu

kan jag dricka Er lycka till ett godt slut. Kapitän Golownin och de därtill skola nu snart komma till Er på flotten. Det är endast våra lagar som hindra Er att redan nu tala wid hwarandra. Men alla äro friska." Afwen Academici bussade og lycka, och wäde redelige Takatai-Kachi, som under ceremonien hade stått wid ändan af salen, kom öfwen fram. Wi trakterades på lakerade kättil med thé och alshanda öfsaker. Mig utmärkte man derigenom, att en Embetsman af lägre klossen stod bredwid mig, hwilken emottog och öfwerlemnade allt som war ännadt åt mig. Efter två timmar togo wi afsked och foro med Kachi åter ombord. Jag hade ibland annat uppdragit min äldste Officerare, Löjtnanten Filatow, att, så snart wi sköto från land, utsira hela flotten med flaggor, (en så kallad flaggillumination) men att icke skjuta, hwilket, som jag kände, alldeles icke behagar Japanerna; ty de falla det en sällsam wana af Européerne, att genom kanonskott, hwilka äro bestående att döda, hedra någon. (Lika wäl saluterar öfwen hos dem deras Furste af Sindoist, med kanonsalwor, så ofta han reser ut sitt Furstendöme)."

På tredje dagen tillköt Mikord, att på stranden besöka sin wän Golownin. Han war klädd i präktiga gula kläder, skurna efter europeiskt bruk. På dagar derefter utleswererades han och de öfrige fångarna; de hade i Japan tillbragt 2 år och 3 månader. Man skänkte Nyskane utom watten och wed, 1000 stora rårickor, 50 kistor grön, 30 kistor salt, fisk, grönsaker och hwarshanda andra födoämnen, men Japanarne wägrade att hwilka emottoga någonring, utom några småsaker. Afskedet war å ömse sidor hjertligt, i synnerhet från den hederlige Takatai Kachi, hwilken man föröfwes wille påruga skänker af

wärde, för honom onyttiga, då Regeringen från sina undersåtare alltid börte öfver fördringar, som gifwas dem af utlänningar. Den 10 Oct. lade Skeppet Diana ut från Japans Kå hamnen och ankom d. 10 Nov. till Pietro Paulowf, der Golownin utdelade belöningar så wäl åt sina olycksföljeflagare, som sina befräddare. Endast Mäde njöt ej denna lycka: plågad af minnet af sitt brott, slutade han själf sitt lif. Beskaffenheten af detta brott, erfär läsaren af den berättelse, som under namn af Golownin's *Denkwärdigkeiten* innehåller skildringen af hans öden under fångenskapen; en Skrift, som Rec. önskar äfwen måtte snart öfversättas åt svenska allmänheten.

Sådan war nu utgången af en underhandling, som enligt Nikords förmodan, kan grundläggas en närmare förbindelse emellan två stora, hwarandra främmande Riken. Äfwen om detta hopp ej så hastigt skulle fullbordas, så skall denna Berättelse med tacksamhet mottagas af den så då werlden, hwilken, i många fall, nu måtte råta sina omödmomen om en nation, hwilken man hittills endast afmålat som håmlösten, grym och elak. En närmare bekantskap skall wisa, om det här finnes många Sakatai-Rachi's, och om det misstänks samma lynne, hwilken äfwen efter denna Berättelse skäpar national-charakteren, ej mera tillhöde den despotiska Regeringen, än själfwa folket. — Föröfrigt har Rec. här sammanträngt det intressantaste af handelserne under denna beskickning, äfwen som förgäfligt upptagit all, som i mer eller mindre mån sprider något ljust öfwer Japanarnes seder och folklynnor. — Slutligen torde det föresälla mängen läsa äfwen så underligt som för Rec. att den läsele Nikord ej begagnat sitt långwariga och förtroliga umgänge med Sakatai-Rachi, en man

som syntes lifas gerna emottaga som gifwa upplysning, för att inhämta några underrättelser om ett land, som oaktrade en Kämpers och Thunbergs modda, dock äger mycket, som länge skall vara Europeernes wertgirighet. Kansända är denna berättelse dock en EmbetsRapport, i hwilken han ej funnit tienstligt att införa andra omständigheter, äfwen om han kände dem, än dem som stodo i närmaste sammanhang med hans underhandling.

Betraktelser öfwer de år 1818 i Stockholm för Allmänheten exponerade Konstitutions, samt några deraf förantledda reflexioner öfwer H. H. Landstämmande nordiska Konst och wärk Mythologis omöndbarhet såsom grund för en sådan. Stockholm, Cederborgska Tryckeriet 1818, 13 sid. 40.

Det är verkligen en glad och öfverraskande syn för hwarje wän af det sedw. att inom loppet af samma sommar se twenne Expositioner utaf den bildande Konstens allier; den ena framvisande 168 och den andra 234 skildra artiklar. Wärdeligen förminskas den stora rikedommen af de senare eller den skaldade Östgötiska Förbundets Exposition derigenom, att flere af de Artiklar woro Konstitutions, den allmänheten redan för några år sedan ser på Kal. Konstakademien exponerade, men det ändamålsentliga och lärrika i förtaget minskas dock ingalunda genom denna omräkning. Twertom måste det wara ett så mycket mera fruktbara medel till Konstens uppföring och utveckling, att ett fulländadt stycke å nyo framställas till nyt skåp för Konstfästaren och ny granskning för

Kännaren. Detta företag, att till förenad bedömning, allmänligen utställa sina redan engång med bifall frönda produktioner, talas lika mycket för det rena konstitet hos Konstnärerna som det hedrar allmänhetens smak — hvilken således icke mera tyckes vara endast nyhetens vetelse — att detta senare wann en så stor uppmärksamhet. Denna uppenbarade sig icke ensamt genom det anseelige antal åskådare, som dageligen infann sig i de rymliga och väl inrättade Expositionsrummen, utan ännu mera genom de flera stridskrifter till hvilka det gifvit anledning. Twenne granskningar i Stockholms Posten; en i dagbladet Anmärkaren: den Skrift, som egentligen är ämne för närvarande granskning och twenne särskilda, af desamma föranledda Brochurer, af hvilka den sista, å följande Ritsakvisan, isynnerhet utmärkte sig genom den i desamma herrskande råa tonen af personlig harm och bristande sönbersinne.

Da Konstmakens framsteg i ett land äro för wiktiga Documenter på den allmänna odelingen, hörde Swensk Literatur Tidning, ämnad att kritiskt följa denna senare på spåren, icke numera än för underlåta, att upptaga några anmärkningar öfwer de twenne märkbara Expositionerna; men förekommen af rostare Granskare, har Tidningens redaction trott, att ändamålet bäst skulle winnas, om här endast föreogs en revision af de i någon offentlig Skrift, öfwer ofwonnämnde ämne, såda omdömen; helst man äfwen derunder hade den fördelen, att tillika ge ett wof af till hvilken höjd konstkritiken hunnit hos wärdt Publicum. Och walet till text för våra betraktelser har fallit på närvarande Skrift, dels derför att denna ensamt yppat anspråk äro bestå för sig sjelft och alljä ensamt blifwit särskild — icke såsom Bihang till något —

såld å Boklädorna; dels derför, att alla senare utgifna Stridskrifter med den nämnda stå i sammanhang. — Dock innan Rec. öfwer går till detta sitt egentliga ämne, urbeder han sig att så anför en anmärkning, hvilken de öfriga afhandlingarne egentligen föranleda.

Det är märkwärdigt att de fleste af dessa Opponentier emot Östfiska Förbundets Exposition och särskildt Företagaren till de båda i Stockholms Posten införda anmärkningarne, gifwa sig till hälften onseende af att tala i den Rgl. Konstakademien namn, och i denna egenkap yttra en högljudd harm öfwer detta företag samt antyda inom Akademien en Schism, i hvilken man liksom will utmärka alla de Konstnärer, de der till denna senare Exposition lemnat några arbeten, såsom deltagande. Har en sådan schism verkligen inträffat, så kan det icke nekas att den är betänklia; ty då höra till den icke allenast de skickligaste yngre Konstnärer: Herrarne Fågelberg, Sandberg och Jehn von Dredo, utan äfwen flere af Akademiens utmärktare äldre Ledamöter: Professorerne von Dredo, Kraft, Linnell, Fahlcrantz, Laureus, Forshell, etc. etc. Hvad som wid ett sådant sakernas stiel är förundranvärdt, är att Akademien icke offentligen underkänt dessa obudna Talsmäns åtgärder. Det låter nu icke tänka sig, att en man, sånd för en såsom suud och ett så sant brinnande Konstit, som Akademiens wärdode Öfwerintendent och de berömda Artister, som utgöra Akademiens och thodera personal*), skulle kunna fölla några

*) Utom Professorerne Bostrom, Westin, Hasselgren — af hwars hand wi ega Altartafeln i Jacobs Kyrka, m. m. — och Svargren, som målar i miniatur, består ju denna af Hof-Intendenterna Piper, Sillen och Sundwall, Restaurateuren af Jacobs Kyrka och upefinnaren af des nya Predil. Stol, Professorerne Eck-

sneda ögnakast, på ett bemödanbe att mång-
faldiga tillfället till konstutställning för Publi-
ken. De weta allt för wäl, att en Artist li-
kast lieret bde kunna tvingas att exponera si-
na arbeten på ett wist rum, som att utestän-
tande behandla blott wisa ämnen. Friheten
härutinnan kan ju ömskipligen tjena till annat
än till fullkommandet af Konsten, och detta
måste man antaga såsom det högsta ögnamär-
ket å båda sidor. Äfwen om wisa yngre
Konstnärer, af obekanta personer, skulle wara
missnöjda med Akademien; om de, öfvergif-
wande en corporation, som tyckes hafwa we-
lat förflyta dem*), bemöda sig att sjelfständ-
digt gå sin egen bana, kan sådant lika lieret
förundra som förbittra kunniga Män, hwil-
ka wäl kånna att sådana uppträden äro gan-
ska wanliga, i synnerhet i Italiens och Eng-
lands Konsthistoria, och hos hwilka alla man
äminstone bde förutsätta de äfgifter, som tol-
kas i Kgl. Engelska KonstAkademiens circu-
laire efter tillståndet af Societeten i Dewers-
street: "Vi skola b möda oss — heter det —
att wisa nationen, hwem som hade orätt, an-
tingen de som skildre sig ifrån oss, eller wi
som beskylas för att dertill hafwa gifwit an-
ledning. Vi skola bemöda oss derom genom
förefarsen att frambringa och framfalla allt
fullkomligare och fullkomligare arbeten." Den-
na tåflan har på de senare åren ansenligen

skett och Grandel, Akademiens Secreterare,
Capitain Gers, Kgl. Architecten Palmroth,
Mæcerne Linnina, Anderson, Hofling, Wer-
ner o. s. w. Och utgår således, alla Heder-
ledamöterna oberäknaede, i alla fall ett gan-
ska respectabelt tribunal.

*) I en utländsk Journal har det berättats, att
Akademien aflagit propositionen att upptaga
Herrn J. von Breda, Fågelsberg och Sand-
berg bland sina ledamöter.

förhöjt glansen af Englands Konstlyfte och de
båda Corporationerna bestå ännu i dag med
ungefär lika anseende. Så nyttig är frihet
och tåflan. — Ut Ledamöterna af vår Konsts
Akademi ej skulle hafwa insett detta, låter icke
de tänka sig.

Det enda som, i fall en sådan schism
werkligen inträffar, wore tillgörandes, är att
undersöka om ej i sjelfwa Akademiens inrät-
ning någon anledning härtil wore att finna.
Ealigt Konsthistoriens vittnesbörd daterar sig
egentligen den punktning, man trott sig röja i
alla de födona Konsterna, just ifrån den tid
då det gamla bruket, att hwarje stor Mästare
omkring sig bildade en Schola, upphörde, och
dessa amphibiska anstalter, warande dels un-
derwisingssinrättningar, dels hedersplatser un-
der namn af Akademier, togo sin början. Wiste
är det äfwen, att om i vår KonstAkademi,
— enligt hwad det i nämwarande skrift, sid.
2 anmärkes — underwising saknas i grun-
derna för Historisk Composition, ElreObicure,
Färgornas Optik, Lustperspectiv, Drapering,
Konsttheori etc. etc. så är skället ju rå-
tagligen gifwet, hwarder de ynglingar, som,
drifna af ett allwarligt nit att fullkomna sig,
estersträfswa en widsträcktare grundlighet, söka
utom Akademien de kunskaper, hwilka icke stå
att winnas inom densamma. Och detta kunn-
na Akademiens ledamöter, såsom sanna Konsts
wänner, ömskipligen misstucka, då det icke ligg-
er hos dem enskildt att stiftelsen ej prestera
mera än den kan prestera.

Det torde dock wara tid att komma till
sjelfwa de betraktelser, hwilka gifwit anled-
ning till det ofwanstående. — Första betrak-
telsen uppehåller sig wid de allmänna åstater-
na af Nordiska Mythologiens användbarhet
för bildande Konst och har kanske det selet,
att wara tillförens så i allmänhet, att då alla

nåddig; inifrånklningar blifwit gjorda, såga af alltfammans äreftår. Falfst är äminstone redan förfsta Satsen: "Hinge woro våra Förfäders myther en gåto för deras efterkommare, eller ansågo Fornforskarna dem som en faldiga sagor, uppsundna af Barbarer eller på sin höjd som förduaklobe minnen af den Wolaiska Heligtonen." Så har dock wist ingen fornforskare ansett dem. Det är märkligt att en man, hwilken med så stora ord omtrålar sin göthifskhet och sitta gamla skandinawiska nit, som wår Auktor, rentas bortglömt eller varit obekant med en Rudbeck's, en Gåransons m. fl. äfgrter, enligt hwilka all wisshet, som sedan u gått öfwer werlden, just legat i dessa nordiska Myther, de der, långat iffrån att wara uppsundna af Barbarer, framståd's såsom produserna af det wisste och det mest odlade folk på Jorden. — Werna inffämmer Nec. i det entusiastiska läst öfwer Hr Lingo, som hans ihärdiga kraft och hans genialisk-patriotiska nit så wäl förtjenar; men Nec. är fullt öfwerlygad om, att Hr Lingo sjelf icke fordrar mera än sträng rådwisa. Det kommer derpå an, om ej wår Auktor, något öfwerfkridit den i följande gränlar: "Men så länge dessa urkunder endast woro historiska skrifter, ägde wi dem blott till hållten; för att tillegna oss dem helt, borde de upphöjs till föremål för Skoldens och Konstnärns behandling. Den dunkelhet, hwart de framträngt till oss, gjorde likwål detta till ett ganska swårt föerag. Dertill fordrades ett snille mäktigt nog att skåda mera i detta chaos, än yrans skifande dilter; dertill fordrades widare en man, beredd att offra krafter, tid och alle, på deras återförening till ett harmoniskt helt. En sådan framträdde lyckligewis i Hr Lingo" etc. — War der då icke

förf. bekant, att ibland Danskarne redan Nibelgaard och Wiedewelt i målning och sculturne fligit onwände dels mythiska dels historiska ämnen ur nordens händer, eller att en svensk stor Mästare, Hörberg, ej allenast på sina sista dagar varit beränt på Eddans poetiska behandling, utan redan på 1780talet komponerat mer än 200 Minningar öfwer scener från Skandinawiens Sagorid; och huru wore ätt detta möjligt, om Hr Lingo snille, såsom det här heter, sid. 1, först förstått att reda detta Chaos? Det är också olyckligt, när blotta wälmeningen herdämmer; ty allt öfwerdrifwit och i wisja fall grundlöst lästägande, har en hel annan effekte än den äpnstade. — Deremot är förf. icke så mild emot Hr Geijer, hwars afhandling, insid i 7:de Jounahäfte, hårdt anfalles. I en snart kommande Recension af detta häfte, torde Nec. så tillfälle att undersöka, om Hr Geijer verkligen uttalar en så afgjord antagonism mot försöket att i bildande Konst onwända nordiska Myther, som man allmänligen påstår. Dermed må nu wara huen det will, men wist är det, att intet påstående låter sig tillbakadriwas genom så flitwa och offteradt lärda anmärkningar, som de här anförda, bland hwilka äspilliga ryktas wisja motläga förf. egen hypotes. Sådan är t. ex. den, genom hwilken man underehtas att de bestånda idealformerna, äro porträtter af det i menniskosjålen inpreglade idealföna, som tillhåde ingen tid och intet folk uteslutande." Men det idealföna är den skåna Konstens högsta syfte. De som stråwa att bilda en sjelfständig nordisk konst, måne söka att i sina produktioner framförallt uttrycka den nordiska nationalindividualiteten. Det idealföna hörer dock icke uteslutande till någon tid eller något folk. Dersöre söka icke

dessa konstnärer under sitt sträfvanne konstens
 högsta mål i sin fulla renhet, utan i det nor-
 difka inskränkning och modifiering. Således
 äro de på en afväg, liksom en hvar den der
 i sitt yrke icke söker det renaste och högsta.
 Nec. wore väl nyfiken att erfara, hvad Förf.
 kunde hafwa att swara på denna, på hans eg-
 na uttranden hvilande, Sorit. — Äfvenså
 skulle det kunna hända, att Förf:s jemförelse
 mellan den endöge Odia och den upphängda
 Juno icke blir ansedd såsom fullt riktig.
 — Odins endöghet är enligt profasiska Ed,
 dan en gifwen väsendelighet, hörande be-
 stämde till uttrycket af hans mythiska cha-
 rakter; men enligt Homér war der blott en
 tillfällig händelse, att Hård af Zeus upp-
 hängdes med en gyllene kedja från spetsen af
 Olympen och hon hängde der blott någon tid.
 Till hennes eporeriska karakter hörde denna
 omständighet alldeles icke. Deremot glömdes
 aldrig någon Artist och fick icke glömma, om
 han wille att man skulle skänka hans konst-
 verk, att hon af Skalderna såt det bestäm-
 da epithetet af *Bowitz*. Hvad åter Vulkan
 angår, så känner Nec. alldeles icke, om han
 af någon aekiskt Sculptrer blifwit afbildad;
 men der måste Nec. bekänna, att han icke ins-
 ser, huru man skulle kunna i en Statue igen-
 känna den haltande GudsGuden, om hon
 icke sådan blifwit framställd. — Wera rätt
 har Förf. deruti, att de "Fornalderska Gu-
 domlighetererna," bildade af Hr Hägelbergs och
 Sandbergs måstörshänder, "i sjelfständigt stö-
 het uppråde midt ibland oss" — och som han
 med denna anmärkning, närmare nästas sitt

egentliga systemat, så må wi efterse om han
 ej bättre kriticerar än resonerar.

Hvad som väcker en slags misstänka här-
 emot, är meningen af följande tirad, sid. 4.
 "Och om den onda som redan börtat wisa sig
 hos våra Konstnärer, i hänseende till det
 egentligen nationella, lika ihärdigt fortfar,
 så torde Konstens wänner med tillfästigt kun-
 na förutse den tid, då Europa kommer att
 råfna twenne ursprungliga, bewarade och tyd-
 da Mythologier och twenne sjelfständiga konst-
 omtäden — i Nordwest som i Sydost — i
 Skandinavien som i Grekland." — Så så-
 kunniga måtte man icke, utan att hårdt för-
 närma afkeningswårde män, så anse våra
 yngre Artister, att de skulle bemöda sig att
 framkalla en, från den sydosliga stiftaktig,
 nordwästlig konst; ty de wera säkert att i kon-
 stens land gifwas inga wäderstref. Wilko-
 ren för framställningen af Konstens Produc-
 ter måste naturligtwis öfwerallt wara de
 samma; Konstnärrens gentliga frihet består
 i deras sticlaga tillämpning till hwilket ämne
 som helst. — Widare lärer wäl det plastiska
 behandlandet af Mythologien hafwa söga ins-
 flytande på tydningen af densamma, och swär-
 ligen kan Afsläran, sådan den i de Is-
 ländska Eddorna förstålles, så namn af en
 egenligt svensk nationell Mythologi, då den
 nyttjades äfwen i Danmark, Sachsen och Nore-
 rige, och — ännu mera! då det gänfska bestämde
 kan misas, att flere af de eddiska Gudsnam-
 nen warit i Sverige alldeles obekanta.

(Fortsättn. följer.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 50.

Lördagen den 12 December

1818.

R e c e n s i o n :

Agenta på Tauris. Skådespel af F. W. v. Goethe. Öfversatt af Ludv. Torgerström. Upsala, Em. Witzelius, 1818. 88 sid. 8:o.

(Fortf. och Slut se. No 47).

Härnäst så vi nämna Agentaens kärlek till fäderneslandet, landsmän, föräldrar och sysskon; och slutligen i osmånhet hennes heliga sinnesrenhet, känsla för rätt och orätt, sanfärdighet och mildhet. Men öf tilläts, att blott med nära så ved vidrä hvardera af dessa hennes väsens skönheter. — S. 5. förklarar hon sin lefnad i fämlingars land för den andra döden. Att hon sålunda måst lefwa frän sitt älskade Grekland, gör henne oröfelig —

„Das ist's, warum mein blutend Herz nicht heilt!“
och S. 43 säger hon till den ännu ej igenkände Orest:

O werthet Landsmann! selbst der letzte Knecht,

Der an den Heerd der Vatergötter
streifte,
Ist uns im fremden Lande hoch willkommen m. m.

Om sina fallna herrliga landsmän utropar hon S. 40:

So seydt ihr, Götterbilder, auch zu Staub!
och med stolt känsla, att själv vara Grekinnan, säger hon S. 44:

Zwar ward ich jung an diesen Strand geführt,

Doch wohl erinnr' ich mich des schenen Blicks,

Den ich mit Stannen und mit Bangigkeit

Auf jene Helden warf. Sie zogen aus,
Als hätte der Olymp sich aufgethan

Und die Gestalten der erlauchten Vorsewelt

Zum Schrecken Ilios herabgesendet,
Und Agamemnon war vor allen herrlich!

Äruid lika djup och innerlig är hennes wärd-

nad för denne sin store Fader. Oräkneliga äro de i tredje akten och sednare förekommande de steno utbroten of hennes systerliga kärlek till Orest. Då hon med wisshet äger honom åter, utskrifte hon:

So steigt du denn, Erfüllung, schönste
Tochter
Des größten Vaters endlich zu mir
nieder!
Wie ungeheuer steht dein Bild vor
mir! m. m.

och till Orest:

Mein Schicksal ist an deins gebunden — — —
Gast du Elektra, Eine Schwester
nur? — —
O laß den reinen Hauch der Liebe
dir
Die Blut des Busens leise webend
fühlen,
Orest, mein Theurer, kannst du nicht
vernehmen? — —
Soll nicht der reinen Schwester Segen
genuswort
Zülfreiche Götter vom Olympus ru-
fen? — —
Es zeigt sich dir im tiefsten
Herzen an:
Orest, ich bin's! Sieh' Iphigenia!
u. s. w.

Redan i första aktens andra sen framträdde Iphigenias sonfärdighet och upprigtighet likaledes i den derpå följande, ihynnerhet der hon ofäggat råkenkap öfwer sin ätt. Dit hörer hufwä hennes undwikande swor i 4:de aktens andra, och i 5:te aktens 3:dje scen; och ihynnerhet den disharmoni, hwaruti hon med helig sasa ser sitt Jure wara lideradt, från det ögonblicket hon gätt in på den klaka Orestes förslag, att använda till sina löstiga

ändomål de oflögliga medlen, list och swel. Hennes outsägeliga agning för Pylades, som på flera ställen antydes, och hennes så naturliga känslor af dotterlig tacksamhet och ömhet för Thoas sätta hennes rena hjäl i en grannfrid med sig sjelft, men stultigen segrar och dennas renhet öfwer allt annat. Wäl likfom der hon den, på Wyses' wis, öfwermålande och menniskfor beherrskande Pylades om för-lärelse för sin qwinliga litenhet, (som hon sjelf betraktar sin egen sedeliga storhet); wäl söker hon likfom öfverdraga, att hon ej kunnat på något sätt deltaga i swel och uppsåtliga osanningar, dels genom oförda stäl till denna hennes „swarhet" utskrifte, dels genom de nyfödmunda undwikande swaren till Konungen och hans tjenare. Men icke desto mindre, när ögonblicket att handla är kommet, kan Iphigenia ej följa annan lag, än den absoluta renhetens i hennes Jure:

„Ganz unbesleckt genießt sich nur
das Herz.“

Detta är och samma heliga menniskfor naturens klarhet och renhet, som lät henne anropa sin Gudinna:

O enthalte vom Blut meine Hände,
Nimmer bringe es Segen oder Ruh
he m. m.

hwilken afky för orätt och wäld på ett utomordentliga stund såre tillkännagifwes genom hennes utrode ätt af Klytemnestras öde!

Orest.

Und fürchtest du für Klytemnestren
nichts?

Iphigenia.

Sie rettet weder Hoffnung,
weder Furcht!
Orest.

Auch schied sie aus dem Land der
Hoffnung.

Iphigenia.

Vergoß sie reuig wärend
selbst ihr Blut?

Huru såndligt flerran såå råh- och själstär-
färdig grumhet detta i hennes wäsen är, be-
wisas bäst genom de mångfaldiga drag af den
mest himmelka fromhet, mildhet, försams-
het, tackfambet o. s. w., som hon på ans-
dra ställen röjer; t. e. i hennes uppmaning
till Thoas, att han ej må lära de menstliga
te rörelserna i sin själ gå förlorade (S. 89):

U laß die Gnade, wie das heilige Licht
Der stillen Opferflamme, mir, um-
fränzt
Von Lobgesang und Dank und Freu-
de, lodern!

och skapt derpå:

U reche mir die Hand zum Friedens-
zeichn!

— — Um Gut's zu thun, bedarf man
keiner Ueberlegung. — —

Der Zweifel ist's, der Gutes böse macht.
Bedenke nicht; gewähre wie
du's fühlst!

widare hennes ord till Orest S. 91:

Verchr' in ihm

Den König, der mein zwerter Va-
ter ward!

Verzeih' mir, Bruder! Doch mein
Kindlich Herz

hat unfer ganz Geschick in seine Hand
Gelegt u. s. w.;

och slutligen i sista scenen; S. 92:

Befreyt von Sorge mich u. s. w.;

S. 94: Wie nichten! Dieses blutigen Be-
weises

Bedarf es nicht, o König u. s. w.

samt hennes sista sista ord till Thoas S. 97:

Nicht so, mein König! Ohne Sezen,
In Widerwillen scheid' ich nicht von dir

Verbam' uns nicht. Ein freundlich

Gastrecht walte

Von dir zu uns: so sind wir nicht

auf ewig

Getrennt und abgetschieden. Werthund

cheuer

Wie' mir mein Vater war, so

bist du's mir,

Und dieser Eindruck bleibt in

meiner Seele.

Bringt der Geringste deines Volkes je

Den Ton der Stimme mir ins Ohr

zurück,

Den ich an Luch gewohnt zu hören

bin,

Und seh' ich an dem Ärmsten eure

Tracht

Empfangen will ich ihn wie einen Gott

u. s. w.

Bländ de öfriga personerna så Orest och Py-
lades i alla hänsenden närmast Iphigenia.
Dessa, liksom alla, framträdde sköna i sköna
hennes drag. Urom ganska många särstilla
drag, som förräda Göthes djupa kännetecken
af de naturer, han här welat framställa, och
hans mäktiga konstnäre hand wid själwa
framställningen, må wi blott nämna den herre-
liga kontrasten mellan de båda wännerna, —
den rika, harmonierande omwexling, som
med ewig nödwändighet verkliga framgår
ur dessa individualiteter self, el på fransiska
massetet mödosamt horleas ur författar-
ens så kallade fantasi, och, som brotliga ans-
skriftejer, med wärd ofta påtruggas skaldestyck-
personer. Skuru det dyrt träskita i Orest till
nägon del lär anses såsom alstradt af hans so-
de; så är detta träskita likväl derjemte hans
personlighet så wida eget, att det låter honom
framt en ursprunglig olikhet med den wän-
nen, till hwars hela wäsen han icke desto

mindre bår uti siet wåsen den innerligaste sym-
patih. Man läse till exempel i 2:dra aktens
1:a scen:

Orest.

Es ist der Weg des Todes, den wir
treten m. m.

Pylades.

Ich bin noch nicht, Orest, wie du
bereit,
In jenes Schattenreich hinabzugehen
m. m.

— — O laß von jener Stunde
Sich Höllengeister nächtllich unterhal-
ten:

Uns gebe die Erinnerung schö-
ner Zeit

Zu frischem Heldenlaufe neue
Kraft!

Orest.

— — Glaube
Sie haben es auf Tantal's Haus ge-
richtet m. m.

Pylades.

Es erbt der Eltern Segen, nicht der
Fluch.

Pylades.

Ein fremdes göttergleiches Weib
Hält jenes blutige Gesetz gefesselt.

Orest.

Der wilde Sinn des Königs tödter
uns.

Ein Weib wird uns nicht retten, wenn
er zürnt.

Pylades.

Wohl uns, daß es ein Weib ist! m. m.
Sör öfrigt förtjena wiest råskapen, eröbeten,
tacksamheten, systerkärleken, moder och sers fö-
no egenkapet hos Orest, och de sista de ibland,
likaledes hos Pylades, jemte hans klohet, hans
förtroende till sin lycka, hans ihärdighet, hans

gränslösa tillgifvenhet för Orest, hans rena
würdnad för Iphigenia o. s. w., att af låsarn
uppmärksam betraktas.

Swad Thoas beträffar, så har han hos
Göthe den måktwärdigheten, att wara en de-
del man, då andre författare som behandlat
dessa dramatiske ämne, lätt honom wara cu-
rå och blid yken hårbär. Med alla sin åfuz-
gor af håfighet o. s. w., ända till ett slags
harmförfessage (om man så får kalla det)
emot Iphigenia, i sådana ögonblick, då han
fror sig hafwa ankning till innerligt wif-
nöje med henne, — är Thoas likadå i det
hela en stor och wärdig characer; man uppe-
tage här i räkningen: hans aktning, till och
med hans listigare hjälpe för Iphigenia, so-
hjelwa hans förebudelser mot henne till en
stor del; det ädelmod hwarmed han i hjelwa ges-
ninaen bemöter henne och bildar hennes lä-
ge under hela hennes wifande på Tauris;
hans kärlek för sin son, sitt folk, sitt lands
Gudinn; hans liberala, wärdiga, förwande
sätt, att behandla Iphigenias bekännelser rö-
ronde hennes släkt och förfäder; hans ord till
henne S. 83: Ein alt Gesetz, nicht ich,
gebietet dir;
och S. 84: Gehorche deinem Dienste,
nicht dem Herrn,
hans sköna strid med sin huf S. 89:

Unwillig, wie sich Feuer gegen Wasser
Im Kampfe wehret und zischend sei-
nen Feind
Zu tilgen sucht, so wehret sich der
Feind

In meinem Busen gegen deine Worte.
Iphigenia.

O laß die Gnade m. m.

Thoas.

Wie oft besänftigte mich die-
se Stimme!

Andeles odöfverträffligt är hans uppbrände i
sista scenen mot sina förmenta fiender, Orest,
Pylades och deras folk; (till Orest):

In meiner Gegenwart fahret ungestraft
Kein Mann das nackte Schwerdt. —
(Till Arcas): Geh!

Gebiete Still Hand meinem Volke!
Keiner
Beschädige den Feind, so lang wir
reden.

Oeban: — — Ich halte meinen Zorn, wie
es dem Altern

Geziemt, zurück — —
Nicht unwerth scheinst du, o Jünger
ling, mir m. m. — —

Doch ich stehe selbst
In meinen Jahren noch dem Feinde,
Bereit, mit dir der Waffen Loos zu
theilen. — —

Sie sind gekommen, du bekenntest es selbst
Das heilige Bild der Göttin mir zu
rauben,

Glaubt ihr, ich sehe dies ge-
lassen an?

Der Grieche m. m.

Oh huru skönt S. 97 hans: So geht! hur
ru innerligt rörande hans sista: Lebt wohl!

Äfwen i Arcas' person är en spenare
framstäld så, som den store konstnären vet att
får värdt äga karakterisera det mindre lifsom
det stora och största. Utom den troga tillgifvens
heten för sin herre samt det Hus, resigna-
tionen och ärligheten vid all nödig klofhet, ja,
sluähet, torde såsom kanske det åblaste i hans
wästens utringar böra nämnas hela hans för-
hållande inom det skändel till Prestinnan
samt förvärdet för hans Konungs kärlek:

Vergebens harren wir schon Jahre lang
Auf ein vertraulich Wort aus deiner
Brust.

So lang ich dich an dieser Stelle kenne,
Ist dies der Blick, vor dem ich im-
mer schaudre.

— — Wenn du dich so unglücklich
nennen willst,
So darf ich dich auch wohl undank-
bar nennen.

— — Dem König sollte nichts Ge-
heimniß seyn,
Und ob er's gleich nicht fordert, fühlt
er's doch m. m. — —

Gieb ihm für seine Neigung nur
Vertraun!
Ein edler Mann wird durch ein gu-
tes Wort

Der Frauen weit geföhrt. — —
samt allt hvad han säger i sista aktens ans-
dra scen.

Äfwen Elektra, som blott omtalas, är
med samma naturans hela sanning och con-
sequens framstäld:

Stille föhrt
Sie ihn (Orest) zum Orte, wo sein
Vater fiel,

— — Mit ihrer Feuerzunge
schilderte
Sie jeden Umstand der verruchten
That,

Ihr knechtisch elend durchgebrachtes
Leben,
Den Uebermuth m. m. — —

Hier dräng sie jenen alten Dösch ihm
auf,
Der schon in Tantal's Hause grimmig
wüthete.

— — Als ein Kind
Ließ ihn (Orest) Elektra, rasch
und unvorsichtig
Nach ihrer Art, aus ihren Ar-
men stürzen m. m.

Blott en enda anmärkning ännu må förlän-
ga detta värt försök, att genom framlyftans
de af Hufvudbragen bestämma det Goethiska
mästerverkens egentliga anda; nemligen den:
att detta Skådespel, förhånda mer än något
annat poetiskt verk, förenar med det allrafin-
naste tragiska, just det som allraherligast mil-
drar dessamma, i Grekernas världssig. Man
påminne sig alle hwad Iphigenia meddelar
Thoos om sina förälder; sedermera hela hen-
nes broders personlighet; de underdrätselser I-
phigenia erhåller genom Orest och Pylobes
om sin „gudalika“ Fars misfide, om Klytem-
nestras brott och undergånga o. s. w., ädelti-
gen, sara, som hotar hennes nyss återigen-
fända broder och hans och hennes högt
värderade wän, till följande af en urgam-
mal till hennes Gudinnas ära stiftad lag;
och man jemföre eller sammanbinde härmed
en del af sjelfwa de lemnade bilder, som för-
wa framför den ur wansinnighetens drömmar
halfwaktande Orest's fantasi; huru mildbrans-
de, huru lustwa äro de icke!

Noch einen! reiche mir aus Lethes
Stutten
Den letzten kühlen Becher der Er-
quickung!

— — Welch' ein Gesipfel hör' ich in
den Zweigen m. m. —

Wir sind hier alle der Feindschaft
los.

— — Bist du's, mein Vater?
Und sühest die Mutter vertraut mit
dir

Darf Klytemnestra die Hand
dir reichen,

So darf Orest auch zu ihr tre-
ten

Und darf ihr sagen: sieh' dein
Sohn!

— — Ihr ruft: willkommen!
und nehmt mich auf m. m.
och särdeles hela detta skådespels glada utgång,
då wid Mycenä's konungliga stad, der
så många gråsligheter inom Iphigenias
slöte timmat, hwilka, i redan länge bort-
flydda mörka tider, varit ursprung: eller of-
felsepunkterna af den handling som utgör det-
ta dramatiska poemets innehåll, — då, såge
wi, just wid Mecenä denna handling's sista
fulländning äret skötes, så att framställnin-
gens sista ring är på det otvungnaste och
med tillfredsställande sätt slutet; hwilket O-
rest så uttrycker, sålunda till Iphigenia:

— — Gleich einem heil'gen Bilde,
Daran der Stadt unwandelbar Geschick
Durch ein geheimes Götterwort ge-
bannet ist,

Nahm sie dich weg, die Schützerinn
des Hauses,

Bewahrte dich in einer heiligen Stille
Zam Segen deines Bruders und der
Deinen.

Da all Rettung auf der weiten Erde
Verloren schien, gieb st du uns al-
les wieder.

Och till Thoos: O König, hindre nicht,
das sie die Weihe

Des väterlichen Hauses nun vollbringe,
Mich der entschübnten Galle
wiedergebe,

Mir auf das Haupt die alte
Krone drücke!

— —
Af oändligt innehåll, som hwars som
konstverk, är således detta skådespel, om hwars
(i hänseende till tiden) allraförsta verkhan-
de

på jorden den store Författaren sjelf meddelar en måktvärdig underrättelse (Aus meinem Leben), hvilken wid vår slytliga characteristik ej står med tyftnad förbigås, då deruti in tuce liager in: fluren en stor del af alla ders öfver sållda omdömen, och den stund som Novalis säger, ofta det största Konstens produkt, wid största åsyn, ej behagar, („ungefälligt ist“). Underrättelsen lyder så: „dege unge män *), wane wid sina fordna hufviga, mer frambringande (vordringende) arbeten, wäntade näst af somms art som Verlichingen, och kunde ej genast finna sig uti dess lugna utvecklingen; likwäl verkade det resna och ädla öfverallt, som sig borde. Tischbein, som äfwenledes ej rätt wille gå in på detta ofskådande af all passion, kom fram med ett likadant symbol eller en liknelse: han förde nemligen mitt werk med ett offer, hwars rök, nedhållen af en lustens milda tryckning, stater fram närmare fordytan, under det sjelfwa lågan ströfwat med frihet upp till höjden.“ Vidare säger Göthe rörande samma ämne, att i likke Italienare, nästan snarare än (på den tiden, anno 1786) hans egne landsmän, med frihet och riktig känsla interesserade sig för detta städespel, hwilket, enligt hans egna ord, „ganska lätt förklarar derigenom, att dess form ej är särdeles olik den, wid hwilken man i Greckiska, Italieniska m. m. blifwit man, och hwilken i alla fall måste hafwa mer behag för den, som ännu ej hunnit wänja sig wid den öfverwärande anden i de Engelska Enillens arbeten.“

*) Skalden framställde sitt „Schmerzkind“ Zophigenia, snart efter dess födelse i Rom, för en krets af mer och mindre bildade bekanta och

Detta stora konststicker har nu Herr Wenzelat öfverskytt på vårt modersmål. Och hans prisvärda offige har i det hela ej blifwit ouppfylld. Att han ej blott, rad från rad, som en vortterande skolaste, tråkat sig fram wid sitt, från wisa sidor sedt, wiserligen herkulistiska, arbete, utan att han förmodat med En blick uppsatta sitt original såsom Ett godmligt Helt; att han förnummit detta poems ande och ej blott dess ord, stofweller och boksåfwer; att han lyssnat till homogeniteten och heterogeniteten af det tyfka och det swenska språkets genius; att han anat de fordringar af ofskänkeligheten förenad, yttre och inre, teknisk och rent himmelsk Märhet, som han, Öfversättaren, ej mer, än helste Författaren hade tillägnat att förbigå; med ett ord, att Herr Wenzelat hwarcken genom naturbrist eller uppsättligen utskilt något, för att gifwa sin öfversättning allt det värde, utom hwilket en öfversättning af Göthes Zophigenia är antingen ett intet eller ett wiffester: denna rätta wisa böre och kunne wi göra honom, oaktradt det ej ringa antal af misstag, som han begått, påminnas oss, hwad Göthe seif så förträffligt säger i Wintern om de lyckliga småsålarna, hwilka, födda med den afundswärdiga bestämningen, att aldrig hafwa någon besattning med det genitaliska, det höga, det stora, också wisligen undwika att — nåarns selsa. Att Herr Wenzelat oundådligtigen måste idka utplåna den osämheter, som råder kynnighet i hans versifikation, är en sanning, som ingen listigare lär erkänna och stönare använda, än han sjelf wid nogare aransfätra af öfversättningens närwarande stic. Men ett

wänner, mest Konstens idkare, bland hwilka likwäl den genitaliska djurmälaren Tischbein äfwen besann sig.

och denna samma öfversättning, till månstör
för de mindre fulländade ställens ändring, äger
andra momenter af stort värde, må följande,
dels till sitt hela omfång, dels blott citations-
wis anförda wockra werfer ådagolägga. —

S. 10. (Thoas talar till Iphigento):

Så länge häanden bodde i mitt hjerta,
Jag märkte ej hur tom min boning war.
Men nu, då jag tillfredskäld återwänder,
Min son är hämnad, deras makt förstörd;
Är i mitt hus ej något, som mig sägnar.
Den glada lydnad, som ur hvarje öga
Jag fordom blicka såg mot mig, har sorg
Och ledsnad dämpat nu: en hwar betänker,
Hwad framdeles skall se. — — —

I syffan:

So lang die Rache meinen Geist be-
sah,
Empfand ich nicht die Oede meiner
Wohnung,
Doch jetzt, da ich befriedigt wieder-
kehre,
Ihr Reich zerstört, mein Sohn ge-
rothen ist.
Bleibt mir zu Hause nichts, das mich
ergetze.
Der fröhliche Gehorsam, den ich sonst
Aus einem jeden Auge blicken sah,
Ist nun von Sorg und Unmuth still
gedämpft.
Ein jeder sinnt was künfftig werden
wird. — —

S. 13 (Iphigento, i sin berättelse om sina
samsöder, till Thoas):

Wäl war det starka bröflet och Titanens
Kraftfulla märg hans efterkommande
Ett säkert arf; men ifring deras wanna
En Gudom smidde dem ett kopparband;
Mätt, misbet, råddighet och tålmod
Han nekaf deras flygga, dystra blick.
Till raseri uppwarte hwarf begär o. s. w.
Thoas.

S. 42 säger Orest, talande om Furierna,
Kögern och Förtwiflan:

Kramför dem när en röf från Acheron:
Uti des wolkrets wältrar sig ifring

Den brottfällige, förrärande, ett ewigt
Betraktande af hwad som sett. Och de,
Berättigade, att förderfwa, träda
Den gudbesädda jordens sköna fält,

— — —
Försejla flykten med snabba steg,
Och lemna ro blott att ångo plåga.

Förträffligt synes det Rec., att följande öf-
wersättning lyctas:

Ej åter klarare ifrån Wagnaken
Der ewigt rena källan, ifrån Klippa
Till Klippa, ned uti den gyllne dalen,
Än glädjen swellar ur mitt fulla hjerta,
Och som ett saligt haf omfattar mig.
Orest! Orest! min Broder!

Alldeles dersamma gäller om dessa rader:

Hwad hwifning hör jag mellan genarne,
Och hwilka ljud ur denna skönning lusa?
De komma re'n att se den nya gästen.
Hvem är den hop, som herligt med hwarann
Som ett församladt Förschus sig gläder?
De fredligt wandra, unga och gammal, männer
Och qwinnor: Gudalike synas mig
De wandrande gestalterna.

Som mer och mindre beslagtade med de här
anförda wockra proffstycken, kunna anmärkas
följande ställen: s. 7: Betänk wäl hwad du
gör — — Skänk mot hans kärlek blott för-
troende; s. 13: Är han din stamfar — —
Så lofnade, som till orakelspråk; s. 14: Twå
söner skänkte hon — — Sig sjelf; s. 16: Han
är min far — — En son dem fattades; s. 22:
Det wägen är till döden — — lönmördarn stäl-
ler; s. 28: Med sållfont konst — — honom
skänk r; s. 31: O slutwa röst! — — en Gref;
s. 39: Du wet blott, hör jag, Agamemmons
död — — sina dunfla wingar; s. 44: Jag kan
ej tåla, att du, stora hjäl — — Och tresolt smär-
resamt för mig förwinnas? s. 46: Skall ej en
systerlig wälsignelse — — u i min fluten, dö;
s. 48: Sköna Noms! — — Wänd till min wän
dig då! s. 52: I syffan, som — — stilla tränad;
s. s. Igenkän of — — hwarje ågonblick; s. 67:
O låt mig dröja — — Sin hufwne underkasta;
s. 68: O skal det stilla hoppet — — med sin
jernhand; s. 78: Den, som i natten — — blott
digt hämnas; s. 80: Owilliat, som mot wats-
ren — — öfwerläggninga; s. 82: O helgen ej — —
lyfner till ditt ord; och s. 85: O nej, nej! — —
— nämna?

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 51.

Torsdagen den 19 December

1818.

R e c e n s i o n:

Betraktelser öfver de år 1818 i Stockholm för Allmänheten exponerade Konststycken, samt några deraf föranledda reflexioner öfver sjelfständigt nordiskt Konst och wår Mythologis onwändbarhet såsom grund för en sådan. Stockholm, Cederborgska Tryckeriet 1818, 13 sid. 4:o.

(Fortsättn. från N:o 49).

innan Hørf. börjar sin granskning of Expositionerna, berättar han det vara sin "falska föresats" att vara opartisk. Men måne han är denna föresats trogen, då han blott utlåter sig öfver så få of de Konststycken, som på Kgl. Akademiens Exposition framställes? Deremot har Hørf. wiserligen flera stäl att börja med Hr Byströms Sculptur-arbeten. Af dessa hafwa Hygieia, Venus och Pandora redan i denna tidning blifwit bedömda, då de efter deras hifkomst från Rom, först i Kgl. Museum till åskådande woro uppställda. Juno med Hercules wid bröstet, liggande grupp

i naturlig storlek, war åter ny, och Rec. antager alldeles Hørf. om döme öfver densamma, att compositionen är elegant. Dock torde det wara nog litet sagt för att utmärka detta arbetes förtjenst. Juno är här, i allmänhet taget, en ganska intogande qwinnofigur, af de tåckaste former och isynnerhet är det egna, Rec. wille gerna säga det warma sätt, på hwilket den blifwit utarbetad, förtjent af ganska stort loford. Deremot hade hon wäl swärligen karakteren af Olympens höga, strånga Gudinna och den öfver huswudet upp böjda wenssta armen war icke af riktig proportion. Öfra armliden war för smal och hela armen gick ut ur sjelfwa axelbenet — Åfwen torde det kunna anmärkas, att man för gifwes i Gofefiguren sökte något gryende stöd till den blifwande wäldige Lejonkuswaren.

Öfver Hrne Linnells och Zahlerantz's talent och förtjenster utgjuter sig Hørf. i ett fastkastigare loford i anledning af deras på godeskiska förbundens exposition befundliga stycken. Till alla delar instämmer Rec. i hans yttranden att öfwen dessa arbeten woro nyfnda

begge Artisters kända genfästade Skicklighet fullt värdiga. Den enda anmärkning tror sig Rec. i afseende på Prof. Linnells trenne Tafflor, vara berättigad att göra, att Artisten i den som föreställer en Scen ur Shakespeares — wäl någon af de mindre objektiva Karakteristiska, såsom Rec. tyckt sig finna och det någonsång händer Prof. Linnell, så att äfwen de med Tragedien Hamlet förtroligast bekanta icke utan swårighet kunde igenfinna Tafflans föremål.

Såväl riktigt uttrycker sig Förf. i början af artikeln om Prof. Westin: "Denne konstnär wissade för några år sedan de för Nordens artistiska rykte mest lofwande anlag. Historisk målning och tyngnighet allegorisk composition woro hans triumfer. En gratis teckning, rikedom i upfinning, ordnad till enkla effekter, utmärkte honom då." Och hwem wid erinringen af Amor, Dagens fyra stunder, Diana och Endymion m. fl. känner icke djupt sanningen af detta wäl uttalade omdöme? — Men till trots af flere granfäres warningar, har Hr Westin öfwerqittit sin edita bana för att egna sig åt Porträtt-målningen, för hwilken han af alla hithills kända svenska Konstnärer har af naturen fått de ringaste anlag. Förmågan att rent uppfatta och idealiseradt framställa den individuella karakteren i de bestämde statliga dragen, eller att icke blott medelst teckningens precision och färgornas wäl fördelade harmoniska effekter frambringa en wacker Taffla på hwilken man ser en lefwande människa i allmänhet, utan att äfwen så onordna dragen och uttrycken att skildraren, i bilden genast igenkänner en viss person, äfwen om denna skulle wära honom alldeles obekant: detta oundgängliga wilske för det fulländade Porträttet — har icke fallit på Hr Westins lot. De fyra på Kgl. Akade-

miens exposition utställda tafflor wisa det tillräckligt. De yttre dragens likhet war, så till sägandes, med mechanisk färdighet attraperad, men den inre människan, hwilken är den yttre klädningen gifwer lif och bestämhet, saknar man alldeles i dessa stela och med öfwerdrifwen omsorg utförda lineamenter och dessa bjerte påfogda färgcontrastor. — Derför har Hr Westin också egentligen egnat sitt hemsittande åt bitaker och förnämliast sökt att idealisera inderbroderierna på byrorna.

Huru, liksom nästan i alla andra afseenden wisar sig Hr Westin i rak opposition mot Professor von Breda — denne aldrig nog beundrade Målare i Porträttmålningen, hwilken wi, till en offtbar förlust för svensk konst, nyligen så oförmodade förlorat. Det war också icke till födel för Hr Prof. Westins föra Porträtter att de woro ställda bredwid ett af Hr Prof. Breda målade om hwilket wär Förf. med sål anmärker, att det "i anseende till karakteruttrycket, samt styrka, storhet och enkelhet i färg aningen, eger i alla verkliga kända ägon ett högt värde." Deremot har Målaren här, förlitande sig på förtäffligheten i det wäsendliga, rentof försummat accoïreerne. Det röda fodret under kappan liknade mera Chalons än fänsfärg.

I de Anmärkningar öfwer närwarande Betraktelser, hwilka, såsom öfwansföre nämnde är, äro följande Niko-Niison, yttras den förmodan, att i fall Prof. Westins Magnor Lodbros wärde utställd på Göthiska Färbundens exposition, så skulle den, i stället för det rådet, hwormed den, sid. 6 hemställes, fördot högt berdm. Rec. lemnar denna supposition dröhan; men wiser är äminstone, att uppsäktad hwar som helst, wäste denna taffla förklarad såsom högst obehaglig och misslykad. —

Det är sant, ämnet, hvilket som man sagt icke härrör från Mänsken Selsk, är wist icke wäl waldt då det i och för sig selsk. är alldeles opittoreskt, men wi hafwa dock flere exempel på ett geni lifte konstnärer förstått att bilda något umädeligt skönt äfwen af det mest wiststråkande ämne. De hufwudsakliga beskriferna of dessa hro således till det mesta af utskändet. — Det första som derwid må anmärkas, är att Aristen icke riktigt sätter ämnet. Ragnar Ledbrok är alldeles icke någon nordisk Lookoon, som ännu strider mot en anstaltande oblika öde. Twertom hans öde är långesedan ofgjordt och med glad driftighet och ofdewäget mod går han de sista karastroph till mötes. För första gången i sin lefnad är han slagen, tillångotagen och kastad i en djup ormgrav, der han, utan att tänka widare på något mestånd, kastar sig på ryggen, låter Omarna bita och redor sig i ett långt herrligt qwåde, med minnet af sina fordna dater och sitt säkra hopp om den honom wäntande Walhallas öden. Så berättar Sagan, men så framställes icke händelsen på Tasson. — Man ser der icke ringaste spår till någon grov; snarare tyckes planen wara ett fiskt fält, der Ragnar, hwilken trots sitt nordiska ursprung fått en gulbrunn Zigners physionomi, med krusigt bekrävat hår anfalles af trenne of nliga ormar, de der snaras re ryttas ha sitt ben i det inre af Afrika ån i England, der dock händelsen, enligt Sagan, skall hafwa föredat. Mot dessa obsur råter sig hselten icke till morwärn wen lika så åter sjunger han:

Hem bjuda mig Difer,
Som från Härjarens Sal
Mig hafwer Odin rikändt,
Glad skall jag med Ufar

I Högskåtet dricka.

Wadå Kofft har jag lefwat

Och lewde jag ödr.

utan i stället kostar han sig på knä, antager en högst jemmerlig uppfin och sträcker händerna bönfallande mot Gudarne, hwilka besynnerligt nog, dricka mjöd och spisa swindit wid en lång hwindakaditrogdiss upp i luften. Men nu waro Nio gudarne icke sådana gaeliska teckengestalter och Nec. kan icke påminna sig någon isländskt qwåde eller någon saga, der någon Walhalla Gud swärfwar i luften såsom Noriffen. — Och huru äro dessa gestalter framställda? Så uran wärdighet framstår knappast någon sparsk soldat i Zeniers Corps de Garde stycken. Och dessa nämner Nec. med Fål, emedan den lilla smola Guden, i gråblå rustning, som wid bordets öfra ända rämmer sitt horn, däragligen är copierad efter en fransk Chasseur, som förekommer i någon of Pöbelts Taschenbüchern *). Såsom war Förs. riktigt anmärkt är Odin, mot all costum. ifklädd en ruff riddarerrustning och derjwre är Odin Guden icke allenost nästan utan hals uran äfwen sned i hufwudet. Men dessa seltteckningar förekomma nästan i alla figurerna, ehuru synnerligast i hufwudfiguren Ragnar Ledbrok. De orätt lagde musklerna på ena benet och foren har war Förs. redan anmärkt, men desutom war partien strar ofwan den framsträckta wensira handen alldeles ofornlig och de blottade benen sågo ut såsom om man nuf asdragit dem groft och bredt randade ullstrumpor. Ligger man nu till, att målningesättet war i högsta grad torrt, sårgorna icke färdigåta, glanslösa och utan drifning pålagda, så att det snarare liknade Pa-

*) Man erinre sig, att i en af dessa sminas Kopparstick, föreställande flere Nationers krigare.

stellige än målning, och hela tafeln wan allt lustperspectiv, med hvarje figur på samma plan, så att Ragnar tyckes just draga hufvudet bakåt, på det att icke en af de tre i lusten sväsvande Valkyriorna (copierade efter en grupp i Okeanidernas besök hos den sångslade Prometheus, af Flaxman) måtte med jät spjut tillstöta hans långa näsa — så måste man medgifwa, att vår Auktor haft fullt fog till sitt tadel.

Men anledning att misstänka vår betraktande Förf. för partiskhet har man verklig deraf, att han icke omtalar hvarken Profesors Haselgrens allegoriska handritningar eller hans trenne målade tafvor: den ena föreställande Narcissus, den andra åter Propheten Nathan som förebrår Konung David dess umgänge med Bathseba, och hvilka båda utmärka sig af en behagligare composition och en warmare colorit än den stora Tafeln, ehuru ämnet i den senare neml. i den som föreställer Propheten Nathan är nog grundadt och otydligt framställt för fattningen. Den tredje af dessa af Förf. ej omnämnda Tafvor var Konstnårens eget Porträtt i barquidisk dräkt, som söga påbade till hans Physiognomi.

Men på samma sätt nämner vår Auktor icke med ett enda ord, hvarken Prof. Westins vackra Handritning: Phoebus uppstigande ur Hafvet etc. der han omgifvit sig med alla de Grattier, hvilka så willigt följa hans Pensel, så snart han håller sig inom sin rätta sfer; icke Hr N. Em. Binnesss Gellimer; en tafva som bewirtnar ett lifligen väckt sinne för den fanna färgållningen; icke så många andra föremål wårda uppmärksamhet; Icke engång har Förf. häskommit Fru Haselgrens talent att klifra silke eller de snygga Tjébrickor, med hwilkas uppsättande, Kgl.

KonstAkademien, mot slutet af sin exposition miscuit utile dulci.

Dock om Beträktaren nog hastigt läst sina ögon öfverfara Kgl. Akademiens exponerade Konstfåker, är han så mycket mångordigare i anledning af Götthiska Förbundets. Han börjar med prunkande låford öfver expositionsrummen, om hvilka han yttrar sig, att „händelsen tillspelar dem för andra ändamål” — i sanuing en egen händelse, som spalar för ändamål. Dock wi må lemna detta derhån, för att följa vår Auktor i hans Kritik, ehuru Nic. för att icke uttrötta läsaren, omöjligt kan fåsta sig wid alla deri sållda omdömen, hvilka äminstone hafwa den gemensamma egenkap att vara öfvermåttan berömande och framställda i ett eget mycket comperadt orakelspråk. T. ex. sid. 5. ”No 32 Utsigt af Alwastra Klostersruin. — En kraftfull tafva. — En ädel scen i J:s gloria. Tafeln borde utföras i stort.” — Att på detta sätt öfifwa Granstare, fördras verkligt icke spänerligt begrepp om konst.

På denna exposition befunno sig sju Porträtter af Professor E. F. von Breda, bland hvilka utmärkte sig de trenne, föreställande Talemännen wid 1810 års Nilsedag i Örebro*), hvilka äro att anse som det herrligaste Monument den nu så rättwist saknade Mästaren rest öfver sin beundransvärda Talent. De äro twiswelsutan de yppersta Porträtter någon Swenskt hand hittills målat. Åskådaren måste också alltid stanna i twelan om han mer skall beundra den så konstikt uppsattade och på ett träffande sätt återgifna

*) De exponerade woro Talemännen för Presteborgare och Bondesänden, men kort före sin död har den store Konstnåren äfwen fulländat Landmarfalken.

yttra likheten eller det idealiserade Charakters uttrycket, eller den till högsta grad af harmonisk gracie uppdrisna färgeffekten, eller teckningens säkerhet eller fundernas förbindelse med figuren. Likfö skall det alltid blifwa det enskilda tyckets sak att afgöra, hwilketdera af dessa måsterstycken man vill gifwa företrädet, då de alla i lika grad äga samma förtjenster. Det tror sig dock Rec. böra nämna, att han anser Eckebisfoppens, genom de skarpa färgcontrasterna, för det brillantaste, liksom BondeZalemans det allvarligt enklaste. — Af de öfriga porträtten utmärkte sig isynnerhet Doctor Hagbergs ehuru Rec. icke deri funnot se något spår af Titoniska maneret, hwilket Beträktaren säger, sid. 7. Äfwen war Grefwinnan Pipers porträtt ett utmärkt wacker stycke. Det tyckes som Konstnären åter i Söylgestalt framjusat en Grefsk Danerska och Åskådaren väntar i hwart ögonblick se de söna armarna hysas i luften och höra tambourinen klinga. På sådant sätt förklarar tillräckligt sänkningen af den spåda, jungfruliga barmen (due pomeletti acerbi e crudi), för att bilda det som Greferna kollade *βαδουολπος*. Och dock hördes detta, under expositionen, af flere såsom ett fel anmärkas; ty de fleste bilda sina idealer efter sin omgifning. — Det Porträtt, i hwilket man minst rådde Prof. von Bredas måstarpensel war Biskop Gadolinus. Detta sula hufvud war synbarligen af konstnären negligerad; och således må man icke undra öfwer, att det frambragte en obehaallig effekt. Med elstwa Tafflor hade Prof. Fohlerantz, i ordets egentligaste mening, prydt denna Konstutställning, och Rec. instämmer till alla delar i det beröm som war förf. tillägger så wäl dessa, som de twenne, hwilka å Akademien exposition fått ett rum. Medan ett par gånger förut har man i denna

Tidning berömdat sig att utveckla arten af Hr Prof. Fohlerantz's uphöjda förtjenst, hwilken ger honom en utmärkt rang bland de nu lefwande yppersta måstare i Europa. Och då dessa nu senast framställda LandskapsTafflor icke äro annat än nya förklade produkter af hans redan wunodna fulländning, icke utveckling af den samma på någon ny sida, så återoppar Rec. här allenast hwad öfwer detta försmål redan blifwit sagdt.

Utom de redan nämde Kristfer, hade Äfwen Professorerne Linnell och Göthe, lemnat arbeten till båda expositionerne. Öfwer intet af dem som funnos på Akademien, har Beträktaren uttalat ett ord, utan han tyckes hafwa welat spara sitt beröm, för att så mycket tilliggare låta det utströmma öfwer de på Göthiska Förbundets exposition besittliga. Likwäl hafwa onekligen de båda bysterna af Prof. Göthe, hwilka sägas på Akademien, samma förtjenst af likhet som utmärker No 119 af Göthiska Förbundets Katalog.

I alla Prof. Linnells aquarell-tafflor igen känner man den wärdige Gieven af Desprez, hwilken, i samma mån som han walt sig renare och mera poetiska ämnen, afslagt det theatraliska i ställningar och uttryck, som utmärkte hans forna compositioner. Af de här utställda tafflor woro enligt Recens mening Scenerna ur Dalens Söner de ypperligaste, genom det poetiska i conceptionen och det mystiska skimmer han så måsterligen brede öfwer det dock ganska bestämda utförandet. Derigenom att han beklädt figurerna ur den nordiska Sagowerlden med den honom så wäl bekanta senare Middarecostumen, hafwa dessa tafflor kommit att något felat mot lokalsanningen. Hwad åter hans båda allegorier angår, utmärka de sig genom qwickhet i uppfinningen, men hafwa i utförandet fått en widrig

het, som någor åskådaren att från dem snart bortvända ögonen.

Rec. instämmer alldeles i Förf:s omdöme öfver Prof. Forsells både ritningar och gravurer. De äro alla utförda med mycken precision och med säker och likväl wäl gransket, hwilken wäxhet dock understundom gränssar till wacklighet. Detta rådes tynnerbet i Kopparsticken efter senare franska målare, förnämligast efter Gerard *), och torde således detta, som wår Auktor anmärker, sid. 12, betro på Originalerna.

Att Hr Sandberg sågo wi, på göthiska Förbundets exposition femten målningar och trenne handritningar, i öfseende på hwilka wår Förf. uppsökt alla wändningar i språket för att med någon öflikhet i tournurer gifwa dem alla lika beröm. Detta är unafår så godt, som att icke berömma någotdera. Enligt Rec. tanke egde de deremot icke alla lika förträfflighet. — Då det första stycket: Konung Carl XII och hans Secreterare, för några år sedan, på Kgl. Konst-Akademien exponerades, prisades det hbetaigen af den tidens granskare, Hr G. A. Silwerstolpe. Nu åter hade det, genom sin local, för StockholmsPostens granskare förlorat sidre delen af sin förtjenst. Deremot finner wår Förf. att det äger "enkelhet och sanning i compositionen och att karaktererna äro förträffligt uttryckta." Rec. för sin del har alltid tyckt, att de båda figurerna utmärka sig genom en ren teckning och att det hela är wäl grupperadt, men saknar betydelse och att den theatraliska håfningen hos den perukbehängda, i guldrån fransk frock klädda breda figuren, som skall föreställa Secreteraren, saknar allt ut-

*) Så har Rec. t. er. sett franska Voeten Denis' Porträtt, på hwilket detta omdöme fullkomligen inträffar.

tryck och betydelse, då den Bomb, som väcker söfvedröfse, icke är sprlig, och man således, utan att läsa beskrifningen i Katalogen, icke förstår hwarför han så swänger med armarna i lusten. — Öfver intet stycke har beskrifvaren varit så mångordig, som öfver den stora och för sjerde gången, om Rec. ej bedrager sig, offentligt framställda tafeln föreställande de Desfiléen på Lodugårdsgårde. Rec. medgifwer willigt att wår Förf. har fullt rätt i allt det beröm han uttalar öfver denna sjarifte, componerade och wäl anordnade tafeln. Men säkerligen har han utöfsträckt konstnärrens öfstat, då han lägger en sådan wigt på en så obetydlig och underordnad figur, som Rikshöfdens och upptagandet af den frägan huru wida han sätter på gull- eller silwerstolpar, ehuru täcket på Riksboken alldeles öfverhöljer dem, synes innebära en fördömd afslusson, som icke inom konstens område gifwer denna målning ett ökad wärde. Hwad som mellerid kan uträkta den omständigheten att wår Förf. så säkrat sig wid denna obehagliga kufffigur, är att konstnären framdragit och fashända framställt honom i en mot de öfriga figurerna alltför disproporionerad höjd och storlek. De figurerna torde hästarnes framdelar vara alltför långsträckt och det hela af denna tafeln, som utgör ett mellanting mellan Historie-Porträtt: bataille: decorations- och barmocciadmålning, att anse som ett arligt lekwerk, men icke af det slags konstwerk på hwilka man grundar ett stort och blifwande konstnärstryke.

Så mycket säkrare hwilar det på förtjensten af den förträffliga Altartafeln för Swetlands kyrka, till hwilken man här på expositionen såg en sorgfälligt utförd Esquisse. Det är wäl onokigt att anordningen af ämnet, har ett wigt tycke med en composition af Mus-

rillos, men utskändet tillhör Hr Sandberg ensam. Det är en stor förtjenst, som här är Hr Sandberg egen att med så medel åstadkomma mycket, och egentligen utgöra resten blott af twenne personer, ty de sefwande lärjungarne hwila djupt i bakgrunden; dock har monierat allt till frambringande af en djup, äkra trogigt effekt för hwilken äfwen den mindre lifliga och brillanta coloriten är förträffliga gen afspådd. Christl person är en stön beundransvärd gestalt, förenande en inre gudomlig höghet med uttrycket af en djupt lidande menflighet: ett problem, så svårt för penseln att lösa, helst då konstnären lifsom här ej sökt uttrycka detta lidande genom forskåningen och Tronekröningen. Hvad Engels figur åter beträffar, är den kanske wäl mycket i Rubens stil, dock mer på hufwaden utförda taffan än på esquisen; och den här ett drag af löse öfwer munnen, som snarare tyckes innebära bespottelse än tröstande salighet.

Några följande numror af Hr Sandbergs arbeten woro Porträtter, af hwilka det så stönt utförda, och i alle så förträffliga historierade Porträttet af Hr Baron D. Wachtmeister (No 69), såsom exponeradt på Akademien år 1815, redan i denna tidning blifwit bedömdt. Men ett lika ypperligt wissades nu första gången offentligt i No 74 framställande Urtsen sjelf och hans båda wärdige wänner: J. von Breda och Fogelberg, tecknade au crayon och utförda i en anda och en stil, som påminner om Italiens gamla goda Mästare. — Af mycket förtjenst woro No 70 och 82 Porträtter af General Björnsjöerna och hans Kgl. Höghet KronPrinsen, båda till häst, ehuru om dem kan sågas det samma, som det bekanta utländeret öfwer von Königs Poem öfwer det sachsiska Lustsläpset: att första omsorgen blifwit egnad åt Hästare

ne. Deutom måste man wid det senare anmärka, att den utdragna sabeln, så i önsende till sin längd som böjning, icke passar till dess hals. Annars woro de minst lyckade af Hr Sandbergs Porträtter, No 38, målade i oja, men i en hård och stel färgton.

Öfwer ämnen ur nordiska Mythologien hade Hr Sandberg uppwisat trenne croquier, föreställande Skade, Forsete och Tyr, af hwilka isynnerhet de båda första utmärkte sig genom en precision i uppfattningen af Mythens idé, en renhet i framställningen och en säkerhet i teckningen, som gjorde dem till de yppersta af de öfwer dessa ämnen exponerade mångfaldiga lifkast. Vidare: en större composition, ritad au crayon föreställande de trenne Walkyrierna ritande till striden, der han med lika djup blick, som skapande fantasi under wilforen för den högsta stönhet, symboliserat den häfigt framrusande öfvervägheten, det glada ungdomscouraget och den lugne beräkande Fältherresapperheten, hwilket allt de gamle stjerne nedlagt i djupet af denna myth. Dertill kommer den wäl uttänkta grupperingen, det ädla i alla ställningar och det raske lifwet i hela taffan, för att bereda henne rätt att kallas ett förträffligt mästerverk.

Wår Höf. grundar med rätta sitt hopp om den nordiska Konstens fulländning på denna composition, men ännu med mera skäl sätter han Hr Fogelbergs Statuer bredwid denna wärning.

Huru djupt denne unge konstnär inträngt i det grundliga studium af sin konst och lynnes han genialiskt han wet och förmår använda dess medel till framställande af ett betydningssfullt, karakteristiskt stön, det såg man redan 1815, genom hans nu åter exponerade, Philoketes. De stora förhoppningar denna

Bildstod då väckte, dem har han på ett glädsfande sätt fullkomligen uppsyft med de nya arbeten han här uppvisat. Dessa utgjordes af tvenne Porträtter en Medajlons, af tvenne Basreliefer, trenne Statuer, en composition eiselerad i Silfver och flere handteckningar. Med undantag af de båda Basrelieferne, hafva alla de öfriga fria bildningarna haft nordiska Mythologien till föremål. Den ena Basreliefen var en emblemattisk composition för frontispicen till Götheborgs Rådhus (No 54) och oaktadt man förelagt Konstnären den oartistiska uppgiften, att utarbeta densamma till en prydnad för en Klocka, hade dock allt, på det snällaste, enklaste och effektivaste sätt blifvit uttänkt och utfördt. Alla former utmärkte sig af den sticlågaste sammansmältning, af kraft och behag och framför allt woro armarna af nästan samma höga skönhet som utmärker Antikens. — Den andra, esquisse till en altardecoration för Götheborgs Domkyrka, föreställer Christi uppståndelse. Det är alltid berättigt, äfwen för den största talent, att till behandling företaga ett ämne, som redan blifvit utfördt af en fulländad mästare, den man med wördnad studerat. I hvarje ögonblick framstålla sig reminiscenser för tanken och för att undan gömma dem, råkar man på öfverdrifter och påfund som födra den rena fulländningen af det hela. Dock är det af vår Auktor träffande anmärkt, att "ett bokhåll, sökt och sunnit endast i fluggan af en bland Sculpturens Heroer, bde ej förfära den unge Konstnären".

Men de af Hr Fogelbergs arbeten, hvilka mest sårade allmänherens uppmärksamhet, woro hans trenne nordiska Gudsstatuer, och det hade icke varit mera än billigt, äfwen om än de varit mindre lyckade än de i sjelfwa

verket äro, ty man bde hågkomma hvilka svårigheter han bekämpat, i Edda Systemets alldeles oplastiska esprit. — Af de trenne är Frey den mest intagande Figuren. I wift affeende kan Frey betraktas såsom Nordens Mercurius, men hans caducee är en elgren och i stället för den bewingade hatten, bär han hördiga or kring sin öppna panna. Förträffligt uttrycktes i denna wänliga bild denna mjlda och lärfsinniga nåjets wän, som bortgaf sitt swärd för den äfskade flickan, och som satte styrkan af sitt gudomswärde i wälgörande och fruktbarhetens framkollande. För denna upphöjda förtjenst i det wäsentliga af Konstverket, glömmet den billiga Granskarern gerna små i utförandet, såsom det, att den högra öfveln något war lyftad ur sitt rätta läge i jemnförelse med den wänstra, och att i wecken på det lätra dröperi, som beträcke öfwerlifwet, och hwilket Aetisten med djup känsla och säker takt bildat till en idealiserad likhet af den drägt, som bäres af swenska arbetare under förderiden, rådde nog mycken monotoni.

Den mest karakteristiska bilden åter är DunderGuden Thor, Jättarnes wäldige besegrare. Gudomstyrka lågar i hvarje drag och spänner hvarje muskel, och lugnt förtroende till egen kraft — är suart färdigt att lyfta den hammare, som oundwifligt skall drabsa Aarnes fiender. Tankens storhet, det rena uttrycket af grundeligt studium och fulländad säkerhet i arbetetsättet förenades här att gifwa denna statue ett högt värde. Man erinrades under åskådningen om den förgudade Hercules, utan att denna erinran, på något sätt, minskade den lifliga beundran för Konstnärens egendomliga genialitet.

(Slutet följer)

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 52.

Torsdagen den 26 December

1818.

R e c e n s i o n e r :

Betraktelser öfver de år 1818 i Stockholm för Allmänheten exponerade Konståfven, jemte några deraf föranledda reflexioner öfver sjelfständigt nordiskt Konst och wår Mykologis användbarhet såsom grund för en sådan. Stockholm, Cederborgska Tryckeriet 1818, 13 sid. 4:o.

(Fortsättu. från N:o 51).

Minst imponerande bland Hr Fogelbergs nordiska Gudsfigurer, war den tredje: *Odin*, sittande figur i full beklädnad. Den är långt ifrån att wilja bestrida Förf:s onmärkning om det karakterens djup sinniga allwar, den wår diabet i ställning och den stillens enkla storhet som råder i denna bild; men med allt detta, är det ingenting som tydligt öfverensstämmer med *Odins* mythen: ej engång *Attributerna*, dem *Sagan* för licer individualiserat. *Jupiter* är bestämdt hwad han är, och objectiviserat nästan af sjelfwa sin betydelse. *Odin* har ett alltför afgjordt subjektivt wäsende,

för att utan betydlig svårighet kunna bekomma säker och klar gestalt, och, såsom enstild bild, egentlig, uttrycksfull betydelse. —

Hwad åter *Dryckeshornet* beträffar, utmärker det sig lika mycket genom sinnrik uppfinning, ypperlig disposition och högst färdigt arbete. I det fallet hedrar det icke blott *Sculptören*, som uttränkt konstverket, utan äfwen den unge *Cicels*, hwilken med sådan beströmmad färdighet utfört *Artistens* ideer.

Nio *Oljemålningar* och ätta *Handteckningar* af Hr *J. von Breda*, woro placerade på denna *Exposition*. Af dessa woro twenne hwilka för allmänheten redan engång blifwit framwisade. I afseende på den ena: *Belisarius*, N:o 27, står wiserligen orubbligt fast det beröm, som den år 1815, i denna *Tidning* erhöill. De som endast hastigt åstådat denna djerst uttränkta och säkert utförda tafla, hafwa klagat öfver att den är så kall; och för den flyktiga blicken måste han så synas, emedan *Konstnären* wist försmått alla yttre medel att skapa rörelsen, utan lagt hela effekten i de båda *Figurerna*, i *Sjeltens* lugna

resignerande storhet, i den stöna Gofens sorg-
blandade fruktan, i den sinnrikt sublims om-
gifningen och i coloritens enkla harmoni och
melancholiska ton. Dersföre är denna tassa så
mycket wormare, för det noggrannare betraktan-
det, och dersför synas de, som behagat kalla denna
tassa, hvars effect helt och hållet beror på alla
partiers nogaste öfverensstämmelse med hvarans
dra, för ett målade Sculptursarbete, icke rätt we-
ta hwad de dermed wille säga. Den är wisferli-
gen, såsom vår Förf. uttrycker sig, målad i en all-
varsam och stor stil, men denna är wisferligen
icke uteslutande sculpturisk. Deremot kan Rec.
icke instämma i Betraktarens öfwerdrifna be-
rädm öfwer, No 9, föreställande Zebe, ma-
tande Jupiters Örn, och Rec. wet ganska
bestämde att Artisten, hvars äfgifter af Måla-
riet, efter den tiden då denna tassa målades,
så mycket renas och utwidgat sig — sjelf icke
deruti finner något uttryck af sann konst. Den
är målad i ett wackligt, slappt hollfransiskt ma-
nér och det hela har uttrycket af ett undult-
siffte coquetteri, som wanpryder en production
för ewigheten, ur hwilken synpunkt man nöds-
wändigt måste betrakta hwarje konststucke.

De öfriga historiska compositionerna af Hr.
J. von Breda utgjordes af trenne Esquiser,
bland hwilka, No 42, St. Johannes, i
synnerhet är förtreffelig. Djup känsla och hög-
religiös inspiration har här antagit den san-
naste och skönaste gestalt.

No 40 är ett intagande Landskapsstuc-
ke, som visar huru stor förtjenst Hr J. von
Breda äfwen har af denna målningsart. Der
har också tillwunnit sig bifall, äfwen af de
minst wälvillige skände äfkdare.

Portraits af Hans Excellens RikeRådet
Gr. Liljencranz visar åter en ny sida af
Hr J. von Bredas talent, och lofwar en er-
sättning för hwad wi nyligen i hans förtreff-

liga fader förlorat. — Deremot måste Rec.
bekänna, att han således delar tänkesätt med
Granskaren i Stockholms Posten öfwer No
56, Porträtt af William Pitt hwilket Rec.
för sin del anser som det fröppantaste exem-
pel på pictoresk stygghet. Wår Auctor will
wederlägga det sålunda omdömet med den an-
märkningen, att det är en copia, efter Rey-
nolds, och att denne mästare hade flera ma-
nér. Men hor den Konstnär, som will ar-
beta för konstbildningen i sitt land, rätt att
copiera och framställa det fula? Och ursäk-
tar användandet af flere manér att man stund-
om använder ett mislyckade? — Sir Jo-
shua Reynolds war en man af mycket genie,
men såsom en stor målare kan han endast
gälla inför den personliga wäskapens eller
fördomens domstol. Han hade dertill för list-
ret sannt konstnärssakmar, för liten djuphet
och för flyktig bildning. Att allt det mecha-
niska i detta porträtt förräder mycken fläcklig-
het, will Rec. icke bestrida, men han kan icke
stilla från sin tanke den store Ehrenswärds-
innehållsrika ord: „Hwad olycka, att det går
an att måla wäl med låg styl, och hwad är
icke detta för ett stort hinder i Konsterna?“

Helt annorlunda är förhållandet med det
öpperliga Porträttet af G. Stjernhjelms, med
wackelig mästarehand copieradt efter det födrre-
contresen, som i Witterhets, Historie, och An-
tiquiteters Akademien förwaras. — Wår Förf.
yttrar sig derom: „Sihwar flamandska Echo-
lons wackra och gwicka Camaycus.“ — En-
ligt wanlig mening betyder Camaycus en så-
dan tassa, som är målad blot med twenne fär-
gor, och sådana har man från alla möjliga
skolor. Huru har således den stamantsta här
kommit att nämnas, då det wisrligen, i he-
la detta lilla Porträtt, icke är något annat
flamandskt än förtreffligheten, som tillhär

alla länder. Men man ser här blott ett nytt utbrott af vår auktors pedantiska lust att prunka med artist-lärdom, hvilken icke allenast förräder sig genom användandet af de långa anatomiska termerna, i fråga om Prof. Høpsegrens Magnar Ledbrok, utan äfwen i de betydliga jemförelser med äldre konstnärers arbeten, dem han flyktigt framkastar. Det ena stycket liknar Venters, det andre Rubens, det tredje van der Meer, eller hvilket annat namn, för ögonblicket faller honom i minnet. Ja! N:o 9 måste ett par lyckligt målade Prospektter af Fitherre N. Ankarsvärd icke blott påminna om Fr. Moucheron — en konstnär af hvilken Höf. troligtvis sett lika litet som Rec. — utan äfwen om alla „de gamla goda Måstärne från 1600-talet.“

Äf de yngre Konstnärerne hafwa trenne bearbetat ämnen, hörande inom kretsen af nordiska Mythologien. — Hr Salmsons Vasreites, utmärker sig genom rikedom i uppfinningen och en synnerlig lycklig gruppering, men har äfskilliga tekniska brister, dem fortsett öfning lätt skall utplåna från denna mycket löfswonde unge Konstnärers tillkommande arbeten. — Hr Berggrens teckning war ädel och enkel, men hästens bringa kanske för bred och des nedra del för lång. — Hvad åter Hr Suells Brage beträffar, war den en swag copia af Ossian i Clemens' gravur.

Utom de redan nämnda, funnos på denna exposition äfskilliga dels ypperliga arbeten af flere välbekanta Konstnärer och Amadörer, dels flera stycken af ganska wärdtydigt wärde; men Rec. måste gå dem förbi, då han dels öfwer wisa af dessa alldeles icke skiljer sig från Betraktarens åsigter, och dels emedan här icke är ossigten att granska Södhisksa expositionen, utan blott att karakterisera en öfwer den utgifwen skrift. Och för fullständigheten härur

innan tror Rec. sig blott behöfwa tillägga några ord öfwer slutanmärkningen.

Det heier det bland annat, att Gransfaren i Stockh. Post. framställte till efterföljd „modernitetens gammaltyska, bizarra målarkonst, hvilken för sin ickehet skull“ etc. — Den gammaltyska Målarkonsten eger ikkwäl, som bekant är, allt annat utom ickehet, och aldrig har någon nation målat med en så arbetsam och ihärdig slit som de gamla Tyskarne. För öfrigt talas i Stockholms Posten icke med ett ord, hwarken om modernitetens eller antiquitetens gammaltyska målningsföt. Skulle således detta uttryck hafwa afseende på det beröm, som, af obekanta orsaker, der gifwes Hr Høpsegrens taffla, och Höf. således inbillat sig, att detta målningsföt är det moderna Tyska, så kan Rec. upplysa honom med den säkra underrättelse att de som inbillat honom något sådant, förmodligen welat skämra med Gransfaren.

Rec. har varit mångordig öfwer denna brochure, emedan der, förmodligen för att dermed hedra honom, blifwit utspridt i hufvudstaden, att den af Rec. wore uppsatt. Det är för att underrätta allmänheten om motsatsen, som Författaren af denna Recension härunder tecknar sitt namn.

L. HAMMARSKÖLD.

Gubben med Skäpet. Stockholm, Gadelius, 1818. 59 sid 8:o.

I en tid, då det goda skämtet hos oss är så sällsynt, kan Rec. i denna bok löfwa den delen af Allmänheten, som ej göra alle

för stora fordringar, en nåsäm och lustig half-
rimma. Denne Gubbe med Skäpet — eller
som han också kallar sig — Camerarius obscu-
rus låter en mängd af Stockholmska scener
passera förbi sin laterna magica, hvilka ge-
nom den raskhet, hvarmed de omverla, och
det lif, hvarmed de äro tecknade, rått ange-
nämt syfvelsårta läsarens fantasi. Marke-
schreitars språk och diktion är ganska natur-
ligt och hans beutna swenska gifwer stundom
anledning till äfkißliga lustiga tvetydigheter,
t. ex. "Här får man se und bekife die Han-
delsbalanser und Finanzer und deres decaden-
cer. Ach du lieber Publikum! denne taffe är
so kunterbunt, att det går omkring för dine
ögon. Aber da i fonden ser du den nyrepa-
rerede Kirzens Ständers Pant, der ist ein
schur umätelig gold- und silfvergrufwe med
ränter und procenter. Wollen sie mot tette
derin? Profit, mein Herr! das ist forbudet.
"Warum das?" Ach, der Teufel kann wohl
alles wissen! Aber — säge wise Niksdags-
män, som äre nyfikne på allting — aber der
Pant ist ja Nationens, und die Nation will
wete hur rik den är, på det icke die Nation
må frukte at Panten är pant. Nir! rope
andre Representanter: der Pant ist wohl Na-
tionens, aber die Nation har med densamme
intet att peschälle. Und so skrifwe die Fi-
nans-Projektmacher alle tidningar fulle, und
bewise, att samme Pant är en ganz farlig
Bjden, som en wacker dag kall bisatte den
hela Nation. Wo? Wetter! hwem kan wohl
referire, hwad alle die mennisker säge? Jag
säger: das ist alles gur, so lange jag sielf
har pengar, und die mensker äre dock aldrig
nöjde, för än man ger dem det pure guld
att äre — aber da bliwe de noch nir nöjde,
ty de sä obstruktion af det guld, som den
dumme Kung Widå. — Na! Här ser man

die Panckreitorer hälle Gul-kalas, und deres
Creditorer lutke på die schene Ref. Kunne de
wohl lifwe af den luft? Nir. Na, so mo-
de swälte ihjel med pik und wack."

Så omverlande de scener än äro, hvil-
ka aspeglas i denna Camera obscura, så stutas
dock de flesta representationerna på ett nog ens-
formigt sätt, neml. så, att de i spegeln fram-
stälde personerna söra upplopp och i sin tu-
multuarißka hetsighet omhwalßwa Gubben och
hans magiska trollwerld. Uppfinningen är
god, men är för ofta nyttjad. Öfwer dessa
olyxor uppstämmer nu Gubben ömkliga jem-
merwisor, som aldrig wißa stuta; — lamens-
tationer, som fylla eråd till tre sidor. Det
synes, som hade den gode Gubben i sin latera-
na, i stället derför, kunnat asmåla nya scener
till hvilka det förmodligen icke hade felats hör-
nom damnen. För att gifwa läsaren ett ä-
skädlige begrepp om dessa representationer, will
Rec., med Höf:s tillåtelse, affskrifwa, en —
den sista, — hvilken likwäl är den lustigaste
och bäst utförda bland alla:

"Här skall man få se und beskåde das als-
serunbäckligste und subtileste Krafts- und Na-
vitors-Wälende! Das ist, wie schon gesagt,
ein lutter Konst- und Meisterschick. Ja das
ist alltsammans so delikat und intressant, att
hwarje fosterlandskvän bör läte sit bröst af
en fräselig patriotismus inflammiret. Rike
man! Die taffe föreställer den schure Kirjal
i Hans Majestät der grofmächtigste Odins
stort i Fallhalla. Det är mans icke något
schpektakel, utan ett ganz reputtliges stote
med sine möbler, stoler und bord und rep und
stänger. Und die Götter, die spere und klänge
ganz kapital, precis som die kleine eforrer.
Das ist ja högst ominds att beskåde. I den
schure sat, da midt unter den ganz förgylde
spiegel, ser man den nye Odin. Han ser

wohl lärer dumm aus, aber doch ganz unbesydlig; dock det är der versuchte Måler schulden till: und der Odin är den intellektuelle Kræften. Da till höger ser man den nye Baldur, ossuldens symbol, en rått hyggelig und fatal Pursch, med mange röde släcker i den systeronomi, die se precis ut, som pocket af löschtyghet; aber das ist lutter förtal, liksom det om alle hans kunstoper på harpe und die gamle saker. Da über hans Kopf ser man schwäfske hans Patronus und Skyddshelgon i brillante illuminationer. Han tyckes wohl ganz tung und marod, aber das ist ein meisterlig ingenium, alldeles som des Pilsbaggssplyhuswed. Dernächst siter den nye Engelsprecht, helt tam und fogelig. Han spekulerer på att finne någet erkleckelige om det schure naturliche förstånd på spitsige grundstolper, hatter med handtag, skågg und stenbroer. Dernächst siter den store krigshjerte nota pene, nix den gamle, som der Watcom Sinclair träffede. Den nye ser ganz pomps och schrecklig ut med sine schure Kurierstieffer, die äre helt moderne från Paris, lörsårdigede af den Kongl. privilegirte HofSkomaker Voltaire, und på ein ny subjektiv mode förskodde i Sverige; und das ist ein ganz durabel Arbeit. Alle die andre, bieke und kleine Herrer runde omkring äre allezusammen de Einhärjer. De se rätt målfantante ut; aber das ist siter die Hundturker Bull, die hafwe micket liten res på den Odin und Baldur, und drifwe ett schure aperi med gamle und murkne ting. Aber bare de så protofällerne wid den kongress sårdigede, so löse de Uflag, und da blifwe die Hundturker drifae ur Europa. Na! Hvad ser man nu widare? — Aber sag muß hedje die käre Spektatörer nix tränge so kraftig inpå mitt Skåp! —

— Widare ser man genom det fenster den lill-

le tallskog; der ligger det stolte Manhem, und der bo nu die Döfwe und Dumme und die omyndige, und deres Järler äre och öfversmager. Der må de micket will, und kalle det landet Gosen. — Här får man se und betike alle die Guder und Gudinner und Einhärjer i Berserkerfang. Das ist en rätt schrecklich und uppogelig tasse af den schure Hoffbro, nyss kommen från das Gymnasium in Schöne. Hier ist ein großer Afsenblé, und micket micket folk und Radomligheter. I det fränste rum står der schure galt Gullborst, und so komme der kudsomlige galt Sehrinner. Die hafwe guldprodirede rocker, und äre Skitullswenner eller Pascher i det store hof. Die service Damer med so micken propretet und behändighet, att die nådige Comtesser und Baronner blifwe ganz stupide af admiratation öfwer deres schure politesse. Der Gud med die store bålgronter är den Guden Thor; der ist Kirkevärtier i Asagaard, und när die trollschimme eller snarke i Kirken, da ramler han söst med sine pjecker, und so puffer han till dem med sin lange staf, att die schupe på alle fire, hwillet är rätt miserapel att besfåde. Der Gud i den gröne rock med die forghdte opslag är den onde Loke. På hornom är Odin und die andre Guder micket gramse för hans schlemme spitsfundighets skull, und so hafwe de utfände die Exekutionsbediente ester honom, för att arretire honom und bringe honom på die Giltstuga, for det han icke will betale sine sedler till den Rusthåller Gylfe und hans hustru Nura. De äre och på den Afsenblé, aber micket langweilige und abandonnierte, so att ingen söker dem mere, hwillet är ganz gemen. Na! sehen sie mal den modeste kerl da till wensker i den brune rock und die sommets pyrrer? Das ist der Herr Ekonomidirektor von Freyer. Der hat

i år sät det skure pris för den nye modell
 ett hönehurer, die äre helt varm und kom-
 mod, so att die nådige Kreswinner und Pa-
 ronefer kunne sjelf ho der. Da längst boer,
 da ist just den rätte Werkerfergang, wo die
 stundom råte i Werkerferaseri. Da sparke
 die hwarandre på det årones säre med micken
 ofatng und fermeré, allsammans till de store
 Guders pris und perdm, hwilket är ganz up-
 pyggelig. — Aber här får man se und be-
 skåde den store Domkirke i Wadstena. Här
 hafwe alle die gamle Kudinner sin lustflott.
 Da ser man Freya und Sif, und Stofna und
 St. Brita, und Hnos und St. Catarina,
 und alle die elfwe tusend Jungfrur. Här
 går alles huller om puller till; ty die Gu-
 dinnen äre micket flychtige, und so ha die war-
 ret bjudne af Loke på kalas hos den Keller-
 meister Egir. Die Gudinne med den nye
 turban da, hon hafwer många Kurtisdreer, und
 hennes Schwagter hafwe taget hennes parti.
 Die Gudinne med det splitter nye halspand,
 förfärdiget i Upsala af de nye Konstschnidere, ist
 die Madame Gefion. Aber die unge schang-
 eile Dame, som ser so kraftig ut, är St.
 Brita. Hon är micket micket krank, und
 hafwer nyligen gift sig med den Kirkewåker
 Thor. Alle die andre unge Gudinner sitte
 rundtomkring und fundire på sin kyskhet, und
 på de kaschirede rum, som de lättre ät sig be-
 schtålle i Hufvudstaden. — Aber noch einmal
 måste jag be, att det upplyste Publikum ick
 knuffer sönder min Camera! (Die Spektatör-
 rer äre ja denne gang so unbändig.) — Na!
 — Här får man se und belike ett Tempel,
 und i det Tempel är en Sol, und i den
 Sol är åter ett Tempel, und i det Tempel
 står en stol, und da sitter Hans Heltighet, der
 Herr Påswen i Rom, når han gifwer alle

die AsaGuder und Gudinner, und Einhårjer
 und Einhårjerfor, und Götter und Götter-
 for sin wålsignelse. — Na! Här får man
 se und beskåde en skure Grathög, da die tee
 män i den brinnende ugn äre pegrafne. Der
 är mans micket att läre und observire, ty
 den är alldeles mured und uppstod af die sto-
 re antiquariers egen hjerne. Här ser man
 nemligen den Hitehäll, und die Krone, und
 das Wårte, und die Fockedje, und Baldurs
 Hållar, und Affwården, und Drakeinger, in
 summa, luter ting, som ick finnes i den
 hele Na-ur. — Aber, här komme nu ganz
 andre sachen. Här skall man få se und be-
 skåde den Grefskke Poet Homér: han hafwer
 blå rock und gule kinnpyrre, liksom die böns-
 der i Ostergötthland, und en gewaltig tagelpi-
 ske i sin hand, hwarmed han will ruckte die
 unge nåssise göker, som fore på honora. —
 Här ser man den nye Pelops, der wille pis-
 ske posker på den gamles graf; aber han fick
 so micket hugg af die osktyrige bængler, att
 han ser ganz krepirt ut. Man säger dock,
 att han på något sätt blifwit saldirer för sitt
 lidne proct. — Här ser man den Engelske
 Komediant Schäckspir. Han hafwer drogic
 af sig sin Engelske rock, und will nu iklåde
 sig en Schmålandströje. Sehen sie mal?
 Den Herrn som hjelper honom, är twå Her-
 rers drång, und will nun söke att förtjene sin
 fork på den tredje. Na! — Här ser man
 den Schwenske Baron de la Motte Fouqué,
 ganz jemmerlig maltrårt af de Journalister
 för sine Berg, Ånder und Galgunger und lange
 Gaster, die auch allezusammen äre fortyskede
 und tungfotede wie ein Dragoner-Regiment. —
 Wåbare för man se und beskåde den gamle
 Polysem, der hafwer lagt sig att sofwen, und
 wie die alle krutgubber und kyllinger jubel

— — — Aber Mordtraufend Element und alle Teufel! Hwarför tränge die Herrer Spektatörer so häftig in på min Camera? Ich bitte Sie, meine Herren! seyn Sie so gütig — Ach Himmel! die Herren äre ja ganz böös und desperat. Barmherzigkeit! Barmherzigkeit! Wollen Sie mal söre söre mit wackre Sköp? Nöd und Barmherzigkeit! Ach min stockers Camera! meine schene tofter von Leipzig und Paris und Peking und Monomotapa! Halt! Halt! Das ist ja wäld — das ist — das geht for langt — Aj! aj! oj! da ecraffte die alzusammen durch und durch."

Den gulb/lockiga Princeßan. Fée, Saga. Imitation efter Franskan af J. W. Stjernstolpe. Schm., H. N. Nordström. 1818. 32 sidb 8:o.

„Denna Saga är hämtad ur Contes des Fées, par Madame D**** T. 11, der den finnes på Prosa. I anseende till flera förändringar i densamma, och särdeles wid slutet, har Öfversättaren trott sig äga dubbla skäl att kalla detta en Imitation:“ — yttar Hr Stj. i det korta företalet.

Fattigen är följande: Kung Hugo hade friat till den oförläpneligt sköna, men stolta Princeßan Rosamunda, men sått korgen. En ung Riddare, Rosmarin, förtretad öfwer den skym, som härigenom wijades hans konung, hade rådat yttre sig, att om han hade worit Wudfickaren, skulle detta aldrig hafwa händt. Hans herre tar detta i början ganfska onådigt upp, men skickar honom äntligen åstfad. Under wägen har han den lyckan

att wisa en Karp, ett Lejon och en Uggle betydliga tjenster. Den sköna Princeßan war wäl denna gången mera blid mot den wackre Brudwäfswaren, men wägrade, att gifwa sitt samtycke till hesswa huswudsaken, sedan han först skaffat henne till råeta en i hafwet förlofad ring; — det andra profwet bestod uti, att lägga för den skönas fötter Jätten Galfrons huswud hwilken hade friat till Princeßan, men sedan han sått korgen, uppåt hennes undersättare.

Slutligen skulle Rosmarin ur en of drakar och ödlor bewakad grotta hämta en flaska skönhetswatten. Huru den unge, raske Riddaren, med de tacksamma djurens bistånd, bestod dessa hårda prof; — detta will Rec. ej i förwäg förräda för läsaren, så wida han ej self giesfar det. Nog: Rosmarin öfwerwann alla swärigheter; den sköna Rosamunda kunde nu ej längre wägra att gifwa sig, och tilljubed den äckte Riddarn self sin hand: men då denne, trogen sitt hedersord och sin undersättliga pligt, ofslår detta sköna anbud, söfjer hon honom till konungens hof. Der wäckte dock snart den wackra drottningens förtroelighet mot den unge hselten hans herres afund: Rosmarin kastas i fångelse, Princeßan wänder om sin ring och far genom lusten tillbaka till sitt rike; och samma stund Rosmarin skulle ofslifwas, sänker sig ned från lusten en drokbespänd wagn, hwarut sitta trenne Fær, hwilka upptaga Riddarn och föra honom till den wäntande sköna.

Uppfinningen är — som läsaren finner — nog trivial och mager. Men denna sagas förtjenst ligger i utfrändet. Hr Stj. har med framgång bemödat sig om den Voltaire'ska läckra, ironiska, lent kirklande sago-stilen. Hans komiska språk är lätt, naturligt, utan att nedsjun

Register

öfwer

Swenskt Literatur-Tidning för år 1818.

Theologiska Konstskapsarter:

Liturgisk.

Förslag till Husfröndinnans och Texter för Söns- och Högtidsdagarna i Året . . . Sid. 457

Exegetisk.

Om Luthers tyfka Bibelöfversättnings religiösa värde, af Marheineke . . . 287
 Nicodemi Evangelium. Öfvers. af P. Tollefson . . . 465
 Handbok i Bibl. Literaturen af P. Tollefson. Del. 1, 3 . . . 570, 593, 609

Homiletisk.

Predikan öfwer Prosten Dr J. Almqvist, af L. Mörner . . . 271
 Predikningar af C. P. Hogberg, 4:de Saml. . . 475
 Sju Predikningar af J. O. Wallin . . . 534, 583, 621, 637, 649
 Predikan wid Kon. Carl XIII:s Begräfnings; af E. v. Rosenstein . . . 671
 af J. G. Bure . . . 671
 Predikan på Klagodagen öfwer Kon. Carl XIII; af G. Murray . . . 672
 af W. Floderus . . . 735
 af J. G. Bure . . . 735

Kyrko-Historia.

Handlingar rörande Presbiteriet i Werid 1818 . . . 444
 Berättelse om Upsala Bibelsällskaps 1:a Sammankomst . . . 488
 Skara Bibelsällskaps 1:a Årberättelse . . . 488
 Westerås D:ro 4:de Sammankomst . . . 488
 Utdrag af ett Tal i Carlstads Bibelsällskap . . . 488
 Örengråns Stifts Herde-Minne, af J. E. Follén, 2:dra Del. . . 605
 Om Jubelfesten, i anledning af Reformationen; af Dellbrück. . . 730

Juridiska Konstskapsarter:

Politisk.

Tidens Tecken, af E. M. Arndt . . . 481

Historiska Konstskapsarter:

Sveriges Historia under Regenterne af Wasa-Ätten . . . 559

Biographi.

- Tal hällne i Konal. Vetenskaps-Akademien . . . 35, 558
 — öfver Prosten Th. Tegman, af C. O. Humble . . . 719
 Och öfver Prosten Ph. J. Anjou, af C. O. Humble . . . 720
 Namnkunnige Fältherrens Levnadslopp, af Cornelius Nepos . . . 737

Lärdoms-Historia.

- Bibliotheca Historica SvioGothica; af C. G. Warmingholz, 14 o. 15 Del. . . 232
 Förteckning på de i Sverige utkomna Schol- och UnderwisingesBöcker, af L. Hom-
 marsfeld . . . 449, 577

Archæologi.

- Umärken till förbättrande af Ordaförståendet i vår äldsta Nordiska Historia, af P. Thom . . . 57
 Beskrifning om Konstfwen, såsom Almonach . . . 271
 Berättelse om ett i Notala försam träffadt Synn, (af J. Hallenberg) . . . 724
 Supplement till denna Berättelse (af N. H. Sjöborg) . . . 831

Geographi.

- Resgänt af en Dagbok i Grönland, af Hans Egede Saabye . . . 254
 Vinden af Italien, England och Amerika, af Chateaubriand . . . 273, 319
 Beskrifning af Skara Stift, af P. E. Lindskog, 5 Häft . . . 335, 374
 Beskrifning af Häradsbommars Socken, af A. P. Edborn . . . 479
 Resa i Norrige af C. G. Fölsch . . . 513
 Jordan och dess Invånare, af C. A. W. v. Zimmermann, 5te Del. . . 561
 Berättelse om en Resa till Japanska Kusterna af Nikord . . . 753, 767

Historiska Samlingar:

- Handlingar rörande Scandinaviens Historia, Del. 3, 4 . . . 433
 Chronologiskt Register öfver Handlingar i Svenska Historien, 3de Afdeln. . . 433

Philosophiska Kunskapsarter:

Ethik.

- Reflexioner öfver QwinnoKönet, Wänskapen och Käleken . . . 421

Pädagogik.

- Stockholms Stads Consistorii Utlåtande öfver UppfostringsCommitténs Förslag . . . 49
 Förslag till en förbättrad ScholOrdning af UppfostringsCommiten . . . 64, 81, 225, 241

Philologi.

- C. M. Nyrell; Commentatio de Varietate Generis & Numeri in Linguis Orien-
 talibus . . . 625
 Otiola Syriaca . . . 625
 Paraboli i Latinska Språket, af Ödving, öfversatt af Wählin . . . 684

Ästhetik.

Framställning af Wolfs, Baumgartens, Mendelssohns och Sulzers, Kants, Schillers
och Schellings Läror om det Sköna . 305, 337

Witterheter

Dramatisk.

Den pantfötte Juden, Lustspel	. 63
Martin Luther, Tragedi af Berner; öfvers. af C. F. v. Zepel	. 137, 225
Einhard och Emma, (af F. de la Motte Fouqué)	. 187
Fläckarne i Månan, af J. F. Edman	. 223
Frihetsningen, af M. D. Almén	. 415
Dalens Söner, af Berner, 2:dra och 3:de Del.	. 503, 553
Hon narrar dem alla, Komedi	. 543
Strandrättan, Komedi af Kotzebue	. 639
Pastoratet, Komedi	. 655
Den Patriotiska Flickan	. 656
Ifigenia på Tauris, af Goethe, öfvers. af Borgström	673, 694, 748, 789, 543
Den Heliga Brigitta, Sörgespel af Ring.	705, 721

Satirer, Fabeler m. m.

Gubben med Ståvet	. 822
Den guldblockiga Prinsessan, Imitation af J. M. Stjernstolpe	. 829
Manus-ripte, sunnet i en Ednlåda	. 832

Romaner.

Benzel Falk och hans Familj, Del. 1 & 2, af A. Lafontaine	. 47
Arel Sigridson	. 91
Den sköna Euclyones af Sovoyen Historia, af Fr. Schlegel	209, 257
Don-Quixotes Besvärne af Cervantes, öfversatt af J. M. Stjernstolpe, 1:a Del.	. 289
Eugenio och Virginia, 1:sta Del.	. 367
Don Pedro och Isabella	. 399
Den mäktiga Likheten, af Fredrika Lohmann	. 431
H. Schleichers Ungdoms-Historia, af Wieland	. 447
Dechanten i Badosoz	. 459
Draken och Gråshoppa	. 459

Wältatigbet.

Sorgetal öfwer Kon. Carl XIII, af C. E. Bexell	. 508
Tal wid Jubelfesten, af E. Tegné	. 145, 161

Wittra Samlingar.

Kalender för Damer	. 97, 121
G. Keane's Witterhets-Nöjen, 2:dra Del.	. 302, 352
Portiff Kalender för 1818, af Åkerboom	. 321, 308

G. Stjernhjelm's WitterhetsArbeten . 369, 377, 401
Skaldesyncken af C. Cravallius . 545
WitterhetsFörskel . 657, 689

Sköna Konster.

De bildande Konsternas Historia, af L. Hammarfeldt 113, 129, 177, 193
Folklång, af H. N. Kullberg; med Musik af Dupuy . 411
Schwed. Lieder, in Musik gesetzt von Häffner . 529
Betroffelse för de år 1818 i Stockholm exponerade Konststycken 776, 801, 817

Mechaniska Konster.

Underrättelse att bygga Hus af Lerbruk . 479

Physiska Kunskapsarter:

Entomologi.

Diptera Sueciæ; descripta a Carl Fr. Fallén, Vol. I. . 239

Afhandlingar:

Ord och Afsked till Allmänna Journalen . I, 17, 33
Huru Dr. Lucher tänker om Förmusters bruk i andeliga ting . 191.

Bihang

III

Svensk Literatur, Tidning.

N:o 1.

Januarii

1818.

Akad. Prisutdelning, Prisämnen, m. m.
Stockholm:

Den 20 sisl. Decemb. Svenska Akademien
Höggridsdag, var förmiddagen Gudsens i Slotts-
Capellet och eftermiddagen på stora Vårs. salen
offentlig sammankomst, som öppnades med ett
Tal af Akademiens Direktör, CansliRådet och
Ridd. N. C. Kullberg, som derefter gaf tillkän-
na, att öfver de ursatte täflingsämnen i Wäl-
taligheten, hade 8 skrifter inkommit, hwar-
bland Akademien tilldömde stora priset åt N:o 6,
Äreminne öfver Hälm-rskalken Grefve Magn.
Stenbock, författade af Adjuncien wid Stock-
holms StorSchola, Lectorn Mag. L. M. En-
berg. I Skaldekonsten hade 9 täflingskrif-
ter inkommit; hwaraf, ingen med stora priset
kunnat belönas, men åt 2:ne hade Akademien till-
dömt andra guldpenningen, nemligen N:o 9.
Drottning Blanca, Tragedi, af Lieutenanten
N. Lindeberg och dernäst åt N:o 2. Carl den
Tolfte, Skaldestycke af Rectorn wid Ad. Fre-
drics Schola Mag. O. Ph. Utterström. Af
HofCanslern Frith. Ziberhs siftening har Aka-
demien tillagt stora priset åt en Sång till Kon.
Gustaf III:s ära, författad af Lagmannen E.
von Becker. Deputom hade Akademien tillagt
Lundbladiska priset åt förste Expeditions Sekre-
tären J. M. Stjernstolpe. Den minnespen-
ning, Akademien detta år låtit prägla öfver
vice Amiralen Fr. H. af Chapman, är gjord
af Enegren, och föreställer på ärsidan: Ami-

ralens Brösthild med namn och titlar, samt på
fränsidan: Fregatten af Chapman med detta
Uppfinnarens namn skiligt i Bakstammen. Les-
gend: Quo Tutior Omine. Överg. Construc-
tione Navium emendata, ob. MDCCCVIII.
Amiralen af Chapman's minne författade af Aka-
demiens Ledamot, Profesjorn och Prosten Mag.
S. M. Franzén, upplästes.

Till täflingsämnen för år 1818 utsätter
Akademien: I Wälraligheten 1) Äreminne
öfver Archiatern och Profesjorn Carl von Linné.
2) Föreläsning i Historiska stilen, med fritt val af
ämnen ur Sveriges eller andra länders Histo-
ria, hvilka dock icke må vara närmare till vä-
rid än slutet af 1600talet. 3) Något Philoso-
fiskt och helst Moraliskt ämne, tjenligt att ut-
föras i en wälralig stil. Deputom det Bi-
belska ämnet: Om fördelarne af den allmänna
Undervisningen i öfseende på bestående af sams-
fundsbandet och befrämjande af Samhällsdyg-
derne. I Skaldekonsten lemnas fritt val af
ämne med inskränkning till öfswarsamma; äf-
wen mottagas, under samma willkor, öfswersätts-
ningar från Clafsiska Auctorer i alla språk. Pris-
et en Guldmedalj af 26 Dukater. Täflings-
skrifterna böra inom d. 8 October innewarande
år till Akademiens Sekreterare insändas.

Den 2 Jan. skedde wal och lotning till om-
byte af Ordsbrände i Kgl. Witterhets- Historie-
och Antiquitets-Akademien, då ErkeBisKoppen
och ProCanslern m. m. Doct. Jac. N. Lind-

slom blef President och Medicinalrådet Doct. E. W. Rindström vice President för förra hälften af innevarande år.

Till arb. tande Ledamöter har nämnde Akademi valt och kallat Cenzilrådet och Kongl. Bibliothekarien P. A. Wallmark, Protocolls-Sekretären, Mag. Jac. Adlerbeth samt Professorerna, P. Oken i Örebro, Mag. P. Ehyelius.

Chur-Husiska Naturhistoriska Sällskapet i Marburg har till Ledamöter nolligen kallat; Professorer och Ridd. Doct. O. Swartz i Stockholm, Hof-Markskalken och Ridd. G. von Pankull, Professorer och Commendören Doct. C. P. Thunberg, samt Botan. Demonstratorn Doct. G. Wahlberg i Upsala.

Upsala:

Efter födret utfärdadt Program, Siverlemnade Akademiens Rector Magnificus, Anatom. & Chir. Professorn Doct. Jac. Rikerman, d. 16 Dec. Rectoratet till Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus Mag. O. Kolmodin.

S. D. tillattes Decani för näst. Hösttermin. I Theologiska Faculteten: Professorer, Th. P. C. Sw. Lundblad. I Juridiska: Professorn Doct. L. G. Rabenius. I Medicinska: Professorer och Commendören Doct. C. P. Thunberg. I Filosofiska: Professorer och Bibliothekarien Mag. P. S. Arivillius.

Under sistförflutne Hösttermin har de Studerandes antal wid Kgl. Akademien härskädes varit 1267, hvaraf 724 varit närvarande och 543 frånvarande. Häraf voro 118 Adelsmän, 319 Prestsöner, 211 Borgaresöner, 219 Bondesöner, 230 Civilstatens, 56 Militärestatens och 111 andra Ståndspersoners söner. Af dessa studera 276 Theologien, 221 Lagarenheten, 95 Läkekonsten, 459 Filosofien och 216 utan wipte vitæ genus. I anseende åldern, har antalet varit störst emellan 20 och 25 år, nämligen 560, dernäst emellan 25 och 30 år 382, emellan 25 och 30 år 190. Dernäst under 15 år 61, samt emellan 30 och 35 år 50, o. s. w.

Under sista halfår hafwa 160 Studerande blifwit wid Akademien inskrifne och deribland 2 Woremän, samt i Utänniug sedan Norra Ame-

rica. Finska Fraktionen har haft 18 närvarande Ledamöter. 176 hafwa af Stipendier varit understödde, neml. Regii 28, Medico-Theologi 17, samt Magnat. & Privator. 131.

Under förl. Hösttermin har Theologiska Faculteten anställt Theol. Candidat, Examen med Mag. Gust. Nibelius, W. Lem. Dalek.

Medicinska Faculteten har anställt Med. Licentiat; Examen med Candidaterna Ad. Eriksson ÖGorb., E. A. E. Lotina ÖGorb. och O. Lindbom, ÖGorb. samt Med. Candidat; Examen med A. K. J. Ström, Söderm. Nerre.

Philosophiska Faculteten har anställt Philos. Candidat; Examen eller Examen Rigorosum med Philos. Studiosi E. L. Höljer, N. Tersmeden och N. W. Collin, ÖGorb. S. W. Ad. J. G. Wretberg, Ups. J. Nordling, Hjerdbundr. G. Björckman, Rosk.; N. M. Rönberg, A. P. Strand, E. G. Embing, E. O. Vat. Pred. E. J. En, Sv. Wänerberg, J. S. Arvedson, A. Alrek, N. M. Danson och E. S. Lutteman, ÖGorb.; A. Sahlén, Wöörhus; Holsken U. Swartling och N. Törneros, Söderm. Ner.; Huspred. O. Nordström, Smol. A. Ahlquist, Calm; J. P. Gagner, O. Lidén, O. H. Schröder, J. H. Nordén och A. Nordén, Wermel. E. W. Sundbaum och N. D. Petzelius, ÖGorb. samt J. Bergman, Mödelp. Jemtl.

Under nedanstående dagar har Hons Ere. Akademiens tillförordnade Cenzler utnämmt och förordnat: d. 1 Dec. Amanuensen wid Botaniska Trädgården Doct. C. P. Göröbera till Extraord. Botanices Demonstrator. D. 4 Dito Juris Adjuncten Doct. Owen Hemptander till Akademie, Camerare; samt d. 31 Dito Philos. Theor. Docens Mag. A. Södermark till Extraord. Adjunct i Gräfska Literaturen.

E. O. Adjuncten M. G. H. O. Holmström har blifwit utnämnd till Gymnasti Adjunct i Örenandés och Decenten i Moral-Philosophien Mag. J. L. Dalwa till Gymnasti Adjunct i Werid. Lund:

Kongl. Maj: har i näder lätit utfärda Professors fullmakter för Mathes. Adjuncten, Theol. Licentiaten Mag. A. Senterlin samt Phys. Adjuncten Mag. J. Kullberg.

Kongl. Maj:it har i nåder tillagt Græd. Lingu. Professorn Mag. Estias Tegnéer Jus Indigenatus i Lunds' Stift.

Kongl. Maj:it har i nåder utnåmt Histor. & Eloqu Adjunceren Mag. E. Petterberg till Kyrkoherde i Ljungby och Alfshögs försam. af detta Stift. Linköping:

Græd. L. Lectorn och Kyrkoherden, L. N. O. Mag. Marc. Wallenberg har blifwit utnåmd till Kyrkoherde i Landerups Präbende-Pastorat.

Likaledes har Philol. Lectorn Mag. Sven Fr. Lidman blifwit utnåmd till Kyrkoherde i Skofa Präbende-Pastorat. Enliat senaste Correspondens-underrättelser wissas Lector Lidman för närvarande i Rom.

Skara:

Genom Testamenta ist Disposition af d. 30 Jul. 1816 har Actuarien O. J. Ortonius till Kongl. TrivialScholan härstädes donerat ett Capital af 500 R. d. Banco, hwaras årliga Intereset, efter Testators döds, tilldelas 3:ne obermedlade och wälartade ynglingar från Ericssbergs Pastorat, såsom underhödd wid studiers ibland de i TrivialScholan i 3:ne års tid, eller till dess de på Gymnasium blifwa uppflyttade.

Kongl. Maj:it har under d. 17 silt. Dec. i nåder utnåmt Math:seas Lectorn och Prosten, Theol. Cand. Mag. M. Hagelroth till Kyrkoherde i Säreftads Pastorat af detta Stift.

Östherberg:

Under d. 18 silt. Novemb. blifwo af Stiftets Biskopp till Prestemåbet inwiade: Mathes. Lectorn, Professor Mag. E. O. Björck, Eloqu. & Poët. Lectorn, Professor Mag. E. F. af Wijnård samt Theol. Lectorn Mag. N. Bruhn.

Mathes. Lectorn, Professor Mag. E. O. Björck har blifwit utnåmd till Kyrkoherde i Lundoys Präbende-Pastorat.

Gymnasti: Bibliothecarien Mag. N. N. Frankus är utnåmd till Gymnasti Adjunct härstädes.

Wetisne Disputationer wid Upsala Akademi Höstterminen 1817.

Under Theol. Professor Kallonianus, Theol. Licentiaten Mag. Sv. Lundblads Präsidium:

De Concilio Nicæno Oecumenico. Pro Candidatura Theologica, Mag. Lars Gust. Mittag, Stockh. vice Pastor wid Domkyrkan i Upsala. 2 och ett halft ark.

De Clemente Alexandrino Pro Cand. Theol. Mag. Gabr. Hvasser, Westm. Dalek. 1 och ett halft ark.

Under Med. & Bot. Professorn, Commendören af R. W. O., Doct. Carl P. Thunberg:

Flora Runsteniensis. P. III. Jac. Nic. Lindström, Gothl. 1 ark. — P. IV. Per Joh. Beurling, Stockh. — P. V. & Ultima Per Magn. Frigelius. Catm. Hwardera 1 och 1/4 del ark.

De viribus et usu Atropæ Belladonnæ. Pro Gradu Medico. Ol. Lindbom, Go:hop. 2 ark.

Under Anatom. & Chir. Professorn Doct. Jac. Åkerman, Akad. Rector Magnificus:

Observationes circa Gangrænam. Pro Gradu Med. Ad. Eriksön, O:Goth. 2 och 1/4 del ark.

Under Phys. Professorn, Ridbaren af R. N. O. Mag. Zach. Nordmark:

De visione per Lentas simplices. Pro Gradu Philosophico, Ol. Lidén, Wermel. 1 ark med Tabell.

Under R. O. Professorn Mag. Gust. Knös:

Fata Dabdin Regis et Veziri ejus. Ex Arabico in Latinum conversa. Pro Gradu Philos. P. I. Joh. Ad. Tranheim, O:Goth. — P. II. Joh. Herm. Nordén, Wermel. Hwardera 1 ark. — P. III. And. Nordén, Wermel. 1 och 1/4 del ark.

Historia Regis Bahacard. Ex Arab. in Lat. conversa. Pro Gradu Philos. Gust. Björckman, Rosl. 1 och 1/4 del ark.

Historia Regis Ilân Schah atque Abi Temâm. Ex Arab. in Lat. conversa. Pro Gradu Philos. P. I. Joh. Gust. Wretberg, Ups. O. M. Adj. 1 och 1/4 del ark. — P. II. And. Alreik, O:Goth. 1 ark.

Under Mathes. Professorn, Ridbaren af R. N. O. Mag. Jöns Swanderz.

In solutionem Equationum Algebraicarum disquisitiones. Pro Gradu Philos. P. II. *Per Ol. Wikström*, *Bothn* 1 och ett halft ark. — P. III. *Ol. Nordström*, *Smol.* 1 och 1:4:dels ark.

Euclidea Proportionum Doctrina explicatio facta. *Lars Ad. Camin*, *Stockh.* 1 och 1:4:dels ark.

Under Eth. & Polit. Professorn *Mag. Nils Fr. Biberge*:

Commentationum Stoicarum P. VI. Pro Gradu Philos. *Carl Wilh. Sundbaum*, *Bothn.* 1 och 1:4:dels ark. — P. VII. *Nils D. Lidzelius*, *Both.* 1 och ett halft ark.

Under Græc. Litt. Professorn *Mag. Jos. Otto Höfjer*:

De Fatis Messenici Populi. P. I. Pro Gradu Philos. *Svante Wænerberg*, *OGoth.* 2 ark.

Under Histor. Professorn *Mag. Er. Gust. Geijer*:

Diss. Histor. de Paroecia Westmannorum Grythyttæ. Pro Gradu Philos. *Er. Gust. Hammarström*, *Westm. Dalek. Ven. Consist. Amanuens* i *Westersås.* 2 och 1:4:dels ark.

Acta et Litteræ ad Historiam Svecanam. Fasc. II. *Joh. Haglund*, *OGoth.* 1 och 1:4:dels ark.

Under Professorn och Litt. Hum. Adjuncten *Mag. Joh. Franér*:

Quinta Iliadis Homericæ Rhapsodia, Græce et Sæthice. Pro Gradu Philos. P. IV. *Nils Magn. Danson*, *OGoth.* — P. V. *Abr. Ahlquist*, *Ealm.* *Hwardera* 1 och 1:4:dels ark.

Under E. O. Theol. Adjuncten *Mag. Jon. Sorin*:

Conspectus Historiæ Theologiæ Exegeticæ (ex spec. S. R. M. gratia) P. II. *Carl Ad. Suneson*, *OGoth.* 1 och ett halft ark.

Under vice Pastorn wid *Upsala Domkyrka*, *Theol. Cand. Mag. Lars Gust. Mittag*:
De Consilio Nicæno Oecumenico. (ex

spec. S. R. M. gratia) P. II. *Magn. Laur. Norling*, 2 ark.

Under Philos. Magistern *Lars Darin*:
De origine Vitæ Monasticæ. P. I. *Er. Carlstrand*, *Bermet.* 1 och ett halft ark.

Christiania:

Akademiens Bibliotek urgår omkring 60,000 Volumer, hvaraf någon del, så länge rum medgisswit, redan är till offentligt bruk uppställt, och wårdas af Prof. *Sverdrup*. Till Bibliotekets förökande och isannerhet afbrutna wigtigare Werks completering, äro 800 Pund Sterling årligen tillse widare onslagne. 3 sista Mars månad är *Bibl. Amanuens* *N. Hofsgaard* utnämnd till Bibliotekets Sekreter, och i hans ställe är *Stud. G. B. Bugge* (Søn af Biskoppen i *Trondhjem*) antagen till *Amanuens*.

Den 18 sista Jun. onstades den första Doctors Promotion härstädas, då *Med. Professorn* och *Ridd. af R. Nordstj. Orden Doct. Mich. Skjelberup* i *Hans Exc. Nika Ståthållarens*, *Akad. n. w. Cenzlers* och den *Norrska Regeringens öfverworo*, med öfliga ceremonier offentligt creerade *Med. Licentiaten Fr. Holst* till *Medicinsk Doctor*, sedan densamme både för och efter middagen förswarat sin ugiftne *Inauguraldisputation: Morbus, quem Radesyge vocant, quinam sit, quanamque ratione e Scandinavia tollendus? Respond. N. Hofsgaard.* (157 sid. 8:o), wid hwilket tillfälle flere af *Akademiens Professorer* opponerade. Till Promotionsacten hade *Collegium Academicum*, genom *Med. Professorn Doct. N. B. Sørensen* utfärdat ett *Latinskt Program*. *Doctor Holst* anträdde derefter en resa till *Swertige* och wistades någon tid i *Stockholm* och *Upsala*.

Ankersta FideiCommisset i *Norrige*, som är en af de rikaste fromma stiftelser i *Europa*, ägde wid slutet af år 1816 en Fond af en milion 671,048 Rb. Specie i *Silfwer*, samt desutom 393,965 *Nika Bankdaler*.

Bihang

111

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 2.

Februarii

1813.

Till Hrr Redaktörer af Svensk Literatur-Tidning.

I Svensk Literatur-Tidning N:o 47, 48 för 1817 har Öfversättaren af Horatii Oder och Epoder funnit en Recension af sitt arbete. Han har med fägnad erfarit att Recensenten i det hela deröfver fällt ett fördelaktigt omdöme. Att fel deryvid blifvit anmärkta, är honom ej oförmodadt. Öfversättaren bekänner, att han väl å ena sidan trott sitt företag icke vara utan all förtjenst; ty att icke allenast försvenska Horatii samteliga Lyriska qväden, utan ock att bibehålla dem vid sina originala versformer, var att beträda ett i vår vitterhet nytt fält; och sådant erinrar Öfvers. om hvad Horatius sjelf gjort, fast med större framgång.

Libera per vacuum posui vestigia princeps:

Non aliena meo pressi pede. Epist. I: XIX.

Men å andra sidan har Öfvers. både känt och i sitt företal erkänt de brister som åtföljde hans arbete. Det är dessa som Rec. nu inför allmänheten anmärkt och bedömt, och hvaröfver Öfvers. må tillåtas att göra några påminnelser.

Rec. begynner med skarpa anmärkningar emot Horatii både person och Lyriska arbeten. Derom behöfver Öfvers., fastän han i åtskilligt tänker olika, ej ingå i något svaromål. För honom gör tillfyllest att Horatius funnits värd en öfversättning. Sådant är af Rec. medgifvit; och således får Öfvers. i öfrigt lemna den gamla Skalden åt sitt öde, om det ock skulle blifva att sjunka ifrån den ära han öfver 18 sekler innehåft; och går att eudast sysselsätta sig med det som rör hans tolkning.

Rec. finner anmärkningsvärdt, att Öfvers. i sitt företal yttrat fruktan, att hans metriskas öfversättningar torde i de Restas öron låta som prosa. Denna fruktan anser Rec. för öfverflödig; ty, så-

ger han, är versen riktigt bygd, så måste dess konstruktion genast framställa sig äfven för den som ej känner vers-arten, och då han en gång fattat rhythmens lag, med välbehag följa dess gång. Rec. har rätt i grundsatsen, som Hr Regnér först uppgifvit och Öfvers. i företalet till Eneiden äfven yrkat. Men huru går det innan Läsaren lärt riktigt fatta rhythmens lag? Och detta låter ej så lätt göra sig med 19 olika verslag, som med den enda Hexametern, det hittills mest på Svenska nyttjade, och som Rec. sjelf längre ned medgifvit vara mindre svårt. Måne icke mången Läsare dömer innan han förvärfvat denna metriskas skicklighet? Måne han just tror sig böra studera, för att veta om det han läser är vers eller ej? Och då han der ej igenfinner verskaraktären, måne han ej torde ogilla både Skaldeslaget och Skalden? Se der allt hvad Öfvers. velat säga: Och måne han deri har orätt, att kändedomen af metrikken ännu ibland oss är mindre allmän?

I sitt företal har Öfvers. med öppenhet förklarar, att han någon gång måst taga sig friheter, som han tillförne i hexametern ej vågat. Rec. har anmärkt, att sådana afvikelser ej böra kallas friheter, utan fel. Häröfver skall emellan Öfvers. och Rec. ej uppstå någon tvist. Öfvers. har aldeles icke nytjat det lindrigare ordet friheter, i afsigt att undandölja några förseelser. Han är icke en af dessa lyckliga författare som tro sig kunna framalstra felsria arbeten. Men då Rec. i sitt visserligen berömvärda nit för laglydnad, synes ålägga Öfvers. att vara fullkomligare än den sednare sjelf funnit sig kunna vara, beklagar Öfvers. att han ej ser sig kunna uppfylla ett så smickrande förtroende. Han har emellertid sagt

ärligt till. Han har ej lofvat mer än han hållit. Ja, de fel han under namn af friheter erkänt sig hafva begått, kunna ju anses som varningar för andra som tilltro sig att lyckas bättre, att för sådana taga sig till vara. De anmärkta felen mot de metriskalagar Öfers, sjelf föreslagit, äro emellertid ej fler än 11. Och när Rec. säger: *Då nu Öfers. gifvit oss 3000 kor. ekta verser, männe det varit ömbligt att göra ännu 10 eller 20 fullkomligen tadelofria?* så bekänner Öfers, att premissen gaf honom hopp om en annan konklusion, uräkt.

Men Rec. har ej inskränkt sig vid att förebrå Öfers, inkonsequens, genom öfverträdelse af sina egna metriskalagrundsatser, på anförda ställen i Horatii Oden; utan han har ock tadlat samma fel i hans öfversättning af Virgili Bucolica och Georgica. Detta tillmål har förefallit Rec. oförmödad. Han har derföre nyligen genomläst detta lilla arbete, andra upplagan, och icke blifvit de tillvittat felen varse. Han önskade att öfvertygas om sin värdslöshet genom speciella uppgifter. Men finnos ock dessa afvikelser, hvilka Rec. dock medger endast vara några få, så upphofvo de ej de grundsatser Öfers, yrkat och erkänt. Afvikelserna bevisar ej annat än, en någon gång slummande uppmärksamhet. Observanda non imitanda. Det är dock långt ifrån Öfers, att vilja vara förespråkare för oaktsamheter.

De särskilda anmärkningarne emot flere ställen i de öfversatta Odena och Epoderna, har Rec. sjelf yttrat vara obetydliga. Öferss genmål kan derföre bli kort. De omotiverade påminnelserna förbigår han alldeles, ty der inga skäl äro uppgifna, der äger ingen discussion rum, och den enas tycke kan vara så godt som den andras. Till detta slags anmärkningar hör i synnerhet den temmeligen obliida vid öfversättningen af I. Oden i andra boken. Öfers, begifver sig således till

I. VI. 5. der *cursus duplicis per mare Ulyssis* blifvit uttryckt med den dubbla *Ulyssis seglande härnadståg*. Att härmed menas Ulysses's infärder på sjön, hvilka utgöra ämnet för Odysseen, kan ej nekas. De voro väl ingen egentlig härnad, men hemtåg från en härnad, under hvilket värdsamheter och andra faror än hafvets, äfven föreföllo. Således, med något undseende, måste felét synas bland de mindre.

I. VIII. 1. I frågan: *Lydia . . . Sybarim cur properas amando perdere*, kan Öfers, ej medgifva att *amando* har passiv, bemärkelse. Det måste betydast genom att älska, ej genom att älskas. Genundia höra till den aktiva formen. Om ock *amando* skulle lämpas till Sybaris, såsom en af honom utöfvad kärlek, blefve bemärkelsen ändå aktiv. Men meningen lär vara, att Lydia genom sin efterhängsna, sin alltför trägna kärlek, beredde Sybaris förförd. *Sidria* är nyttjadt att öfversätta per-

dere, som i härvarande bemärkelse knapt har ett bättre motsvarande ord i Svenskan. *Sidria* säges onekeligen ofta i stället för *göra olycklig*.

I. X. 1. *Atlas sonson*. Se der ett verkligt förhastande. Der hade bort stå Atlas Dotterson, eller, för att ingå i versen: *Ätling*. Pandion i stället för *Pandion* (IV. XII. 6.) är ock ett fel som ej skall försvaras.

I. XVIII. 11. Bassareus är visst icke daktyl efter Latinska Prosodien; men om nämns inrymande i öfversättningar (ett ej ringa besvär för metristen), har Öfers, sagt sina tankar i företalet till Enciden, hvilka han återopar. Det är sant, att han der skilt sig ifrån Voss i behandlingen af de två fyrstafviga namnen Ilioneus och Idomeneus; men i allmänhet har han trots sig tryggt kunna följa denne författare. Öfers, har just nu tillhans hans *Verwandlungen nach Ovidius*, och finner i den enda fabeln om Perseus slutstafvelsen *eus* på tre ställen nyttjad som kort. V. 209. *Perseus empor* i V. 302. *Sich, auch Mélaneus sinkt*; V. 342. *Endlich fernt er Molpeus querst*.

I. XXVIII. 16. *Den du älskar, kan jag ej tvifla är fri och ärlig*, och III. XIX. 18. *slå sig lös*, kritiseras såsom opoetiska och mindre ädla uttryck. Sådant måste ock vara meningen med exklamationstecknet vid IV. XII. 13. *Sommarsolen, Virgil, struparne torra gör*. Men här få Öfers, åter återopa sitt företal och hvad han sagt om den olika tonen i Horatii Oden. Uttrycken äro i öfversättningen familiera såsom i Originalen, men ingalunda, som han tror, övädiga det goda umgänget. Så är det ock med Epod. I. 19. 22. Öfers, vet ej hvad låghet ligger i bilden af en höna, som samlar sina kycklingar under sina vingar. Han tror att bilden, såsom bekant och naiv, bör göra mera verkan än det allmänna begreppet *fågel*, helst när fråga är om värnslöshet, som illa uttrycktes, om i stället sattes en mäktigare fågel, t. e. en örnbona.

II. IX. 8. Öfers, klandras för det han i språket infört det hämmande ordet *ornus*, (trädslaget *ornus*) Det har han förr gjort i sitt, och Voss i sitt modersmål. *Ornus* har ju intet egentligt namn på Svenska? Hafva icke genom samma benämningsbrist, ceder, cypresser, myrten inflyttat både i Svenskan och Tyskan? Hvarföre skall *ornus* hemötas mera omildt? Om ock meningen kunnat tillåta att här i stället säta ett annat trädslag, måste det ej vara fel att bibehålla det som står i originalen. Hvem vet om ej Horatius enkom valt det, såsom tilläfsventyrs försedt med rikare eller segare löf än andra träd.

II. XIII. 25. Rec. anmärker flera mer eller mindre lofliga namn-apostroferingar, *Virgil, Alcé, Prometé m, fl.* En del sådana finnas äfven hos Voss. Rec. har sjelf funnit att Öfers, dertill

blifvit tvungen af meterns strænghet. Sådana förkortningar hafva ej tillförne varit i vårt modersmål sållsyntet och intet namn derigenom blifvit oigenkänt. Samma svar torde lå gälla om de dubbla genitiverna, Jupiters, Jovis, och Venus's, Veneris m. fl. Sådana stöta ej Svenska öron så mycket som andra nationer; heist Latinska genitiven bibehålles hos oss i alla namn på us, t. e. Augusti, icke Augustus's. Visserligen hör en allmän likstämmighet i detta bruk till en idealisk fullkomlighet. Men Öfers. är glad att med så ringa uppoffringar af en snörrätt korrektion kunnat bryta sig fram.

II, xv, 5. Stafningen af *fol.* (*viola*) är icke skrif. eller tryckfel. Detta Sveticerade ord har Öfers. icke af sina landsmän hört uttalas *viol*; och att på Tyska viset i Svenskan uttala v. med f. tror han vara orätt. Han har i sina förra skrifter ofta stafvat *fol* med f. utan klande.

II, xx, 5. Detta ställe har Öfers. tolkat som Voss: Rec. som Bentley. Gissning som gissning!

III, iv, 42. Vid talsättet *när slika ges*, gör Rec. den oförmodade frågan, om det ej är språkfel? emedan *ges* skall vara en sammandragning af *gifves*, mer *gifvas*, hvori ej finnes *e*, svärigen kan erhålla denna form. Jo, min Herr Rec. *Ge* är en sammandragning af infinitivus *gifva*, och sträcker sig med få undantag genom alla tempora och nomina af samma verb. Dagliga erfarenheten vittnar att man säger *att ge* för *att gifva*, *gett* för *gifvit* o. s. v. Vokal-förändringen i det förkortade verbet (*ge* i stället för *gifva*) bör ej förekomma mera främmande än i det sistnämde och många fleres *egna* tempora t. e. *gaf*, *gäfv* m. m.

III, xiv. Vid denna Odes svåra meter har Rec. åtskilligt att erinra. Öfers. nöjd med det medgifvande, att han mekaniskt exprimerat dess lag, vet väl ej af säkra prof, att Rec. bättre än han uppfattat dess idee, men det vet han, att om många Oder varit författade på den samma, hade han afslått från sitt öfersättningsöretag. Att fordra mera metrisk stänghet af Öfers. än af Horatius sjelf, är ett anspråk, som ger föga anledning till den förmodan, att Rec. vill blifva hans öfersättare.

III, xxi. Hvad angår *Amforen*, (*amphora*) som Rec. så gerna vill ha öfersatt, så har Öfers. i en not förklarad hvad som derifrån hindrat honom. Huru meningen med *Amforen* kan vara mörk för den som läst samma not, förstår ej Öfers. och har till hvad han der anlärt, intet att tillägga. Förändringen af ändelseformen bör ej stöta den som påminner sig huru vi säga *metaforen* för *metaphora*.

IV, ii, 35. En motsatt anmärkning för Rec. vid öfersättningen af *plecrum* med *syrd'e*. Det

är ock sant att den ej är adequat, men sedan i brist på bättre, Lexikografer antagit den, återopar sig Öfers. på deras auktoritet. Hade Öfers. icke vågat försvenska detta ord, utan nyttjas *plekter* eller rent af *plecrum*, torde han haft att befara samma jäf deremot som mot amforen och ornerna.

IV, vi, 25. *Doctör Argivae fidicen Thaliae*, är öfersatt med: *Du hvars spel gaf ton åt Grekinnan Klio*. Till försvar får Öfers. anföra följande. *Att gifva ton*, är ett vanligt talesätt, när Koncertmästaren eller der som styr sången, genom anslag på instrumentet eller en kort förespelning låter höra huru högt sången skall stämmas; Och som här ej är fråga om Thalia såsom Comediens Skyddsgäddomlighet, utan om en Sångmö i allmänhet, en representant för alla Systrarna, kan Klio här nämnas med lika skäl som Thalia. Voss har öfersatt denna vers: *Du der vorspiel rauscht der Hellenin Klio*. Antingen här säges Grekinnan Thalia eller Klio, blir meningen den samma, ett figurligt uttryck af Grekiska Skaldekonsten.

V, i, 8. Mot den Jambiska versen *Eller skall jag med det mod som anstår tappre män* och en annan som begynnes på lika sätt, påminnes, att de börjas med en pyrrikier, som bör vara ren jamb, ty Horatius, heter det, har ingenstädes börjat sina jamber med en anapestisk upptakt.

Hvad säger då Rec. om Ejod. II, 35. *Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem*, som

Voss öfersatt: *Und den hasen io angst und dich du reifsender Kranich fängt*, älvén som ib. v. 65.

Und wie arbeitsvolk des reichen hauses junger Schwarm. Schemata hos Prosodister upptaga denna variation bland de flera som de gamla tillåtit sig i jambiska versformen.

Öfers. ber om ursäkt för det han, med allt bemödande om korthet, ändå blifvit vidlyftigare än han ämnat. Men ehuru obenägen han är för polemik, har han dock önskat att någon gång urskulda sig. Han kunde hafva mycket osagdt i afseende på Recensionen i Svensk Literatur-Tidning för 1814. N:o 22, af Horatii försvenskade Sermoner. Den är för honom hedrande; men innehåller dock ett ej ringa antal anmärkningar, af hvilka en del äga hans fullkomliga bifall, men en annan del ej ölvertygat honom om misstag. Dock han lemnar hellre bedömandet åt en upplust allmänhet, än han vill borttaga tiden med undersökningar som sällan undgå misstanke för egenkärlek; då författaren alltför länge nödgas upphålla sig vid sig sjelf och sitt arbete.

Färda Nyheter.

Stockholm:

3 Kongl. Vetenskaps-Akademiens sammankomst d. 25 Febr. nedlade Stats-Secreteraren och Ridd. C. Klintberg Präsidium, med ett tal om de Författningar som sedan äldre tider blifwit widtagne till Swenska Sjöfartens befrämjande. — Till Präses för följande 6 månader waldes MedicinalRådet och Ridd. Doct. Sven Herin. — Senare hälften af Akademiens Handlingar för 1817 är nyligen af trycket utkommen.

Upsala:

Sedan genom ankommen Curir, natten emellan d. 6 och 7 Febr. den sorgeliga tidning hit ankommit, att Hans Majestät Konung Carl XIII. d. 5 Febr. med döden aflidit; sammanträdde, efter utfärdad kallelse af Rector Magnificus, Akademie-Statens mangraunt å Consistorii Academiæ Sessionsrum lördagen d. 7 Febr. och aflade Tro- och Huldhetens-Eden till wår nu warande allernådigste Konung Carl Johan. Söndagen den 8 Febr., efter Gudsstjenstens slut, uppträdde samtliga Studerande Nationerna, anförde af deras Exoratorer, i Domkyrkan och aflade, inför Rector Magnificus, Tro- och Huldhetens-Eden, hwilken af Akademie-Secreteraren förestafwades.

Sedan Hans Majestät wår nu warande allernådigste Konung, hwilken Akademien i 7 år wördat såsom sin höga Canzler, numera uppstigit på Thronen; sammanträdde Consistorii Academiæ Ledamöter d. 12 Febr. för att till följe af Akademiska Constitutionerna företaga nytt Canzlerswal, hwarwid Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen Joseph Frans Oscar enhälligt waldes till Akademiens Canzler. I anledning hwaraf en Deputation af 12 Consistorii Academiæ Ledamöter afreste till Stockholm, för att i underdånighet annåla detta wal inför Hans Majestät Konungen, och derå anhålla om Dess höga bekräftelse. Den 17

Febr. erhöil Deputationen, anford af H. H. Erkebiskoppen och Pro-Canzlern, Doct. J. A. Lindblom, företråde hos Hans Majestät Konungen, då Rector Magnificus, Eloqu. & Polit. Professor Skottianus Mag. D. Kolmodin; i ett Tal föredrog Akademiens underdåniga anhållan, till hwilken Hans Majestät tacktes allernådigst lemna sitt höga bifall. Der- efter hade Deputationen företråde hos Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen, som i de nådiga- ste ordalag tacktes beswara Rectors underdåniga Tal; och blefwo Deputationens Ledamöter till middagen besalde till Hans Kongl. Höghets bord.

Kongl. Majestät har under d. 4 Febr. låtit i nåder utfärda Professors fullmakter för Mathes. Adjuncten Mag. Jonas J. Brändström samt Philos. Adjuncten Mag. El. Cyr. Cre- nander.

Mathes. Professorn och Ridd. Mag. Jöns Swanberg har nådigst blifwit befald, att med Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen genomgå en curs i Mathematiken. Under Professor Swanbergs wistande i Stockholm, har Mathes. Adjuncten, Professor Brändström blifwit förordnad att förestå de offentliga föreläsningarne.

Likaledes är E. D. Adjuncten Mag. Jos. Wallin förordnad att bestrida de offentliga föreläsningarne, under Eloqu. & Polit. Professor Skottian. Mag. D. Kolmodins Rectorat.

Lund:

Kongl. Majestät har i nåder utnämmt Med. Adjuncten Doct. Jac. Sönerberg till Medicinæ Practicæ Professor wid Kongl. Akademien härstädes.

Hans Exc. Akademiens Canzler har utnämmt Magister Docens Hans Sam. Collin till Extraord. Adjunct i allmänna Hushållnings-läran, samt Philos. Magistern Joh. Brunzelius till E. D. Amanuens wid Akad. Bibliotheket.

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Tidning.

№ 3.

Mars

1818.

Nekrolog.

Doct. Eric Michaël Fant,
Höfver. Professor i Upsala.

Han war född i Eskilstuna den 9 Januar. 1754. Enda sonen af Kongl. Hofpredikanten M. Michaël Fant, Kortboherde derstädes, *) och Christina Ström, dotter af Borgmästaren Ström i Stockholm. Fadren afled somma år i November månad blott 36 år gammal. Modren trädde derefter i annat gifte med BruksPätrösknen Birger Rothoff.

DomProsten Doct. Joh. Mich. Fant i Westras antog sig sin unge lärgirne Brorsöns närmare wård. Tio år gammal fickades han med Informator till Upsala 1764. Någon tid derefter emottogs han till undervisning af d. v. Theol. Adjuncten Prof. Palmberg, i hvars hus han tillika bodde. De gamla classiska Språken och fäderneslandets fornhälder utgjorde tidigt föremålen för hans kunskapsbegär, som på alle sätt af dess farbror uppmunrades. Bewis af sina insigter i de förra och forskningar i de senare ådagalade han i de Disertationer han sjelf utarbetade, angående Grekiska Litteraturens öden i Sverige, hvars 2:ne första Delar han pro

*) Dennes fader war Mich. Fant, Prost i Alfta i Helsingland. För öfrigt är Fantiska Släkten till sitt ursprung Finl. Släktnamnet härleder sig från Fantasgård i Nerpes Socken i Österbotten.

Exercitio 1775 och pro Gradu 1776, under Professor J. Kloderi präsidium publice förswarade, och hmitka han under sin påföljande Akademiska embetsbana fortsatte till året 1700, och derwid stannar detta för vår Litterär, Historia högst intressanta arbete, hvars sårskildia delar han sedermera samlade utgaf under sin gemensamma titel: Historiola Litteraturæ Græcæ in Suecia. Efter undergången Examen Rigorosum blef han d. 17 Juni 1776 promoverad till Philosoph. Magister, med första hederdrummet wid Promotionen. Kort derefter erhöil han då waronde Akad. Canzlerns, Hans Eric. Ritskåder Giefwe E. Rudenschölds fullmakt af d. 19 Aug. nämnde år, att wara Extraord. Amanuens wid Akademiska Bibliotheket. 3 Maj månad följande året utgaf han såsom specimen för en Akademisk Docentur 1:sta delen af en Disputation: de Eloquentia a Republica in Scholam relegata och utnämndes derefter till Eloquentiæ Docens. Flere år tilldrene hade han gemensamt med sin ungdomswån Carl Gust. Nordin, äfwen Docens och wid Akademiska Bibliotheket tjenstgörande, varit hufwudsakligast sysselsatt med att granska och till deras tröwårdighet undersöka källorna för vår äldre Historia, och sedan så ur tryckta Upplagor som obegagnade Handskrifter samla och redigera ett Corpus Historicorum et Diplomatum, hvars utarbetning de sedermera delade sig emellan. Dora

din tog på sin lott *Scriptores* och *Sant Diplomatarium*. Prof af deras derå nedlagda arbete finnas i *Nordins: Monumenta Svecogothica falso meritoque suspecta* och i *Sants: Conspetus rei Diplomaticæ Svecanæ*. begge af utmärkt värde. Planen för deras arbete meddelade de den nitte Gjørwell, som i *Stockholms Lärda Tidningar* 1778 (Octob. N:o 76) införde de af *Sant Anonymt utgifne Tankar om nödwändigheten och beskaffenheten af ett Swenskt Corpus Diplomaticum*, der grunddragen innehållas till de 2:ne Historiska verk, som först i våra dagar, efter den hos Nationen återväckt känslan för allt fosterländskt, funnat, efter *Nordins* bortgång, af den efterlefswande mannen bringas till verkställighet. Det hör till vår Historias stora förluster, att de först wid aftonen af hans lefnad inskälde sig dessa mera gynnande utfigter för utgifningen af dessa widsträckt arbeten, hwartill han användt 40 års förberedande studier och hwartill han ensamt ägde en beläsenhet och ett förråd af kunskaper utan jemförelse. Nästan liksom halft mistroende dessa utfigter, som han på länge icke vågar hoppas, förtrog han sig wid två och Sextio års ålder detta arbete med all ungdomens iswer och hetsa drog han sig ur *Embetsmannalifwet*, för att få lemna sin Lärstol åt den wärdige efterträdaren, som han sjelf och den allmänna rösten dertill önskade, och för att sedan oafbrutet så använda de återstående åren af sitt lif åt redigerandet af *Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi* och *Repertorium Diplomaticum Svecanum*. Den första af dessa önskningar såg han till sin egen och *Universitetets* glädje gå i fullbordan. Att den andra icke skulle uppfyllas, derpå ajorde han sig sjelf ej räkning, och det rådde sig i den rastlösa verksamhet han använde på dessa arbetens utafsning, som så länge warit hans lifligaste önskans föremål. Att innan de fullbordades, hans dag så oförmodadt war förliden, är en förlust som mer än länge skall beklagas.

För att återkomma till *Sants* Akademiska besordringar, må i förhånd nämnas, att hans wän *Nordin* snart lemnade *Upsala*, för att till-

träda en *Lectors* beställning wid *Gymnasium* i *Sitt Fäderne* Stift 1778, hwars högsta Föman han sedan blef efter nära 30 års förlopp. *Sant* hade för sig bestämt den Akademiska embetsmannabanan, hwartill hans egen håg och den allmänna rösten honom utsett. Såsom ett bewis af sin *Canzlers* uppmärksamhet, erhöi han fullmakt af d. 8 Jul. 1779 att wara *Extraordinarie Vice-Bibliothekarie*. Två år derefter blef *Historiorum* Profesionen genom *Professor C. S. Georgii*s öfverdragande ledig, och *Konungen* nämnde *Sant* till dess efterträdare, genom nådig fullmakt af den 22 Maj 1781. Wid början af nästföljande Håstertin i å. tillrådsde han *Sitt Lärare* Embete med ett *Sal: de differentia et terminis Historiæ veteris et recentioris*.

Sedan han i 35 år beklådte denna *Lärstol*, erhöi han, på gjord underdånig anhållan öfver, med *Emeriti* lön, genom *Kongl. Resoluzion* af d. 22 Maj 1816. De sista 10 åren af sin långa embetsmannabana hade han ibland *Akademiens* *Lärare* warit *Senior*. Han hade derunder haft den sålignta lyktan, att längre tidre hofwa räknat 2:ne *Swernes* *Konungar* ibland sina dagliga *Åhörare*, så wäl wid offentliga föreläsningar som flere *Disputations* öccer. Fyra gånger har han warit *Akademiens* *Rector* *Magnificus* (åren 1788, 1797, 1805 och 1814) samt sex gånger *Philosophiska Facultetens* *Decanus* och en gång *Promotor* i bemänte *Facultet* 1797. *Inspector* för *Götheboraska* *Nationen* war han ifrån 1781, för *Medelpoda* *Jemtlandska* ifrån 1785 och under *Canzl* *Rådet* *Wendischjelmis* *Tjesst* war han en längre tid *Inspector* för *Stockholms* *Nation*, hwars ledamot han ätwen sjelf från sina första *Akademiska* år warit. Detta må wittna om det förtrouende och den aktning han från början af *Sitt* *Lärare* kall ibland den *Stud* *Ungdomen* ägde, och som han wisst förwärfwa genom denna honom egna wärddighet och detta behag, som omwunnet omgåf hela hans wäsende. När härmed förenas denna fruktbara kunskapsfatt och denna widsträckt kändedom och erfarenhet i alla *Akademiska* *Undervisnings* *verket* rörande des

lar, som utmärkte honom såsom Akademisk Lärare, skulle han naturligtvis äga sina embers bröders vänskap och högakning, och från början till slutet af sin tjenstebana kunde ingen äga den mera odelad och waraktig. Tidigt hade han ämnat prof af sin Konungs nådiga uppmärksamhet. Gustaf III, som personligen wisade honom utmärkte aktning, undnämde honom till Kyrböherde i Alunda och Wörkarla Regala Pastorat af 1:sta classen i Eke-Stiftet, medelst fullmakt af d. 8 Apr. 1788. Följande året skedde tillträdet, sedan han förut d. 4 Mars speciminerat Präsidendo för en Theologisk Disputation: de methodo tractandi recentissimas Controversias Theologicas. (Respon. Frih. 2 Ordner nu mera Biskopp i Werid) och den 9 Maj blifwit Prestwigd af Eke-Biskoppen Doct. U. von Treil, och samma dag undnämnd till Prest öfwer dessa församlingar, hwilkas wärd han i 27 år sjelf förestod, med ett nit och en ordning, som länge skall föräkra hans namn om erkännans minne. Sålom Pastor i Eke-Stiftet wor han Pödes wid Prestmötet i Upsala 1802. Året förut hade han enligt Konal. förordnande af d. 24 Mars 1800 inträdt såsom Afhörer i Consistorium Ecclesiasticum härstädes. Samma år blef han, i anledning af Deras Kongl. Majestätens Krdning undnämnd Theol. Docter och dertill d. 1 Nov. i 8. promoverad. Nio år derefter, wid ett lika Tillfälle, blef han i Ordens. Capitlet d. 3 Jul. 1809 undnämnd till Ledamot af Kgl. Nordstjerne Orden, och dertill d. 6 Aug. i Upsala Domkyrka dubbad af Eke-Biskoppen och Commendören af samma Orden Doct. J. A. Lindblom.

Med de widsträckt insigter han ägde och den oinskränkt aktning han ämnar, wor det naturligt att hans kunskaper och werksamhet skulle påkallas af det allmänna förroendet. När warande wid Jubelfesten i Upsala 1793, waldes han till ledamot i det II. Kort, som för Palmbockens grossning då nedsattes af det wid Wäster samlade Presterskaper. Och då detta ärende i senare tider wann allwarigaare behandling, blef han Corresponderande Ledmot i den af Kongl. Majt. nedsatte PsalmComité, genom

KallelseBref af d. 14 Novemb. 1811. Den aktning han bland Swenska Presterskaper ägde, ser man äfwen deraf, att han twenne gånger kallades till lediga Biskoppsembeten. 1804 war han uppförd på förslag till lediga Biskoppsembetet i Hernösand och 1805 i Linköping. Det förra erhöill hans wän Nordin, det senare den bekante Doct. Lehnberg. I senare tider afsöjde han gerna sådana förtroenden, och då Stortyrköförsamlingen i Stockholm i Nov. 1811 kallade honom till Profpredikant till lediga Pastoris Primarii, beställningen, undanbad han sig skriftligen detta förtroendesbewis.

Ibland flera Lärda Samfund, som tillagnade sig honom, war det i Stockholm 1778 stiftade UppfostringsSällskapet det första. Detta under Sjörwells direction stiftade Sällskap har ibland många rättigheter till Swenska Literaturens erkänsla, äfwen förwärfwat sig den, att hafwa varit det första, som genom utfatta belöningar, framkallade minneskrifter af Histo- riskt värde öfwer flere af Sveriges framfarne Lärde Män. Fant gaf det första exemplar genom det Winne öfwer den marglunnige Joh. Scheffer, Professor Skottianus i Upsala, han försattade efter förut obegagnade autentiska documenter ur Upsala Akad. Bibliothek, och hwilket 1781 erhöill den utfatta belöningen samt följ. året utkom af trycket. 1783 kallades han till Ledamot af Kgl. Wetenskaps. Societeten i Upsala, hwars tryckta Acter han ritat med en afhandling om Mahilas och detta Manuscripts äden, innan det kom i Swenska händer. 1793 blef han Ledamot af Konal. Witterhets. Histories och Antiquitets. Akademien, der han söf. året d. 16 Jul. tog sitt inträde och i hwars utafne Handlingar han sedermera infört minnen of bortgångne Ledamöter, utom de 2:ne afhandlingar han till Akademien insände, hwilka ännu icke blifwit tryckta. Då Standtnawiska Literar. Sällskapet i Köpenhamn 1797 stiftades, blef Fant en af dess första Swenska Ledamöter. Utom de literära förbindelser han underhöll med detta Sällsaps werksamma medlem, Professor Nyerup, har han, i egenkap af Ledamot uppsatt Erindringar i anledning af Justitiamådet

Engelstofts i Sällskapet Handlingar år 1811 införde: Efterretningar om den Swenske Enkedronning Maria Leonores Undvigelse til Danmark 1640, hvilka Prof. Nyerup för 2:ne år sedan i ett af sina arbeten lärt trycka i Köpenhamn. Senast kallades hon år 1815 till Corresponderande Ledamot af det Samsfund, som i Stockholm utgifwer Handlingar rörande Scandinaviens Historia, och de 4 Delar af Samsfundets Handlingar, som utkommit innan hans skänfalle, håra vittne om hans alltid wara nit för denna sak. Det war genom detta Samsfunds åtgärd, som han ännu såg möjligheten öppnad, att af trycket efterhand kunna utgifwa sitt Repertorium Diplomaticum Svecanum, hwarpå han användt en möda utan lik, och hwaraf han hittills endast kunnat i Akademiska Dissertationer utgifwa den del, som angår Gustaf I:stas regering. Under titel af Chronologiskt Register öfwer Tryckta Handlingar i Swenska Historien har det i smärre afdelningar blifwit tryckt. Ut det, efter att allenast hafwa hunnit till år 1400, nu blifwit afbrutit, är en förlust som lättare kan beklagas, än någonsin tillfällo ersättas. Efter hans egen önskan, har Upsala Akad. Bibliothek inläst Handskriften till detta Repertorium Diplomaticum, som till en del är renskrifwet och till en del i Concept, och sträcker sig ända till början af Kon. Fredric I Regering. Till år 1654 eller slutet af Drottning Christina's regering är det hufvudsakligtast färdigt, men den yttersta granskningen, som Fant endast kunde gifwa det, återstår, jemte collationeringen af Nordins Directorium Diplomaticum.

För dessa och flera literära företags fullbordan blef hans lifstid här icke tillräcklig. Det war först wid slutet af sin bana, som han af det återwäknande sinnet för fäderneslandets häfder såg sig uppmanad till widsträcktare verksamhet. Hans första wettenskapliga bildning inträdde på den tid, då dessa fornhäfder ännu stodo i anseende och icke så länge derefter, med en Thre och en Lagerbring glänste, lifsom solen, skönast i sin nedgång, hwilken tidens då rådande

de smak gjorde sundwiflig. Sedan stod han på sin plats nästan ensam och aldrig rätt förtrolig med den i stället inträdde tidens fordringar, som i Historien ingalunda wille h:two sjelfwa händerna framställa, utan war bäst belåten med en grann målning af dem. Icke underligt dersföre om han här någon gång stötte emot, och att de blefwo så betydande dessa Urkast till Höres läsningar i Swenska Historien (dem författaren kanske borde kalla Serödda Anteckningar) -- som på hwarje sida innehålla en flätt af Historiska uppgifter, som förgräfwes äro att tillgå såmlade på något annat ställe, ehuru flere af dem ända måste, i följd af då rådande preswäng, wid tryckningen utelämnas. Man har gjort grundade anmärkningar wid några i språket insmugna fel och oegentligheter, hvilka mestadels härleda sig från den owanliga lärtfhet, hwarmed han arbetade, och som gjorde, att han höast sällan omskref sina concepter. Det wore inett att anmärka derwid, att man såst sig wid dessa stäcker af sumrande uppmärksamhet, hvilka ofta med ett penndrag kunnat utplånas, om man icke tillika öfwerfett det obestridliga wärde, detta arbete i alla tider skall bibehålla, inför den tillkommande häfdaträkaren, som mera skäpar efter det gedigna i uppgifterna, än efter några phraser. Dessa föreläsningsföredragos desutom från Cathedern icke så rhapsodiskt och så sammanträngdt, som de finnas på papperet, utan de utgjorde blott stoffen för det muntliga föredraget, som hos Fant, i synnerhet i de yngre åren, war förträffligt. Hans Latinska föredrag war förenämnlighast ojemförligt. Han hördes dersföre ofta wid högridliga tillfällen i Akademiens Särosalar, och med ett bifall, som icke så snart skall förgråtas, äfwen om Dahl ei förwarat minnet af detta "*Pericleum vocis Fantianæ præconium*" i sitt hertliga Amionsetal öfwer Erkebiskopp v. Troil, hwilket Fant, i anseende till den utsedda Talarens sjuktlighet, från Cathedern uppläste.

(Slutet följer.)

B i h a n g

1111

S w e n s k L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 4.

April

1818.

Christiania:

Catalogus Prælectionum in Universitate Regia Fredericiana, decimo ejus semestri, MDCCCXVIII a XVII Kalendar. Februarii habendarum. 1 ark in 4:o. Den Norske Høversætningen meddelas här.

Dr. Theol. Frederik Julius Bæch, Universitetets Prokansler, tilbyder sig at holde et Pastoral-Collegium 2 Timer ugentlig for de Candidatis og Studiosis Theologia, som maatte have Tid og Lust til at høre det. Saa snart nogle forberedende Forelæsninger ere tilendbragte, vil han bestræbe sig for tillige at vejlede sine Tilhørere ved anstilkende practiske Ovelser i det Homiletiske og Catechetiske. De for Tilhørerne bevilgede Timer vilde blive nærmere afsatte.

Dr. Michael Skjelderup, Professor i Medicinen, fortsætter Mandag, Tirsdag, Torisdag, Fredag og Lørdag fra Kl. 12—1 sine Forelæsninger over Anatomien; Mandag, Tirsdag og Onsdag fra Kl. 5—6 fremfører han for Læger og Anthropologer Læren om det animaliske Liv og ophviler den med de nødvendige Anatomiske Demonstrationer.

G. Sverdrup, Professor i det græske Sprog, vil 4 Timer om Ugen fra Kl. 11—12 fortolke Lycophrons Casandra, ligesaa mange Da-

ge om Ugen fra Kl. 12—1 vil han forklare Lucretius's Digt de rerum natura. Mandag og Onsdag Kl. 11—12 og Fredag Kl. 12—1 agter han at give en Skildring af Grækerne's private Liv. To Timer om Ugen vil han stræbe kritisk og eregetisk at opløse Lucas's Evangelium.

De 4 Timer om Ugen foredrager han den psykologiske Anthropologie og Metaphysik.

J. Rathke, Professor i Naturhistorien, vil, efter en Indledning til Physiologie i Almindelighed, foredrage Zoologiens System Mandag, Tirsdag, Onsdag, Torisdag og Fredag fra Kl. 4—5 om Eftermiddagen. Examinatorier over det Foredragne holdes i de for Tilhørerne bevilgede Timer.

Søren Rasmussen, Professor i den theoretiske Mathematik, læser over Algebra i Timen fra 10—11 de 3 første Dage i Ugen, og i samme Time forklarer han de øvrige Dage Elementær-Geometrien for Begyndere i denne Videnskab. Fra 12—1, Mandag, Tirsdag, Torisdag og Fredag, foredrager han de første Grunde af Experimental-Physiken.

Ludvig Stoud Platon, Professor i Historien, agter at foredrage almindelig Statistisk. Tiden for disse Forelæsninger vil nærmere blive afsat med Tilhørerne.

Dr. N. B. Sørensen, Professor i Medicinen, vil dagligen fra Kl. 9—10 ved

Engelengen give Undervisning i den praktiske Medicin; Tirsdag, Torisdag og Fredag vil han foredrage den specielle Pathologie i Timen 4 5.

Dr. M. A. F. Hulstrup, Professor i Chirurgie og Fødselsvidenskab, læser Mandag, Tirsdag, Torisdag og Fredag fra Kl. 6—7 over det chirurgiske System og de chirurgiske Operationer; Onsdag og Lørdag i samme Time foredrager han Fødselsvidenskab. I en anden Time, der maatte være hans Tilhørere beletlig, vil han paa Latin indføre udvikle og i Examinatorier gjentage enkelte vigtigere Dele af Chirurgien.

Jens Esmark, Professor i Mineralogien, læser hver Mandag, Tirsdag og Onsdag fra Kl. 12—1 over Orpkognossen og Torisdag, Fredag og Lørdag fra Kl. 1—2 over Crognosse.

Jakob Keyser, Professor i Experimental-Physik og Chemie, er med Hans Majestæts Tilladelse fraværende paa en videnskabelig Reise i Udlandet.

Oven B. Hersted, Professor i Theologien, læser 4 Dage om Ugen fra Kl. 11—12 over Genesis og fra Kl. 12—1 over Dogmatik. Fredag og Lørdag fortæller han i Timen fra 11—12 Propheternes Amos og Zephaniah, og fra 12—1 vil han de samme Dage bestræbe sig for at give en Udagt over den theologiske Encyclopedie. I Timer, der maatte være hans Tilhørere beletlig, vil han for dem, der allerede have gjort større Fremgang i det Gyriske, fortælle den Gyriske Oversættelse af Matthæi Evangelium efter Gurbiers Udgave, og for de Yngre vil han vedblive at forklare Cyphens "Elementale Syriacum." Skulde Noget af dem, der ved Universitetet studere Theologie, ønske sig hans Veiledning til at skrive og tale Latin, da vil han ogsaa dertil med Fornødsel anvende 1—2 Timer ugentlig.

Christian Herhanstern, Professor i den anvendte Mathematik, vil de 5 første Dage i Ugen i Eftermiddagstimen fra 5—6 læse over den sphæriske Trigonometrie og Elementerne af den theoretiske Astronomie. Om Lørdag

dag Eftermiddag vil han holde Examinatorium over det Foredragne.

Lorentz Lange, Professor i Lovkyndigheden, foredrager dagligen fra Kl. 12—1 den saakaldte Ret til Tingen efter Fæderlandets Love; Tirsdag og Fredag om Eftermiddagen fra Kl. 6—7 fortsætter han sine Forelæsninger over Norges Grundlov. Om Torisdagen tilbyder han i samme Eftermiddagstime at af-nemgaae de skriftlige Uda-beidelser over juridiske Gjenstande, der maatte underkastes hans Bedømmelse.

Cornelius Stenloch, Professor i Historien, vil hver Søndag fra Kl. 9—10 om Formiddagen foredrage den nyere Tids Historie fra Begyndelsen af det 16de til herved Udgangen af det 18de Aarhundrede; Mandag og Torisdag fra Kl. 3—4 om Eftermiddagen vil han fortsætte Korstogens Historie.

Math. Rene Orry, Professor i det franske Sprog og dens Literatur, agter Tirsdags, Onsdags, Fredags og Lørdags Eftermiddag fra 3—4 at fortælle de meest udmærkede franske Talere og Digtere, der have levet under Ludvig den 14de, og tilbyder han desuden dem sin Veiledning, der maatte ønske at øve sig i at skrive og tale fransk.

Stener J. Stener sen, Lector i Theologien, vil i alle Eftermiddagstimerne fra Kl. 4—5 bestræbe sig for paa Latin at forklare Pauli Breve til Epheserne, Philipenserne, Colossenserne og Thessalonikerne, samt paa Moderemaal det første Johannes's Brev. I den følgende Time vil han foredrage Kædens Historie fra den Westphalske Fred af og til de nyeste Tider, og endelig vil han i Timer, som siden skulle i de offentlige Blade werde bekendtgjorte, fortsætte sine Forelæsninger over den Lutherske Reformation.

Gregers Fougner Lundh, Lector i Technologien, agter 2 Timer ugentlig at foredrage den private Oeconomies Encyclopedie, Historie og Literatur. I tvende andre læser han over Technologien i Almindelighed, og 2de Timer ugentlig vil han bestræbe sig for at meddele en paa videnskabelige Theorier grunder praktisk Anvisning til af indenlandske Værter at tilberede

de forskjellige Slags Drickesorter. Dagene og Timerne vil han efter Tilhørernes Begjæmselighed nærmere bestemme.

Henrik Steenbuch, Lector i Lovkyndigheden, vædhliver at foredrage den romerske Ret i Tingen Mandag, Onsdag og Lørdag Kl. 11—12, og de 5 første Dage i Ugen, om Eftermiddagen fra Kl. 5—6, fortsætter han sine Forelæsninger over den norske Ret i Tingen.

Martin Richard Flor, Lector i Botanik, læser 6 Timer ugentligen, i Timer, som ere beqvemme for Tilhørerne, over de officinelle Planter, naar først Terminologien er gjentaaen, og examinerer det Gjennegeaede efter den Anledning, som Pharmacopœden giver.

Profesor **H. H. Marschmann** agter hver Tirsdags, Torisdags og Lørdags Aften fra Kl. 6—7 fortsatte de i forrige Semestre begyndte Forelæsninger over den theoreitiske og practiske Chemie.

Fredrik Holst, Doctor i Medicinen, agter Mandags, Onsdags og Lørdags Eftermiddag fra Kl. 4—5 at foredrage Læren om Vandagerne.

Universitetets Bibliotheket er aabent de fem første Dage om Ugen fra Kl. 1 til 2.

Retnolog.

Eric Michaël Fant.

Fortfættning fr. No 3.

Over 350 gånge har han præsidert for Akademiska Disputationer, naturligtvis af ganske altsk værd. For dem han sjelf utarberat, har de han antagit den regel, at i dem urede antingen noget forut icke till tallo bekant factum eller oc meddela några i ämnet forut tryckta Historiska documenter. hwilka han dels hämtade ur Palmföldska Saml. dels ägde i sin egen betydliga samling. Hwilken ansenlig följd af wigtiga Handlingar dessa Disputationer innehålla, är för kunnare icke obekant. De hafwa äfwen utomlands blifwit kände och i flere utmärkta Literatörers arbeten beaggnade, såsom af Biskopp Gregoire och Carreau, Calleville i Paris, af Biskopp Münster i Köpenhamn och Kùbs i Ber-

lin, o. fl. De märkwärdigaste ibland hans de flsta åren utgifna Dissertationer äro: Monumentorum veterum Historiæ Sveogothicæ, som egentligen äro et utdrag af Biskopp Nordins esoterlemnade samlingar i dessa ämnen. De blefwo i decemra recenserade i Dansk Literatur Tidens de för år 1816 och gifwo anledning till en intressant brefwäxling emellan vår Fant och den lärde Prof. Peter Erasmus Müller i Köpenhamn, omgäende äktheten af Danmarks herrlige Historiekrifware Særo Grammaticus.

Då Biskopp Nordins Samlingar här nämndes, torde icke böra förbigås den hufwudsakliga del Fant ägde deruti, att de blefwo för Akademiens Cenzler, vår nuwarande allernådigtste Konung bekante och af Högstidensamme inköpte och till Akademiska Bibliotheket fördrade. Utom framl. Rifskåder Grefwe Carl Rudenschölds efterlemnade Ministeriella Correspondance i original, som äfwen genom Fant's ärgård blef till detta Bibliothek donerat, har han äfwen sjelf ur eget bokförråd tid efter annan rikat detsamma med så wäl tryckta böcker som Manuscripter och en samling af Pergamentsbref och år 1805, då han tredje gången nedlade Akademiska Directorer, öfwerlemnade han i Bibliothekets wård och under förseglina en dyrbar samling af autentiska Handskrifter och Original-Memoirer efter Personer, som på de allmänna ärenderna för sin tid hafte det wigtigaste inflyrande. Utom dessa handskrifter, hwilka då de, efter gifwarens anordnande en gång så öppnas, skola för vår senare Historia bliwa af största intresse; har han ure allmänna Archiver och enskilda gömmor i huset framdragit ett ansenligt förråd af förut obegånade handlingar i vår Historia. I denna Handlingaföljd, som utgde 5 tryckta Octoys band, äro några documenter för Kon. Carl XII:s och Fredrics regeringstid isynnerhet märkwärdia.

För kännedomen af sin födelsebygd's häfder hade han i yngre åren gjort flere samlingar, dem han sedermera i ordning satte och under namn af Biographia Sudermannicæ i 3 ne Volumer in 4:o öfwerlemnade till Södermanlands och Merikens Notions Bibliothek i Upsala. Äfwen war han sinnad att utgifwa en Topographisk Beskrif-

ning öfver Södermanland, den enda bland rikets provinser som ännu saknar en sådan. Han ägde dertill betydliga samlingar i synnerhet i de uppgifter han, genom Strengnäs Consistorii benägna ärgård, erhöll från wederbörande Presterskap. Dessa uppgifter inkommo först fullständiga ett år före Fants död och utgöra jemte hans egna anteckningar flera folioband. De innehålla wigtiga materialier för den som framdeles will lägga hand wid en Topographi öfwer denna i många afseenden märkwärdiga Provinz, ett arbete som Fants afbrutna lifetid icke tillät honom att fullt utse.

Aftronen af den werksamme mannens lesnad war närmare än man kunde förmoda. Han hade den senare delen af sin lesnad i allmänhet haft jämn hellsa, om man undantager några mindre sjukdoms tillfällen och att han en gång wor besvärad af en ganska betänkelig ögonsjukdom. Sist sedna sommar gjorde han med sin Familj en resa till sina anhörige i Westmanland, och hade med hellsa och munterhet återkommit till sitt präbendepastorat Alunda, der han alltid wistades under sommarserierna. Här insjuknade han wid medlet af September. För att wara Läkares wård närmare, inflyrade han till Upsala, der han d. 23 October afled 63 och 3/4 del år gammal. Han begrafs d. 28 derpå följande i Upsala Domskyrka, under Gristetal af des ungdomswån, Erkes Biskopen och ProCanzlern Doct. Lindblom.

Fant war twenne gånger gift. 1:o d. 7 Aug. 1783 med Christina Nydberg, Dotter af Direktören Sv. Rodberg wid Hargs Bruk i Upsala. Hon afled d. 3 Jan. 1802 och hade warit moder för 7 barn; 4 döttrar, af hvilka 3 efterlefwat, samt 3 söner, Elis Michæl, Med. Doctor och Prov. Medicus på Gotland, Sven Eric, Philos. Magister och Copist i Ecclesiastikexpeditionen af Konungens Conzist, samt Carl Johan, Studerande. Hans andra maka, Fröken Ulrika Charl. Klingenskierna, Öfwerste Lieutenanten Er. Klingenskiernas dotter, med hwilken han d. 13 Mars 1803 blef förenad, efterlefwat honom med en son Eric Samuel, Studerande.

Fants af trycket utgifna Skrifter äro:

1. Öfningar i bunden och obunden stil. Upsala 1767. 8:o. (Häraf skola endast 14 Exemplar blifwit upplagda.)
2. Minne af Job. Schefferus. Stockh. 1782. 8:o.
3. Kort utkast till Kon. Gustaf Adolfs Historia. T. I. II. Stockh. 1784:85. 8:o.
4. Utkast till Föreläsningar öfwer Allmänna Historien, ifrån 16 Seculi början. Del. 1:8. Upsala 1786. 1800. 8:o. Af desse äro några stycken 2:dra gången upplagde.
5. Handlingar till upplösnig af Swenska Historien T. I-IV. Upsala 1789. 1802. 8:o.
6. Fortsättning af Lagerbring's Swra Rites Historia Upsala 1794. 4:o. Öftr från 1457, der Lagerbring stannar, till 1497. År sedermera 3 Disputationer fortsatt intill Sturarnes tid. Likaledes har hon utgifwit Animadversiones in Historiam Svecanam Nob. Lagerbring i 4 delar.
7. Lärobok för Begynnare uti Allmänna Historien. Upsala 1802. 8:o. Sedan flere gånger upplagd och senast i Stockh. 1814. 12:o.
8. Utkast till Föreläsningar öfwer Swenska Historien. Tryck. 1:5. Ups. 1801:04. 8:o. (Stannar wid Kon. Adolb Fredrics död 1771.)
9. Samlingar i Swenska Historien. T. I. Ups. 1814. 8:o.
10. Kronologiskt Register öfwer tryckta Handlingar i Swenska Historien. Afdeln. 1:4. Stockh. 1816. 17. 8:o.
11. Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi. T. I. Ups. 1818. Fol. Twå tredjedelar af detta Werk hade lemnat pressen, då Förf. afled. Fortsättningen af denna Tom, som inskandande sommar af trycket utkommer, utgives under Prof. E. G. Geijers insende, af Magister Docens Schröder.

Widare 7 st. Orationer och Parentationser, 14 Programmer samt omkring 350 Historiska Disputationer.

Bihang

III

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 5.

Maj

1818.

Stockholm:

Kongl. Maj:st har, wid Des höga Kärningsfest, utnämnt Erke-Biskoppen, Pro-Canzlern och Commendören af R. Nordstjerne-Orden m. m. Doct. Jac. Ar. Lindblom till andelig Bedamot af Seraphimer-Orden, samt i Adeligt Stånd och wärdighet upphöjt Canzli-Rådet, Riks-Historiographen, R. N. O. Mag. Jonas Hollenberg och Chem. Professorn, Utsjöern i R. Sundhets-Collegium, R. N. O. Doct. J. Jac. Bergström.

Upsala:

Medelst nådiga fullmakt af d. 15 Apr. har Kongl. Maj:st till förste Archiater utnämnt tjänstgörande förste Li-Medicus, Archiatern och Med. Professorn härstädes, R. N. O. Doct. Pehr von Afzelius.

Kongl. Maj:st har i Måder bemissat Maithem. Professorn härstädes, R. N. O. Mag. Jöns Swanberg tillstånd, att i stället för Pref. och Pastoral-Examen, utgifwa och sända öfwa Casihedern förswara en Theologisk Disputation.

Efter förut utgåadt Program af Rector Magnificus, Eloqu. och Polit. Professor Skottianus Mag. Ol. Kolmodin, blefwo wid Kongl. Akademien härstädes Porentationer hållne öfwer Höghskoliga Hans Maj:st Konung Carl XIII. den 3 Maj af Eth. och Polit. Professorn Mag. Nils Fr. Wiberg, på Latin; d. 4 d:o af R. N. O. Adjuncten Mag. Pehr Sjöbring på Swenska,

samt på Studerande Ungdomens wagnar d. 5 d:o af Mag. And. Abr. Grassström på Swenska. Ord till Musiken, som wid dessa sorgliga högtidligheter uppfördes af Hof-Capellmästaren Häffner, woro författade af Theol. Professorn, R. N. O. Doct. S. Odman.

Westerås:

Wid Kongl. Gymnasium härstädes blefwo, efter utgåadt Program af Rector Gymnasii, Lingu. Græc. och Hebr. Lectorn Mag. J. Norman. Porentationer öfwer Höghsal. Hans M:st Konung Carl XIII. d. 2 Maj hållne af Eloqu. och Poës. Lectorn Mag. Reinh. Scheringsson på Latin, och Collega Schold Mag. P. G. Reutersström på Swenska.

Gärneborg:

Wid det i Stifter hållne Biskops, Wal. d. 13 Maj efter framl. Biskoppen m. m. Doct. J. Wingård, hafwa 1:o Eloqu. och Poës. Lectorn härstädes, Professorn Mag. Carl Fr. af Wingård med 157 röster, 2:o s. d. Philos. Lectorn härstädes, Prosten och Rectorn i St. Åby, Linköpings Stift, Mag. Gust. Rosén med 94 röster, och 3:o Græc. Lingu. Lectorn, Ryskoherden, Ridd. af R. Wasa Orden, Mag. Joh. Hellsberg med 64 röster Förslaget erhållit.

Efter afgadt Disputations-specimen d. 13 sisl. Apr. har Eloqu. och Poës. Lectorn, Professorn Mag. Carl Fr. af Wingård undergått Pastoral-Examen inför H. Dom-Capitlet härstädes.

Utgifne Disputationer wid Upsala Akademi
Wårterminen 1818.

Under Theol. Professorn Doct. Anders
Sulténs präsdium:

De unitate Ecclesiæ ex Ephes. IV: 3-6.
Pro Candidatura Theol. Mag. *Gust. Nibelius*
Westm. Dalek. 2 och 3-4:dels ark.

Under Med. och Botan. Professorn, Com-
mendören af K. W. O. Doct. *Carl Peter*
Thunberg:

Museum Naturalium Academiæ Upsa-
liensis. Append. XXIV. *Ol. Sjöstrand* Smol.
1 och ett halft ark. — Append. XXV. *Er.*
Adam Lideen Vermel. 1 och 1-4:dels ark.

Under C. O. Mater. Med. och Didt. Pro-
fessorn Doct. *Adam Afzelius*:

De origine Myrrhæ controversa. Spe-
cim. I. *Dan. Malmberg* Gestr. Hels. —
Specim. II. *And. Georg. Frank* Gothob.
hvardera 1 och 1-4:dels ark.

Under Juris Patr. och Rom. Professorn
Doct. *Joh. Dan. Drisfel*:

De Calculo Delictorum subjectivo &
objectivo Jure Patrio & Romano collato. P. I.
Theod. Nordling Fjerdh. 1 och 1-4:dels ark.

De privatione Juris Hereditatis. pro
Gradu Juridico Mag. *Lars Hambræus* Gestr.
Hels. 1 och ett halft ark.

Meditationes circa Cap. XII. Tit. de Ju-
diciis. pro Gr. Jurid. Mag. *Stephan Joh.*
Wijkman Rosl. vice Håradshöfding. 1 och
1-4:dels ark.

De crimine Effractionis furandi causa
perpetrato ad §. 6. XL. MB. pro Gr. Jurid.
Mag. *Eric Gust. Eneberg*, Fenno. 1 och
3-4:dels ark.

Under Jurispr. Decem och Commere. Pro-
fessorn Doct. *Lars Georg Rabenius*:

Om Laga Vårn, Tåppning och Hågnad
(5 Cap. BygningaBalken) pro Gradu Jurid.
Carl Dan. Kallstenius Suderm. Neric. 2 och
1-4:dels ark.

Om Boställen. pro Gr. Jurid. Mag. *Joh.*
Gabr. Bonsdorff Fenno. Ord. Kammarkrif-
vare i Kejsarl. Senaten för Finland. 5 och
1-4:dels ark.

Om Husefynen. pro Gr. Jurid. Mag.
Edvard Gabriel Runeberg Stockh. 3 och
1-4:dels ark.

Om LandsKöp. pro Gr. Jurid. Grefve
Jac. Melch. Spens, Philos. Mag. Håradshöf-
dinge. 3 ark.

Under Coqu. och Polit. Professor *Skyttia-*
nus Mag. *Olof Kolmodin*, Afad. Rector
Magnificus:

Generosissimæ Gentis Rosenhanianæ e-
narratio. Friherre *Carl Gustaf Eickstedt*
D'Albedyhll 7 och ett halft ark.

De Reciproca Conjugationum forma in
Lingua Fennica. *Abr. Poppius* Savonia Fen-
no. 1 och ett halft ark c Tab.

De variis in Svecia Imperandi commu-
tationibus. Sect. III. pro Gradu Philos. *Fred.*
Otto Silfverstolpe Nob. OGoth. Cornett vid
Skånska CarabinierReg. 1 och 1-4:dels ark. *)

Under R. O. Professorn, Theol. Cand.
Mag. *Gust. Knös*:

Historia Regis Ilân Schah atque Abi Te-
mâm, ex Arabico in Latinum conversa. P.
III. pro Gr. *Pet. Er. Ekermark* Suderm.
Neric. 1 ark.

Historia Ibrahimî Regis & Filiî ejus,
ex Arabico in Latinum conversa. pro Gradu.
P. I. *And. Fr. Bergholm* Suderm. Neric.
— P. II. *Gust. Ad. Sandberg* WGothus.
— P. III. *Olof Hillebrand Schröder* Werm.
hvardera 1 och 1-4:dels ark.

Historia Regis Soliman Schah & Filio-
rum ejus Filiaque fratris ejus, ex Arabico
in Latinum conversa. pro Gradu. P. I. *Carl*
Olof Fineman Wermel. 1 och 1-4:dels ark.
— P. II. *Pet. Rosenblad* Rosl. 1 ark. —

P. III. *And. Pet. Strand* OGoth. — P. IV.
Nic. M. Könsberg OGoth. hvardera 1 och
1-4:dels ark. — P. V. *Clæ's Ol. Ramström*
Suderm. Neric. — P. VI. *Gust. Ringqvist*
OGoth. hvardera 1 ark. — P. VII. *Joh.*
Schultzberg Westm. Dalek. — P. VIII. *Ol.*

*) Denna Disputation har, i anseende till Re-
spondentens tjenstgöring i Skåne, med Kongl.
tillstånd, blifwit ventilerad wid Lunds Akademi
under Hiss. Professorn *Lindfors*' insende.

Rudolph Bellander Westm. Dalek. hvardera 1 och 1-4:dels ark. — P. IX. *And. Sahlén* W Goth. — P. X. *Joh. Er. Molin* Rosl. hvardera 1 ark. — P. XI. *Laur. Ol. Berg* Gestr. Hels. 1 och 1-4:dels ark.

Under *Mathes.* Professorn, *Riddaren af S. M. O. Mag. Jöns Swanberg*:

Disquisitiones Arithmeticae. pro Gradu. P. I. *Laur. Pet. Gagner* Wermel. 1 och ett halft ark. — P. II. *Casp. Wikman* Rosl. 1 och 1-4:dels ark.

In solutionem *Aequationum Algebraicarum* disquisitiones. pro Gradu. P. IV. *Jon. Lundstedt* Gestr. Hels. 1 och ett halft ark.

— P. V. *Dan. Betulander* Westm. Dalek. 1 och 1-4:dels ark. — P. VI. *Carl Magnus Lekfjell* Westm. Dalek. 1 och ett halft ark.

Sensus Religionis in quo a Religioso differat Systemate. (ex spec. S. R. M. gratia.) *Nic. Hagborg* Gothob. 1 och 3-4:dels ark.

Under *Eth. och Polit.* Professorn *Mag. Nils Fr. Sjöberg*:

Commentationum Stoicarum Particula VIII. pro Gradu. *Carl Fr. Lutteman* O Goth. 1 och 1-4:dels ark. — P. IX. *Nic. Fr. Aurelius* O Goth. 1 och ett halft ark. — P. X. *Nic. Peterson* Wermel. — P. XI. *Joh. Nordling* Fjerdh. — P. XII. *Fredr. Rådborg* W Goth. hvardera 1 och 1-4:dels ark.

In *Jus Naturæ Recentiorum prolegomena.* pro Gr. *Otto Reinh. af Schultén* Nob. Westm. Dalek. 2 Ark.

Under *Astron.* Professorn *Mag. Johan Wiedman*:

De motu apparenti Stellarum Fixarum ex Aberratione et Parallaxi annua conjunctim oriundo. pro Gr. *Isr. Bergman* Medelp. Jemtl. 1 och ett halft ark c. Tab.

Under *Eloqu. och Poëj.* Professorn *Mag. Carl Joh. Lundwall*:

Adnotationes ad Grammaticam Latinam. pro Gr. P. I. *Pet. Wilh. Afzelius* W Goth. 1 och ett halft ark. — P. II. *Carl Gust. Embring* O Goth. 1 och 3-4:dels ark.

In *L. Annæi Senecæ Apocolytosisin*

prolegomena. pro Gr. *Sven Gust. Schyberg* Stockh. 1 och 3-4:dels ark.

Under *Log. och Metaph.* Professorn *Mag. Sam. Grubbe*:

Animadversiones in Constructionem Materie Schellingianam. pro Gr. P. I. *Joh. Källgren* W Goth. — P. II. *And. Aron Bäckström* Bothn. — P. III. *Er. Aug. Schröder* Gothob. — P. IV. *Joh. Fr. Rosfander* Calm. hvardera 1 och 1-4:dels ark.

Disf. præcipuas, quæ in critica Kantii disciplina inerant, Novissimæ Speculationis causas breviter adumbrans. pro Gr. *Carl Ludv. Höjer* Stockh. 1 och 3-4:dels ark.

Under *Græc. Litt.* Professorn *Mag. Joseph Otto Sjöjer*:

De fati Messenici Populi. pro Gradu. P. II. *Ad. Christ. Gellerstedt* Suderm. Neric. — P. III. *Clæ's Odhner* W Goth. — P. IV. *Joh. Gust. Löfström* O Goth. — P. V. *And. Jonæ Arnhol* Medelp. Jemtl. — P. VI. *Abr. Nordström* Stockh. hvardera 1 och 1-4:dels ark. — P. VII. *Gust. Ad. Sundborg* W Goth. 1 och ett halft ark. — P. VIII. *Carl Gust. Åhgren* W Goth. — P. IX. *Laur. Er. Boberg* Westm. Dalek. hvardera 1 och 1-4:dels ark. — P. X. *Jac. Fr. Arvedson* O Goth. 1 och ett halft ark. — P. XI. *Nic. Tersmeden* Nob. Stockh. 1 och 1-4:dels ark. — P. XII. *Joh. Christ. Wallensteen* O Goth. 1 och ett halft ark.

Supplementa quædam in Lexica Græca recentiora. — P. I. pro Gr. *Ad. Törneros* Suderm. Neric. 1 och ett halft ark.

Pindari Isthimiorum Ode Quinta Svethice reddita. pro Gr. *Johan Bernh. Girola* Stockh. 1 och 1-4:dels ark. — *Ode Septima.* pro Gr. *And. Bernhard Collin* Stockh. 1 ark.

Pindari Pythiorum Ode Octava Svethice tradita. pro Gr. *Jon. Nordberg* Medelp. Jemtl. 1 och 1-4:dels ark.

Under *Histor.* Professorn *Mag. Er. Gust. Sjöjer*:

De statu Hominum Naturali. *Disf. Histor.*

P. I. pro Gr. *Holsten Utr. Svarling* Sud. Ner. 1 och ett halft ark.

De Pugna Pultavensi. Frih. *Carl Fab. Wrede*. OGoth. 2 och ett halft ark, med Charta öfver Kon. Carl XII:s Marcher från 1700 till 1709. (Grav. af Edv. Personne.)

De Ortu et progressu Dominationis Europææ Observationes. pro Gr. *Ax. Er. von Sydow* OGoth. Adjutant vid Uplands Rege- mente 1 och 3-4:dels ark.

Ad Varangorum Historiam observationes. P. I. pro Gr. *Carl Nordfors*s Stockh. 1 och 3-4:dels ark.

Conspectus Grammatices Linguæ Dalekariæ. Sectio I. pro Gr. *Ol. Utr. Arborelius* Westm. Dalek. Collega vid K. Trivial- Scholan i Fahlun, 2 och 3-4:dels ark.

Acta & Litteræ ad Historiam Svecanæ. Fasc. III. *Carl Fr. Sondén* OGoth. 1 och 3-4:dels ark. — Fasc. IV. *Carl M. Medfort* OGoth. — Fasc. V. Adjectis nonnullis ex Historia Legum Sviogothicar. aphorismis. pro Gr. *Joh. Eman. Ahlander* Rosl. hvar- dera 1 och ett halft ark.

Under Professorn och Medicinå Adjuncten Doct. *Carl Zetterström*:

Initia Historiæ Vaccinationis in Svecia. P. VIII. *Carl N. Danielsson* Smol. 1 och 3-4:dels ark. — P. IX. *Carl Chydenius* Fen- no. 1 och ett halft ark.

Under Professorn och Litt. Hum. Adjun- cten Mag. *Joh. Franer*:

Quinta Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce & Svethice. P. VI. *Utr. Wallenberg* OGoth. — P. VII. pro Gr. *Jf. Hægmark* Medelp. Jemtl. — P. VIII. pro Gr. *And. G. Hægman* Stockh. — P. IX. *Bengt Gust. Lindgren* OGoth. hvardera 1 och 1-4:dels ark. — P. X. *Carl Joh. Metzén* OGoth. 1 och ett halft ark. — P. XI & Ult. *Carl Er. Sjögren* OGoth. 1 och 3-4:dels ark.

Sexta Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce & Svethice. P. I. pro Gr. *Laur. Magn. Holmberger* OGoth. — P. II. pro Gr. *Carl Joh. Een* OGoth. E. O. Bat. Pred. vid Jön-

köpings Regite. — P. III. pro Gr. *Joh. Fr. Lindroth* Upl. — P. IV. *Carl Jac. Swartz* OGoth. Hvardera 1 och 1-4:dels ark.

Under E. O. Bibl. Amanuensen Mag. *Gust. Wilh. Gumälius*:

Nicephori Blemmidæ Geographiæ con- spectus. E. Codice Bibliothecæ Acad. Upsal. editus et Latine versus. P. I. *And. Ekstrand* Suderm. Neric. 1 och 1-4:dels ark 8:o.

Under Juris Parr. Docens, J. U. Licen- tiaten Mag. *Jac. Edv. Boërhjus*:

Om Gästgifveri och Skjuts Inrättningen i Sverige. D. I. *Nils Fr. Ohman* Westm. Dalek. — D. II. *Pehr Henr. Lindien* Su- derm. Neric. hvardera 1 och ett halft ark.

Under Hist. Univ. Docens Mag. *Jonas Arv. Winbom*:

De migratione Arabum in Hispaniam. P. I. *Carl Pousette* Upl. 1 och 3-4:dels ark — P. II. *Gust. Ekeberg* Upl. 1 och 1 halft ark.

Under v. Postörn, Theol. Cand. Mag. *Lars Gust. Mittag*:

De Concilio Nicæno Oecumenico. (ex spec. S. R. M. gratia) P. III. *Pet. Holmertz* Gothob. 1 och ett halft ark.

Under Collega Schold Mag. *Jf. Mart. Winge*:

De Educatione. P. I. *Joh. Olof Lied- holm* OGoth. P. II. *Carl Ferd. Klintberg* Stockh. Hvardera 1 ark.

Under Collega Schold Mag. *Pehr Joh. Berg*:

In historiam Gentis בְּרִירִי Hypomne- mata. P. I. *Em. Schram* Upl. $1\frac{1}{2}$ ark. — P. II. *Joh. Gust. Efsberg* Upl. 1 och 1-4:dels ark.

Under Magister Ol. *Bredberg*:

De potissimis Historicis Latinis. P. I. *Bernh. M. Bredberg* Gothob. 2 ark.

Under Magister *Christ. Gravallius*:

De Rationum computatione, ad planas solidasque Figuras, vi def. 5. Lib. V. Eucl. Elem. applicanda. *Nic. Theod. Casström* Su- derm. Neric. 1 och 3-4:dels ark. c. Tab.

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 6.

Juni

1812.

Upsala:

Till beträffande af Akademiens glädje öfver Hans Majestät Konung Carl XIV. Johans Redning, blefwo, efter förut utfärdadt Program af Rector Magnificus, Professor Skyttianus Mag. O. Kolmodin den 9 och 10 Jun. Orationer på Gustavianiska Lärosalen hållne af Log. & Metaph. Professorn Mag. Sam. Grubbe på Latin, och af Bibliothek Amanuensen Magister Decens O. Matth. Ullaren på Swenska. Vocal och Instrumental-Musik uppfördes under Hof-Capellmästaren Häffners anförande; hwarill tryckta ord, författade af Prof. Geijer, utdeltes.

På anledning af Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsens antagande af Cancellariatet för Upsala Akademi, blef, efter utfärdadt Program af Rector Magnificus, den 11 Jun. ett Swenskt Tal hållet på Gustavianiska Lärosalen af Histor. Professorn Mag. Er. Gust. Geijer.

Den 14 Jun. hade Akademien den glädjen att besökas af sin Canzler Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen. Studerande Corpsen, som beslutit att gå Hans Kongl. Höghet till mötes, hade på ömseföret om Landsvägen nedansför Kongl. Slot-ter formerat hope, der Hans Kongl. Höghet wid ankomsten kl. 5 e. m. emottogs med lifliga gläd- jebetyggher, och Curatorerna singo tillfälle att öf- werlemna en för tillfället författad Sång, hwilken affjungs under der Hans Kongl. Höghet till fots påferade. På Borggården formerade detta äres Bewäringsfölgdige Studerande Parod, och tack-

tes Hans Kongl. Höghet af denna Corps und- der sitt wistande härstädes antaga 2:ne Ordons- nancer. Hans Kongl. Höghet emottogs på Slo- ter af Akademiens Rector, och lästes derefter intaga Middagsmåltid, som gafs af Consi- storium Academicum i Upsala Gille's hus, hworeft Rector hade den nåden, att för Hans Kongl. Hög- het presentera Akademie-Staten.

Måndagen d. 15 Jun. lästes Hans Kongl. Höghet bewista Juris Utriusque Doctors Pro- motion, som af tillsförordnad Promotor Jurisor. Decon. & Commers. Professorn Doct. Lars Georg Rabenius förrätades, då till földe af Kongl. Maj:ts höga Skrifwelse af den 3 Jun. Juris Utriusque Doctors Diplomer blefwo ut- färdade för Hans Exc. Justitiä Stats-Min- stern m. m. Grefwe Fr. Gyllenborg, Hans Exc. Stats-Rådet m. m. Grefwe N. Rosenblad, Jus- titiä-Råderna m. m. Gobr. Poppius, Jf. R. Blom och Grefwe Gust. W. Hamilton, Rik- sens Ständers Justitiä Ombudsman m. m. Frih. Lars Aug. Wannerheim, Justitiä Canz- lern m. m. Juris Utr. Kandidaten Jon. Gust. Turdshäll samt Stats-Secreteraren för Ecclesia- stikfärenderna, Lands-Höfdingen, m. m. Nils von Rosenstein. Till Juris Utriusque Doctores blefwo promoverade: Juris Utr. Kandidaten Ma- gister O. Benius Commerce-Råd, Juris Utr. Li- centiaten Jonas Ulberg, Lagman och Borgmä- stare i Sundswall, Juris Utr. Licentiaten And. Mensén, Lagman och Borgmästare i Upsala,

Juris Utr. Candidaten Magister Joh. Noreus, Lagman och LandsSecreterare i Falun, R. N. O. och Mag. Nils Fr. Wiberg Erb. & Polit. Professor i Upsala, i anledning af Kongl. Maj:ts högskberärde nådiga Skrifvelse; samt följande 9 Juris Utrinsque Licentiaten: Mag. Wilh. Gabr. Logus, Fenno, Jurispr. Econ. & Commerc. Adjunct wid Hbo Akademi, Carl Dan. Kallstenius, Suderm. Meric., Mag. Jac. Edv. Boethius, Westm. Dalek. Juris Patr. Docens, Mag. Er. Gust. Eneberg, Fenno, Mag. Joh. Gabr. Wonsdorff, Fenno, Ord. KammarSkrifwäre i R:je serl. Senaten för Finland, Mag. Lars Hambrus, Östr. Hells., Mag. Edv. Gabr. Huneberg, Stockh., Notarie wid Rådshufvudmännen i Stockholm, Mag. Stephan Joh. Wikman, vice Håradshöfdinge och Grefwe Jac. Malsch. Spens, WGoeth. Phil. Magister, Håradshöfdinge. Höfdrigheten tillkännagafs kl. 6 om morgonen med Kanonsfort äfwenfom genom det af Promotor utskådade Latinska Program, som innehåller en Chronologisk förreknig på alla Juris Doctorer i Sverige, som wid In- och Utrikes Akademiärl blifwit promoverade. Resp. Scater och Corpser samt ankomne främlingar och Åfande samlades kl. 9 f. m. i Promotors hus, och begåfwo sig, efter intagen Dejeuner, kl. 10 till Kongl. Slottet, för att derifrån i Procession wäro Hans Kongl. Höghet KronPrinsen följaktige till Domkyrkan. Sedan Hans Kongl. Höghet, som i processjonen såsom Cenzler anförde Akademistären, på Parnassen intagit sin stol, hwilken war placerad på en upphöjning till höger, och de i processjonen deltagande äfwen intagit sinarum, öppnades acten af Promotor med ett Latinske vestigiis Juris Canonici, quæ in Legibus nostris superesse videntur. Hans Kongl. Höghet råktes derefter, i egenfcar af Cenzler, på Latin meddela Promotor veniam Promovendi, hwarpå Promotionen med öfliga ceremonier fördrådes, hwarwid ibland Doctoros Honorarit Rikfens Ständers JustitiåOmbudsman, Frih. Mannersheim war närwörande. De öfrige Promovendi, utom Professor Wiberg och Adjuncten Logus, woro alla närwörande. Juris Doctoren Doct. Carl J. Haggren framstälde derefter, såfande, Doctorfrågan: An ampliorum, quam

faciunt leges Oeconomicæ Suecæ, libertatem recte sibi exposcant Operæ manuariæ? hwilken af Grefwe Jac. Malsch. Spens i hufwudsaken nekande besworades. Acten slöts med förböner och tackågelser till Wetenskapernas Beskyddare, samt verser till de talriket närwörande Frukturen, af Doctor Jac. Edv. Boethius, hwarefter Hans Kongl. Höghet och de i Processjonen deltagande nedträdde från Parnassen i Domkyrkan, der bön från Predikstolen hölls af vice Pastorn Theol. Cand. Mag. L. G. Wittag. Efter aktens slut råktes Hans Kongl. Höghet, åfsojd af Rector och Faculterernas Decani, taqa den började nya Bibliotheksbyggnaden i ögnafte samt widare besö Akademiska Bibliotheket, Stallet och Riddbanan, äfwenfom Laboratorium Chemicum och MineralieCabinetter. Hans Kongl. Höghet behagade derefter intaga Widodagsmäktid hos Länet Höfdinge, hwarwid Akademien Professorer, Promoti och flere Studerande af samtelige Nationerna, woro inwiterade. Et. midd. bewistade Hans Kongl. Höghet den Studerande Ungdomens Gymnastiska öfningar, hwilka under Akad. Fåltmästaren v. Hidenstams infcende anställdes på förgården till Gustavianiska Akademien, och råktes Hans Kongl. Höghet derefter wid med egen hand till de flickligraste ardelar de wänliga belöningsarne. Afsonen war hos Hans Kongl. Höghet Souper, hwarill Rector med större delen af AkademiScaren, Promoti samt af de Studerande, Curator och 2 Ledamöter af hwarje Nation woro befallte.

Tisdagen d. 16 Jun. sedan Hans Kongl. Höghet tagit kännedom af åfkilliga Akademien rörande ärendet, och kl. 9 f. m. gifwit den för Bibliotheksbyggnaden nedsatte Comité födråd, råktes Hans Kongl. Höghet kl. 10 f. m. genom Inspectores Nationum för sig låta presentera den Studerande Ungdomen. Efter slutad presentation begaf sig Hans Kongl. Höghet till häst åt Uplands Regementes Wärespiars, och tog i ögrasfite den BemärkingsFörlige Studerande Carpiens wapensfinaar, hwaråfwer Hans Kongl. Höghet råktes förklara siet synnerliga wälbehag.

Efter återkomsten derifrån behagade Hans Kongl. Höghet bewista Philosophis Magister

Promotion och förut intaga besökare, som gafs uti Linnés förbnda Auditorium i gamla Botaniska Trädgården, hwarest efter utfärdade Program af Promotor, Lingu. Oriental. Professorn Mag. Gust. Knös, Resp. Siater och Corpser woro samlade, och begaf sig derefter kl. half 12 i Procession till Domkyrkan. Sedan Hans Kongl. Höghet, såsom dagen förut, på Parnassen totagit sin stof, öppnade Promotor akten med ett tal: de intimo nexu et harmonia scientiarum humanarum. Hans Kongl. Höghet behagade derefter på Latin meddela Promotor tillstånd att promovera följande 78 Philosophiä Candidater, hwaraf 57 woro närvarande och 21 frånvarande, till Philos. Magistrar: Stockholmienses: E. L. Håjer, A. B. Collin, HusPred. A. G. Håggman, E. O. Conzisterna i Konungens Conzist E. Nordfors, N. J. Tersmeden och Sven G. Schyberg, J. B. Sitola, E. O. Conzisten i Konungens Conzist N. Nordström. Upland: v. Apolog. J. F. Lindroth, v. Collega Schöld J. G. Wreberg. Fjerdhundensis: J. Nordsling. Roslag: J. Em. Ahlander, E. Wijkman, P. Rosenblad, v. Past. J. E. Molin, G. Björkman. Gestrício-Helsingi: J. Lundstedt, Läraren wid Element.Scholan i G:ne L. O. Berg. Ostrogothi: Adjutanten wid Kongl. Uplands Regemente, Fändriken A. E. v. Sydow, Cornetten wid Kongl. Skänka Carbiniers Regementer, J. O. Silfverstolpe, N. M. Rönberg, E. J. Hedmark, L. M. Holmberger, A. N. Strand, E. G. Embrina, HusPred. G. Ringqvist, N. F. Aurelius, E. O. Barotllons. Pred. E. J. Een, Sven G. Wänerberg, Jac. F. Aefwedhön, J. Chr. Wallensteen, A. Alreik, N. Danson, J. G. Löfström, E. F. Lutteman. Westrogothi: F. Rådberg, HusPred. E. G. Ahgren, E. O. Conzisten i Kon. Conzist, J. Ad. Franheim, J. Kålgren, P. W. Ågerius, S. M. Adj. G. A. Sandberg, G. Ad. Sundberg, A. Cahén, Cl. Ohner. Sudermanno-Nericii: A. F. Bergholm, Cl. O. Konström, S. M. Adj. P. E. Eternark, Holsten U. Swartling, Ad. Eärneros, Ad. Chr. Gellersstedt. Westmanno-Dalekarli: E. O. Conzist. i Kon. Conzist J. Johansson, Aman. wid Beskräs Conzist. E. G. Hammarström, Collega w.

Trivial.Scholan i Falun O. U. Arborelius, L. E. Woberg, Otto N. af Schultén, J. Schulzberg, O. Rud. Bellander, Observatorii Aman. O. Westulander, E. M. Ekfeld. Smolandus: Apolog. O. Nordström. Gothoburgensis: E. N. Schröder. Calmarienses: J. F. Kofander, A. Ahlqvist. Vermelandi: L. P. Gagner, N. Petersson, O. Lidén, Ol. Hillebrand Schröder, E. O. Flacman, J. H. Nordén, A. Nordén. Medelpado-Jemtlandi: S. M. Adj. J. Håggmark, Israel Bergman, J. Nordberg, N. O. Lidjeskius, A. J. Arnliot. Bothnienses: E. O. Conzisten i Kon. Conzist P. O. Wijkström, E. W. Sundbaum, A. Aron Bäckström. Såsom JubelMagistrar erhöles följande år 1767 promoverade för andra gången Lagerkransen: Jon. Brändström, Gestr. Helf. Prost i S. Öfsta i Erki.Stiftet, Lars Magn. Rinnander, O. Goth. Theol. Doct. Prost i Wadstena, Linköpingas Stift, Pehr Luth, W. Goth. Professor s. d. Histor. Lector i Skara, Joh. Salenius, Westm.Dalek. s. d. Archivi Inspector i Kgl. Cammar.Collegium, Lars Bergström, Calm. Prost i Hjungby och Hofsmo, Colmare Stift samt Ol. Nordenström, Medelp. Jeml. Prost i Offerdal, Herndsands Stift; alla frånvarande.

Magisterfödan: Quænam Disciplinarum, ad Mathesin Applicatam pertinentium, præ reliquis sit elaborata, maximosque omnium hucusque fecerit progressus? framställes af Mathes. & Philos. Nat. Adjuncten Professor Jon. Brändström, som tillerkände detta företåde åt Optiken, och besvarades af Primus Magister Jonas Lundstedt, som tillerkände detta samma åt Astronomia Physica. Hwarefter, sedan Ultimus Magister Carl Nordfors slutat akten på wontigt sätt wid förböner och tacktågeller, Hans Kongl. Höghet och de i Processionen deltagande ifrån Parnassen begärow sig ned i Domkyrkan att offöra predikan, som hölls af Seminarii Docens Theol. Cand. Mag. Carl Georg Rogberg. Begge dagarne uppfördes wid Promotionsakterna Vocal och InstrumentalMusik under Ho.Capellmästaren Häffners anförande. Trocka ord, af Magister A. A. Grassström för senare tillfällen författade, udeltes.

Hans Kongl. Höghet behagade intaga Wid-

dagemåltid, som af de promoverade Juris Doctorerna och Philol. Magistrarne gafs i nya Orangeriet, hwartill Länets Högdinge härvarande MilitärChefer, Akademiens Rector och Professore, flere Academici och Resande woro inviterade. Seden Skålar druckits för Konungen och Kongl. Huset, för KronPrinsen Akademiens Canzler, för ProCanzlern och för Wertens Kapernas Beskyddare, behogade Hans Kongl. Höghet self proponera en Skål för Akademiens Välgång. Sedan Hans Kongl. Höghet est. midd. tagit Botaniska Trädgården och NaturalieSamlingarne i Ignasigte, afreste Hans Kongl. Höghet kl. half 9 om aftenen till Stockholm, efter 2 dagars wistande härstädes, hwaraf minnet i bland Akademiens Lärare och Studerande Ungdom skall bewaras i oförgånglig hogkomst.

Utaf samma Nåd, som wid nu öfwerstående Promotionsakter wedersäcits Akademien, finnes i des härder blott ett exempel tillförene, af år 1677, då Konung Gustaf II. Adolph här wistades och self utfärdade Latinske Program till den första Theologia DoctorsPromotion här anställdes den 24. Octob. s. å. Och detta första Exempel, med hwilks dyrbara hågkomster af den store Konungen är icke det förenadt?

Lund:

Efter södrut utfärdade Program blefwo wid Akademien härstädes öfwer Högstsal. Hans Majest. Konung Carl XIII. Parentationer hållne d. 30 Apr. af Rector Magnificus Mathem. Professore Mag. C. E. Kjellin på Swenska, d. 1 Maj af Histor. Professore Mag. N. O. Lindfors och d. 2 af Eloqu. Adjuncien Mag. El. Lidfors på Latin. Klagodagen d. 29 Apr. höll Theol. Professore Doct. A. Hylander i Domkyrkan HögsmåsoPredikan.

Kongl. Majest. har i näder utnämnt Seminarii Prefecten Mag. Gust. Broome till Ryrkoherde i Kerrstorps och Glastorps Pastorat, hwilket bemålde Seminarii Prefect kommer att innehafwa såsom Präbende.

Hans Exc. Akad. Canzler har utnämnt C. O. Med. Adjuncien Doct. Joh. Rabben till ordinarie Medicin Adjunc. härstädes.

Måttelse: Wib. N:o 5 sid. 37 r. 30 st. Prolegomena. I. Stractura.

Strengnäs:

ConsistoriiNotarien, Lectorn Mag. Elias Kierseen, som blifwit utnämnd till Histor. Lectorn wid Gymnasium härstädes, höll d. 10 Mars sitt Inträdestal de flore Litterarum temporario.

Efter utfärdadt Program af Rector Gymnastii, Prof. Doct. Em. Bruhn, blef en Latinsk Presentation efter Högstsal. H. M. Konung Carl XIII. d. 30 Apr. hållen af Eloqu. & Poet. Lectorn Mag. P. O. Gröwander.

Skara:

Wid härvarande Gymnasium hafwa följande lediga Lecturer blifwit återbesatte:

Andre Theol. Lector: C. O. Theol. Adjuncien wid Upsala Akademi, Theol. Cand. Mag. Jon. Torin; efter framl. Theol. Lectorn och Profsten Mag. N. Kullander.

Histor. Lector: GymnastiiAdjuncien och Bibliothekarien härstädes Mag. P. Wihl. Luth, efter sin fader Professore Mag. P. Luth, som erhållit afsted.

Mathem. Lector: Physices Adjuncien wid Lunds Akademi, Professore Mag. J. Kullberg; efter Lectorn och Profsten Mag. M. Hågelroth, utnämnd Ryrkoherde i Särestad.

Westerås:

Kongl. Majest. har under d. 11 Jun. i näder lätit utfärda Professorefullmakt för Mathem. Lectorn och Profsten Mag. J. P. Fredberg.

Göteborg:

Kongl. Majest. har under d. 27 Maj i näder utnämnt Profsten och Ryrkoherden i Istors församling Mag. David Magnus Hummel till Domprost härstädes.

Christiania:

Öfwer Högstsal. Hans Majest. Konung Carl XIII. blef wid härvarande Akademi Latinsk Presentation d. 4 Maj hållen af Med. Professore, Riddaren af R. Nordstj. Orden, Doct. Michaël Esjelderup. Till denna sorgeakt hade Collegium Academicum, genom Histor. Professore Cornel. Grenblom, utfärdadt Program,

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 7.

Juli

1812

Stockholm:

Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitet-Akademien har till HedersLedamöter kallat: Öfver-Intendenten, R. N. O. Vehr Tham till Dagsnäs samt StatsRådet, GeneralLieutenanten m. m. Fr. N. Fr. Skjöldebrand.

Kongl. Vetenskaps-Akademien i Neapel har till Ledamot kallat Chem. Profesörn, R. N. O. Doct. J. Jas. Berzelius.

Uppsala:

Öfver skrut utfärdade Program öfverlemnade Akademiens Rector Magnificus, Eloqu. och Polit. Profesör Skottianus, Mag. O. Kolmohinden den 17 Jun. Akademiska Rectoratet till Linguar. Oriental. Profesörn, Theol. Cand. Mag. Gust. Anders.

S. O. tillsattes Decani för nästl. Hösttermin. I Theologiska Faculteten: Profesörn, Doct. J. Thorsander. I Juridiska: Profesörn Doct. J. D. Orisel. I Medicinska: Förste Archiatern, Profesörn och Riddaren af R. N. O. Doct. Vehr von Afzelius. I Filosofiska: Phys. Profesörn, Riddaren af R. N. O. Mag. Zach. Nordmark.

Under sist förflöda Wårtermin har Studerande Ungdemens antal wid Kongl. Akademiens härstädes varit 1267, hvaraf 837 varit närvarande och 430 frånvarande. Häraf woro 124 Abelsmän, 331 Prestsöner, 180 Borgare söner, 175 Bondesöner, 258 Civilstatens,

70 Militärstatens och 129 andra Ståndspersoners söner. Af dessa studera 256 Theologi, 225 Juridik, 102 Medicin, 447 Philosophi och 236 utan wist vitæ genus. Jansende till åldern har antalet varit först emellan 20 och 25 år, nemligen 546, dernäst emellan 15 och 20 år 354, emellan 25 och 30 år 233. Dernäst under 15 år 67, samt emellan 30 och 35 år 45, o. s. w.

På egen hand studera 1104. Under privat information äro 163. Med stipendier hafwa 186 varit understödde, neml. Regii 32, Medico-Theologi 16, Magnatum & Privatorum 138. Under sista Rectoratet hafwa 105 blifwit inskrifne. 3 Utlänningar, och deribland en från Norra Amerika, hafwa studerat härstädes. Finska Nationen har haft 23 närvarande medlemmar.

Under sistl. Wårtermin har Theologiska Faculteten anställt Theologisk Licentiat-Examen med Mag. Gabr. Hwasser Westm. Dalek. samt Theol. Candidat-Examen med Seminarii Docens Mag. C. G. Roosberg Smol., Hist. Univ. Docens Mar. Jon. A. Winbom Upl. Huspred. Mag. Fr. Klingenskierna Stockh., Mag. J. Beckman och Mag. Jac. Ekelund Gothob.

Medicinska Faculteten har anställt Med. Candidat-Examen med Philos. Mag. C. Becker Suderm. Meric. och C. Fr. Schouh Cölm.

De, som inför Juridiska och Filosofiska Faculteterna denna termin undergått examen ri-

goroflum, hafwa wid Promotionerna d. 15 och 16 Jun. erhållit Doctors-graden. (Se Bihangget No 6.)

Kongl. Maj: har i anledning of dis. höga Kröning i näder beslutat, att en Theologia Doctor-Promotion wid härvarande Kongl. Akademi kommer att anställas of Akademien Pros-Canzler Herr Erke-Biskoppen, hwarwid de of Kongl. Maj: i näder utnämnde 64 Theol. Doctorer komma att promoveras. Biskoppen i Göttheberg Doct. C. Fr. af Winqård kommer att beswara den of Theologiska Faculteren uppgifna Doctorsfrågan, och Theol. Professorn Led. af S. N. O. Doct. Jun. W. Almqvist är utsedd att förrätta partes Panegyricæ wid Promotionerna, som inwan medlet af näskinsfundande Detob. månad kommer att för sig gå.

Efter en längre tids frånvaro, hade Akademien den glädjen, att den 23 Jul. se sin Pros-Canzler Herr Erke-Biskoppen m. m. Doct. Lindblom återkomma till Upsala, ifrån den i Stockholm afflutade Riksdagen. D. 25 emottogs Hr Erke-Biskoppen Studerande Wagnomens lyckönsningar, genom Nationernas Curatorer. D. 24 dubbade Herr Erke-Biskoppen, å Gustavianiska Lärosalan, Prosten i Lunda och Stråby Doct. J. Åstedin till Ledamot of Kongl. Nordstjerneorden. Den 30 afreste Herr Erke-Biskoppen till des. sätesgård Brunby i Östergötland och återwäntas wid slutet af September till Upsala.

En samling af Manuscripter, efter Kongl. Rådet, FältMarskalken och GeneralGuverndren Grefwe Kutzer von Utscheberg, RiksRådet och GeneralGuverndren Grefwe Johan August Meyerfeldt samt RiksRådet, FältMarskalken och Ambassadören Grefwe Eric Sparre, hafwa efter framledda FältMarskalkinnan, Fru Grefwinnan Lewisa Augusta Meyerfeldt född Sparre, i ark tillfälle Hr HofMarskalken Wagnomemarie och Fru Grefwinna född Sparre, som mligen deraf gjort en gåfwa till Akademiska Biblioteket härstädes, med wilkor att ÖfverKammarcherren m. m. Frh. A. E. Stjerneld skulle förut så genomse besamma och af trycket utgifwa hwad dertill lunnas tjenligt. Dessa Manuscripter omfatta isynnerhet Kon. Carl XI:s och

Carl XII:s regeringstid, och äro till största delen Originaler.

De Studerande of W:stgötha Nation wid Akademien härstädes hafwa fått slå en Medalsilver Nationens Inspector Prim Theol. Prof. och Domprosten, S. N. O. Doct. Joh. Winbom. På ärsidan föreställes Domprostens Brösbild med omkrifst: Joh. Winbom Th. D. Prof. Pr. Archipr. Ups. Åfrånssidan läses i råtorer: Paterna Benefacta Adfectu Non Munere Rependens. Nederst: Westrogoth. Juvent. Ups. MDCCCXVIII. Medalfen är af gude storleken och präglad of G. A. Cnegren.

Å förslag till lediga Jurispr. Decon. och Commere. Adjuncturen för Juridiska Faculteren uppsättes: 1:o Jurispr. Decon. och Commere. Docens Doct. Carl Joh. Haggren. 2:o Juris Patr. Docens Doct. Jac. Edv. Boëhius. 3:o C. O. Adjuncten wid Lunds Akademi J. A. Cands. Mag. Hans Sam. Collin.

Lund:

Efter förut utfärdadt Program, af Rector Magnificus Mathem. Professorn Mag. C. E. Kjellin, bleswo wid Akademien härstädes Orationer i anledning af S. M. Konung Carl XIV Johans Kröning, hållne d. 25 Jun. af Eloqu. och Poet. Professorn, S. N. O. Doct. J. Lundsblod på Latin, d. 26 af Hist. Professorn och Bibliotekarien Mag. A. Lidbeck på Swenska, och d. 27 of Hist. Adjuncten Mag. B. M. Bolmeer på Latin.

Den 23 sist. Jun. öfwerlemnade Mathem. Professorn Mag. Carl Er. Kjellin, med ett tal: de Ingeniorum in Academia cultura, Akademiska Rectoratet till Hist. Natur. Professorn. Mag. Carl Fr. Fallén.

Decani för nästföljande Akademiska år äro: i Theologiska Faculteren: Professorn, S. N. O., Doct. A. Hylander; i Juridiska: Professorn Mag. Fr. Leberschöld; i Medicinska: Professorn Doct. J. Ednerberg och i den Philosophiska: Astron. Professorn Mag. J. Braa.

Theologiska Faculteren har d. 8 Jun. anställt Theol. Candidat. Examen med Chem. Docens Mag. J. G. Waldensöm Wermel.

Juridiska Faculteren har d. 20 Jun. an-

År 1767 Jur. Utr. Candidat Examen med Juris Doct.
ans Mag. C. J. Schyler.

Under förflyttna Rectorats-år hafwo wid
Kongl. Akademien härstädes 116 blifwit inskri-
ne och 80 med Akademiskt betyg utgåne. Stu-
derande Ungdomens antal har sijn. Höftermin
warit inalles 324 och Wästermin 637, då de
inow 2:ne år närwarande inberäknas.

Första volumen af Conzli. Rådet Doctor
Matth. Norberg's Selecta Opuscula Academi-
ca är af trycket utkommen.

Infköping:

Examen Anniversarium anställdes med Styr-
derande Ungdomen wid Kongl. Gymnasium och
TrivialScholan härstädes d. 15, 16 och 17 Jun-
Föreläsningen och Pramiernas utdelning (till ett
belopp af 156 R: 32 S: 10) skedde d. 19
och Ungdomen hemföreläsdades, sedan Rector
Gymnasti Eloqu. och Poet. Lectorn och Kyrko-
herden Doct. P. Arenander, med ett Latinsk
Tal: om beskaffenheten af Romerska Folkets
upplysning under den så kallade Gyllene Ål-
dern, öfwerlemnade Rectoratet till Andre Theol.
Lectorn och utnämnde Kyrkoherden Doct. J. D.
Wallman.

Skara:

Efter utfärdade Program af Rector Gy-
mnasti L. P. Philos. Lectorn Mag. L. Kjerne
blef d. 14 Maj härstädes en Latinsk Oration i
anledning af H. M. Konung Carl XIV. Joh-
ans Kröning hålles af vice Rectora Mag. C.
Wahlström

Höfster. Lectorn Mag. Wih. Luth höll d.
10 Jun. sin Inträdestal: de mutato Sveciæ,
pace Westphalica. statu Politico.

Föreläsdades höll Andre Theol. Lectorn, Th.
Cond. Mag. Jon. Tocin d. 16 Jun. sin Inträ-
destal: de præcipuis quæ lites Theologicas
moverunt causis.

Den 19 Jun. Anställdes de Ärliga Examina
med Studerande Ungdomen wid Kongl. Gymnas-
ium och TrivialScholan i härstädes.

Kongl. Maj: har i nämder lärit utfärda
Theol. Professors fullmakt för Prim. Theol. Lec-
torn och Profesen Doct. Carl J. h. Knös.

Strensunds:

I anledning af H. M. Konung Carl XIV.
Johans Kröning, blefwo wid härwarande Gys-
nasium, efter utfärdade Program af Rector
Gymnasti Profesoren Doct. Sw. Bruhn, Ora-
tioner hålles d. 2 Jun. af Mathem. Lectorn
Mag. J. E. Ördmberg på Latin samt d. 3 af
Med. och Hist. Nat. Lectorn Doct. P. Lundmark
på Swenska.

Under förflyttna Höftermin har Studerande
de Ungdomens antal wid härwarande Kongl.
Gymnasium varit 81, wid TrivialScholan här-
städes 136, wid Nöbbings TrivialSchola 84
och wid Örebro TrivialSchola 139.

Efter slutad Examen anniversarium, sked-
de Rector's ombyrte wid Gymnasium härstädes
d. 18 Jun. då Philos. Profesoren och Lectorn
Doct. Sw. Bruhn, med ett Tal: de recta
Cognitionis ex Fide acquirendæ ratione öf-
werlemnade Rectoratet till Med. och Hist. Nat.
Lectorn Doct. P. Lundmark.

Efter utnämnde Gymnasti Adjuncten, Theo-
ol. Cond. Mag. H. O. Holmström, som blifwit
förordnad till Consistorii Notarie härstädes, är
Theol. Docenten wid Upsala Akademi Th. Cond-
Mag. Herm. Langh utnämnd till Gymnasti Ad-
junct härstädes.

Westerås:

Efter utfärdade Program af Rector Gy-
mnasti, Lectorn Mag. J. Norman, blefwo d.
11 Jun. härstädes Orationer, i anledning af H.
M. Konung Carl XIV. Johans Kröning,
hålles af Philos. Lectorn Mag. Jac. Worelius
på Swenska och Zoologien Mag. C. G.
Odelberg på Latin.

Sedan Examen Anniversarium blifwit hål-
let med Schol. Ungdomen d. 9 och 10 Jun. samt
med Gymnasti Ungdomen d. 12 och 13, slutas
des Höfterminen d. 17, då Lingu. Græc. och
Hebr. Lectorn Mag. J. Norman med ett tal:
de origine & usu Versionis Alexandrinæ,
öfwerlemnade Gymnasti Rectoratet till Histor.
Lectorn och Prosten Doct. J. A. Fellenius,
hvilken, såsom Wärdagsman förwarande, wid
derta tillfälle förredades af ProRector, Theol-
Profesoren Doct. A. H. Strömberg.

Under förfutna Vårde har Studerande Ungdomens antal wid härvarande Gymnasium varit 46, wid TrivialScholan härstädes 177 och wid TrivialScholan i Fahlun 126. Ifrån föreståndda TrivialSchola blefwo 14 och ifrån den sistnämnda 7 dimitterade till Gymnasium.

Den 28 Jun. som var 5 Sönd. efter Trinit. höll Domprosten E. N. O. m. m. Doct. J. O. Wallin Inträdespredikan i Domkyrkan härstädes och blef Söndagen derpå d. 5 Jul. af Stiftets Biskopp i Domprostembetet högtidligen insällerad.

Götheborg:

I anledning af H. M. Konung Carl XIV Johans Kröning höll Histor. Lectorn Mag. A. Godhe d. 11 Maj en Oration på Bibliotheksalen, till hwars afhörande Rector Gymnasti, Theol. Lectorn Mag. E. Myrberg sruce utfärdat Program.

Med Studerande Ungdomen inställdes Examen anniversarium d. 8 och 9 Jun. i Gymnasium samt d. 11 i TrivialScholan. Ungdomens antal på det förra stället var 61 och på det senare 104. Efter slutad Examen blefwo till Akademien 12 Gymnasister dimitterade.

D. 13 Jun. öfwerlemnade Theol. Lectorn Mag. Er. Myrberg, efter håller Tal: de iusta æstimatione Studii Historici, Gymnasti Rectorer till Theol. Lectorn Mag. And. Bruhn; hwarefter Ungdomen hemförswades till d. 5 nästkommande Sept. då läsningarne åter taga sin början.

Urnämnde Biskoppen öfwer detta Stift. Doct. Carl Fr. af Wingård blef d. 12 Jul. som var 7 Sönd. efter Trinit. i St. Jacobi Kyrka i Stockholm af Herr ErkeBiskoppen i Biskoppsambetet högtidligen inwigd och inrog d. 15 derpåfölj. sit rum i Högskolen. Presteståndet.

Philos. Magistrern Jfr. E. Bress har blifwit urnämnd till Gymnasti Bibliothekarie härstädes.

Amanuensen wid Kongl. Bibliotheket i Stockholm Mag. Jac. Berggren, af Götheborgs Stift, är urnämnd till Swenskt Legations-Predikant i Konstantinopel i ledigheten efter urnämnde Lectorn i Linköping, Ryckhofverden, Mag. Sw.

Fr. Lidman, och blef i silt. Maj månad af Herr ErkeBiskoppen i Prestembetet inwigd.

Calmar:

Examen anniversarium med Studerande Ungdomen wid Kongl. Gymnasium och TrivialScholan härstädes hölls d. 2 och 3, samt 8 och 9 Jun. Ifrån Gymnasium blefwo 6 Studerande till Akademien dimitterade.

Carlstad:

Efter öfwerständn. Examen anniversarium, slutades Lästeterminen wid härvarande Lärwerk d. 19 Jun. Studerande Ungdomens antal her varit wid Gymnasium 50 och wid TrivialScholan 147. Till Akademien blefwo 12 dimitterade. Höstterminen öppnas d. 19 nästl. Sept.

Tillägg till Disputationer i Upsala, Wätersmin 1818. (Se Bib. N:o 6.)

Under Seminar. Docens, Theol. Cand. Mag. Carl Georg Rogbergs prästium:

Seiographia progressuum Homiletices Svecanæ. (ex spec. S. R. M. gratia) P. I. Carl Joh. Fant. Stockh. 2 och ett 4idels ark -- P. II. Sam. Fr. Nordstedt Smol. 1 och ett halft ark 4:o.

Åbo:

Såsom sökande till den efter framl. Werkliga StatsRådet, Juris Professor och Riddaren Matth. Calonius ledigblefna Juris Professionen wid härvarande Akademi, har Juris Adjuncten wid Upsala Akademi Doct. And. Er. Åkzelius härstädes speciminerat för 1:sta delen af: Theoriæ Possessionis ex Jure Civili Romanoque Seiographica Adumbratio. (Reip. Mich. Tjeder Abocns.) 4:o.

Bokauktion:

Den 10 nästkommande October börjar försäljningen af framl. Histor. Professorn, m. m. Doct. Eric Mich. Fant's Bibliothek på Akademiens BokauktionsKammare, efter tryckt Catalog, på 6 och ett halft ark in 8:o, som till Bokförläggare utdelas i Berglunds Bokförläggare i Upsala, och Wiborås Bokförläggare i Stockholm. Akad. Adjuncten Mag. V. Sjöbrina, Mag. Docens E. G. Rogberg och Bibliothekets Amanuensen Mag. Docens J. H. Schröder hafwa åtagit sig inropen för främvarande Kopare.

Bihang

liii

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 8.

Augusti

1818.

Nekrolog.

Grefve Johan Gabriel Drenstierna.

Han föddes 1750. Son af General-Majoren Grefve Göran Drenstierna af Korsholms ätten och Grefvinnan Sara Gyldenborg. Under Mag. Niof Bergklints handledning började hans studier, dem han sedan fullbordade wid Upsala Akademi *. 1769 ingick han i Statens tjänst wid Cabinettet för Utrikes Brevvärlingen och sändes snart, såsom Commissions-Sekreterare med den diplomatiska Beskickningen till Wien. Några år efter Gustaf III:s uppstigande på thronen, återvände han till Fäderneslandet och upprättade wid Konungens Hof såsom tjänstgörande Kammarherre. Dock lemnade han derföre icke embetsbefattningen inom Canzliet, utan arbetade länge såsom andre Sekreterären wid Canzli-Præsidents Expeditionen. Till Riddare af Nordstjerne-Orden nämndes han år 1780; till Commendör af samma Orden, år 1782, och då Kgl. Maj:ts Sverigs Kammarjunkare-Embete följande året insättades, var han en af de Sex, som kallades att först desamma beklåda. Extraordinarie Ledamot i K. Canzli Collegium 1785. Till RiksRåd upphöjdes

han den 12 April år 1786 och förordnades att jämte RiksRådet Frih. Em. De Geer sörjeså det lediga Canzli-Præsidents-Embete. Hans Excell. entledigades 1789 från Råds-Embete och befattningen med Utrikes Ränderne samt förordnades till Sverigs Marskalk hos H. M. Drottningen. Då Hans Exc. 1790 d. 22 November blef Riddare af Seraaphimer-Orden, nämndes han derjemte att wara Ordens Canzler, i hvilken egenkap han sedermera fullgjort den skyldigheten, ätt wid tillfällen af nya Riddares dubbning påminna om de afgångnes förtjenster. År 1792 den 25 Febr. anförtroddes honom Riks-Marskalks Staswen, den han åter bortlade år 1800. Men såsom ett prof att, det oakadt, Högä Sverigheten alltid omfattade Hans Exc. med samma ynnest, uppdrogs honom år 1802 det dyrbara förtroendet, att redigera och utgifwa Högssal Hans Maj:ts Kon. Gustaf III:s efterlemnade Skrifter både på Fransyska och Swenska, och då Kon. Carl XIII:s Orden stiftades år 1811, lemnades äfwen åt honom des Riddaretecken.

Gift war Hans Exc. i lifstiden med Dottern af Hof-Marskalken Wachschiager. Denna ömt älskade men tyvärr! ganska sjukliga Maka lemnade honom en enda pant af deras kärlek — nu mera Cavallieren hos H. K. H. Kron-Prinsen, Gr. Gustaf Göran Gabr. Drenstierna år 1807.

*) Respondens wid en Swensk Disputations-akt under Canzli-Rådet. I hres Präsidium 1767 i H. M. Drottning Lovisa Ulricas och H. K. H. Kron-Prinsen Gustafs höga öfverworo.

Enligt vanliga begreppet var Grefve Drenstjernas lott i lifvet ganska lysande och blef det ännu mera genom den glans, som spreds från Ledamötskapet i Swenska, Wetenskaps-, Bitterhets-, Historie- och Antiquitetens Akademierna i Stockholm och Kongl. Wetenskaps Societeten i Upsala. Men de, som kände honom närmare, weta att denna lott wist icke war så lycklig, som den war lysande och att Gr. Drenstjerna fått på sin flundra ett mer än tillräckligt mått af bekymmer, dem han dock bar med det frommasse christliga tålmod, sökandes tröst för dem i några bepröfwade wänners förtroliga krets och i famnen af Poesiens ungdomligt gläntiga Genius. Andteligen fann han det hopp fullbordadt, som hans Lyra så skönt befunnit, då han i Stockholm afled d. 29 Juli 1813.

Den glans, som sedan långliga tider omgifwit Drenstjernas namnet, ökade Grefwe F. G. Drenstjerna genom sin så rättwist wundna Skaldeära. De mest lifliga poetiska anlag skulle knapt hafwa behöft att wäckas af en Bitterhetsåskande Ungdomslärare, D. Bergsklint, och underhållas af en inordror med så stort redan wunnit anseende, som Sångskådet Grefwe C. F. Gyllenborg. Dessa anlag utgjordes af en ytterst wäl känsla, en lysande inbildningskraft och ett ganska fin harmoniskt öra. Det oaktadt besannar dock Gr. Drenstjernas exempel den anmärkningen, att om det är swårt för en rik att ärfwa Guds rike, är det icke mindre för en förtäm, att ingå i den äkta Poesiens. Icke allenast föranledde hans stånd, att han redan i ungdomen fick en ganska yttlig, egentligen blott från Frankrikes och Englands belletrister hämtad bildning, hwilket nedgade honom att nästan betrakta ett främmande Språk, såsom till hafssten sitt modersmål, utan äfwen de afmärta bråk och det etiqvettswång, som detta stånd pålade honom, såndes föga med hans warma, långtande, uppåt sträfswande skaldefjäl. Dersföre wände sig hela hans håg, med en beständigt otillsfredskärd åtrå, åt landsbygdens lugn och naturens stilla lif; hwarigenom hans Poesi fick en sentimental enkidighet och den obestämdhet i uttrycket, som tillhör en aldrig stillad trängtan. Så blefwo frukterna af Gr. Drenstjernas fantasi mera lockande och präktiga, än närande och haltfulla, och tonen af hans känsla, wäl alltid ljuf och mild, men wettlig och icke utan enformighet. Dersföre lida hans arbeten af brist på concinnitet och klarhet i framställningen och på åtra Swensk målmåttang i Språket. Och dersföre finna wi i dem, så ofta, det mest gediegn poetiska Guld, uppbländadt med slagget af blott halfsanna åskådningar och Allegoriens yttliga skimmer. Emedlertid måtte dock hwarje läsare känna sig hänförd af hans milda Zephyrskänna, som aldrig är toft för annat än dygd och fosterlands-kärlek, och aldrig söker taga en ton, som med hennes organ icke öfwerensstämmar.

På de senare åren, då Gr. Drenstjerna tyckte sig sakna krafter till original productivitet, och hans kärlek för Swenska Bitterheten — den han alltid uppriktigt älskar för dess egen skull, ej för att genom den fåta ett intresse wid sin personlighet — icke tillåt honom wara owerksam, egnade han sin munda åt poetiska öfversättningar. Så ledde honom en ganska riktig instinct till den med hans egen Sångmod så skönlit ståndade Tasso, och det är dersföre högeligen att beklaga, att denna tolkning af det befriade Jerusalem icke hann sin fullbordan. För några år sedan länmade han oss i swensk dragt Miltons förlorade Paradis, der Öfversättarens individualitet i hetswa werkslaget inbragt en wettighet, som icke wäl stämmer öfwerens med den mörka, nästan puritansk sträfwa sublimeren i Originalen. Denna förwäring af den egentliga tonarten oaktadt, hörer dock detta werk till de skönaste, hwaraf den fosterländska Bitterheten har att berömma sig.

Hans Ec. Grefwe Drenstjernas samlade Arbeten äro utgifne i Stockh. 1805 — 1815. Tom. I — IV. 8vo.

Doct. Johan Wingård.

Bisshop i Göttheborg.

Han föddes d. 19 Apr. 1738 på Bräcke Gård i Quille Cocken och Bohus Län. Hans föräldrar woro Ruffhållaren Didric Wingård och Inga Helena Woldahl. Han började sina studier i Uddevalla Skola och Göttheborgs Gymnasium och fortsatte dem sebermera wid Upsala Akademi, dit han anlände 1758. Sedan han derstädes blifwit Philos. Magister 1764, antog han Prestembetet 1766 såsom Huspredikant hos Præsidenten Frih. v. Höpfen. Följande året blef han förordnad till Extraordinarie tjänstgörande Hofpredikant hos H. K. H. KronPrinsen. Ordinarie Kongl. Hofpredikant 1769. Öfwer-Hofpredikant och Digtfader hos H. M. EnkeDrottningen Lovisa Ulrica 1773. Ryrkoherde i St. Jacobi och Johannis försäml. i Stockholm 1775. Erhöll af Kongl. nåd kofö församling såsom Ämner 1777. Riksdagsman 1778 och en af Fadderne wid H. K. H. KronPrinsens Öfsefse-Åkt, hwaraf han till minne erhöll Konungens Portrait att i en Guldmedja bäras på bröstet. Promoverades till Theol. Doctor i Upsala d. 6 Jun. 1779. Bisshop öfwer Göttheborgs Stift 1780 d. 1 Jun. Tillika Domprost i Göttheborg 1785, till följe af Domkyrko församlingens kallelse och Jus præsentandi. Ledamot af Kongl. Nordstjerne Orden 1787 och Commendör af samma Orden 1789. Riddare af Kongung Carl XIII:s Orden wid dess instiftelse d. 28 Jan. 1811.

Det anseende han ägde såsom en af sin tids måst utmärkta predikanter, och isynnerhet den Lifpredikan han 1782 höll öfwer Högfösal. H. M. EnkeDrottningen Lovisa Ulrica förvärfwade honom Konungens nådiga åtancka, då han nämndes till En af de Werton i Svenska Akademien, wid dess instiftelse 1786. Hans Inträdestal, om den Andeliga Wärlighetens olika öden, är infördt i Akademien Handlingar och är det enda af trycket utgifna arbete Han efterlemnar. — Han war desutom Ledamot af Kongl. Wetenskaps- och

Witterhets-Samhället i Göttheborg samt Kongl. Norrsta Wetenskaps-Sällskapet i Trondhjem.

Bisshop Wingård asled i hög ålder d. 12 Jan. 1818. De många och utmärkta förtjenster han i lifstiden ägt om Stiftet och isynnerhet dess allmänna Lärwerk skola försäkra Hans namn om ett waraktigt minne.

Bisshop Wingård blef 1777 gift med Fröken Fredrica af Darelli, dotter af Alfhorn i Collegium Medicum S. A. af Darelli. Denna maka efterlefwer, med 3 Barn hwilka år 1799 blefwo i Adeligt Stånd upphöjde med namnet af Wingård. Johan Didric född 1778. Landshöfdinge i Carlstad. Johanna Helena född 1780, gift med Majoren Grefwe Carl Maur. Wrangel. Carl Fredric född 1781. Professor och Stogp. & Poet. Rector wid Göttheborgs Gymnasium och nu mera sin Fadens Efterträdare på Bisshopstolen.

Bisshop Wingårds Bild finnes i Kopparstucken af Martin in 4:o.

Ärda Nyheter.

Stockholm:

I Kongl. Wetenskaps-Akademiens sammankomst den 12 Aug. nedlade Medicinal-Rådet och Ridd. Doct. Swei Hedin Præsidium med ett Tal: Om Sjukdomstillståndet i Swartsjö Län under framfarne 40 år.

Till Præsides för följande 6 månader waldes Professorn och Ridd. Doct. C. Trauwensfelt.

Kongl. Majt har i Råder låtit utfärda Professorsfullmakt för Hof-Gravewren Christ. Dibr. Forzell.

Upsala:

Akademiens Cansler, H. K. Höghet KronPrinsen, har till Akademiens Natural-Historiska Museum behagat öfwerfända en samling af Brasilianska Naturalier, bestående förnämligast af Foglar, samt desutom af flere Namnmasla, Amphibier, Insecter, Wårter och Trön, hwilka, liksom twenne föregående sam-

lingar blifwit af Swenska och Norriska GeneratConsuln i Rio Janeiro Riddaren af R. W. S. Lars Westin till Upsala Akademi förärade.

Lund:

Kongl. Majjt har i nåder lätit utfärda Professore fullmakt för E. D. Theol. Adjuncten Mag. Tab. Wihl. Ekenstam.

Franzl. Kyrkoherden i Westra Callerup Bengt Wäström har gjort en Testamentarisk Disposition af 666 Rd. 32 f. Banco, hwar af ärliga intresset tillfaller en stöcklig och obemedlad Studerande, från Landscrona stad, som frequenter Lunds Akademi och ännu äro ingå i H. PredikoEmbetet.

Lindöping:

Härwarande Gymnasii Bibliothek har blifwit föröfadt med ett talrikt och högst kostbart förråd af Böcker, förnämligast i Natural-Historien, hwilket BergsKådet och Com-mendören af R. Wasa Orden Doct. Nils Dahlberg nyligen hit donerat. Om denna dyrbara tillökning, torde detta Bihang framdeles lemna vidare underrättelser.

Disputationer vid Lunds Akademi
Wårtermin 1818.

Under Theol. Professorn, Red. af R. N. D. Doct. N. Hylander's Präsidium:

Commentatio de Jehovah, qualis a Prophetis ante Exilium describitur. P. I. pro Cand. Theol. Mag. J. G. Waldenström, Chem. Docens.

Under Med. Professorn Doct. Jac. Sönerberg:

De Bracherio Frisiano. pro Gradu Medico U. Müllern.

De usu acetatis plumbici crystallisati in Phtisi et Hæmoprysi. pro Gr. Med. J. O. Stenberg.

Under Hist. Nat. Professorn Mag. C. Fr. Fallén:

Monographia Hæmatomyzidum Sveciæ. J. M. Norlander.

Under Astron. och Phys. Professorn Mag.

J. Brag:

De Anomalia Vera indirecte invenienda. C. J. Peterson.

Under Histor. Professorn Mag. N. D.

Lindfors:

Analecta Historiæ Academicæ Lundensis P. Post. Sectio III. J. D. Lönegren. — Sect. IV. C. M. Westdahl. — Sect. V. A. W. Ekelund.

Under Theol. Adjuncten Doct. N. J.

Hellstenius:

De Divinitate Christi. P. II. P. J. Jönsson. — P. III. H. Falck.

Under Juris Adjuncten Mag. Ebbe Sam. Bring:

Codex Juris Westrogothici ex vetusto Bibl. Reg. Holmiensis Manuscripto transcriptus. P. XVIII. G. A. Möller. — P. XIX. S. Blckertz.

Under Gr. L. Adjuncten Mag. C. Chr. Eberstein:

Theogonia Hesiodi Svethice Reddita. P. VII. C. N. Ljunggren. — P. VIII. J. H. Nolleröth. — P. IX. O. E. Nolleröth.

Under E. D. Adjuncten Mag. M. Brunjelius.

Specimen Antiquitatum Borealium. P. III. P. G. Björkman.

Under Botan. Docens Mag. Cl. Fries. Flora Hallandica. Partis Primæ Sectio V. C. A. Stridsberg. — Sect. VI. A. W. Brunius.

Symbolæ Gasteromycorum ad illustrandam Floram Svecicam. Fasc. III. L. G. Palmquist.

Under Ph. Mag. Sw. Hylander:

De Literarum in Svecia Studiis Seculo XV. Pars Prior. N. Pettersson.

Under Collega Scholæ Mag. D. J. Karl-

ström:
De Essenis. G. W. Fagerlund.
Under Ph. Mag. L. G. Wimmerstedt.
De Organis Musicis veterum Hæbræorum. P. I. M. C. Runkrantz.

Bihang

1111

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 9.

September

1818.

Uppsala:

Catalogus Praelectionum in Academia Regia Upsilensi Publice et Privatum a die I Octobris MDCCCXVIII ad idem tempus anni sequentis instituentiarum har på 2 ark in Folio af trycket utkommit, hwaraf ett utdrag här införes.

Professorer i Theologiska Faculteten:

Johan Winbom, Theol. Doctor, Pr mar. Theol. Professor och Domprost, Ledamot af K. Nordstj. Orden, håller Theologico-Creticiska föreläsningar öfwer Davids Psalmer Måndagar och Tisdagar; öfwer Pauli Epistlar Thorstagar och Fredagar kl. 8. f. m.

Sam. Odman, Theol. Doctor, Theol. Pastoral. Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden; Director Seminarii.

And. Gultén, Theol. Doctor och Professor: Theologia Dogmatica och Moralis kl. 10.

Sven Lundblad, Theol. Doctor, Theol. Professor Kallensanus: Praelectiones Theologicae Måndagar och Tisdagar, Kyrkohistorien Thorstagar och Fredagar kl. 12.

Joh. Thorsander, Theol. Doctor, Extra ord. Theol. Professor: håller Historico-Apologitiska föreläsningar öfwer Lutheriska Församlingens Symboliska Böcker Onsdaga och Lörd. kl. 9. 1

Juridiska Faculteten:

Joh. Dan. Driskel, Phil. och Juris Utr. Doctor, Juris Patr. & Rom. Professor: *Jurisprudentia Civilis*. kl. 11.

Lars Georg Rabenius, Phil. och Juris Utr. Doctor Jur. Decon. & Commere. Professor: Höstterminen: Kyrkofogfarenheten. Vårterminen: Politie-lagfarenheten. kl. 12.

Medicinska Faculteten:

Carl Per. Thunberg, Med. Doctor, Med. & Botan. Professor, Commendör af K. Wasa Orden: Höstterminen: Botaniken i Akademiens Botaniska Trädgård. Vårterminen Botaniken i allmänhet och isynnerhet Vårternas medicinska och ekonomiska nytta. kl. 10.

Pehr von Afzelius, Med. Doctor, Phil. och Chir. Mag. Romungens förste Archiater, Med. Theor. & Pract. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden: fortsätter sina föreläsningar öfwer Menniskotroppens sjukdomar, deras kännetecken och botemedel, kl. 12. Besöker de sjuka å Akademiens Nosocomium hwarje morgon kl. 9, då Medicinā Studiosi, som öfwa sig i Praxis Clinica, äro närvarande.

Jacob Åkerman, Med. Doctor, Chir. Mag. Anat. & Chir. Professor: Höstterminen Inflammationsläran. Vårterminen Animaliska Afstörganernas Mechanism och Anatomi. kl. 11.

Adam Afzelius Phil. och Med. Doctor Nat. Med. & Diet. Professor E. D. sedan han slutat *Materia Medica generalis* börjar han sina föreläsningar öfwer Dieten, kl. 4. e. m. Höstterminen visar han enskildt *Medicamenta Simplicia* och Vårterminen: *Materia Medica Botanica*.

Philosophiska Faculteten

Job. Afzelius, Chem. Professor, Riddare af K. Wasa Orden: Chemiens Theoretiska del kl. 3 e. m. och Practiska delen Onsdagar och Fredagar på Laboratorium.

Pehr Fabian Auriouillius, Akademien Bibliothecarius, Litt. Hum. Professor: Witterheten kl. 2. e. m.

Zacharias Nordmark, Phys. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden: Physiken kl. 10.

Olof Kotmodin, Eloq. & Polit. Professor Skyttianus: Tacitus Måndagar och Tisdagar. Europas Statistisk Torsdagar och Fredagar kl. 9.

Gust Knös, Theol. Doctor, Lingu. Oriental. Professor: Genesis kl. 9.

Jöns Swanberg, Mathem. Inf. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden: Junctions Theorien kl. 8.

Nils Fredr. Biberq, Phil. och Juris Utr. Doctor, Eth. & Polit. Professor: Propædæutisk Critik öfver de gamles Moralsystemer, jämförde med de nyares kl. 8. Enskildt framställer han de Philosophiska Principerna för Jus Civile.

Job. Bredman, Astronom. Professor: läser öfver Melanderhjelm's Astronomi kl. 11.

Carl. Joh. Lundwall, Eloq. & Poes. Professor: Cicero de Oratore. kl. 11. Utom enskildte föreläsningar biträder han med Latiniska Stilöfningar.

Sam. Brubbe, Log. & Metaph. Professor: Philosophiens Historia kl. 10. Enskildt: inledning till Philosophien.

Joseph Otto Köhler, Græc. Litt. Professor: Thucydides, kl. 12. Enskildt: Pindari Pythia.

Eric Gust. Geijer, Histor. Professor: Sedan Medeltidens Historia är slutad, börjar han Nyare Historien kl. 12. Enskildt framställer han en Historisk öfversigt af Europeiska krigningen kunnighet den Swenska.

Adjuncter i Theologiska Faculteten:

G. Bergström, Theol. Licentiat och Adjunct; Nils Kellström Präfectus Seminarii; Severin

Löwenhjelrn, Theol. Licentiat och Adjunct; Joh. Bodin, Theol. Cand. E. D. Adjunct.

Juridiska Faculteten: And. Er. Afzelius Philos. och Juris Utr. Doctor, Juris Patr. och Rom. Adjunct.

Medicinska Faculteten: Carl Zetterström Med. Doctor och Professor; Henr. Wilh. Romanus, Med. Doctor och Professor, Anat. Professor; Göran Wahlenberg, Med. Doctor Botan. Demonstrator Carl Pet. Forsberg, Med. Doctor, Chir. Mag. E. D. Botan. Demonstrator.

Philosophiska Faculteten: O. G. Schilling, Astron. Observator; Joh. Franér, Professor, Litt. Hum. Adjunct; Jon. F. Brändström Professor, Mathem. och Philos. Nat. Adjunct; Lars Per. Walmstedt, Chem. Laborator; Elias Chr. Grenander, Professor, Philos. Theor. och Pract. Adjunct; Pehr Sjoberg, Litt. Græc. & Orient. Adjunct; Nils Jac. Ellen Decon. & Pract. Adjunctus Bergströmianus; Hans N. Holmström, Theol. Cand. E. D. Adjunct; Joseph Wallin, E. D. Adjunct; And. Södermark, E. D. Litt. Græc. Adjunct.

Magistri Docentes:

Theologiska Faculteten: J. Herm. Rinnander, Theol. Cand. E. D. Bibl. Amanuens; Carl Georg Rogberg, Theol. Cand. Seminarii Docens, Theol. Fac. Notarius; Herm. Lahng, Theol. Cand; Jon. Arv. Winbom Theol. Cand.

Juridiska Faculteten: Carl Joh. Haggren Phil. och Jur. Utr. Doctor, Cameral Ragsarenheten; Jac. Edo. Voethius, Phil. och Jur. Utr. Doctor: Swenska Ragsarenheten.

Philosophiska Faculteten: Pehr Schenberg, Physiken; N. Matth. Allgren, Bibl. Amanuens: Jädernealanders Historia. Ewen Lundblad: Statistiken; Pehr Wilh. Zetterstedt Lwensk Bibl. Amanuens: Apheriken; Lars J. Lundahl: Mathematiken; Henr. Jalk: Experimental Physiken; Joh. Henr. Schröder, E. D.

*) Botanisk Studentiat skedd på en utrikes resa. Wiskas för närvarande i Wien.

Bibl. Amanuens; Lärdoms Historien; Hans Peter Nordmark, Theol. Cand. Orientaliska Literaturen; Ol. Bredberg; Romerska Literaturen; Gust. Wilh. Gummelius, C. D. Bibl. Amanuens; Grefiska Literaturen.

Hof Stallmästaren Ol. Malmerfeldt, Lyfka Språkmästaren Fär. Strömberg, Ritmästaren Ol. Er. Roselius, Kongl. HofCapellmästaren J. Chr. Fr. Häffner, Franska Språkmästaren Maximil. de Bethune; Dansmästaren Jon. Kullenberg och Fältmästaren Gust. von Heidenstam handleda den studerande Ungdomen i de dem tillhörande öfningar.

Akademiska Bibliotheket är öppet alla Söcknedagar i weckan klockan 3-4 eft. midd. Afwen som de Studerande äga tillträde till de öfriga wid Akademien warande Samlingar och inrättningar.

Enligt särskildt anslag, wisas Kongl. Wetenskaps-Societeters Naturalie-Samlingar uti Decob. månad Hösttermin, samt April och Maj månad, Vårtermin.

Nefrolog.

Doctor Olof Swartz
A. Vet. Akad. Secreterare.

Han war född år 1760 d. 21 Sept. i Norrköping, der Fadren Ol. Swartz war Fabrikshufvud. Modren hette Mar. Elis. Broberger. Ankom till Upsala Akademi 1778, der han 1781 såsom Exercitii Disputation utgaf sin *Methodus Muscorum illustrata*, under Professorn C. von Linné den yngres präsidium. Efter afslagde specimen blef han wid Promotionen 1785 härstädes af Professoren och Commedicaren Thunberg promoverad till Medicin Doctor. Tidigt hade hans håg för Naturalhistorien blifwit utvecklad. Äret efter sin ankomst till Upsala började han sina Naturalhistoriska resor genom åtskilliga Rikers provinser isynnerhet de Nordligare, Finnska Skårgården, Gothland och Bohus Län. Om hösten 1783 afreste han till Norra America och derifrån till Jamaica, der längsta tiden tillbringtes,

utom det han gjorde åtta månaders resa åt Westindiska Darne. Öfver denna resa har han lemnat en kort beskrifning uti sitt Inträdes-Bal i Kgl. Wetenskaps-Akademien 1789, afwen som uti åtskilliga bref till Linné Mikromer, Thunberg och N. Dahl m. fl. hwilka Gjörwel låtit trycka i Uppfostr. Sällsk. Tidningar. Hösten 1787 lemnade han Samaisca och afreste till England, hwarifrån han, efter att der hafwa tilldragit ett års tid, återkom till fäderneslandet. Kongl. Wetenskaps-Akademien walde honom till Ledamot 1789 och förordnade honom d. 21 Apr. 1791 till Intendent för den under Akademiens inseende stående Bergianska Trädgården *). 1807 antog Akademien honom afwen till Intendent för dess Museum och 1811 till dess Sekreterare, 1813 utnämndes han till Professor i Naturalhistorien wid det i Stockholm då nyligen inrättade MedicoChirurgiska Institutet. 1814 blef han Riddare af Kongl. Nordstjerne Orden. Wasaordens Riddarecten hade han sju år tillförenehållit.

År 1811 blef han HedersLedamot af Kongl. SundhetsCollegium. Ledamot war han af Kongl. Wetenskaps Societeten i Upsala och Landtdrucks Akademien i Stockholm samt af flere Utländska Lärta Samhällem såsom Keiserl. Akademien *Naturæ Curiosorum* i Erlangen, Kongl. Wetenskaps Akademien i Berlin, Finneiska Societeten i London m. fl. samt Correspondent af Franska National Institutet i Paris m. fl.

Prof. Swartz afled i Stockholm d. 19 Septemb. 58 år gammal. Hans maka Sara Ewa Berg, Dotter af Råmners Präses i Upsala, Juris Utr. Doctorn N. Berg, afled 1800. En Son Carl Olof, Amanuens wid Kongl. Wetenskaps Akademien, och en Dotter efterlefwad.

*) Belågen wid Carlbergs Åleen och donerad till Akademien af Professorn Doct. Vet. Jon. Bergius (ödd 1790) tillika med ett Bibliotek samt ett Capital af 555 Rd. 26 Sk. 8 ff.

Prof. Swartz ägde bland vår tids Natural Historici ett vida berömt namn. Till hans ära har Thunberg uppkallat ett nytt ört-genus *Svartzia*. Vetenskapernas annaler skall Hans minne förteswa i de skrifter han efterlemnade; På de förnämste wisja wi här lemna en så widt möjligt warit, fullständig förteckning:

Nova genera et species Plantarum, quæ sub itinere in Indiam occidentalem anno 1783 - 1787 digessit. Stockh. 1788. 8:o

Observationes Botanicæ, quibus Plantæ Indiæ occidentalis aliæque System. Vegetabil. Ed. XIV illustrantur. Erlangen. 1791.

Icones Plantarum incognitarum quæ in India occidentali detexit et delineavit. Fascic. I. Stockh. 1794.

Dispositio Systematica Mascorum Frondosorum Sveciæ. Erlang. 1800.

Flora Indiæ Occidentalis. Tom. I-- III. Erlang. 1797 -- 1806.

Synopsis Filicum. Kiel 1806.

Genera et Species Orchidearum systematicè coordinatorum. Götting 1805.

Svensk Botanik. Band. IV -- VII. Stockh. 1806.

Svensk Zoologi. Band. I. -- II. Stockh. 1806.

Efter Prof. Quenstedts död 1806 åtog sig Swartz fortsättningen af detta arbete.

Grunderna till Låran om Djur och Växter. Stockh. 1813. 8:o

Summa Vegetabilium totius Scandinaviæ Stockh. 1814. 8:o

Deputom har han utgiffvit J. G. Woltmans Trädgårds Cateches öfversatt och tillfäst Del. I. Upsala 1796. 8:o samt diverse Tal och Natural-historiska Afhandlingar införde både uti In- och Utländska Akademiers och Societeters Handlingar, hwaraf icke mindre än 25 finnas endast i Stockholmska Wetensk. Akad. Handlingar. Äfwen war han medarbetare i äfkilliga Natural-historiska Journaler såsom i Schraders Journal für die Botanik m. fl. 3 nämde Journal finnes Hans Portrait stucket i Koppar framför... Dandet.

Abo

Wid Akademien härstädes hölls d. Jun, en Latinsk Parentation öfwer framledne. Wenl. Stats Rådet och Juris Professorn Nidd. Mathias Calonius af Eloqu. Professorn och Nidd. J. J. Wallenius.

Den Jun. war Theologiæ Doctors Promotion härstädes, då Erkebiskoppen och f. d. ProCantzlern Doct. Jac. Tengström promoverade de i anledning af Reformationsefters den d. 30 Dec. sissl. år utnämde 26 Theol. Doctorer, ibland hwilkas antal war Engelsta Pastorn J. Paterson, bekant såsom Brittiska Bibelsällskapets ombud i Norden.

D. Jun. öfwerlemnade Akademiens Rector Magnific. & Juris Professorn Doct. Myreen Rectors-embetet till Philos. Professorn Doct. A. J. Lagus.

Köpenhamn

Fortegnelse over de Bøger, som i aaret 1815 ere udkomne i de tre Nordiske Riger.

Köpenhamn, Thiele, 1816. 87 sid. 8:o

Dito i Aaret 1816. Köpenhamn, Gylendalske Boghandling, 1817. 86 sid. 8:o

Detta företag, som har för afsigt att sprida en allmänare kännedom af de 3 Nordiska Rikenas Literära Produkter, tog sin början år 1814. Detta sissnämde års Catalog (redan anmäld i Svensk Liter. Tidn. 1815 Bih. No 41) war uppstaldt i alfabeterisk ordning, utan någon skillnad emellan de 3 rikenas Literatur. De båda Cataloger, som nu anmälas öfverfliga i arktal och fullständighet den föregående samt äro deruti planmässigare inrättade, att de 3 Rikenas Literatur är hwar för sig uppstald. Wi önska att Resp. Bokhandlare icke lemna detta tillfälle obegagnadt, att närmare sammanfnyta den literära förbindelsen mellan de trenne naborikena. Den afkningswärde danske förläggaren har der till gjort första steget, och det wore ganska önskwärdt om, å wår sida, Förläggare och Bokhandlare bidroge att bereda detta werk en ökad fullständighet och affättning.

Bihang

liii

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 10.

October

1818.

Stockholm:

Svenska Läkare-Sällskapet höll d. 6 Oct. sin årliga offentliga sammankomst, då Sällskapets Secreterare, Afseforu och Ridd. Doct. C. Carlander aflemnade den wanliga årsberättelsen om Sällskapets arbeten under det framfarna året.

Sedan Sällskapets hittillsvarande Secreterare, i anseende till embets-görömmål, begärt att blifwa från Secreteriatet entledigad, har Sällskapet kallat Profeforn och Ridd. Doct. E. Gadelius till Secreterare.

Swens Profeforn och Ridd. Doct. C. Trafsvensfelt har Sällskapet lärt präglat en Medalj, som på åtsidan visar Prof. Trafsvensfelts Bröstschild med omskrift: *C. Trafsvensfelt M. D. R. Coll. San. Ass. Prof. Equ. O. St. P. Et W.* På framsidan läses innom en Lagerfrans: *Sodali Dilecto Et Per Quinquenn. Secretario Opt. Merito Societ. Medicorum Svec. A. MDCCCLVII.* (9:de storl. af Trumerie).

Upsala:

Den 15 Octob. skedde Theologiae Doctores Promotion härstädes, då Akademien Pro-Canzler, Erkebiskopen, Ledamoten och Commendören af Kongl. Maj:ts Orden m. m. H. G. Doct. Jac. Nr. Lindblom till E. S. Theologiae Doctorer promoverade de 66 herrar och Wän, hwilka Hans Maj:ts Konungen, wid sin höga Kröning, till denna wärdighet nådigst behagat utnämna, och af hwilka följande woro närvarande: Biskopen i Görheborg, L. N. D. Mag. C. Fr. af Win-

gård; Amiralitets-Superintendenten i Carlscrona, L. N. D. Mag. C. Thyselius. Af Upsala Akademi: L. N. D. D. Profeforn, Th. Cand. Mag. G. Knös, Akad. n. w. Rector Magnificus; Theol. Profeforn, Th. Licent. Mag. Sv. Lundblad; E. D. Theol. Profeforn Th. Licent. Mag. J. Thorsander; Profeforn, Cons. Eccles. Notarien, L. N. D. Th. Licent. Mag. J. U. Almqvist. Af Erke-Stiftet och Hufvudsleden: Prosten i D. Röstia Mag. J. Brändström; Kongl. Hofpredikanten, Pastorn wid Lyfka försam. Mag. J. A. N. Kudeke. Af Linköpings Stift: Profeforn, Prosten i Skeninge L. N. D. Mag. M. Sundewall. Af Strengnäs Stift: Profeforn, Prosten i Kumla, L. N. D. Mag. J. M. Franzen; Profeforn, Prosten i Drebro Mag. P. Thyselius, Kongl. Hofpred. Contracts-Prosten, Kyrkoh. i Nyköpings östra försam. L. W. D., N. Grandelius. Af Westersås Stift: Theol. Profeforn och Lectorn, Prosten i Babelund Mag. A. H. Stamborg; Contracts-Prosten, Kyrkoh. i Folkerna Mag. N. Chr. Leffler; Contracts-Prosten, Kyrkoh. i Stora Luna, Th. Cand. Mag. C. Norberg; Histor. Lectorn, Prosten i Skerike Mag. J. R. Fellenius och Contracts-Prosten Kyrkoh. i Köping Mag. Jac. W. Swedelius.

Herr Erkebiskopen och Pro-Canzlern öppnade Promotions-Åkten med ett Tal, som afhandlade: *Futuri temporis omina atque auspicia ad rem Christianam pertinentia* och förrättade derefter sjelfwa Promotionen med de

derwid öfliga ceremonier. Theol. Adjuncten och Licentiaten Mag. Severin Löwenhjelrn framstälde derpå den af Theologiska Faculteten uppgifna Doctors-frågan: Numne ex præsentirecentissimæ Philosophiæ facie sperandum sit, fore ut Doctrinis Sacræ Scripturæ fundamentalibus de personalitate Dei, immortalitate Animæ et Christo redemptore, Biblice faveat? hvilken af Primus, Biskopen Doct. Wisingård besvarades, hwarefter akten slutades af Ultimus Professore Doct. Almqvist med förböner och tacksågelse. Processionen nedträdde från Parnassen i Domkyrkan, att afhöra Predikan, som hölls af Præfectus Seminarii, Prosten Mag. N. Kellström i anledn. af Text. Psalm. 46: 4, 5.

Et Förslag till den efter afl. Akad. Råtmästaren, Juris Cand. Mag. Fr. Gabr. Crælius ledigwarande Råtmästare-beställningen härstädes har Consistorium Academicum uppfört 1:o Akad. Camereraren och vice-Råtmästaren Doct. Sw. Thempander; 2:o Akad. Secrereraren Doct. D. W. Schedwin. 3:o Jurispr. Decon. & Commere. Docens Doct. C. F. Haggren. Medsölander: Kammarråts-Rådet, R. N. D., G. F. Billberg; Årjöborn i Swea Hof-Rått G. Nyblåns och Cons. Notarien i Linköping, Kongl. Bibliothekarien Mag. J. Janzon.

Den 14 Oct. höll E. D. Theol. Professore Doct. J. Thorsander på Götawianska Auditorium en Latinisk Parentation, i Götteborgska Nationens namn, öfwer framl. Biskopen i Götteborg, Commendören af R. N. D. Riddaren af R. Carl XIII:s Orden, En af de 19 i Sw. Akad. Doct. Joh. Wisingård.

E. D. Bibliotheks-Amanuensen, Mag. Docens J. S. Herin. Kinnander har erhållit ett års tjänstledighet, för att i sällskap med Baron C. F. Brede besöka utländska Univeriteter Mathes. Professore och Riddaren af R. N. D. Mag. Jöns Swanberg fortsätter äfwen denna termin, på allernädigste befallning, sin uppwaetning hos Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen. Under Prof. Swanbergs wistande i Stockholm, är Prof. Hrn Mag. Jon. J. Bränd-

ström förordnad, att förestå de publika föreläsningarne i Mathematiken.

Calmare Låns Kongl. Landthushållnings-Sällskap har till Heder-Redamot kallat Professore och Commendören Doct. Carl W. Thunberg.

Hans Majestät Kejsaren af Ryssland har genom öppen fullmakt utnämnt och förordnat Juris Adjuncten wid denna Akademi Doct. And. Er. Afzelius till Juris Professor wid Akademien i Åbo, i ledighet efter framl. Werkf. Stats-Rådet, Professore och Rid. W. Calonius.

Linköping:

Rector Schold i Wadstena, Ryrkoherden Mag. Joh. Lundborg har blifwit utnämnd till Eloqu. & Poes. Lector wid härwarande Gymnasium.

Utnämnde Philos. Lectorn Mag. Swen Fr. Lidman är ifrån Constantinopel till fäderneslandet återkommen -- Wid den Eldswåda, som icke långesedan ödelade Swenska Ministerhuset, har Hr. Lidmans i Orienten gjorda Samlingar til största delen gått förlorade.

Skara:

Kongl. Majt har i nåder utnämnd Eloqu. och Poes. Lectorn wid härwarande Gymnasium Mag. Jonas Kjellander, att tillika wara Ryrkoherde i Wings Präbende-Pastorat.

Strengnäs:

R. S. S. Lectorn härstädes Doct. Lars Lindien har blifwit utnämnd till Ryrkoherde i Ekeby och Gellersta Consistoriella Pastorat af detta Stift. Under d. 21 Oct. har Stiftets Biskop för Doct. Lindien låtit utfärda Proffsfullmakt.

Westerås:

Den 31 Octob. höll Westerås Bibels-Sällskap på Gymnastii födwe Lärosal sin 5:te Års-sammankomst, hvilken öppnades af Sällskapetets Doförande Theol. Professore och Lectorn Doct. A. H. Stenberg; hwarpå ett Tal hölls af Contracts-Prosten Doct. Jac. Mich. Swedelius och den wanliga Årsberättelsen upplästes.

Frih. Gudmund Johan Adlerbeth.

Han föddes på Säteriet Ramshöholm i Fincköpings Högingsöome den 21 Maj 1751. Son af Afsejora Jac. Fr. Adlerbeth och Fru Anna Maria Spalding. Hans uppfostran wärdades af en mild och upplyst fader, på swenske gammal-adeligt sätt. Efter fulländade grundliga Akademiska Studier i Upsala, började han 1771 sin tjenstebana, såsom Extraordinarius i Krigs- Expeditionen af Konungens Cansli och blef 1773 Canslist och året derefter Protocoll-Sekreterare. Genom Adlerbeths håg för Skaldekonsten, till hvars utöfning han redan i Upsala uti samfundet *Apollini Sacra* hade blifwit lifwad, och genom dess grundliga insigter i Fäderneslandets Historia, ädrog han sig snart Konung Gustaf III:s uppmärksamhet, så att han 1778 blef förordnad att wara Riks-Antiquarius och kortt derefter Konungens Hand-Sekreterare, i hwilken egenkap han war Hans Majestät följaktig på Dess resa till Italien 1783, och öfwer hwilken Resa Adlerbeth sedermera uppsatte en hittills otröft gafla intressant Berättelse i 3ue delar 4:o. af hwilka den 1sta delen befinner sig i H. M. Konungens Hand-Bibliothek i Stockholm. Efter återkomsten från Italien erhöi han flere prof af Konungens fortfarande nådiga uppmärksamhet. 1784 d. 22 Nov. nämdes han till Riddare af Nordstjerne Orden; 1786 i Mars wid Witterhets-Historie- och Antiquitets-Akademien's förnyade inrättelse nämdes han till arbetande Ledamot och kortt derefter till Akademien's Secreterare, då Riks-Antiquarieförvaltningen samt wården öfwer Kongl. Mynt-Cabinetet med detta embete örenades. Samma år i April, wid Swenska Akademien's Stifteelse, blef han En af dess Werton ledamöter. 1787 i Jan. blef han tjenstgörande Cansli-Råd. Konungens nåd upphörde icke heller, ehuru Adlerbeth på Riksdagen 1789 satte sig emot den af Konungen föreslagna Säkertets-Akten, i ett Tal, hwilket torde förjerna att utmärkas framför alla de andra, som detta

märkwärdiga Riksmöte framkallade; ty det är enfsamt afskradt af den innerligaste och warmaaste tillgifwenhet för Konungen, hvars minne Adlerbeth icke önskade se släckadt genom en för Nationen misshagelig handling.

Efter Gustaf III:s död drog Hr Adlerbeth sig ifrån all publik besättning. 1793 i Dec. erhöi han, på begäran, afsked från Secreteriatet i Kgl. Witterh. Hist. och Antiqu. Akademien och de dermed förenade besättningarna. Han equade sig sedan öfbrd åt witra yrken, under det han derjemte sysselsatte sig med förvaltningen af sitt arfwegods, till dess han 1801 inkallades såsom Ledamot i det då inrättade Canslers-Billet, der han werksamt deltog i öfwerläggningarne rörande den nya Schola-Ordnningen. Samma år d. 28 Maj blef han Commendör af Nordstjerne Orden. Efter Revolutionen 1809, satte hans Stånds förtroende honom såsom Ledamot i det Utskott hwilket hade sig uppdragit, att utarbetea den nya Constitutionen, och sedan den blifwit antagen, kallades han af Konungen till StatsRåd och upphöjdes i Friherrelig wärdighet. Då Konung Carl XIII:s Orden d. 28 Jan. 1811 stiftades, blef Frih. Adlerbeth -- han som till en stor del bidragit att Swenska Grunnare-Logerna hafwa sitt nu warande skick -- en af denna Ordens första Riddare. Till dessa tecken af sin nåd lade Konungen ännu ett nytt, då Frih. Adlerbeth 1814 nämdes till Seraphimer-Riddare. Året derefter erhöi han på underdånig begäran, afsked från StatsRåds embetet. Hans önskan att sedan odelad få egna sig åt lärda yrken gick i fullbordan. Men Swenska Lerarens hopp att länge få skörda frukterna deraf, blef icke långwarigt. Ett anfall af Schlag slötade hastigt Frih. Adlerbeths dagar på Ramshöholm. D. 7 maj Octob. träffades han död sittande wid skrifbordet i sitt Bibliotheksrum.

Frih. Adlerbeth trådde 1781 i gifte med Öfwerlieutenanten C. A. Ridderborgs Dotter Fröken Cath. Ridderborg och blef i detta äktenskap fader till en honom efterlefwande förjande Son, nu mera Förste Expeditions Secreteraren wid Eccles. Expeditionen, Frih. Jac.

Alderbeth. Afwen efterlefwa honom 2:ne Systrar, men hans Bror Majoren och Ridd. Alderbeth gick flere år före honom i grafwen.

Likstämmighet i böjelser, tänkesätt och yrken hade såsom warma wänner med Frih. Alderbeth förenat isynnerhet Kgl. Secreteraren Hummelhjelms*), Landsköfd. N. von Rosenstein, Exped. Secreteraren G. Regner, Årkebiskopen Doct. Lindblom, Biskopen Doct. Nordin och H. Exc. Grefwe J. O. Drensterna, af hwilka han fick begråta den förstas och de båda sistnämndas bortgång ur lifwet. I literär förbindelse war Frih. Alderbeth med flera lärda Samfund, såsom Kgl. Wetenskaps-Akademien i Stockholm (der han 2:ne gånger war Præsès) och Kgl. Wetenskaps-Societeten i Upsala. I Kgl. Witterh. Hist. och Antiqu. Akademien och Kgl. Musikaliska Akademien har han en tid besjridt Secreterare Syblan. Afwen war han tillkallad ledamot i Psalm-Committén och Ewangelii-Voks-Committén.

Frih. Alderbeth gjorde sig egentligen först känd som Skald, och sina arbeten idenna wäg utgaf han samlade först 1797 under titel af Skald-Skrifter, hwilka i 2 delar utkommo, 1802 öfversedde och tillöfte under titel af Poetiska Arbeten. De innehölo dels originala, dels imiterade Tragedier, Operor, Skaldedref och strödda Poesier alla mer och mindre i det fransyska maneret bildade. De röja alla mycket förstånd i anläggningen och sträng regelmässig renhet i Dictionen, men sakna alla, utan undantag, den fritt idealiskt skapande eld i fantasi och känsla, som danar den ägta original-skalden. På sednare åren, efter närmare wunnen beaktenskap med Dyfka Witterheten, egnade han också nästan uteslutande sin flit åt öfversättningskonsten och har han i denna wäg i högsta grad gagnat svenska Witterheten genom sina tid efter annan utgifna rent af clasiskt fulländade tolkningar af Virgilius och Horatius. Afwen kort före sin död hade han lagt sista handen wid en me-

*) Swars olyckliga död Frih. Alderbeth i ett eget Poem beklagat.

triff öfversättning af Dwidli Metamorphoser, hwilka man har hopp snart skola utkomma, för att fullända hans ärekrönta minnesstod inom svenska Literaturen.

Afwen med åtskilliga historiskt grundliga undersökningar, i flere Afhandlingar införda i Witterhets-Historie och Antiquitets-Akademiens Handlingar, har han gagnat wår Literatur, och wärdet af hans Prosodiska undersökningar är långesedan allmänt erkändt. Dessa stora och oförgäteliga förtjenster af svenska Literaturen ökas ännu mera af hans personliga egenheter. Såsom Literatör utmärktes han af en upplyst tolerans för alla nya åfgifter, så snart de äsyftade den fosterländska Witterhetens förökran, och en warm och liberal beredwillighet att med råd och upplysningar gagna enhwar som arbetade för detta ändamål.

Dock det är icke blott inför den literära kritikens utan afwen inför den moraliska granskningens domstol, som Frih. Alderbeths minne med äran består. Afwen blott såsom menniska war han, hwad man i den gamla goda tiden kallade en Hedersman. Och sådan igenkänner man honom afwen i den Medallion, med hwilken Sergells mästarehand åt efterleswande bewarat hans Karakteristiska anletsdrag.

Frih. Alderbeths af trycket utgifna Skrifter äro:

1. Skald-Skrifter B. I. II. Eth. 1797-98. 8:0
 2. Poetiska Arbeten. B. I. II. Ethm. 1802-03 8:0
 3. Virgili Aeneis. Öfversättning. Eth. 1804. öfversedd och förbättrad. 1811. 8:0
 4. Virgili Ducolica och Georgica. Öfvers. Eth. 1807. 8:0
 5. Horatii Bref till Wisonerne om Skaldkonsten. Öfvers. Eth. 1807. 8:0
 6. Horatii Satyrer och Skaldedref. Eth. 1814 8:0
 7. Horatii Oder och Epoder. Öfvers. Eth. 1817
- Deputom en stor mängd Aminnelse-Lal och Lefernes-Beskrifningar, hållne i Wetenskaps- samt Witterh. Hist. o. Ant. Akademien. Flera af dess dramatiska arbeten äro införde i Svenska Theater. B. I-VI,

Bihang

1111

Swenskt Litteratur-Tidning.

№ 11.

November

1818.

Utdrag ur ett bref från Linköping.

— Den korta tiden för mitt wistande härstädes, har jag i synnerhet användt, att åter besöka det för älskare af Swenska Historien så dyrbara Gymnasii-Biblioteket. Denna gång war likväl min egentliga blickan, att lära känna den dyrbara Dalbergiska donationen. (Sf. B. h. No 8) Den har fått sig en egen plats beständ inom Biblioteksrummet och intar nästan en tredjedel deraf. Hela samlingen, som af den frisksigige gifwaren beständigt ökas, utgöres för närwarande af omkring 4100 volamer. De mesta röra Natural-Historien, till en stor del werkliga prägtwerk. Samlingen af Resebeskrifningar och Medicinska werk är också betydlig, i synnerhet af de förra. Det öfriga består i Lexika, några Grekiska och Latinska Mictorer, samt Historiska arbeten. För att gifwa ett begrepp om wärdet af denna collection, will jag uppgifwa några prägtigare och rarare werk, mest Folianter, utan någon o dning uttagna, endast såsom de för ögonblicket falla mig i minnet.

O. Rudbeck, Campi Elysi. Tomus II:us Ups. 1701.

Bonpland & Humboldt, Plantes équi-noctiales. Paris 1805-16. 2 voll.

Humboldt, Atlas Géographique & Physique de la nouvelle Espagne. — samt Humboldts och Bonplands öfriga skrifter.

Borckhausen's, Lichthammer's & Bekker's, Deutsche Ornithologie. Darmst. 1800-5.

Krusenstern, Reise um die Welt. 3 Theile mit Atlas.

Langsdorff et Fischer, Plantes recueil-

les pendant le Voyage autour du monde. Expedition dirigée par Krusenstern. Tüb. 1810.

Annales du Muséum National d' Histoire Naturelle. 20 voll.

W. Curtis's, Botanical Magazine or Flower-Garden displayed, med fortsättz. af J. Sims. Vol. 1-41. London 1787-1815.

Palisot de Beauvois, Flore d'Oware et Benin en Afrique. Paris. 1805-16.

Tussac, Flore des Antilles. Cah. 1-3 Paris 1808.

Sibthorp, Flora Græca. Londini 1808.

Poiteau et Turpin, Flora Parisiensis. Lutet. 1808. Fasc. 1-7.

Flora Danica. 1761-1810.

Ruiz et Pavon, Flora Peruviana et Chilensis. Matriti 1798-1802. 3. voll.

Ejusdem Floræ Prodrömus. 1794.

La Billardière, Icones Plantarum Syriariorum. Decas 1-5. Paris 1791-1812.

Cavanilles, Icones et descriptiones Plantarum, quæ in Hispania occurrunt. Matriti 1794-1801. 6 voll.

Ventenat, Jardin de la Malmaison. Paris 1803. 20 livraisons.

Redouté, Les Liliacées. Paris 1802, 2 voll.

Decandolle, Plantarum Historia Succulentarum, avec figures en couleurs par Redouté. Paris an 7.

Hedwig, Species Mustorum frondosorum, Opus posthumum cum supplementis a Schwægrichen. 1801-16. 3 voll.

Willdenow, Hortus Berolinensis. Fasc. 1-9.

Leop. Trattinnick, Thesaurus Botanicus. Vienna 1805. Fasc. 1-5.

Bloch's, Naturgeschichte der Fischen. mit Kupfern.

Drumpelmann, Naturgeschichte des Thierreichs aus den Nördlichen Provinzen Russlands. Riga 1811.

Goldfuss, Vergleichende Natur-Beschreibung der Skugthiere mit illuminirten Kupf. Erlangen 1809, 2 voll.

Gall & Spurzheim, Anatomie et Physiologie du Système nerveux en général et du Cerveau en particulier, 2 voll. 4:0 avec Atlas in folio. Paris 1810-12, 2 voll.

Dentrecasteaux, Voyage. 2 voll. 4:0 av. Atlas in Folio.

Freycinet, voyage de découvertes aux terres Australes, exécuté par Baudin. Paris 1815, 4:0, av. Atlas in folio.

D'Osson, Tableau général de L'Empire Ottoman. Paris 1787, 90, 2 voll.

Giswären har sjelf öfwer denna boksamling upprättat en fullständig Förteckning, i Alfabetisk ordning.

Endast af denna lilla uppsatts är lätt att finna, huru stor tjensl den adle Giswären wisat, i synnerhet Natural-Historiens Idare, derigenom att han gjort denna Boksamling värfkingrad till publik egendom. Likwäl må man ej undra, om de med saknad sett den bortföras till en aflägsnare Landsort ifrån Stockholm, der den förut, genom sin ägares liberalitet och ut för wetenskapen, utan swårighet kunde så begagnas. Hade den fått nadna der qwar, eller blifwit förenad med Akademiska Bibliotheket i Upsala, redan förut temligen rikt på större Werk i Natural-Historien, så hade den, åtminstone för närwarande, gjort större nytta, än der den nu förwaras, hwarest den af så kan benyttjas. Hos oss hafwa wetenskapsidkare, utom mångfaldiga andra swårigheter, afwen den att bekämpa, att intet egentligt Central-Bibliothek finnes, der man med säkerhet kan träffa de nyare, i synnerhet dyrbarare werk, som man för sin wetenskap behöfwer. De måste sökas här och der i publika Boksamlingar i försädrade landsorter, än ofstare i privata, och ganska ofta finnas de aldeles icke i hela riket att tillgå. Upsala Bibliothek är både genom sin storlek och derföre att det wid rikets första Universitet blifwit anlagdt, det som tyckes kunna göra mesta anspråk på, att såsom sådant blifwa ansedt. I denna anda gjorde afwen i den sin donation, då han förordnade, att Upsala först skulle

så taga det, som der saknades och det öfriga sedan fördelas, mellan Bibliothekerna wid rikets andra Akademier och Linköpings Gymnasii-Bibliothek. Hade Upsala Bibliothek erhållit af Dalbergiska Donationen, hwad som der förut fattades, så skulle Linköping ända erhållit öfwer hälften af samlingen, och det förra hade derigenom blifwit eller lätt kunnat blifwa komplett i denna wetenskap. Dytelligtvis äro Upsala Bibliotheks tillgångar så små, att det fordrar des nywarande föreständares nit och hela hushållning, för att kunna öfa det så mycket som i senare åren Herr. Du har ofta för hört mig uttraden önskan, att Upsala Bibliothek wid Donationer måtte erhålla första rätten att kompletteras, och de mindre Bibliothekerna, som också af ett många gånger mindre publicum begagnas, sedan så det öfriga. Derigenom skulle nyttran af sådana gåfwor ej blott blifwa den, att säkrare och öfvingrade förwaras, utan afwen att de för alla blefwe lättare att benyttjas, så wida man wore säker, att på ett ställe finna förenadt, hwad man behöfde. Du må likwäl icke tro, att jag härigenom welat, på minsta sätt, tadla Giswären af ifrågawarande donation. Hans adla frisksighet emot ett allmänt werk och nit för sin äfvelingswetenskaps förkofran förtjenar twärtom och har wunnit ett odeladt bifall och allmän högaktning. Jag för min del finner desutom en annan anledning till ätning just deri, att denna Boksamling blifwit gifwen till Linköping, emedan det wirtnar om en, ända in i i älderdomen oförswagad kärlek till det Lärowerk, der Hw Bergs-Bladet Dalberg erhållit sin första wetenskapliga bildning. Hans nit för denna samling skall också säkert icke hwila, innan han beredt medel till des fortsättande, afwen efter sin dö. Endast derigenom kan des nytta blifwa oförminskad, då den ej stannar wid en wiß punkt i wetenskapens utweckling, utan ständigt riktras med de nyaste werk.

Stockholm:

Kongl. Vetenskaps-Akademien har till Secretorare, efter framfl. Professorn och Midd. Doct. D. Swartz, walt och kallat Chem. Professorn och Riddaren af R. Nordstj. Orden Doct. J. Jac. Bergelius. Prof. Bergelius anträdde förledande sommar en utrikes resa och wistas för närwarande i Paris, hwarifrån han näst insfundande sommar till fäderneslandet återförväntas.

Likaledes har Kongl. Vetenskaps-Akademien förordnat Med. Doctorn Joh. Eman. Wikström till Intendent wid Bergianska Trädgården och de Botaniska Samlingarne samt Med. Doctorn Joh. Wilh. Dalman till Intendent för Akademiens Natural-Historiska Museum och Bibliothek.

A Förslag till den, efter framfl. Professorn och Midd. Doct. D. Swartz, lediga Historiæ-Naturalis Professuren wid Kongl. Carolinska Institutet i Stockholm, har Kongl. Sundhets-Collegium under den 16 Novemb. uppfört 1:o Hist. Nat. Adjuncten wid nämde Institut Doct. Carl Ehrenhammar 1:o Provincial-Medicus i Örebro, Professorn Doct. Nils Wilh. Eigensterna 3:o E. D. Botan. Demonstratorn wid Upsala Akademi Doct. Carl P. Forsberg, Medsklander: Med. Doctorn Joh. Wilh. Dalman, Econ. Adjuncten wid Lunds Akademi Mag. Sven Nilsson och Botan. Docens wid sistnämde Akademi Mag. Cl. Fries.

Upsala:

Efter förut utfördt Program, blefwo Parentationer öfwer Högssalig Hennes Majest. Hedwig Elisabets Charlotta, Sweriges och Norges Saledrottning, hållne på Gustavianiska Karofalen den 26 och 27 Nov. af Rector Magnificens, P. D. Professorn Doct. Gust. Käss, på Latin, samt af Decan. Adjuncten Mag. Nils Jac. Sillen på Swenska.

Den härnådes Studerande Småländska Nationen har fått präglat en Medalj öfwer Professorn och Commendören Doct. Carl P. Thunberg, till minne af den långwariga tid

nämde Hr Professor varit Nationens Inspector. Medaljen wisar å ärsidan Bröstbilden med omskrift: C. P. Thunberg M. D. Bot. P. R. O. W. Com. På framsidan läses inom en Lagerkrans:

Inspectori Suo
Paternae
Per XXIX Annos
Curae Memor
Stud. Juventus Ups,
Smolandica
MDCCLXXVIII.

(3:de Storleken, af C. Enhörning).

Denna Medalj öfwerlemnades till Prof. Thunberg, på hans 76te födelsedag d. 11 sisl. Novemb. utaf Smäländska Nationen, anferd af dess Curator, Mag. Docens, Th. Cand. C. G. Fogberg.

Den af Kongl. Majt i Febr. 1816 härstädes i-nåder tillförordnade Committé, för utgifswandet af framfl. Biskop Nordins Handskrifna Samlingar i Swenska Historien, har nu af trycket utgifwit *Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi*. Första Tomen, som består af 161 och ett halft ark in Folio och är dedicerad till Hans Majest. Konungen. H. H. Erke-Biskoppen och ProCanzlern har, såsom Committéns Ordförande, haft den nåden, att till H. M. Konungen och H. R. H. KronPrinsen öfwerlemnade Dedications-Exemplar af detta Werk, som med synnerligt nådigt wälbegag blifwit emottaget, och har Hans Majestät behagat inköpa ett särskildt antal Exemplar, för att deraf göra presenter till utländska Bibliotheker.

Utgifne Disputationer wid Upsala Akademi
Höftermin 1818.

Under Med. & Botan. Professorn, Commendören af R. W. D. Doct. Carl P. Thunbergs Præsidium:

Plantarum Brasiliensium Decuss Secunda.
Carl Gust. Ahlberg. Upl. 1 och ett halft ark.
Under E. D. Water. Med. & Dixot.
Professorn Doct. Adam Afzelius:
De origine Myrrixæ controversa. Spe-

ein III. *Ol. Gothén*, Wernl. 1 och ett halft ark.

Stirpium in Guinea Medicinalium Species Novæ. Fasc. I. *Er. Sam. Wenberg*, Gestr. Hells. 1 och ett halft ark.

Under Mathes. Professorn, Riddaren af S. N. D. *Mag. Jóns Swanberg*:

In solutionem Equationum Algebraicarum Disquisitiones. P. VIII. *Gust. Rudolph Lagerström*, Nob. *D. Goth.* 1 och ett halft ark.

Under Eth. & Polit. Professorn *Doct. Nils Fr. Wiberg*:

Commentationum Stoicarum P. XIII. *Carl O. Deudén*, Botn. 1 och ett halft ark.

Under Histor. Professorn *Mag. Er. Gust. Geijer*:

Acta et Litteræ ad Historiam Svecanæ. Fasc. VI. *Enevald Widebeck*, Söderm. Neris. 1 och ett fjerdedels ark. - Fasc. VII. *Is. Sam. Widebeck*, Söderm. Neris. 1 och ett halft ark.

Under Professorn och Med. Adjuncten *Doct. Carl Zetterström*:

Initia Historiæ Vaccinationis in Svecia. P. X. *Harald Löfstedt*, Medelp. Semtl. - P. XI. *Joh. Haggmark*, Medelp. Semtl.

Hwardera 1 och fjerdedels ark.

Under Professorn och Litt. Hum. Adjuncten *Mag. Joh. Tranér*:

Sexta Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce et Svetice. P. V. *Joh. Albin Stenberij*, Botn. - P. VI. *Joh. Hollertz*, *D. Goth.*

Hwardera 1 och 1 fjerdedels ark. - P. VII. *Sam. Georg Fjeld*, *D. Goth.* 1 och 3 fjerdedels ark.

Septima Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce et Svetice. P. I. *Lars Joh. Hjerta*, Nob. *D. Goth.* 1 och 1 halft ark.

De Proverbijs Fennicis. P. I. *Carl. Ax. Gottlund*, Savonia Jenno. 6 ark.

Under S. M. Adj. *Mag. And. Berg*:

Notationes de Regina Sabæa et sita Sabæa controversa. *Joh. Ol. Forssén*, Gestr. Hells. 1 och 3 fjerdedels ark.

Under Bruckspred. *Mag. Swante Waxnerberg*:

Findari Nemeorum Ode Octava Sveti-

ce reddita. *Thorsten Vilh. Hasselroth*, Wernl. 2 och 1 fjerdedels ark.

Under Ph. *Mag. Ad. Löfneros*:

Supplementa quedam in Lexica Græca Recentiora. P. II. *Joh. Pet. Morell*, Söderm. Neris. 1 och 1 halft ark. - P. III. & ult. *Er. Sjoberg*, Söderm. Neris. 1 och 1 fjerdedels ark.

Under Ph. *Mag. Jör. Bergman*:

De motu apparenti Stellarum Fixarum ex Aberratione et Parallaxi annua conjunctim oriundo P. II. *Er. Ab. Steinmetz*, Gestr. Hells. - P. III. *And. Magn. Krichdahl*, Gestr. Hells. *Hwardera* 1 och ett fjerdedels ark. m. Tab.

Christiania:

Hans Majst Konungen har, wid sin Kröning i Trondhjem, uti hällit Ordens-Capitel uttänkt till Riddare af Nordstjerne Ordens: *Græc. Lingu. Professorn* och *Bibliothekarien O. Sverdrup*, *Storchingers d. w. President*, samt till Riddare af Wasa Ordens: *Theol. Professorn Ewen B. Hersted* och *Histor. Professorn Cornel. Stenbloch*, hvilka wid Kröningen woro Universitetets Deputerade.

Kungörelse

Till Respect v: Pränumeranter utlemnas i Stockholm hos Bokhandlaren, *Mag. U. Wiborg* och *N. Utter & Comp.*, i Upsala hos *Academie Bokhandlaren S. G. Berglund* samt hos *Konigl. Committeeens undertecknade Secreterare, S C R I P T O R E S R E R U M S W E C I C A R U M M E D I I E V I*. Första Lomen, bestående af 158 Ark i Fölto, utom Pränumerant-Förteckningen två och ett halft ark, samt *Swanne* i koppar stuckna Tabeller, som icke betalas -- beräknas Respective Pränumeranter efter två Fillingar Banco Arket, som tillsammans gör Sex Riksdaler 28 Skill. Banco. Utas de på hela Werket, ämnadt att utgådra Tre Lomen, af Pränumeranterne skruet erlände Tre Riksdaler Banco, räknas dem på Första Lomen en Riksdaler till gods, så att denne Lom wid utgåandet nu kommer att löfas med Fem (5) Riksdaler 28 Skill. Banco.

Upsala den 24 November 1818.

JAC. AX. LINDBLOM.

P. F. AURIVILLIUS. E. G. GEIJER.

J. H. SCHRODNER.

Bihang

till

Svensk Litteratur, Tidning.

№: 12.

December

1812

Strödda Bibliographiska Underrättelser.

1. Hugonis Grotii Epistolæ Ineditæ quæ ad Oxenstiernam Patrem et Filium, aliosque Sveciæ Consiliarios e Gallia missæ ac sub auspiciis viri plur. rever. Jacobi Lindblom, primum Ecclesiæ Lincöpiensis Antistitis, jam Archiepiscopi Upsaliensis, ex authentico exemplari, quod in Bibliotheca Lincöpiensi servatur, descriptæ, nunc præbeant ex Museo Meermanniano. Harlem, A. Lovsies, 1806; 278 sidd. 8:o.

Äf denna Bok vittommo från Holland icke långesedan 2:ne Exemplar. Det ena för Erke-Biskopen Doct. Lindbloms Bibliotek, och det andra för Gornast-Biblioteket i Linköping. Innehåller 94 Brev, det första af d. 16 Febr. 1633, det sista af d. 5 Sept. 1640, begge skrifa till Hr. Oxenstierna. Övernåf förekomma Brev till Joh. Oxenstierna, J. Adler Salvius, D. Schmalzius &c.

2. Su la Falsità dell'Origine Scandinava data ai Popoli delli Barbari che distrussero l'Impero di Roma. Dissertazioni Istoriche di Jacopo Gråberg di Hemsö &c. - Con alcune osservazioni sui Finlandesi moderni ed un Catalogo degli autori e libri citati. Pisa 1815, 136 sidd. 8:o.

Boken är dedicerad till Statsrådet Baron Adlerbergh. Sjelfva den afhandling, som gifvit boken sitt namn, och i hvilken Förf. hämtar sina egentliga Fål derifrån att Skandinavierna i äldsta tider ej funnat vara nog starkt befolkadt, för att utföra dylika ströfstå, råcker ej längre än till sid. 41. Sedan börja Note ed Osservazioni som sträcka sig till sid. 48. och bland hvilka man sid. 47-60 träffar Riflessioni diverse sui Finlandesi e sui Lapponi. Med. 69 midtager Catalogo degli Autori e libri citati, hvilken råcker till bokens slut och deribland förekommer sid. 90-94 en utförlig förteckning på Hr. Gråbergs egna arbeten.

41. Sedan börja Note ed Osservazioni som sträcka sig till sid. 48. och bland hvilka man sid. 47-60 träffar Riflessioni diverse sui Finlandesi e sui Lapponi. Med. 69 midtager Catalogo degli Autori e libri citati, hvilken råcker till bokens slut och deribland förekommer sid. 90-94 en utförlig förteckning på Hr. Gråbergs egna arbeten.

3. Betrachtungen über die Reformation

und Kirchen-verfassung in Schweden von D. Johan Christian Wilhelm Augusti Königl. Preussischen Consistorial- und Regierungsraths und Professor der Theologie zu Breslau. Breslau 1816, 116 sidd. 8:o.

Den berömda Förf. har försäkrat låtit utgifwa denna Krist, som förut varit insädd i en annan Dyli Periodisk Krist.

4. De l'Étude des Hieroglyphes. Fragmens. Tom. I. - V. Paris 1812. 12mo.

Författaren af detta verk är Nils Gust. af Palm, Kongl. Svensk Minist. i Constantinopel, förut bekant såsom Författare i flera ämnen. Tom. I. utgår 219 sidor. Tom. II. 207 sidd. Tom. III. 223 sidd. Tom. IV. 302 sidd. Tom. V. 153 sidd. Författaren har beklagat sig att detta arbete tryckt å aflägsne ort är här och der mankändt af selskigheter och trycksel*. Förf:s namn är ej utsatt men är nog Hieroglyphiskt uttryckt i följande vers ut Virgilius En VI. som utgår sista raden af 5:te tomen. PALINURI nomen habeat. Förf. är ledamot af Witt. Hist. och Antiqu. Academierna i Stockholm, till hwars Handlingar han icke långesedan inlemnat en märkvärdia afhandling rörande de så kallade Ägyptiska Scarabeerna, med bifogade ritningar.

5. L'Histoire du regne de Gustave III Roi de Suede des Goths, &c. &c. par le Chevalier D'Aguilla. T. I. II. Paris 1815. 8:o Tom. I. 357 sidd. Tom. II. 501 sidd med Konungens Porträtt, samt en Vue af Stockholm, och Charta öfwer Finland.

Boken är dedicerad till Kon. Ludvig XVIII. J företalet nämner Förf. att under Napoleons regering wille Censuren ej tillåta att denna Historia öfwer en Bourdonerna så tillgifwen Förf:s Kulle af trycket så utgifwa*.

*Hr. Deß Inträdes Kal 1812. Tom 10, s. 226

Prisämnen. Prisindelning, n. n.
Stockholm:

Den 20 Decemb. Swenska Akademien's Högtidsdag var förmidd. Gudstjenst i Kongl. SlottsCapellet, då Theol. Candidaten och Docenten wid Seminarium i Upsala Mag. E. G. Rogberg höll Tal från Altaret i anledning af i Maccab. 3: 3, 9. Eftermidd. var på stora Börsalen offentlig sammankomst, som öppnades med ett Tal af Akademien's n. n. Director Hans Eric. Hr. Grefwe El. Fleming.

Akademien har detta år icke funnat bortgifwa det stora Priset; men ibland 5 inkomna Läslingskrifter i Wältaligheten och 6 i Skaldekonsten, har Akademien tillagt andra Guldpenningen åt 2:ne Historiska försök om Arabernas utvandring till Spanien, af Theol. Docenten och Candidaten Mag. Jon. N. Winzbohm i Upsala; em Longobardiska Rikets fall, af E. D. Canzlissen Mag. J. P. Theorell, samt åt 2:ne Skaldestycken: Carl Johans uppstigande på Swenska Thronen, af Profesorn och Prosten i Dolg af Werid Stift Mag. Dav. Aspelin, Sång till Winnorna i Norden, af Copisten i Eccles. Expeditionen, E. J. Stagnellus. Öfwer Zibethska Prisämnet hade en Skrift inkommit, som icke funnat belönas. Lundbladiska Priset hade Akademien tillagt Prosten i Åsted af Klara Stift Doct. N. Salander.

Till Läslingsämnen för år 1819 utsätter Akademien: I Wältaligheten 1) Ureminne öfwer Arkiatern och Profesorn Carl von Linné. 2) Försök i Historiska stilen, med fritt wäl af ämnen ur Sveriges eller andra länders Historia, hvilka dock icke må vara närmare till vår tid än slutet af 1600talet. 3) Något Philosophiskt och helst Moraliskt ämne tjenligt att utföras i en wältalig stil. Dessutom det Zibethska ämnet: Om fördelarne af den allmänna Undervisningen i afseende på beståndet af samsundsbandet och befriandena af Samhällsdygderne. I Skaldekonsten kennas fritt wäl af ämnen, med inskränkning till de afswarsamma; äfwen emottages, under

samma witor, öfwerfättningar från Clasiska Auctorer i alla språk. Priset en Guldmedalj af 26 Ducater. Läslingskrifterna böra inom den 8 Decober år 1819 till Akademien's Secreterare insändas.

Akademien har detta år låtit prägla en Städepennning öfwer den bekanta Swenska Skaldinnan, Fru Anna Maria Lenngren född Malmstedt, hvars bröstbild synes på åtsidan med omskrift: Anna M. Malmstedt, Coniux Caroli Lenngren Cons. Coll. Commerc. Från sidan föreställer en Sångmö med Lyra i handen, sittande i en enslig Lund. Öfwerkrift: Quo Minus Gloriam Petebat Eo Magis Assecuta. I afskärningen: Carminibus Inclyta O. 1817. Fru Lenngrens Minne upplästes af författaren Profesorn Doct. F. M. Franz n.

Med Konungens, sin höga beskyddares nådiga bifall har Swenska Akademien till Ledamot, i framl. Hans Eric. f. d. Riksrådet och RiksMarkskalken Hr. Grefwe J. G. Örenstiernas ställe, wäl och kallat Graec. Lingu. Profesorn wid Lunds Akademi Doct. Esaias Legner.

Upsala:

Sedan den härvarande Kongl. Wetenskaps Societeten i 54 år i Högsfals, Hans Majestät Konung Carl XIII. fått wörda sin Präses Illustriis, har Hans Kongl. Höghet KronPrinsen, på R. Wetensk. Societeten's derom genom H. H. Erkebiskopen m. n. Doct. Lindblom i underdanighet gjorda anhållan, samma Präsidium i Nader sig åtagit. Före Hans Kongl. Höghet hafwa söjande varit Präses Illustriis: 1. Hans Eric. Riksrådet Grefwe Arw. Horn 1728-1734. 2. Hans Eric. Riksrådet Grefwe Gust. Bonde 1735--1764. 3. H. R. H. Hertigen af Södermanland, sedermera Hans Majestät Konung Carl XIII. 1764--1818.

Förda Nyheter

Stockholm:

Kongl. Majestät har i nåder utnåmt och förordnat DomProsten i Wenerås, R. N. D. Doct. Joh. N. Wallin till Pastor Primarius och Präses i Stockholms Stads-Consistorium

Å förslaget woro femte Doct. Wallin, som med StorkyrkoFörsamlingens nästan enhälliga Rällelse innehade första rummet, uppförde: Kyrkoherden i S. Clara Församling, Kongl. SfwersHofpredikanten Doct. C. P. Hagberg och Kongl. Hofpredikanten, Prosten i Thors-tuna af Upsala ErkeStift Mag. Jon. Berggren.

I början af December månad sammanträdde Kongl. PsalmCommittén, under H. H. och ErkeBiskopens ordförande, till slutelig granskning af det nya Psalmbocks förslaget.

I jult. Decemb. månad har Psalm-Committén inkallat såsom ledamot Kongl. HofCapellmästaren J. Fr. C. Hæffner i Upsala, hwilken sått sig uppdraget att utarbета den för nya Psalmbocken erforderliga Choralsbok.

Upsala:

Med H. K. H. KronPrinsens, Akademien hoga Canzlers, nådiga bifall, frade StudentCorpsen härstädes en Minnefest öfwer Konung CARL XII. som för jämt ett århundrade sedan, den 30 November 1718 stupade wid belägringen för Fredrichshall. Högtidligheten, till hwars bewistande Akademien ProCanzler, Rector Magnificus och Professorer afwensom härwarande högre Auctoriteter blifwit inbjudne, börjades klockan 7 på aftonen, då samtelige Studerande Nationerna anförde af deras Curatorer, under fackelsten begäfwit sig till Domkyrkan, som för tillfälle war med lys och lampor eclaireerad. Ett Swenskt Tal hörs af Magister W. A. Grafström och Mus. uppfördes af HofCapellmästaren Hæffner. Professor Geijer hade för tillfället författat Ded till Carl XII:s Marche wid Narwa som affjüngos under processionen till Domkyrkan.

Efter utfördadt Program, öfwerlemnade Akademien Rector Magnificus, L. L. D. Professor Doct. Gust. Knös, den 14 Dec. efter hållet Tal: de præstanti. Carminis Ioh. Recorator till Erb. & Polit. Professor Doct. Nils Fr. W. berg.

E. D. tillsattes Decani för näst. Wärtermin. I Theologiska Faculteten: Domprofien, L. N. D., Doct. J. Winbom. I Juridiska: Professor Doct. L. G. Rabenius. I Medicinska: Professor Doct. J. Åkermar, och i Philosophiska: Professor Elyttian, Mag. D. Kolmodin.

Under sistledna Hösttermin har antalet af Studerande wid Kongl. Akademien warit 1329, hwaraf 767 warit under terminen närwarande och 562 inom twenne år frånwarande. Enligt Akademiska Tabellerna, woro 130 Adelsmän, 352 Prästföner, 179 Borgaresöner, 169 Bondesöner, 239 Civilstatens, 88 Militärstatens och 172 andra Stånds-personers söner. — 313 studera Theologi, 241 Juridik, 98 Medicin, 355 Philosophi och 322 utan wist viæ genus. På egen hand studera 171 och under privat information 158 I anseende till åldern har antalet warit störst mellan 20 och 25 år, nemligen 557, dernäst mellan 15 och 20 år 403 emellan 25 och 30 år 232 Med Stipendier hafwa 190 warit undersjödde, neml. Regii 35, Medico-Theologi 17, Magnatum & Priuatorum 137.

Under sista Rectoratet hafwa i de Studerandes Marikel 172 blifwit inskrifne. En Norman studerar härstädes. 3 Utlänningar idka härstädes studier. Finska Nationen har 14 närwarande ledamöter.

Juridiska Faculteten har anställt Juris Utriusque Candidat-Examen med Mag. J. C. Ahlander Rosl. Mag. P. D. Wikström Borhn. Mag. C. Nordfors Stoch. Mag. A. Arnlot Wedep. Leml. Mag. A. W. Ahlberg W. sim. Dalek. och Philos. Cand. J. J. Pippingstöd, Fermo

Medicinska Faculteten har anställt Med. Candidat-Examen med Med. Studiosi D. Wainberg Genr. Helt. P. Schierman Gothob. och J. D. Ahlberg Calm.

Philosophiska Faculteten har anställt Philos. Candidat-Examen med Stud. P. Eslander W. Goth.

Till Kongl. Akademien härstädes har framl. HofApothekaren i Stockholm Er. W.

lund testamenterat en summa af 1000 Rd. B:co, hvaraf årliga Råntan blifwer ett Stipendium för en Medicinâ Studiosus af Medelpado = Zemtländska Nationen. — Likaledes har Domprosten i Strengnäs Doct. Hans Graffman donerat en Stipendiefond af 5000 Rd. B:co, hvaraf årliga Interesket, efter Testators och dess Fru's frânsfâlle, utdelas till 3:ne Studerande af Södermanlands och Nerikes Nation härstädes.

Till arbetande Ledamot i BibelCommissionsen har Kongl. Maj:tt, uppå Commissionens gjorda underdåniga hemställan, under d. 9 Dec. förordnat E. D. Theol. Professorn Doct. J. Thorsander.

E. D. Bibliotheks-Amanuensen, Theol. Docenten och Candidaten Mag. J. Herm Rinlander har blifwit utnåmd till andra Theol. Lector wid Linköpings Gymnasium.

Mademiens Canzler, H. K. H. Kron-Prinsen har under d. 23 Nov. till Astronomiæ Docens förordnat Ph. Magistern J. Bergman, Medelp. Zemtl.

Christiania:

Universitetet härstädes anstälde den 1 Octob. en båttilighet, i anledning af Hans Maj:tt Konung Carl XIV. Johans Kröning, då Hist. Nat. Professorn J. Rathke höll en Oration: de divina mentis humanæ indole imprimis in rege populi amico conspicua.

Det i Collegii Academici namn till denna act utfärdade Latinska Program war författadt af Jur. Professorn H. Stenbuch.

Kongl. Maj:tt har i nåder utnåmd och förordnat Chirurgiæ Professorn, Riddaren af R. Wasa Orden, Doct. M. A. Thulstrup att wara Kongl. Maj:ts förste Lifmedicus.

Köpenhamn:

Kongl. Danska Wetenskaps-Sällskapet utsätter för år 1819 sökande Prisämnen.

Historiæ Saxonis Grammatici Danicæ accuratam solidamque crisis institueret.

Dum Societas Regia Scientiarum Hafniensis quæstionem hanc proponit, qua solvenda operi Saxonis novam lucem auctioremque splendorem accessurum confidit, cupit, præter diligentem Codicum magis vel minus cognitorum, antiquarum versionum vel epitomarum operis æstimationem, a concertantibus hæc præcipue spectari, ut ex ipso opere eliciantur regulæ, quas Auctor in ordine rerum gestarum ante oculos habuisse videtur ut ex Narrationum indole atque comparatione cum aliis vetustis Scandinaviæ monumentis v. c. Islandorum carminibus et narrationibus efficiatur quantum fidei singulæ mereantur, ut denique exotici scriptores unde Saxo vel argumenta vel ornamentum desumerit, studiosè investigentur, et quantum illis, quantum sibi auctor debeat luculenter ostendatur.

Priset är 50 Ducater.

Desutom utsätter Kongl. Wetenskaps Sällskapet en utomordentlig Prisfråga, hvar till Grefve J. G. Moltke anslagit 550 R:dr. N. W.

Quæ saxa ad montes ordinis secundi seu transitorios pertinentia in Norvegia reperiantur?

Determinentur loca, in quibus saxa occurrant an tantummodo in dioecesi Aggerhusiensi reperiantur, ut contendunt celeberrimi von Buch et Hausmann, an simul in reliquis regni partibus; explicetur quo ordine et an uno eodemque ordine ista saxa ubique reperiantur, quæ strata sive metallorum iis subjecta sint, quas petrefactiones includant; cui montium primævorum sive æqualiter sive parallele sive alio situ superimposita sint; denique an saxo quodam tertie ætatis, quasi tegmine instructa sint. Ad hanc rem illustrandam exhibeantur exemplaria selecta saxorum, de quibus hæc quæritur.

Afhandlingarne författade på Tyska, Engelska, Fransyska, Swenska, Danska eller Latinska språken böra innan slutet af Decemb månad 1819 inlemnas till Wetenskaps-Sällskapets Secretærare, Professorn och Ridd. H. C. Dr sted i Köpenhamn.

På Swensk Literatur Tidning för år 1819 emottages med 4 Rd. l. 24 R:dr B:co Numeration i Upsala hos Undertecknade och i Stockholm hos Herr Maaster Wiborg. Årsnågarne från 1813-1818 funna ämnen emot ett nedfatt pris af 17 R:dl. 32 R:dr B:co erhållas hos

Upsala den 31 Decemb 1818,
Bjæpel & Palmblad.

